

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KONYA'DA YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARIN SORUN VE
İHTİYAÇLARIYLA ŞEKİLLENEN ŞİDDET DENEYİMİ:
KESİŞİMSELLİK PERSPEKTİFİNDEN BİR SOSYAL ÇALIŞMA
DEĞERLENDİRMESİ**

Meliha Funda AFYONOĞLU

DOKTORA TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

Danışman
Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ

KONYA - 2019

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KONYA'DA YAŞAYAN SURİYELİ KADINLARIN SORUN VE
İHTİYAÇLARIYLA ŞEKİLLENEN ŞİDDET DENEYİMİ:
KESİŞİMSELLİK PERSPEKTİFİNDEN BİR SOSYAL ÇALIŞMA
DEĞERLENDİRMESİ**

Meliha Funda AFYONOĞLU

DOKTORA TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

Danışman

Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ

Prof. Dr. Özlem KARAKUŞ

**Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı Koordinatörlüğü tarafından
2015-ÖYP-112 proje numarası ve Raul Wallenberg PHD Support Program tarafından
desteklenmiştir.**

KONYA - 2019

S.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Meliha Funda AFYONOĞLU tarafından savunulan bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Juri Başkanı	Prof. Dr. Kamil ALPTEKİN	 İmza
Danışman	Doç. Dr. Serap DAŞBAŞ	
Üye	Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU	 İmza
Üye	Doç. Dr. Fatma UMUT BEŞPİNAR	 İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Doğa BAŞER	 İmza

ONAY:

Bu tez, Selçuk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki juri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu.....tarih ve.....sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hasan Hüseyin DÖNMEZ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Yolu yol yapan, o yolda nasıl yürüdüğün, başka bir deyişle o yolda yürüyüş biçimidir” (Kierkegaard 1840) sözüyle bitirdiğim yüksek lisans tezimi takiben doktora tezime bu sözle başlamak istiyorum. Okuyacağınız bu çalışma, 5 yıl süren bu yolun nasıl gidildiğini, bu yolda karşılaşılan engelleri ve keşfedilenleri betimlemektedir. Yola başlamadan önce, bu yolu yürümemi mümkün kılan ve destekleriyle yolu tamamlamamı sağlayan değerli insanlara teşekkür etmek istiyorum.

Araştırma sürecini beraber yürüttüğümüz ve geribildirimleriyle bu tezi zenginleştiren danışmanlarım Doç. Dr. Serap Daşbaş ve Doç. Dr. Özlem Karakuş’a ve önemli değerlendirmeleriyle araştırma sürecinin tamamlanmasını sağlayan tez izleme komitesi üyeleri Doç. Dr. Reyhan Atasü-Topçuoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Doğa Başer’e teşekkürlerimi sunarım. Doktora süresi boyunca beni destekleyen ve tez savunması sırasında değerli yorumları ve önerileriyle tezin gelişmesini sağlayan jüri üyeleri Prof. Dr. Kamil Alptekin ve Doç. Dr. Fatma Umut Beşpınar’a araştırma sürecindeki önemli katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın başlamasında büyük katkısı olan IMECE WOMEN’S CENTRE adına Emel Yüksel ve Özlem Hangül’e, İngiltere deneyimim için İrem Şengül’e ve tezimi destekleyerek bilimsel gelişimime önemli katkılarda bulunan RAUL WALLENBERG ENSTİTÜSÜ adına Seda Alp’e ve doktora destek programından beraber yararlandığımız Hatice Leblebici’ye çok teşekkür ederim. Bu süreçte bana tercümanlık yapan, soğuk- sıcak demeden, benimle ev ev, sokak sokak gezen değerli öğrencimiz Halima Hassan’a, araştırma boyunca geribildirimlerle yanımda olan Renan Türkkulu’na ve araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılara çok teşekkür ederim. Felsefi düşünme yolunda bana olan katkıları ve sevgisiyle hep yanımda olan Doç. Dr. Elif Çırakman’a ve tanıştığımızdan ilk günden beri hayatımı kolaylaştıran, akademik ve insani yanımı güçlendiren Prof. Dr. Aliye Mavili’ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Sosyal Hizmet Bölümü’ndeki değerli çalışma arkadaşlarım ve hocalarım Doç. Dr. Nur Feyzal Kesen, Dr. Öğr. Üyesi Sinan Akçay, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kırılıoğlu, Arş. Gör. Dr. Fatümatüzehra Ercan, Arş. Gör. Aysel Tekgöz, Arş. Gör. Dr. İrem Kırılıoğlu ve Arş. Gör. Rasim Babahanoğlu’na tez sürecindeki motivasyonel katkıları için çok teşekkür ederim.

Akademik çalışmalarını gerçekleştirmenin salt bir okuma ve yazma sürecinden fazlasını içerdiğinin bilincinde ve deneyiminde olarak, akademik ve olmayan yorumlarıyla, zor ve zor olmayan zamanlarımda yanımda olan ve Konya'ya uyum sürecimi kolaylaştıran arkadaşlarım Doç. Dr. Ezgi Ertüzün, Doç. Dr. Zührem Yaman, Dr. Öğr. Üyesi Arzu Koçak Uyaroğlu, Dr. Öğr. Üyesi Büşra Altinel, Dr. Öğr. Üyesi Tuba Demirel ve Arş. Gör. Sevil Özkan'a teşekkür ederim. Geçici göç kapsamında yolculuk ederken tanıştığım ve mekânsız bir alanı paylaştığımız tren arkadaşlarım Çağrı Gümüş, Oktay Demiray, Canan Deliduman ve Bülent Bingöl'e manevi destekleri ve uzun süren yolculukları keyifli hale getirdikleri için teşekkür ederim. Çalışma yaşamımla hayatıma giren, ancak daha sonra ümitlerimizi, mutluluklarımızı ve mutsuzluklarımızı paylaştığımız Sinem Soylu, İpek Aydın, Selen Tümerk'e ve bu yolda ilerlerken kaybettiğimiz ancak bugün olduğum kişi olmamda katkıları unutulmayacak olan Mezenef Hatam'a çok teşekkür ederim.

Dünyanın herhangi bir yerinde de olsalar desteklerini benden esirgemeyen Cansın Pelk, Başak Okumuş, Berker Zeybek, Ezgi Özçelik, Ben Mason, Franziska Grillmier, Vincent Haiges ve Aliece Niethammer'e, benimle beraber düşünen Mehmet Özmen'e, yorumlarıyla beni hep güldürmeyi başaran Ferit Öge'ye, bir telefon uzakta olan Selin Yoncacı'ya, çalışmamı kolaylaştırmak için ellerinden geleni ve hatta gelmeyen yapan Alev Günay ve Mehmet Akbaş'a, yaşamımın her alanında beni destekleyen, cesaretlendiren ve yalnız olmadığımı hissettiren Ceren ve Özlem Dursun'a, bu yolu an ve an paylaştığım ve hep yanımda olan Çiğdem Çıracıoğlu'na, yanımda olmadığı herhangi bir zamanı hatırlayamadığım ahretliğim Merve Baykal'a ve konuşmadan anlaşabildiğim, beni asla yargılamayan ve hem tezime hem hayatıma olan katkılarından dolayı Merve Ertene'ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Kahraman, Melek, Güliz ve Yeliz Afyonoğlu'na, Turgay, Handan, Cem, Cemre ve Mustafa Öner Türk'e, Ülker ve Seda Ünsal'a mutlu bir çocukluk yaşamamı ve güvenli bir yetişkin olmamı sağladıkları için çok teşekkür ederim. Sadece gülüşüyle bile beni mutlu eden biricik yeğenim Duru Fazlıoğlu'na ve artık abim olan eniştem Ömer Fazlıoğlu'na çok teşekkür ederim. Son olarak, sevgi ve desteklerini benden hiç esirgemeyen, kendime inanmadığım zamanlarda bile bana inanan, beni cesaretlendiren ve bu araştırmanın tamamlanmasını mümkün kılan annem ve babam Nilgün ve Bahtiyar Afyonoğlu'na, anneannem Ayten Öner Türk'e ve ablam Burcu Fazlıoğlu'na sonsuz şükranlarımı sunarım.

İçindekiler

ONAY SAYFASI.....	Error! Bookmark not defined.
ÖNSÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	xi
1.GİRİŞ	1
1.1.Sosyal Çalışmanın Tanımlanması ve Bu Tanımın Gerektirdiği Kesişimsellik Yaklaşımı.....	4
1.1.1.Sosyal Çalışmanın Tanımlanması ve Sosyal Çalışma Yaklaşımları	5
1.2.Tarihsel Süreci Bağlamında Kesişimsellik: Tarihsel Arka Plan, Tanımlar ve Kesişimselliğin Gerekliliği.....	12
1.2.1.Kesişimselliğin Tanımlanması.....	15
1.2.2.Kesişimsellikte Yöntem Tartışmaları	29
1.2.3.Araştırma Kapsamında Kesişimsellik Yaklaşımı ve Sosyal Kategoriler: .	36
1.3. Türkiye Bağlamında Göçmen, Mülteci ve Geçici Koruma Altındaki Sığınmacı Kimlikleri	39
1.3.1.Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı	40
1.4. Göç Sürecinde Kadınlar	47
1.4.1. Suriyeli Kadınların Göç Öncesi ve Sırası Deneyimleri	50
1.4.2. Göçten Sonra Yaşam: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçları.....	52
1.4.3. Suriyeli Kadınların Şiddet Deneyimi: Aile içi Şiddet, Küçük Yaşta ve Zorla Yapılan Çok Eşli Evlilikler, Cinsel Taciz ve Fuhuş	59
2. YÖNTEM.....	65
2.1. Amaç, Önem ve Gerekçe.....	65
2.2. Araştırma Süreci.....	68
2.2.1. Çok Kültürlü Bir Özne Olarak Araştırmacı	68
2.2.2. Teorik Paradigmalar ve Perspektifler	70
2.2.3. Nitel Araştırma Stratejisinin Belirlenmesi.....	71

2.2.4. Veri Toplama ve Analiz Yöntemleri	72
2.2.5. Yorumlama ve Değerlendirme.....	81
2.2.6. Etik Çerçeve.....	81
2.3. Araştırma Özneleri	82
2.3.1. Suriyeli Kadınlar	82
2.3.2.Hizmet Verenler.....	87
3. BULGULAR	90
3.1. Suriyeli Kadınların Anlatılarıyla İhtiyaçları ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi	90
3.1.1. Suriyeli Kadınların Barınmaya Yönelik İhtiyaç ve Sorunları	92
3.1.2. Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına Dair Sorun ve İhtiyaçları.....	103
3.1.3. Suriyeli Kadınların Sağlığa Yönelik İhtiyaç ve Sorunları	110
3.1.4. Suriyeli Kadınların Sosyal Yaşama Dair Sorun ve İhtiyaçları	117
Şekil 3.1.4. Suriyeli Kadınların Sosyal Yaşama Dair Sorun ve İhtiyaçları.	118
3.2. Suriyeli Kadınların Göç Sürecindeki İhtiyaç ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimleri	126
Şekil 3.2. Suriyeli Kadınların Göç Sürecindeki İhtiyaç ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimleri.....	127
3.2.1. Göç Öncesinde ve Göç Sırasında Yaşanan Şiddet Deneyimi.....	127
3.2.2. Suriyeli Kadınların Göç Sonrası Yakın Partner Şiddeti, Kültürel Şiddet ve Toplumsal Şiddete Dair Algı ve Deneyimleri	133
3.2.3. Suriyeli Kadınların Kültürel Şiddete Dair Algı ve Deneyimleri	141
3.2.4. Toplumsal Şiddet: Yerel Halkın Ayrımcılığı.....	156
3.3. Hizmet Sağlayıcılarının Bakışıyla Suriyeli Kadınların İhtiyaçları ve Sorunları	160
3.3.1. Suriyeli Kadınların Barınmaya Yönelik İhtiyaç ve Sorunları	162
3.3.2.Suriyeli Kadınların Sağlığa Yönelik İhtiyaç ve Sorunları	170
3.3.3. Suriyeli Kadınların Eğitim Düzeyinin Düşüklüğüne Bağlı Olarak Ortaya Çıkan İhtiyaç ve Sorunları	174
3.3.4. Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına İlişkin Sorunları ve İhtiyaçları .	177

3.3.5. Suriyeli Kadınların Sosyal Yaşama Yönelik İhtiyaç ve Sorunları	184
3.4. Hizmet Sağlayıcıların Bakışıyla Suriyeli Kadınların Şiddet Deneyimi	189
3.4.1. Kültürel Şiddet.....	190
3.4.2. Cinsel Şiddet: Cinsel Taciz ve Seks İşçiliği	202
3.4.3. Şikayet Mekanizmalarına Eriş(e)memek.....	207
3.4.4. Toplumsal Şiddet: Yerel Halkın Ayrımcılığı.....	209
3.5. Suriyeli Kadınların Güçlü Yönleri	217
3.6. Sivil Toplum Örgütlerinin Suriyeli Sığınmacılara Verdiği Hizmetler: Yerel Dernekler ve Ulusal Sivil Toplum Örgütleri	224
3.6.1. Sivil Toplum Örgütlerinin İşleyiş Mekanizmaları: Yardım Dağıtma ve Hizmet Verme Süreçleri	225
3.7. Yerel Yönetimler ve Kamu: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Belediyeler, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.....	255
3.7.1. Yerel Yönetimlerin Ayni ve Nakdi Hizmetleri.....	256
3.7.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Sosyal ve Ekonomik Destek Yaklaşımı.....	260
4. TARTIŞMA	268
4.1. Hizmet Verenlerin ve Kadınların Anlatılarıyla Suriyeli Kadınların İhtiyaç ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi	273
4.1. 1. Göç Öncesi Savaşın Şiddeti.....	273
4.1.2. Barınma.....	275
4.1.3. Sağlık	284
4.1.4. Çalışma Yaşamı	289
4.1.5. Sosyal Yaşam.....	298
4.1.6. Toplumsal Şiddet: Yerel Halkın Ayrımcılığı.....	302
4.1. 7. Göç Sonrası Farklılaşan Şiddet Deneyimleri.....	306
4.2. Suriyelilere Verilen Hizmetler ve Hizmetlerin Veriliş Biçimi.....	313
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	323
5.1. Öneriler.....	337

5.1.1. Barınmaya Yönelik Öneriler:.....	338
5.1.2. Sağlık Alanına Yönelik Öneriler:	338
5.1.3. Çalışma Yaşamına Yönelik Öneriler:	339
5.1.4. Sosyal Yaşama Yönelik Öneriler:.....	340
5.1.5. Şiddete Yönelik Öneriler:	341
5.1.6. Hizmet Verenlere Yönelik Öneriler:.....	342
5.1.7. Akademik Çalışmalar İçin Öneriler:	343
6. KAYNAKLAR	344
7. EKLER.....	354
EK A: Hizmet Verenler İçin Aydınlatılmış Onam Formu	354
EK B: Etik Kurul Raporu	355
EK C: Suriyeli Kadınlara Yönelik Yarı- Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu	356
EK D: Hizmet Verenlere Yönelik Yarı- Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu	359
8. ÖZGEÇMİŞ.....	360

SİMGELER VE KISALTMALAR

AÇSHB	:Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASPB	:Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
CSWE	:Sosyal Çalışma Eğitim Konseyi
GKA	: Geçici Koruma Altında
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
IASSW	: Uluslararası Sosyal Çalışma Okulları Birliği
IFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
SYDY	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞÖNİM	: Şiddet İzleme ve Önleme Merkezi
UNHCR	:Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği

ÖZET

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**Konya’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen
Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma
Değerlendirmesi**

Meliha Funda AFYONOĞLU
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
DOKTORA TEZİ/KONYA-2019

Bu araştırma, kesişimsellik yaklaşımı temelinde, Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet deneyimini ve varolan hizmetleri, Suriyeli kadınların ve onlara hizmet sunanların anlatılarıyla tartışan bir sosyal çalışma değerlendirmesi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, sosyal çalışmada kesişimselliğin neden yararlı bir araç olabileceği ve disipline katkıları tezin ana sorunsallarından birini oluşturmaktadır. Hizmet verilen nüfusu tanımak, sosyal çalışmacının mesleki rolü çerçevesinde eşitsizliklere verdiği cevaplarla eşitsizlikleri güçlendirmesi ya da zayıflatması, sorun ve ihtiyaçlara yönelik çözüm önerileriyle sosyal politika geliştirilmesine zemin hazırlayarak sosyal adalete katkı sunması kesişimsellik yaklaşımının sosyal çalışmaya en önemli katkıları olarak sunulmuştur.

Varolan teorik bilgi birikiminin, bir sosyal çalışma araştırmasında pratik bir gerçekliğe nasıl yansıdığını keşfedebilmek içinse, Konya’da yaşayan Suriyeli kadınlar ve onların sorunlarını kısa vadede azaltmak, uzun vadede ise çözmekle yükümlü olan kamu, yerel yönetimler, yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütleri çalışanları çalışma grubu olarak seçilmiş ve varolan hizmetler ve bu hizmetlerin verilmiş biçimi değerlendirilmiştir.

Amaç doğrultusunda Karatay bölgesinde ikamet eden 14 kadın ve bu bölgede hizmet sunan 15 hizmet verenle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formlarıyla yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler MAXQDA 2018 programıyla analiz edilmiştir. Analiz sonucunda barınma, çalışma yaşamı, sağlık, sosyal yaşam ve şiddet deneyimi ana temalar olarak keşfedilmiştir. Bu ana temaların yorumlanmasında toplumsal cinsiyet, sınıf, sosyal sermaye, etnik kökene dayalı farklılıklar ve kadın deneyimleri arasındaki farklılıklara odaklanılmıştır. Toplumsal cinsiyet temelinde yalnız kadınların barınma sorunu, sağlıkta geçici koruma kimliğine dayalı hizmet, kadın doğumda yaşanan ayrımcılık ve tercüman sorunu, çalışma yaşamında ve sosyal yaşamda kültürel engeller, cinsel, kültürel ve toplumsal şiddet ve şikayet mekanizmalarına erişememek temel sorunlar olarak

bulgulanmıştır. Suriyeli bekar, çalışmayan ve sosyal destek mekanizmalarından yoksun kadınların göç sürecinden en fazla etkilenen aktörler oldukları keşfedilmiştir.

Sunulan hizmetler ve hizmetlerin sunuluş biçimi incelendiğinde ise, Suriyeli kadınların sorunlarına yönelik hizmetleri yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütlerinin üstlendiği, Suriyelilere verilen hizmetlerin temel olarak ayni ve nakdi destekler ve uyum çalışmaları olduğu görülmektedir. Bu hizmetlerin verilmiş biçiminin ise “hayırseverliğe dayalı yardım süreci” ve “mesleki profesyonelliğe dayalı hizmet süreci” ayrımını açığa çıkardığı ve bu hizmetlerin nasıl hak temelli sunulacağı ulusal sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri aracılığıyla örneklendirilmiştir.

Bulgular sonucunda varolan ve ihtiyaç duyulan hizmetler açığa çıkarılmış, Suriyelilere verilen hizmetlerin geçicilikle şekillenen hayırseverlik ile değil, toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli verilmesi gerektiği, yaygınlaştırılması, kamu ve yerel yönetimlerin alanda daha fazla yer alması ve işbirliği içerisinde bir hizmet sürecinin yürütülmesi gerektiği temel öneriler olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kesişimsellik; Sosyal Çalışma; Suriyeli Sığınmacı Kadınlar; Suriyelilere Sunulan Hizmetler; Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet.

ABSTRACT

REPUBLIC of TURKEY
SELÇUK UNIVERSITY
INSTITUTE of HEALTH SCIENCES

The Experience of Violence of Syrian Women Shaped by Their Problems and Needs in Konya: A Social Work Evaluation from the Perspective of Intersectionality

Meliha Funda AFYONOĞLU

Department of Social Work

PhD THESIS/KONYA-2019

This research founded on the approach of intersectionality aims to make a social work evaluation of the experience of violence of Syrian Women shaped by their problems and needs in Konya and existing services through the narrations of Syrian women and service providers. In this respect, the reasons why intersectionality can be a useful tool in social work and its contribution to the discipline are one of the main problems of the research. Recognizing and knowing the population in need, the role of the social worker in strengthening or weakening inequalities and in contributing to social justice agenda by generating solutions to problems and needs of the population are some of the main contributions of intersectionality to social work.

In order to discover how the existing theoretical knowledge can be reflected to a practical reality in a social work research, the study group is chosen from Syrian women living in Konya and from the employees of the public, local administrations, local associations and national non-governmental organizations obliged to reduce Syrian problems in the short term and solve them in the long term and the existing services and the way of providing them are evaluated.

For the sake of the research aim, face-to-face interviews were conducted with semi-structured in-depth interview forms with 14 women residing in Karatay region and 16 service providers. These interviews were analyzed with MAXQDA 2018 program.

As a result of the analysis, the themes of housing, working life, health, social life and experience of violence were found to be the main themes. The differences based on gender, class, social capital, ethnicity and inter-gender differences among Syrian women are the foundational focuses of the interpretations of the main themes. On the basis of gender, the problem of housing of single women, health care based on temporary protection, the discrimination against women in gynecology services and the lack of qualified interpreters in health services, women's unemployment and employment in the informal sector, cultural barriers in social life, sexual, cultural and societal violence against women and inability to access to grievance mechanism are discovered as the main problems and needs. Through the shared and negative experiences of the Syrians, gender-based and inter-gender female experiences were revealed, and it was found that unemployed, single Syrian women who are also deprived of social support mechanisms were found as the most affected actors in the migration process.

When the services and the way they are provided to the Syrians are examined, it is seen that local associations and national non-governmental organizations take the main responsibilities to supply the needs of Syrian women. The main services of these actors are "in-kind and in-cash support" and "social cohesion activities". The way these services are provided reveals a distinction between "charity-based helping processes of local associations" and "right based service processes of national non-governmental organizations". How these services can be provided with right based approach is exemplified through this distinction and through the activities of national non-governmental organizations.

As a result of the findings existing services and the needed services are revealed and accordingly the fundamental recommendations are; providing services with gender sensitive and right based approach rather than providing them based on temporariness and charity, and the process of service providing should be carried out with the coordination of public and local administrations whose participation are recommended to be more in the field.

Key words: Gender Based Violence; Intersectionality; Social Work; Services for Syrian People, Syrian Women Asylum Seekers.

1. GİRİŞ

Sosyal adaleti ve insan haklarını temel alarak eşitlikçi ve özgürlükçü bir dünya kurmayı hedefleyen ve bu doğrultuda birey, grup ve topluluklarla beraber çalışan sosyal çalışma disiplini için birey ve yapısal eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi anlamak ve bu ilişkiyi özelde birey, genelde toplum lehine değiştirmek temel bir kaygıdır. Bu kaygının giderilmesi içinse sosyal çalışmacının çalıştığı gruplara dair mesleki yetkinliğe sahip olması, özdeşünümsel bir süreç dahilinde öznelliğinin ve hizmetlerini sunuş biçiminin hizmet faydalanıcılarına olan etkisi üzerine düşünmesi, sosyal politika ve savunuculuk çalışmalarıyla ise sosyal adalete katkı vermesi beklenmektedir. Feminist sosyal çalışma, eleştirel sosyal çalışma, baskı karşıtı uygulama bu beklentiye verilen teorik cevaplar olarak okunabilmektedir. Feminist hareket içerisinde şekillenen, bireyleri anlarken farklılıkları ve çeşitlilikleri birarada düşünen, bireyin biricikliğini gözardı etmeden birey ve yapı arasındaki kurucu, dönüştürücü ve ilişkisel süreçlere odaklanan, bireylerin sosyal konumlarını ve bu sosyal konumların avantajlara ve dezavantajlara erişimini açığa çıkaran, bireylerin kimlik oluşumu süreçlerini çok boyutlu faktörlerin kesişiminde anlaşılmasını sağlayan ve Sosyal Çalışma Eğitimi Konseyi tarafından mesleki yetkinlik adına bir standart olarak belirlenen “kesişimsellik yaklaşımının” ise bu beklentileri karşılayabilmek adına geliştirilen ve açıklayıcı gücü en yüksek olan yaklaşımlardan biri olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda, teorik bilgi birikiminin genişlediği, ancak sosyal çalışma perspektifinde yeterli sayıda empirik çalışmanın bulunmadığı kesişimsellik yaklaşımına dair teorik ve empirik çalışmaların yapılması elzem görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, kesişimsellik yaklaşımını sosyal çalışmada kavramsallaştırmak araştırmanın teorik amacını oluşturmaktadır. Bu kavramsallaştırma içerisinde varolan teorik bilgi birikiminin, bir sosyal çalışma araştırmasında pratik bir gerçekliğe nasıl yansıdığını keşfedebilmek içinse Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet deneyimi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş sürecinde, 2019 yılı itibariyle, 13.1 milyon Suriyeli’nin Suriye’de “insani yardıma ihtiyacı içerisinde”, 6.6 milyon Suriyeli’nin “ülke içinde yerlerinden edilmiş”, 2.98 milyon Suriyeli’nin “ulaşılması zor ve kuşatılmış bölgelerde” yaşadığı, 5,440,276 kişinin ise “zorunlu göç” kapsamında ülkelerini terkettiği bilinmektedir (UNHCR 2019 a). Suriyelilerin büyük

bir çoğunluğu komşu ülkeleri olan Türkiye, Lübnan ve Ürdün'e sığınmış ve Türkiye 3,606,737 Suriyeliyi kabul ederek, dünyanın en çok sığınmacı bulduran ülkesi konumuna gelmiştir. Bu sayılar, Suriye iç savaşı ve sonrasında oluşan göç dalgasının çarpıcılığını gösteren bir tablo çizmektedir. Ancak sayıların işaret ettikleri “insan” ve “insan deneyimi” dir. Suriyelilerin ortak bir insani deneyimi olarak savaş ve göç; yaş, dil, din, ırk, etnik köken, cinsiyet farketmeksizin tüm Suriyelileri etkilerken, kadınların bu deneyimi daha farklı yaşadığı bilinmektedir. Suriyeli kadınlar savaş alanında, iç savaştan kaçarken ve sığınma ülkelerine uyum süreçlerinde şiddetin birçok türüyle karşı karşıya kalmaktadır. Savaş alanındaki askerler, muhalif güçler, partnerleri ya da insan tacirleri tarafından gerçekleştirilen cinsel şiddet, sığınma ülkelerinde yaşadıkları psikolojik, ekonomik, kültürel şiddet ve ev içi şiddet kadınların yüzleşmek zorunda olduğu şiddet deneyimleri olarak açığa çıkmaktadır.

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli kadınların göç öncesinde ve sırasında şiddet türlerinin birçoğunu deneyimledikleri gibi, Türkiye’ye geldiklerinde barınma, sağlık, çalışma yaşamı gibi alanlarda sorunlar yaşadıkları, toplumsal dışlanma, çok eşlilik, erken yaşta evlilik, kuma olarak satılma ve fuhuşa maruz kaldıkları bildirilmekte, ancak konuyla ilgili gerçekleştirilen derinlemesine çalışmaların sayıları oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu bilgiler ışığında, Suriyeli kadınların deneyimlerini görünür ve duyulabilir kılmak, bu problemlerin kısa vadede azaltılabilmesi, uzun vadede ise çözülmesi için gerekli görülmektedir. Sosyal çalışma disiplininin pratikleri, genel olarak kırılğan grupların, bu çalışma özelinde ise sığınmacı kadınların sorunlarını çözmek için başvurabilecekleri temel alanlardan bir tanesidir. Dolayısıyla, sığınmacı kadınların yaşadıkları sorunların ve bu sorunlarla baş etme mekanizmalarının sosyal çalışma perspektifi ile ele alınmasının, bu sorunların çözümüne giden yolda başat bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Bu bilgiler ışığında bu araştırma, kesişimsellik yaklaşımı temel alınarak Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimini Suriyeli kadınların ve onlara hizmet verenlerin anlatıları üzerinden tartışmayı ve verilen hizmetleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın *giriş bölümü* öncelikle sosyal çalışma ve kesişimsellik ilişkisi dolayısıyla “kesişimsellik yaklaşımlarını” tartışmaktadır. Bu bağlamda, sosyal çalışmanın kesişimselliği neden gerektirdiği ve sosyal çalışmada kesişimselliği kavramsallaştırmanın sosyal çalışmaya katkıları alanyazın

çerçevesinde tartışılmaktadır. Araştırmanın bu bölümü, kesişimsellik yaklaşımları ve kesişimsellikte yöntem tartışmalarına dair ayrıntılı bir bilgi vermektedir. Kesişimsellik yaklaşımının bireyin öznelliğini içerdiği kadar yapılarla da ilgili olduğunu gösterebilmek adına araştırmanın ilerleyen bölümü göç, göçmen, sığınmacı kimlikleri ve Geçici Koruma Yönetmeliğine odaklanmaktadır. Son olarak, araştırmanın birinci bölümü, göç sürecinde kadın olmayı bu doğrultuda “göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında yaşanan toplumsal cinsiyete özgü şiddet deneyimlerini ve Suriyeli kadınların Türkiye’deki ihtiyaç ve sorunlarını alanyazın çerçevesinde tartışmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümü olan *yöntem bölümü*; araştırmanın planlanması, yürütülmesi, verilerin toplanması, verilerin analiz biçimini ve araştırma öznelini ayrıntılı bir biçimde betimlemektedir. Araştırmanın amacı, önemi, gerekçesi ve araştırma stratejilerini içeren bu bölüm, araştırmacının araştırma sürecini nasıl yürüttüğüne dair bir yol haritası çizmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırmacının çalışma grubu ve mekan seçimi, karşılaşılan zorluklar ve bu zorlukların üstesinden nasıl geldiği gibi konular alanyazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümü olan *bulgular bölümü*, üç ayrı kısımdan oluşmaktadır. Bu bölümün ilk iki kısmında, Suriyeli kadınların anlatılarıyla ve hizmet verenlerin anlatılarıyla Suriyeli kadınların Konya’daki ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimleri betimlenmektedir. Bu zeminde ihtiyaç ve sorunlarda ortaya çıkan temalar “barınma, sağlık, çalışma yaşamı ve sosyal yaşam” olurken, “şiddet deneyimi temasını” göç öncesi ve göç sırasındaki toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, göç sonrası yaşamda fiziksel, cinsel, kültürel şiddet, toplumsal şiddet ve şikayet mekanizmalarına erişememek oluşturmaktadır. Bulgular bölümünde kesişimsellik analizi çerçevesinde, temaların birbirleriyle ilişkisi, sınıf, etnik köken, toplumsal cinsiyet, medeni durum ve sosyal sermayeye dayalı farklılıklar ve toplumsal cinsiyet arası farklılıkların gösterilmesi amaçlanmaktadır. Bu bölümün üçüncü kısmında ise bu ihtiyaç ve sorunları kısa vadede azaltmak, uzun vadede de çözmeyi amaçlayan kamu, yerel yönetim, yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütlerinin “hizmetleri” ve “hizmetlerini sunuş biçimleri” “hayırseverliğe bağlı yardım süreci” ve “mesleki profesyonelliğe dayalı hizmet sürecine” odaklanarak anlatılmaktadır. Konya’da Suriyelilere verilen temel hizmetlerin aynı ve nakdi

hizmetler ve uyum çalışmaları olduğu ve bu çalışmaların genel olarak sivil toplum örgütlerinin üstlendiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu hizmetler ve hizmetlerin veriliş biçimleri ayrıntılı olarak tartışıldıktan sonra araştırmanın takip eden bölümü, kamu ve yerel yönetimlerin Suriyelilere sunduğu hizmetlere odaklanmaktadır.

Araştırmanın dördüncü bölümü olan *tartışma bölümü*, araştırma bulgularını alanyazın çerçevesinde tartışmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Suriyeli kadınların ve hizmet verenlerin anlatılarındaki benzerlikler ve farklılıklar ve temaların ilişkiselliği alanyazın çerçevesinde tartışılmaktadır. Daha sonra ise Suriyelilere sunulan hizmetler, bu hizmetlerin Suriyelilerin sorunlarını ne derece karşılayabildiği ve hizmetlerin sunulmuş biçimi “hak temelli” ve “inanç temelli” hizmet üzerinden tartışılmaktadır.

Araştırmanın beşinci bölümü olan *sonuç ve öneriler* bölümünde ise, araştırma süreci özetlenmekte, Suriyelilerin temel sorun ve ihtiyaçları olan barınma, sağlık, sosyal yaşam, çalışma yaşamı ve şiddete dair çözüm önerileri, hizmet verenlerin hizmetlerinin veriliş biçimlerine dair öneriler ve son olarak akademik çalışmalar için önerilerde bulunmaktadır.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın takip eden bölümü öncelikle kesişimsellik ve kesişimsellik yaklaşımına, daha sonra ise Suriyeli kadınların göç sürecinde yaşadıkları sorunlara ve şiddet deneyimine literatür çerçevesinde odaklanmaktadır.

1.1. Sosyal Çalışmanın Tanımlanması ve Bu Tanımın Gerektirdiği Kesişimsellik Yaklaşımı

Sosyal çalışma alanında dünyada yeterli sayıda yapılmış araştırması olmayan, hali hazırda gelişmekte olan ve Türkiye’de “sosyal çalışma alanına” hiç uygulanmamış olan “kesişimsellik yaklaşımını”, Türkiye sosyal çalışma literatürüne “Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyiminin” araştırılması üzerinden kazandırmayı amaçlayan bu çalışmanın, sosyal çalışmaya dair indirgemeci olmayan kavramsal bir perspektife sahip olması ve bu bağlamda teorik çerçevesini gerekçelendirmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu düşüncüyü gerçekleştirmenin yolu ise “sosyal çalışmanın” ne olduğu, pratiklerinin neleri içerdiği ve neyi hedeflediğine dair bir kavramsallaştırmadan geçmektedir. Ancak, sosyal çalışmayı tanımlamak, zaman ve mekana göre değişkenlik gösteren, aynı zamanda evrensel olduğu iddiası taşıyan sosyal çalışmanın ve sosyal çalışmacının

amaçları, görevleri ve işlevlerinin hepsini kapsayan bir tanım yapmak oldukça güçtür ve araştırma kapsamı dışındadır. Bu bağlamda, Türkiye sosyal çalışma literatüründe tartışmalı bir konu olan “sosyal hizmet mi?”, “sosyal çalışma mı?” sorusuna dair araştırma kavramsallaştırmasını belirlemek¹, sosyal çalışma yaklaşımlarına dair sınıflandırmaları incelemek, daha sonra ise son yıllarda hakim olan ve evrensel olarak kabul edilen “sosyal çalışma” tanımlarına referansla sosyal çalışma teorisini ve pratiğini tartışmak, bu zeminde sosyal çalışmanın günümüzde ne anlama geldiği sorusuna bir cevap aramak anlamlı görünmektedir. Bu bilgiler ışığında çalışmanın bu bölümü, öncelikle sosyal çalışmaya dair bir tanımlama yapmakta, daha sonra ise bu tanımı ve tanımın içerdiği pratikleri araştırma ve uygulama imkanı sunacak olan “kesişimsellik yaklaşımına dair perspektiflere” odaklanmakta, son olarak ise “kesişimselliğin sosyal çalışmaya olan katkılarını anlatmaktadır.

1.1.1. Sosyal Çalışmanın Tanımlanması ve Sosyal Çalışma Yaklaşımları

Araştırma kapsamında “sosyal hizmetler”; özel gereksinim gruplarına kamu, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve özel teşebbüsler aracılığıyla sunulan “doğrudan ya da dolaylı” hizmetlere referans vermekte, benzer şekilde bu gruplar ve ailelerine sunulan “sosyal uyum, koruma, bakım ve rehabilitasyon” ile sınırlı olmayan ancak tüm bunları içeren hizmetlerin geneline verilen ad olarak tanımlanmaktadır (Tomanbay 2012, Özgür 2014). Araştırma kapsamında sosyal çalışma ise yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeylerde insan haklarını savunan ve sosyal adaleti gerçekleştirmeyi amaçlayan, bu amaç için geliştirdiği yöntemlerle, ulusal ve uluslararası mesleki ve akademik çalışmalar yapan “sosyal çalışmacılar” yetiştirmeyi amaçlayan bir meslek ve akademik disipline referans vermektedir (Tomanbay 1999, Özgür 2014). Bu bilgiler ışığında, araştırma bağlamında “sosyal hizmetler” verilen hizmetlere, “sosyal çalışma” akademik ve mesleki bir çalışma alanına, “sosyal çalışmacı” ise sosyal çalışma mesleğini icra eden ya da sosyal çalışma alanında çalışan bireylere referans verecektir. Dolayısıyla, sosyal hizmetler yerine “sosyal çalışma”, sosyal hizmet uzmanı yerine “sosyal çalışmacı” kavramları kullanılacaktır. Böyle bir kavramsallaştırmanın, (araştırmanın bulgular ve tartışma bölümlerinde görülebileceği üzere) herhangi bir kurumda “gereksinim sahibi bireye, gruba ya da topluluğa” verilen herhangi bir hizmetin, “bireyle, gruplarla,

¹ Bu tartışmanın tamamına yer vermenin araştırma amaçları dışında kalması sebebiyle, bu bölümde sadece araştırmada kullanılacak kavramsallaştırmaya yer verilecektir.

topluluklarla sosyal çalışma” anlamına gelmediğini, bu bağlamda sosyal çalışmanın bilgi, beceri ve değer üçlemesinde, planlı bir değişimi amaçlayarak gerçekleştirdiği, mikro, mezzo ve makro düzeyde yaptığı sistematik çalışmalara ve sonuçlarına dikkat çekeceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, böyle bir kavramsallaştırmanın alandaki sosyal hizmet/ sosyal çalışma tartışmasına bir cevap niteliği taşıyarak, sosyal hizmetler alanında çalışan herkesin “sosyal çalışmacı” olmadığını göstermesi açısından anlamlı olduğu düşünülmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere, sosyal çalışmanın ne olduğunu tek bir tanım üzerinden anlatmak zor görünmektedir. Bu bağlamda, sosyal çalışmanın tarihsel, sosyal ve teorik gelişimini yansıtan sosyal çalışma yaklaşımları aydınlatıcı olduğu ve Zastrow’un ve Dominelli’nin sosyal çalışma alanındaki yaklaşımlarına dair sınıflandırmalarının yararlı olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde öncelikle Zastrow’un, daha sonra ise Dominelli’nin sınıflandırmalarına yer verilmekte ve sosyal çalışmaya dair yaklaşımlar özetlenmektedir.

Zastrow (2010), sosyal çalışmada insan davranışının anlaşılmasının 1920-1960 dönemini içeren “medikal model” ve 1960 lar sonrası gelişen “reformist model” olarak iki döneme ayırdığını belirtmektedir. Zastrow’a göre medikal model; hizmet alanların “sorun sahibi, hasta” olarak nitelendirildiği, sorunların “bireyin kendi psikolojik ve sosyal sorunlarından” dolayısıyla kendi patolojilerinden kaynaklandığı varsayımıyla, hizmet alanları “iyileştirilecek birer birey” olarak kavramsallaştırmaktadır. 1960’lar sonrası gelişen “reform modeli” ise, sorunların psikolojik olduğu kadar toplumsal da olduğuna vurgu yapmakta, bireyleri sosyal hizmetlere götüren süreçlerde kendi “iç faktörleri” kadar, “çevresel faktörlerin” de etkili olduğuna odaklanmaktadır. Bu zeminde sosyal çalışma alanında “çevresi içinde birey” bağlamı gelişmiş, hem bireyleri hem de bireyleri çevreleyen sistemleri ve bu sistemler ve bireyler arasındaki ilişkiyi anlamak için “ekolojik sistem yaklaşımı” teorize edilmiştir (Zastrow 2010). Sosyal çalışma alanında ekolojik yaklaşıma “güçlendirme yaklaşımı” eşlik etmektedir (Zastrow 2010). Duyan (2010), sosyal çalışma alanında güçlendirme yaklaşımını şu şekilde tanımlamaktadır: “*İnsanların yaşamlarının kontrolünü almaları için gereksinim duydukları kişisel, kişilerarası ve politik güce sahip olmalarına yardımcı olmak ve onların yaşamlarını olumsuz etkileyen politikalar, kurumlar ve toplumsal tutumlarda değişiklikler yapacak tarzda müracaatçılarla çalışma tarzıdır*”(s.176). Tanımdan hareketle sosyal çalışmada

güçlendirme; her bireyin, grubun veya topluluğun güçlü yanları olduğu, çevrelerinin kaynaklarla dolu olduğu, krizlerin bu bağlamda değişim için bir fırsata çevrilebileceği, standart uygulamalar yerine hizmet alanın ihtiyacına göre şekillenen bir müdahale sürecinin “onunla birlikte” sürdürüldüğü, hizmet alanın kendi sorununun “uzmanı” olduğu, paternalizm karşıtı bir sürece işaret etmektedir (Zastrow 2010, Duyan 2010, Sheafor ve Horejsi, 2012). Görüldüğü üzere, güçlendirme yaklaşımı bireylerin her zaman kendi içsel kaynakları ve güçlü yönleri olduğu inancıyla, bireylerin zayıf yönlerine değil, “kişisel, kişilerarası ve sosyopolitik” düzeylerde güçlerine odaklanmakta, bu güçleri harekete geçirerek kendi içsel kaynaklarına ve sosyal refah sisteminin sağladığı kaynaklara ulaşmalarını sağlamaya çalışmaktadır(Teater 2014).

Güçlendirme yaklaşımının sosyal çalışmaya yansması her ne kadar “hizmet alanların” güçlendirilmesi şeklinde olsa da, tanımın sonundaki hizmet alanı etkileyen politika, kurum ve tutumlarda yapılması gereken değişiklikler, güçlendirme yaklaşımının sadece bireyin güçlenmesi ve sosyal işlevselliğini sürdürebilmesinden daha fazlasını içerdiğini göstermektedir. Nitekim Thompson (2009) , güçlendirmenin sosyal çalışmacının hizmet alana aktardığı bir güç olmadığını, güçlendirmenin tek başına bireyi “muktedir kılmak” anlamına gelmediğini, güçlendirmeden bahsedebilmemiz için, hizmet alanı güçlendirme sürecinde, hizmet alanı dezavantajlı kılan durumun sosyo-politik koşullarla bağlantısının kurulması gerektiğini, bu bağlamda öncelikle “kişisel olanın politik olduğunun görülmesi” gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Teatre (2014), bireyin “dezavantajlılık” durumunun toplumdaki baskı ve ayrımcılıklardan bağımsız bir şekilde ortaya çıkmayacağını, güçlendirme sürecinde değişimin baskının mağduru kadar baskının failini de hedeflemesi gerektiğini belirtmiştir. Sonuç olarak, ekolojik sistem yaklaşımının getirdiği “çevresi içinde birey” anlayışı, güçlendirme süreciyle beraber, çevre-birey arasındaki etkileşimleri değiştirerek toplumsal değişimi hedeflemiştir.

Zastrow’un ikiye ayırdığı sosyal çalışma yaklaşımlarını, Dominelli“ koruma, teröpatik ve özgürleştirici” yaklaşımlar olarak üçe ayırmıştır (2009). Dominelli’ye göre koruma yaklaşımı; hizmet alanları kaynaklar ve olanaklar hakkında bilgilendirmek ile şekillenir. Burada sosyal çalışmacının hizmet alanla “teröpatik bir ilişkisi” yoktur. Dominelli bu yaklaşımdaki *otoriter* ilişkiyi betimlemek için özellikle “uzman” ve “müracaatçı” kelimelerini kullandığını ifade etmektedir. Bu yaklaşımda

“uzman”, sosyal adaletsizlikler gibi “politik” konularla ilgilenmemektedir. Dominelli teröpatik yaklaşımı, 1960’larda gelişen, hizmet alan ve sosyal çalışmacı arasında bireyin sosyo-psikolojik işlevselliğinin sağlanmasına dayanan, bireyin sorunlarla daha iyi başedebilmesi için kendini ve sosyal çevresini “(özellikle akraba ve yakın arkadaşlar)” anlamasını içeren bir *danışma* süreci olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, teröpatik yaklaşımda bir “danışman” ve “danışan” ilişkisi vardır. Dominelli özgürleştirici yaklaşımları ise, hem koruma hem teröpatik yaklaşımın uygulamalarını içeren, sosyal adaleti odak alan, sosyal çalışmacı ve hizmet alan arasında karşılıklı olarak güçlendirici, otoriter olmayan bu bağlamda *eşitlikçi* bir ilişki kurulan bir yaklaşım olarak betimlemektedir. Bu yaklaşım içerisinde bireyler ve güç ilişkileri, hem hizmet alanların kendi güçleri, hem de gücün ve sosyal eşitsizliklerin hizmet alan üzerindeki etkisine odaklanarak, “makro boyuttan mikro boyuta kadar bütün olası sosyal ilişkileri değiştirme yoluyla bu yapısal sorunların sonuçlarını ortaya koymaya çalışır” (Dominelli 2009, Buz 2009). Feminist sosyal çalışma, baskı ve ayrımcılık karşıtı uygulama, eleştirel sosyal çalışma pratikleri özgürleştirici yaklaşımlara örnek gösterilebilir.

Zastrow ve Dominelli’nin sınıflandırılmalarında da görüldüğü gibi, son yıllarda sosyal çalışma teori ve pratiğinde “güçlendirme” yaklaşımı etkili olmuş, güçlendirme yoluyla sosyal değişim ve toplumsal değişim hedeflenmiştir. Tarihsel ve teorik olarak bu gelişmelerin yaşandığı son yıllarda, tüm sosyal çalışmacıların evrensel bir platformda buluşmasını sağlayan IASSW ve IFSW’ ın yaptığı sosyal çalışma tanımları ise hem bu değişimi ve gelişimi yansıtmakta, aynı zamanda sosyal çalışmada yeni yaklaşımlar gerektiğini göstermektedir. Bu zeminde araştırmanın bir sonraki bölümü IASSW ve IFSW’nin 2001 ve 2014 yılında yaptığı tanımlamalara odaklanarak, sosyal çalışma teorisi ve pratiğindeki değişime ve bu değişimin ihtiva ettiklerine odaklanmaktadır.

IASSW ve IFSW’nin Sosyal Çalışma Tanımları

2001 yılında, IASSW ve IFSW sosyal çalışmayı şu şekilde tanımlamıştır:

İnsan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan; sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir.

Görüldüğü üzere 2011 yılında IFSW sosyal çalışmayı; sosyal adalet ve insan hakları temelinde, bireye ve bireyin çevresiyle ilişkisinde ortaya çıkan problemlere müdahale ederek bu problemleri çözmeye çalışan, bu problemlerin çözümünde bireyin güçlenmesini ve özgürleşmesini hedefleyen ve bu süreçte “insan davranışı” ve “sistem teorileri”nden yararlanan “bir meslek” olarak tanımlamıştır. Tanımın “bireyi ve bireyselliği” odağına alması, “sosyal çevrelerinde işlevsel olmaya odaklanması, kolektivite ve sosyal uyumu içermemesi” ve “ulusal ya da yerel düzlemleri” gözardı eden “Avrupa merkezci yaklaşımı” varoluş sebebi sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak olan sosyal çalışmanın temel amaçlarına zıt olduğu sebebiyle sosyal çalışmacılar tarafından eleştirilmiştir (Ornellas, Spolander ve EngelBrecht, 2018). K. Healy (2000)’e göre 1980ler sonrası sosyal çalışma:

Çok kültürcülük söyleminin baskınlaştığı, sosyal çalışmacı- hizmet alan ilişkisinin yetkeci değil, eşitlikçi olması gerektiğinin vurgusunun arttığı ve hizmet alanının bir özne olarak konumunun yeniden belirlendiği bir zeminde bambaşka bir ontolojik yapıya bürünm[üşür] İlk bakışta sosyal çalışmayı insancillaştırıyormuş gibi görünen bu entelektüel iklim[....] hizmet alanların sorunlarına karşı kapitalizm, ataerkillik, sınıf, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ırkçılık gibi yapısal sosyal süreçlere öncelik vermekten vazgeçmiş, eleştirel ve özdeşünümsel bir tutumdan uzaklaşmış, ilerlemeci sosyal değişim için ezilen nüfus gruplarıyla birlikte çalışma idealini yok saymış ve kolektif eylem düşüncesinden gittikçe uzaklaşmıştır (aktaran Akbaş, 2014, s. 78).

Bu eleştiriler ışığında, IASSW ve IFSW 2000 sosyal çalışmacının katılımıyla 2014 yılında yeni bir sosyal çalışma tanımı yapmıştır:

Sosyal çalışma, sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlenmelerini ve özgürleşmelerini destekleyen, uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri sosyal çalışmanın merkezindedir. Sosyal çalışma teorileri, sosyal bilimler, insani bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal çalışma, yaşam zorluklarına/mücadelelerine işaret etmek ve refahı/ iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır.

Yukarıdaki tanım ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir(IASSW, 2014).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, “insan hakları, sosyal adalet, sosyal değişim, insanların özgürleşmesi, güçlenmesi ve refahı” sosyal çalışma pratiklerinin temelini oluşturmaktadır. 2001 ve 2014 tanımları karşılaştırıldığında, ilk göze çarpan 2014 tanımının sosyal çalışmayı, hem bir “meslek” hem de “akademik bir disiplin”

olarak tanımlamasıdır. Bu bağlamda sosyal çalışma pratikleri gerçekleştirilirken yararlanılacak bilgi temeli “insan davranışı ve sosyal sistem teorilerinden, “ sosyal bilimler, insani bilimler ve yerel bilgi” temeline genişletilmiş, sosyal çalışma pratiklerinde sosyal çalışma teorisinin ve bilimsel bilginin önemi vurgulanmıştır. “İnsan ilişkilerinde sorun çözüme” tanımdan çıkarılarak, sosyal uyum, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri tanıma eklenmiştir (Irene Y.H. N.G 2014). “Bireyin özgürleşmesi ve güçlenmesi” vurgusu korunarak yapılan bu değişikliği, “mikro odaktan”, kolektif bir duruşu simgeleyen “makro odağa” doğru bir geçiş olarak okumak mümkün görünmektedir (Ornellas, Spolander ve EngelBrecht 2018). Nitekim 2001 yılında “insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden” bu bağlamda bireyden çevreye doğru bir hareketle sorunları açıklayan sosyal çalışma tanımı, 2014 yılında yaşam zorluklarına işaret eden, problem çözüme yerine, “sosyal değişimi” ve “sosyal uyumu” vurgulayan ve tüm bunları ancak hem “insanlarla” hem “yapılarla” çalışarak yapabilecek, ulusal ya da bölgesel düzeylerde genişleyebilecek bir tanıma evrilmiştir.

Tanımdaki bu değişimlerin, kelimelerin yer değiştirmesinden ya da yeni kelimelerin eklenmesinden çok daha fazlasını ihtiva ettiği, sosyal çalışma teori ve uygulaması, sosyal hizmet ihtiyacına yönelik üretilecek sosyal politikalar, hizmetlerin sunulmuş biçimleri, sosyal çalışmacı ve hizmet alanlar arasındaki ilişkiler ile ilgili ve tüm bunları dönüştürücü bir nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu zeminde, “özgürleşen ve güçlenen birey vurgusu” korunarak, “sosyal adalet” ve “insan hakları” temelinde, “farklılıklara saygı duyan”, “sosyal değişimi ve uyumu” kolektif bir sorumlulukla sağlayacak bir sosyal çalışmanın ne anlama geleceği ve uygulamasının nasıl olacağı gibi soruların sosyal çalışma disiplini ve mesleğinin gelişimi için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu soruya verilecek akademik yanıtların alan uygulamalarını, mesleki uygulamalardan gelecek yanıtların da akademiye dönüştürdüğü/ dönüştüreceği düşünüldüğünde, son olarak bu tanımın ve bu tanımın işleyişinin sosyal çalışma eğitimine yansımalarına da incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda, sosyal çalışma bölümlerinin eğitim politikalarını ve akreditasyon standartlarını (EPAS) belirlemekle görevli olan Sosyal Çalışma Eğitimi Konseyi (CSWE)’, nin 2008 yılında ortaya koyduğu ve 2015 yılında revize ettiği “Uygulamada Farklılıkla ve Çeşitlilikle Angaje Olmak” standardı ve yetkinliği yol gösterici olmaktadır:

Sosyal çalışmacılar farklılık ve çeşitliliğin insan deneyimini nasıl karakterize ettiğini, biçimlendirdiğini ve kimlik oluşumunda kritik olduklarını anlarlar. Çeşitliliğin boyutları çoklu faktörlerin “kesişimleri”² olarak anlaşılır. Bu boyutlar yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik ve yapabilirlik (ability), etnisite, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği ve ifadesi, göçmen statüsü, medeni durum, politik ideoloji, ırk, din/tinsellik, biyolojik cinsiyet, cinsel yönelimi içermekte, ancak bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Sosyal çalışmacılar, farklılığın sonucu olarak, bir insanın yaşam deneyiminin baskı, yoksulluk, marjinalizasyon ve yabancılaşma aynı zamanda imtiyaz, güç ve övgü (acclaim) içerebileceğini anlarlar. Sosyal çalışmacılar aynı zamanda baskı ve ayrımcılığın biçimlerini ve mekanizmalarını anlarlar. Ve sosyal, ekonomik, politik ve kültürel dışlanmaları içeren bir kültürün yapısının ve değerlerinin ne derecede baskılama, marjinalleştirme, yabancılaştırma ya da imtiyaz ya da güç yarattığının farkındadırlar.

Görüldüğü üzere EPAS 2015 kriterleri, bir öğrencinin mezun olup bir meslek elemanı olabilmesi ya da sosyal çalışmacı olarak mesleki yetkinlik kazanabilmesi için “insan deneyiminin ve kimlik oluşumunun” nasıl şekillendiğini, bu oluşumlarda etkili olan faktörlerin neler olduğunu ve bunların kesişerek kimlikleri nasıl kurduğunu, baskı ve ayrımcılık mekanizmalarının neler olduğunu ve nasıl işlediğini, hizmet alanların kültürlerini ve bu kültürler içindeki baskı, ayrımcılık ve imtiyazları nasıl ortaya çıkarabileceğine hakim olması gerekmektedir. Sosyal çalışmacılar bu standardı, farklılık ve çeşitliliğe dair yeni bir perspektif ortaya koyan, sosyal çalışmaya hakim olan pozitivist ve modern paradigmanın nedensellik ve rasyonalite anlayışı içerisinde şekillendirdiği “bireylerin çevreleriyle özsel olarak "yararlı" ilişkileri olduğu” anlayışına bir tepki olan, kültürel bağlamın içerildiği ve insan deneyiminin karmaşıklığını, subjektif ve çoklu doğruların olduğu post-modernist bir paradigmaya doğru bir değişim olarak okumanın mümkün olduğunu belirtmektedirler (Jani, Pierce, Ortiz ve Sowbel 2011). Mesleki yetkinliği kazanmanın yolu olan bu bilgi birikiminin, bir sosyal çalışma becerisine nasıl dönüştürülebileceği, birey ile baskı, güç ve imtiyaz mekanizmalarıyla ilişkinin nasıl kurulacağı, farklılık ve çeşitliliğin “kesişen” boyutlarının nasıl anlaşılacağı ve sosyal çalışma literatürüne kazandırılacağı ise sosyal çalışma alanında gelişen bir literatüre sahiptir.

Sosyal çalışmada çağdaş perspektifler olan “eleştirel yaklaşım”, “ayrımcılık ve baskı karşıtı uygulama”, “güçlendirme yaklaşımı”, “çok kültürcü sosyal çalışma”

---

² Vurgu eklenmiştir.

ve “feminist sosyal çalışma”nın bu soruya verdiği çeşitli cevaplar vardır. Her birinin “feminist hareketten” etkilendiği söylenebilecek bu yaklaşımların, 2014 tanımına uygun, tanımı genişleten ve zenginleten, yeni problemler ortaya koyarken, aynı zamanda çözebilen yaklaşımlar ürettiklerini, tüm bu yaklaşımların ortak noktalarının ise birey ve eşitsizlikler arasındaki ilişkinin kurulmasının olduğu, bu bağlamda sosyal çalışma için yeni söylemler, araştırma ve uygulama alanları açtıklarını söylemek mümkün görünmektedir.³ Mehrota (2010)’nın da vurguladığı gibi, kendi limitleri ve güçlü yönleri olan tüm bu paradigmlar, sosyal çalışmanın epistemolojik temelini güçlendirmektedir. Ancak, araştırma kapsamı, 2014 tanımı ve 2015 eğitim standartları göz önünde bulundurulduğunda, bireyin öznelğini ve öznelğini göz ardı etmeden, özgürleşme ve güçlenme sürecini baskı ve imtiyaz mekanizmalarına indirgemen, aynı zamanda bu mekanizmaların bireylerin kimlik oluşum süreçlerinde, ihtiyaç ve problemlerinin ortaya çıkışında, kaynaklara erişimlerinde ve geliştirdikleri başatme mekanizmalarında nasıl bir rol oynadığını göstermek, başka bir deyişle birey ve bu mekanizmaların birbirlerini kurucu, dönüştürücü ve ilişkisel bağlamını “farklılıklara ve çeşitliliklere” odaklanarak ortaya koymanın, analitik olarak bu alanda açıklayıcı gücü oldukça yüksek olduğu düşünülen ve EPAS kriterlerinde açıkça ismi konulan “kesişimsellik yaklaşımı” olduğu düşünülmektedir.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın bir sonraki bölümü öncelikle feminist hareket içerisinde şekillenen kesişimselliğin tarihsel arka planı ve buna bağlı olarak “kesişimsellik” yaklaşımına neden ihtiyaç duyulduğu, daha sonra ise kesişimselliğin tanımlanması ve kesişimselliğin sosyal çalışma literatürüne olası katkıları, son olarak ise kesişimsellik yaklaşımlarının sınıflandırılmasına ve yöntem tartışmalarına odaklanarak araştırma bağlamında kesişimsellik yaklaşımını ortaya koymaktadır.

1.2. Tarihsel Süreci Bağlamında Kesişimsellik: Tarihsel Arka Plan, Tanımlar ve Kesişimselliğin Gerekliği

Feminizmin eleştirel temalarından biri de "*farklı tarihsel durum ve koşullarda kadın olmak ne demektir?*" sorusudur (Brah ve Phoenix 2004 s.76). Benzer şekilde, özellikle 2.Dalga feminizm hareketi kadın deneyimini anlamaya çalışırken “hangi kadının deneyimi?” sorusunu sormuştur (Shields, 2008). Bu soruların arka planını,

---

³ Teori ve uygulama açısından her biri çok önemli olan ortak, birbirlerine bağlı ve birbirlerine gönderme yapan, birbirini besleyen ve birbirlerinden etkilenen prensiplere sahip bu yaklaşımların her birini detaylı anlatmak araştırma amaçlarına uygun olmadığından dolayı araştırma kapsamına alınmamıştır.

kadınları bir arada tutmayı ve ortak bir mücadele yürütmeyi hedefleyen söylemler olan “biz” “kadınlar” “tüm dünyanın kadınları” “küresel kız- kardeşlik” gibi anlatıların, kadınlar arası farklılıkları göz ardı etmesi oluşturmuştur. Bu bağlamda, ikinci ve üçüncü dalga feministler feminizmin odağının orta sınıf, eğitilmiş, beyaz kadınlar olmasını eleştirmişlerdir (Shields 2008). Başka bir deyişle, eleştirinin amacı beyaz bir kadının kadınlık deneyimiyle, siyah bir kadının kadınlık deneyimi, işçi sınıftan bir kadınla, kapitalist bir kadının “kadınlık deneyimi” arasında ortaklıklar olduğu gibi, çok önemli farklılıklar olduğunun altını çizmektir.

Davis feminist düşüncenin farklılık konusunu iki şekilde ele aldığını ifade etmektedir (2008). İlk akım, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin kadınların kimliklerinde, deneyimlerinde ve güçlenme mücadelelerine etkilerini anlamaya çalışmaktadır (Davis 2008). Bu akım; özellikle yoksul ve beyaz olmayan kadınların, beyaz batı feminist teorisindeki marjinalleşmeleri ile ilgilenmektedir (Davis 2008). Beyaz olmayan (women of color) feminist kadınlar, feminizmin kadınları özelleştirip, tüm kadınlar için konuşmasını, dolayısıyla ırka dayalı, etnik, sınıfsal ve cinsel farklılıkları göz önüne almamalarını eleştirmişlerdir (Nash 2008). Özellikle siyah kadınlara dair toplumsal cinsiyet kategorisinin dekonstrüksiyona - yapı sökülme- uğratılmasının gerekliliğini vurgulamışlar, sosyal sınıf ve ırkın ürettiği benzerlikler ve farklılıkları tartışmışlardır (Phoenix 2006).

Bu akım içerisinde, siyah kadınların siyah olmaktan, kadın olmaktan ve işçi sınıfı olmaktan dolayı gördükleri baskı, 3lü baskı (triple oppression) modeli olarak tanımlanmıştır (Yuval-Davis 2006, Davis 2008). Yaklaşım; siyah kadınların beyaz kadınlardan daha dezavantajlı bir durumda olduğunu çünkü hem seksizm, hem ırkçılık hem de yoksullukla mücadele etmeleri gerektiğinin altını çizmektedir (Prins 2006). Başka bir deyişle, kadınlar sadece kadın oldukları için değil, aynı zamanda işçi sınıfına ait oldukları için ya da beyaz olmadıkları için de baskıya maruz kalmakta ve ezilmektedirler.

Kadın deneyiminin ırk-toplumsal cinsiyet- sınıf üçlemesi dahilinde çalışılması kadınlar arasındaki farklılıklara ışık tutsa da, aynı zamanda baskı kategorilerinin birbirlerine eklenerek çalışılması sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla, üçlü tehlike (triple jeopardy) yaklaşımı, ya da ona benzer olan çok katmanlı baskı teorileri, bir eşitsizlik kategorisinin bir diğerine eklenmesiyle

bireylerin nasıl daha kırılgan, marjinalleştirilmiş ve ikincilleştirilmiş hale geldiğini incelemiştir (Davis 2008). Bu yaklaşımın temeli kadınlara atfedilen marjinallik kategorileri arttıkça, baskınında arttığı üzerine kurulmuştur (Shields 2008). Bu bağlamda feminizmin odağını beyaz kadınlardan uzaklaştırırsa da, kadınlık, siyahlık ve işçi sınıfı kategorilerinin *özselleştirilmemesi* gerektiğini göz ardı etmiştir (Yuval-Davis 2006). Özsellğe dair geliştirilen bu eleştiri ise, feminist düşüncenin farklılık dair çalışmalarındaki ikinci akımı ortaya çıkarmıştır.

Davis (2008), feminizmin farklılıklara yaklaşımını yansıtan ikinci akımın odağının ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin etkileşiminin kadınların sosyal ve materyal gerçekliklerinde güç ilişkilerini nasıl ürettikleri ve dönüştürdükleri olduğunu ifade etmektedir (Anthias ve Yuval-Davis 1983, Yuval-Davis 1997, Anthias 1998, Collins 2000). Başka bir deyişle, kadın deneyimini anlamanın yolunun, ırk sınıf ve toplumsal cinsiyetin ayrı ayrı kadınlar üzerinde nasıl bir baskı oluşturduğu değil, bu sosyal kategorilerin nasıl *iç içe geçtiği* ve tabakalaşma biçimlerinin birbirleriyle *ilişki içerisinde* çalışılması gerektiğidir (Choo ve Ferree, 2010).

Kesişimsellik bu tarihi arka plan, teorik birikim ve en önemlisi baskı kategorilerin ilişkisel bir şekilde çalışılması gerekliliği sonucunda ortaya çıkmıştır. Kesişimsellik toplumsal cinsiyetin, ırk, göç statüsü, tarih ve sosyal sınıf gibi diğer sosyal kategorilerden bağımsız olarak izole bir analitik çerçeve olarak incelenmesine karşı çıkan ikinci ve üçüncü dalga feminizmin kavramsallaştırdığı bir görüştür (Samuels ve Ross- Sheriff 2008). Genel bir çerçevede kesişimsellik çalışmalarının başlangıcı, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin nasıl iç içe geçip, kesiştiğine ve karşılıklı birbirlerini nasıl ve hangi ilişkilerle kurduğuna odaklanmıştır (Davis 2008). Irkın nasıl cinsiyetçileştiğine, toplumsal cinsiyetin nasıl ırklaştığına ve her ikisinin ilişkisinin nasıl sosyal sınıfın sürdürülüşünü ve dönüştürülüşünü sağladığını merkeze almışlardır (Davis 2008).

Ancak kesişimsellik çalışmaları ilerledikçe kesişimselliğin tanımı, hangi yöntemlerle araştırılacağı, uygulama alanının ne olduğu ile ilgili konular tartışılmaya başlanmıştır. Araştırmanın bir sonraki bölümü bu tartışmalar içerisinde kesişimselliğin tanımlanmasına odaklanmaktadır.

1.2.1. Kesişimselliğin Tanımlanması

Kesişimselliği tanımlayan ve bir feminist yöntem olarak ortaya koyan eleştirel ırk teorisyeni Crenshaw'dır (Nash 2008, Phoenix 2006, Yuval- Davis 2006, Vidales 2010). Crenshaw'a göre kesişimsellik:

Azınlık grubundan bir kadın, şehrin ana geçiş yolunda dolaşırken ortaya çıkmaktadır. 'İrkçılığın yolu' ana otoyoldur. Bu yolla kesişen yollardan biri sömürgeciliğin yolu, bir diğeri ise ataerkilliğin yolu olabilir... Yolda dolaşan bu kadın, baskının sadece bir biçimi ile değil, her biçimiyle uğraşmak zorundadır. Baskı biçimleri yol adlarıyla da birleşerek, ikili, üçlü, çok boyutlu ve çok katmanlı baskı örüntüleri oluşturmaktadır. (Crenshaw 2001, aktaran: Yuval- Davis 2006, s. 196).

Crenshaw'ın kesişen yollar metoforuyla anlattığı gibi, kesişimsellik; bireylerin sosyal konumlarının ırkçılık, ataerkillik, sınıfçılık gibi *baskı sistemlerinin* toplamından değil, bu sistemlerin birbirleriyle kesiştiği noktada ortaya çıktığını savunmaktadır. Buna bağlı olarak kesişimsellik öznenin ve öznenin ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf, cinsellik gibi eksenlerin karşılıklı olarak birbirini *biçimlendirmesi* ve özneyi ve öznenliği kurması olarak tanımlanabilmektedir (Nash 2008). Böyle bir formülasyon, sosyal kimliklerin birbirinden bağımsız işlediğini ve birbirlerine eklenip deneyimi biçimlendirdiğini ifade eden kavramsallaştırmalara zıt bir yerde kendini konumlandırmakta, dolayısıyla bireyin kimliğinin, kişinin ait olduğu grupların birbirlerine *eklemlenmesiyle* açıklanamayacağını savunmaktadır (Warner 2008). Başka bir deyişle, ne toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, ne de seksizm, ırkçılık gibi baskı kategorileri tek başlarına “bireyin deneyimini” açıklayamamakta, “ırk, kast, etnik köken, dil, cinsel yönelim, zorla yerinden edilme, mültecilik” gibi diğer faktörlerin kesişimleriyle kadınların sosyal konumunun belirlendiğinin altı çizilmektedir (Women's Rights and Economic Change 2004, s.1). Bu zeminde kesişimsellik sosyal kategorilere ve sosyal kimliklere dair bütüncül ve ilişkiyel bir anlayış geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Kesişimsellik kişilerin toplumsal cinsiyet, ırk, sosyal sınıf, cinsellik gibi sosyal kategorilerin içinde simultane olarak konumlandığını ve tek bir sosyal kategoriye odaklansak bile bu kategoriyi diğer kategorilerden izole bir şekilde anlayamayacağımızı vurgulamaktadır (Phoenix 2006).

Kesişimsellik teorisyenleri *sosyal konumların* ve bu sosyal konumları anlamamızı sağlayan *sosyal kategorilerin ilişkisel* olduğunu, bu bağlamda

kesişimselliğin günlük hayatı yapılandıran çok boyutlu konumlandırmaları ve sosyal konumların merkezinde olan *güç ilişkilerini* görünür kılmak için yararlı bir araç olarak görülebileceğini ifade etmektedirler (Phoenix ve Pattynama 2006). Başka bir deyişle, kesişimsellik hem sosyal kimliklere ve konumlara, hem de sosyal konumları kuran kompleks ilişkilere hem de yapısal dezavantajlara odaklanmaktadır (Grave ve Hankivsky 2015). Bireylerin sosyal kimliklerini ve sosyal konumlarını imleyen bu kesişim noktası ise, kişilerin sosyal konumlarını belirlemede, dolayısıyla bu sosyal konum içinde baskı görüp-görmeyeceğini ya da imtiyazlara ulaşip-ulaşamayacağını belirlemektedir. Bu zeminde kesişimsellik; toplumsal cinsiyetin anlaşılması, çalışılması ve toplumsal cinsiyetin diğer kimliklerle nasıl kesiştiğini görülmesini, aynı zamanda bu kesişimselliklerin bireyin kendine özgü baskı ve fırsat deneyimine nasıl katkı verdiğini anlamamızı sağlayan analitik bir araç olmaktadır (Women's Rights and Economic Change 2004, Jordan-Zachery 2007).

Kesişimsellik benzer bir bağlamda bağlamda ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf gibi toplumsal kimliklerin niteliksel olarak farklı anlam ve deneyimleri biçimlendirdiğini vurgulayan düşüncedir (Warner 2008). Bu yüzden de, politik, tarihsel ve sosyal bağlamları göz önünde bulundurarak farklı kimlik tiplerinin ortaya çıkardığı bireysel deneyimlere odaklanır (Women's Rights and Economic Change, 2004). Dolayısıyla kesişimsellik araştırmaları toplumsal cinsiyeti, siyahi kadın siyahi bir erkeğe göre iki kat dezavantajlıdır gibi *dezavantajların birikimi* üzerinden çalışmak yerine, *farklı kesişimsel konumlar* arasındaki *niteliksel deneyim farkına* odaklanmışlardır (Shields 2008, Vidales 2010). Bu bağlamda kesişimsel analiz; çok boyutlu kimlikleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır ve farklı kimliklerin kombinasyonu sonucunda ortaya çıkan farklı *“ayrımcılıkları”* ve *“dezavantajları”* görünür kılmaya çalışır (Erez ve ark. 2009).

Bu bağlamda kesişimsel bir konumda, kişiler bir grup içinde dezavantajlı, ancak başka bir grupta *avantajlı* olabilmektedir. Başka bir deyişle, bir bağlamda baskı olarak değerlendirilebilen bir durum başka bir bağlamda *imtiyaz* olabilmektedir (Samuels ve Ross- Sheriff 2008, Women's Rights and Economic Change 2004, Shields 2008). Örnek olarak, Amerika'da yaşayan beyaz lezbiyen bir kadının, cinsel yönelimi sebebiyle dezavantajlı olurken, aynı kadının ırka dayalı olarak imtiyazlı konumda olması gösterilebilir (Shields, 2008). Benzer biçimde, iş yaşamında doktor olarak saygı gören bir kadın, ev yaşamında ev içi şiddete maruz kalıyor olabilir.

Dolayısıyla bireyler, bir sosyal alanda *imtiyaz ve fırsatları* deneyimlerken, başka bir sosyal alanda *baskıyı simultane olarak* yaşayabilirler (Women's Rights and Economic Change 2004, Erez ve ark. 2009).

Kişiler baskıların kesişiminde konumlandıkları gibi, imtiyazların da kesişiminde konumlanmış olabilirler (Shields 2008). Bu zeminde kesişimsellik, kişilerin baskıya uğraması kadar fırsatlara ulaşmasını da çalışabilmemizi sağlayıp, bireylerin deneyimindeki niteliksel farklılıklara odaklanmamıza zemin hazırlamaktadır. Kesişimsellik, kadınların kadınlık deneyimini, birçok iç içe geçmiş ve kesişen baskılarla, farklı bağlamlarda, farklı şekillerde yaşadığı gerçeğini her zaman göz önünde bulundurmaktadır (Samuels ve Ross- Sheriff 2008).

Tüm bu bilgiler ışığında kesişimselliğin insan anlayışı:

Bireysel kimliklerin ırk, yerellik, cinsellik, toplumsal cinsiyet ifadeleri, göçmen statüsü, yaş, yapabilirlik ve din gibi sosyal konum ve kimliklerin birbirleriyle etkileşimi ile biçimlendiği üzerine kurulmuştur. Bu etkileşimler yasa, politikalar, dini kurumlar, medya, hükümetler ve diğer politik ve ekonomik birlikler gibi birbirleriyle ilişkili sistemler ve güç yapıları içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bu süreçler yoluyla, sömürgecilik, emperyalizm, ırkçılık, homofobi, engelli ayrımcılığı ve ataerkilliğin biçimlendirdiği, birbirine bağlı baskı biçimleri ve fırsatlar sürdürülmektedir (Hunting, Grave ve Hankivsky, 2015, s.3).

Bu bağlamda kesişimsellik; çoklu ayrımcılıklara işaret eden ve farklı kimlik oluşumlarının haklar ve fırsatlara erişimi nasıl etkilediğini anlamamıza yardım eden, bir *analiz, savunuculuk ve sosyal politika geliştirme aracı* olarak karşımıza çıkmaktadır (Women's Rights and Economic Change 2004). Brah ve Phoneix, "Ben Kadın Değil Miyim?" adlı makalelerinde kesişimselliği: " ekonomik, politik, kültürel, psişik, subjektif ve deneysel çok yönlü farklılık eksenlerinin *tarihsel olarak belirli bağlamlarda* kesişimleriyle ortaya çıkan kompleks, indirgenemez, farklı ve çeşitli etkileri işaret eden bir kavram olarak tanımlamıştır" (s.3).

Özetle kesişimsellik, hem insanların çoklu ve birbiriyle kesişen kimliklere sahip olduğuna hem de bu kimliklerin sosyal ilişkilerden, tarihten ve güç yapılarının işleyişinden ortaya çıktığına ve onlarla *karşılıklı kurucu bir ilişki* içerisinde olduğuna vurgu yapmaktadır (Women's Rights and Economic Change 2004, Warner 2008). Bu zeminde kesişimsellik, neredeyse evrensel bir uygulama alanı bulunan, herhangi bir sosyal eylemi, birey ya da grup deneyimini, herhangi bir yapısal veya kültürel

düzenlemeyi anlamak ve analiz etmek için kullanılması yararlı bir çerçeve sunmayı vadetmektedir ve feminist teori ve analiz için yeni bir varoluş sebebi sunmaktadır (Davis 2008).

Görüldüğü üzere kesişimsellik birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Mccall (2005) kesişimselliği çığır açan bir teori olarak tanımlarken, Hankivsky (2011) yenilikçi bir yöntem ve çerçeve, Wilson (2013) analitik bir mercek ya da lens, Dhmoon (2011) ve Hancock (2007) dönüştürücü bir araştırma ve politika paradigması Murphy ve arkadaşları ise (2009) sosyal değişim için bir mekanizma olarak tanımlamaktadır (Hunting, Grave ve Hankivsky 2015). Davis'in de belirttiği gibi, kesişimsellik bir moda terim (buzzword) haline gelmiş, ancak tanımı, araştırma yönteminin nasıl olacağı ve uygulanacağı hala tartışılmaktadır (2008). Bu noktada bir araştırma metninin merkezinde neden bu teorinin kullanıldığı sorusu anlamlı görünmektedir. Dolayısıyla araştırmanın bir sonraki bölümünü kesişimselliğin sosyal çalışmaya katkılarına odaklanmaktadır.

Neden Sosyal Çalışmada Kesişimsellik?

Kesişimselliğin sosyal çalışma teori ve pratiğinde temel olarak “hizmet alanları tanımak”, “sosyal çalışmacıların kendilerini tanımaları” ve “sosyal çalışmanın sosyal adalet, savunuculuk ve eşitsizliğe dair politikaları” açısından katkı vereceği düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümü, kesişimselliğin sosyal çalışma literatürüne uygulandığında hizmet faydalanıcıları ve kendisini tanımasına ve sosyal politika geliştirerek, sosyal çalışmanın sosyal adalet misyonuna verdiği katkıya odaklanmaktadır.

Sosyal çalışma pratiklerinde kesişimselliğin uygulanmasının en büyük katkılarından birinin hizmet alanların “*farklılığının ve çeşitliliğinin tanınması*” olduğu söylenebilir. Deneyim farklılıklarının ihtiyaç farklılıklarını ortaya çıkardığı düşünüldüğünde, bireyler, gruplar ve topluluklara ihtiyaca yönelik hak temelli bir hizmet sunmakla görevli sosyal çalışmacıların hizmet sundukları/ sunacakları bireyler, gruplar ve topluluklar arası farklılıklara ve çeşitliliklere odaklanması ve bu çeşitlilik ve farklılığı anlaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda sosyal çalışma pratiklerinden faydalanacak olan kadın ve erkek hangi yönlerden farklılaşırlar gibi modernist soruların, artık kadın deneyimi ile ilgili sorulara cevap vermediği görülmektedir (Shields 2008). Benzer şekilde toplumsal cinsiyetin özsel

bir kategori olarak incelenmesi ya da evrensel kolektif kadın deneyimine dayalı analiz yapmak, çağdaş sosyal çalışma için kabul edilebilir görünmemektedir (Samuels ve Ross- Sheriff 2008, Davis 2008). Bu zeminde keşimselliğin, feminist çalışmanın en temel kaygılarından biri olan ve bu kaygının merkezinde bulunan “kadınlar arasındaki farklılığın tanınması” konusuna yönelik en başarılı kavramsallaştırmalardan biri olduğu söylenebilir (Lutz, 2014). Benzer şekilde, gruplar arası benzerlikleri ve farklılıkları tanımlayan basit farklılık teorilerinin, toplumsal cinsiyetin ne zaman bir baskı sistemi olarak işlediğini ya da kimliğin bir parçası haline geldiği sorusuna da cevap veremediği görülmektedir (Shields, 2008). Bu zeminde keşimsellik, ırk içindeki cinsiyetçiliği, toplumsal cinsiyet içindeki ırkçılığın keşfedilmesini sağlamakta ve bu katkısıyla kimlik politikalarına katkıda bulunmaktadır (Nash 2008). Keşimsellik, sadece kadın, erkek, genç, yaşlı gibi grupların benzer ihtiyaç, deneyim ve sosyal konumlara sahip olduğu anlayışından ziyade, gruplar içinde ve arasındaki farklılığa ve çeşitliliğe odaklanan bir yaklaşımı da benimsemiştir (Hunting, Grave ve Hankivsky 2015). Bu bağlamda keşimsellik sadece kadınlara ve kadın deneyimine özgü olmaktan ziyade, sosyal kategorilerin ilişkiselliğini göz önünde bulundurarak, sosyal çalışmacıların hizmet alan birey, grup ve toplulukları “tanınması, ihtiyaçlarını anlaması” ve ihtiyaca yönelik “hak temelli bir hizmet” sunması için yararlı bir yöntem olmaktadır.

Hizmet alanların deneyimleri ve ihtiyaçları bağlamında ortaya çıkan bir diğer nokta ise, keşimsellik yaklaşımını benimseyen sosyal çalışmacıların, bireylerin keskin ayrımlarla *ezilen veya ezen* olarak ayıramayacağını, sosyal konumların değişkenliğinin ve ayrımcılık deneyiminin *zamana, mekana ve duruma duyarlı* olduğunun bilincinde olmasını gerekliliğidir (Warner 2008). Keşimsellik tanımları bölümünde de belirtildiği gibi, bireyler dezavantajların keşiminde konumlanabilirken, aynı zamanda imtiyazların keşiminde de konumlanabilmekte, bireyler simultane olarak avantajlı ve dezavantajlı sosyal konumlara sahip olabilmektedirler. Bu bağlamda, ezen-ezilen, birey- toplum gibi ikircikli yapıları reddeden keşimsellik anlayışı, bireyleri sadece olaylar başlarına gelen pasif mağdurlar değil, kendi güçleri olan özneler olarak kavramsallaştırmıştır. Bu zeminde sosyal çalışmanın “güçlendirme yaklaşımına ve bu yaklaşımın hedeflerine” uygun olan bir çerçeve çizmektedir. Bu bilgiler ışığında keşimselliğin genelde güçlendirme yaklaşımının, özelde feminist sosyal çalışmanın hedeflerinden biri olan,

bireylerin kendi güçleri olan ve başatme mekanizmaları geliştirebilen kişiler olarak kavramsallaştırmasına, politika üretirken bireylerin kendi yaşamları içinde güçlenmeleri hedeflerine, baskının mağduru kadar faili ile mücadele edilmesi hedeflerine uygun görünmektedir (Thompson 2014, Atasü Topçuoğlu 2016).

Benzer bir zeminde, keşimsellik, sosyal çalışmacının kendisini anlaması ve sosyal çalışmanın özgürleştirici yaklaşımlarından olan “baskı karşıtı uygulamaya” ve “eleştirel düşünmeye” de uygun görünmekte ve katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu katkı sadece hizmet alanları değil, sosyal çalışmacının birey olarak kendisini ve sosyal çalışmacı olarak mesleki rolünü tanimasını da kapsamaktadır (Mattson 2014). Sosyal çalışmacının özfarkındalığı bağlamında değerlendirildiğinde keşimsellik, birey için bir keşif süreci sağlamaktadır. Bu keşif sürecinde, keşimsellik, etrafımızdaki dünyanın düşündüğümüzden ve hayal ettiğimizden çok daha karmaşık ve çelişkili olduğunu göstermektedir (Davis 2008). Benzer şekilde, keşimsellik hayatlarımızın gerçeğini yansıtarak, dünyayla kurduğumuz ilişkinin tek bir kimlik kategorisi dolayısıyla olmadığını göstermekte, baskı, kimlik, imtiyaz gibi kavramların sadece soyut kavramlar olmadığını, günlük hayatımızda kompleks ve tartışmalı referansları olan anlam birimleri olduğunun altını çizmektedir (Shields 2008, Hulko 2009). Bu zeminde keşimsellik kendimizi anlama çabamızda, bizi bu kompleksiteyi kavramaya ve anlamaya yönlendirmektedir (Davis 2008). Özfarkındalığa katkı sunan keşimsellik yaklaşımı, sosyal çalışmacıların “hizmet alanların” sosyal konumları ve baskı mekanizmaları arasındaki ilişkiyi görebilmelerini, aynı zamanda kendilerinin de baskı ve baskı mekanizmalarından bağımsız olmadıklarını, hizmet alanlar ve kendileri arasında hiyerarşik bir ilişki kursalar bile, kendilerinin de bürokratik hiyerarşide bir yerleri olduğunun, başka bir deyişle mesleki alanlarında iktidarlarken, hayatın başka alanlarında ezilenlerin sınıfında olabildiklerinin farkına varmalarını sağlayan bir zemin hazırlamaktadır (Akbaş 2014, Mattson 2014). Bu bağlamda keşimselliğin, sosyal çalışmada “eleştirel düşünce”, “düşünümsellik” ve “baskı karşıtı uygulamada” yansımalarının, saklı güç ilişkilerini ortaya çıkararak, hizmet alanlar kadar sosyal çalışmacılarında günlük hayatlarında ortaya çıkan baskı mekanizmalarını görmelerine ve bunun kendi mesleki rollerine, sundukları hizmete, kurum politikalarına sosyal politikalara etkisinin farkına varabilmelerine olanak açtığı söylenebilmektedir (Lee ve Brotman 2013, Mattson 2014).

Kesişimsellik her ne kadar sosyal kimliklerin anlaşılması ve farklılıkların tanınması için yararlı bir araç olsa da, bireylerin kimlik oluşumundan çok daha fazlasını ihtiva etmekte, birey yapı ilişkilerini açığa çıkararak “sosyal politika oluşturulmasına, eşitsizliklerin açığa çıkarılmasına ve sosyal adalete katkı sağlanmasına” zemin hazırlamaktadır. Crenshaw kesişimsellik ve sosyal politika bağlamını örneklendirdiği vakasında, Amerikalı siyahi 5 kadının özel bir şirkete iş başvurusu yaptığını, beyaz kadınların ön planda olan ofis işlerine alındığını, siyahi erkeklerin ise ağır sanayi işleri için işe alındıklarını, kendilerinin ise hiçbir işe alınmayarak ayrımcılığa uğradıklarını ifade ederek dava açtıklarını anlatmış, kadınların davalarının ise reddedildiğini belirtmiştir. Crenshaw’a göre davanın reddi, mahkemenin vakayı “toplumsal cinsiyet” açısından değerlendirdiğinde, beyaz kadınların işe alınmasının “toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılık” yaşanmadığına, “ırk” açısından değerlendirdiğinde ise siyah erkeklerin işe alınmasının ise “ırka dayalı bir ayrımcılık” yaşanmamasına kanıt niteliği taşımaktadır (Lykke, 2010). Bu zeminde, siyahi kadınların “kesişimsel görünmezliğe” takıldığını, dolayısıyla “ayrımcılık karşıtı uygulama” yasalarının ve politikalarının, ırk, toplumsal cinsiyet ve diğer kategorilerin kesişim noktalarını gözeterek değiştirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanması gerekliliğini açığa çıkarmaktadır (Lykke 2010).

Crenshaw örneğinde görüldüğü ve çalışmanın “sosyal çalışmanın tanımlanması” kısmından da hatırlanabileceği üzere, kesişimsellik tam da sosyal çalışmanın ihtiyacı olan, baskı kategorileriyle bireysel deneyimlerin ilişki biçimlerini açığa çıkarılması, bu bağlamda insan haklarını temel alan bir sosyal adaletin sağlanması için yeni ve yararlı bir araç olarak kavramsallaştırılmaktadır. Nitekim bireylerin yaşam deneyimlerindeki güç ilişkilerinin açığa çıkarılması, toplumun dezavantajlı gruplarını dezavantajlı kılan yapıların ortaya çıkarılması, bu bağlamda koruyucu- önleyici mekanizmaların kurulması, kesişimsellik için sosyal adalet gündemini zorunlu olarak beraberinde getirmektedir (Carastathis, 2016, Collins ve Bilge, 2016, Smooth, 2013, aktrn: Chan ve Henesy, 2018). Bu zeminde, kimliklerin özelleştirilmesi ve homojenleştirilmesinden uzak durmaya çalışan, toplumun dezavantajlı kesimleriyle çalışırken, bu çalışma alanında farklılığı ve çeşitliliği gerekçelendiren, içselleştiren, çok kültürcülüğe, insan haklarına ve daha eşitlikçi bir toplum yaratmaya kendini adayan sosyal çalışma gibi mesleki ve akademik alanlar için kesişimselliğin, sosyal politikalar geliştirerek sosyal adaleti sağlamak amacı

hayati görünmektedir (Bonnie, McLaughin ve Nieves, 2007, Murphy, Hunt, Zajicek, Norris ve Hamilton 2009). Dolayısıyla, sosyal çalışmacıların bireysel deneyimlerdeki baskı mekanizmalarını ortaya koyduğu takdirde, sosyal adaleti engelleyen mekanizmaları açığa çıkarabileceği, ve sosyal çalışmanın savunuculuk rolü dahilinde bu engellerin aşılmasına dair çalışabileceği ve sosyal politikalara katkı vereceği düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında kesişimsellik, bireysel düzeyden kurumsal düzeye kadar, sosyal adalet ve sosyal değişimi hedefleyen bir “sosyal değişim mekanizması” olarak kavramsallaştırılarak, insan haklarının geliştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması yolunda biricik bir yöntem olduğu, sosyal çalışma için bir savunuculuk aracı olabileceği ve bu bağlamda sosyal çalışmanın amaçlarına ve ihtiyaçlarıyla birebir örtüştüğü söylenebilmektedir (Women's Rights and Economic Change 2004, Murphy ve ark. 2009, Yates ve Rahi 2018).

Son olarak, Mccall (2005) kesişimselliğin kadın çalışmalarının eşitsizlik alanında yaptığı en büyük teorik katkı olduğunu ifade etmektedir. Irk, cinsiyet, etnik köken, sınıf gibi sosyal kategorilerin kapitalizm, ırkçılık, heteroseksizm gibi eşitsizlik sistemlerinin ürünü olduğu düşünüldüğünde, bu kategorilerin birarada çalışılmasının eşitsizlikleri tanımlamak ve ölçmenin etkili bir yolu olduğu düşünülmektedir (Grzanka 2014). Ancak, kadın kategorisinin özelleştirilmesinden ve homojenleştirilmesinden kaçınırken, feminizmin miladı sayılan "kadınların ortak dünyası" idealini, teorik ve politik olarak etnosentrik ve emperyalist buluyorsak ve bu nedenle bu ideali terk edeceksek, feminizmin ve feminist kadınların hangi platformda bir araya gelecekleri sorusuna bir cevap bulmamız gerekmektedir (Davis, 2008). Başka bir deyişle, farklılığı odak alırken, benzerliklerimiz üzerinden kuracağımız birliğin nasıl oluşacağını sorgulamamız gerekmektedir.

Feminizmin farklılıklar üzerine yaptığı bu tartışma sosyal çalışma literatürüne de yansımış, 1990’lı yılları domine etmiş, “farklılıkların” bu kadar odak alındığı bir sosyal çalışmanın, toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik ortak bir zeminde sosyal politika üretilmesini zora sokacağı ifade edilmiştir (Atasü Topçuoğlu, 2016). Sosyal çalışmada bu zorluk, hizmet alanların değerlerinin, kültürlerinin, kültürün güçlü ve zayıf yönlerinin tanınması gibi içerikleri olan “kültürel yetkinlikle” aşmaya çalışılmıştır. Ancak kültürün yetkin olunacak bir alan olmasının kültürün değişkenliği ve akışkanlığı sebebiyle mümkün olmaması, kültürün farklılıklara dair etkenlerden sadece bir tanesi olması, çoğu kültürde kabul gören heteroseksizm ve

homofobi gibi olumsuz yönlerin yeterince tartışılmaması gibi sebepler farklılıklara yaklaşımda kültürel yetkinliğin yeterli olmayacağı, kesişimsellik sosyal çalışmaya uygulanmadığı sürece hizmet alanların yapısal, politik ve temsili gerçekliklerinin anlaşılabilir olarak kalacağı ifade edilmektedir (Roland 2017). Benzer şekilde, “mesleki yetkinlik” içerisinde, yerel özelinde ortaya çıkan kültürel farklılıkları odak alırken, evrensel bir sosyal çalışma yaklaşımının benimsenmesine dayalı sorunlar ortaya çıkmaktadır (Özgür 2014).

Özgür (2014), bu sorunları iki platformda açıklamıştır. Birincisi, “durum içinde birey” değerlendirilmesinden uzaklaşarak, “bireyi duruma göre değiştirmek”, ikincisi ise yekpare “kültürel farklılıklara” odaklanarak grupları homojenleştirmek ve özelleştirmektir (Özgür 2014). Bu bağlamda, sosyal çalışmacılar iki platformdan da uzaklaşarak çok kültürcü yaklaşımı benimsemiş, “*varolan durumları çözümleyen, karşılıklı etkileşimleri, değişim ve dönüşümleri gören ve buna uygun esnek, güçlendirici ve sosyal adalete katkı veren bir yaklaşımı benimsemekte, öznel ve sosyo-politik*” olan arasındaki ilişkiyi kurmaktadır (Özgür 2014, s. 76). Görüldüğü üzere, kesişimsellik yaklaşımı çokkültürcü sosyal çalışmanın prensiplerini ve kültürel yetkinliği içermekte, hem feministler hem de sosyal çalışma için kadın deneyiminde ortaklaşmayı sağlayacak bir platformu sağlamaktadır (Davis 2008). Başka bir deyişle kesişimsellik, farklılığı ve çeşitliliği temel alırken bunu öyle bir biçimde yapmaktadır ki, hala tüm kadınlara dair olma ve kadınları ortak bir platformda buluşturma temelini sağlamaktadır (Davis 2008). Bu bilgiler ışığında kesişimselliği yeniden düşünmenin hangi koşullarda "kadın" ya da "siyahlar" olarak mücadele vermenin ve koalisyon kurmanın anlamlı olacağını, farklılıkların üstünde ve ötesinde nasıl örgütlenilebileceğinin yolu açılmaktadır (Nash 2008).

Sonuç olarak, sosyal çalışma için kesişimsellik hizmet alan, sosyal çalışmacı ve sosyal adalet ve sosyal politika temelli birçok alan açmaktadır. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, kesişimselliğin bir teori, analitik bir lens ya da çerçeve, bir yöntem olup olmadığı tartışmaları hem bu araştırma için, hem de kesişimsellik çalışmaları için merkezi bir önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda, tezin bir sonraki bölümü kesişimsellik yaklaşımlarını derinlemesine anlamak ve araştırmada kullanılacak kesişimsellik yaklaşımına bir zemin hazırlayabilmek adına Prins’in yaptığı sistematik ve sosyal inşacı kesişimselliğe odaklanmaktadır.

Kesişimsellik Kavramsallaştırmaları: Sistemik ve Sosyal İnşacı Yaklaşım

Sosyolog Prins, sistemik kesişimsellik (Amerika Temelli) ve yorumlayıcı/ sosyal inşacı kesişimsellik (/constructionist/ İngiltere Temelli) arasında bir ayrım yapmaktadır. Prins'e göre bu ayrımın yapının mı önce geldiği, yoksa öznenin mi önce geldiği üzerine kurulmuştur (Prins 2006, Phoenix 2006). Sistemik yaklaşımın öncüsü ve en önemli figürü eleştirel ırk teorisyeni Crenshaw olarak görülmektedir. Çalışmanın bu bölümü Crenshaw'ın kesişimsellik yaklaşımına, sistemik yaklaşım ve sosyal inşacı yaklaşımın farklarına sosyal inşacılığın perspektifinden yaklaşmaktadır.

Daha öncede belirtildiği üzere, kesişimsellik Crenshaw (1989)'ın "*çok boyutlu marjinal öznelerin yaşam deneyimini*" ortaya koyma çabalarıyla ortaya çıkmıştır (Nash, 2008, s. 2). Crenshaw yasaları eleştirmiş ve yasaların ya ırk temelli ya da toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa odaklandığını ve bunun kesişimsel öznelerin gerçekliğini (siyah kadınlar) yansıtmadığını ifade etmektedir (Nash 2008). Crenshaw, ayrımcılığın sadece cinsiyet bazında bakıldığında görünür olmadığını ortaya koymak için mahkemelerin standart ayrımcılık analizini kullanarak bekar, siyah ve kadın olan bireyin deneyimini ve ona yapılan ayrımcılığı anlayamayacaklarını ifade etmiş, ayrımcılığa maruz kalanın bekar-siyah-kadının bireysel kimliği olduğunu iddia etmiştir (Women's Rights and Economic Change 2004). Daha öncede belirtildiği üzere, kesişimselliğin teorik bir çerçeve olarak ortaya çıkışı siyahi feministlerin *kümülatif dezavantaj modelinin* limitlerine verdiği cevaplara dayanmaktadır (Shields 2008). Crenshaw'ın başlattığı sistemik kesişimselliğin teorik temeli de bu bağlamda eşitsizlikler, dominasyon ve baskının üretilmesi ve yeniden üretilmesidir (Shields 2008).

Sistemik kesişimsellik toplumsal cinsiyetin diğer sosyal kimlik boyutlarıyla kesiştiğinin farkına varmakla beraber (Shields 2008), kimliğin kuruluş sürecinde sistem ya da yapının etkisini ön plana çıkarmaktadır (Prins 2006). Crenshaw; kesişimsellik teorisyenlerinin hem toplumsal cinsiyeti hem de ırk kategorilerini ve bu kategorilerin etkileşimini göz önünde bulundurarak bu etkileşimlerin siyah-kadın deneyiminin çoklu boyutlarını nasıl biçimlendirdiğini analiz etmeleri gerektiğini ifade etmiştir (Davis 2008).

Mari Matsuda'nın "öteki" sorusu sistematik kesişimselliğin bir örneği olarak ele alınabilir. Matsuda'ya göre, kesişimsellik analizi araştırmacıların "diğer sorusunu" sormasıyla mümkündür:

Tüm subordinasyonların arasındaki ilişkileri anlayabilmek için "diğer sorusunu sormak" adını verdiğim yöntemi kullanırım. "İrkçı bir şey gördüğümde, burdaki ataerkillik nerede?", cinsiyetçi birşey gördüğümde, buradaki heteroseksizm nerede?", homofobik birşey gördüğümde, buradaki sınıf bağlamı nerede? Diye sorarım (Matsuda 1990, aktaran: Nash 2008).

Matsuda'nın çerçevesi, patriarki, ırkçılık ve heteroseksizimin birbirinin dayanakları olduğu noktasını es geçtiği, aynı şekilde bir kişinin *belirli sosyal, kültürel ve politik bağlamlarda* ataerkilliğin kurbanı olup, ırkının imtiyazlarını nasıl kullanabileceğini incelemeyeceği için eleştirilmiştir (Nash 2008). İmtiyaz ve baskının karmaşık, çoklu, simultane işleyen bir süreç olarak anlaşılması için, kesişimselliğin teorik zemini daha sağlam olan bir kavramsallaştırmasının yapılması gerekmektedir (Nash 2008).

Crenshaw ve Amerikan ekolü 1980lerin sonunda ve 1990ların başında hukukun ırka duyarlı olmayan, tarafsız ve objektifliğine bir eleştiri olarak kesişimselliği ortaya koymuş (Nash 2008) ve sosyal kimlikleri birbirinden ayrı ve farklı incelenmesinin faydasını sorgulamamıza sebep olmuştur (Warner 2008). Benzer şekilde, Crenshaw'ın başlattığı kesişimsellik tartışmaları 1990ların başında başlayarak, 2000li yılların başında Birleşmiş Milletler ajandalarında yerini almaya başlamıştır (Yuval-Davis 2006). Ancak Crenshaw'ın siyahi kadınların tarihi gerçekliklerine çok az değinmesi, toplumsal cinsiyet ve ırk kategorileri tarih ötesi gerçekliklermiş ve tüm siyah ve kadın olanları zaman ve mekandan bağımsız aynı şekilde etkilliyormuşçasına analiz etmesi ve dolayısıyla bu sefer siyah kadınların bir ve yekpare varlıklarmış gibi çalışılması bu bağlamda siyahi kadınlar arasında sınıf, cinsiyet, yaş, engellik gibi durumlar göz ardı edilmesi gibi sebepler (Nash 2008) sosyal inşaacı yaklaşımın temellerini atmıştır.

Sosyal inşaacı kesişimselliği tartışmadan önce, Crenshaw'ın kesişimselliği ilk kavramsallaştırdığı zamanda " siyahi kadınların deneyimini yasal alanda görünür kılmaya çalıştığı" bu bağlamda kesişimselilği başka amaçlarla kullananların kendisini yersiz şekilde eleştirdikleriyle ilgili görüş bildirdiğinin altını çizmek önemlidir (Yuval- Davis 2011). Yuval- Davis (2011), bu görüşe katıldığını,

araştırmasında bu eleştirilere değinerek, kendi perspektifini ortaya koymak istediğini belirtmektedir. Yuval- Davis'in bu konudaki görüşü araştırmacı tarafından paylaşılmakta, araştırma kapsamında Crenshaw'ı ya da sistematik kesişimsellik teorisyenlerini eleştirilerinin haklılığı ya da haksızlığını tartışılmamakta, sistemsel yaklaşımın ve sosyal inşaacı bir perspektifin prensiplerine dayanan bir sosyal çalışma araştırmasında empirik bir çalışmanın nasıl kurgulanabileceğine odaklanmaktadır.

Kesişimsellik teorisyenleri, siyah kadınlar, beyaz kadınlar, eşcinseller, engelliler gibi grupların araştırılması gerektiği gibi, gruplararası ilişkilerin ve güç ilişkilerinin de incelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Phoenix, 2006). Bu zeminde, araştırmanın bir sonraki bölümünde bu grupları, gruplararası farklılıkları ve güç ilişkilerini açıklayıcı gücünün daha yüksek olduğu düşünülen "sosyal inşaacı kesişimsellik yaklaşımı", sistematik yaklaşım ve sosyal inşaacı yaklaşımdaki ayrımlara odaklanarak anlatılmaktadır.

Sosyal İnşaatçı Kesişimsellik

Daha öncede belirtildiği üzere Prins'e göre sistematik kesişimsellik ve inşaat yaklaşımının temel farkı özneye yüklenen anlamdır. Sistematik yaklaşım, özneyi dominasyon ve marjinalizasyon sistemlerinin bir üretimi olarak görmektedir (Prins 2006). Sistematik yaklaşım, toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıfı dominasyon, baskı ve marjinalizasyon sistemleri olarak kavramsallaştırılmış ve bu sistemlerin kimliklerimizi belirlediğini ve yapılandığı ifade etmiştir (Prins 2006). Prins (2006)' e göre sistematik yaklaşımda özne olmak avantajlı ya da dezavantajlı bir konuma sahip olmak demektir. Bu yaklaşımda bireyler sosyal kategorilerin anlamlarının birer taşıyıcısı haline gelmektedir.

Constructionist perspektife göre ise bireylerin özne haline gelişi bir "oluş" içerisindedir ve burada özne olmak sadece maruz kalmak anlamına gelmemektedir (Prins 2006). Başka bir deyişle, özneler sadece egemen güce ya da bir sisteme maruz kalan bireyler değildir (Prins 2006). Dolayısıyla özneler," bir ve aynı kategorilerde *homojenleştirilmiş* kişiler değil, kendi hayatlarına angaje olmuş *eyleyen bireylerdir*" (Staunæs 2003, s.103). Ancak "ne düşünülebileceğinin, ne yapılabileceğinin ve söylenebileceğini sınırlayan söylemler" vardır (Staunæs 2003, s.103).

Özellikle Amerikan konseptinde kesişimsellik, toplumsal cinsiyet, etnisite, ırk, yaş, cinsiyet ve sınıflar arasındaki ilişkileri ve bağlılıkları açıklamak amacıyla kullanılmaktadır (Staunæs 2003). Kavram özellikle bazı bireylerin sadece farklı olarak değil, aynı zamanda sorunlu ve bazen de marjinalize olarak yaftalandığını anlamak için yararlı bir analitik araç olabilmektedir (Staunæs 2003). Ancak bu analiz yöntemi, sosyal kategorilerin yaşayan, başka bir deyişle, somut bireylerin *yaşam deneyimlerinde* (lived experience) nasıl işlediğini ve nasıl kesiştiğine cevap verememektedir (Staunæs 2003, Valentine 2007).

Bu bağlamda Prins inşaacı yaklaşımın bireyin bireyselliğine ve eylem alanına vurgu yaparken, aynı zamanda İngiliz kesişimsellik yaklaşımının sosyal kimliklerin dinamik ve ilişkisel yönlerine odaklandığını ifade etmektedir (Prins 2006). Sistemik yaklaşımda sosyal kimlikler ve kimlikleşme bir kategori ve isim verme meselesi iken, inşaacı perspektifte *kimlik* bir isim verme değil, *anlatı* meselesidir (Prins 2006, Phoenix 2006). Bu zeminde Prins (2006) inşaacı anlayışa göre bireylerin kendi hayatlarının “hem yazarı, hem de eş yazarı” olduklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla Prins kimliklerin kişilerin ne olduklarına yönelik karakter listeleri olmadığını ifade etmektedir (2006).

Bu zeminde inşaacı yaklaşım *anlatı* odaklı çalışmalar yapmaktadır. Arendt'in de söylediği üzere kimlikler ancak “hikaye anlatımı” yoluyla açığa çıkarılabilir (Prins, 2006). Prins'e göre kendimiz ve diğerleriyle ilgili hikayelerimiz, tamamen kendi yapımımız değildir:

Hayatımızın düzeninde çoğu zaman çoktan kurulmuş bir sahnede mevcut olan senaryolarla hayatımızı yaşarız. Aynı zamanda hikâyelerimiz çok boyutlu ve birbirleriyle çelişmektedir. Toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite senaryoları kim olduğumuz konusunda kurucu rol oynar, ancak bu senaryolar asla kim olduğumuzu tamamen belirlemez ve asla hepimizin hayatına aynı şekilde etki etmez (Prins 2006,s. 281).

Bu bağlamda inşaacı yaklaşım *yapının özne* üzerindeki etkisini ve aynı şekilde öznenin yapı üzerindeki etkisini *ilişkisel* bir biçimde çalışmaktadır. Sistemik yaklaşımın özne anlayışını Matsu'danın “diğer sorusuyla” da örneklendiği gibi, diğer sorusunu sorarken öznelere öznelliğini ve özneliğini, günlük aktiviteleriyle yapıyı nasıl *ürettiğini* göz ardı etmektedir (Phoenix 2006). Kadınların günlük hayatlarında ait oldukları sosyal kategorilere nasıl *direndiğini* ve bu kategorileri nasıl *dönüştürdüğünü* gösteren birçok hareket vardır. Aynı zamanda

sistematik yaklaşımda yapılar ve kültürel eylemler de birbirlerinden bağımsız ve izole olarak incelenmektedir (Phoenix 2006).

Bu bağlamda kesişimselliğin feminist analizlerinden biri de feminizmin *normatif özne* anlayışını *yapısöküme* uğratmaktadır. Sosyal inşaacı kesişimsellik teorisyenleri, modernitenin kendine referans veren özne anlayışını eleştirmektedirler. Kesişimsellik teorisyenlerine göre *simultane* olarak birbiriyle kesişen ve birbirine kenetlenmiş baskıların hem yerel hem de dünya çapında olması, "merkezi kayan" öznenin en eski ve en üretken formülasyonlarından biridir (Brah ve Phoenix 2004). Bu zeminde, kesişimsellik kimlikleri anlamaya çalışırken hiç bir sosyal kategorinin diğerinden *izole* çalışılmayacağını öngörmektedir. Dolayısıyla sosyal kategorilere dayanarak, stabil, değişmeyen kimliklerin oluşumunu *destabilize* etmekte ve istikrarsızlaştırmaktadır (Phoenix 2006).

Sistematik ve inşaacı yaklaşımın bir diğer farkı ise "güç" kavramsallaştırmasıdır. Prins'e göre sistematik yaklaşım gücü ilişkisel olarak değil, *tek taraflı ve mutlak* olarak kavramsallaştırmıştır (Phoenix 2006). Kesişimselliğe İngiliz yaklaşımı ise *gücü ilişkisel ve dinamik* olarak kavramsallaştırmıştır. Bu bağlamda *güç bir özellik değil, ilişkidir*. Güç ilişkileri devamlı değişmekte, çatışmalarla ve dirençle işaretlenmektedir. Güç sadece özneli sindiren bir yapı değil, aynı zamanda *kurucu* bir öğesidir (Foucault, 1984, aktın: Prins 2006).

İnşaacı yaklaşım kimlik kategorilerini birleştirmeyi (ırk kategorisini ırkçılık sistemiyle birleştirmek gibi), reddetmektedir. Bunun nedeni ise böyle bir birleştirmenin hem ırk kategorisinin, hem de ırkçılığın anlamının sabit ve tek bir sistem gibi anlaşılıp, yahudiler ya da mülteciler gibi grupların ırkçılığa maruz kalışlarını görmezden gelmesidir (Prins 2006). Dolayısıyla inşaacı kesişimsellik tartışma tek bir marjinalize olmuş gruba ve grupları biçimlendiren yapılara odaklanmaktan ziyade: "toplumsal cinsiyet çok kültürlülük süreçleriyle nasıl iç içe geçmiştir?" "birden fazla etnisiteye sahip nüfusları karakterize eden bir sosyal kategori olarak toplumsal cinsiyet, diğer sosyal kategorilerle nasıl kesişmektedir?" (Staunæs 2003) gibi sorulara odaklanmıştır. Akademik feminist tartışmalar, bir özne olarak kadının, toplumsal cinsiyet bağlamında anlaşılması gerektiğini vurgulamış ve bu kavramsallaştırma içerisinde toplumsal cinsiyet kategorilerinin (beyaz, batılı, heteroseksüel, orta sınıf) o kategorileri oluşturan ve onunla kesişen ırk, sınıf,

cinsiyet, ulus, jenerasyon, engellilik gibi diğer sosyal kategorilerle hangi yollarla ve ne şekilde kurulduğuna odaklanmıştır (Staunæs 2003).

Hem İngiltere hem Amerika kesişimsellik yaklaşımları, radikal dekonstruksiyonizmin *kategori karşıtlığına düşmeden*, kimliğin özselcilğe karşı durmuşlardır. Aynı zamanda sistematik kesişimsel yaklaşımın eleştirel analizlerinin amacı, ezilen grupların *seslerinin duyulması* ve *güçlendirilmesidir* (Prins 2006). Ancak sistematik kesişimselciler sosyal kimliklerin anlamının ırkçılık, sınıfçılık, seksizm gibi statik ve kalıplaşmış sistemlerle belirlendiğini savunmaktadır (Prins 2006). Benzer şekilde sistematik yaklaşım, sosyal kategorilerin birbirini nasıl kurduğuna ve kesiştiğine değil, kategorilerin baskı sistemleri olarak nasıl sosyal kimlikleri belirlediğine odaklanmaktadır (Prins 2006).

Görüldüğü üzere sosyal inşaacı ve sistematik yaklaşım, özneye, özne ve yapı arasındaki ilişkiye, güce, sosyal kategorilere ve sosyal konumlara bakış açılarında farklılaşmaktadır. Daha öncede belirtildiği üzere “sosyal inşaacılığın” kesişimsellik yaklaşımı, araştırma amaçları bağlamında sistematik yaklaşımın temel prensiplerini benimsediği ve açıklayıcı gücü daha yüksek görüldüğü için “sosyal kategorilerin tanımlanması ve kategori seçimi için” temel alınacaktır. Kategorilerin tanımlanması, kategori seçimleri gibi konular için araştırma yönteminin belirlenmesi gerektiğinden, araştırmanın bir sonraki bölümü öncelikle “kesişimsellikte yöntem tartışmalarına”, daha sonra ise araştırma kapsamında kullanılacak yöntemin teorik gerekçelendirilmesine odaklanmaktadır.

1.2.2. Kesişimsellikte Yöntem Tartışmaları

Felsefe, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, hukuk, fenomenoloji, dekonstruksiyonizm ve feminizm, ırkçılık karşıtı çalışmalar, çok kültürlülük, queer çalışmaları, tarih ve sosyal çalışma gibi disiplinlerin neredeyse hepsi kesişimselliğin tam olarak ihtiyaç duyulan teori olduğuna ikna olmuş gözükmedirler (Davis 2008, Dill ve ark. 2007). Feminist literatürde kesişimselliğin bir teori haline getirmek ve araştırmalarında onu bir analiz yöntemi olarak kullanmak gerekliliği üzerinde bir uzlaşma vardır. Dolayısıyla birçok feminist sosyal kategorilerin karşılıklı olarak birbirini oluşturduğu, kurduğu ve bunların birbirlerinden ayrılamayacakları konusunda hem fikirdir (Phoenix, 2006). Ancak anlaşmazlık kesişimselliği nasıl kavramlaştırdığımız ve hangi analiz yöntemini kullanmamız gerektiği üzerinden

çıkılmaktadır (Phoenix 2006, Choo ve Ferree 2010, Yuval-Davis 2006, Ken 2008). Bu bağlamda kesişimsellik teorisinde yöntemin kesin çizgilerle belirlen(e)memesi, siyah kadınların kesişimsel özne olarak özelleştirilmesi ya da bir prototip olarak sunulması, kesişimselliğin belirsiz tanımı ve kesişimselliğin ampirik geçerliliği tartışma konusudur (Nash 2008). Çok yönlü eşitsizlik eksenlerini ortaya çıkarmaya çalışan kesişimsellik teorisi şu an çocukluk dönemini yaşamaktadır. Dolayısıyla potansiyeli henüz tamamen gerçekleşmemiştir ve teoriyi pratiğe uygulayan yeterli çalışma bulunmamaktadır (Grace ve Hankivsky 2015).

Davis (2008) kesişimsellik araştırmalarında temel konuda anlaşmazlık olduğunu, bunlardan ilkinin kategori tartışmaları, ikincisi kesişimselliğin kavramsallaştırılması ve analiz yöntemi ve sonuncusunun kesişimselliğin araştırmamızda kullanacağımız yer olduğunu belirtmiştir:

Kesişimsellik üzerine teorik tartışmalar; hangi kategorilerle ve kaç kategori ile kesişimsellik araştırması yapılmalı (Lutz 2007) ve hangi kategoriler analize alınmalı, farklılıkların sonsuza doğru çoğalmasının ve yayılmasının "kesişimselliğin Achilles'in topuğu" olup olmadığı (Ludwig 2006), en belirgin farklılıkların (ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet) yeterince kuramsallaştırılmaması (Knapp, 1999; Skeggs, 1997) gibi konular hala tartışılmaktadır. Bunun yanında araştırma yaparken "kategoriler kullanılmalı mı?", yoksa "kategoriler arası mı düşünülmeli?" (Yuval-Davis, 2006) ya da kategorilerin kendileri yerine kimliklerin kurulduğu ve performe edildiği "konumlara" mı odaklanmalı? (Staunæs, 2003) soruları araştırma tartışmalarının merkezinde durmaktadır (Davis, 2008). Veri analizi de aynı şekilde tartışmalıdır. "Kesişimsellik teorisi, temel olarak kimliği kavramsallaştırmak için mi kullanılmalı?" (Staunæs, 2003; Buitelaar, 2006; Prins, 2006) yoksa problem sosyal yapılar yerine kimlikleri çalışmamız mıdır? (Yuval-Davis, 2006)? Ya da tüm bunları bırakıp, kesişimselliği bir "temel kuram" (grand theory) olarak ele alıp, bireylerin yaşam deneyimi, sosyal yapısal kurumsal düzenlemeler ve kolektif politik hareketler arasındaki ilişkiyi anlamak için mi kullanmalıyız? (Crenshaw 1991) Son olarak kesişimselliğin kullanım yeri de tartışmalıdır. Kesişimsellik öncelikle kırılganlıkları ve dışlanmışlıkları ortaya çıkarmak için mi yoksa güçlendirme için bir kaynak olarak mı kullanılmalıdır? (Saharso, 2002; Burman, 2003; Lutz ve Davis, 2005) soruları hala tartışılmaktadır. (Davis 2008, s. 75).

Birçok sosyal kategoriyi içerisinde bulundurması kesişimselliğin zenginliği ve temeli olsa da bu zenginlik aynı zamanda analizi zor ve kompleks hale getirmekte, ancak kesişimsellik tanımı itibarıyla kompleksiteyi gerektirmektedir (Mccall 2005). Kesişimsellik araştırmacıları kesişimselliği bir teori, heuristic bir araç ya da kavram,

diğerleri ise feminist analiz için bir okuma stratejisi olarak görmektedir (Davis 2008). Kesişimselliğin Crenshaw'ın çizdiği gibi kesişen bir yol olarak mı, yoksa Yuval ve Davis'in önerdiği gibi farklılık eksenleri mi, yoksa Staunaes'in betimlediği dinamik süreçlerle mi kavramsallaştırılacağı tartışılmaktadır (Davis 2008). Benzer şekilde, “kesişimselliğin özne deneyimleriyle mi sınırlanacağı?” yoksa “kimliği teorize etmenin bir yolu mu olduğu?” ya da “sosyal yapıların bir özelliği olarak mı anlaşılması gerektiği?” maalesef açık değildir (Davis 2008).

McCall ve Choo ve Ferree'nin Kesişimsellik Araştırmaları Sınıflandırmaları

Bu bağlamda Mccall, kesişimsellik araştırmalarını sınıflandırmış, kesişimselliğin insanların, kimliklerin ve hayatın karmaşıklığını anlamak ve bu zeminde “kategorileri kavramsallaştırmaya” bağlı 3 yaklaşım bulgulamıştır. Benzer şekilde Choo ve Ferree, kesişimsellik araştırmalarını, grup odaklı, süreç odaklı ve sistem odaklı olarak kavramsallaştırmışlardır. Mccall ve Choo ve Ferree, kesişimsellik araştırmacılarına, araştırma amaçlarına uygun olarak bu yaklaşımlardan birini ya da bu yaklaşımları beraber kullanarak araştırmalarını tasarlayabileceklerini belirtmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın bu bölümü kategorilere yaklaşım, kategori seçimi, kesişimsellikte yöntem tartışmaları ve araştırmanın yönteminin kavramsallaştırılması için önemli olduğu düşünülen bu yaklaşımlara odaklanmaktadır.

McCall'un anticategorical complexity (kategori karşıtı kompleksite) olarak adlandırdığı ilk yaklaşım; sosyal hayatın kategorilere indirgenemeyecek derecede kompleks olduğu, dolayısıyla yapıları ve özneleri sabit kategorilerle anlayamayacağımızı savunmaktadır. Bu bağlamda Mccall' un kategorilerinden ilki, kategorileştirmenin post modern eleştirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışa göre kategoriler verili, sabit anlamlar değildir. Aksine sosyal kategoriler ve bunların kesişimi sosyal olarak *kurulmaktadır* (Phoenix 2006).

McCall'un intracategorical (grup içi- kategori içi) komplektiste olarak adlandırdığı ikinci yaklaşım ise, birinci ve üçüncü yaklaşım arasında, birinci yaklaşımın kategori karşıtı eleştiri tavrını paylaşmakla beraber, üçüncü gurubun kategorileri stratejik olarak kullanmasını kabul etmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen kesişimsellik araştırmacıları belirli sosyal grupları çalışmaktadır, çünkü bu

gruplardaki yaşam deneyiminin (lived experience) karmaşıklığını, yapılarla ilişkisi içerisinde ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Mccall (2005)'un intercategorical kompleksite (kategoriler arası kompleksite) ya da “kategorik yaklaşım” olarak adlandırdığı üçüncü yaklaşım ise analitik kategorileri stratejik bir araç olarak kabul etmektedir. Ancak bu yaklaşımda kategoriler sosyal gruplar arasındaki eşitsizlikleri ortaya koymayı amaçladığı için karşılaştırmalı olmak zorundadır.

Benzer şekilde kesişimselliği sosyolojik analize uygulama yöntemini arayan Choo ve Ferree (2010) kesişimsellik araştırmalarını sınıflandırırken *grup odaklı, süreç odaklı ve sistem odaklı* olmak üzere 3 ayrı kesişimsellik modeli belirlemişlerdir. İçerme merkezli yaklaşım olarak adlandırdıkları, ilk model, çok boyutlu marjinalize olmuş grupları ve onların deneyimlerini merkeze alan yaklaşımdır (Choo ve Ferree 2010). Bu yaklaşım, çoklu boyutlarda marjinalize olmuş grupları “*görünür ve duyulur kılmayı*” amaçlamaktadır. Başka bir deyişle, bu model baskı gören, ezilen kişilerin sesini duyurmayı kesişimselliğin bir ifadesi olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu modelin pratiğe uygulanması, bu kişiler ve grupların deneyimlerinin araştırmada içerilmesini odağına almıştır. Ancak bu model, kesişimselliğin sosyal yaşamın bir karakteristiği olarak anlaşılmasında için, kesişimsel analizin tüm sosyal fenomenlere uygulanabilmesi gerektiğini, dolayısıyla sadece ezilen grupları içermemesi gerektiği söylemiyle eleştirilmiştir (Mccall 2005, Yuval-Davis 2006, aktaran Choo ve Ferree 2010).

Benzer şekilde, Crenshaw'ın yollar metaforunda, caddelerin kesiştiğini fark ettiğini ancak birbirini dönüştürmediğinin farkına varan kesişimsellik araştırmacıları Choo ve Ferree'nin “süreç odaklı” olarak sınıflandırdığı modeli önermiştir (2010). Bu çalışmalar, kesişimselliği bir süreç olarak kavramsallaştırılmakta ve iktidarı/ gücü ilişkisel olarak kabul etmektedir. Ayrıca değişkenler arasındaki ilişkilerin birçok kesişim noktasında baskıyı çok boyutlu kıldığını ifade etmekte, dikkati *işaretlenmemiş gruplara* çekmektedir. Bu grup, kesişimselliğin pratiğe uygulanmasını, bir analitik etkileşim olarak ifade etmektedir. Bu grupta çalışan kesişimsellik araştırmacıları için kesişimsellik; eklemleyici olmayan bir süreç demektir. Eşitsizliklerin kurucu yönüne işaret ederek, bunların yarattığı etkilerin “etkileşimlere” dönüşme süreçlerine dikkat çekmekte, yöntemsel olarak

kesişimselliğin sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırkın çoğaltılması ve toplanmasından ileri taşınması anlamına gelmektedir. Sosyal inşaacı çerçevede değerlendirilebilecek bu yaklaşım, bireylerin kategoriler içerisine girerken aynı zamanda özne pozisyonuna sahip olduklarına ve bu bağlamda seçenekleri olduğuna odaklanmıştır. Güç/iktidar ilişkileri içerisinde, bireylerin kendiliklerini yaratma sürecine yönelmişlerdir (Ken 2008, Stauneas 2003, Yuval-Davis 2006, aktaran Choo ve Ferree 2010). Bu zeminde makro ve mezo kategoriler ve bu kategorilerin birbirleri ile ilişkileri içerisinde bireylerin kendilerini nasıl kurduğuna ve aynı zamanda bu ilişkiler tarafından nasıl kurulduklarına odaklanılmışlardır. Kesişimselliğin sosyal inşaacı anlayışı, kategorilerden ziyade *dinamik güçlere* odaklanmıştır. Artık mesele “ırk kategorisi değil; ırksallaşma, sınıflar değil; ekonomik sömürü, toplumsal cinsiyetler değil; toplumsal cinsiyet performansı ve ya da toplumsal cinsiyete ait olma sürecidir” (Choo ve Ferree 2010, s.134) . Bu yaklaşım aynı zamanda gücün/iktidarın farklı kurumsal alanlarda nasıl işlediğinin de farkındadır. Dolayısıyla, birey ve yapı arasında karşılıklı dönüştürücü süreçlere odaklanır (Choo ve Ferree 2010).

Üçüncü grup ise sistematik kesişimsellik ya da kurumsal iç içe geçme olarak adlandırılmakta ve çoklu kurumların eşitsizlikleri üretirken nasıl iç içe geçtiğini ve bunların ekstra eşitsizlikler yaratmadığını vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, aile, ekonomi gibi kurumların yarattığı eşitsizlikler birbirine eklenerek eşitsizlik yaratmamakta, aksine iç içe geçip kesişmekteledir. Kesişimselliğin bu modeli *kurumsaldır*. Bu modelde kesişimsellik tüm sistemleri biçimlendirici bir öge olarak kavramsallaştırıp, belirli kurumlardaki belirli eşitsizliklere değil, etkileşimli, tarihsel olarak karşılıklı belirleyici ve kompleks süreçlere odaklanmaktadır. Sistem odaklı kesişimsellik; toplumsal cinsiyeti ve ırkın, mülkiyet, kâr ve emeğin metalaştırılması sürecinin düzenlenmesinde içerildiğini, onlarla beraber çalıştığını ve karşılıklı birbirlerini belirlediğini ifade etmektedir. Hangi işlerin kimin tarafından yapılacağı, kimin markete girip giremeyeceğinin sabitlenmesi bu iç içe geçişin bir örneği olarak gösterilmektedir. Bu yaklaşım için ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyet birbirini kuran ve birbirini belirleyen sistematik eşitsizliklerdir (Choo ve Ferree, 2010).

Sosyal Kategorilerin Anlamı ve Kategori Seçimi İçin Stratejiler

Kesişimsellik araştırmalarında kategori seçimini tartışırken Lutz (2002)'14 farklılık çizgisini betimleyen 14 kategori belirlemiştir “toplumsal cinsiyet,

cinsellik, ırk/ deri rengi, etnisite, ulus/devlet, sınıf, kültür, yapabilirlik (ability), yaş, yerleşiklik/orijin, zenginlik, kuzey-güney, din, sosyal gelişme düzeyi” dir. Lutz bu kategorilerin tamamlanmamış olduğunu ve hatta sınırsız olduğunu, dolayısıyla kategorilere ekleme yapılabileceğini ve tekrar tanımlanabileceğini ifade etmektedir (Phoenix 2006, Yuval- Davis 2006). Ancak Young (2004) ve Weldon (2005) gibi araştırmacılar bir kimliğin tüm parçalarını ortaya koymak ve anlamaya çalışmanın grupları bireylere bölen sonsuz bir gerilemeye yol açacağını ifade etmektedir (Warner 2008). Başka bir deyişle, grupları anlamak için onları tek tek bireylere bölmenin, bireyleri anlamak için tek tek parçalarına ayırmanın ortaya sonsuz bir bölünme çıkaracağını ifade etmektedirler (Warner 2008). Butler’da aynı şekilde, sosyal kategorileri sıralamış ve sonuna “vs” ekleyerek, kesişimsellik sürecinin sonsuz bölünmesine işaret etmiştir (Butler 1990).

Yuval-Davis, Butler’ın eleştirisine karşı bazı *belirli tarihsel durumlarda ve bazı kişilere* ilişkin konumların kurulmasında, bazı *sosyal ayrımların* diğerlerine göre daha önemli olduğunu ifade etmiştir (2006). Dolayısıyla bu ayrımlara dayandırılan kategori seçimlerinin kesişimsellik tartışmaları için analitik bir çözüm olabileceğini ifade etmektedir (Yuval-Davis 2006). Tarihsel durumlarda kişilerin konumlarına odaklanmanın sonsuz bölünme kaygısından kurtulabilmenin bir yolu olabileceği iddia edilmiştir.

Bu bağlamda Mccall (2005) ve Choo ve Ferree (2010) ‘un araştırma kavramsallaştırmaları, kategori seçimi ve kategorilerin sonsuz bölünmesine dair eleştiriye araştırma amacı ve araştırmanın gerekçelendirmesi bir cevap olarak sunulabilir. Benzer şekilde, (Phoenix 2006) kesişimsellik araştırmalarında kategori tartışmalarına cevaben, insanların günlük hayatlarında simultane olarak birçok kategori içerisinde konumlandığını, kesişimselliğin bu kompleksiteyi anlamak için kullanılabilceğini, ancak büyümlü bir formülasyonda olmadığını ifade etmekte ve araştırmacıların ne zaman *hangi kesişimi ve kategoriyi* seçeceğini belirlemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu bağlamda Phoenix (2006), kesişimsellikleri incelerken stratejik ve yaratıcı kararlar almamız gerektiğini ve bu kararların belirli bir zamanda belirli bir grup ya da bireylerin durumlarını analiz etmek için “en uygun kesişimler nelerdir?” sorusunu sormamızın elzem olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde, Christensen ve Jensen (2012), kategorileri stratejik olarak seçmenin analizi yönetilebilir kılacağını, aynı zamanda belirli tarihsel koşullarda, belirli mekanlarda

ve belirli bağlamlarda ortaya çıkan en önemli kategorilere odaklanmayı mümkün kılacağını belirtmektedir. Warner (2008) ise kadın ve erkeğin sosyal kimlik bağlamında, toplumsal cinsiyet kimliği, din, inanç, yaş, yapabilirlik (ableness) ve göçmen statüsü gibi sınıf ve ırkı aşan birçok alanda birbirinden farklı olduğunu, bu bağlamda araştırmacıların hem farklılık kategorilerine hem de seçilen kategorilerin sonuçlarını ve yorumlarını nasıl değiştireceğine dair dikkatli olmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere, kesişimsellik tartışmalarında “kategori” tartışmalı bir konu da olsa çözümsüz değildir. Yuval- Davis (2006) ’in de belirttiği gibi, “gökkuşağı da farklı renklerin tüm spektrumuna sahiptir, ancak hangi renkleri ayırt edip çalışabileceğimiz sosyal çevremize ve lügatımıza bağlıdır”. Bu bağlamda, Warner’ın uyarısını dikkate almakla beraber, belirli amaçları olan projeler ya da araştırma konusuna göre kategori seçmek mümkün görünmektedir (Yuval- Davis 2006, Mehrota 2010). Kesişimsellik yaklaşımına göre sosyal kategoriler; ben ve ötekini, neyin normal olup olmadığını ve kimin bazı kaynaklara erişip bazılarına erişemeyeceğini belirleyen sınırlardır (Yuval-Davis, 2006). Daha önce de belirtildiği üzere, kesişimselliğin eleştirdiği konu olan kategorilerin Doğallaştırılması ya da homojenleştirilmesi ile ilgili problem; sosyal kategorilere ait tüm insanların olumlu ya da olumsuz olduğu fark etmeksizin aynı özelliklere sahip olduğunu varsaymasıdır (Yuval- Davis, 2006). Dolayısıyla vurgulanan nokta *sosyal kategorilerin reddi* değil, sosyal kategorilerin *sabit demografik veriler* olarak alınmasıdır (Waren 2008). Bu temelde sosyal kategoriler; seçme ve düzenlemenin araçları, dolayısıyla analitik bir araç olarak kavramsallaştırmaktadır (Staunæs 2003, Jordan-Zachery 2007). Benzer şekilde, sosyal kategorilerin birbirleriyle ilişkilerinin spesifik tarihsel durumlarda ekonomik politik ve kültürel bir çok kaynağa erişimi belirlediği kabul edilmektedir (Yuval Davis 2006).

Benzer şekilde sosyal inşaacı yaklaşımın kategori anlayışı, kimlikleri oluşturan kategorilerin arasında bir *hiyerarşi olmadığı* üzerine kurulmuştur (Staunæs 2003, Erez ve ark. 2009, Vidales 2010). Başka bir deyişle, ırk sınıftan, sınıf toplumsal cinsiyetten önce gelmemektedir. Benzer şekilde, kategorilerin iç içe geçmişliği ve karışımları eşit olarak gerçekleşmemektedir, bu yüzden de kategorileri çalışırken hangi kategorinin deneyimi somut olarak domine ettiğinin somut durumlar üzerinden çalışılması gerektiğinin altı çizilmektedir (Staunæs 2003). Elbette ki

kişinin yaşam deneyimlerinde bazı kategoriler arasında hiyerarşiler gözlemlenebilir. Bu durumda araştırmacının *analitik olarak perspektifini seçmesi* gerekmektedir (Staunæs 2003).

Bu zeminde kesişimsellik yaklaşımından araştırmasında yararlanacak araştırmacının, her sosyal kimliği araştırması gerekme de, hangilerini seçtiğini ve neden sorusunu yanıtlayabilmesi gerekmektedir (Warner 2008). Warner (2008), kesişimsellik teorisi bağlamında bir araştırmacının: “neden bu kategoriye seçim ve diğerlerini seçmedim? Bu seçimleri yapmamdaki gerekçem neydi? Neden bu kategorilerin etkileşimi (2 ya da üç kategori) tek bir kategorinin işlevselliğini yerine getirememektedir?” sorularına cevap verebilmelidir(Warner 2008).

Görüldüğü üzere, kesişimsellikte yöntem tartışmalı bir konu olsa da çözümsüz değildir. Araştırmanın bu kısmına kadar yöneme dair tartışmalar ve bu araştırmadaki kategori seçimi, veri toplama ve analize dair kesişimsellik teorisyenlerinin sorduğu sorular ve yöneme dair sunduğu stratejilerin nasıl uygulandığına dair cevaplar araştırmanın yöntem kısmında bulunmaktadır. Ancak bu bölüme geçmeden önce araştırma kapsamında kavramsallaştırılacak kesişimsellik ve sosyal kategori kavramsallaştırmasının yapılması, daha sonra ise araştırma öznelere tanınmasını sağlayacak olan, Konya’da Geçici Koruma altında yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarına odaklanmanın araştırma yöntemini, yöntemdeki sosyal kategorilerin seçimini ve analiz yöntemini anlaşılır kılacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, araştırmanın bir sonraki bölümü öncelikle araştırma kapsamında kavramsallaştırılan “kesişimsellik yaklaşımına” daha sonra ise Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli’lerin ihtiyaçlarına, sorunlarına ve şiddet deneyimlerine dair literatüre odaklanmaktadır.

1.2.3. Araştırma Kapsamında Kesişimsellik Yaklaşımı ve Sosyal Kategoriler:

Görüldüğü üzere kesişimselliğin tek ve tüm yaklaşımlarını kapsayan bir tanım vermek mümkün görünmemektedir. Ancak sosyal çalışma bağlamında kullanılacak tanım için CSWE’nin tanımı temel alınacaktır. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü yöntem ve tartışma kısmında kullanılacak kavramlar ve bu kavramların araştırmacı için ne ihtiva ettiğine odaklanmaktadır. Araştırmanın sosyal çalışmanın tanımlanması bölümünden de hatırlanabileceği gibi, CSWE kesişimsellik yaklaşımını sosyal çalışmacının sahip olması gereken yeterlilikler üzerinden tanımlamıştır:

Sosyal çalışmacılar farklılık ve çeşitliliğin insan deneyimini nasıl karakterize ettiğini, biçimlendirdiğini ve kimlik oluşumunda kritik olduklarını anlarlar. Çeşitliliğin boyutları çoklu faktörlerin “kesişimleri”⁴ olarak anlaşılır. Bu boyutlar yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik ve yapabilirlik (ability), etnisite, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği ve ifadesi, göçmen statüsü, medeni durum, politik ideoloji, ırk, din/tinsellik, biyolojik cinsiyet, cinsel yönelimi içermekte, ancak bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Sosyal çalışmacılar, farklılığın sonucu olarak, bir insanın yaşam deneyiminin baskı, yoksulluk, marjinalizasyon ve yabancılaşma aynı zamanda imtiyaz, güç ve övgü (acclaim) içerebileceğini anlarlar. Sosyal çalışmacılar aynı zamanda baskı ve ayrımcılığın biçimlerini ve mekanizmalarını anlarlar. Ve sosyal, ekonomik, politik ve kültürel dışlanmaları içeren bir kültürün yapısının ve değerlerinin ne derecede baskılama, marjinalleştirme, yabancılaştırma ya da imtiyaz ya da güç yarattığının farkındadırlar.

Tanımda da görüldüğü üzere, kesişimsellik yaklaşımının, baskı ve imtiyaz sistemleri, güç ilişkileri, sosyal kategoriler ve kimlikler ile çalıştığı düşünülmektedir. Bu bağlamda; ırkçılık, ataerkillik, heteroseksizm, etnocentrizm ayrımcılık, baskı ve imtiyaz sistemlerine, ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite bu baskı sistemlerini imleyen, gösteren ve insanların yaşam deneyimlerini nasıl şekillendirdiğine işaret eden “farklılık kategorileri” de olarak adlandırılabilir analitik araçlara referans vermektedir. Araştırma kapsamında farklılık kategorileri belirlenmiş olsa da, çoğaltılabileceği kabul edilmektedir. Dolayısıyla, araştırma amacına, araştırmanın yapıldığı zamana ve mekana göre farklılık kategorileri çoğaltılabilmektedir. Buna ek olarak, yaş, eğitim, kültür, etnisite gibi sosyal kategorilerin kendilerinden menkul olarak bir ayrımcılığa ya da imtiyaza işaret etmediği, hem kimlik oluşumunu, hem de hangi bağlamlarda baskı ve imtiyaz mekanizması olarak işlediğini anlamamıza olanak sağlayacak analitik araçlar oldukları düşünülmektedir. Bu zeminde sosyal kategorilerin söylemlerle, eylemlerle belirli tarihsel ve mekansal koşullarda “kurulduğu”, “sentetik ve dinamik oldukları”, “özel ve kümülatif” olmadıkları kabul edilecektir. Başka bir deyişle, araştırma kapsamında hem sistemlerin, hem de sosyal kategorilerin, verili ve bireylerden bağımsız işleyen yapılar olmadıkları, bireylerle karşılıklı kurucu ve dönüştürücü bir ilişkiye sahip oldukları varsayılmaktadır.

Bu zeminde yapı-birey diktatomisi reddedilerek, sosyal inşaacı kesişimselliğin vurguladığı gibi, baskı sistemlerinin bireyi etkilediği kadar,

---

⁴ Vurgu eklenmiştir.

bireylerinde bu sistemleri değiştirip dönüştürdüğü düşünülmektedir. Başka bir deyişle, kadınların yapıp ettiklerinden bağımsız bir toplumsal cinsiyet sisteminden ya da kategorisinden bahsedilmemektedir. Bu bağlamda, araştırma öznelerinin “kesişimsellik grnlmezliğine” takıldığı ve “seslerinin duyurulması” araştırmanın amaçlarından olsa bile, sosyal kategorilerin pasif taşıyıcıları değil, eylemleriyle bu kategorileri belirleyen, tanımlayan, değiştiren ve dönüştüren aktif bireyler oldukları düşünülmektedir.

Araştırmacının perspektifine göre, sistemlerden, sosyal kategorilere ve kimliklere doğru giden bir süreç olduğu gibi, kimliklerden sistemlere doğru giden bir süreç de olduğu düşünülmektedir. Başka bir deyişle, bireylerin “yaşam deneyimlerine dair”, anlatılarından başlayarak sosyal kategorilerin kimlikleri nasıl oluşturduğuna, buradaki g ilişkilerine ve gücün işleyişini incelemenin de mümkün olduğu düşünülmektedir. Gücün *ilişkisel* olduğu, ve bu güç ilişkilerini anlaşılmasına bir temel hazırlayan sosyal kategorilerin homojen, sabit, verili ve düz bir zeminde anlaşılabilecek demografik veriler olmadığı, aksine kimlikler ve kimlikleri anlamamızı sağlayacak olan sosyal kategorilerin interaktif, spontan, birbirleriyle ilişkili bu zeminde de birbirlerini kuran, dönüştüren, birbirine bağımlı, dinamik bir sürece işaret ettiği düşünülmektedir. Bu zeminde kesişimselliğin aynı zamanda sosyal kategoriler arasındaki ilişkiyi inceleyerek, bireylerin deneyimlerindeki “niteliksel deneyim farkını” ortaya koymak için çok önemli bir araç olduğu düşünülmektedir.

Ne bireylerin, ne yapıların sosyo-ekonomik, kültürel, tarihsel ve mekansal bir düzlemde bağımsız anlaşılamayacağı, dolayısıyla kesişimsellik araştırmalarının “zaman, mekan ve duruma” yönelik “bağlamın” vurgulanması gerektiği kabul edilmektedir. Benzer Şekilde, bireylerin simultane olarak avantajlı ve dezavantajlı konumlarda olabileceği, burada *bağlamın* dikkate alınması gerektiği, avantajların kesişiminde olabileceği gibi dezavantajlılığın kesişiminde olabileceği ve bu konumların fırsatlara erişimde önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Bu anlayış çerçevesinde kategoriler arasında hiyerarşi reddedilse de, bazı durumlarda ve bazı kişiler için bazı kategorilerin deneyimi domine ettiği ve deneyimlerin bu kategorilerle açıklanabileceği düşünülmektedir.

Kesişimselliğe dair indirgemeci bir yaklaşıma sahip olunmaması gerektiği, araştırmacının amacına göre belirli bir grubun sesini duyurmak, gruplar arası farklılıkları çalışmak ya da kurumlara odaklanmanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, kesişimsellik araştırmacılarının amaçlarına göre dezavantajlı gruplara odaklanabileceği gibi, avantajlı gruplara da odaklanabileceği, işçi sınıfından kadınları çalışabileceği gibi, beyaz yakalı kadınları da çalışabileceği, eşitsizliğe vurgu yapabileceği gibi, sadece kimlik oluşumuna ya toplumsal cinsiyet performansına da odaklanabileceği düşünülmektedir. Bu zeminde, kategori karşıtı, kategori içi ya da kategoriler arası çalışma yapmak araştırmacının amacına bağlıdır. Araştırmacının amacı, çalışma grubunu ve araştırmanın yöntemini belirlemektedir.

Son olarak, kesişimsellik araştırma kapsamında, gelişmekte olan bir feminist teori olarak kavramsallaştırılmıştır. Teorinin ampirik olarak yeterince test edilmediği, yönteminin çeşitlilik gösterdiği göz önünde bulundurularak, araştırma kapsamında “kesişimsellik yaklaşımı” olarak adlandırılmaktadır.

Daha öncede belirtildiği üzere, “kesişimselliğin sosyal çalışmaya katkıları”, kesişimselliğin hizmet alanlar, sosyal çalışmacılar ve sosyal adalet açısından tartışılmıştır. Bu bağlamda araştırma öznelerinin kim oldukları ve sosyal konumları, bu konumların onlara sağladığı avantaj ve dezavantajlar, bu bağlamda kaynaklara erişimlerinin tartışılması, yaşam deneyimleri ve yapılar arasındaki ilişkinin kurulması açılarından önemli görülmektedir. Bu zeminde, araştırmanın bir sonraki bölümü araştırma özneleri olan Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarına literatür çerçevesinde odaklanmaktadır.

1.3. Türkiye Bağlamında Göçmen, Mülteci ve Geçici Koruma Altındaki Sığınmacı Kimlikleri

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, coğrafi bir yerleşim yeri değişimi ile tanımlansa da, politik, ekonomik, kültürel bir çok hayat alanını kapsayan sosyal bir fenomen olarak anlaşılmalıdır (Bartram, Poros ve Monforte 2014). Uluslararası sınırlar coğrafi çizgilerle çekilse de, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik sınırlara ve farklılıklara işaret etmektedir. Dolayısıyla göçün tüm bu hayat alanlarını kapsayan bir tanımını yapmak, her duruma, her göç eden kişiye uygulanabilecek bir betimlemesini yapmak bu çalışma amaçlarının dışında kalmakta ve aynı zamanda mümkün görünmemektedir (Sinha 2005). Bu bağlamda göç: “ fiziki mekan

değişikliği gibi dar bir değişim algısının ötesinde, sosyo-ekonomik ve kültürel sistem değişikliğini de içeren, insan hareketliliğinin en genel tanımı” olarak betimlenebilir (Altıntaş 2014, s.253). Göçün, ekonomik, hukuki, siyasal, küresel olarak çok boyutlu ve dinamik bir süreç olduğu göz önünde bulundurularak (Şirin Öner 2016), araştırma amacı bağlamında göçler “zorunlu” ve “gönüllü” göçler olarak türlerine göre betimlenmektedir.

Zorunlu göç olgusu, iç göç, dış göç, zorunlu göç, düzenli ve düzensiz göç, insan hakları, hedef, kaynak, transit ülke, ülke içinde yerlerinden edilmiş insanlar, mülteci, sığınmacı, göçmen gibi kavramlardan bağımsız düşünülmemesi gereken bir olgudur (Altıntaş, 2014). Bu bağlamda Uluslararası Göç Örgütü göçü; “kişi ya da grupların, bir devlet içerisinde ya da uluslararası sınırlar içerisinde hareketini içeren bir nüfus hareketi olarak tanımlamaktadır (IOM 2011). Süresi, ne şekilde gerçekleştiği ve sebepleri fark etmeksizin, ülke içinde yerlerinden edilmiş insanların, mültecilerin, ekonomik göçmenlerin ve aile yeniden birleşimi gibi diğer sebeplerle hareket halinde olan kişilerin ya da grupların hareketi göç tanımı içine girmektedir (IOM 2011). Göç olgusu altında yaşanan deneyimlerin birbiriyle kesişmesi ve benzeşmesi sebebiyle, göçmen, sığınmacı, mülteci gibi kavramlar çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Ancak bu kavramlar birbirinden farklı hukuksal, sosyal ve politik bağlamlara işaret etmektedir. Farklı bağlamların, devletlerin göç politikalarının ve yönetiminin bir yansıması olduğu, dolayısıyla yasal statülerinin sosyal haklar ve sosyal hizmetlere erişimi belirlediği düşünülmektedir (Çoşkun 2017). Dolayısıyla araştırmanın bu bölümü, sığınmacı ve mülteci kavramlarına odaklanmak suretiyle zorunlu göç olgusunu betimlemekte ve bu altyapı içerisinde Türkiye’de Geçici Koruma statüsüyle yaşayan genelde Suriyelilerin, özelde ise Suriyeli kadınların durumuna dair bir çerçeve çizmeyi amaçlamaktadır.

1.3.1. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı

Göç terimleri sözlüğü, göç gibi göçmenin de her kişi ve durum için her zaman geçerli bir tanımının olamayacağını altını çizerek, göçmen kişiyi herhangi bir zorlama olmaksızın, özgür iradesiyle : “hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklediklerini artırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertleri” olarak tanımlamıştır (IOM 2009, s.22). Bu göç hareketi, bir devletin sınırları içerisinde gerçekleştiğinde

“iç göç”, uluslararası sınırlar içerisinde gerçekleştiğinde ise “dış göç” olarak tanımlanmaktadır (Sosyoloji Sözlüğü 2005). Uluslararası göç bağlamında, göç veren ülke “kaynak ülke”, göç alan ülke “ev sahibi/ hedef/kabul eden ülke” ve kaynak ülkeden hedef ülkesine geçişte kullanılan ülke ise “transit ülke” olarak adlandırılmaktadır (IOM 2009). Yasal prosedürler takip edilerek yapılan göç “düzenli göç”, ev sahibi ülkenin giriş, kalma, çalışma koşulları gibi hukuksal normlarının dışında gerçekleşen, belgesiz ya da yasadışı belgelerle ülkeye giriş yapmayı kapsayan göç hareketine ise “düzensiz göç” denmektedir (IOM,2009). Düzensiz göç eden kişilere “yasadışı göçmen” denme eğilimi olsa da (Deniz 2014), eylemlerin yasadışı olup, kişilerin yasadışı sayılmayacağına önemini vurgulamak gerekmektedir (Dedeoğlu ve Gökmen 2011, Atsü-Topçuoğlu 2016). Bu bağlamda, mülteci, sığınmacı, düzensiz göçmen, kağıtsız göçmen gibi kavramların “yasal statülere” referans verdiğini vurgulamak önemli görünmektedir. Vatandaşı oldukları ülkede “korun(a)mayan” veya korunmadan “yararlan(a)mayan”, göçün temel amacının yaşamın sürdürülebilmesi olan kişilerin göç hareketi ise “zorunlu göç” olarak adlandırılmakta ve mülteci ve sığınmacılar zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir (Altıntaş 2014,s. 254). Zorunlu göç “ölümle kalım” arasında yapılan seçim olarak tanımlanabilmektedir (Erder 2015,s.35).

Yaşadıkları ülkelerde, yaşam haklarının korunmasının mümkün olmayışından dolayı zorunlu göç eden mülteciler, savaş ve çatışma ortamından kaçabildikleri gibi, dil, din, cinsiyet, cinsel yönelim gibi nedenlerle vatandaşı olduğu ülkeleri terketmek zorunda kalmış, ve uluslararası korunma talep eden kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda kişiler, uluslararası toplumdan sığınma talep etmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin (1948) 14. maddesi “*Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir*” ilkesiyle sığınmayı temel ve pozitif bir hak olarak tanımıştır (Kaya ve Eren 2014, s.11). Mülteci hukukunun uluslararası alandaki temeli sayılan Cenevre Konvansiyonu mültecileri:

1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen

veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs(lar)
(Mültecilerin Hukukuna İlişkin Sözleşme, madde 1)

Şeklinde tanımlamıştır.

Ancak tanımdaki coğrafi ve tarihi kısıtlama beraberinde birçok sorun getirmiş, bu tanımların güncellenmesi ihtiyacının karşılanması amacıyla “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü” ile bu kısıtlamalar ortadan kaldırılmıştır (Ekşi 2011, Buz 2008). Türkiye 1967 protokolünü imzalarken, tarihi sınırlamayı kaldırmış, fakat coğrafi sınırlamayı korumuştur (Ulusal Eylem Planı 2005). Başka bir deyişle, Türkiye sadece Avrupa’da meydana gelmiş olaylar sebebiyle Türkiye’den sığınma talep eden kişilere, dolayısıyla Avrupalılara mültecilik statüsü vermektedir. Türkiye’de mülteci ve sığınmacı tanımı “1994 Yönetmeliği” diğer adıyla “İltica ve Göç Yönetmeliği” olarak anılan yönetmelikte yapılmış ve mültecilerle aynı koşulları taşıyan ancak Avrupa dışından gelen kişileri üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek “sığınmacı” olarak tanımlamıştır (Topal 2015). Bu yönetmelik, ileri de bahsedilecek olan Geçici Koruma Yönetmeliği’nin oluşturulmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır (Koç, Görücü, Akbıyık 2015).

Uluslararası literatürde, mülteci ve sığınmacı farkı coğrafi sınırlar üzerinden belirlenmemektedir. Uluslararası hukukta sığınmacı, mülteciler gibi zulüm görme, savaştan kaçma, ayrımcılığa tabii olma gibi sebeplerle ülkesinden kaçmış, mültecilere tanınan kaçtığı tehlikelerden korunma ve geri gönderilmeme, adil, güvenli ve verimli bir sığınma sürecini deneyimleme, temel hakları sığınma ülkesince garanti altına alınan, mülteci konumuna düşen ancak henüz mültecilik statüsü kazanamamış kişilere işaret etmektedir (Amnesty Lecture 2017).

Bu bağlamda sığınmacı:

Mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılan bir terimdir. Aynı zamanda henüz başvuru yapmamış veya başvurusu hakkında cevap bekleyen kişiler de sığınmacı olarak tanımlanmaktadırlar. Sığınmacı, iltica prosedürü hakkında cevap bekleyen kişi olduğuna göre mülteci korumasının temel ilkesi olan non-refoulement (geri göndermeme) ilkesinden ve insanca muamele standartlarından peşinen yararlanması gerekir. Ancak prosedür sonucunda ilgili kişinin mülteci kriterlerine uygun olduğuna karar verilirse, bu kişi en başından itibaren mülteci olarak kabul edilir. Yani, mülteci statüsünün tanınması duyurma ve açıklama mahiyetindedir (Karaca ve Doğan 2014, s. 8).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere sığınmacı; mültecilik statüsü elde etmeyi bekleyen kişi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, mültecilik hukuki bir statüyen, sığınmacılık geçici bir durumu betimlemektedir (Kalaycı 2014). Mülteci statüsü kazanmış kişilerin: “ayrımcılık yapılmaması, din özgürlüğü, taşınır ve taşınmaz mülkiyet edinme, sözleşmeye taraf devletlerin sınırlarındaki mahkemelere özgürce erişim, çalışma, barınma ve eğitim hakkı, kamu yardımı alma hakkı, çalışma koşulları ve sosyal güvenlik, sınırlar içinde hareket özgürlüğü, ülkeden kovulmama hakkı (mültecinin ulusal güvenlik veya kamu düzeni için tehdit teşkil ettiği durumlar hariç)” gibi hakları ev sahibi devletler tarafından korunurken, sığınmacıların hakları çok daha kısıtlı kalmaktadır (Kalaycı, 2014). Ancak sığınmacılar da “sığınma başvurusunun adil ve etkin bir usul ile incelenmesi, inceleme bitene kadar o ülkede ikametine izin verilmesi, ülkede bulunduğu sürece asgari düzeyde sosyal yardım görmesi gibi haklardan yararlanır” (Kalaycı 2014, s.5).

Daha önce de belirtildiği üzere, Türkiye mevzuatında uluslararası mevzuattan farklı olarak sığınmacı: “Avrupa dışında bir ülkeden gelen, güvenli üçüncü bir ülke bulana kadar kendisine geçici oturma izni verilen kişiyi” tanımlamaktadır (Ekşi 2011,s. 88). Başka bir deyişle, uluslararası mevzuatta, sığınmacı statüsünün süresi geçici olup, mülteci statüsüne dönüşürken, Türkiye’de Avrupa dışından gelenler için bu mümkün olmamaktadır (Başak 2011). Türkiye Avrupa dışından gelen kişileri 1994 yönetmeliğine göre “geçici sığınmacı”, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre “şartlı mülteci” olarak adlandırmaktadır (Koç, Görücü, Akbıyık 2015). Ayrıca, uluslararası mevzuatta her sığınmacının mutlaka mülteci olacağına dair bir garantinin olmadığı, ancak bunun mümkün olduğu, Türkiye mevzuatınınına buna hiç bir koşulda izin vermediğinin altını çizmek önemlidir.

Mülteci uyum politikaları gönüllü olarak ülkelerine geri dönme, yerel uyum ve üçüncü bir ülkeye yeniden yerleşim ile şekillenmektedir (Buz 2008, HREA 2003). Gönüllü olarak geri dönüşte, mültecilerin ülkelerine geri dönmelerinin kendileri ya da özgürlükleri için bir tehdit oluşturmadığı durumda kendi istekleriyle ülkelerine dönmelerine, yerel uyum ev sahibi ülkelerin mültecilerin o ülkeye entegre olmasına izin vermesine, üçüncü bir ülkeye yeniden yerleşimse ülkeye geri dönüşün güvenli olmadığı ve sığınma ülkesinin yerel entegrasyonu reddettiği durumlarda uygulanan çözüme işaret etmektedir (HREA 2003, Buz 2008, IOM 2009). Türkiye bağlamında

sığınmacılar, başka bir ülkeye yerleşmek için Türkiye’de beklemelerinden ötürü üçüncü çözümden yararlanmaktadırlar (Buz 2008).

Sığınmacı Mülteci Ayrımı Işığında Geçici Koruma

Türkiye’den başka ülkelere geçişi beklerken sığınmacılar, sosyal, siyasal, kültürel, temel ihtiyaç ve hizmetlere erişim noktalarında birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır (Koç, Görücü, Akbıyık 2015). Kitlesele göç içerisinde sayılan Suriyeli sığınmacılar da bu yaşam deneyimlerini ve sorunlarını paylaşmaktadır (Buz 2008). Göçün ilk evrelerinde “misafir” olarak tanımlanan Suriyelilerin savaşın şiddetiyle artan sayıları, Suriyeli sığınmacıların yakın gelecekte ülkelerine dönemeyecek olmaları, Türkiye mevzuatına göre mülteci statüsü almalarının mümkün olmayışı ve bu kişilerin acil ihtiyaçlarının karşılanması gibi gerekçelerle Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na dayanarak 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır (İl Göç İdaresi 2017). Geçici koruma yönetmeliği, Suriyelilerin temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmeleri adına Suriyelilerin Türkiye’de geçici koruma statüsü altında barınmasına karar vermiştir (İl Göç İdaresi 2017). 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği geçici korumayı aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesele olarak veya bu kitlesele akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancıılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (Göç İdaresi, 2017).

Türkiye’de geçici korumanın unsurları: “açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi, gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması” olarak belirlemiştir (Göç İdaresi 2017). Geçici koruma bağlamında Suriyelilerin öncelikle geri gönderilmemeleri garanti altına alınmak suretiyle statüleri, hakları ve erişebilecekleri hizmetler tanımlanmıştır (Koç, Görücü, Akbıyık, 2015, MHD 2017). Bu bağlamda, sığınmacıların sağlık, çalışma, sosyal hizmetler, eğitim hizmetlerine erişimleri düzenlenmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliğinin Getirdiği Yenilikler 2015). Yönetmelikte, kırılğan ya da özel ihtiyaç sahibi gruplar öncelikli olmak üzere, sağlık, psiko-sosyal destek ve rehabilitasyon hizmetlerinin Suriyeli sığınmacılara bedelsiz olarak sağlanacağı belirtilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliğinin Getirdiği Yenilikler 2015). Benzer şekilde, bu yönetmelikle sığınmacıların çalışma ve barınma hakları sağlanmış, haberleşme

imkanlarından yararlanma hakkı tanınmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliğinin Getirdiği Yenilikler 2015, MHD 2017). Geçici koruma Suriyelilere Türkiye’de barınma hakkı vermektedir, ancak bu hak “YUKK’ta yer alan ikamet izni ve ikamet izni yerine geçen belgelerin yerine geçmemektedir. Söz konusu hakla beraber yabancı uzun dönem ikamet iznine sahip olmamaktadır. Geçici korumayla Türkiye’de kalan yabancıların kalış süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmayacak olup, şahsa Türk vatandaşlığına başvuru hakkı vermemektedir (Duruel 2017, s.34). Bu nokta hem vatandaşlık tartışmaları açısından, hem de Suriyelilerin sosyal hizmetlere erişimi bakımından önemlidir. Nitekim ikamet izninin olmayışı, Suriyelilere kamu aracılığıyla sunulan “evde bakım”, “sosyal ve ekonomik destek” gibi desteklerin verilmemesi için hukuki bir gerekçe olabilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği ile Türkiye, yerel mevzuatını yaratmış, “temel ve acil” ihtiyaçların karşılanması” ve “geçicilik” üzerinden Suriyelilere verilecek hak ve hizmetleri tanımlamıştır.⁵ Bu zeminde, Avrupa ülkelerinde 5 yıl gibi sürelerle tanımlanan geçiciliğin süresi Suriyeliler için tanımlanmamaktadır. Bu bağlamda Suriyelilerin “süresiz bir misafirliğinin” söz konusu olduğu, günün sonunda göç alanyazınında “sığınma başvurusu sahibi);uluslararası anlamda yerleşme amacı olmayan kişilerin buldukları ülkeden başka bir ülkeye geçici bir süre için göç etmesi” olarak kavramsallaştırılan “misafir”in, Türkiye’de ‘Geçici Koruma’ rejimine tabii” Suriyelilere referans verdiği söylenebilmektedir (Sandal, Hançerkıran, Tıraş 2016, p.466) . Bu zeminde, geçici korumanın misafirliğe ve sığınmacılığa referans verdiği düşünülerek, araştırma çerçevesinde geçici koruma statüsü altında Suriyeliler ya da Suriyeli sığınmacılar ifadeleri birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

Sığındıkları ülkenin “programlı bir göç politikası” olup olmaması, sığınmacıların yaşamlarını biçimlendiren en önemli unsurlardan biridir (Erbaş 2019). Ülkeleri göç politikaları ise içinde bulunulan “tarihsel-siyasi-hukuksal-sosyal” bağlamlara göre değişmekte, dolayısıyla göç politikaları “statik” hukuksal bir çerçeveye değil, dinamik “ siyasi toplumsal bir projeye” referans vermektedir (Unutulmaz 2016, s. 157). Bu zeminde, Türkiye’nin “hedef ülke” olmaktan ziyade “transit ülke” ve “ göç veren” ülke olarak konumlanması (Erder 2015, Erbaş 2019),

⁵ Geçici Korumanın hakları değil hizmetleri tanımlayan bir mevzuat içerdiğini ve toplumsal cinsiyete dayalı eleştiri için bakınız “Kivilcim, Z. (2016). Legal violence against Syrian female refugees in Turkey. *Feminist Legal Studies*, 24(2), 193-214.”

Türkiye'nin Suriyelilere yönelik politikasının "kitlesele göç" kapsamında, "acil ve temel ihtiyaçların" geliştirilmesi için oluşturulduğu düşünöldüğünde, göçün ilk evrelerinde Suriyelilere yönelik "programlı bir göç politikası" yürüttüğü söylenememektedir. Ancak Geçici Koruma Yönetmeliğıyle beraber daha programlı bir göç politikasına doğru adım atıldığı düşünölmektedir. Portes ve Rumbaut ölkelerin göç politikaların çeşitlilik arzettiğini belirtirken, bu politikaları üç bağlamda incelenebileceğini belirtmektedir:

"Kabul etmeme" göç eymesi tercih edilmeyen gruplara yönelik uygulamalardır. Bu grupların ölkeye girişlerine ya kısıtlamalar getirebilmekte ya da girişleri tümüyle engellenebilmektedir. Bu nedenle bu gruba dahil olan göçmenler ölkeye girişi yasadışı yollardan gerçekleştirmek zorunda kalmaktadır. Ölkelerin uyguladığı bir diğer politika ise "pasif kabul etme"dir. Bu politikada göçmenlerin ölkeye girişi desteklenip ya da engellenmeden kabul edilmektedir. [S]on olarak ise ölkeler göç etmesini "aktif" olarak desteklediğı gruba açık kapı politikası uygulayarak ölkeye yerleşimine destek olabilmektedir(Cigerci 2016,s. 112-113).

Portes ve Rumbout'un kavramsallaştırmasına göre incelendiğinde, Türkiye'nin Suriyelilere göçün ilk evrelerinde açık kapı politikası uyguladığı, 2009 yılından itibaren vizesiz girişe izin verdiği ve 2016 yılında bu uygulamayı sonlandırdığı göz önünde bulundurularak (Düşündere, Ağlar, Kadkoy 2019), son yıllarda bu kabulün 'ihtiyatlı kabule' döndüğü ve pasif kabul politikası uyguladığı söylenebilmektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016). Türkiye'nin Suriyeliler için benimsediğı açık kapı politikası, Suriyeliler için düzenlenen yasal bir mevzuatın olmasının, Suriyelilerin yaşam standartları için önemli adımlar olduğu düşünölmektedir. Ancak genelde Suriyeli sığınmacıların, özede ise kadınların durumu incelendiğinde, tek başına yasal mevzuatın yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla var olan hukuki çerçevenin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bir gerçekliğe evrilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yasal mevzuatın tek başına yeterli olamayacağıının açıklanması ve göç sürecinde kadın deneyiminin anlaşılabilmesi için çalışmanın bir sonraki bölümü göç sürecinde kadınlar ve Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacı kadınların durumuna odaklanmaktadır.

1.4. Göç Sürecinde Kadınlar

İkinci dünya savaşından beri dünyanın gördüğü en büyük insani kriz olan ve gittikçe derinleşen Suriye'deki iç savaş ve onun ortaya çıkardığı göç trajedisi dünyanın ve Türkiye'nin gündemindeki en önemli meselelerden biridir (UNICEF 2017). Suriye İnsan Hakları İzleme Örgütü ise Suriye'deki savaşta, her 27 dakika da bir kişinin yaşamını kaybettiğini belirtmektedir (SHRW 2016). İstatistikler, 2011 yılında 23 milyon nüfusu olan Suriye'nin, 2011 yılından beri 11 milyon vatandaşının ülkesini terketmek zorunda kaldığını, 13.1 milyon Suriyeli'nin ülke içinde insani yardıma ihtiyacı olduğunu, 6.6 milyon kişinin ise Suriye içinde zorla yerinden edilmiş olduğunu belirtmektedir (ASPB 2016, Syrian Refugees EU 2017). Suriye içinde 650 bin bireyin su, gıda, ilaç" gibi temel insani ihtiyaçlara ulaşmasının bölgede savaş içerisinde yer alan aktörler tarafından engellendiği ifade edilmektedir (Ördek 2017).

2019 yılı itibariyle, Türkiye en çok Suriyeliyi barındıran ülke olma konumunu sürdürmekte, Türkiye'de 3.603.088 kayıtlı Suriyeli bulunmakta ve bu sayının yarısından fazlasını kadın ve çocuklar oluşturmaktadır (UNHCRa 2019, İl Göç İdaresi 2019). Bu nüfusun 136.985 i, 8 ilde bulunan 13 adet geçici barınma merkezlerinde yaşarken, geri kalanı ağırlıklı olarak sınır illerine yakın yerlerde olmak üzere tüm Türkiye'ye yayılmış durumdadır (İl Göç 2019). Sığınmacıların hepsinin bir şehre toplandığı bir koşulda, Türkiye'nin 4.cü büyük ilini meydana getireceği ifade edilmektedir (Polis Akademisi 2016). Ancak bir Birleşmiş Milletler yetkilisinin de söylediği üzere "ihtiyaç içinde olan 9,3 milyon insandan söz ediyoruz... Sayılar o kadar yüksek ki, bu rakamların aslında birer çocuğu, kadını, erkeği temsil ettiği gerçeği Adan kaçırılıyor" (Güçtürk 2014, s.85). Dolayısıyla yapılacak çalışmaların, sayılardan bireylere, değişkenlerden deneyimlere odaklanması gerektiği düşünülmektedir.

Suriye'deki savaş kadın, erkek, çocuk ya da yaşlı fark etmeksizin milyonlarca insanları etkilemek de, acımasız insan hakları ihlallerine sebep olmaktadır (HRW 2014). Savaş koşulları nedeniyle kadın ve erkek aynı zulüm pratiklerine maruz kalsalar da, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıkları da bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gerçeklik alanyazın çerçevesinde "göçün kadınlaşması" bağlamında tartışılmakta, göç sürecinde artan kadın sayısı, yalnız göç

eden kadınlar, kadın emek göçü, göç sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gibi temalar altında kendine geniş bir yer bulmaktadır (Erbaş 2019, Dedeoğlu ve Gökmen 2011). Bu alanyazının işaret ettiği gibi, göç sürecinde tecavüz, başlık parası yoluyla kadınların satılması, kadın sünneti, ev içi şiddet ve kadın ticareti gibi toplumsal cinsiyet temelli şiddet deneyimleri kadınlara özgü olmaktadır (UNHCR 2002). Barışçıl bir toplumda olsalar bile birçok hak ihlaliyle karşı karşıya kalan kadınlar, çocuklar, LGBTIQ grupları gibi dezavantajlı gruplar, savaş ve göç sürecinden daha fazla etkilenmekte, savaşın şiddeti, ataerkillik, yoksulluk, göçün getirdiği koşullarla aynı anda mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar (Ördek, 2017). Bu zeminde, göçün kadınlaşması alanyazını, çatışma ve savaş süreçlerinde kadınların birbiriyle kesişen çoklu rolleri ve deneyimleri olduğunu, kadınların bu çatışmalarda hem aktör hem de kurban olabildiğini açığa çıkarmaktadır (HRW, 2014). Bu doğrultuda, göç sürecinde kadınların çoklu deneyimlerini anlamak, ihtiyaçlarını açıklamak ve topluma yeniden uyumlarını sağlamak açısından elzem görülmektedir (HRW, 2014).

UNHCR, sığınmacılar için toplumsal cinsiyete dayalı zulüm/ayrımcılık/şiddet pratiklerini çatışma, kaçış, sığınma ülkesine giriş, kendi ülkesine geri dönüş sırası ve yeniden uyum sürecini içeren beş döneme ayırmıştır (MAZLUMDER, 2014). UNHCR'a göre bu dönemde çocuklar ve kadınlar:

Çatışma sırasında, kaçıştan önce: iktidarda bulunan kişiler tarafından taciz edilme, kadınların cinsel olarak işkence görmesi , "askerler" tarafından cinsel şiddet uygulanması, toplu tecavüz ve hamile bırakılma, çatışma halindeki tarafların silahlı mensupları tarafından kaçırılma. **Kaçış sırasında:** haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı, insan tacirleri, köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma. **Sığınma ülkesinde:** Otorite sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, ailelerinden ayrı düşmüş kız çocuklarına bakıcı aile yanındayken cinsel taciz, aile içi şiddet, hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye zorlanmak/ zorla fuhuş, sığınma ülkesinde yasal bir statü beklerken ya da yardım ve kaynaklara erişmeyi beklerken cinsel taciz. **Geri dönüş sırasında:** Kadınlara yönelik zararlı geleneksel uygulamaların tekrar başlatılması, ailelerinden ayrı düşmüş kadın ve çocuklara yönelik cinsel taciz, iktidarda bulunan kişiler tarafından cinsel istismar, haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı, geri dönüşte zorlanma. **Yeniden entegrasyon sürecinde:** Geri dönenlere bir çeşit ceza olarak cinsel tacizde bulunmak, yasal statüyü düzene sokmak için cinsel zorbalık, kadınların karar alma süreçlerinin dışında bırakılması, kaynaklara erişiminin engellenmesi (MAZLUMDER, 2014, s. 15-16)

Süreçlerinden geçmektedirler. Suriyeli kadınların ülkelerine geri dönüp dönemeyecekleri, geri dönüş sırasında ve yeniden uyum süreçlerinde ne yaşayacaklarını bilemesek de, incelenen raporlar çatışma sırasında, kaçış sürecinde ve sığınma ülkesinde bu süreçlerin hepsini ve belki de daha fazlasını yaşadıklarını göstermektedir.

Kadınlar göç öncesinde ülkelerinde ekonomik, sosyal ve politik kriz yaşanması, bunlara bağlı olarak sosyal destek mekanizmalarının çökmesi ve buna bağlı ortaya çıkan toplumsal ilişkiler ağının bozulması, göç sırasında gidilen yol, süre ve gelecek hakkındaki belirsizlik, yeni ülke de mülteci statüsü hakkındaki belirsizlikler, göç sonrasında ise barınma, eğitim, sağlık, güvenlik ve istihdam başta olmak üzere, aile üyelerinin kaybı, sosyal statü kaybı, geride kalan aile üyeleri hakkında ki endişelerle birleşen çoklu travmalara maruz kalmaktadır (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013). Toplumsal zulüm pratikleri sonucu ve bu pratiklere paralel olarak göç öncesi, sırası ve sonrasındaki stres etmenleri:

Göç öncesi stres etmenleri: Travmatik yaşantılar, ailede kayıplar, şiddete maruz kalma veya tanık olma. **Göç sırasındaki stres etmenleri:** Travmatik yaşantılar fiziksel/psikolojik şiddet/taciz, zorlu yaşam koşulları. **Göç sonrası stres etmenleri:** Gelecekle ilgili belirsizlik (sığınma talebinin olumlu-olumsuz sonuçlanması) sosyal yaşam korkusu (barınma, beslenme, arkadaş edineme vb.) maddi güçlükler, işsizlik, sosyal yalnızlık, geçmişe özlem, polisin, yerli halkın eşcinsellere yönelik ayrımcılığı, zorlu kamp yaşantıları, kültürel engeller, dil sorunu, yeni rol ve sorumluluklar” olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013, s. 13).

Görüldüğü üzere, göç öncesi ve sırasında maruz kalınan durumlar, varış noktasında sona ermemekte, sığınmacılarda fiziksel aynı zamanda psikolojik problemler yarattığı gibi, yeni yerleşim yerlerinde yeni problemleri de beraberinde getirmektedir. İç savaş, göç süreci gibi travmatik olaylar yeni bir ortama uyum sorunlarıyla birleştiğinde post travmatik stres bozukluğu, kişilik bozuklukları, anksiyete bozukluğu, depresyon ve intihara sebep olmakta ve bu durumlarla karşılaşma riskini artırmaktadır (Bahçeşehir Study Report 2013).

Bu doğrultuda göçmen kadın deneyimini anlamak için, göç öncesi, sırası ve sonrasındaki deneyimlerine odaklanmak gerekmektedir (Erbaş, 2019). Bu noktada, her ne kadar alan yazında göçün kadınlaşması, toplumsal cinsiyet körü araştırmalar yerine toplumsal cinsiyete özgü araştırmalar yapılması gerekliliği vurgulansa da,

Türkiye’de Suriyelilere ilgili yapılan araştırmaların genellikle tüm Suriyelilere ilişkin olduğu, toplumsal cinsiyete özđu sayıca yeterli çalışma bulunmadığının altını çizmek gerekmektedir (Kıvılcım 2016, oşkun 2017). Dolayısıyla araştırmanın bir sonraki bölümü, var olan raporlar ve akademik çalışmalar üzerinden kamp dışında geçici koruma altında yaşayan Suriyeli kadınların göç öncesi, sırası ve sonrası deneyimlerine odaklanmaktadır.

1.4.1. Suriyeli Kadınların Göç Öncesi ve Sırası Deneyimleri

Göç öncesi, sırası ve sonrası süreçlerinde kadınlar fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet başta olmak üzere şiddetin tüm türlerini deneyimlemektedir. Çatışma sırasında kadınların öldürüldükleri, tecavüze ve işkenceye maruz kaldıkları, erkek akraba ve tanıdıklarına karşı psikolojik bir koz olarak ve şantaj aracı kullanıldıkları, rehin tutuldukları, çatışma ortamlarında canlı kalkan olarak ve esir değişiminde kullanıldıkları bilinmektedir (IHH 2015, James 2010). Kadınlar genel olarak savaşlarda, özel olarak da Suriye’deki çatışmalarda bir savaş taktiği olarak kullanılmaktadır (Wood 2006, Parker 2015, Alsaba ve Kapilashrami 2016). Kadınların erkeklere karşı bir koz olarak kullanılmasının yanı sıra, kadınlar savaş ganimeti olarak algılanmakta, bir erkeğin mal varlığından öbür erkeğin mal varlığına geçen bir nesne konumuna indirgenmektedir (MAZLUMDER 2014). İnsan Hakları Ağı örgütü, Suriye savaşı süresince “23.502 kadının ve kız çocuğunun öldürüldüğünü ortaya koyarken, ayrıca 20.607 can kaybının Suriye rejimi tarafından gerçekleştirildiğini iddia etmiştir. Örgüt ayrıca öldürülenlerin yaklaşık 10,000 kadarının 18 yaşından küçük kız çocuklar olduğunu gözler önüne sermiştir” (Ülgül 2017).

Suriye’deki çatışma sürecinde, tutuklamaların ve gözaltıların yasal olmayan bir şekilde ve keyfi olarak gerçekleştirildiği, güvenlik güçleri kendilerini tanıtmadığı, tutuklama için bir gerekçe belirtmediği ya da mağduru nereye götürüldükleri hakkında bilgi vermedikleri belirtilmektedir (HRW 2014). Gözaltıların çok uzun sürdüğu, gözaltına alınanların bir avukatla görüşmesine izin verilmediği, mağdurlar hakkında bilgi almak isteyen ailelere bilgi verilmediği ve gözaltına alınan kişiler kaybolduğu ifade edilmektedir (HRW 2014). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (2013) tutuklanan ya da gözaltına alınan kadınların, işkence ve kötü muameleye maruz kaldığı, psikolojik şiddet ve cinsel tacizin yanı sıra, kadınların

soyulup elektrik verilmesi, üstlerine kaynar su dökülmesi, dolu hücrelerde ayakta uyutulmaya kadar çeşitli işkence süreçlerinden geçtikleri bildirmektedir (Güçtürk 2014). Benzer şekilde, hapishanelerde, gözaltı merkezlerinde ve gizli gözaltı merkezlerinde sistematik olarak gerçekleşen bu işkencelerin sonucunda kadınların ve çocukların hayatlarını kaybettiği belirtilmektedir (Güçtürk 2014).

Maalesef ki savaş durumlarında cinsel şiddet, halkın direncini kırmakta kullanılan en büyük araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlara tutuklama sırasında, baskınlarda, hapishanelerde, tutuklama evlerinde ve ailelerinin önünde tecavüz edilmektedir (Wolfe 2013, IHH 2015, Güçtürk 2014, Mazlumder 2014). Fare gibi hayvanların tecavüz için araç olarak kullanıldığı, kadınların çocuklarının hayatıyla tehdit edilip tecavüz edildiği, yemek ve temizlik yaptırıldığı ve mağdurların birbirlerine tecavüze zorlanmasının da bir işkence yöntemi olarak kullanıldığı belirtilmektedir (Gasser ve ark. 2004, Güçtürk 2014). Benzer şekilde hamile kadınlara da tecavüz edilmekte, istenmeyen gebelikler yaşatılmakta ve hamile kadınlarında ilaç, yiyecek ve içecek gibi temel ihtiyaçlarına erişimleri engellenmektedir (Gasser ve ark. 2004, Wolfe 2013, IHH 2015). Kadınların ve kız çocuklarının yaşadıkları yerlerden kaçırıldıkları rapor edilmekte ve daha sonra başlarına ne geldiği ise bilinmemektedir (Güçtürk, 2014, Wolfe 2013). Suriye’de terör örgütlerinin çocukları aylarca rehin tuttuğu, seks kölesi haline getirdiği, her gün tecavüz ettiği belirtilmektedir (Parker 2015, Mohammadi 2016, aktaran Devrim Başterzi, 2017). Suriye’de kadınların ve çocukların kaldığı hastanelerin bombalandığı bilinmekte, yaralanan kadın ve çocukların sağlık hizmetlerine erişimleri engellenmektedir (SHRW 2016). Hastanelerin bombalandığı, doktorların kaçmak zorunda bırakıldığı veya hapsedildiği bu savaş ortamında, kadınların tıbbi destek sağlanmadan ve anestezi almadan ağır ameliyatlar geçirdiği, çocuklarını doğurduğu tecavüz ya da cinsel saldırı sonrasında başvuracak bir yerleri olmadığı bildirilmektedir (Güçtürk 2014).

Suriyeli kadınların şiddet deneyimi Suriye’deki savaştan kaçmalarıyla da sona ermemektedir. Başka bir köye gitmek, başını sokabilecek bir yer bulabilmek ya da yemeğe ulaşabilmek gibi temel ihtiyaçlar hane halkının reisi durumuna gelen kadın ve beraberindeki kız çocuklarını daha fazla riske sokmaktadır (Parker 2015). Kadınlar yemek, kıyafet ve barınak gibi temel ihtiyaçların değişimi için cinsel ilişkiye girmek zorunda bırakılmakta ve meta olarak kullanılmaktadır (Parker 2015,

Devrim- Başterzi 2017). Sınır kapılarında kadınları ve küçük kız çocuklarını Arap ülkelerine pazarlayan insan ticareti çetelerinin var olduğunu, ailelerin kandırıldığı, çocuklarının sattıkları takdir de sınırdan geçmelerine izin verileceği ve bu vaatlerinin aileler tarafından kabul edildiği belirtilmektedir (MAZLUMDER 2014). Benzer şekilde, kaçakçılara ödeyecek yeterince parası olmayan Suriyeli kadınların Avrupa'ya geçebilmesini sağlamak için cinsel ilişkiye zorlanması anlamına gelen transaksiyonel seks (transactional sex) in varlığından da bahsedilmektedir (Freedman 2016).

Türkiye'de yaşayan birçok sığınmacının “post travmatik stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, bunaltı, uyku düzensizliği, dikkat eksikliği, intihar” gibi ruhsal bozukluklar deneyimledikleri belirtilmektedir (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013, s.11) Kadınların yaşadıkları genelde göç süreci özelde ise şiddet deneyiminin post travmatik stres bozukluğu başta olmak üzere, depresyon ve kaygı bozukluklarını beraberinde getirdiğini belirtmektedir (Arıcı-Özcan 2018). Benzer şekilde, namusu ve iffeti kirlenmiş olarak görülen bu kadınlara Suriye toplumu tarafından nefret ve utançla bakılabilmekte ve toplumsal damgalanmaya maruz kalabilmekte (IHH 2015, Ülgül 2017). Dolayısıyla, işkence görmüş ve tecavüze uğramış Suriyeli kadınların bu deneyimlerle başa çıkmalarının zorluklarının yanında topluma uyum ve toplumdan dışlanma problemleri yaşadıkları, bu problemlerin intiharla sonuçlandığı rapor edilmektedir (IHH 2015). Bazı ailelerin ise kızlarının tecavüze uğramasındansa, onları öldürmeyi tercih ettikleri belirtilmektedir (IHH 2015, Ülgül 2017). Görüldüğü üzere kadınlar, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratiklerini tümüyle deneyimlemek zorunda kalmaktadırlar.

1.4.2. Göçten Sonra Yaşam: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçları

Daha öncede belirtildiği gibi, Suriyeli kadınların şiddet deneyimleri yeni bir ülkeye yerleşimle sona ermemekte, sosyal hizmetler, barınma, istihdam gibi temel insani haklara erişimde problemler yaşamaktadırlar. Araştırmanın bu bölümü barınma ve temel ihtiyaçlar, sağlık ve çalışma yaşamı başlıkları içerisinde Suriyeli kadınların durumuna değinmekte, daha sonra şiddetin göstergeleri olarak kavramsallaştırılan aile içi şiddet, çok eşlilik, cinsel taciz ve seks işçiliğini var olan raporlar ve araştırmalar üzerinden incelemektedir.

Barınma ve Temel İhtiyaçlar

Türkiye’de bulunan ve kayıtlı olan 3.466.103 Suriyelinin barınma merkezleri⁶ dışında yaşadığı bilinmektedir. Bu merkezler dışında yaşayan Suriyelilerin barınma koşullarıyla ilgili araştırmalar, bu koşulların yetersizliğine ve sağlıksızlığına vurgu yapmaktadırlar. Ancak bu sayıların çokluğu Suriyelilerin barınma merkezi dışında bir yaşam sürdürdükleri ve sürdürmek istediklerini göstermektedir. AFAD araştırması, Suriye’deyken geliri daha yüksek olan kadınların kamp yaşamayı, daha düşük olanlarınsa kamp içinde yaşamayı tercih ettiklerini belirtmektedir (2014). Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin kentlerin alt yapısı gelişmemiş ve atıl kısımlarında, gecekondu bölgelerinde, hem fiziksel hem de psikolojik sağlık açısından oldukça riskli, çok kalabalık evlerde birçok aileyle beraber, bir odada 7-8 kişilik bir ailenin kaldığı ve camların naylonla kaplandığı evlerde yaşayabilmektedirler (Mazlumder 2014, Polis Akademisi 2016, Artan ve Arıcı 2017). Kendi maddi güçleri dahilinde yaşadıkları bu konutlarda artan talep yüzünden kiralar artmış, hem Suriyeliler hem de yerel halk zor durumda kalmıştır (TTB 2016, ASPB 2016). Yerel halkın evlerini Suriyelilere daha yüksek fiyattan kiraya vermek için Türkiyelileri evlerinden çıkardığı ve bununda yerel halk ve Suriyeliler arasında bir toplumsal gerilime yol açtığı belirtilmektedir (TESEV ve ORSAM 2015, Deniz, Ekinci ve Hülür 2016). Şehrin hali hazırda gecekondularında veya çarpık kentleşmeyle yapılanmış yerlerinde yaşayan Suriyelilere ev kiralamak isteyen yerli halk, “evlerin üstüne, yanına kaçak, sağlıksız ve düzensiz yapılar inşa etmekte” ve bu durum hali hazırda var olan çarpık kentleşme halini daha da kötüleştirmektedir (TESEV ve ORSAM 2015, s. 16).

Kamp dışındaki yaşam oldukça sağlıksız koşullarda ve zor olsa da, AFAD araştırmasının katılımcılarının sadece “%9’u kamplarda yaşamayı istediklerini” ifade etmiştir (2014). Aynı araştırma, Suriyeli kadınların %76’sının barınma şartları sebebiyle kamp dışında yaşadığını, %72’sinin ev/apartman dairesi, %16,1’inin tamamlanmamış/harabe bina, %10’unun geçici barınak/plastik korunakta, %0.8’inin çadırlarda, %0.4’ünün ise kamu binalarında ikamet ettiklerini bulgulamıştır (AFAD 2014). SGDD ve UN Women’nin 2018’de yaptığı araştırma ise Suriyeli kadın ve kız çocuklarının %55,7’sinin apartman dairelerinde, %26,4’ünün müstakil evlerde ve

⁶ Araştırmanın başladığı dönemde “kamp”, “konaklama merkezi” gibi çeşitli isimlerle adlandırılan bu yerleşim yerleri, 2019 yılında “barınma merkezi” olarak adlandırılmaktadır. Araştırma kapsamında bu sözcükler birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

%17'sinden çoğunun gün ışığı ve havalandırma konusunda yetersiz olan bodrum katları (%11,4) ve gecekondular (%4,2) gibi standart altı yerlerde konakladığını belirtmektedir. Suriyeli kadınlar aynı zamanda şehirlerin terk edilmiş bölgelerinde ya da parklara kurdukları çadırlarda (%0,9) da konaklamaktadırlar.

GÖÇDER ve EŞHİD (2013) Suriyelilerin birçoğunun kamplarda yaşamak istemeyişinin sebeplerini “fiziki koşullar ve güvenlik, izolasyon ve hareket özgürlüğünün engellenmesi, etnik ve dini kökene dayalı ayrımcılık ve cinsiyete yönelik ayrımcılık ve şiddet olarak” açıklamıştır. Rapor, kampların riskli bölgelerde bulunması, kapasitelerini aşmaları sebebiyle birden fazla ailenin bir arada yaşaması, giriş-çıkışlardaki katı kontrol mekanizmalarının şehirle ilişkiyi kısıtlaması, dini hizmetlerin Hristiyan, Kürt, Roman ve Çerkezler gibi farklı dini ve etnik gruplara yönelik olmayışı ve ayrımcılık riskinin bulunması, yalnız kadın ve kız çocuklarının şiddete uğrama riskinin, sığınmacıları kamp dışında yaşamaya ittiğini ifade etmektedir (GÖÇDER ve EŞHİD 2013, SGDD ve UN WOMEN 2018). MAZLUMDER (2014) ise Suriyelilerin kamp dışında yaşamak isteyişinin Suriye'deki savaş koşullarının yakın zamanda bitmeyeceğine dair bir inançla beslenen Türkiye'de kalma fikri olduğunu belirtmektedir.

Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların ev eşyaları, yorgan, yastık gibi gereçlerinin hayırseverlerin eski ev eşyalarından oluştuğu bildirilmektedir (MAZLUMDER 2014). Kadınların temel ihtiyaçları olarak belirlenen, giyim, mutfak, gıda ve uyku malzemesinin yetersiz olduğunu ifade eden kadınlar, ibadet malzemelerinin yeterli olduğunu belirtmişlerdir (AFAD 2014). Başka bir araştırma ise, evlerin yarısından çoğunda yemek pişirme ve tüketme araçlarının yetersiz olduğu bulgulamıştır (TTB 2016). Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların kıyafetleri de yine hayırseverler eliyle temin edildiği, giyim eşyaları, diğer ihtiyaçlara nazaran en az ihtiyaç duyulan gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır (MAZLUMDER 2014). Ancak yine de kış aylarında kalın kıyafetler, iç giyim ve hamile kadın kıyafetlerinde sorunlar yaşanmakta olup, kadınların ve çocukların sürekli aynı giysileri giydikleri ifade edilmektedir (MAZLUMDER 2014). Benzer şekilde, “çocuk bezi, kadınlara yönelik ihtiyaçlar ve temizlik malzemeleri” erişimi güç olarak belirlenirken, “içme suyu, kullanma suyu ve sabun” erişimi nazaran daha kolay olarak sınıflandırılmıştır (AFAD 2014). Suyun bulunduğu ancak suyu ısıtacak enerji kaynaklarına erişimin olmadığı, çamaşır, bebek bezi, bulaşık gibi yıkanacakları soğuk sularla ellerinde

yıkadıkları, bunlara paralel olarak banyo imkanının azaldığı bu koşullarda, enfeksiyon riski artmaktadır (MAZLUMDER 2014, TTB 2016). Kadınların çalışmaları bile aldıkları ücretlerin ancak ev kirası ve faturalara yettiğini, giyinme, gıda gibi ihtiyaçlar içinse yetersiz kaldığını belirtmişlerdir (Kaya ve Demirağ 2016). Fizyolojik sağlığın yanı sıra, kiraların çok yüksek olduğu, kalabalıklar içinde yaşanan bu evlerde, kadınların günlerinin büyük bir kısmını geçirdikleri, toplumsal tecrite maruz kaldıkları belirtilmektedir (MAZLUMDER 2014).

Sağlık

Sağlıksız barınma ve yaşam koşulları, bu koşulların getirdiği giyim ve öz bakım yetersizliği, kadınların sağlığını risk altına sokmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişimlerinin yasal dayanağı sağlanmış olsa da, parayla ilaç temini, düzenli takip ve ilaç gerektiren hastalıklar söz konusu olduğunda sağlık hizmetlerine erişimin zorlaştığı belirtilmektedir (MAZLUMDER 2014). AFAD araştırmasında kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların ya da onların bir yakınlarının sağlık hizmetlerinden yararlanıp yararlanmadığı sorusuna “hayır” diyen sığınmacı kadın oranı %40,5’dir (2014). Bilmedikleri bir ülkede, bilmedikleri bir sağlık sistemine erişmeye çalışan kadınların, gebelik takibi yaptırmadıkları, bazı kadınların evde doğum yaptıkları, çocuklarının ise koruyucu önleyici sağlık hizmetlerinden yararlanma oranlarının oldukça düşük olduğu ifade edilmektedir (MAZLUMDER 2014). Benzer şekilde, kamplarda gerçekleşen imam nikahı sayısının çok fazla olduğu, resmi nikah olmadan gerçekleşen doğumlarda çocukların nüfusa kaydedilemediği, dolayısıyla nafaka, miras gibi haklardan yararlanamadıkları ifade edilmektedir (ASPB 2016). Ancak AFAD raporu kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların %97’sinin hastanede doğum yaptığını belirtmektedir (2014). Türk Tabipler Birliği Raporu ise genelde kadın sağlığı, özelde üreme sağlığı ile ilgili çok az ve yetersiz bilgiye sahip olduğumuzu belirtmekte, bilgimizin doğum sayılarıyla sınırlı olduğunun, aynı zamanda bu doğumların, “nerede, nasıl ve ne koşullarda” gerçekleştiği ile ilgili detaylı bilginin bulunmadığının altını çizmektedir (TTB 2016, s.53).

Küçük yaşta evlilikler, kısa süreli evlilikler, fuhuş, insan ticareti ve cinsel istismara maruz kalan kadınların, cinsel yolla bulaşan hastalıklarla karşı karşıya olduğu da belirtilmektedir (Mazlumder 2014). Son olarak, Türkiye’deki Suriyeli

sığınmacı kadınların %52'si kendilerinin ve yakın çevrelerinin psiko-sosyal desteğe ihtiyacı bulunduğunu, bu oranın kamp içinde yaşayan kadınlar için %55, kamp dışında yaşayanlar için %49 olduğunu belirtmektedir (AFAD 2014). AFAD Raporu kamp içerisinde bu oranın yüksek oluşunun üzerinde düşünülmesi gerektiğinin altını çizirken, aynı zamanda kamp dışındakilerin günlük hayat içerisinde oluşunun, bu oranın daha düşük oluşunu açıklayabileceğini belirtmektedir (2014).

Bu gerçekler ışığında sağlığın fizyolojik, psikolojik ve sosyal belirleyicilerinden olan barınma, beslenme, sağlık hizmetine erişim, yoksulluk ve istihdam açısından değerlendirdiğinde, kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların durumunun endişe verici olduğu açıktır (TTB 2016, Ördek 2017).

Çalışma Yaşamı

Geçici koruma altındaki Suriyeliye çalışma izni 2016 yılında verilmiş, ancak resmi çalışma izni alan Suriyeli sayısı 8-10 bin kişi civarında olmakla beraber 800 bin ile 1 milyon civarında Suriyeli'nin çalışma hayatında olduğu (SGDD ve UnWomen 2018, Duruel 2017), bunlardan sadece 280 kadının çalışma iznine sahip olduğu belirtilmektedir (ASPB 2017, Çoşkun 2017). Suriyelilerin çalışma yaşamına katılımına yönelik araştırmalarda cinsiyete özgü veriye pek fazla rastlanmadığı, ancak Suriyeli kadınların istihdamına bakıldığında, hem geldikleri ülke de hem de Türkiye'de çalışma oranlarının oldukça düşük olduğu ifade edilmektedir (Dedeoğlu ve Bayraktar 2018). SGDD ve UnWomen (2018) araştırması Suriyeli kadınların %15'inin formel ve enformel sektörde yer alan işlerde çalıştığını, %12'sinin ev eksenli işlerde üretim yaptığını, ve %17'sinin iş aradığını belirtmekte, Suriyeli kadınların uzun saatler, kayıtsız, düşük ücretlerle ve kötü şartlar altında çalıştığını ifade etmektedir. İş aramayan kadınlarınsa evdeki hasta, yaşlı, çocuk, engelli gibi bireylerin bakımından sorumlu hissetmeleri sebebiyle iş aramadıklarını belirtmektedir. Kadınların emek yoğun işlerde, genellikle tarım ve hizmet sektöründe çalıştığı ifade edilmekte, evde bakım gibi işlerde çalışabildikleri gibi, evlerinde çalışarak (parça başı dikiş gibi) haneye katkı sağladıkları belirtilmektedir (Yazıcı 2017). Ülkemizde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü gerçeğini yansıtan bir şekilde Suriyeli kadınlar, kayıt dışı, niteliksiz işlerde, uzun saatler ve zor şartlar altında çalıştırılırken, çalışma süreleri 14 saati bulmakta ve 28-30 türk lirası gibi düşük ücretler almaktadırlar (CHP 2016). Yapılan bir araştırma, Suriyeli kadınların

günde 12 saat çalıştırılıp, haftada 100 lira aldıklarını ifade etmektedir (Kaya 2015). Başka bir araştırma ise, Suriyeli kadınlara alışveriş esnasında esnaf tarafından yüksek fiyat verildiğini, aynı zamanda kadın iş gücünde ucuza mal edilmeye çalışıldığını bulgulamıştır (Kaya ve Demirağ 2016). Suriyelilerin Türkiyeli vatandaşlarla aynı işi yapsalar bile, onların yarısı kadar ücretle çalıştıkları belirtilmekte (TTB 2016, Kaya ve Demirağ 2016), ayrıca çocuk bakımı ve çocukları bırakacak bir yerin olmaması, kadın istihdamı için bir engel oluşturduğu ifade edilmektedir (Kaya ve Demirağ 2016).

Kadınların toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu olarak “temizlik, çocuk, hasta, yaşlı bakımı gibi işlerde ve tarım, turizm ve hizmet sektöründe” çalıştığı bildirilmektedir (Mazlumder 2014, s.41, Aktaş 2016). AFAD araştırması, Suriyeli kadınların %87’sinin gelir getirici bir mesleği olmadığını ve kendilerini “ev hanımı” olarak betimlediklerini ve meslek sahibi olan kadınların öğretmen, terzi, kuaför, çiftçi ve hemşire olduklarını bildirmektedir (AFAD 2014). Benzer bir şekilde, kamp dışında yaşayan kadınların %76,6’sı Türkiye’de iş aradığını belirtirken, yaklaşık %78.2’sinin kendilerine bir hafta boyunca yetecek yiyecekleri veya bu yiyecekleri temin edecek paralarının olmadığı ortaya çıkmıştır (AFAD 2014).

Türkiye’deki Suriyeli kadınların neredeyse yarısının çalışma çağında olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Suriyeli kadınların çalışma koşullarının ucuz iş gücü, emek sömürsü, işsizliğin artmasına etkisi öngörülebilmektedir (Kaya ve Demirağ 2016). Bu durum aynı zamanda yerel toplumun istihdamını etkilediği için, enformel ekonominin insan sömürsünü arttırdığı gibi, sosyal sorunlara sebep olmakta, bu durum ise kadınların yerel toplum tarafından dışlanmaya maruz bırakılmalarına yol açmaktadır (TTB 2016, Kaya ve Demirağ 2016). 2014 yılında yapılan bir araştırmada; Suriyeliler’in bulunduğu illerde “Suriyeliler işlerimizi elimizden almaktadırlar” cümlesine katılanların oranının %56.4 olması bu toplumsal dışlanmanın bir örneği olarak görülebilir (Artan ve Atıcı 2017). Ördem(2017) ucuz iş gücü olarak görülen Suriyelilerin işverenler tarafından sömürüldüğünü, bazı bölgelerde Türkiyelilerin işten çıkarılıp çalışanların tamamının Suriyelilerden oluşturduklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal dışlanmanın kendini çalışma yaşamında Suriyeli olmaktan dolayı gösterilen ayrımcılık, eşit işe eşit ücret verilmemesi, uzun süren çalışma saatleri, ödenmeyen ücretler, güvensiz çalışma

koşulları biçimlerinde kendini gösterdiği ve yeniden ürettiği söylenebilmektedir (Kaygısız, 2017).

Aktaş 2014 yılında 20 kadınla yaptığı derinlemesine görüşmelerde, kadınların çoğunun en büyük sıkıntısının geçim olduğunu, ancak çalışmalarına eşleri tarafından izin verilmediğini bulgulamıştır (Aktaş 2016). Aynı araştırma, kadınların sözel şiddeti bir şiddet türü olarak algılamamalarına rağmen, yarısından fazlasının aile içi şiddete maruz kaldığını, bunun işsizlik sebebiyle olduğunu ve normal karşıladıklarını belirtmesinin altını çizmiştir (Aktaş 2016). Benzer şekilde, sığınmacıların yaşadığı sosyo-ekonomik yoksunluğun cinsel istismara ve şiddete maruziyetini arttırdığını belirtilmekte, kadınlarinsa geçimlerini sürdürebilmek için işlerine devam ettikleri ifade edilmektedir (Kaya ve Demirağ 2016, Kaygısız 2017). Bu duruma kayıtlı olmadan Türkiye’de bulunan Suriyeli kadınlar için bakıldığında ise emek sömürsünün ve şiddete maruziyetinin boyutları daha da vahimleşmektedir (Çoşkun, 2017).

Benzer bir bağlamda, her ne kadar bu konu hakkında cinsiyete dayalı veri üretilmemiş olsa da, dilenciliğin Suriyeliler için bir geçim kaynağı olduğu, kadın ve çocukların dilendirildiklerini ve bu yolla haneye destek olduklarını belirtilmektedir (Artan ve Arıcı 2017, Kaygısız 2017).⁷ İşportacılık, seks işçiliği, mevsimlik tarım işçiliği Suriyeliler olarak alternatif işler olarak değerlendirilmekte, kayıtsız ve güvencesiz olarak çalıştıkları bu işlerde haksızlığa uğradıkları zaman, dil bilmemeleri, ekonomik güvencesizlik, adalet sistemini bilmemeleri gibi sebeplerle adalet mekanizmalarına erişmelerinin sınırlı kaldığı ifade edilmektedir (Ördek, 2017).

Son olarak, AMNESTY raporları, Suriyeli kadınların “ev hanımlığı” ile özdeşleştiğini ve evlerinden başka bir deyişle zorla yerlerinden edilen kadınların, savaş ortamına ve oradan da göç sürecine geçmelerinin, kadınlarda kültürel ve psikolojik bir şok yarattığını ve hem göç sürecinde, hem de yeni yerleşim yerlerinde kendilerini koruyup kollayacak bir erkeğin eksikliğini hissettiklerini belirtmektedir (2015).

---

⁷ Çocuk işçiliğinin Suriyeli çocuklar için önemli bir sorun olduğunun altını çizmekte fayda vardır. Ancak araştırma konusu dışında olduğu için bu bölümde yer verilmemiştir.

1.4.3. Suriyeli Kadınların Şiddet Deneyimi: Aile içi Şiddet, Küçük Yaşta ve Zorla Yapılan Çok Eşli Evlilikler, Cinsel Taciz ve Fuhuş

Aile içi Şiddet

Göç ve göç sürecindeki şiddet, erkeklerin şiddeti meşrulaştırmasına sebep olmakta, göç olgusu yoksulluk, yalnızlık ve kültürün etkisiyle beraber aile içi şiddeti günlük yaşamın bir parçası haline getirebilmektedir. Aile bağını korumak, sığınacak yeri olmamak, yasal sistemlere erişim yollarını bilmememek, dil bilmemek, yoksulluk, kültürel normların baskısı gibi sebepler göçmen kadınların aile içi şiddet sarmalında kalmalarına sebep olmaktadır (Atasü- Topçuoglu 2014, Devrim Başterzi 2017). Benzer süreçler ve sebepler Suriyeli kadınların hayatına da yansımaktadır. Aile içi şiddet Suriyeliler için bir sarmala dönüşmüş, ekonomik olarak dışlanmış aile reisleri eşlerine ve çocuklarına şiddet uygulamakta, şiddet gören çocuklar ise yaşitlarına karşı şiddet göstermektedirler (Yonca 2015, ASPB 2016). Benzer bir bağlamda, dil bilmemek, ekonomik yoksunluk ve kültürel baskı içerisinde kadınlar şiddete uğradıklarında hak arama mekanizmalara erişememekte, erişseler bile “namus”, “iyi bir eş olmak” gibi kültürel normlar kadınları şikayetçi olmaktan vazgeçirebilmektedir. Benzer şekilde, eşlerini kaybetmiş ya da eşlerinden ayrı kadınların erkek çocukları kendilerini hane reisi olarak konumlandırmakta, annelerinin “anne olarak” otoritesini kabul etmedikleri gibi, kendilerini anneleri ve kardeşlerinin bakım, geçim ve namusundan sorumlu hissetmektedirler (Aktaş 2016).

Bu etmenler dahilinde kendi toplumlarından ayrı, hali hazırda depresyon ve post travmatik stres bozukluğu gösteren bu kadınların, yeni topluma uyum süreci yeni bir travmatik deneyimi doğurduğu söylenebilmektedir (Mazlumder 2014). Göç sürecini kapsayan travmaların yanı sıra göç sonrası yoksulluk, sosyal dışlanma, sosyal destek mekanizmalarından yoksunluk gibi etmenler kadınları şiddete karşı daha kırılgan hale getirmektedir (Aydın- Yılmaz 2016). Aynı etmenler ailedeki erkek bireylerin toplumsal cinsiyet rol ve statü kayıpları, özgüven ve özsaygı kayıpları, statü değişimleri ve güç duygusunu yeniden elde edebilmek için şiddete başvurmalarına sebep olmaktadır (Dayıoğlu- Oyman, 2016, Tufan-Emini 2018). Bu deneyimlere, toplumun olumsuz kabulleri eklendiğinde, kadınların evlilerse ailelerin baskısı içinde, değıllerse kendi istekleriyle toplumdan uzak ve ayrı bir yaşamı seçtikleri ifade edilmektedir (Mazlumder 2014).

Erken Yaşta ve Zorla Yapılan Evlilikler ve Çok Eşli Evlilikler

Suriyeli kadınların göç sonrası şiddet deneyiminin diğer bir görüngüsü de erken yaşta evliliklerdir. Türkiye ve Suriye halkı arasında gerçekleşen evliliklerin savaştan öncede olduğu ve halkların buna alışkın olduğu belirtilmektedir (Aktaş 2016). Ancak savaş sonrası ve göç sürecinde küçük yaşlarda ve çok eşli evlilikler bir ticaret aracına dönüşmüş ve bir geçim kaynağı haline gelmiştir (Aktaş 2016, Kaya 2015, Kaya 2017). Araştırmalar, Suriye kültüründe 15 yaşından küçük kız çocuklarının başka bir deyişle 13-16 yaş arasındaki kız çocuklarının evlendirilmesinin normal görüldüğünü belirtmektedir (Erdoğan 2014, Polis Akademisi, 2016). Erken yaşta evliliklerin Suriye kültüründe kabul edilir olması, kız çocuklarını evlendirmenin ekonomik getirisi, kamp ve kamp dışında bekar kadınlara yönelik tacizlerden kurtulmanın bir yolu olarak evliliğin görülmesi erken yaşta evliliğin başlıca sebepleri olarak görülmektedir (Karaca ve Doğan 2014, Kaya 2017). Benzer şekilde, Suriyeli kadınların evlilik için taleplerinin olmaması ya da oldukça düşük olması, erkeklerin genç kadınları ikinci ya da üçüncü eş olarak almaya hevesli olmaları, erkeklerin kadınların korunması düşüncesini bir kalkan olarak kullanmaları ve ailelerin bunu çocuklarının kurtuluşu olarak görmesi, bazen de başlık parasının aile için maddi kazanç anlamına gelmesi erken yaşta evliliğin sebepleri olarak belirtilmektedir (Mazlumder 2014, TESEV VE ORSAM 2015, Kaya 2017, Şenol ve Dinç 2017).

Bazı raporlar ise Suriyeli kız çocuklarının hali hazırda evlilik bağının olduğu ailelere ikinci ya da üçüncü bir eş, kültürel bir deyişle “kuma” olarak gitmesinin de söz konusu olduğunu belirtmekte, çok eşli evliliklere işaret etmektedir (Mazlumder 2014, Kirişçi 2014, CHP 2016,). Türkiye’de 5 bin ile 35 Bin Türk Lirası başlık parası karşılığında evlendirilen yüzlerce “ Suriyeli çocuk gelin” olduğu ifade edilmektedir (Yakıt ve Çoşkun 2014, s. 6). Ayrıca bazı kamplarda Muta nikahı⁸ kısıldığı bildirilmektedir (IHH 2015). Bu kuma evliliklerinin çoğunun kısa süreli olduğu, boşanma oranlarının yüksek olduğu, kadınların gittikleri evlerde tacize uğradığı ve evde hizmetçi gibi algılandığı ifade edilmektedir (Mazlumder 2014, IHH 2015). Bu evliliklerin Suriyelilerin çoğunlukla yaşadığı özellikle Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis gibi illerde boşanma oranlarını çok arttırdığı, nedeninin ise Suriyelilerle gerçekleştirilen evlilikler olduğu belirtilmektedir (TESEV ve ORSAM 2015). Resmi

⁸ Belirli bir süre için, belirli bir ücret karşılığında yapılan nikah.

olarak Suriyelilerle evlilik istatistiklerinin artmadığı, bunun sebebininse yapılan evliliklerin imam nikâhı ile gerçekleşmesi olduğu bildirilmektedir (TESEV ve ORSAM 2015). Aynı zamanda TUIK 2018 verileri yabancı gelinler arasında 22 bin 743 gelin ile Suriyeli kadınların ilk sırada yer aldığını göstermektedir.

Başlık parası karşılığında ve bazen bir düğünle beraber yapılan bu evliliklerin kız çocukları üzerinde psikolojik, kültürel ve fiziksel etkilerinin yanı sıra, bu evlilikler hukuki olmadığı için takibi de zaman zaman mümkün olamamaktadır (Polis Akademisi 2016). Bu durum ise kadınların ihtiyaç duyduğu durumlarda hukuki olarak hiç bir hak talep edememesine yol açmaktadır (Kaya 2015). Bu evlilikler, çocuk gelinlerin çocuk sahibi olmasıyla ortaya çıkmakta ve kanun kapsamında suç sayılmaktadır. Bu durumda da eşler 15 yıla kadar ceza alabilmektedir (IHH 2015, Polis Akademisi 2016). Bu durumdan kaçınmak isteyen Suriyelilerin hamilelik boyunca ve sonrasında sağlık hizmetlerine erişimi mümkün olmamakta ve kadınlar bu süreçten bir kez daha mağdur olarak çıkmaktadır (IHH 2015). Tüm bu süreçlerden çocuklar etkilenmekte, bu tür evliliklerden doğan çocuklarında kaydı yapılmamakta, kayıtsız kalan bu çocuklar, sağlık hizmetlerine erişemedikleri gibi, “vatansız” konumuna düşmektedirler (Kirişçi 2014, IHH 2015).

HUGO'nun 2014 yılında yaptığı araştırma bu verilerin abartı olduğunu ifade etmektedir (Erdoğan 2014). Ancak var olan raporların çoğu, erken yaşta evliliklere dikkat çekmektedir. Adana'da yapılan bir araştırma Suriyeli çocukların eş olarak satıldıklarını ifade etmekte, “12-17 yaş grubunda evlendirilmiş çocukların oranı yüzde 16'yı bulurken bu yaş grubunda evli olan kız çocuklarının yüzde 40'ının da hamile olduğunu” belirtmektedir (CHP 2016,s.68). AFAD raporu da erken yaşta evliliklere, çok eşliliğe, eşler arası yaş farklılığına ve annelerin yaş ortalamasının 13-14 yaşa kadar düştüğüne dikkat çekmekte ve “kadınların bunu paylaşmak istemediklerini ve kapalı kapılar arkasında yaşananlara bir türlü çözüm getiremediklerini de eklemektedirler” (2014).

Benzer şekilde diğer raporlarda erken yaşta yapılan evlilikler ve çok eşlilik durumuna dikkat çekerek, resmi olmayan evlilikler gerçekleştirmek üzere komisyoncuların ortaya çıktığını, bu komisyoncuların erkekler ve Suriyeli kadınları evlendirmek üzere aracılık yaptığı, yaş, sağlık durumu, fiziksel özellikler gibi değişkenlerinde tercih sebebi olarak gösterildiğini ifade etmektedir (Mazlumder

2014, TTB 2016, TESEV&ORGAM 2015, Kaya 2017, Şenol ve Dinç 2017). Genellikle 15-20 yaş arasındaki kadınların bu evlilikler için kullanıldığını, yaşın 25 e kadar yükselebildiğini, ailelere 2 Bin ile 5 Bin TL arası başlık parası verilirken, komisyoncuların 250-500 TL arası komisyon aldıklarını ifade etmektedir (Mazlumder 2014). İmam nikâhı ile yapılan, insan ticaretine dönüşmüş bu evlilikler için kadınlara daha iyi bir yaşam vaat edildiğini, bazen bu kadınların erkeklere sunulan kataloglar içinden seçildiği bildirilmektedir (Mazlumder 2014).

Cinsel Taciz ve Fuhuş

Birleşmiş Milletler Refugee Agency çalışanı Tayba Sharif, bugüne kadar Türk polisine kamp içerisinde bir cinsel şiddet şikâyeti geldiğini, şikâyetin kamp içerisinde bir kızın düşük yapmasıyla ortaya çıktığını, failin tutuklandığını ve ailenin kendilerini kimsenin tanımadığı bir yere taşındığını ifade etmiştir (Parker 2015). Ancak Shariff aynı zamanda Suriyeli kadınlara istismar durumlarında şikâyetçi olup olmayacakları sorulduğunda kadınların; onlar bizim abimiz, babamız, kardeşimiz, ne yaparlarsa bizi korumak için yaparlar diyerek, hayır cevabını verdiğini belirtmiştir (Parker 2015).

Benzer şekilde, Mazlumder tecavüz mağdurlarının toplumsal normlar, namus, iffet gibi kavramlar yüzünden kadınların cinsel taciz ve tecavüzü rapor etmediklerini ve “ülkede başta BM insan hakları raportörleri olmak üzere bağımsız gözlemcilerin bulunmaması, tecavüz iddialarının doğrulanmasını engellediği gibi, tecavüz vakalarının sayısı konusunda tahmini bir rakamı dahi tespit etmeyi” zorlaştırdığını ifade etmektedir (Mazlumder 2014, s. 17). Suriyeli kadınların yakın partner şiddeti hakkında insani yardım kuruluşlarıyla ve kadın gruplarıyla konuştuğu, ancak polise bildirmedikleri yine raporlarda dikkat çekilmekte ve resmi istatistiklerin problemi hafife aldığı bildirilmektedir (Parker 2015). Aktaş'ın Kilis'de yaptığı çalışma da raporları doğrular düzeydedir. Cinsel taciz ve tecavüzden kaçınmaya çalışan kadınların, kadınlıklarını gizlemek için erkek kılığına girdiğini belirtmektedir (Aktaş 2016).

Savaş koşulları ve uyum sürecinde yalnız, dışlanmış ve gelirsiz kalmaları, Suriyeli kadınları insan ticaretine açık hale getirmekte ve Türkiye'de Suriyeli kadınların fuhuşa maruz kaldıkları ifade edilmektedir (Kaya 2015). Türkiye'nin Güneydoğu illerinde ve sınır illerde kadınların fuhuş çetelerinin eline geçtiği ve

cinsel istismara uğradıkları, fuhuş yaşının 12-13 yaşına kadar indiği ve kız çocuklarının yemek karşılığında fuhuşa sürüklendikleri bildirilmektedir (CHP 2016). Benzer şekilde Mazlumder (2014) ; imam nikahı ile evlendirilen ve iyi bir yaşam vaat edilen Suriyeli kadınların, fuhuşa zorlandığını, şiddete maruz kaldığını ve tehdit edilerek çalıştırıldıklarını belirtmektedir. Fuhuş yaşının 13'e kadar düştüğü, erken yaşta evliliklerde olduğu gibi 15-20 yaş arasındaki kadınların fuhuş için tercih edildiği ve bu işin çeteler tarafından düzenlendiği bildirilmektedir (Mazlumder 2014). Konteynır kentlerde de kendi rızaları dahilinde ve dışında fuhuş yapan ve fuhuşa zorlanan kadınların var olduğunu belirtilmektedir (Mazlumder 2014, Aktaş 2016). Sınır kaçakçıları ve avukatlarla da görüşülen Mazlumder raporunda, dilencilik yapan kız çocuklarının fuhuşa zorlandıkları, 20 TL gibi ücretlerle çalıştırıldıkları gibi, bazen yemek karşılığında bile fuhuş yaptırıldıkları söylenmektedir (Mazlumder 2014). Kadınları ve kız çocuklarını fuhuşa zorlayan kişilerin, aynı zamanda bu işi birbirlerine tavsiye ettikleri ve bu yolla fuhuşun yaygınlaştığı verilen bilgiler arasındadır (Mazlumder 2014).

Ancak yine HUGO'nun araştırması bu bilgilerin dedikodu olduğunu öne sürmekte ve yaygın bir uygulama olmadığı görüşündedir (Erdoğan 2014). Benzer şekilde Kaya'nın araştırmasında konuşan bir Suriyeli STK çalışanı, 2 milyon göçmen nüfusunda fuhuş yapan kişilerin olmasının normal olduğunu, ancak bunun genellenmemesi gerektiğini belirtmiştir (Kaya, 2015). Ancak Suriyelilerin kurduğu derneklerde çalışanlarla yapılan aynı araştırma araştırma da, çokeşlilik, fuhuş, erken yaşta evlilik ve evlenme koşulları ve bunların getirdiği kadın istismarının dernek yöneticileri tarafından en çok rahatsız olunan konu olarak ortaya çıktığını belirtmiştir (Kaya 2015). Bunun dışında incelenen neredeyse her rapor Suriyeli kadınların aile içi şiddet, erken yaşta ve çok eşli evliliklere maruz kaldığını belirtmektedir (AFAD 2014, TTB 2016).

Aile içi şiddet, erken yaşta ve çok eşli evlilikler, cinsel şiddet süreçleri birbirinden bağımsız işlememekte ve birçok vakada iç içe geçmektedir. Ördök'in raporunda 24 yaşında natrans bir seks işçisi kadın, çocuk yaşta evlendirilmesinden seks işçiliğine evriliş sürecini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Türkiye'ye ailenin bütün üyeleri ile birlikte geldik. Kamplardan birine yerleştirdiler bizi. İlk başlarda güzeldi, en azından savaş yoktu. Sonra, kamptaki ailelerin genç kızlarını görmeye gelip gidenler oldu Türklerden.

Aileler parasız olduğu için kızlarını para karşılığında satıyorlardı. Beni 56 yaşında bir adam görmüş, beğenmiş. Beğenmez olaydı, pislik herif. Birkaç bin TL'ye ailem beni ona verdi. Başka bir karısı daha vardı. Yaşlıydı benden. Ben daha 16 yaşımıdaydım. Şimdi oldum 21. Beni dövüp durdu, kardeşleri benle birlikte olmak istedi. Sesimi çıkardım, dayak yedim. Ailenin kadınları dahil herkes beni dövdü. Mahalleden bir çocuk kaçmama yardımcı oldu, para verdi. Otobüse bindim, büyük şehre geldim. Burada da yeni tanıştığım kişiler bu işi yapmamı önerdiler, ben de başladım (s.100).

Erken yaşta evliliklerin ve fuhuş iddialarının yerel halk ve Suriyeliler arasında toplumsal gerilime yol açtığı, Türkiyeli erkeklerin eşlerini Suriyeli kadınları kuma olarak almakla tehdit ettikleri ve bu yüzden Suriyeli kadınlara karşı nefret suçu işlenmesine sebep oldukları varolan araştırmalarca desteklenmektedir (Kirişçi 2014, Erdoğan 2014, TESEV ve ORSAM 2015, Aktaş 2016, Kaya ve Demirağ 2016, Ördek 2017). Bu bilgiler ışığında çok eşlilik durumunun, cinsel taciz ve fuhuşun hem Türkiyeli hem de Suriyeli kadınları mağdur ettiği düşünülmektedir.

Görüldüğü üzere genelde Suriyelilerin, özelde ise Suriyeli kadınların sağlık, eğitim, istihdam ve sosyal hizmetlere erişimleri yasal olarak bulunmaktadır. Ancak kamp dışında yaşayan birçok Suriyeli kadının göç deneyimini, sağlık, barınma, ekonomik koşullar ve şiddet deneyimlerinin kesişimleri, birbirleriyle ilişkileri ve birbirlerini yeniden üretmeleri şekillendirmektedir. Dil engeli, toplumsal dışlanma, sosyal hayata uyum sağlayamama, kültürel baskılarla birleştiğinde baskı sistemleri ve eşitsizlikler ortaya çıkmakta, ancak yine bahsedilen sorunlar kadınların bunların çözümlerine dair çalışan mekanizmalarına erişimlerini sınırlandırmaktadır. Kadınların sorun çözüm mekanizmalara eriştiklerinde tercüman yoksunluğu gibi alt yapı eksikliğinden kaynaklanan durumlarla karşılaşabildikleri gibi, polis, hemşire, sosyal hizmet uzmanı gibi hizmet sağlayıcılarının ayrımcılığına maruz kalabilmektelerdir. Bu maruziyet ise, kadınların toplumsal dışlanmasını ve dezavantajlı konumlarını derinleştirmektedir. Ancak tüm bu problemlere rağmen kadınların göç süreci ve onun getirdiği problemlerle başatme mekanizmaları geliştiren ve bu bağlamda güçlü yönleri olan öznelere olduğunun unutulmaması gerektiğinin altını çizmek gerekmektedir. Birçok mağduriyet örüngüsü içerisinde kadınların ayakta durdukları, aynı zamanda birçok başarı öyküsüne sahip oldukları unutulmamalıdır.

2. YÖNTEM

Feminist teorik zeminde ve nitel araştırma deseninde planlanan, veri analizinde ise kesişimsellik ve fenomenolojik yaklaşımın birarada kullanıldığı bu araştırmanın yöntem bölümünde; öncelikle araştırmanın amaç, önem ve gerekçesini betimlenmekte ve araştırma soruları tanımlanmaktadır. Daha sonra ise araştırma sürecinin başlangıcından veri analizine kadar süren aşamalar anlatılmaktadır. Son olarak, araştırma öznelerine dair betimleyici özellikler sunulmaktadır.

2.1. Amaç, Önem ve Gerekçe

Bu araştırma kesişimsellik yaklaşımı temel alınarak Konya'da yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimini (göç öncesi, sırası ve sonrası) Suriyeli kadınların ve onlara hizmet verenlerin anlatıları üzerinden tartışmayı ve Suriyelilere sunulan hizmetleri sosyal çalışma perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın alt amaçlarını:

1. Konya'da Geçici Koruma Statüsü altında yaşayan Suriyeli kadınların göç sürecindeki yaşam deneyimlerine dair anlatılarından yola çıkarak; göç öncesi, sırası ve sonrasında yaşadıkları şiddet deneyimleri, Türkiye'ye uyum süreçleri, bu süreç içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçları ve baş etme mekanizmalarını öğrenmek,
2. Suriyeli kadınlarla çalışan sivil toplum örgütü, kamu ve yerel yönetim çalışanlarıyla Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarına dair hizmetlerini ve çözüm önerilerini öğrenmek,
3. Suriyeli kadınların Türkiye'deki ihtiyaç ve sorunlarına yönelik verilen hizmetleri değerlendirmek ve ihtiyaç duyulan hizmetleri belirlemek,

oluşturmaktadır.

Türkiye'de Suriyelilerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde:

1. Genel olarak nicel çalışmalar olduğu,
2. Sosyal çalışma alanında Suriyeli kadınlarla yapılan çalışmaların sayıca yetersiz olduğu,

3. Daha çok kamplarda yaşayan Suriyelilerin deneyimlerine odaklandığı,
4. Çalışmaların genel olarak toplumsal cinsiyet körü (gender blindness) olduğu,
5. Konya yerelinde Suriyelilerle ilgili yeterli sayıda araştırma olmadığı,
6. Suriyeli kadınların şiddet deneyimlerine odaklanan nitel çalışmaların oldukça az sayıda olduğu,
7. Suriyeli kadınların göç sürecinde yaşadıkları ve kesişen çoklu rollerinin gözardı edildiği,

bulgulanmıştır.

Benzer şekilde, kesişimsellik literatürü incelendiğinde:

1. Türkiye alan yazınında kesişimselliği sosyal çalışma disiplinine uyarlayan herhangi bir çalışmanın bulunmadığı,
2. Uluslararası alanyazında ise oldukça nadir olduğu,
3. Bu konuda yapılacak daha fazla empirik çalışmaya ihtiyaç bulunduğu,
4. Kesişimsellik ile ilgili yöntemsel tartışmaların bulunduğu

bulgulanmıştır.

Yapılan böyle bir çalışmanın:

1. Suriyeli kadınların yaşam deneyimlerini anlamak, var olan sorun ve ihtiyaçlarını belirlemek, bu bağlamda kısa vadede Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların, uzun vadede Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarına yönelik üretilecek sosyal politikalara katkıda bulunacağı,
2. Yerel bilgi üretimine katkıda bulunacağı,
3. Suriyeli kadınların seslerini duyulabilir ve görünür kılacağı,
4. Suriyeli kadınların güçlendirilmesi yoluyla toplumun güçlendirilmesi,
5. Kesişimsellik yaklaşımını kullanarak, sosyal çalışma disiplini için hayati olan “hizmet verilen nüfusu”, “kendisini ve mesleki rolünü” tanımasını, bireylerin

öznel deneyimleri ve yapısal eşitsizlikler arasında ilişki kurularak sosyal politika geliştirmesine zemin hazırlayacağı, bu bağlamda sosyal adalete katkı vereceği,

6. Hizmet sağlayıcılarının deneyimlerinin ve çözüm önerilerinin “göçmenlerle sosyal çalışma”, “feminist sosyal çalışma”, “çokkültürcü sosyal çalışma” ve “baskı karşıtı uygulama” başta olmak üzere, “özgürleştirici sosyal çalışma” literatürüne katkı vereceği,
7. Türkiye’de sosyal çalışma bağlamında kesişimselliğin kavramsallaştırılmasına dair ilk çalışma olması açısından özgün olacağı,

düşünülmektedir.

Bu doğrultuda araştırma:

1. Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların temel ihtiyaç ve sorunları nelerdir?
2. Bu ihtiyaç ve sorunlar birbirleriyle nasıl ilişkilenebilir?
3. Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçları birbirleriyle kesişerek şiddet deneyimlerini nasıl biçimlendirmektedir?
4. Suriyelilerin ortak deneyimleri etnik köken, sınıf, toplumsal cinsiyet, yaş, medeni durum, sosyal sermayeye göre gibi farklılık kategorilerine göre nasıl değişmektedir?
5. Kadınların sosyal konumları hangi sosyal kategorilerin kesişiminde açıklanmaktadır?
6. Bu sosyal konumlar kadınlara hangi avantajları ve dezavantajları sağlamaktadır?
7. Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarına yönelik varolan hizmetler nelerdir?
8. Hizmetler ve hizmetlerin veriliş biçimi kadınların hayatına nasıl yansımaktadır?
9. Verilen hizmetler Türkiye’de göçmenlerle sosyal çalışmaya dair ne tür bilgiler sunmaktadır?

Sorularına cevap aramaktadır.

Araştırmacının Arapça bilmemesi araştırmanın başlıca sınırlılığını oluşturmak üzere, katılımcılarla bir kez görüşme yapılmış olması, hizmetlerin ve hizmetlerin

veriliş biçimlerinin katılımcıların anlatılarıyla sınırlı olması araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

2.2. Araştırma Süreci

Bu araştırma kesişimsellik yaklaşımını sosyal çalışma disiplinde Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet deneyimini üzerinden kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç içerisinde kadınların yaşam deneyimlerini göç, göçmen, kadın, etnik grup gibi değişkenlere indirgemen, bu kavramların kadın deneyimini nasıl şekillendirdiğini ve kadın deneyiminin bu kavramları nasıl yeniden belirlediğini görebilmektir. Araştırmanın amacının araştırma yöntemini belirlediği göz önünde bulundurulduğunda, farklılığı ve çeşitliliği ayrıntılı bir biçimde keşfetmeyi ve deneyimi yaşayanın kendi hikayesini anlatmasına olanak veren (Creswell 2013), niteliksel araştırma modeli kullanılmaktadır. Denzel ve Lincoln (2011) araştırma sürecini beş aşamalı bir süreç olarak tanımlamaktadır:

1. **Aşama:** Çok Kültürlü Bir Özne Olarak Araştırmacı (özgeçmiş, araştırma geleneği, kendisini ve diğerlerini algılama biçimi)
2. **Aşama:** Teorik Paradigmalar ve Perspektifler (pozitivist, yorumcu, feminist, queer)
3. **Aşama:** Nitel araştırma stratejisinin belirlenmesi (fenomenoloji, durum çalışması, etnografi)
4. **Aşama:** Veri toplama ve analiz yöntemleri (mülakat, gözlem, eser incelemesi, bilgisayar destekli analiz, metin analizi)
5. **Aşama:** Yorumlama ve Değerlendirme için Alıştırma, Uygulama ve Yöntem (yeterlilik ölçütleri, uygulamalar ve yorumlama yöntemleri, değerlendirme biçimi) (Creswell 2013, s. 17-18).

Bu bilgiler ışığında araştırmanın takip eden bölümü, bu beş aşamayı izleyerek araştırmanın yöntemini açıklamaktadır.

2.2.1. Çok Kültürlü Bir Özne Olarak Araştırmacı

Denzel ve Lincoln (2011)'ün çerçevesindeki ilk aşamaya uygun olarak bu bölüm araştırmacının “konu seçimindeki” ve “araştırma sürecindeki” öznelliğini açıklamayı amaçlamaktadır. Genelde nitel araştırmaların, özelde ise feminist araştırmaların sıklıkla vurguladığı gibi, bilimsel araştırmalar yansız, tarafsız ve tamamen objektif değildir. Araştırmaların yapıldığı zaman, mekan, tarihsel, sosyo-ekonomik ve kültürel bağlam, araştırmaya bakış açısını ve araştırma sürecini şekillendirmektedir (Haig 1997). Benzer şekilde, araştırmacının kişisel tarihi

araştırma konusunun seçiminden başlayarak araştırmaya yansıyan bir öznelliğe işaret etmektedir. Bu öznellik, kişisel düşünceler doğrultusunda araştırma verilerini saptırmak anlamına gelmemekte, araştırmaların araştırmacının kişisel tarihi ve içinde bulunduğu ekonomik, sosyal, politik bağlamdan bağımsız olmadığı anlamına gelmektedir (Ratner 2002). Bu yüzden de araştırmaların başlangıcında araştırmacının sosyal konumunu anlamak gerekmektedir (Drapeau 2002).

Çalışmanın ekler kısmında araştırmacının ayrıntılı özgeçmişi bulunduğu için bu bölümde, konu seçimine etkili olan faktörler vurgulanmaktadır. Araştırmacının teorik bilgi birikimi açısından incelendiğinde; felsefe lisans ve yüksek lisans eğitimi; görünenin arkasındaki gerçekliği bireyin öznelliğini yitirmeden açıklarken kuramın önemini kavramasına olanak sağlamış, sosyoloji lisansı empirik gerçeklikleri toplumsal bağlamda anlarken kullanılacak araçları öğrenmesini sağlamış, sosyal hizmet doktora eğitimi ise bu gerçeklikler ve sorunlara müdahale noktalarını ve yöntemlerini öğretmiştir. Bu teorik zemine eşlik eden pratik etkenler incelendiğinde ise; öncelikle Türkiye’de kadın olmanın genelde kadın konusuna, özelde ise kadına karşı şiddete dair bir farkındalık ve sorun çözümüne dair bir motivasyon yarattığı görülmektedir. Bu duyarlılık araştırmacının doktora staj yeri seçimine de yansımış, araştırmacı 2015-2016 yılında 6 ay süreyle Londra’da bulunan ve göçmen kadınlara hizmet sunan IMECE Women’s Centre’da uygulama yapmıştır. Bu staj doğrultusunda, “göçmen kadın olma” deneyimini yaşamış, aynı zamanda “ şiddet gören göçmen kadınlarla çalışmış” ve katıldığı konferans ve eğitimler doğrultusunda “kesişimsellik” tanışmıştır. Araştırmacının Konya’da araştırma görevlisi olarak çalışıyor olması, araştırma mekanını belirlemiş, yerel bilginin üretilmesinin önemine dair inancı, diğer illerde yapılacak çalışmaların maliyetli ve zor oluşu, araştırma öznelerine ulaşırken Konya’da bir üniversitede çalışıyor olmanın araştırma sürecindeki kolaylaştırıcı rolleri gözönünde bulundurulmuştur. Son olarak, akademi içerisinde bu çalışmayı gerçekleştirmek göç ile ilgili uluslararası alanda çalışanlarla beraber yaz okulu, konferans ve bilimsel değişim programlarına katılımı mümkün kılmıştır. Araştırma sürecinde “EMUNI Summer School 2017 on Migration and the Euro-Mediterranean Region” , “Cross Sectorial Seminar On European Shared Strategies To Put In Place a Coherent Involvement Of Migrants, Youth Migrants, Asylum Seekers And Refugees in Erasmus+ ” “ CIF Taiwan 2017 Exchange Program” gibi etkinliklere davetli katılımcı olarak katılmasını ve alanda uluslararası

yapılan çalışmalara dair bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. Raul Wallenberg Enstitüsü'nün araştırmayı desteklemesi ise Maxqda, N-Vivo ve QDA Miner gibi programların eğitimini alabilmenin ve nitel araştırma konusunda yetkinlik kazanılmasının önünü açmıştır. Elbette ki araştırma seçimini ve araştırma sürecini etkileyen başka faktörler bulunmaktadır, ancak temel olarak; “kadın olmak”, “kuramsal çalışmaların bilimsel gelişimin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu düşünmek” ve “ bilimsel bilginin eşitsizlikleri anlamak ve değiştirmek için kullanılması gerektiğini düşünmenin” araştırma sürecini şekillendiren temel etmenler olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

2.2.2. Teorik Paradigmalar ve Perspektifler

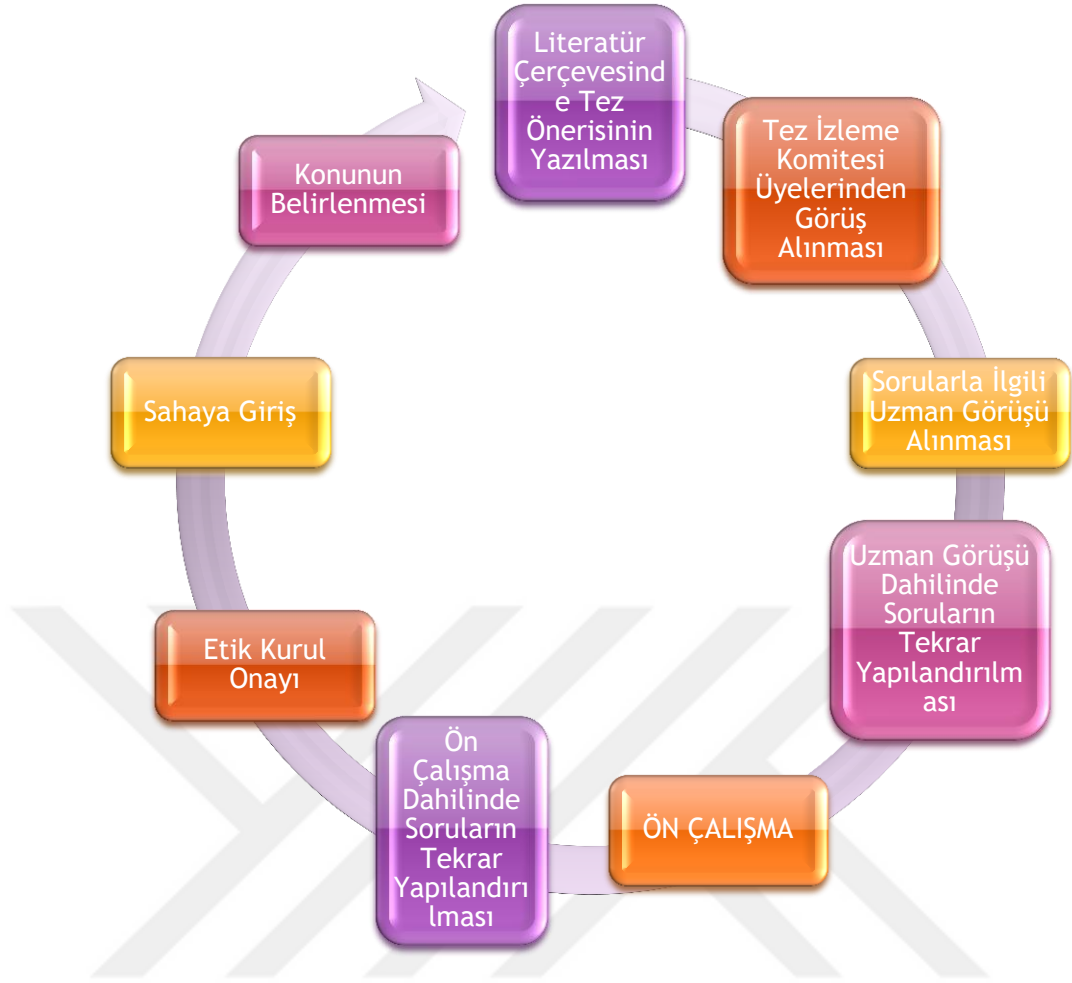
Denzel ve Lincoln (2011)' nün araştırma çerçevesinde belirlediği ikinci aşama ise teorik çerçevenin tanımlanmasıdır. Kesişimselliğin analitik bir yöntem olarak kullanıldığı bu araştırmada, belirli durumlardaki insanların deneyimlerinin anlamlarını, o durumu bizzat deneyimleyen insanların söylemleri, yorumları ve değerlendirmeleriyle açıklamaya çalışan fenomenolojik yaklaşım ise, kesişimsellik yoluyla açıklanan ilişkileri doğrudan alıntılarla desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Araştırmanın literatür bölümü “feminizme” ve feminizm içerisinde şekillenen kesişimsellik yaklaşımının araştırma perspektifi olarak seçilmesinin gerekçesine ve kesişimsellikte yöntemsel tartışmalara dair ayrıntılı bilgi içermektedir. Bu doğrultuda, araştırmanın bu bölümü kesişimsellikte yöntem tartışmaları bağlamında tartışılan kategori seçimine odaklanmaktadır.

Kesişimsellik araştırmacıları kesişimsellikte yöntem belirlenirken: kategori seçimlerinin gerekçelendirilmesi dahilinde kategori seçiminin yapılabileceğini belirtmektedirler. Bu doğrultuda Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimini açığa çıkarabilmek için göç deneyimleri odağa alınmıştır. Bu odak dahilinde, göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası deneyimleri yarı yapılandırılmış soru formlarıyla öğrenilmeye çalışılmıştır. Kesişimsellik çerçevesinde alanyazının belirlediği kategoriler: yaş, sınıf, renk, kültür, engellilik ve yapabilirlik (ability), etnisite, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği ve ifadesi, göçmen statüsü, medeni durum, politik ideoloji, ırk, din/tinsellik, biyolojik cinsiyet, cinsel yönelimi içermekte ancak bu kategorilere ekleme ve çıkarma yapılabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda göç öncesi sürecin göç sonrası yaşamı etkileyeceği düşünülerek göç

süreci, araştırma öznelerinin Suriyeli kadınlar olması sebebiyle toplumsal cinsiyet ve etnik köken, ve göç sonrası deneyimde oldukça etkili olduğu düşünülen sınıf temel sosyal kategoriler olarak belirlenmiş ve bu doğrultuda soru formları hazırlanmıştır. Kadınların anlatılarında ortaya çıkan sosyal ve kültürel sermaye, medeni durum gibi yeni sosyal kategoriler ve bu kategorilerin diğerleriyle ilişkisi ise araştırma bulgularını yazarken ve yorumlanırken kullanılmıştır.

2.2.3. Nitel Araştırma Stratejisinin Belirlenmesi

Araştırma sürecinin üçüncü aşaması olan nitel araştırma stratejisinin belirlenmesi araştırmanın planlanmasını içermektedir. Bu bağlamda araştırma feminist teoriyi temel alan kesişimsel ve fenomenolojik bir desende tasarlanmıştır. Araştırma bağlamında izlenen strateji; konunun belirlenmesi, literatür çerçevesinde tez önerisinin yazılması, tez önerisi dahilinde tez izleme komitesi üyelerinden görüş alınması, soruların uzmanlara gönderilmesi, uzman görüşü dahilinde soruların yeniden yapılandırılması, ön çalışma (Suriyeli kadınlarla ve hizmet verenlerle) , etik kurul onayı ve sahaya giriş şeklinde özetlenebilmektedir. Ancak bu stratejinin deneyimi doğrusal olmaktan ziyade, döngüsel bir süreci imlemektedir. Bu döngüsellik özellikle sahaya giriş ve saha deneyimlerinde ortaya çıkmıştır. Araştırma bağlamında izlenen strateji aşağıdaki gibi şekillendirilmiştir:

Şekil 2.2.3. Araştırma Stratejisi.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın bir sonraki bölümü veri toplama araçlarının belirlenmesinde saha deneyiminin etkisine odaklanarak ve üçüncü aşamaya uygun olarak veri toplama araçlarını ve veri analizini tanımlamaktadır.

2.2.4. Veri Toplama ve Analiz Yöntemleri

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle veri toplama araçları tanıtılmakta, daha sonra ise çalışma grubunun seçimi, çalışma grubuna ulaşım ve veri toplama süreci anlatılmaktadır. Son olarak veri analizinin nasıl gerçekleştirildiği betimlenmektedir.

A) Veri Toplama Araçları

- **Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu:**

Suriyeli kadınlar ve hizmet verenlere sorulmak üzere iki ayrı yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu oluşturulmuş ve bu sorular toplumsal cinsiyet ve göç alanında uzmanlaşmış sosyal çalışma ve sosyoloji akademisyenleri

tarafından değerlendirilmiştir. Uzman görüşlerinin ufuk açıcı olması ile beraber özellikle “şiddete dair sorular için” farklı görüşler sunması bu aşamanın en problemli tarafı olmuştur. Şiddete dair soruların direk ve örneklendirilerek sorulmasını “ eşiniz sizi hiç bıçakla yaraladı mı? Aşağılayıcı sözler kullandı mı? öneren uzmanlar olduğu gibi, bu soruların polis sorgusuna benzediğini söyleyen uzmanlar da olmuştur. Bu bağlamda tez izleme komitesinin görüşlerine başvurulmuş ve kadınlarla ön çalışma yapılmıştır. Kadınların şiddete dair ne düşündüklerini, böyle bir deneyimlerinin olup olmadığını, şikayet mekanizmalarını bilip bilmediklerini sormanın bilgiye erişimi kolaylaştırdığı ve kadınları yaralamadığı gözlemlenerek, tez izleme komitesi ile beraber soruların son hali oluşturulmuştur. Sorular EK C’de sunulmuştur.

- **Saha Günlükleri**

Araştırma sürecinin tümüne feminist kuram eşlik etmiş ve feminist bir araştırmada olması gerektiği düşünülen aşağıdaki prensipler göz önünde bulundurulmuştur:

“1. Feminist bir bakış açısının kabulü ve toplumsal cinsiyet ilişkilerine odaklanmak 2. Geleneksel bilimsel yöntemlerde vurgulananın aksine gündelik hayat ve kişisel deneyimlere verilen önem 3. Araştırmacı ve araştırılan arasındaki hiyerarşinin reddedilmesi 4. Kadınların özgürleşimi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasının araştırma hedefleri arasında yer alması (Saygılıgil 2015, s. 277).

Bu süreçte sahaya çıkıldığında yukarıda belirtilen üçüncü prensibin tam olarak uygulanmadığı görülmüştür. Bu bağlamda feminist metodolojinin eşitlikçi ilkeleri uygulanmaya çalışılsa da, “araştırmacı ve araştırılan arasındaki sosyal konumların farklılığının, farklı güç ilişkilerine işaret ettiği ve bu bağlamda feminist araştırmanın “düşünümsel” bir süreç içerisinde özeleştirici gerektirdiği gözönünde bulundurulur (Doucet ve Mautner 2006) araştırma yapılırken saha günlükleri tutulmuş ve “düşünümsel bir özeleştirici içerisinde” eşitlikçi ilişkinin nasıl daha iyi kurulabileceğine dair gözlemler kaydedilmiştir. Farklı güç ilişkilerinin görüşmeyi etkileyebileceğinin sürekli göz önünde bulundurulması, güleryüzlü olmak, Arapça “merhaba, teşekkür ederim” gibi kelimeler öğrenilmesinin kolaylaştırıcı olduğu ancak iletişimin etkililiğinin tercümanın becerileriyle sınırlı olduğu görülmüştür.

Öngörülen ve daha sonra da pratikte yaşanan bu durumun önüne geçebilmek adına, Konya’da Suriyeli kadınlara hizmet veren bir ulusal sivil toplum örgütünde bir yıl boyunca uygulama yapmış ve danışmanlığını araştırmacının yürütmüş olduğu

mezun bir öğrenci tercüman olarak seçilmiş, görüşmelerden önce görüşme teknikleri ve sorularla ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmelerin sonunda karşılıklı olarak güçlü ve güçsüz yanlar, görüşülen kişiyle ilgili geribildirimlerde bulunulmuş ve saha günlüklerine kaydedilmiştir.

Sonuç olarak araştırma bağlamında saha günlükleri; görüşme mekanı ve mekana dair gözlemler, görüşme yapılan kişiye yönelik gözlemler, araştırmacının o günkü psikolojisi, nelerin başarılıp/ başarısız olduğu ve bir sonraki görüşme için notları içermektedir.

- **Gözlem:**

Araştırmaya dair tez önerisinin verildiği 2017 yılından itibaren Konya’da göçmenlerle çalışan yerel yönetimler, kamu ve sivil toplum örgütlerinde uygulama yapan öğrencilerin danışmanlıkları yürütülmüş, bu danışmanlıklar çerçevesinde öğrencilerle ve kurum ve kuruluş yetkilileriyle görüşmeler yapılmıştır. Sahaya çıkmadan önce bir ulusal sivil toplum örgütünde iki hafta boyunca gözlem yapılmış, veri toplama sürecinde Suriyelilerin bulunduğu bölgelerde bir buçuk ay boyunca gözlemlenmiştir. Suriyeli kadınlarla görüşmeler evlerinde, kurumlardaki görüşmeler ise kurum ve kuruluşlarda gerçekleştirilerek “doğrudan” ve “yapılandırılmamış gözlem” tekniği kullanılmıştır.

B) Çalışma Grubunun Belirlenmesi ve Çalışma Grubuna Erişim

Araştırma çalışma grubu belirlenirken nitel araştırmanın konuya dair “zengin bilgi birikimini” ölçüt aldığı “amaçlı örnekleme yöntemine” (Patton 2014) başvurulmuş ve Suriyeli kadınlar ve onların sorunlarına çözüm bulmayı hedefleyen kamu, yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Konya’da Suriyelilere verilen hizmetlere dair detaylı bilgi sahibi olmak, bu bilgiyi görüşülecek Suriyeli kadınlara aktarabilmek ve bu doğrultuda feminist sosyal çalışmanın “dayanışma” prensibiyle hareket etmek adına öncelikle hizmet verenlerle, daha sonra ise kadınlarla görüşme yapılması planlanmış ve veri toplama süreci iki aşamalı olarak şekillenmiştir. Araştırmanın bu bölümü çalışma grubu belirlenirken kullanılan kriterler, çalışma grubunun belirlenmesi ve çalışma grubunun öznelini tanımlamayı amaçlamaktadır.

Planan süreçte çalışma grubu oluşturulurken belirlenen sayı ve kriterler aşağıdaki gibidir:

1. Sivil toplum örgütleri yoluyla ulaşılacak en az 8 kadın ile görüşülmesi suretiyle araştırma cevapların birbirini tekrarladığı ve sorulan sorulara dair kavrayışın yeterli bulunduğu noktaya kadar devam etmesi,
2. Göçmen kadınlarla ya da göçmenlerle sosyal hizmet alanında çalışanlardan en az 8 kişi ile görüşülmesi,
3. Katılımcı sayısının araştırma cevapların birbirini tekrarladığı ve sorulan sorulara dair kavrayışın yeterli bulunduğu noktaya kadar devam etmesi, planlanmıştır.

Bu bağlamda hizmet verenler için araştırmaya alınma ya da alınmama kriterleri ile araştırma başladıktan sonra çıkarılma kriterleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Konya ilinde bulunan Suriyeli kadınlarla çalışıyor olmak veya,
- Göçmen kadın alanında çalışıyor olmak veya,
- Şiddet gören göçmen kadınlarla çalışıyor olmak.

Bu doğrultuda Konya'da bulunan ve Suriyelilere hizmet veren kamu, yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri belirlenmiş; Aile, Sosyal Hizmetler ve Çalışma Bakanlığı'ndan iki sosyal çalışmacıyla, İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde Göç İdaresi Müdürü ve sosyal çalışmacıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndaki sosyal çalışmacı ile ve Belediye'de şube müdürüyle görüşmeler yapılmıştır. Yerel yönetimler ve kamu çerçevesinde görüşülen kişilerin kimliklerinin gizli kalması sebebiyle bölge ismi verilmemektedir. Alanda çalışan yeterli sayıda sosyal çalışmacı olmadığı için, hizmet verenler grubunda özellikle sivil toplum örgütlerinde sosyal çalışmacının görevlerini yapan ancak profesyonel olarak sosyal çalışmacı olmayan vaka yöneticisi, saha çalışanı, proje temsilcisi gibi kişilerle görüşülmüştür. Bu doğrultuda hizmet verenler alanında görüşülen kişiler "yerel dernek temsilcileri, sivil toplum örgütü temsilcisi, ulusal sivil toplum örgütü çalışanı, kamu çalışanı ve kamu temsilcisi" olarak gruplandırılmıştır.

Ön çalışma sırasında, ulusal sivil toplum örgütünün faaliyetleri iki hafta boyunca gözlenmiş, ulusal STÖlerin çalışma biçimleri ve alanda aktif yerel dernekler tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, sivil toplum örgütleri kapsamında 3 yerel dernek yöneticisi, 3 ulusal STÖ temsilcisi ve 4 ulusal STÖ çalışanı ile görüşülmüştür. İki yerel dernek ve bir ulusal sivil toplumu örgütü ile iletişime geçilmiş, ancak sivil

toplum örgütlerindeki bu kişiler görüşmeyi kabul etmemiştir. Sonuç olarak hizmet verenler kapsamında 15 kişi ile kurum ve kuruluşlarında görüşülmüştür.

Çalışmanın ikinci aşamasında Suriyeli kadınlarla görüşebilmek için farklı uluslararası sivil toplum örgütlerinden izin alınmaya çalışılmış, ancak sivil toplum örgütleri uzun başvuru süreçleri sonucunda kuruluşlarında görüşme yapılmasına izin vermemiştir. Bu doğrultuda araştırma planlaması değiştirilmiş ve alanda anahtar kişilere erişim sağlamak ve amaçlı örneklemin bir stratejisi olan kartopu örnekleme (Patton 2014) başvurulmuştur. Öncelikle bölge muhtarlarından Türkmen kökenli Suriyeli kadınların isim ve adresleri alınarak, Türkmen kadınlarla görüşülmüş, daha sonra ise bu kadınların aracılığıyla komşularına ulaşılmıştır. Daha sonra bölgedeki zabıtalara görüşülmüş ve onların vasıtasıyla çalışma grubundaki diğer kadınlara ulaşılmıştır. Son olarak, mahallede kapı- kapı dolaşmış ve görüşmeyi kabul eden kadınlarla görüşülerek araştırma sonucunda 20 kadınla görüşülmüştür. Bu kadınlardan 14 kadının anlatısı araştırmaya dahil edilmiş, 6 kadının anlatıları genel olarak “evet, hayır, bilmiyorum, yok bir sorunum” gibi kısa cevaplar içerdiğinden analize dahil edilmemiştir. Görüşmeler kadınların evlerinde gerçekleştirilmiş, analize dahil edilen görüşmelerin en kısası 60 dakika, en uzununu 90 dakika sürmüştür.

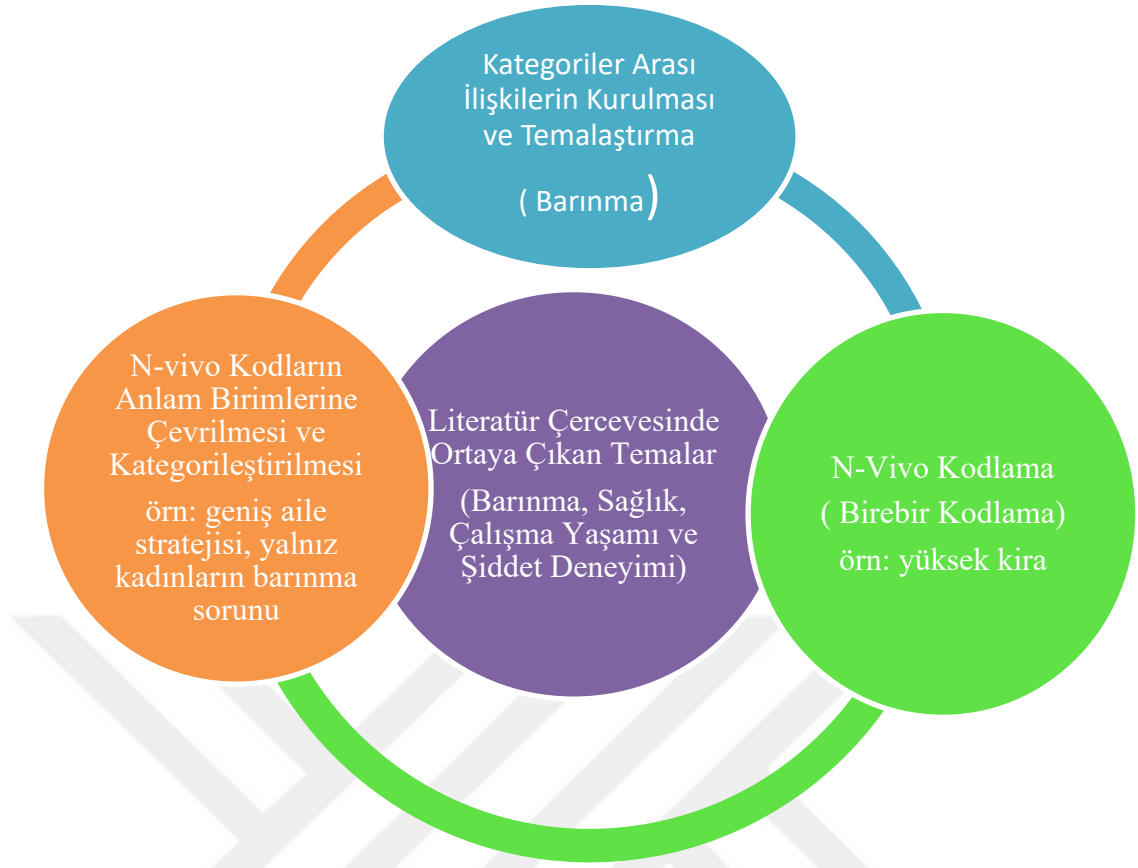
Sonuç olarak 15 hizmet veren ve 14 Suriyeli kadının anlatılarıyla araştırma bulguları biçimlenmiştir ve katılımcılara ait tanımlayıcı bilgiler yöntem bölümünün sonunda verilmektedir.

C) Araştırma Mekanının Belirlenmesi:

Konya Suriyelilerin en çok bulunduğu 10. ildir ve kayıtlı 106. 337 Suriyeli Konya’da yaşamaktadır. Suriyelilerin Konya nüfusuna oranı %4.83’tür ve Suriyelilerin Türkiye nüfusuna oranları ise %4.40’tır. Bu bağlamda, Suriyelilerin Türkiye’ye dağılımlarının, Suriyelilerin Konya’ya dağılımlarının küçük ölçekli bir resmi olduğu söylenebilmektedir (İl Göç 2019). Araştırma, Konya’da Suriyelilerin en çok bulunduğu Suriyeli Mahallesi olarak adlandırılan kentin geri dönüşüme girmiş, alt yapı problemleri bulunan ve sosyo-ekonomik seviyesi oldukça düşük mahalleleri olan Şükran, Sahipata, Abdülaziz, Şems ve Aziziye Mahallelerinde gerçekleştirilmiştir.

D) Verilerin Analizi:

Görüşmeler esnasında ses kaydı alınmış ve daha sonra kelimesi kelimesine Word Programına aktarılmıştır. Bu aşamadan sonra görüşmeler tekrar tekrar okunmuş ve MAXQDA 2018 Programına aktarılmıştır. Bu aktarımdan sonra nitel araştırmanın tematik analiz yöntemine başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda temalar oluşturulurken tümdengelim ve tümevarım yöntemleri kullanılmakta, araştırmacının perspektifi önceden belirlenen temalara göre araştırma bulgularının yazılması ya da araştırma bulgularından çıkan anlam birimlerinden temalara doğru ilerleyen bir süreci yürütüp- yürütmeyeceğini belirlemektedir. Nitel veri analizinde temalaştırma süreci; verinin önceden belirlenmiş kategorilerle yorumlanması anlamına gelen “kuramsal kodlama ve kategorilerin verilerin içinden çıkmasına olanak veren “açık kodlama” ya referans vermektedir (Neuman 2006). Araştırma bağlamında yapılan literatür çalışmasına dayanarak hazırlanan sorular, araştırma bulgularının analizinde bazı temaların tümden gelimci bir şekilde bulgulanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu temalara örnek verilebilecek temalar; barınma, sağlık, çalışma yaşamı, göç öncesi yaşanan şiddet deneyimidir. Ancak aynı zamanda tümevarımcı bir yaklaşımla görüşmeler analiz edilirken öncelikle kelimelerin aynen kodlanması anlamına gelen “n-vivo kodlama”, daha sonra bu “n-vivo kodlamaların” anlam birimlerine çevrilmesi, bu anlam birimlerinin belirli kategoriler altında toplanması ve en son olarak kategorilerin ilişkisiyle ortaya çıkan temalar oluşturulmuştur. Örnek vermek gerekirse bir cümlede geçen *yüksek kira* metinde geçtiği şekilde kodlandığında *n-vivo kodlama*, yüksek kiraların bahsedildiği alanlarda ortaya çıkan ve tekrar eden bir durum olarak ortaya çıkan *geniş aile stratejisi bir kategori, yalnız kadınların barınmaya ilişkin sorunları başka bir kategori* ve bu kategorilerin ilişkilerinden ortaya çıkan *tema* ise *barınma* olmaktadır. Görüldüğü üzere, literatür çerçevesinde tümevarımla ortaya çıkan barınma ve barınmaya ilişkin sorunlar kodlama, kategorileştirme ve temalaştırma dahilinde son halini almıştır. Bu bağlamda veri analizi tümden gelim ve tümevarımı beraber kullanan döngüsel bir süreçte gerçekleştirilmiştir. Sürece dair örneklendirme içeren şekil aşağıdaki gibidir:

Şekil 2.2.4.1. Temalaştırma Süreci.

D.1.) GüvenDuyulabilirlik

Araştırmaların anlamak, betimlemek, ölçmek, keşfetmek istediği olguyu ölçüp-ölçemediğini, başka bir deyişle araştırmanın amacına ulaşip- ulaşmadığını tespit edebilmek için nicel araştırma yöntemlerinde “geçerlilik ve güvenilirlik” kavramları kullanılmaktadır (Büyüköztürk ve ark. 2013). Nitel araştırmaların genellenebilirlik ve objektivite kaygısı taşımadığı göz önünde bulundurularak nitel araştırmacılar tarafından araştırmanın başarısını ölçebilmek adına geçerlilik ve güvenilirlik kavramları yerine “güvenduyulabilirlik” kullanılmaktadır (Graneheim ve Lundman, 2004). Aşağıdaki tablo Yıldırım ve Şimşek tarafından nitel ve nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğin karşılaştırmasını göstermek amacıyla uyarlanmıştır. Araştırmanın bu bölümü araştırmanın “güvenduyulabilirliğini” bu çizelge çerçevesinde değerlendirmektedir:

Çizelge 2.2.4. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması

Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmada Kabul Gören Kavramların Karşılaştırılması			
Ölçüt	Nicel Araştırma	Nitel Araştırma	Nitel Araştırmada Kullanılan Yöntemler
Araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili	İç geçerlik	İnandırıcılık	Uzun süreli etkileşim Derinlik Odaklı veri toplama Çeşitleme Uzman inceleme Katılımcı teyidi
Sonuçların uygulanması	Dış geçerlik(Genelleme)	Aktarılabirlik (Transfer edilebilirlik)	Ayrıntılı betimleme Amaçlı örnekleme
Tutarlığı sağlama	İç güvenirlik	Tutarlık	Tutarlık incelemesi
Nesnel, yansız olma	Dış güvenirlik	Teyit edilebilirlik	Teyit incelemesi

Aktaran: Yıldırım ve Şimşek 2006 s. 265

Lincoln and Guba (1985)'ya göre inandırıcılık; bulguların doğruluğuna/ gerçeğe uygunluğunu ölçmektedir (Decrop 1999). Tabloda da görüldüğü gibi nitel verilerin inandırıcılığı :“uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama,

çeşitleme, uzman inceleme ve katılımcı teyidi” ile sağlanmaktadır. Araştırmacının uygulama öğrencilerine yönelik danışmanlık süreci, tez dönemi ve ders döneminde alanyazın takibi ve saha deneyimiyle beraber üç yıl kadar etkileşim içerisinde olmasının “uzun süreli etkileşim ve derinlik odaklı veri toplama” kriterlerini sağladığı düşünülmektedir. Aynı olgunun farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi olarak betimlenebilecek çeşitlemeyi sağlayabilmek adına araştırmada veri kaynaklarının çeşitlemesi (Suriyeli kadınlar ve hizmet verenler), veri toplama yöntemlerinin çeşitlemesi (alanyazın, gözlem ve görüşme), araştırmacı çeşitlemesi (tercüman geribildirimi, stajyer öğrenci geri bildirim ve ikinci bir kodlayıcı) kullanılmıştır. Araştırma soruları için alınan uzman görüşünün veri toplama araçlarının inandırıcılığını, tez izleme komitesi ve doktora mezunu sosyolog bağımsız bir araştırmacıyla gerçekleştirilen verilere dair fikir alışverişlerinin ise uzman incelemeyi sağladığı düşünülmektedir. Son olarak, kartopu yöntemiyle ulaşılan kadınlarla bir daha görüşüp/ görüşülemeyeceği bilinmediği için katılımcı teyidi her görüşmenin sonunda bilgileri özetleyerek ve eklemek/çıkarmak istedikleri bir konu olup olmadığı sorularak sağlanmıştır. Hizmet verenlerle katılımcı teyidi ise bulguların sonunda görüşülen bir sivil toplum örgütü temsilcisi ile sağlanmıştır.

Lincoln and Guba (1985) nitel araştırmalarda aktarılabirliği; bulguların başka bir gruba ya da benzer ortamlara uygulanabilirlik düzeyiyle tanımlamaktadır (Decrop 1999). Aktarılabirliğin ölçütü ise “ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme” olmaktadır. Araştırmanın “çalışma grubunun belirlenmesi” kısmında görüldüğü gibi çalışma amaçlı örnekleme ile tasarlanmıştır. Araştırma bulguları aktarılırken ise ayrıntılı betimlemelere izin veren fenomenolojik analiz tercih edilmiş ve özellikle kavramsal iddialarda bulunduğu doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Lincoln and Guba (1985) tutarlığı; bulguların tutarlı ve tekrar üretilebilir olup-olmadığına ve teyit edilebilirliği ise bulguların araştırmacının kişisel önyargılarından bağımsızca katılımcıların anlatılarını yansıtıp/ yansıtamadığı ile tanımlamaktadır (Decrop 1999). Araştırma öznelinin “insan” ve araştırma konusunun “insanların günlük yaşam deneyimlerini” kapsadığı gözönünde bulundurulduğunda, nitel araştırmalarda tutarlılık zorunlu olarak aynı araştırma sonuçlarının elde etmeyi değil, araştırmanın tekrar edilip- edilemeyeceğine odaklanmaktadır (Shenton 2004). Bu bağlamda nitel araştırmalarda tutarlılığın sağlanabilmesi için araştırma dizaynı, planlanması ve uygulanmasının, sahada

karşılaşılan zorlukların ve başetme stratejilerinin ve veri analizinin ayrıntılı betimlemelerinin yapıldığı bölümler olması önerilmektedir (Shenton 2004). Araştırmanın yöntem bölümünün bu önerileri sağladığı düşünülmektedir. Son olarak, araştırmacının önyargılarının ya da düşünme biçimlerinin araştırmaya ne derece yansıyor yansımadığının ölçülmesi anlamına gelen teyit edilebilirliği sağlamak adına araştırmacının öznelliğinin betimlenmesi, çeşitleme kullanılması, uzman teyidi, görüşme kayıtlarının yazılı ve sözlü olarak tutulması ve araştırma sürecinin ayrıntılı betimlenmesinin araştırmanın “teyit edilebilirliğini” sağladığı düşünülmektedir.

2.2.5. Yorumlama ve Değerlendirme

Elde edilen veriler değerlendirirken ve yorumlanırken, temalar arası ilişkiler ve toplumsal cinsiyete dayalı ve toplumsal cinsiyetler arası farklılıklara odaklanılmıştır. Araştırma öznelerinin yaşanmış deneyimlerini betimlerken fenomenolojik analiz, bu deneyimlerin toplumsal cinsiyet, etnik köken, sınıf, sosyal sermaye gibi sosyal kategorilere göre nasıl farklılaştığına ve yapısal eşitsizliklerle ilişkilerini anlamak içinse kesişimsellik analitik bir araç olarak kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, öncelikle Konya yerelindeki araştırmalarla karşılaştırılmış, daha sonra ise Türkiye genelinde ya da göç alanyazınında varolan literatür bilgisiyle karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda örtüşen temalar ve örtüşmeyen ya da yeni çıkan temalar kuramlar, kavramlar ve diğer araştırmalar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.6. Etik Çerçeve

Sosyal çalışma araştırmalarında etik çerçeve araştırma katılımcıları, araştırmacı ve araştırmanın raporlanması ile ilgili etik ilkeler çerçevesinde sunulabilmektedir (Buz ve Akçay 2015). Araştırma katılımcılarıyla ilgili etik konular “bilgilendirilmiş onam, gizlilik, gönüllülük, araştırmacı katılımcılarını risklerden koruma”, araştırmacıyla ilgili etik ilkeler “ önyargılardan kaçınmak, yetkinlik, çıkar çatışması” ve araştırma raporlanması ile ilgili etik ilkeler “araştırma sonuçlarının güvenilirliğinin sağlanması, anonimlik, damgalayıcı ve genelleştirici ifadelerden kaçınma ve kullanılan veri toplama araçlarının güvenli bir biçimde muhafaza edilmesi” çerçevesinde tartışılmaktadır (Buz ve Akçay 2015, s. 153). Araştırmacıya dair etik ilkeler konusu araştırmacının öznelliği bölümünde ve araştırma

raporlanması ile ilgili etik ilkeler güvendiuyulabilirlik bölümünde tartışıldığı için bu bölümde araştırma katılımcıları ile ilgili etik ilkelere yer verilmektedir.

Araştırma katılımcılarına yönelik etik ilkeleri gözetmek adına görüşmelere başlamadan önce araştırmanın amacı, görüşme süreci ve araştırma sonuçlarının ne şekilde kullanılacağına dair sözel bildirimde, hizmet verenlere ise hem sözel hem yazılı bildirimde bulunulmuştur. Araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu, araştırmaya katılımı sona erdirmek istedikleri an görüşmenin sonlanabileceği ve ses kaydı alınacağı bilgisi katılımcılara iletilmiş, tüm katılımcılardan ses kaydı alınmıştır. Katılımcılarla görüşme Suriyeli kadınların evlerinde ayrı bir odada, hizmet verenlerinse kuruluşlarındaki odalarında gerçekleştirilmiş, araştırmacı, tercüman ve katılımcının dışında odaya giren herhangi bir kişinin görüşmeye dahil olmamasına özen gösterilmiştir. Katılımcıları olası risklerden korumak adına, özellikle kamu ve yerel yönetimlerde görüşülen katılımcıların bölgeleri belirtilmemiş, kayıt dışı verdikleri bilgiler analize dahil edilmemiştir. Benzer şekilde kadınların isimleri değiştirilmiş ve yaşadıkları mahallelere yer verilmemiştir. Görüşmelere dair ses kayıtları ve ses kayıtlarının dökümleri araştırmacı tarafından muhafaza edilmektedir. Araştırmaya dair etik kurul onayı T.C. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Etik Kurulu'ndan alınmış olup, EK B'de sunulmuştur.

2.3. Araştırma Özneleri

2.3.1. Suriyeli Kadınlar

- 1. Asiye:** Asiye 38 yaşında, evli ve 12 çocuk annesi olan Arap kökenli Suriyeli bir bireydir. Asiye'nin kız çocukları 22, 17, 8, 7, 4 ve 2 yaşlarındayken, oğlan çocukları 21,18,17,14,11 ve 5 yaşındadır. Çocukların hepsi Suriye'deyken okurlarken, Türkiye'de eğitimlerine devam etmemekte ve 5 yaşındaki çocuğu hariç tüm erkek çocukları kağıt toplayıcılığı yapmaktadır. Suriye'deyken eğitim almamış ve çalışmamış olan Asiye'nin eşi ise kendisinin basit işler olarak adlandırdığı inşaat işlerinde çalışmaktadır. Türkiye'ye Halep'ten kocası ve çocuklarıyla beraber kaçak yollarla gelen Asiye, önce Urfa'ya gelmiş ve burada 3 sene kaldıktan sonra Konya'daki iş imkanlarının daha iyi olması sebebiyle Konya'ya yerleşmiştir. Asiye şu an Konya'da bir

kapıcı dairesinde eşi, çocukları, çocuklarının eşleri ve torunları ile beraber yaşamakta ve geçimini evdeki erkekler üstlenmektedir.

- 2. Doğa:** Doğa 18 yaşında, boşanma işlemleri devam eden ve 14 aylık bir oğlu ve 2.5 yaşında bir kızı olan Arap kökenli bir bireydir. Suriye'deyken 9. sınıfa kadar eğitim almış ve savaş nedeniyle eğitimini yarıda kesmiş olan Doğa, Türkiye'ye 4 yıl önce yasal yolları kullanarak Halep'ten gelmiş ve akrabalarının bulunduğu Konya'ya ailesiyle beraber yerleşmiştir. Türkiye'de Suriyeli bir erkekle resmi olmayan bir evlilik gerçekleştiren Doğa, fiziksel, psikolojik ve sözel şiddet sebebiyle boşanma sürecindedir. Şu an annesi, babası, kardeşleri, çocukları ve ananeleriyle beraber 2 odalı bir evde 11 kişi yaşayan ve bugüne kadar hiç çalışmamış olan Doğa'nın geçimini arada sırada çalışan babası ve erkek kardeşleri sağlamaktadır.
- 3. Umut:** Umut 30 yaşında, eşini Suriye'deki iç savaş sebebiyle kaybeden, 3'ü kız biri erkek 4 çocuk annesi, Arap kökenli bir bireydir. Umut'un çocukları okul çağında, 10, 11, 14 ve 17 yaşlarında olup, eğitimlerine devam etmemektedirler. 4 yıl önce komşuları ve çocuklarıyla beraber Halep'ten Urfa'ya kaçakçılar vasıtasıyla göç eden Umut, Urfa'da 7-8 ay kaldıktan sonra iş imkanlarının daha iyi olması sebebiyle Konya'ya yerleşmiştir. Suriye'deyken çalışmayan ve okumamış olan ancak Konya'da temizlik işleri yaparak, komşularının yardımlarıyla ve 17 yaşındaki erkek çocuğunun geliriyle ailesinin geçimini üstlenen Umut, Konya'da eşyalarının ev sahibi ve yardımseverlerin sağladığı 2 odalı bir evde yaşamaktadır.
- 4. Hale:** Hale 23 yaşında, evli, 2.5 yaşında bir kız ve 6 yaşında bir erkek çocuğu annesi olan Arap kökenli bir bireydir. Eğitimine ilkokul 4'e kadar devam etmiş olan Hale'nın 6 yaşındaki çocuğu ise okula gitmemektedir. 5 yıl önce Halep'ten Türkiye'ye Antakya üzerinden kocası ve çocuklarıyla kaçakçıların yardımıyla giriş yapmıştır. Antakya'da bir yıl kaldıktan sonra kayınvalidesi ve kayınbabasının Konya'da olması sebebiyle ailesi ile beraber Konya'ya yerleşmiştir. Konya'da eşi ve çocuklarıyla beraber, 2 odalı, belediyenin onlar için kirasını ödediği bir evde yaşayan, Suriye'deyken hiç çalışmamış ve şu

anda da çalışmayan Hale'nın geçimini ayakkabı tamiri ve temizliği işlerinde çalışan kocası üstlenmektedir.

5. **Alva:** Alva 30 yaşında, evli, eğitimini ilkokul 5.sınıfta bırakmış ve 1.5 yaşında bir kız çocuğu annesi olan Arap kökenli bir bireydir. Türkiye'ye Halep'ten kaçakçılar vasıtasıyla göç eden Alva, eşinin arkadaşlarının eşine Konya'da bir iş bulmaları sebebiyle Konya'ya yerleşmiştir. Konya'da eşi ve çocuğuyla beraber, 3 odalı bir evde yaşayan, Suriye'deyken hiç çalışmamış ve şu anda da çalışmayan Alva'nın geçimini inşaat işlerinde çalışan kocası sağlamaktadır.
6. **Nalan:** Nalan 24 yaşında, evli, eğitimine lise son sınıfa kadar devam etmiş ve savaş nedeniyle yarım bırakmış, 2 yaşında bir erkek çocuk annesi olan, Türkmen kökenli bir bireydir. 5 yıl önce Halep'ten Türkiye'ye Antep üzerinden kocasıyla beraber kaçakçıların yardımıyla geçiş yapan Nalan, 7 ay Antep'te yaşadıkdan sonra, Antep'teki evlerinden çıkarılmaları, ev bulamamaları ve Konya'daki akrabalarının tavsiyeleri üzerine Konya'ya yerleşmiştir. Bugüne kadar hiç çalışmamış olan Nalan'nın geçimini Suriye'deyken dış laborantı olan ve şu anda ayakkabıcılık yapan eşi üstlenmektedir. Nalan ve ailesi bir apartmanın bodrum katında yaşamaktadır.
7. **Merve:** Merve 57 yaşında, evli, 6 çocuk annesi Arap kökenli bir bireydir. Merve'in erkek çocukları 22, 25 ve 30 yaşlarındayken, kızları 16, 18 ve 22 yaşındadır. Suriye'deyken hiç okumamış ve çalışmamış olan Merve'in çocukları liseye kadar okumuş ve şu anda okul çağında olan çocukları ve torunları okula devam etmemektedir. Suriye'deyken Halep'in köylerinde yaşayan ve Türkiye'ye Kilis üzerinden kaçak yollarla göç eden Merve ve ailesi, Kilis'te bir yıl kaldıktan sonra iş imkanlarının daha çok olması sebebiyle Konya'ya yerleşmiştir. Merve Konya'da eşi, çocukları ve çocuklarının eşleri ve çocuklarıyla beraber, 3 odalı bir evde yaşamaktadır. Merve'in geçimini inşaat işlerinde çalışan erkek çocukları üstlenmektedir.
8. **Asya:** Asya 29 yaşında, evli, 4 öz 6 üvey çocuğu olan, ilkokul 3.sınıfa kadar okumuş, Arap kökenli bir bireydir. Suriye'deyken kocasının ikinci eşi olarak bir evlilik gerçekleştirmiştir. Kocasının ilk eşinin Lübnan'a kaçması ve çocuklarını yanına almaması sebebiyle 10

çocuğun bakımı, eşinin kardeşinin Suriye'de kalması ve çocuklarının Asya ve eşiyle gelmesi sebebiyle eşinin kardeşinin 2 çocuğunun bakımı olmak üzere 12 çocuğun bakımını üstlenmiştir. Çocukların yaşları 7, 5, 4 yaş, 10 ay, 13 yaşında ikizler, 14, 10, 5, 8, 12,11,6 ve 7 dir. Çocuklar okula devam etmemektedir. Suriye'deyken Halep'in köyünde eşi ve ailesiyle beraber yaşayan Asya, eşi ve çocuklarıyla beraber Türkiye'ye Reyhanlı'dan kaçak yollarla giriş yapmış ve Konya'ya yerleşmiştir. Asya, eşi ve çocuklar Konya'da yıkılmak üzere olan bir gecekonduda yaşamaktadır. Nitekim görüşmenin yapıldığı süreçte evdeki kolonlardan biri bir çocuğun üstüne düşmüştür. Suriye'deyken hiç çalışmamış ve şu anda da çalışmayan Asya geçimini, aldıkları yardımlar ve eşinin lastik firmasındaki işiyle sürdürmektedir.

9. Azra: Azra 40 yaşında, evli, 6 çocuk annesi Arap kökenli bir bireydir. Azra'nın erkek çocukları; 8 yaşında ikiz, 9, 14 ve 15 yaşında olup, 17 yaşında bir kız çocuğu vardır. Eğitimine 4.sınıfa kadar devam eden Azra'nın 8 yaşındaki ikiz çocukları eğitimlerine devam etmekte, 9 yaşındaki çocuğu gözüne bağlı engelinden dolayı okula gitmemekte, 14 ve 15 yaşındaki oğlan çocukları babalarıyla birlikte ayakkabı sektöründe çalışmaktadır. Azra'nın 17 yaşındaki kızı ise Türkiye'de bir okula kayıt olmuş, ancak okul uzak olduğu için eğitimini yarıda bırakmıştır. Suriye'deyken Halep'te yaşayan, Türkiye'ye kaçak yollarla göç eden Azra ve ailesi, Türkiye'ye nereden giriş yaptıklarını hatırlamamakta ve yürüyerek sınırı geldiklerini söylemektedir. 80 yaşındaki amcası ve teyzesi de dahil olmak üzere 10 kişi 3 odalı bir evde yaşayan, daha önce hiç çalışmamış ve şu anda da çalışmayan Azra'nın geçimini erkek çocukları ve eşi sağlamaktadır.

10. Aytan: Aytan 29 yaşında, evli, 4, 5 8 ve 9 yaşlarında 4 kız çocuğu annesi, Türkmen kökenli bir bireydir. Kendisi ilkokulu bitirmiş olan Aytan'nın çocukları ise Türkiye'de eğitimlerine devam etmektedir. Türkiye'ye 4.5 yıl önce El Bab'dan kaçak yollarla gelmiş Aytan ve ailesi, önce Kilis'e, daha sonra Antep'e oradan da Konya'ya gelmişlerdir. Suriye'deyken hiç çalışmamış olan Aytan, Konya'da kayınpederi, eşinin erkek ve kız kardeşleri, onların eşleri onların çocukları ve kendi çocuklarıyla beraber 3 odalı bir evde 14 kişi

yaşamlarını sürdürmektedir. Aytan'nın geçimini, eşi ve eşinin erkek kardeşi sağlamaktadır.

11. Ada: Ada 47 yaşında, evli ve 5 çocuk annesi Türkmen kökenli bir bireydir. Ada'nın kız çocukları 21, 26 ve 27 yaşında olup, erkek çocukları 17 ve 20 yaşındadır. Suriye'deyken liseye kadar okumuş olan Ada'nın çocukları, Suriye'deyken okullarına devam etmekteyken, şu an okumamaktadır. 16 yaşındaki oğlu fabrika işçisi olarak çalışmakta ve Ada ve eşiyle beraber yaşamaktadır. Ada'nın 20 yaşındaki oğlu ise Suriye'de, kızları ise Konya'da dır. Ada Türkiye'ye Suriye'nin Lazkiye şehrinden göç etmiş ve Hatay'dan giriş yapmıştır. Ada, 2.5 ay Hatay'da kaldıktan sonra "kimlik çıkmaması" sebebiyle Konya'ya yerleşmiştir. Suriye'deyken hiç çalışmamış olan Ada'nın geçimini tercümanlık yapan eşi ve fabrika işçisi olarak çalışan oğlu sağlamakta, Konya'da 3 odalı bir evde yaşamaktadır.

12. Sermin: Sermin 32 yaşında, evli, 11 ve 13 yaşlarında iki erkek çocuğu ve 7 ve 4 yaşında olan iki kız çocuğu annesi Türkmen kökenli bir bireydir. Eğitimine lise bire kadar devam etmiş olan Sermin'nin, 4 yaşındaki çocuğu dışında tüm çocukları Konya'da eğitimlerine devam etmektedir. 5 yıl önce Lazkiye'den Lübnan'nın Trablus şehrine geçen Sermin ve ailesi, oradan gemiyle Mersin'e yasal yollarla gelmişler ve Mersin'den direk Konya'ya geçiş yapmışlardır. Suriye'deyken hiç çalışmamış olan Sermin, Konya'da eşi ve çocuklarıyla 2 odalı bir evde yaşamakta ve geçimini asansör işinde çalışan eşi sağlamaktadır.

13. Alya: Alya 30 yaşında, evli, 10 yaşında bir erkek çocuğu, 4 ve 3 yaşında iki kız çocuğu annesi olan Arap kökenli bir bireydir. Halep'te yaşayan ve üniversite 2.sınıfta iç mimarlık öğrencisi olan Alya, savaş nedeniyle okulunu yarıda bırakmak zorunda kalmış, Türkiye'de eğitimine devam etmek istemektedir. Alya'nın 10 yaşındaki oğlu eğitimine devam etmektedir. 6 sene önce Türkiye'ye Halep'ten Antakya üzerinden çocuklarıyla beraber göç eden Alya, kendisinden önce Konya'ya gelen eşinin yanına gelerek Konya'ya yerleşmiştir. Suriye'deyken özel okullarda resim öğretmenliği yapan ve şu anda da

çalışmak ve okumak isteyen Alya'nın geçimini, mobilyacıda işçi olarak çalışan eşi sağlamaktadır. Alya ve ailesi Konya'da iki odalı bir evde yaşamaktadır.

14. Ece: Ece 45 yaşında, evli, 7 çocuk annesi Arap kökenli bir bireydir. Ece'nin kız çocukları 7,8,16, 17 ve 18 yaşında olup, erkek çocukları ise 15 ve 25 yaşındadır. Suriye'de 7. sınıfa kadar okumuş olan Ece'nin okul çağındaki çocuklarından sadece 2 kızı eğitime devam etmekte, erkek çocukları ise çalışmaktadır. Türkiye'ye Halep'ten Babusselam sınır kapısından yasal yollarla giriş yapan Ece ve çocukları, onlardan bir ay önce Konya'ya gelen eşinin yanına yerleşmiştir. Daha önce hiç çalışmamış olan Ece'nin geçimini eşi ve iki erkek çocuğu sağlamaktadır. Ece, eşi, çocukları ve eşinin annesi Konya'da iki odalı bir evde yaşamaktadır.

2.3.2. Hizmet Verenler

- 1. Yerel Dernek Temsilcisi 1:** Suriye iç savaşı sonrası 2014 yılında Türkiye'ye göç etmiş Türkmen kökenli erkek bir bireydir. Suriye'deyken arsa sahibi olarak yaşamını sürdüren temsilci Konya'da "kanaat önderi" olarak anılmakta, bir dönem boyunca bir yerel yönetim içerisinde maaşlı olarak çalışmaktadır. Dernek Suriyelilere aynı ve nakdi destek sunmaktadır. Göçmenlerle çalışma ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır.
- 2. Yerel Dernek Temsilcisi 2:** 2014 yılından beri Suriyelilere aynı ve nakdi destek sunan dernek temsilcisi, Türkiye vatandaşı erkek bir bireydir. Dernek temsilcisinin profesyonel mesleği öğretmenliktir. Göçmenlerle çalışma ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır.
- 3. Yerel Dernek Temsilcisi 3:** 2004 yılından beri göçmenlerle çalışan ve göçmenlere aynı ve nakdi destek sunan dernek temsilcisi, Türkiye vatandaşı erkek bir bireydir. Göçmenlerle çalışmaya yönelik herhangi bir eğitim almamıştır.
- 4. Ulusal STÖ Temsilcisi 1:** 2.5 yıldır göçmenlerle çalışan ulusal STÖ temsilcisi, uluslararası ilişkiler lisans eğitimi almış, Türkiye vatandaşı kadın bir bireydir. Kuruluşları aracılığıyla ulusal ve uluslararası düzeyde aynı ve

nakdi hizmetler ve uyum çalışmalarını sürdürmektedirler. Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitimlere katılmıştır.

- 5. Ulusal STÖ Temsilcisi 2:** 4 yıldır göçmenlerle çalışan ulusal STÖ temsilcisi, sosyoloji eğitimi almış, Türkiye vatandaşı kadın bir bireydir. Kuruluşları aracılığıyla ulusal ve uluslararası düzeyde aynı ve nakdi hizmetler ve uyum çalışmalarını sürdürmektedirler. Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitimlere katılmıştır.
- 6. Ulusal STÖ Temsilcisi 3:** Konya şubesi olarak 10 yıldır göçmenlere çalışan sivil toplum örgütü temsilcisi, Türkiye vatandaşı erkek bir bireydir. Kuruluşları bünyesinde savunuculuk ve araştırma çalışmaları yürütülmesinden sorumludur ve göçmenlerle çalışmaya yönelik herhangi bir eğitim almamıştır.
- 7. Ulusal STÖ Çalışanı 1:** Yaklaşık bir yıldır göçmenlerle çalışan ulusal STÖ çalışanı, sağlık meslek lisesi mezunu, Türkiye vatandaşı kadın bir bireydir. Kuruluşta sağlık eğitmeni olarak çalışmaktadır. Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitim programlarına katılmıştır.
- 8. Ulusal STÖ Çalışanı 2:** 13-14 aydır göçmenlerle çalışan ulusal STÖ çalışanı, sosyal hizmet eğitimi almış, Türkiye vatandaşı kadın bir bireydir. Kuruluşta sosyal çalışmacı olarak çalışmaktadır. Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitim programlarına katılmıştır.
- 9. Ulusal STÖ Çalışanı 3:** 16 aydır göçmenlerle çalışan ulusal STÖ çalışanı, uluslararası ilişkiler lisans eğitimi almış, Türkiye vatandaşı kadın bir bireydir. Kuruluşta program sorumlusu olarak çalışmaktadır Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitim programlarına katılmıştır.
- 10. Ulusal STÖ Çalışanı 4:** 3 aydır göçmenlerle çalışan ulusal STÖ çalışanı, psikoloji lisans eğitimi almış, Türkiye vatandaşı kadın bir bireydir. Kuruluşta psikolog olarak çalışmaktadır. Göçmenlerle çalışmaya yönelik herhangi bir eğitim almamıştır.
- 11. Kamu Temsilcisi 1:** Göçmenlerle çalışma konusunda 4 yıllık bir tecrübesi olan kamu temsilcisi, uluslararası ilişkiler lisans mezunu Türkiye vatandaşı erkek bir bireydir. Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitim programlarına katılmıştır.

- 12. Kamu Çalışanı 1:** Göçmenlerle çalışma konusunda 1 yıllık bir tecrübesi olan kamu çalışanı, sosyal hizmet lisans mezunu erkek bir bireydir. Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitim programlarına katılmıştır.
- 13. Kamu Çalışanı 2:** Göçmenlerle çalışma konusunda 1 yıllık bir tecrübesi olan kamu çalışanı, sosyal hizmet lisans mezunu kadın bir bireydir. Göçmenlerle çalışmaya yönelik kurum içi ve kurum dışı eğitim programlarına katılmıştır.
- 14. Yerel Yönetim Çalışanı 1:** Göçmenlerle çalışma konusunda 7-8 aylık bir tecrübesi olan yerel yönetim çalışanı, tarih öğretmeni erkek bir bireydir. Göçmenlerle çalışma ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır.
- 15. Yerel Yönetim Çalışanı 2:** Göçmenlerle çalışma konusunda 6 yıllık bir tecrübesi olan yerel yönetim çalışanı, sosyal çalışma mezunu erkek bir bireydir. Göçmenlerle çalışma ile ilgili kurum içi ve kurum dışı eğitimler almıştır.

3. BULGULAR

3.1. Suriyeli Kadınların Anlatılarıyla İhtiyaçları ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi

Araştırmanın bu bölümü, Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların sorunlarını ve ihtiyaçlarını ve bu bağlamda şekillenen şiddet deneyimlerini, deneyimin öznesi olan Suriyeli kadınların anlatılarıyla betimlemeyi amaçlamaktadır. Kadınların anlatılarında vurguladıkları konular barınma, sağlık, sosyal yaşamla ilgili sorun ve ihtiyaçları olmuş, şiddet algı ve deneyimlerinin ise bu ihtiyaç ve sorunlarla şekillendiği görülmüştür. Bu zeminde kadınların ihtiyaç ve sorunlarının birbirleriyle iç içe geçtiği, ilişkili olduğu ve birbirini dönüştürdüklerini, temalar ve alt temaların sürekli birbirine referans verdiğini önemle vurgulamak gerekmektedir. Dolayısıyla, barınmayla ilgili sorunların çalışma yaşamıyla, çalışma yaşamıyla ilgili sorunların sosyal yaşamla, sosyal yaşamla ilgili sorunların şiddet algısı ve deneyimiyle iç içe geçerek açmlandığı görülmektedir.

Buna ek olarak, analiz yapılırken barınma, gelir durumları, çalışma yaşamı ile ilgili sorunlar toplumsal cinsiyet farketmeksizin tüm Suriyelileri etkilediğinden öncelikle duruma dair genel bir betimleme yapılmış, daha sonra ise bu koşulların kadınlar açısından ne anlama geleceği açmılanmaya çalışılmaktadır. Böyle bir betimlemenin, kadınların ya da erkeklerin ne tamamen kurban, ne tamamen fail olduklarını ve bu konuların değişkenliğini göstereceği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, genel duruma dair yapılan betimlemenin, erkeklerin sınıfsal konumlarının getirdiği dezavantajları deneyimlerken, ataerkilliğin ya kültürün imtiyazlarını nasıl kullanabildiklerini göstermesi, hem de toplumsal cinsiyet farketmeksizin tüm Suriyelileri etkileyen olguların, kadınlar açısından farklı anlamlara geldiğinin/gelebileceğinin gösterilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Aynı koşulların toplumsal cinsiyetler açısından gösterdiği farklılıklar, toplumsal cinsiyet arasında da farklılık gösterebilmektedir. Başka bir deyişle, kadınların deneyimleri yaşlarına, eğitim durumlarına, medeni durumlarına göre de değişebilmekte, dolayısıyla toplumsal cinsiyet arası farklılıklara işaret etmektedir. Bu zeminde, ortak yaşanan bir deneyimde ve bu deneyimle başetmek için geliştirilen stratejilerde etnik köken, toplumsal cinsiyet ve sınıfa dair farklılıkların varlığı neredeyse araştırmanın tüm temalarında vurgulanmakta, böylesine küçük bir grup deneyiminin bile homojen olmayıp, birçok farklılık ve çeşitliliği ortaya çıkardığı

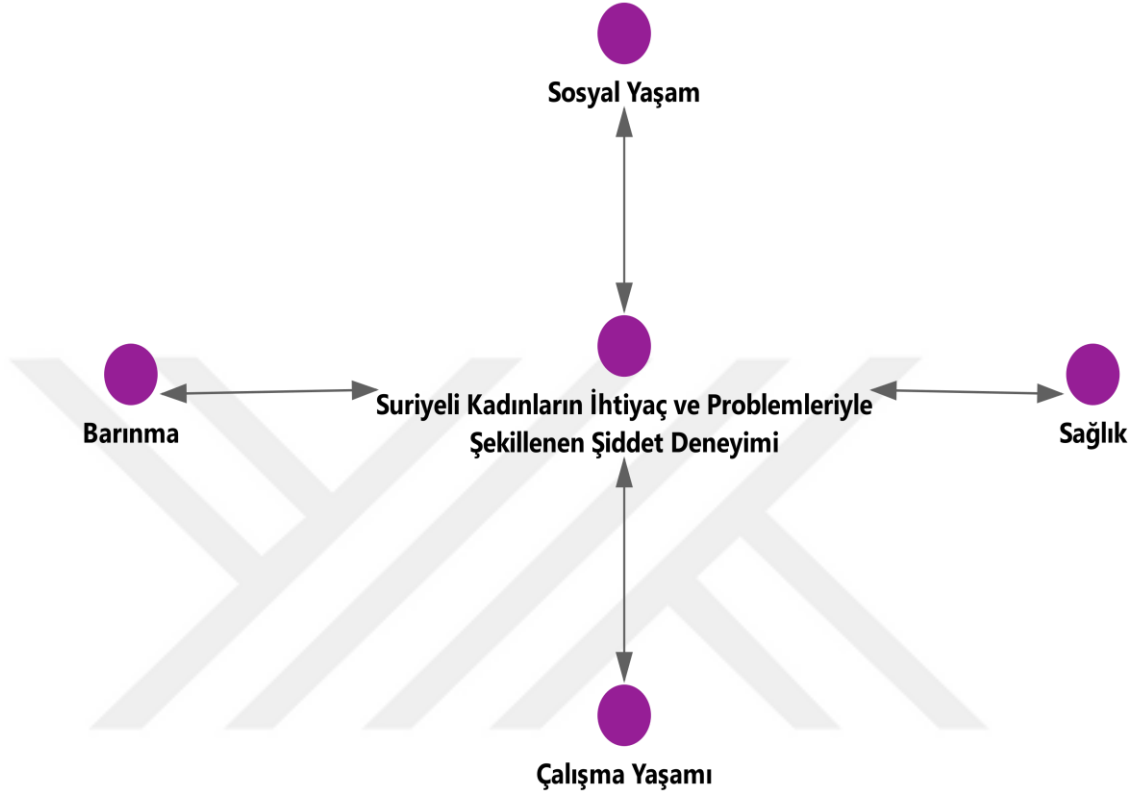

görülmektedir. Bu bağlamda Suriyelilerin sorun ve ihtiyaçlarının ortaklığı ve farklılığı sık sık vurgulanmaktadır.

Bu farklılıklara ait başlıklarda etnik kökene dayalı farklılıklar; bazen Suriyelilerin sadece “Suriyeli oldukları için deneyimledikleri durumlara”, bazen Suriyeliler arasındaki “Türkmen ve Arap kökenli Suriyeli olmak” bağlamında “etnik kökene dayalı farklılıklara” işaret etmektedir. Benzer şekilde, bazı durumlarda sınıfsal farklılıklar; “Suriyeliler arasındaki sınıf farkına” referans verirken, bazen “Suriyelilerin ait oldukları sınıf nedeniyle” yaşadıklarına referans vermektedir. Son olarak, toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar, “Suriyeli kadın” ve “Suriyeli erkek zemininde” toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklara, bazen de Suriyeli kadınlarının kendi aralarındaki farklılığı imlemektedir. Dolayısıyla, etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar, bu ayrımlar göz önünde bulundurularak okunmalıdır. Aynı zamanda bulguların, geçici koruma altında yaşayan Suriyeli kadın olmanın anlamını açıldığını, etnik köken, sınıf, toplumsal cinsiyet, yaş, medeni durum gibi sosyal kategorilerin hepsini ilişkili bir biçimde içerdiğini ve birbirinden bağımsız anlamayacağını göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Son olarak, araştırmanın yöntem bölümünden de hatırlanabileceği gibi, araştırmanın katılımcıları, Suriyeli Mahallesi olarak adlandırılan, Türkiyelilerin terkettiği ya da sayıca az olduğu, kentsel geridönüşüme girmiş, sosyo-ekonomik seviyenin oldukça düşük olduğu, altyapının gelişmediği bölgelerinden seçilmiştir. Bu bağlamda, görüşülen kadınların Konya yerelinde göçün getirdiği zorluklarla minimum kaynaklarla başetmeye çalıştığını söylemek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla, kadınların ihtiyaç ve sorunlarının ortaya çıkarılması araştırma bağlamında öncelikli görülmektedir. Bu nedenle, ihtiyaç ve sorun odaklı sorular sorulmuş ve bu bağlamda *sorun odaklı bir analiz* yapılmıştır. Ancak tüm bu zorluklara rağmen kadınların göç sürecinin sadece pasif mağdurları değil, başetme stratejileri geliştiren ve güçlü yönleri olan bireyler olduğunun altını çizmek önemlidir. Başka bir deyişle, vurgu kadınların sorunlarında da olsa, kadınların bu sorunlara verdiği cevaplar, geliştirdiği stratejiler ve deneyimlerinin olumlu yönlerinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla, kadınların deneyimlerini anlamak için “ne” “ne de” anlayışı yerine, “hem hem de” anlayışıyla hareket edilmektedir. Benzer bir gereklilik, temaların anlatımında da ortaya çıkmıştır. İhtiyaçlara dair yapılan betimlemeler, her ne kadar sorun odaklı olsa da, bu ihtiyaçların karşılanmasında deneyimlenen olumlu süreçlere de değinilmektedir.

Bu bilgiler göz önünde bulundurularak, araştırmanın bu bölümü Suriyeli kadınların anlatılarıyla Türkiye'deki ihtiyaç ve sorunlarını ve bu sorunlarla şekillenen şiddet deneyimine odaklanmaktadır. Kadınların anlatılarında ortaya çıkan temalar şekildeki gibidir:

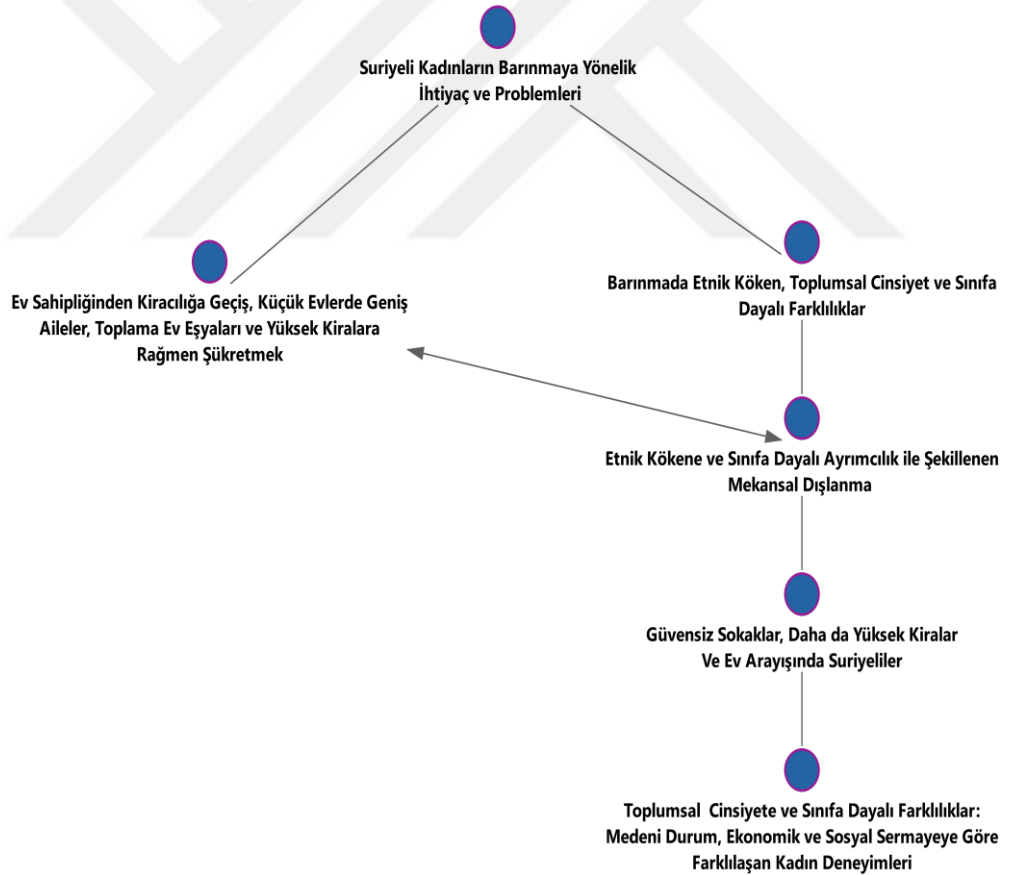
Şekil 3.1. Suriyeli Kadınların İhtiyaçları ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi.

3.1.1. Suriyeli Kadınların Barınmaya Yönelik İhtiyaç ve Sorunları

Araştırma Konya'nın kentsel dönüşüme girmiş, gecekondulaşmanın oldukça sık olduğu, kentin sosyo-ekonomik düzeyi oldukça düşük olan ve Suriyeli Mahallesi olarak adlandırılan bölgelerde yaşayan Suriyeli kadınlarla yapılmıştır. Katılımcıların hepsi Suriye'deyken kendi evlerinde yaşadıklarını ve kira ödemediklerini belirtirken, Türkiye'deki en önemli sorunlarının ise “yüksek kiralar” ve en önemli ihtiyaçlarının da “daha yüksek gelir” olduğunu anlatmışlardır.

Katılımcıların çoğu barınmalarını 2 odalı evlerde, genel olarak geniş aileler şeklinde, ev eşyalarını yardımseverlerin sağladığı ya da kendi imkanlarıyla edindikleri ikinci el eşyalarla tamamladıkları, yer yataklarını koltuk ve yatak olarak kullandıkları, barınma koşullarının sağlıklı olmadığı evlerde, oldukça yüksek kiralarla gerçekleştirmektedir. Suriyeliler yüksek kiraların olduğu bu alt yapı

açısından gelişmemiş bölgelerden taşınmak istese bile “daha da yüksek kiralari” karşılayamamakta ve “Suriyeli” oldukları için ev bulmaları zorlaşmaktadır. Bu durum ise” ev arayışında Suriyeliler” olgusunu beraberinde getirmektedir. Suriyelilerin bu barınma koşullarını deneyimlemeleri ve daha iyi bir yaşam koşuluna sahip olmak için ürettikleri çözüm önerileri ise toplumsal cinsiyet, etnik köken ve sınıflarına göre değişebilmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın bu bölümü, Suriyeli kadınların barınma ve barınmaya dair ihtiyaç ve sorunlarını, öncelikle Suriye’deki barınma koşullarına ve göç sonrası Türkiye’de bu koşulların nasıl değiştiğine odaklanarak anlatmaktadır. Bu bağlamda barınma temasının alt temalarını “Ev Sahipliğinden Kiracılığa Geçiş, Toplama Ev Eşyaları, Geniş Aileler ve Yüksek Kiralara Rağmen Şükretmek” ve “Barınmada Etnik Köken, Sınıf ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Farklılıklar” oluşturmuştur. Barınma teması ve alt temaları şekildeki gibidir:

Şekil 3.1.1. Suriyeli Kadınların Barınmaya Yönelik İhtiyaç ve Sorunları.

Ev Sahipliğinden Kiracılığa Geçiş, Toplama Ev Eşyaları, Küçük Evlerde Geniş Aileler ve Yüksek Kiralara Rağmen Şükretmek

Savaş ve göç süreci kadınların Konya'nın alt yapısı gelişmemiş bölgelerinde, sağlıklı yaşam koşullarının sağlanamadığı evlerde, temel ihtiyaçlarını ancak karşılamaya yarayan bir gelire barınmalarına sebep olmuştur. Suriye'deyken kira vermeyen ve kira sistemine alışkın olmayan Suriyeliler, göçün değiştirdiği barınma ve gelir durumlarının ve bu durumların getirdiği zorlukları, iki odalı evlerde, toplama eşyalarla, birkaç hane yaşayarak aşmaya çalışmaktadır. Katılımcılar, aynı zamanda, tüm bu zorluklara rağmen barınacak bir yerleri olduğu için şükrettiklerini ve mutlu olduklarını iletmişlerdir. Bu zeminde araştırmanın bu bölümü Suriyeli kadınların barınma durumlarını "ev sahipliğinden kiracılığa geçiş, toplama ev eşyaları, küçük evlerde geniş aileler ve yüksek kiralara rağmen şükretmek" üzerinden anlatılmaktadır.

Katılımcılar Suriye'deyken daha iyi bir gelire ve buna bağlı olarak daha iyi yaşam koşullarına sahip olduklarını belirtmişlerdir:

Çok bir fark var. Orada patron gibi yaşıyorduk, şimdi hatta insan gibi yaşamıyoruz. Çünkü çok çalışıyoruz. Bir de burada biraz pahalı yani. Öyle yani (Merve).

Çok değişen şey. Yaşam, hayat çok pahalı burada. Onda çok zorlanıyoruz. Suriye'de daha ucuz hayat. Çocukların okulları da biraz şey, eğitimi durdurduk burada. Orada hepsi okuldaydı (Azra).

Bizim kiramız yoktu. Arabamız vardı. Köylerde evlerimiz vardı (Ada).

Görüldüğü üzere katılımcılar, kendi gelirlerini düşük, Türkiye'yi ise Suriye'ye kıyasla pahalı bulmaktadırlar. Gelirlerinin düşüklüğüne bağlı olarak barınma koşullarının, yaşam standartlarının ve çocuklarının eğitim durumunun bile değiştiğini anlatan katılımcılar, Suriye'deyken kira vermediklerine, yine eşyalarının kendilerine ait olduğuna değinmişlerdir:

Suriye'de iken ev kaldığımız yerlerde kendi evlerimiz, kendi topraklarımızdı. Kira vermiyorduk. Kocalarımız çalışıyordu. Kendimize göre hayatımız vardı buraya gelince her şey değişti. Kira veriyoruz, çocuklar iş bulamıyorlar falan. Öyle o taraftan değişti o açıdan değişti (Asiye).

Her şeye sıfırdan başladık. Ev hiçbir şey yok yani burada ev kiraladık. Suriye'de açık yani hava bile farklı açık hava da evimiz öyle. Burada her

yer, her yer kapalı. Pencere bilmem ne. Köyde iken hava daha güzeldi her şey değişti yani (Alva).

Valla işte şu kiralarda gezmemizi değiştirdi. Orada evimiz, evimizdeydik. Burada kiralarda geziyoruz. Mesela bugün şu olmadı ev, başka eve çıkıyoruz. Şu olmadı başka eve. Bir de eşya olaraktan mesela orada her şey sıfır eşya, burada mesela çamaşır makinesi bazen bozuluyor, bazen çalışıyor. Dolabımız mesela yine öyle. Eşya olaraktan biraz eski halılar mesela eski eski halılar yıkayıp getiriyoruz mesela. Orada daha rahat yıkardık, daha yeni eşyalarımız vardı (Nalan).

Görüldüğü üzere katılımcılar, Suriye'deyken kendi evlerinde yaşadıklarını ve kira sistemine alışık olmadıklarını vurgulamışlardır. Benzer şekilde, eşyalarının kendilerine ait olmaması, ucuz ve eski olan ev eşyalarının sık sık bozulması katılımcıların Suriye'deki barınma ve yaşam standartlarında ki temel değişiklik olarak iletilmiştir.

Katılımcılar aynı zamanda Türkiye'de sağlıklı koşullarda yaşayacak ekonomik sermayeleri olmadığını, eşlerinin ya da çocuklarının özel vasıf gerektirmeyen işlerde çalıştığını, oturdukları evlere çok yüksek kiralar verdiklerini ve geçinemediklerini ifade etmişlerdir. Bu zeminde kadınlar, barınmayla ilgili en temel sorunlarının yüksek ev kiralari ve en önemli ihtiyaçlarının daha yüksek gelir olduğunu belirtmişlerdir:

Faturaları zor ödüyoruz. Türkiye'de elektrik, su pahalı o yüzden oluyor. Hiçbir şey çalıştırmıyoruz. İşte buzdolabı, çamaşır makinesi çalışınca bile bu kadar fatura geliyor. Türkiye pahalı. Faturalar da yetişemiyoruz... Maaşlar düşük. Yani şimdi kira 750. Artıracakmış öyle dediler. Bilmiyoruz kaç koyacak üzerine ama şimdi 750 (Azra).

Hiçbir yerden yardım falan almıyorum. Evin kirası 600, geleni kiraya veriyoruz. İnsanlar da veriyor. Buradan, şuradan bir şeyler veriyorlar, onlardan geçiniyoruz. Kendi çocuğu ile beraber 11. Onlar da 3 kişi. 14 kişi yaşıyor bu evde (Asiye).

Katılımcıların anlatılarında da görüleceği üzere, Suriyelilerin kazandıkları para faturalarını ödemelerine ve temel ihtiyaçlarını karşılamalarına dahi yetemeyebilmekte ve kendilerinden talep edilen yüksek kiralari ödemekte zorlanmaktadırlar. Katılımcılar tüm bu zorluklara rağmen, Türkiye'de barınacak bir yerleri olduğu, aynı zamanda savaş koşulları içerisinde bir yaşam sürmedikleri, fiziksel olarak güvenli oldukları, elektrik, su, yiyecek, giyecek gibi temel ihtiyaçlara ulaşabildikleri için şükrettiklerini ifade etmişlerdir:

Bizim için önemli olan güven. Kendimizi çok güvenli hissediyoruz. Buraya geldiğimizde hiçbirşeyimiz yoktu. Eşyalara komşular yardımcı oldu. Evde ben, 7 çocuğum, eşim ve kayınvalidemle beraber yaşıyoruz (Ece).

Genel olarak Türkiye'deki durumlarımız çok iyi. Yani şey buluyoruz. İçecek, yemek buluyoruz. İş de var. Elektrik falan. Ve en önemlisi yani bomba falan atılmasından korkmuyoruz (Doğa).

Katılımcılar Türkiye'ye geldiklerinde eşyasız, kimsesiz ve evsiz olduklarını belirtmişler ancak zamanla bir düzen oturttuklarını anlatmışlardır:

Orada gelirken eşyalarımız mesela hangisini götürelim, hangisi gerek bize? Şu gerek ama kalsın dedik. Getiremedik, birer çanta ile geldik. Şöyle el çantası, elbiselerimiz var içinde. İlk gelişimiz Antep'e. Mesela eşim çalışmadı bir ay, durumumuz biraz kötüydü. Elbise de alamadık falan mesela. Ev biraz kötüydü. Zaten biz de geldik kötü kötü evler tuttuk, ucuz olsun diye. Güzel apartmanlara giremezdik. Biz geldiğimizde sıfır geldik yani. Şimdi burada kayınpederim, eşimin erkek ve kız kardeşleri, onların eşleri, onların çocukları ve kendi çocuklarımla beraber 14 kişi yaşıyoruz (Aytan).

Katılımcıların söylemlerinden, Suriye'deki savaş ve o savaşın getirdiği travmaların, Suriyelilerin küçük evlerde, toplama eşyalarla geniş aileler şeklinde biçimlenen bir yaşamdan memnuniyet duymalarına sebep olduğu, Türkiye'ye ilk geldiklerinde eşyaları ve maddi destekleri olmadıkları için zorlandıkları ancak komşularından gelen yardımlarla ev eşyalarını tamamladıkları ve yaşadıkları yere dair bir aidiyet oluşturdıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda her ne kadar sağlıksız olsa da, temel ihtiyaçlara erişebildikleri, toplama da olsa kendilerine ait eşyaların olduğu barınacak bir yerlerinin olmasının, Suriyeli kadınların sosyal uyumlarına katkı verdiği gözlenmiştir. Ancak bu durumun evli ve evin geçimini erkeklerin üstlendiği Suriyeli kadınlar için geçerli olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, bekar, yalnız ya da dul olan kadınların barınmaya ilişkin koşulları ve deneyimleri diğer kadınlardan farklılık göstermekte, yine Suriye'deyken maddi birikimi olan ya da burada çalışma koşulları iyi olan, çalışma yaşamına katılan kişi sayısının daha fazla olduğu ailelerin deneyimleri farklılaşmaktadır. Araştırmanın bir sonraki bölümü bu farklılıklara odaklanmaktadır.

Barınmada Etnik Köken, Toplumsal Cinsiyet ve Sınıfa Dayalı Farklılıklar

Katılımcıların sık sık vurguladığı üzere Suriyelilerin kazandıkları para faturalarını ödemelerine ve temel ihtiyaçlarını karşılamalarına dahi yetemeyebilmekte ve

kendilerinden talep edilen yüksek kiraları ödemekte zorlanmaktadırlar. Suriyelilerin ödedikleri bu yüksek kiralar ise kentin geri dönüşüme girmiş, binaların birçoğunun yıkık olduğu, sokak kavgalarının kadınları ürküttüğü, zaman zaman da kapıcı daireleri ya da apartmanların bodrumları için talep edilen kiralardır. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm nedeniyle ya da daha iyi koşullarda yaşamak için taşınmak isteyen Suriyeliler, bu sefer de Suriyeli oldukları için ev bulamadıklarını ya da çok daha yüksek kira talepleriyle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu zeminde, etnik kökene ve sınıfa dayalı farklılıklar, Suriyelilerin barınmaya ilişkin çözüm stratejilerini şekillendirmektedir. Dolayısıyla “mekânsal dışlanma” Suriyeliler için ortak bir ayrımcılık deneyimine işaret etmektedir. Ancak bu mekânsal dışlanma da toplumsal cinsiyete dayalı ve toplumsal cinsiyet arası farklılıklar bulunmuş, sosyal sermayesi ya da ekonomik sermayesi olan katılımcıların deneyimleriyle, bekar, sosyal destek mekanizmalarına sahip olmayan ve ekonomik sermayesi yeterli olmayan katılımcının deneyimi arasında farklılıklar görülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın sonraki bölümleri Suriyeliler için ortak bir deneyim olan etnik kökene ve sınıfa dayalı mekânsal dışlanmaya ve barınmada toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklara odaklanmaktadır.

Etnik Kökene ve Sınıfa Dayalı Ayrımcılık ile Şekillenen Mekansal Dışlanma : “Güvensiz Sokaklar” “ Daha da Yüksek Kiralar” ve “ Ev Arayışında Suriyeliler”

Katılımcılar Konya'nın bu bölgesinin yıkık dökük evlerle çevrili, güvensiz, bireyler arası ve gruplar arası kavganın çok olduğu, çocukların rahatça dışarı çıkamadığı, komşuların birbirlerini rahatsız ettiği mahalleler olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda sokakları güvensiz bulan Suriyeliler, başka bir eve taşınmak istediklerinde ise “yüksek kira” engelinin yanı sıra, Suriyeli oldukları için kendilerine ev verilmediğini ya da “çok daha fazla kira istenildiğini” ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, Suriyelilerin daha iyi barınma koşuluna ulaşmaları, etnik kökenleri ve sınıfları sebebiyle kısıtlanmaktadır. Bu durum ise Suriyelilerin barınmada etnik kökene dayalı ayrımcılığa maruz kaldığı olarak yorumlanmaktadır. Araştırmanın bu bölümü öncelikle kadınların sokağı ve sokakta yaşanan sorunları betimlemelerine, daha sonra ise Suriyeli olmalarından dolayı arttırılan kiralara ve kendilerine verilmeyen evlerle somutlanan etnik kökene dayalı ayrımcılık deneyimine odaklanmaktadır.

Suriyeliler savaş koşullarında olmamaktan mutlu olsalar da, yaşadıkları bölgenin tekinsiz olduğunu, sokaklarda çok fazla kavga olduğunu ifade etmektedirler:

Şimdi ben üçüncü eve çıkıyorum. Burada oturuyorduk. Teyzemin yanı başında oturuyordum. Ama burası, bu mahalle, çok sıkıntı. Çok kavga oluyor falan, çok eziyet yaptılar. Çocuklarım burada dışarı çıkamazdı. Şimdi taşınıyoruz. Ama taşınacağımız evin içi biraz çok değil mesela yani eski çok (Sermin).

Taşınmaya geliri yetebilen Sermin'den farklı olarak bir kapıcı dairesinde oturan Nalan sokağı şu şekilde betimlemiştir:

Valla burada evim işte benim bodrum. Ucuz diye işte 250 fiyatı. O yüzden oturuyorum yoksa güzel evler var yani. Ama şu alt tarafta çok yıkıntı oldu. Bir de şimdi Suriyeli çingeneleri geldi, şurada Türk çingeneleri birbirine girdiler. Polisler mesela gelip sokaklarda geziniyor mesela dünden önceki gün saat 12 de polisler sokaklarda arıyorlar falan, kaçakları arıyorlarmış. Tabi onlar da işlerini yapıyorlar da. İşte biraz sıkıntılı sokak (Nalan).

Benzer şekilde bir katılımcı evdeyken bile rahat hissedemediğini ifade etmiştir:

Kapıyı çalıyorlar, bağıyorlar, böyle şey rahatsız ediyorlar yani. Onlar öyle insanlar. Biraz şöyle yani hoşgörülü değiller, gürültü yapıyorlar. Sürekli bize bağıyorlar, çağırıyorlar, kapıya geliyorlar. Sokakta kavga ediyorlar kadınlar birbiriyle. Çok şey böyle hoş olmayan şeyler laflar söylüyorlar birbirlerine, rahatsız oluyoruz (Hale).

Katılımcıların anlatılarında da bahsedildiği üzere, kentsel dönüşüm içerisinde olan, işsizliğin yoğun olduğu, sosyo- ekonomik düzeyin düşük olduğu ve benzer şekilde eğitim düzeyinin düşük olduğu bu bölgede “kaçakçılık gelişmiş”, hem Suriyelilerin kendi arasında, hem de Suriyeliler ve Türkiyeliler arasında anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Bu bağlamda sokağı güvenli bulmayan Suriyeli kadınlar, bazen evlerinde bile rahat hissedemediklerini ifade etmiştir. Huzurlu ve mutlu olamadıkları bir bölgede yaşayan Suriyeli aileler taşınmak istediklerinde ise yine yüksek kira engeline takılmaktadırlar:

Evden memnun değilim ama başka ev bulamıyoruz. Ev bulmaya çalışıyoruz ama başka ev bulamıyoruz. Evler hem pahalı hem de çok çocuklarım var Türkler dayanamazlar. Çok gürültülü, çok gürültülü ailem var (Asya).

Her yeri yıkıyorlar. İşte ev ara, ev bulursan otur. Bulamazsan çık. Şimdi bu ev yıkılacak diye 400 TL kira. Ama şimdiki evler çok pahalı yani 700-800 TL (Aytan).

Kendilerine uygun bir ev bulabilecek olsalar bile Suriyeli oldukları için kendilerine ev verilmediğini ya da çok daha yüksek fiyat istendiğini belirten katılımcılar:

İşte biraz şu ev sahipleri biraz şey yaparsa bize mesela Suriyeliye vermiyorlar ya da Suriyeliye çok pahalıya veriyorlar. Ev sordum mesela telefon açtım. Dedim “ev var mı?” dedim, dedi “var” dedi. “Nerelisin sen?” dilimden bildi biraz. Dedim “valla ben Suriyeliyim” dedim “ama aslen Antepliyim” dedim. “Kimliğin var mı?” dedi. “Türk kimliğim yok” dedim. “Üzerinde Suriye yazılı var” dedim. “Yok veremeyiz” dedi kapattı. Çoğu böyle oluyor mesela vermiyorlar Suriyelilere (Nalan).

İlk başta diyor emlakçı bize “Suriyelilere ev vermiyoruz” diyor. Vermek isteyen de bin kat daha yani, mesela diyelim ki evin kirası 1000 TL, 1000TL de fark koyuyor. Biz zaten Türklere daha fakiriz. Varlığımız yok, o daha fazla istiyor. Onu da vermiyoruz işte. Öyle Suriyeli olduğumuz için kira vermek istemiyorlar (Hale).

Görüldüğü üzere Suriyeliler, etnik kökenlerine ve sınıflarına dayalı olarak kentin yoksul ve altyapı olarak gelişmemiş bölgelerinde yaşamak zorunda kalmakta, yine Suriyeli oldukları için kendilerine ev verilmediğini ya da barınacak bir yerleri olmadığı ve ev sahiplerine mecbur kaldıkları için daha yüksek kiralar ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda “yüksek kiralar” hem Suriyelileri mağdur etmekte, hem de yerel halk tarafından “kiraların artışıyla” suçlanmalarına ve ayrımcılığa maruz bırakılmalarına sebep olmaktadır. Burada kiraları arttıranların “ev sahipleri”, mağdur olanın ise o bölgede yaşamaya geliri yetebilen Suriyeliler ve Türkiyeliler olduğunun altını çizmek önemlidir. Ev sahiplerinin Suriyelilere kiraladığı evlerden “çok yüksek” kira istemesi ve kiraların artması Suriyelilerin temel mağduriyetiyken, yerel halkın kendilerini suçlamasının temel sebebi olabilmektedir.

Bu bilgiler ışığında, Suriyeli kadınların barınmalarını güvensiz buldukları bir mahalle ortamı, yüksek kiralar, geniş aileler, küçük evler ve toplama eşyalar ile betimlemiş, barınacak bir yerleri olduğu için şükrettiklerini ancak gelirlerinin faturaları ödeyebilmelerine bile yetmediğini, bu bağlamda daha iyi barınma koşullarını sağlayacak bir yere taşınmak istediklerinde ya yüksek kira engeline ya da etnik kökenlerine dayalı ayrımcılıkla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda

Suriyelilerin barınma ve barınmaya dair ihtiyaçlarını belirleyen en önemli faktörlerin etnik kökenleri ve sınıfları olduğu görülmüştür. Sınıfın belirlenmesindeki en temel faktör ise katılımcıların “ekonomik sermayeleridir”. Suriyelilerin ekonomik sermayesi ise, ya Suriye’deyken elde edilmiş birikimlerden oluştuğu ya da Türkiye’de sermaye biriktirebilecek, düzenli, güvenceli, sürekliliği olan formel sektöre ait bir işle sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, mekânsal dışlanmayı aşabilecek ekonomik sermayeden yoksun olan kadınlar ve bu sermayelere sahip kadınların farklı deneyimler yaşadığı görülmüştür. Araştırmanın bir sonraki bölümü bu farklılıklara odaklanmaktadır.

Toplumsal Cinsiyete ve Sınıfa Dayalı Farklılıklar: Medeni Durum, Ekonomik ve Sosyal Sermayeye Göre Farklılaşan Kadın Deneyimleri

Araştırmanın tek dul ve evin geçimini üstlenen katılımcısı olan, Suriye’deyken kocasını kaybetmiş, çocuklarıyla beraber göç eden ve şu anda evinin geçimini üstlenen Umut “emanet yaşadığını” ifade etmiştir:

Bu ev benim değil, emanet. Hepsi bana emanet. Bir tek evden kendimi alıp çıkıyorum. Bana ait değil, bunların hepsi ev sahibinin. Ev zaten eşyalıydı. Adam (ev sahibi) dedi ki “burada kalın evden çıkmak istediğiniz zaman eşyaları bırakın”. Emanet gibi işte. Yatak gibi olan şeyler benim. Onlar sadece benim. Buradan çıkmak istediğimiz zaman sadece üzerimizdekini alıp çıkacağız. Emanet yaşamaya çalışıyoruz. Şimdi kira 600 TL. "Nereden bulayım? 600 çok fazla". Yani ekmeğimiz içeceğimizi de zorla buluyoruz. “Bu parayı nereden bulacağız? Buzdolabına da madem geldiniz bakabilirsiniz" Yemek yok bir şey yok, boş (Umut).

Umut’un anlatısı, Suriyeli kadınların Türkiye’ye uyum sürecini ve Türkiye’deki yaşamlarına dair ihtiyaçlarının şekillenmesinde toplumsal cinsiyete ve sınıfa dair farklılıkların olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyişle, dul kadınların barınmaya ilişkin deneyimiyle, evli kadınların barınmaya ilişkin deneyimlerindeki farklılık toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklara, benzer bir şekilde evin geçimini tek bir kadının üstlenmesi ile ailede bir kaç erkeğin çalıştığı ve gelirin fazla olduğu koşullarda yaşayan Suriyeli kadınların barınmalarını değerlendirmelerindeki farklılık, sınıfsal bir farklılığa işaret etmektedir. Nitekim, ödenemeyen ya da çok zor ödenen yüksek kiralar, tüm katılımcılar için bir sorun olarak ifade edilmiş, ancak yine bekar, dul ya da yalnız kadınların bu durumdan daha fazla etkilendiği gözlemlenmiştir. Bekar ya da dul olan, Türkiye’de akrabası olmayan ve dolayısıyla sosyal destek ağlarını yitirmiş Umut gibi kadınların deneyimi, diğer kadınlardan

farklılaşmaktadır. Nitekim Umut gibi yüksek kira sorunuyla boğuşan Azra, kardeşlerinden borç alarak geçindiğini ifade etmiştir:

Buradan alıp, buraya koyuyoruz. Başka yerden borç alıyoruz. Öyle yaşıyoruz. Suriye'deyken altınım, bileziğim vardı hepsini sattım, bu evin eşyaları falan eksiklerini aldım. Burada da borç kardeşimden, ablamdan alıyorum (Azra).

Benzer şekilde, kocasından boşanma sürecinde olan Doğa, ailesi yanında olduğu için barınma durumlarını “iyi” olarak nitelendirmiştir:

Barınmamız iyi, kiralar çok yüksek. Ama bütün aile burada yani. Orada olanlar, buraya geldi. Anne; baba, kardeşleri ve çocuklarım. 5 kız, 2 oğlan var. Bir de ananem. 11 kişiyiz (Doğa).

Umut, Doğa ve Azra'nın anlatılarında yüksek kira benzerlik gösterse ve hepsi aynı sorunla başetmek zorunda kalsalar da, Azra ve Doğa'nın sahip olduğu sosyal destek mekanizmaları ve bu mekanizmalar sayesinde elde ettikleri ekonomik sermaye Umut'un deneyimini onlarınkinden farklılaştırmaktadır. Öncelikle Azra'nın Suriye'den getirdiği altınları ve borç alabileceği ablaları vardır. Boşanmış olan ve Umut ile bu bağlamda aynı medeni durumu paylaşan Doğa'nın ise, evin geçimini sağlayabilecek babası ve erkek kardeşlerinin yanı sıra psiko-sosyal destek alabileceği birinci derece akrabaları yanındadır. Umut ise yanında sadece çocukları ile göç etmiş, Türkiye'de herhangi bir sosyal destek mekanizması bulunmadığı gibi, Türkiye'de çalışarak evin geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum barınmada toplumsal cinsiyete dayalı ve toplumsal cinsiyet arası farklılıklara işaret ettiği gibi, sınıfsal farklılıklara da işaret etmektedir.

Araştırma katılımcılarının tümü Suriyeli Mahallesi olarak adlandırılan, kentin sosyo-ekonomik seviyesi düşük, gecekondulaşmanın yaygın olduğu ve kentsel dönüşüme girmiş bölgelerinde ikamet etmektedir. Bu bağlamda etnik kökenlerine ve sınıflarına göre bir mekanda barındıkları görülmektedir. Ancak Nalan'nın anlatısında da görülebileceği gibi, Suriye'deyken maddi birikimi olan ve bu birikimi Türkiye'ye taşıyabilen Suriyelilerin barınma deneyimleri ile hali hazırda bu birikime sahip olmayan ya da birikimini buraya taşımayan Suriyelilerin deneyimleri farklılık göstermektedir:

Cebimizde ama deli gibi para yoktu öyle. Bazen mesela zenginler paraları ceplerinde dolu dolu geldiler, ev satın aldılar. İş yeri açtılar.

Her şeyleri iyi oldu. Arabaları her şeyleri oldu gitti. Biz geldiğimizde sıfır geldik yani (Nalan).

Bu bağlamda, Suriye’de hali hazırda varolan sınıf farklılıklarının göç ile beraber Türkiye’ye taşındığını söylemek mümkün görünmektedir. Benzer şekilde, Türkiye’de iş imkanlarına erişebilen ve ekonomik sermayelerini geliştirebilen Suriyelilerin ekonomik sermaye gelişimine bağlı olarak barınma durumlarını değiştirebildikleri düşünülmektedir. Nitekim Sermin, göçün ilk evrelerine göre gelir durumlarının değiştiğini ve bunun da eşinin işindeki statü değişikliğine bağlı olduğunu iletmiştir:

Biraz yani şey ilk geldiğimiz yani biraz fakirlik gördük. Eşimin çalışması daha çok iyi değildi. Yani eleman çalışıyordu. Patron oldu şimdi. Biraz yani yaşadık zorluk burada. Sonra şükür Allah’a yavaş yavaş Allah yani bize verdi şükür Allah’a (Sermin).

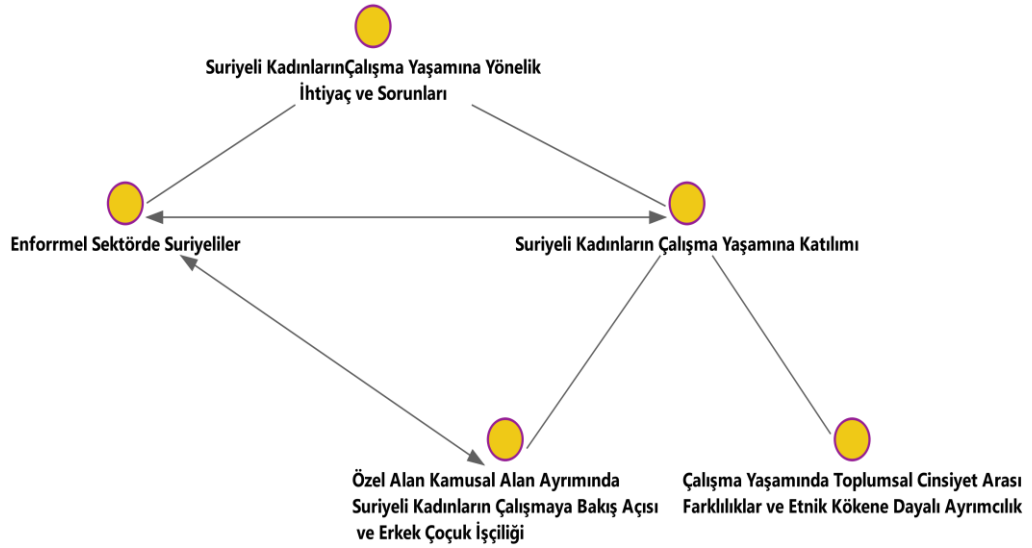
Katılımcıların anlatılarında da görülebileceği üzere, Suriye’deyken sermayeleri olan ve sermayelerini Türkiye’ye taşıyabilen Suriyelilerin yaşam koşulları ile Suriye’de hali hazırda çok fazla geliri olmayan ya da olsa da onu göç sırasında kaybeden Suriyelilerin yaşam koşulları farklılık göstermektedir. Benzer şekilde, toplumsal cinsiyete ve sınıfa dayalı farklılıklar ve sosyal destek ağlarının varlığı/yokluğu Suriyeli kadınlar arasında aynı barınma durumunun farklı şekillerde deneyimlenmesine sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, katılımcıların barınma koşullarını etnik kökenleri ve sınıflarını biçimlendirdiğini, kentin sosyo ekonomik seviyesi düşük, alt yapısı gelişmemiş bölgelerinde, sağlıksız koşullarda mekânsal bir dışlanma içerisinde yaşadıkları, bu barınma biçiminin toplumsal cinsiyet temelinde deneyimlenmesinin ise, medeni duruma, sosyal ve ekonomik sermayeye sahip olma üzerinden farklılaştığı görülmektedir. Bu doğrultuda Suriyelilerin gelirlerinin yaşam standartlarını belirlediğini söylemek mümkün görünmektedir. Bu geliri arttırarak barınma biçimini değiştirmenin yolu ise çalışma yaşamına katılımı aşılabilirliği düşünülmektedir. Ancak çalışmanın literatür kısmından da hatırlanabileceği gibi, Suriyelilerin çalışma yaşamında kendilerine enformel sektörde yer bulabildikleri ve buradan kazandıkları gelirin ise temel ihtiyaçlara, kiralarına ve faturalarına yeterse şükrettikleri görülmektedir. Bu çerçevede araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınların çalışma yaşamına dair sorun ve ihtiyaçlarına odaklanmaktadır.

3.1.2. Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına Dair Sorun ve İhtiyaçları

Araştırmaya katılan kadınların gelir durumları beyanlarından, araştırma katılımcılarının açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülmüştür. Katılımcılardan gelirleri ve bu geliri elde etmek için çalıştıkları alanları değerlendirmeleri istenildiğinde; Suriyeli kadınlar evlerinin gelirini evdeki erkeklerin üstlendiğini belirtmişler, kazandıkları gelirlerin ise geçinmelerine yetmediğini vurgulamışlardır.

Kadınlar eşlerinin ve erkek çocuklarının enformel sektörde, düşük maaşlarla, uzun saatler çalıştıklarını anlatmışlardır. Gidilen evlerde birçok “çocuk işçi” vakası tespit edilmiş, evdeki erkek çocukların çalıştıklarını, ancak kız çocuklarının çalışmadıkları öğrenilmiştir. Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katılımı incelendiğinde ise, Suriye kültüründe “ayrı alanlar nosyonunun” oldukça belirgin olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Suriyeli kadınların çalışmasının kültürel olarak kabul görmediği, bekar-yalnız ya da dul kadının ise Türkiye’de çalışmak zorunda kaldığı, eğitim seviyesi arttıkça da çalışma isteğinin arttığı, çalışmak isteyen kadınların da çocuklarını bırakacak bir yerleri olmadığı için çalışmadıkları gözlemlenmiştir. Son olarak, araştırma katılımcılarından çalışma yaşamına dahil olan bir katılımcının deneyimleri, “çalışma yaşamında etnik kökene dair bir ayrımcılık” yaşandığına işaret etmiştir. Bu bağlamda çalışma yaşamının alt temalarını Suriyelilerin Çalışma Alanları ve Çalışma Yaşamına Katılımda Etnik Köken, Toplumsal Cinsiyete ve Etnik Kökene Dayalı Farklılıklar oluşturmuştur. Çalışma yaşamına dair temalar ve alt temalar şekildeki gibidir:

Şekil 3.1.2. Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına Dair Sorun ve İhtiyaçları.

Enformel Sektörde Suriyeliler

Araştırma katılımcılarının eşlerinin ve çocuklarının çalışma alanları enformel sektöre ait alanlardır. Katılımcılar evlerinin geçimini kocalarının ve varsa evdeki erkek çocuklarının üstlendiğini iletmişler, kazanılan paranın bazen kiraya, bazen faturalara harcandığını vurgulamışlardır. Suriyeli kadınların eşleri ve çocukları: ayakkabıcılık, asansörcülük, inşaat işleri, terzi, tercümanlık, mobilya işçiliği, kuaför çırağı, lastik firması işçiliği, kömür satıcılığı, kağıt toplayıcılığı gibi enformel sektöre ait işlerde, düşük ve geç ödenen maaşlarla, uzun saatler, kayıtsız ve sigortasız çalıştırılmaktadırlar:

Kocam işinden kazanamıyor. Ayakkabıcılık yapıyor. Ayakkabıcılıkta çok öyle kazanma 200-250 falan kazanıyor, 200-250 TL falan çıkartıyor 1 ayda. Ancak o kadar. Kızılay Kartı alıyorum, 360 TL. Bu evin kirası 500TL. Yetmiyor, çocuklarım olduğu için. Bir yerden, sadece yardım alıyorum. Başka bir yerden yardım almıyorum. O kadar (Hale).

Eşim parasını alıyor. Önce ilk geldiğimizde biraz zorlandık. 600 birinde kaldı, 300 birinde kaldı. Ay sonuna kadar az az verdiler, ondan sonra kendisi de bıraktı. Vermiyorlar, dedi. Çok şeyler dedi. İşte şimdilik iyi iş yerinde. Sigortasız çalıştırıyorlar, şeyine göre işte ne kadar çalışırsa ona göre alıyor. Mesela bazen 1100 alıyor, bazen 1200. Her gün çalışıyor. Sabah saat 8 de gider, 7 buçukta akşam saat 8 de gelir (Nalan).

Benim eşim ile eşimin kardeşi çalışıyor. O, 1 milyar alıyor. Benimki de 1300-1400 bazen mesai fazla zaman. Paralarını veriyorlar ama biraz geç veriyorlar, 2400 lira gibi bir para giriyor eve. 14 kişiyiz, elhamdülillah işte müsrif olmasın. Elimizden geldikçe kıstık (Aytan).

Katılımcıların eşleri ve çocukları kayıtsız iş gücü olarak bir iş yerinde ya da fabrika da çalışabilirken, katı atık toplayıcılığı gibi enformel sektörün iş verenden bağımsız ancak kayıtsız, güvencesiz, sağlıksız ve emek yoğun alanlarında da çalışabilmektedir:

Kocam burada bizimle, 50 yaşında. Yani böyle basit bir şey söylediklerinde, yani inşaat ile ilgili bir şeyler söylediklerinde gidiyor. Burada iş var dediklerinde gidip yapıyor, ama yaşı büyük olduğu için çalışamıyormuş. Oğlanlar(21,17,18,14,11) çalışıyor. Kâğıtları, kutuları topluyorlar, satıyorlar (Asiyeye).

Görüldüğü üzere Suriyeli erkeklerin kazandıkları para ailelerinin geçimini sağlamaya yetmemekte, Suriyeliler “açlık ve yoksulluk” sınırının altında yaşamaya çalışmaktadır. Hali hazırda “açlık ve yoksulluk” sınırının altında, enformel sektörde, güvencesiz bir şekilde çalışan Suriyeliler, asgari ücretin altında olan maaşlarını alsalar da geç alabilmekteledir. Bu durum, aile de iş gücüne katılımı olabilecek tüm erkeklerin iş gücüne katılmasına sebep olmaktadır. Başka bir deyişle, eğitim çağında olan erkek çocukların yapabilecekleri bir iş olduğu takdirde iş gücüne katıldıkları görülmüş, ailelerde birçok çocuk işçi vakası tespit edilmiştir. Bu bağlamda, maddi ihtiyacın bu kadar yoğun olduğu yaşam koşullarında, kadınların çalışma yaşamına katılmama sebepleri, çalışma yaşamında yetişkin erkek hakimiyeti ve bunlara bağlı olarak kız çocuk işçiliğinden bahsedilmezken, erkek çocuk işçiliğinin belirgin olarak gözlemlenmesinin sebeplerinin sorgulanması gerekmektedir. Bu soruların cevapları araştırma çerçevesinde “Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyete ve Etnik Kökene Dayalı Farklılıklar” üzerinden bir sonraki bölümde cevaplanmaktadır.

Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımı

Suriyeli kadınların iş gücüne katılımına dair anlatıları, mevcut koşullarının zorluklarına ve daha fazla gelire ihtiyaç duymalarına rağmen çoğunlukla çalışmadıklarını göstermiştir. Bu durumun, özel alan kamusal alan ayrımıyla şekillenen Suriye’deki kültür öğeleriyle açıklanabileceği düşünülmektedir. Suriye’de özel alan olarak evin kadına ve kız çocuklarına ait olduğu, kamusal alanda gerçekleştirilen çalışmanın ise erkeklere ait olduğu kültürüyle yetişen Suriyeli kadınların, toplumsal cinsiyete dayalı katı iş bölümü çerçevesinde çalışma yaşamına katılmadığı belirlenmiştir. Bu zeminde katılımcıların çalışıp/çalışmama durumlarını, Suriye kültüründe kadının çalışmasına dair olumsuz bakış açısı, kadınların eğitim seviyeleri ve medeni durumları şekillendirmektedir. Nitekim, katılımcılara “çalışma

deneyimleri” sorulduğunda, Suriye’deyken üniversite öğrencisi olan bir katılımcı Suriye’deyken çalıştığını ve bir diğeri dul olduğu için Türkiye’de çalışmak zorunda kaldığını ifade ederken, geri kalanı Suriye’de ya da Türkiye’de çalışmadığını belirtmiştir. Son olarak çalışmaya istekli olan kadınlar ise, çocuklarını bırakacak bir yerleri olmadığı ya da Suriyeli oldukları için kendilerine iş verilmediğini, bu yüzden çalışamayacaklarını iletmişlerdir. Bu zeminde araştırmamızın bu bölümü, Suriye kültüründe kadınların çalışmasına dair olumsuz bakış açısı ve erkek çocuk işçiliğine, çalışma yaşamında yaş, medeni durum ve eğitim seviyesiyle şekillenen toplumsal cinsiyet arası farklılıklara ve çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ve etnik kökene dayalı ayrımcılığa odaklanmaktadır.

Özel Alan Kamusal Alan Ayrımında Suriyeli Kadınların Çalışmaya Bakış Açısı ve Erkek Çocuk İşçiliği

Katılımcılar öncelikle Suriye’de kültürel olarak kadınların çalışma yaşamına katılmadıklarını, bunun da ötesinde kadınların çalışma yaşamına katılmasının kültürlerine bağlı olarak hoş görülmediğini ve ayıp” olduğunu anlatmışlardır. Bu zeminde, göç sonrasında gelişen gelire dair ihtiyaçlarının, evde iş gücüne katılabilecek erkeklerin çalışmasıyla gidermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Evdeki erkek çocuklar “çocuk işçi” olarak istihdama katılırken, kız çocuklarının ve kendilerinin çalışma yaşamına dahil olmadığını belirtmişlerdir:

Suriye’deyken çalışmıyordum. Suriye’de adettir, kadınlar çalışmaz (Umut).

Suriye’deyken hiç çalışmadım. Bizde kadınlar çalışmaz, ayıp. Adetimiz var, ayıp sayılır. Kızlarımız asla dışarıda çalışmazlar (Asiye).

Çocuklar çalışıyor. Ahmet 15 yaşında o da çalışıyor. Dikiş yapıyor. 800 TL, sigortasız. İbrahim kuaförde çalışıyor, 600 TL bazen daha az, ama ustasıyla olduğu için daha rahat. Kızlardan çalışan yok (Ece).

Oğlum var 16 yaşında fabrikada çalışıyor. Orada okuyordu. Burada da geldi okudu. 8’e kadar. Bakanımız yok burada, mecbur kaldı okuldan çıkma şeyi oldu. Gidemedi. Akşam 7’de geliyor. Çalışması gerekti. Para kazanması gerekti. Aldım (Ada).

Görüldüğü üzere, katılımcılar kadınların çalışmasının “ayıp” görüldüğü bir kültürden geldiklerini vurgulamışlar, bu bağlamda katılımcıların bir kısmının “kız çocuklarını” istihdama yönlendirmedikleri, kendileri çalışmayı düşünmezken, erkek çocuklarının eğitimini yarıda keserek istihdama yönlendirdikleri görülmektedir. Bu bağlamda geçimlerini sağlayamayan Suriyelilerin erkek çocukları, kağıt

toplayıcılığı, fabrika işçiliği gibi sağlıklarını tehdit eden işlerde çalışmaktadır. Bu noktada işverenlerin 15 yaş altında çocukların işçi olarak çalıştırılmasını yasaklayan kanunlara göre hareket etmedikleri görülmektedir. Katılımcılardan bir tanesi işverenlerin kanunlara göre hareket etmesinden hem memnuniyet duyduklarını, hem de bu durumdan mağdur olduklarını ifade etmiştir:

Eymen 15 yaşında. Öyle olunca ustaları çok çalıştırmıyorlar. Çıkartıyorlar işten. Kanuna giriyorlar ya, çok durmuyorlar orada. Yasakmış çocukların çalışması. Yani sizin kanunlar bizimkinden daha iyi. Bu konuda çok iyisiniz, çocukların okumaları gerekiyor. Ben de bu kanunu öğrenince çok sevindim (Azra).

Görüldüğü üzere, çocuk işçiliği bazı katılımcılar için normal görünürken, bazı katılımcılar için “göç sonrası gerekli bir tercih” olarak ortaya çıkmakta, ancak genel olarak erkek çocukların evin geçiminde rol almalarını yadırgamamaktadırlar. Her ne kadar kabul gören bir olgu olsa da, eğitim çağındaki Suriyeli çocukların sigortasız, kayıtsız, uzun saatler çalıştırılmasının, bir çocuk hakkı ihlali olduğu ve çocukların yüksek yararı gözetilerek “kayıp bir nesil olarak Suriyeli çocuklar” olgusunun oluşmasının önüne geçilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak, evde çalışan çocuğun erkek çocuğu olması, kız çocuklarının ve annelerinin çalışmamasının ise, kamusal alanla özel alanın ayrılmasının çalışma yaşamına yansımalarının açık bir örneği olarak görülmektedir. Kadının yerinin “evi”, erkeğin yerinin “kamusal alan” olması gerektiği anlayışı, çalışma yaşamında toplumsal cinsiyete dayalı katı iş bölümü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu zeminde Suriye kültürünün getirdiği “ayrı alanlar nosyonunun” ve “toplumsal cinsiyete dayalı katı iş bölümünün”, göç ile beraber Türkiye’ye taşındığı söylenebilmektedir.

Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Arası Farklılıklar ve Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılık

Suriyeli kadınların çalışmaya dair algılarında Suriye kültürünün ve ayrı alanlar nosyonunun getirdiği toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün etkisi olduğu kadar, katılımcıların medeni durumlarının ve eğitim düzeylerinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Başka bir deyişle, eğitim seviyesi yüksek katılımcılar çalışmaya daha istekli görünmekte, bekar, dul ya da yalnız kadınlar ise çalışmak zorunda olduklarını belirtmekteledir. Medeni durum açısından değerlendirildiğinde, boşanmak üzere olan Doğa çalışmak istediğini, Suriye’deyken

eşini kaybetmiş olan Umut ise evin geçimini üstlenerek, temizlik işlerinde çalıştığını anlatmıştır:

Suriye'deyken hiç çalışmadım, okuyordum. Şimdi çalışmak istiyorum. Çocuklarımı da gerekirse anneme bırakırım. Terzilik, temizlik herhangi bir şey olabilir. Niyetimde çalışmak var hep, ama hala bir yere başvurmadım. Ama çocuklara bakmak için çalışmam gerekiyor (Doğa).

Çocukların babası hayatta değil. Yani dul kadını, benim de çalışmam gerekiyor. Ev temizliği yapıyorum, şirketlere gidiyorum. Her gün çalışıyorum, evlere gidiyorum, merdivenleri siliyorum. Marketlere de gidiyorum. Yani neresi derlerse oraya. Mesela gittim, halıları da yıka dediklerinde yıkıyorum. Duvarları siliyorum. Yani 2-3 saat falan bir evde kalıyorum. Bazen sabahtan çıkıyorum, akşama kadar eve gelmiyorum. Kazandığım para değişiyor, bazen 30 veriyorlar, bazen 15 veriyorlar. İşe göre, çok fazla iş varsa biraz fazla veriyorlar. Biraz fazla dediğim 40 TL. Günlük en fazla 50 TL kazanıyorum. Toplamda o kadar çıkıyor. Yani ekmeğimizi zorla buluyoruz. Bakabilirsiniz zaten evin haline, buzdolabına (Umut).

Umut'nın anlatısında da görüldüğü üzere, Umut dul olduğu için çalışma yaşamına katılmış, özel vasıf gerektirmeyen temizlik işinde uzun saatler ve sigortasız olarak çalışmaktadır. Türkiye'de aynı işi yapan Türkiyeli kadınlar, aynı evin içinde 8 saat çalışıp 100 ile 150 TL arasında para kazanırlarken, Suriyeli bir temizlik işçisinin farklı yerlerde çalışarak en fazla 50 TL kazandığı görülmüştür. Bu bağlamda Umut'nın deneyimleri çalışma yaşamında hem bekar, dul ya da yalnız kadının çalışması anlamında toplumsal cinsiyetler arası bir farklılığa, hem de etnik kökene dayalı bir ayrımcılığa işaret etmektedir. Bu ayrımcılık çalışma yaşamına katılmak isteyen ancak Suriyeli olması sebebiyle iş bulamayan Nalan'nın deneyimlerinde de görülmektedir:

Gittim, çocuğum olmadan önce gittim başhekime. Yazır'daki hastanelere gittim, "tercüman isterseniz çalışırım" dedim. Önce dediler "iyi" dediler, "sen form doldur gel, biz sana haber ederiz". İşte böyle form doldurdum, haber etmediler bana. Bir, iki kez gittim. "Sen Suriyelinin seni alamayız" dediler. "Gönüllü istersen gel" dediler. Ben de gönüllü gitmedim (Nalan).

Görüldüğü üzere, "çalışma yaşamına" katılımın temel motivasyonunu bekar olmak ve çocukların bakımını sağlamak oluşturmaktadır. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, katılımcılardan sadece bir tanesi çalışmakta, katılımcıların "çalışma istekleri" ise eğitim seviyelerine göre değişmektedir. Nitekim lise bire kadar okumuş

Sermin ve üniversiteyi savaş sebebiyle bırakmış olan Alya çalışma isteklerini şu şekilde dile getirmiştir:

Suriye'deyken çalışmadım. Orada olmazdı, burada ayıp değil. Burada çok istiyorum çalışmayı, para kazanmayı. Fabrika içinde bile olur yani (Sermin).

Suriye'deyken savaş çıktığında zaten üniversitede okuyordum, aynı zamanda resim öğretmenliği yapıyordum. Özel okullarda çalıştım. Şimdi burada KOMEK'de B1'i bitirdik geçen hafta. Dil öğrenmek istiyorum, çalışmak ve kendimi geliştirmek istiyorum. Evde oturmak beni öldürüyor (Alya).

Görüldüğü üzere, katılımcıların eğitim seviyesi yükseldikçe, çalışma istekleri de artmaktadır. Ancak kadınların çalışmak istemesi, çalışabilecekleri anlamına gelmemektedir. Çalışma yaşamında karşılaşılan etnik kökene dayalı ayrımcılığın yanı sıra, toplumsal cinsiyete dayalı katı iş bölümünün etkisi de görülmektedir. Kadınların “çocuk bakımını tek başlarına üstlenmeleri”, Suriyeli kadınların çocuklarıyla beraber evde kalmalarına sebep olmakta ve bu durum çalışma yaşamına dahil olmalarını engelleyici bir rol oynayabilmektedir:

Sadece kocam çalışıyor. Hiçbir yerden yardım almıyoruz. İş istemiyorum, çalışmam. Kızım çok küçük, onu bırakacak kimsem yok (Alva).

Ben çalışmıyorum. Eğitime kursa hiçbir şeye de gidemem. Çocuklarım var evde (Hale).

Katılımcıların söylemleri, kadınların çocuklarının bakımını sağlayabilecek kurum ve kuruluşlara erişimleri olduğu takdirde “çalışma yaşamına” katılabileceklerini göstermektedir. Bu bağlamda çalışma yaşamına katılmak isteyen ya da katılacak kadınların çocuklarına yönelik anaokulu ya da kreş imkanlarının sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Yine kadının ev ve ev işlerinden, benzer şekilde “çocuk bakımından” sorumlu olması, kadının çalışmasının “ayıp görülmesi”, “medeni duruma” göre değişen çalışma deneyimi çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet arası farklılıklara, ayrı alanlar nosyonuna ve bu bağlamda toplumsal cinsiyete dayalı katı iş bölümüne işaret etmektedir.

Sonuç olarak, katılımcıların çalışma yaşamına katılımı incelendiğinde kültürel engeller, eğitim ve medeni durumlarının ve çocuklarının bakımını üstlenmelerinin belirleyici rol oynadığı görülmüştür. Ayrı alanlar nosyonunun içselleştirilmesi, bu bağlamda kültürel olarak kadının çalışmasının kabul edilmeyişi,

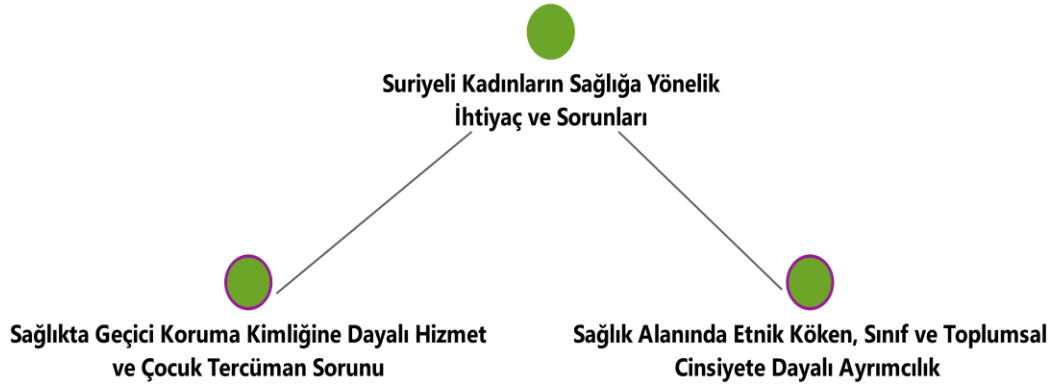
evli kadınların çalışmaması, kadının rolünün annelikle bir görülmesinin ise toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık pratiklerinin birer göstergesi olduğu düşünülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe, kadınların bu pratikleri aşmaya yönelik istek ve motivasyonlarının olması, bu pratiklerin eğitimle aşılabileceğinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Son olarak, çalışma yaşamına katılan bekar, yalnız ya da dul Suriyeli kadının ise Türkiyeli kadınlarla aynı işi hatta daha fazlasını yapsa dahi eşit ücret alamadığı kadınların Suriyeli olmalarından dolayı çalışma yaşamına erişimlerinin kısıtlanmasının ise etnik kökenine dayalı bir ayrımcılığa işaret ettiği düşünülmektedir.

Suriyelilerin çalışma yaşamına katılmaması, gelir durumları, barınma koşulları ve bu koşulları aşacak gelirleri bulunmadığı, yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda ise “en temel ihtiyaçlarının” sağlık alanında verilen hizmetlerden yararlanmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü “Suriyeli Kadınların Sağlığa Yönelik İhtiyaç ve Sorunları” na odaklanmaktadır.

3.1.3. Suriyeli Kadınların Sağlığa Yönelik İhtiyaç ve Sorunları

Araştırmanın literatür bölümünden de hatırlanabileceği üzere, geçici koruma statusü Suriyelilere Türkiye vatandaşlarının sahip olduğu sağlık haklarını vermiş, devlet hastanelerinden ücretsiz yararlanan Suriyelilerin, kulaklık, tekerlekli sandalye gibi medikal ihtiyaçlarının karşılanmasını ise yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri üstlenmiştir. Suriyeli kadınlar eğer Türkiye’de kayıtlıysa başka bir deyişle geçici koruma kimlik belgesine sahiplerse sağlık ve sağlıkla ilgili hizmetleri alabildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak, kayıtlı olmayan, kaydı güncellenmeyen ya da başka bir ilde kayıtlı olan Suriyeliler sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Bununla birlikte “hizmetlerden alımının” verimli ve etkili bir şekilde hizmetlerden faydalanma anlamına gelmediğinin altını çizmek önemlidir. Başka bir deyişle, geçici koruma kimlik belgesine sahip olmak, sağlıkta hizmet alımını bir hak haline getirmiştir. Ancak haktan yararlanan kadınlar, sağlık alanında özellikle “kadın doğum servislerinde” ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların sağlığı değerlendirmeleri “Sağlıkta Geçici Koruma Kimliğine Sahip Olmaya Dayalı Hizmet” ve “Sağlık Alanında Alanında Etnik Köken, Sınıf ve

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık” alt temalarıyla şekillenmiştir. Sağlık temasına dair alt temalar şekildeki gibidir:

Şekil 3.1.3. Suriyeli Kadınların Sağlığa Yönelik İhtiyaç ve Sorunları.

Sağlıkta Geçici Koruma Kimliğine Dayalı Hizmet ve Çocuk Tercüman Sorunu

Katılımcıların sağlık alanındaki değerlendirmelerindeki bir ölçüt “geçici koruma kimliğine” sahip olmaları, bu kimliğin getirdiği haklardan faydalanıp faydalanamamaları, faydalanıyorlar ise ne ölçüde faydalandıkları olmuştur. Türkiye’de geçici koruma statüsündeki Suriyeli kadınlar kimlik belgeleri olduğu sürece hastane hizmetlerinden yararlanabildiklerini, ancak başka bir ilde kayıtlı olanlar ya da kimlik güncellemesi döneminde olanlar sağlık haklarından yararlanamadıklarını anlatmışlardır. Türkiye’ye ilk geldikleri dönemde “dil engeliyle” karşılaştıklarını ifade eden kadınlar, bu sorunu hastane önünde duran “çocuk tercümanlarla” aştıklarını belirtmişlerdir. Bu bilgiler ışığında araştırmanın bu bölümü öncelikle “çocuk tercüman kullanılmasına dair sorunlara”, daha sonra ise “sağlıkta kimliğe bağlı yaşanan sorunlara” odaklanmaktadır.

Katılımcıların bir kısmı Türkiye’de sağlık hizmetlerine ulaşabildiklerini, bu bağlamda hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Göçün ilk dönemlerinde “dil engeli”ne bağlı bazı sorunlar ile karşılaştıklarını, bu sorunları ise “çocuk tercümanlar” aracılığıyla aştıklarını belirtmişlerdir:

Hastaneye gidiyoruz, kimliğimiz varsa çok ilgileniyorlar. Dil olmasaydı zaten aramızda çok şey olmazdı. Dil olmadığı için, biraz anlaşma konusunda şey olamıyoruz. Hastanede çok iyi bakıyorlar bize. Çok saygı duyuyorum bu konuda çok ilgileniyorlar bizimle. Çok teşekkür ederim (Umut).

İlk geldiğimizde en büyük sorunu hastaneye gidiyorduk, kendimizi anlatamıyorduk ama şimdi biraz kendimizi anlatabiliyoruz. Bir de hastanenin önünde çocuk tercümanlar duruyor. Yani Arapça bilenler duruyor. Onların hastanede bir şey yapmak istediğin zaman seninle geliyorlar tercüme ediyorlar hemen. Tercüman 10 TL. Yani normal bir muayene gibi bir şey ise 10 TL alıyorlar. Başka bir şey ise daha uzun süre ise bilmiyorum (Alya).

Kimlik çıkınca bize çok destek oluyorlar. Tedavi, ilaç bedava. Doktorlarla anlaşırken hastanelerin önünde Suriyeli çocuklar duruyor. 10 TL karşılığında çeviriyorlar. Ya da benim oğlan Türkçe biliyor (Ece).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, katılımcılardan bazıları sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaktan oldukça memnun gözükmektedirler. Türkiye'ye geldiklerinde "dil engeliyle" karşılaştıklarını söyleyen kadınlar, bu sorunlarını Arapça bilen çocuklarla çözdüklerini belirtmişlerdir. Kadınlar bunu bir sorun olarak belirtmeseler de, bu durum çocuk işçiliğine işaret etmekte, aynı zamanda tıbbi konularda çocuklar tarafından verilen "tercüme hizmetinin" sağlık hizmetlerinin verimli ve etkili kullanılmasının önünde bir engel olup olmadığının sorgulanması gerekmektedir. Gelişimini henüz tamamlamamış, tıbbi terminolojiye hakim olmayan, Türkçe seviyelerinin herhangi bir şekilde ölçülmediği, hastalığın ciddiyetinin farkında olup olamayacağını bilmediği, hastalığı yanlış iletmeleriyle yanlış teşhis ve yanlış tedaviye yol açabilecek çocukların tercüman olarak kullanılması, sağlık alanında büyük bir soruna ve etik ihlale işaret ettiği düşünülmektedir. Bunlara ek olarak, annelerine hastalıkları hakkında tercümanlık yapan çocukların, annelerine dair mahrem bilgilere sahip olmasının, çocukların psiko-sosyal gelişimine olası etkileri ve aynı zeminde annelerin psikolojilerinde yaratabileceği etkiler de "çocukların hastane ortamlarında tercüman olarak çalıştırılmasının" sağlık alanında bir sorun ve hak ihlali olduğunu düşündürmektedir. Son olarak, okul yerine hastane ortamında bulunmanın ve "tam zamanlı çalışmanın Suriyeli çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimine olan etkisi gözönünde bulundurulduğunda açıkça bir çocuk hakları ihlali ortaya çıkmaktadır.

Geçici koruma kimliği aktif olan ve hastanelerden memnun olan katılımcıların yanı sıra, geçici koruma kimlikleri güncellenmeyen katılımcılar ya da başka bir ilde kayıtlı oldukları için Konya'da sağlık hizmetlerinden yararlanamayan katılımcılar vardır. Katılımcılar hastane hizmetlerine ulaşamadıklarını ya da ilaç ihtiyaçlarının karşılanmadığını ifade etmişlerdir:

Şimdi çocukların kimlikleri Urfa'da yazıyor ya, burada hiçbir hastane çocukları almıyor, bakmıyorlar. Bir çocuk hastalandığı zaman eczaneye gidiyorum, eczaneden şurup bir şeyler alıyorum. Bir tane kızı hastalandı, eczane 80 TL aldı. (Asiye).

TC'si aktif değilmiş. Ücret istemişler ondan yani hizmet vermemişler ona. TC'si aktif olmadığı için (Hale).

Şimdi genel olarak biz burada kalmaktan memnunuz, bu kimlikler durduğu yerde durdukları için çok sıkıntı yaşıyoruz. Çocukları hastaneye götüremiyorum. Her şeyi ödemek zorundayım. Çocuğumun kolunda bir sorun var, hastaneye götüremiyorum o da çok ağlıyor, çok acıyormuş. Oğlunun ilaç alması gerekiyor. İl Göç İdaresi'ne gittim, "randevu vereceğiz, 1 ay sonra geleceksin" dediler. "Bilgi güncelleme de 2 ay alacak o zamana kadar biz ne yapacağız?" (Azra).

Katılımcıların anlatılarında da görülebileceği üzere Suriyelilerin kayıt altında olması sağlık hizmetlerinden yararlanmalarına yetmemekte, kimliklerini güncellemeleri ve kayıt oldukları ilde sağlık hizmetlerinden yararlanmaları gerekmektedir. Kimlik güncelleme süreci çok uzun bir zaman alabilmekte ve sağlık haklarından yararlanamayan Suriyelileri mağdur edebilmektedir. Benzer şekilde, kayıtlı oldukları ilde tutunamayan Suriyeliler daha iyi bir yaşam için başka bir ile göç ettiklerinde geçici koruma statüsünün sağladığı hiç bir haktan yararlanamamaktadır. Kimlik güncelleme ve kayıtlı oldukları ilde barınma şartı, devletin bir kontrol mekanizması ve göç yönetiminin bir unsuru olarak görülmektedir. Ancak göç edene kadar başka bir ülkenin sağlık sisteminden ve bu sistemin içindeki koruyucu-önleyici sağlık hizmetlerinden yararlanan, beslenmeleri ve bağışıklık sistemleri o ülkede gelişmiş, Türkiye'de ise sağlıksız barınma koşullarında, küçük evlerde, geniş aileler şeklinde birçok çocukla yaşayan, yiyecek-giyecek ve Doğalgaza erişimleri kısıtlı olan bireylerin enfeksiyon riski ve sağlık hizmetlerine olan ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, var olan uygulamanın hem birey hem halk sağlığı açısından risk yarattığı düşünülmektedir.

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, geçici koruma statüsü Suriyelilere vatandaşlara verilen haklar ve hizmetlere erişim imkanı sağlamıştır. Ancak "kimlik" ile ilgili sorunlar sağlık alanında hizmet alamamalarına sebep olmaktadır. Bunlara ek olarak, daha öncede belirtildiği gibi, Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişimleri, bu erişimin etkili ve verimli hizmet aldıkları anlamına gelmeyebilmektedir. Suriyeli kadınların özellikle kadın doğumda maruz bırakıldıklarını ifade ettikleri nefret söylemi, Suriyeli kadınların sağlık alanında etnik

köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılıkla karşılaştıklarına işaret etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü “sağlık alanında alanında etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık deneyimlerine” odaklanmaktadır.

Sağlık Alanında Etnik Köken, Sınıf ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Deneyimleri

Suriyeli katılımcılardan bazıları özellikle kadın doğum hizmetlerinde etnik kökenleri ve toplumsal cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılık deneyimi yaşadıklarını iletmişlerdir. Kadınlar, hizmet verenlerin Türkiyelilere davranış biçimleriyle, Suriyelilere davranış biçimlerinin Suriyeliler aleyhine farklılık gösterdiğini vurgulamaktadırlar. Bu farklılığın “dil engelinden” kaynaklanmadığı, Türkmen ve Arap kökenli Suriyelilerin ayrımcılık deneyimlerinin ortak olduğu görülmüştür. Deneyimledikleri ayrımcılık sebebiyle ekonomik sermayeleri olanlar, özel hastanelere giderek bu sorunu çözmeye çalışırken, diğer kadınlar hastaneye gitmemeyi seçmektedir. Bu durumun ise sağlık alanında Suriyeliler arasında sınıfsal bir farklılığa işaret ettiği düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü Suriyeli kadınların etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyetlerine dayalı ayrımcılık deneyimlerine odaklanmaktadır.

Suriyeli katılımcılardan bazıları hastaneye gittiklerinde Suriyeli olmaları ve çok çocuk doğurmaları sebebiyle ayrımcılığa maruz kaldıklarını, dolayısıyla sağlık hizmetlerinden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir:

Hastanelerden hiç memnun kalmadım. Önce iyi bakıyorlardı da ilk geldiğimizde... İlk geldiğimde iyi, ama şimdi bizi nefretle karşılıyorlar. Doktorlar hiç bizi iyi karşılamıyor. Hiç yani sizinkiler gibi muayene yapmıyorlar bizi yani. Size bakıyorlar gibi, bize bakmıyorlar. Gidin. Muayene yapmıyorlar. Muayene yaptıkları zaman da bize küfür yapıyorlar. Muayene de yapıyorlar, ama küfürle. Şimdi hastayım, korkumdan gidemiyorum. Hastalıktan değil, doktordan. Bakmıyorlar. Doktordan kötü bir şeyler, laf duyacağıma gitmiyorum. “Gidin buradan. Sizden bıktık. Kötü Suriyeliler. Doğurmayın. Sizden başka hasta yok mu? Sizden başka hasta bakacağımız yok mu sadece siz mi?” (Aytan).

Doktorlar bazen kötü davranıyorlar. Yani sen bir günde bir soru soruyorsun, itibar etmiyorlar sana. Soru soruyorum suratlar da şey mesela. Hepsi (bütün doktorlar) değil. Bu şey, çok çocuk doğuruyorlar falan diye laf eden oluyor. Kendileri de doğuruyor. Biz de doğuruyoruz. Ben hastaneye gidiyorum, Türkler de oluyor biz de oluyoruz (Ada).

İşte o doktorsa, biz de hastayız. Mesela geldik buraya, ne kadar en kötü olsa, en kirli hasta olsa, di mi, devlet seni koymuş bakmalısın. Yani devletten parayı alıyorsun sen ay sonunda. Yani bakan da çok, ilgilenen yani. Annemi ameliyat yaptı genel cerrahi doktoru çok iyiydi. Hal hatrımızı sordu. “Korkma ablam” falan “teyzem ben gireceğim ameliyatına”. Çok destek oldu bana. Mesela kadın doğuma gittiğimizde böyle şeyler görmüyoruz (Nalan).

Katılımcıların söylemleri Suriyeli kadınların sağlık alanında hizmet verenler tarafından özellikle sağlık alanında ayrımcı pratikleri gerçekleştirmeyeceği varsayılan doktorlar tarafından nefret söylemlerine maruz bırakıldığını göstermektedir. Bu söylemler kadınların “hastalıktan değil, doktorlardan” korkmalarına ve hasta olsalar bile hastaneye gitmemelerine sebep olmaktadır. Kadınların kendilerini Türkiyeli vatandaşlarla kıyaslaması, kadınların çok sayıda çocuk doğurmasına ve Suriyelilerin Türkiye’den gitmesi gerektiğine dayanan nefret söylemlerinin kadın doğum servislerinde gerçekleşmesi, sağlık alanında sınıf, etnik köken ve toplumsal cinsiyete dayalı bir ayrımcılık yaşandığına işaret etmektedir. Nitekim, Nalan’ın anlatısı cerrahi doktorlarının davranışıyla, kadın doğum doktorlarının davranışları arasındaki değişim açıkça toplumsal cinsiyete dayalı bir farklılığa işaret etmektedir. Benzer şekilde, çok çocuk doğurmanın *Suriyeli kadın* olması, dolayısıyla etnik köken ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık özel hastanelerde görülmemektedir. Başka bir deyişle, Suriyelilerin ekonomik sermayelerine göre hizmet aldıkları yer değiştiğinde, aldıkları hizmet de değişebilmektedir. Bu bağlamda, etraftan aldığı borçlarla devlet hastanesi yerine özel hastaneye gidebilen Alva deneyimini şu sözlerle paylaşmıştır:

Hastanede bize iyi davranmıyorlar. Devlet hastanelerine gidemiyorum artık. Özele gidiyorum, kendi ücretimi ödüyorum. Bize iyi davranırlar hastanede. Hastaneye gidiyorlar şey diyorlar “bunlar gitsin artık”. Böyle yüzümüze söylüyorlar: “Suriyeliler gitsin”. Hizmet vermiyorlar, sonra özele gidiyoruz. Türkçemiz de yok, tercümana ihtiyaç var, bizim de tercümanımız yok. Anlayamıyorum. Böyle bir şeyler oluyor, “git git” diyor böyle bana. Özele gitmek için borç aldım birisinden bile bile. Özel hastanede tercüman var, çok iyi ilgileniyorlar. İnsan yerine koyuyorlar bizi (Alva).

Alva’nın anlatısından da anlaşılabilceği üzere “maddi gücü yeten” ya da “sosyal sermayeleri sayesinde maddi destek” alabilen Suriyeli kadınlar devlet hastanelerinden, tam zamanlı tercümanların bulunduğu, sağlığın hak temelli bir hizmet olarak görüldüğü özel hastanelere gitmektedirler. Bu bağlamda etnik köken, toplumsal cinsiyet ve sınıfa dayalı ayrımcılık özel hastanelerde gerçekleşmemektedir.

Benzer şekilde, özel hastanelerde bulunan tam zamanlı ve meslekleri tercümanlık olan tercümanlar, Suriyeli kadınlar ve doktorlar arasındaki “dil engelini” kaldırmaktadır. Ancak devlet hastanelerinde yaşanan bu durumu tek başına dil engeliyle açıklamak mümkün görünmemektedir. Nitekim kendisinin dil engeli bulunmayan ve Türkçeyi oldukça iyi konuşan Nalan, etnik kökeni ve toplumsal cinsiyeti sebebiyle hastanelerde birçok kez nefret söylemiyle karşı karşıya kalış deneyimini şu şekilde anlatmıştır:

Mesela ben o gün Meram Araştırma'ya gittim. Benim biraz akıntım vardı falan. Gittim dedim, böyle böyle adet düzensizliğim var. Suriyeli olduğum için “bir şey yoktur” dedi. Hiçbir ilaç bile vermedi. Sonuçları kan sonuçlarını aldı, “bir şeyin yoktur senin” dedi imzasını attı. “Tamam, git” dedi “bir şeyin yok”. “Hocam” dedim “iltihap var, akıntım var”. “Ben daha önce gittim doktor bana bir sürü ilaç verdi aynı şekil” dedim. O gün işte iki tane Arap vardı, o Araplara tercümanlık ettim. “Niye bunları söylemeye gelmişler buraya? Gitsinler daha doğum yapıyorlar” dedi. Kadınlardan biri de hamileydi. Yani ben Türk'üm ben napacam? Arap onlar. Onlarla sorunun varsa onlarla. Ben kendi dilimden konuşuyorum. Anlatıyorum. Kimliğim Suriye olsun isterse üzerinde Suriye yazsın. Bilmiyorum o doktora çok şey yaptım. Yani çok üzüldüm. Şimdi yani hiç gitmiyorum. Meram Araştırma'ya gideceğim, gitmiyorum. 15 Temmuz var oraya git diyorlar, işte şimdi oraya gideceğim. Randevuyu ben de alabilirim okumuşluğum da var 182 yi arıyorum, oradan alıyorum. Herkese de alıyorum mesela komşuma da. Çok iyi yani konuşuyorum da... Var doktor mesela böyle o X Hanım mesela o gün sinirli miydi neydi? Artık bana mı denk geldi? Ondan sonra ben de gitmedim işte. Ayın 28'inden sonra adet tarihim geçen ayın 28 inde, şimdi ikinci ayın 19 u oldu mesela, daha aynı. Gitmedim, gidemedim. Bilmiyorum artık hamilelik mi var? Normal mi? yoksa can sıkıntısından mı? Bilemedim. Biz Türkmeniz mesela Türkçe biliyoruz. Doktor bize bir şey dese anlıyoruz, hemen üzerimize alınıyoruz. O Araplar anlamıyor. Hakaret etse de anlamıyordu. Bir de ben dilinden biliyorum. Seni zorlandırmıyorum. Mesela şimdi dilinden bilmeyen nasıl oluyor? Anlatıyor, o anlamıyor (Nalan).

Nalan'nın anlatısından da anlaşılacağı üzere, kendilerini iyi ifade edebilen, hizmetlere nasıl ulaşabileceğini bilen Türkmen kökenli Suriyeliler de, Arap kökenli Suriyeli kadınlarla aynı deneyimi paylaşmakta, “Türkiye’de olmaları” ve “çok çocuk doğurmaları” sebebiyle nefret söylemleriyle baş başa kalmaktadırlar. Başka bir deyişle, Suriyeli kadınlar sığınma hakkı ve bu hakkın Türkiye’deki yansımaları olan “geçici koruma statüsünün” getirdiği haklardan yararlandıkları için ayrımcılığa uğramaktadırlar. Katılımcıların birçoğunun tekrarladığı gibi, Nalan’ da kendisine yapılan muamelelerden dolayı hastaneye gitmekten korkmakta, hamileyse

bile bunu bilmediğini söylemektedir. Bu durum başlı başına bir hasta hakları ihlali olmakla beraber, aynı zamanda birey ve toplum sağlığı açısından da tehdit oluşturmaktadır. Nalan'ın anlatısında dikkati çeken bir diğer nokta ise “Türkmen kökenli Suriyeliler” ve “Arap kökenli Suriyeliler” arasında yaptığı ayrımıdır. Nalan'ın doktorların kendilerine yaptığı ayrımcılığı Araplarla ilişkilendirmesinin böyle deneyimler arttıkça uzun vadede Suriyeliler arasında etnik kökene dayalı bir gerilim yaratacağı öngörüsünü doğurmaktadır.

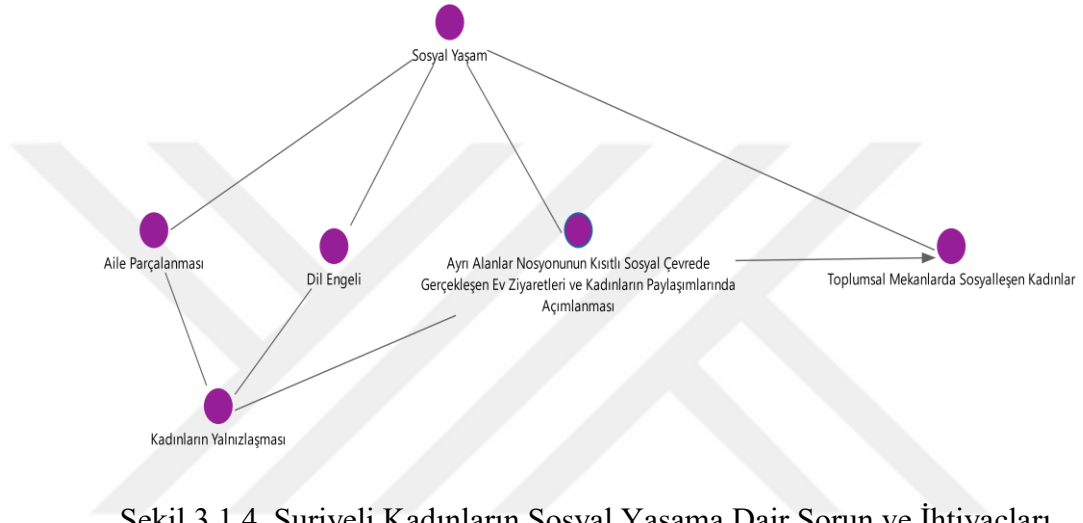
Sonuç olarak kadınların sağlığa dair ihtiyaç ve problemleri hastanelerde tercüman sorunu, sağlıkta geçici koruma kimliğine dayalı hizmetin ortaya çıkardığı sorunlar ve sağlık alanında etnik köken sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla şekillenmektedir. Özellikle kadın doğumda yaşanan ayrımcı pratikler, kadınları mağdur etmekte ve kadınları toplumsal cinsiyetleri ve etnik kökenleri sebebiyle yeni bir dezavantajlı durumda konumlandırmaktadır. Kadınların bu problemlere üretebildikleri çözüm yolları ise ait oldukları sınıfla sınırlanmaktadır. Dolayısıyla kadınlar hastaneye gitmemek ya da özel hastaneye gitmekle bu sorunları aşmaya çalışmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli kadınların gelir durumları göz önünde bulundurulduğunda, özel hastaneleri tercih etmeleri mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, kadınlar hastaneye gitmemeyi seçmektedir. Bu durumda karşılaştıkları sorunlarını çözmelerini sağlayacak mekanizmalardan birinin sosyal destek mekanizmaları olduğu düşünülmektedir. Sosyal destek mekanizmalarına sahip olan ve bu mekanizmaları verimli kullanabilen kadınların hem birbirlerinden şikayet mekanizmalarını öğrenebilecekleri, hem de gidebilecekleri başka hastaneleri tercih edebilecekleri düşünülmektedir. Ancak kadınların sosyal yaşamı ve sosyal destek mekanizmalarına dair anlatıları, Türkiye’de yaşadıkları sorunları paylaşacak sosyal destek mekanizmalarından yeterince yararlanamadıklarını göstermektedir. Bu doğrultuda araştırmanın bir sonraki bölümü sosyal yaşamda Suriyeli kadınlara odaklanmaktadır.

3.1.4. Suriyeli Kadınların Sosyal Yaşama Dair Sorun ve İhtiyaçları

Suriyeli kadınların sosyal yaşama katılımları incelendiğinde, öncelikle göç süreciyle beraber bir “aile parçalanması” yaşadıkları, sosyal yaşamlarında “dil engeline” takıldıkları, kültürlerine ve maddi durumlarına bağlı olarak evlerinden çok

fazla çıkmadıkları, sosyalleşme ihtiyaçlarını ise komşularına ya da akrabalarına giderek karşıladıkları görülmüştür. Toplumsal mekanlar olan okul, hastane, muhtarlık, kurs gibi yerlere giden kadınların ise hizmet alımı çerçevesinde yeni arkadaşlar edinerek sosyal yaşama katıldıkları ve sosyal çevrelerini genişlettikleri gözlemlenmiştir. Suriyeli kadınların ev ziyaretleriyle şekillenen kısıtlı sosyal yaşamlarında, kültürel şiddetin öğelerinin de etkili olduğu bulgulanmış, konu kültürel şiddet teması altında işlenmiştir. Sosyal yaşama dair tema ve alt temalar aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.1.4. Suriyeli Kadınların Sosyal Yaşama Dair Sorun ve İhtiyaçları.

Aile Parçalanması ve Dil Engelinin Kadınları Yalnızlaştırması

Araştırmanın önceki bölümlerinden de hatırlanabileceği gibi, Suriye kültürünün getirdiği ayrı alanlar nosyonu, kadının evde oturması ve erkeğin çalışması gerekliliğiyle şekillenmektedir. Bu nosyonun sosyal yaşama yansması, erkeklerin kamusal alanlarda bulunup, dil bilgilerini ve sosyal çevrelerini genişletirken, kadınların evleride kalarak yalnızlaşmasına sebep olmaktadır. Katılımcıların anlatıları, Suriye'deyken evde oturmalarının, sosyal ağlarının geniş olması ve akrabalarının mekânsal olarak yakın olması sebebiyle bir sorun teşkil etmediğini, ancak göç ile beraber aile parçalanması yaşayan, arkadaşlarından ayrı düşen ve dil engeli sebebiyle yeni arkadaşlar edinemeyen kadınların Türkiye'de yalnızlaştıklarını göstermektedir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü göç sonrasında kadınların yalnızlaşmasını aile parçalanması ve dil engeli üzerinden anlatmaktadır.

Katılımcılar Türkiye’de sosyal çevrelerinin geniş olmadığını, savaş ve göç süreciyle ailelerinde birçok kayıp yaşandığını, kayıp yaşamasalar bile "ailelerinin parçalandığını" ifade etmişler:

Ailemden ayrı düştüm. Bir kardeşimden haber aldım. 14 yaşındaki kızıyla beraber ölmüşler. Bir gün ramazanı bekliyorlar, eve bomba girmiş. 3 kızı içindeyken ev yıkılmış, boynu kırılmış (Ece).

Ailem zaten parçalandı, yitip gittik (Alya).

Yani en çok değişen yani ailem, ortam yani yakınlarım, akrabam. Yeğenlerim, kuzenlerim artık kimse yok burada. Orada onlar ile birlikte kalıyorduk. Orayı bırakıp, buraya geldik (Asya).

Akrabalar, arkadaşlar, her şeyimiz vardı. Burada işte akrabaların her biri bir yerde. Mesela biz üç eltiyiz birimiz Antep’te birimiz. Araplar da burada oturuyor, biz de burada oturuyoruz. İşte uzak, uzak. Mesela biri Antep’te dayılarımız mesela kimi İzmir’de kimi İstanbul’da işte amcalarımız uzakta oralarda böyle şeylerimiz oluyor (Nalan).

Ablam bir tarafta, annem Hatay’da, ablam Osmaniye’de. Daha ablam burada olsa gidip, gelebilirdik. Başka orada hayat başka (Ada).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, Suriyeli kadınların ailelerinin bir kısmı Suriye’de kalmış, geriye kalan akrabaları ise Türkiye’nin çeşitli illerine dağılmıştır. Kadınların yaşadıkları savaş travmaları ve kardeşlerinin ölümü gibi birincil travmaların yanında, dillini, kültürünü, yaşam pratiklerini bilmedikleri ve az gelire yaşadıkları bir ülkede başlıca sosyal desteklerini oluşturacak olan akrabalarından ayrı olmak kadınlar için temel bir zorluk olarak belirtilmiş, sosyal yaşamlarının da bu yüzden kısıtlı kaldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kadınlar yalnızlaştıklarını, dil bilmedikleri ve kimseyi tanımadıkları için sosyal ilişkilerinin zayıfladığını aktarmışlardır. Bu zeminde, ailelerin parçalanması, dil engeliyle beraber kadınların yalnızlaşması olgusunu doğurmuştur.

Suriye’deyken herhangi bir dil engeli olmayan ve aileleri henüz parçalanmamış olan kadınlar, yaşadıkları yerlerdeki kişileri tanıdıklarını, arkadaşları olduğunu, şu anda da dil bilmedikleri için yeni kişilerle tanışamadıklarını ve yalnız kaldıklarını ifade etmişler:

Aliştığım şeyler vardı orda. Akrabalarım vardı orada yakınlarım, arkadaşlarım falan vardı. Her şey değişti yani her şeye sıfırdan başladık. Herkes tanıdığımız insanlar zaten. Küçük bir köyde kalıyorduk herkes birbirini tanıyor. Burada hiç kimse tanımıyor. Yalnız kaldık. Kimse ile iletişime geçemiyorum. O açıdan çok şey değişti(Alva).

Değişik tabii ki öyle bir şey şimdi burada şey akraba yok, arkadaşlar yok. Orada vardı. Öyle bir şey o farklı. Çok evden çıkmıyorum, orada evde oturmuyordum. Şimdi dil anlamadığım için biraz tuhaf bir şey oluyor öyle. Yani evden çıkmıyorum, çok çıkmıyorum. (Merve)

Bir şey konuşuyorlar biz anlamıyoruz. Cevap veremiyoruz çünkü o dili anlamıyoruz (Hale).

Görüldüğü üzere katılımcılar hem akraba ve arkadaşlarının yoksunluğundan, hem de dışarı çıktıklarında konuşulan dili anlamamaktan dolayı yalnız hissetmektedirler. Katılımcılar sokağa çıkamadıklarını, hatta çocuklarının bile evde oturtmak zorunda kaldığına değinmişler:

Evde kalmak zorundayım. Suriye'deyken zaten köyde kalıyorduk kendi evimizde, çocuklarım istedikleri her zaman sokağa çıkıyordu. Zaten sokaktaki herkes orada birbirini tanıyor. Ama burada çocukları evde tutmak zorundayım. Bir yere çıkmıyorlar oynamak için. Sürekli kapatıyoruz çocukları. Yani çok zor her şey değişti. İlk geldiğimizde kimseyi tanımıyoruz. Hala şimdiye kadar dilimiz iyi değil yani kimse ile anlaşamıyoruz Türkler ile. Her şey zor yani zor (Asya).

Bir yere gidemiyoruz. Bir gidişte ne lazım alıyorsun geliyorsun. Bitti, evden dışarı çıkmak yok (Ada)

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, Suriye'deyken güçlü sosyal sermayeleri ve kendi aralarında güçlü ilişki ağları olan kadınlar, göç nedeniyle bu bağları ve sermayelerini yitirmişler. Yeni bağlar ve yeni arkadaşlıklar kurmak isteyen kadınlar ise “dil engeliyle” karşılaşmakta, dolayısıyla da bu bağları kuramamakta ve yalnızlaşmaktadırlar. Kadınlar yalnızlıklarını komşularına ya da akrabalarına yaptıkları ev ziyaretleriyle ya da toplumsal mekanlarda sosyalleşerek aşmaya çalışmaktadır. Bu zeminde araştırmanın bir sonraki bölümü, “Ayrı Alanlar Nosyonuyla Şekillenen Ev içi Bakımın ve Sosyal Yaşamın Kısıtlı Sosyal Çevrede Gerçekleşen Ev Ziyaretleri ve Kadınların Paylaşımlarında Açıklanması” ve “Kadınların Kamusal Alana Çıkışı: Toplumsal Mekanlarda Sosyalleşen Kadınlara” odaklanmaktadır.

Ayrı Alanlar Nosyonunun Kısıtlı Sosyal Çevrede Gerçekleşen Ev Ziyaretleri ve Kadınların Paylaşımlarında Açıklanması

Daha öncede belirtildiği üzere, özel alanın kadına ait oluşu ve kamusal alanın erkeklere ait oluşu, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü beraberinde getirmiş,

kadınların ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu tutulmaları araştırma katılımcılarının ortak bir deneyimi olarak iletilmiştir. Kadınların çoğu zamanını ev işleri ve çocuk ya da yaşlı bakımıyla geçirmeleri gerekliliği, kadınların kısıtlı sosyal çevreleri içerisinde sosyalleşmelerine sebep olmaktadır. Bu kısıtlı çevre de gerçekleştirilen sosyalleşme ise kamusal alanlardan ziyade akraba ya da komşularına ziyarete gitmek şeklinde gerçekleşmektedir. Kadınların ev ziyaretlerindeki paylaşımların ise yine “özel alan-kamusal alanı” ayrışmasını yansıttığı, kadınların eşleriyle ilgili sorunları birincil derece akrabaları dışında kimseyle paylaşmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü kadınların ev ziyareti yoluyla sosyalleşmelerine ve bu sosyalleşme sürecindeki paylaşımlarına ayrı alanlar nosyonu gözönünde bulundurularak odaklanmaktadır.

Katılımcılar çoğunlukla geniş bir arkadaş çevrelerinin olmadığını, arkadaşlarının genel olarak Suriyeliler olduğunu, çoğunlukla akrabalarıyla "ev ziyaretlerinde" görüştiklerini, bazen de Türkiyeli ya da Suriyeli komşularıyla sosyalleştiklerini ifade etmişler:

Yok. Öyle fazla arkadaş şey etmem. Kızlarım var burada, 3 tane kızım var evliler. Her gün bir tanesinin yanına gidiyorum. Yetiyor (Ada).

Az önce seni getiren kadın, Nalan, bir de kardeşlerim var o kadar. Onlarla iletişime geçiyorum. Başka bir kişi yok (Hale).

Arkadaşım pek yok. Komşularım iyi, ama ben kızım ile geziyorum (Merve).

Yukarıda abim var işte. Onlar da şimdi Antep'e gittiler işte. Abimin kaynanası Antep'te oraya gittiler ziyarete işte çatıda iki tane komşularımız var onlara gidip geliyoruz. Yine bizim gibi Türkmenler. İşte bunlar başka apartman dışında fazla kimseye gitmeyiz (Aytan).

Katılımcıların sosyal destek mekanizmalarının “gücünü” anlayabilmek adına, başka bir deyişle, kadınların arasındaki güven ilişkisini, birbirlerine hangi durumlarda destek oldukları gibi konuları anlayabilmek için kadınlara bu ziyaretlerde neler konuştukları sorulmuştur. Katılımcılar ev ziyaretleriyle şekillenen yaşamlarında, komşularıyla sınırlarını ya da dertlerini paylaştıkları bir dostluk ilişkisinden ziyade sohbet ettiklerini ifade etmişler:

Arkadaşım gelince arada sırada sadece konuşuyoruz. Çok şey olmuyor. Ama kardeşlerim ile oturuyoruz, yemek yiyoruz, yemek yerken sohbet ediyoruz. Ben de kardeşimin evine gidiyorum, öyle (Hale).

Arkadaşları, kardeşi, akrabaları Suriyeliler. Beraber oturunca hep Suriye'den bahsediyoruz bişi yapmıyoruz. Suriye'deyken akrabasına bomba atmışlar. Ölenleri hatırlıyoruz, Suriye'deyken olanları konuşuyoruz (Ece).

Bir derdim olursa bazen eşime konuşurum. Bazen kardeşime istersem yani. Ama çoğu içimde kalır (Sermin).

Katılımcılar özellikle "aile içi sorunları" kimseye anlatmadıklarını, özel yaşamlarına dair sorunlarını anne-kardeş gibi birinci dereceden akrabalarıyla paylaştıklarını belirtmişler:

Yani evde olanları dışarı çıkarmıyoruz. Suriye'de de aynı, evde olan şeyleri dışarı çıkarmıyoruz. Sadece dışarıda duyduğumuz şeyler falan onları oturup konuşuyoruz (Asiye).

Ya kocam ile olan sorunları hiç kimseye söyleyemem. Söylenmiyor. Böyle evde kalır. Evde olan evde kalır, kimseye anlatamıyorum. Ama kardeşlerim, komşularım ile olduğu zaman kardeşlerime anlatıyorum (Hale).

Annem var burada, kız kardeşim var. Onlarla şey yaparım en çok. Başkasına zaten sır verilmez. Her şey anlatılmaz yani. İşte annem ile kız kardeşim var burada (Nalan).

Eşimle kavga edersem, kimseye anlatmam, içimde kalır (Aytan).

Kimsem yok. Kime anlatacağım, kime diyeceğim? Susuyorum. İçimde kalıyor. Kimseye anlatmıyorum. İçimde kalıyor. Kimseye anlatacak şeyim yok (Umut).

Bir sıkıntım, bir derdim olduğunda kimseye söylemiyorum. Annem Suriye'de, annemi arayıp söylüyorum. Kız kardeşim Antep'te ona da arayıp söylüyorum o kadar yani (Alva).

Görüldüğü üzere katılımcıların sosyal yaşamları akrabaları ve komşularına yaptıkları ev ziyaretleriyle şekillenmekte, ev içerisinde yaşanan özellikle eşleriyle yaşanan problemlerin başkasına aktarılmasının ise kadınların kültürel olarak uygun bulmadıkları söylenebilmektedir. Bu çerçevede ayrı alanlar nosyonunun sosyal yaşama etkisi gözlemlenebilmektedir. Kadınların paylaşımlarının içerikleri genel konular ya da Suriye'de yaşananlardan oluşmakta, bu bağlamda kamusal konuları konuşurlarken, özel olarak gördükleri, paylaşılmasının doğru olmadığını düşündükleri "eşleriyle ilgili" sorunların ise kadınların sık sık vurguladığı gibi "içlerinde kaldığı" gözlemlenmektedir.

Kadınların göç sürecindeki travmaları göz önünde bulundurulduğunda, özel yaşamlarına dair problemlerini paylaşacak arkadaşlarının olmamasının, dolayısıyla “yaşadıklarını bastırmalarının” varolan travmayı güçlendirerek yeni psikolojik problemler yaratabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda kadınlara verilecek psiko-sosyal destek hizmetlerinin önemi açığa çıkmaktadır. Benzer şekilde, evde yaşanan sorunların evde kalmasına dair algının kadınları yalnızlaştıracağı ve hali hazırda dezavantajlı bir konumda bulunan bu kadınları güçsüzleştireceği düşünülmektedir. Bu etmenler göz önünde bulundurulduğunda, kadınlara verilecek psiko-sosyal desteklerin, dil kurslarının ve aynı zamanda başkalarıyla iletişime geçmelerini sağlayacak aktivite ve aktivite alanlarının yaratılmasının önemi açığa çıkmaktadır. Suriyeli kadınların gelir durumları ve yaşam koşulları gözönünde bulundurulduğunda para harcamalarını gerektirmeyen sivil toplum örgütleri, yerel yönetim ya da kamusal hizmetlerden yararlanmalarının kadınları kamusal alana çıkararak dolayısıyla toplumsal yaşama katılmalarını sağlayarak güçlendireceği öngörülmektedir. Nitekim katılımcıların bir kısmı dernekler, sivil toplum örgütleri ya da muhtarlardan hizmet almak için kamusal alana çıktıklarında, akrabaları ya da komşuları olmayan kişilerle sosyalleştiklerini ve sosyal çevrelerini genişlettiklerini belirtmişlerdir. Bu zeminde araştırmanın bir sonraki bölümü “toplumsal yaşama katılarak sosyalleşen kadınlara” odaklanmaktadır.

Kadınların Kamusal Alana Çıkışı: Toplumsal Yaşama Katılarak Sosyalleşen Kadınlar

Katılımcılardan yeni arkadaşlıklar kurduklarını ifade edenlerin bu arkadaşlığı, çeşitli sebeplerle özel alanları olan evlerinden çıkıp, kamusal alana geçtiklerinde kurdukları gözlemlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü kadınların toplumsal yaşama katılma yolları ve bu yollarla sosyal çevrelerini genişletme biçimlerine odaklanmaktadır.

Akrabaları ya da komşularından farklı kişilerle sosyalleştiklerini ifade eden katılımcıların bunu okul, hastane, kurs, muhtarlıklar ya da yardım için başvurdukları yerlerde tanıştıkları kişilerle gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir. Türkçe eğitimi için Konya Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursu (KOMEK) nun hizmetlerinden faydalanan Alya, orada Türkiyeli ve Suriyeli arkadaşlar edindiğini belirtmiştir:

Şimdi biz yedi kişiyiz. Hiçbirini tanıımıyordum önce, hepsi yeni arkadaşlarım. Yedi arkadaşız. Mesela biri hastalanıyorsa onun yanına gidiyoruz. Kurstan sonra biri evden bir şey almak istiyorsa arkadaşlardan biri biliyor, o bize alıyor. Boş zamanımızda çocukları alıp bahçeye çıkıyoruz, çocuklar oynarken biz de birbirimizle sohbet ediyoruz (Alya).

Benzer şekilde Nalan, tercümanlık yapmak için gittiği hastanede, Aytan ise çocuklarının okulundaki annelerle arkadaşlık kurduğunu ifade etmiştir:

Bir tane de Arap arkadaşımız var, eşi de Arap geldiler. Çocukları da biraz hastalar, engelli. Onlarla hastaneye giderdim işte tercümanlık yapmak için onunla arkadaş olduk. İşte böyle birkaç tane arkadaşımız var. Eşimin iki arkadaşı var, Türkiyeliler yani evleneceklerinde de Suriyelilerle tanışmışlar. Tercümanlığa gittik ben ve eşim. Eşim erkek tarafına tercümanlık etti. Burada tanış olduk. Arkadaş olduk. Gidip geliyoruz birbirimize (Nalan).

Kızlarımın sınıftakilerle yani sınıf çocuklarının anneleriyle görüşürüm. Onlardan memnunum. Onlar da Suriyeli (Aytan).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, toplumsal mekanlarda yeni arkadaş edinme yoluyla sosyal sermayelerini genişleten katılımcılar bulunmaktadır. Ancak bu katılımcıların Türkmen kökenli oldukları görülmektedir. Dolayısıyla burada yine etnik kökene dair bir farklılaşma olduğu, “dil bilen” Türkmen kadınların bu “kültürel sermayelerini” sosyal sermayelerine aktararak genişlettiği söylenebilmektedir. Türkmen kökenli Suriyeli kadınların hem Arapça hem Türkçe bildikleri için, arkadaş edinme şanslarının tek iletişim dili Arapça olan ve Türkçe bilmeyen kadınlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkmen kökenli Suriyelilerin, Arap kökenli Suriyelilere göre fırsat ve kaynaklara erişimde daha avantajlı bir konumda oldukları, Arap kökenli kadınların hizmet verenlerin “dil kurslarına” katılarak sosyal sermayelerini genişletebilecekleri söylenebilmektedir.

Son olarak, bazı katılımcılar sivil toplum örgütlerinin ya da muhtarların hizmetlerinden yararlandıklarını ve hizmetlerden yararlanma sürecinde yeni arkadaşlar edinerek sosyal çevrelerini genişlettiklerini belirtmişler:

Biraz ilerde kadınlar var. Birlikte dolaşıyoruz derneklerde. Çocuklara yiyecek bir şeyler alıyoruz (Asya).

Burada binada çok gidemiyoruz birbirimize ama oluyor arkadaşlarım. Ben muhtara gidip ekmek alıyorum ya, orada da arkadaşlarım oldu (Azra).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılacağı üzere okul, hastane ya da muhtarlık gibi yerlerdeki hizmet alımının, kadınlar için yeni sosyalleşme alanları açtığı görülmektedir. Bu bağlamda bu tür hizmetlerin kadınları birleştirici bir rol oynadığı söylenebilir. Ancak verilen hizmetler birleştirici olabildiği kadar, ayrıştırıcı da olabilmektedir:

Mesela şöyle bir şey kapıya bir dernek gelse mesela bir gıda falan getirse, o ona haber ediyor, o ona haber ediyor. İster alsın, ister almasın. Bir de dışardan köye gittiler diyelim, o gelir kendisi alır, bunlar muhtaç değiller diye dernekleri gönderir. İşte bazen komşularla o sorun oluyor” niye bana haber etmedin? Niye beni çağırmadın?” diye (Nalan).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı üzere, muhtardan ekmek almaya giderken sosyalleşebilen ve bu bağlamda hizmetin birleştirdiği kadınlar, başka bir dernek yardım adı altında dağıtım yaptığında ayrışabilmektedir. Bu bağlamda verilen hizmetlerin “veriliş biçiminin” önemi açığa çıkmaktadır. Bu zeminde Suriyelilere sunulan hizmetlerin “ayrıştırıcı” ve “birleştirici” yanlarının olduğu, bu sebeple verilen hizmetlerin eşit, adil, kayıt altında tutulmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu konu araştırmanın hizmet haritası bölümünde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

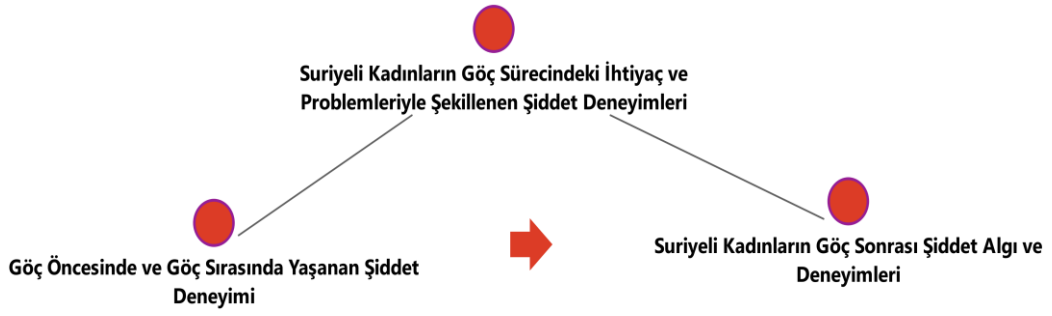
Sonuç olarak, Suriye’deki savaş ve göç süreci, katılımcıların aile parçalanmasına ve dil engeliyle karşılaşmasına sebep olarak kadınların yalnızlaşması olgusunu doğurmuştur. Suriyeli mahallesinde ikamet eden kadınlar bu yalnızlıklarını akrabalarına ya da komşularına yaptıkları ev ziyaretleriyle aşmaya çalışmaktadır. “Dil engeli” açısından incelendiğinde, Türkmen kökenli Suriyelilerin Arap kökenli Suriyelilere göre sosyal yaşama katılım açısından daha avantajlı bir konumda oldukları söylenebilmektedir. Ancak etnik kökenleri farketmeksizin kadınların paylaşımları incelendiğinde, birincil derece akrabaları olmadığı sürece kadınların paylaşımları “genel” konular üzerine olmaktadır. Bu bağlamda kadınlar aile içi sorunlar yaşadığında yine yalnız kalmakta ve kendini güçlendirecek sosyal destek mekanizmalarını kullanamamaktadırlar. Toplumsal mekanlarda çocukları için ya da hizmet alımı için bulunan kadınların ise arkadaş çevrelerini genişlettiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kadınların sosyal çevrelerini genişletebilecekleri sosyal alanların var olmasının ve bu alanların etkili ve verimli kullanılmasının önemi açığa çıkmaktadır. Son olarak, kadınlar, toplumsal mekanlarda yalnız başlarına yer alamadıklarını ve bunun genel olarak kültürlerinden özelde ise yakın partnerlerinin

görüşlerinden kaynaklandığını ifade etmişler. Bu konuya “Sosyal Yaşamda Toplumsal Cinsiyete Dayalı Kültürel Şiddet” teması altında değinilmektedir. Ancak bu konuyu daha iyi bir bağlamda anlamak için kadınların göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasındaki şiddet deneyimi ve algılarına odaklanmanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü göç sürecinde kadınların şiddet deneyimlerine odaklanmaktadır.

3.2. Suriyeli Kadınların Göç Sürecindeki İhtiyaç ve Sorunlarıyla Şekillenmiş Şiddet Deneyimleri

Araştırmanın bu bölümü katılımcıların göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında yaşadıkları başka bir deyişle “göç sürecinde” yaşadıkları şiddet deneyimine odaklanmaktadır. Göç öncesi ve göç sırasında yaşadıkları deneyimleri, göç sonrası Türkiye’deki ihtiyaç ve sorunlarıyla beraber şiddete dair algılarını ve göç sonrası şiddet deneyimlerini biçimlendirdiği düşünülmektedir. Nitekim katılımcıların sağlık alanında deneyimledikleri “etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık” ya da “çalışma yaşamına katılımlarındaki kültürel engellerin” kültürel/toplumsal şiddetin göstergeleri olduğu, kadınların şiddet algı ve deneyimlerini biçimlendirdikleri düşünülmektedir. Bu düşünceleri açıklayabilmek adına bu ve benzeri konular araştırma bağlamında bu ve “sağlık” ya da “çalışma” yaşamı teması altında incelenmektedir. Benzer şekilde şiddetin sadece yakın partner şiddeti anlamına gelmediği, savaşın şiddeti, kültürel şiddet, toplumsal şiddetin de kadınların şiddet deneyimine ait olduğu düşünülmektedir.

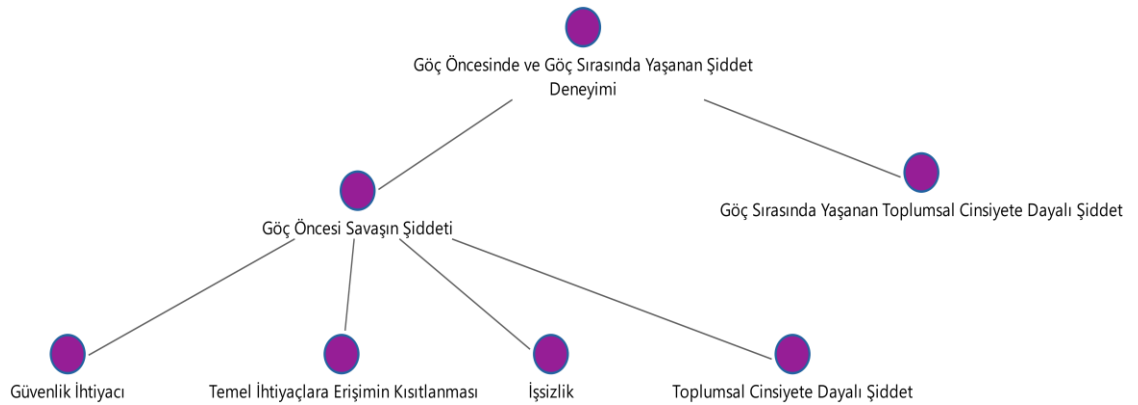
Bu zeminde, araştırmanın bu bölümünde, Suriyeli kadınların göç sürecindeki şiddet deneyimlerini anlamak için öncelikle kadınların göç öncesinde ve sırasında yaşadıkları şiddet deneyimi hakkında bilgi verilmekte, göç sonrası Türkiye’deki şiddet deneyimleri odak alınarak anlatılmaktadır. Kadınların göç öncesinde yaşadıkları şiddet deneyiminin savaşın şiddeti ile şekillendiği, benzer şekilde, göç sırasında ve göç öncesinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratiklerini deneyimledikleri görülmektedir. Kadınların göç sonrasında yaşadıkları şiddet deneyimini ise, Türkiye’deki ihtiyaçları ve problemleriyle beraber, göç ile Türkiye’ye taşıdıkları kültürle biçimlendiği gözlemlenmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında şiddet teması “göç öncesinde yaşanan şiddet, göç sırasında yaşanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve göç sonrası yaşanan şiddete” odaklanarak işlenmektedir. Göç sürecine dair temalar ve alt temalar aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.2. Suriyeli Kadınların Göç Sürecindeki İhtiyaç ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimleri.

3.2.1. Göç Öncesinde ve Göç Sırasında Yaşanan Şiddet Deneyimi

Suriye’de yaşanan savaşın kadın, erkek, çocuk, yaşlı farketmeksizin orada yaşayan tüm insanları etkilediği göz önünde bulundurulduğunda, araştırmanın bu bölümü, Suriye’deki savaş ve o savaş içerisindeki yaşam koşullarını, genelde Suriyelilerin, özelde ise toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların şiddet deneyimine odaklanarak anlatmaktadır. Kadınların göç öncesi deneyimlerini, göç etmelerinde de temel etkenler olan güvenlik ihtiyacı, temel ihtiyaçlara erişimin kısıtlanması, işsizlik ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet oluşturmaktadır. Benzer şekilde göç sırasındaki deneyimleri ise “kaçırılma, tecavüz” gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratikleri ile biçimlenmektedir. Bu zeminde göç öncesinde ve sırasında yaşanan şiddete dair alt temalar tablodaki gibidir:

Şekil 3.2.1. Göç Öncesinde ve Göç Sırasında Yaşanan Şiddet Deneyimi.

Göç Öncesi Savaşın Şiddeti

Araştırmaya katılan Suriyeli kadınların hepsi "zorunlu göç" kapsamında yaşadıkları yerleri terketmek durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla, araştırmanın bu bölümü, Suriyeli kadınları göçe sürükleyen süreçlere ve bu süreci biçimlendiren

şiddet deneyimine odaklanmaktadır. Katılımcılar göç etmelerinin temel sebebini Suriye'de yaşanan savaş ve o savaşın sonuçları olan güvenlik ihtiyacı, elektrik, su, yiyecek gibi temel ihtiyaçlara erişimin kısıtlılığı, işsizlik ve yoksulluk ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet olarak açıklamışlardır. Araştırmanın diğer bölümlerinde de görüleceği üzere, bu sebepler birbirinden bağımsız olmamakla beraber, birbirlerini etkileyerek Suriyelileri göç etmek zorunda bırakmıştır.

Güvenlik İhtiyacı, Temel İhtiyaçlara Erişimin Kısıtlanması, İşsizlik ve Yoksulluk

Katılımcılar savaş içerisinde güven duygularını yitirdiklerini, temel ihtiyaçlara erişemediklerini, savaştan dolayı işsiz ve yoksul kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıları göçe sürükleyen en önemli unsur yaşadıkları yerde güvenliklerinin bulunmamasıdır:

Yaşadığımız bölge ortada olduğu için ne Halep'e aitiz ne Şam'a aitiz. Artık bir saat süren bir yolculuk, dokuz saat on saat sürer oldu. Bir yere gitmek çok zor oldu. Ortada kaldık. Herkesin böyle küçük bir grubu, o grubun silahı var. Çalmalar, hırsızlık falan her şey yaygındı o mahallede. Yani güvensizlik oldu o bölgede. Bizim kaldığımız bölgeye ilk başta İŞİD geldi. İŞİD grubu çıktı, başka bir grup geldi. Savaş olduğu zaman insan okul, şey unutmuyor. Sadece güvenli bir yere geçmeyi istiyor. Çocuklarım için, çocuklarım güvende olsun diye (Alya).

Savaş var. Bir tarafta muhalif diyorlar, bir taraftan da Esat. Kürtler ayri baş kalktı. Her biri bir şey oldu. Bir gün mesela yatıyorduk, yeni evliydim daha. Bir sokağın birileri var bir sokağın başında iki muhalif birbirine girmiş. Çatışmaya gitmişler. Böyle yattık yere üzerimize yorganı çektik, dinledik silah sesleri vuruşlar falan. O buradan sıkıyor, bu da oradan sıkıyor, arada insanlar çok şey oluyor. Balkonlarımız perdelerimiz bütün delindi yani (Nalan).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı üzere, hem savaşın şiddeti, hem şiddetin hangi gruptan ne zaman geleceğinin bilinmemesi kadınların hiçbir yerde güvenli hissedememelerine sebep olmuştur. Benzer şekilde, şiddet silahlı bir şekilde gelmese bile, hırsızlık, yağma gibi durumlar katılımcıların ev içinde ya da dışında "güven ortamını" kaybetmelerine yol açmıştır. Katılımcılar, savaşın içinde olmak ve güvenli olmamaktan ötürü duyulan korkuyla beraber, yine savaşın bir sonucu olarak elektrik, su, Doğal gaz gibi temel ihtiyaçlara erişememelerinin kendilerini göç etmeye mecbur bıraktığını ifade etmişlerdir:

Orada hayat çok zordu zaten. Herşey çok zor. Her yerde çok zorlandık. Soğuk, mazot yok, çocuklar vardı yanımda. Silah çatışması duyuyordu çocuklar, çok korkuyorlardı. Öyle işte. Zorlandık, çok zorlandık(Asya).

Elektrik, su, doğal gaz yoktu. Mumla yaşıyorduk ama bazen bir saatliğine de olsa elektirik geliyordu. Mozat hiç ısınma yoktu. Kalın kıyafetlerle oturuyorduk (Ece).

Güvenlik ihtiyacı ve barınma koşullarında yaşanan zorlukların yanında, savaş koşullarında yaşanan bir "işsizlik" ve "işsizliğin getirdiği" yoksullukla başetmeleri gereken kadınlar, zaman zaman en temel ihtiyaç olan “gıdaya” bile erişemediklerini şu şekilde ifade etmektedirler:

Genel olarak yani önemli sebepler şöyle savaş, savaş olduğundan dolayı yani iş yok, bir bölgeyi kapatıyorlar, o bölgeden çıkamıyorsun. Evdeyken bombalar atılınca bodruma kaçıyoruz, otobüsteyken hiçbirşey yapamayız. Allah'ın rahmeti. Yemek, içecek zaten elektrik yok. En önemli sebepler bunlar. Güvenli hissetmiyorduk. Genel olarak Halep'ten çıkarken sorunlar yaşadık. 8-10 arası hep bomba atıyorlar, bekliyorduk. Hep korkuyorduk (Doğa).

O yüzden ben çok korktum. İstemedim durmayı orada. İş yok, her şey pahalı oldu. Elektrik yoktu, su yoktu, bazen ekmek yoktu. 2 gün ekmezsiz kaldık bir gün böyle. O yüzden istedim yani buraya gelmesini. Dedim çocukların istikbali daha fazla iyi olsun, yani orada istikbal yoktur. Yani bitti Suriye, bitti şimdi. Dedim burada istikbal, inşallah iyi olurlar (Azra).

Katılımcıların anlatılarında da görülebileceği üzere, kadınların göç öncesi deneyimleri bombalar ve çatışmalar, temel ihtiyaçlara erişimin kısıtlılığı, yoksulluk ve yoksulluğun getirdiği zorluklarla başetmek üzerinden şekillenmiş, savaş güvensiz bir yaşam ortamına ve işsizliğe, işsizlik yoksulluğa, yoksulluk temel ihtiyaçlara erişimin kısıtlanmasına ve katılımcıların Suriye’de daha fazla tutunamayıp göç etmelerine sebep olmuştur. Bu bağlamda genelde Suriyeliler, özelde kadınlar, ekonomik, fiziksel, duygusal şiddet türlerinin hepsini bir arada deneyimlemiştirler. Bu deneyimlere göç öncesi ve sırasında yaşanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyimi eşlik etmektedir. Dolayısıyla araştırmanın bir sonraki bölümü göç öncesi toplumsal cinsiyete dayalı şiddete odaklanmaktadır.

Göç Öncesi Yaşanan Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

Daha öncede belirtildiği üzere savaşın şiddeti Suriyelilerin ortak bir deneyimi olarak tüm toplumu etkilemiştir. Ancak toplumsal cinsiyet açısından incelendiğinde, Suriyeli kadınlar bu süreç ve bu süreçteki zorlukları tek başlarına üstlenmek zorunda

kaldıklarını, eşleri savaşta olan, para kazanmaya çalışan ya da eşlerini kaybetmiş kadınların, çocuklarının sorumluluklarını tek başlarına üstlendiklerini iletmıştirlar. Bu süreç içerisinde “kaçırılma, öldürülme, tecavüz” ile tehdit gibi kendilerine ve çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratiklerini deneyimlediklerini aktarmıştirlar. Göç öncesinde bu şiddetle evde oturarak başa çıkmaya çalışan kadınlar, göç yollarında ise tamamen güvensiz kaldıklarını anlatmıştirlar. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü göç öncesi ve göç sırasında yaşanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddete odaklanmaktadır.

Başlı başına travmatik bir deneyim olan savaşın içinde yaşama deneyimi, kadınlara çocuklarının güvenliğini sağlamak gibi yeni sorumluluklar getirmiş, kendileri güvenli olmayan kadınlar için sorumluluklarını üstlendikleri çocuklarını koruma ihtiyacı savaşta daha travmatik hale getirmiştir:

İlk önce kocam ve 2 çocuğum kaçarak geldi. Eşim “ben gidiyim size ev tutayım gelirsiniz” dedi. 15 gün onlarsız kaldım, çocuklarla ilgilenmek zorundaydım. Bodruma saklıyordum çocukları. Bir tanesi çok ağlıyordu. Bir gün sakladım çocukları, ama diğer çocuğumu bulamadım. Hem öbürleri ağlıyordu, hem onları sakinleştirmeliydim, hem çocuğumu bulmalıydım. Sonra buldum o acı tarif edilemez... Yemek konusunda baba gitmeden önce çok ekmek sakladı, öyle besleniyorduk. Bizim yakınımızda bomba atıldı, yakınlarım öldü. Dolayısıyla çocukların dışarı çıkmasına izin vermiyordum. Bazen evin bir tarafına bomba düşüyordu ama bodrumlar sağlamdı (Ece).

Bazen yürüyüş yaptı benim oğlum. Esad’a mualifti. Polisler alıyor gidiyor ya, gözaltına alıyorlar. Bir daha göndermiyorlardı. Biz ondan korktuk. Çıktık hepimizde. Gözaltına alıyorlardı. Öyle olunca korktuk çıktık. Yani giden geri gelmiyor. Bazen bildiğimiz adamlar var orada da. Bilmiyoruz öldü mü kaldı mı? (Ada).

Görüldüğü üzere, katılımcılar Suriye’deyken çocuklarını ve çocuklarının güvenliğini sağlamanın kendilerinin önceliği olduğunu, ancak kendilerinin ve çocuklarının güvenliklerini sağlayamadıkları durumlarda çaresiz kaldıklarını anlatmıştirlar.

Kadınlar aynı zamanda savaşın içinde toplumsal cinsiyet temelli şiddet deneyimlerini şu sözlerle anlatmıştirlar:

Orası çok zor oldu yani, eşim şehirlere giderdi böyle çalışırdı. Savaş olduktan sonra çıkarmıyordu Lazkiye’den. Çok eziyet yapıyorlardı erkeklere, Esad’ın adamları orada. Kimlik istiyorlar falan. Mesela kardeşi, benim eşimin kardeşi dağda kaldı çok. Mesela yani bildilerse

muhalif olduğunu, çok eziyet yapacaklar eşime, ya da askerde değilse askere alıyorlar erkekleri. Yani mesela bir ölü olduysa Esad'ın adamları çok kurşun atıyorlar havada. Böyle korkuyorduk çok. Kızım okula gidiyordu. Yani bilmem, ne zaman gidecek, ne zaman gelecek? Çok korkuyordum böyle. Yani yolda ne olacak? Bilmiyordum, çok korkardım. Çok yani eziyet yapıyorlardı kadınlara. Mesela ben araba içinde eşimle gidiyorum, araba içinde beklerken ben, biri gelip “kadın istiyorum” diyip alabilir bizi [beni ve çocuğumu] de. Alır gider yani. Buraya kadar yani böyledir. Tehlikeliydi (Sermin).

Sermin'nin anlatısında da görülebileceği üzere, çocuklarının, eşinin ya da kendisinin kaçırılmasına dair “korku”, şiddetin zamanının ve öznesinin “bilinmezliği” toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratiklerini betimleyen kelimeler olmaktadır. Savaşta toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratikleri erkeklerin bedenine dair “fiziksel bir saldırı” anlamına gelirken, kadın bedenine “cinsel bir saldırı” anlamına gelebilmekte, savaşın psikolojik şiddeti ise tüm bu süreçlere eşlik etmektedir:

Beni kaçıracaklar diye bölge değiştirmiyordum. Askerlerin eşlerini hapse atıp, herşeyi yaptırıyorlar. Bildiğim için asla oraya geçmiyorum, ailemi ziyaret etmiyorum (Alya).

Vatansız gibi davranıyorlar. Yani insan gibi davranmıyorlar yani, o yüzden çocuklarım okulu bıraktı yani. Okuyordu, o yüzden okulu bıraktı (Merve).

Sokakta mesela burayı fetih etmeye giriyorlarmış, orayı kendilerine almak için giriyorlar. Evde kız varsa mesela, kardeşlerini, babalarını öldürüp, mesela kızlara tecavüz ediyorlarmış. Böyle çok duyduk. (Nalan).

Katılımcıların anlatılarında da görülebileceği gibi, sokağa çıkamadıklarında kurşun seslerinden ve atılan bombalardan korkan kadınlar, eşleri ya da çocukları sokağa çıktığında bir daha geri dönemeyeceklerinden, kendileri çıktıklarında ise kaçırılmaktan korktukları bir durumu deneyimlemişlerdir. Erkeklerin hapse atılıp ya da öldürülüp, kadınlara tecavüz edilmesi göç öncesi toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin temel biçimleri olarak kadınların anlatılarında örneklenmiştir.

Göç öncesi süreçte Suriyeli kadınlar kendilerinin, çocuklarının ya da evden çıkan herhangi birinin geri dönüp dönmeyeceğini bilememekte, dışarda güvenli olmayan Suriyeliler atılan bombalar ve dışarıdaki çatışmalar sebebiyle de evleri dahil hiçbir yerde güvenli hissetmemektedirler. Suriye'deki savaş Suriyelileri fiziksel ve psikolojik olarak tehdit etmekle beraber, Suriyeli ailelerin yiyecek, içecek, elektrik,

su, doğal gaz gibi temel ihtiyaçlarına erişememelerine neden olmakta, sokaklardaki güvensizlik ve savaş, işsizliğe ve yoksulluğa sebep olmaktadır. Tüm bu etkilerle beraber kadınlar savaş durumlarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratiklerinden olan kaçırılma, tecavüz, insan kaçakçılığına maruz kalma olasılıkları ve bu olasılıklardan dolayı ortaya çıkan korku ve travmalarla başetmek zorunda kalmışlar, aynı zamanda çocuklarının güvenliğini de üstlenerek, onlara daha iyi bir gelecek sağlayabilmek, en azından “yaşamalarını” sağlayabilmek için Türkiye’ye göç etmeye karar vermişlerdir.

Göç Sırasında Yaşanan Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

Katılımcılar, çoğunlukla aileleriyle beraber, kaçak yollardan, kaçakçılar vasıtasıyla göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak yine çocuklarının sorumluluklarını alarak, çocuklarıyla beraber göç eden kadınlar için başlı başına zor olan göç yolculuğu, kendilerinin ya da çocuklarının kaçırılması korkusuyla şekillenmiştir:

Teröristler vardı orada. Hep bizi tehdit ediyorlardı, sizi öldürecekiz, çocukları alacağız. “Kızları sizden alacağız” diyerek sürekli tehdit ediyorlardı. Kızlara tecavüz edeceğiz diyorlardı. Sürekli tehdit ediyorlardı. Yolda iken. Yoldan geçerken. Sınırda yani, Türkiye’ye geçmeden önce. Kızları alıp satıyorlarmış. 3 gün hiç yemek ağzımıza hiç yemek sokmadık. Korkuyoruz, bizi öldürecekler diye. Bazen kişiler yemek getiriyor ekmek falan bize veriyorlar, ama yemiyoruz korkudan, bizi öldürecekler, kızları benden alacaklar diye. Kızları alıp satacaklar diye. Kaçakçılar var. Hem bizi koruyorlar, hem korkutuyorlar. “Buraya geçmeyin, burada saklanın” diyorlar. “Ağacın arkasına geçin”. O kadar korkutmuşlar ki çantamı da o zamanlarda kaybettim. “Buraya saklanın, buraya girin, burayı geçmeyin, teröristler evden çıkıp sizi öldürecekler”. Hem koruyorlar, hem korkutuyorlar. Bir yere geçmemize izin vermiyorlar, hem bağıyorlar sürekli. Korkmaktan yani böyle kendimiz gidemiyoruz, geri gelemiyoruz. Bir yere saklanmak zorundayız. Bir de çok fazla para aldılar, her çocuğum için 5 bin Suriye parası aldılar (Asiye).

Katılımcının anlatısından da anlaşılabilceği üzere, göç sürecinde kadınlar kaçak yollarla göç etmenin fiziksel ve psikolojik zorluklarıyla, yoksulluk ve tehditlerle aynı zamanda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratikleriyle başetmek zorunda kalmışlardır. Hali hazırda savaştan ve savaşın getirdiği yoksulluktan kaçan kadınlar, Suriye’deki maddi birikimlerini savaştan kaçmak için kaçakçılara teslim etmişlerdir. Daha öncede belirtildiği üzere bu durum ve koşullar toplumsal cinsiyet farketmeksizin tüm göç edenleri etkilemiştir. Ancak vatandaşları oldukları devletin korumasından, adalet mekanizmalarına erişimden, güvenli bir göç sürecinden yoksun

kadınlar, diğer erkeklerden şiddet görmemek için kaçakçı olan erkeklere sığınmak zorunda kalmışlar, katılımcının söyleminde de görüldüğü üzere, kendilerini hem koruyan hem korkutan kaçakçıların söylediklerine itaat etmek durumunda kalmışlardır. Başka bir deyişle, göç süreci, kaçırılma, tecavüz, öldürülme gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet pratiklerinden kendilerini ve çocuklarını korumaya çalışan kadınları, kaçakçıların her dediğini yapmak suretiyle “ihmal”, “istismar” ve “aldatılmaya” açık hale getirmiştir.

Göç öncesi ve sürecinde yaşanan bu şiddet deneyimi, katılımcıların Türkiye’de yaşadıkları şiddet deneyimini şekillendirdiği, bu zeminde göç sonrası yaşadıkları deneyimleri, bu deneyimlere dair algılarını ve tepkilerini belirlemese de, bunlara temel oluşturduğu düşünülmektedir. Nitekim araştırma kapsamında kadınların şiddet algısının öncelikle savaşın şiddetiyle biçimlendiği gözlemlenmiştir. Araştırmanın bir sonraki bölümü bu husus göz önünde bulundurularak, kadınların göç sonrasında yaşadıkları şiddet deneyimine odaklanmaktadır.

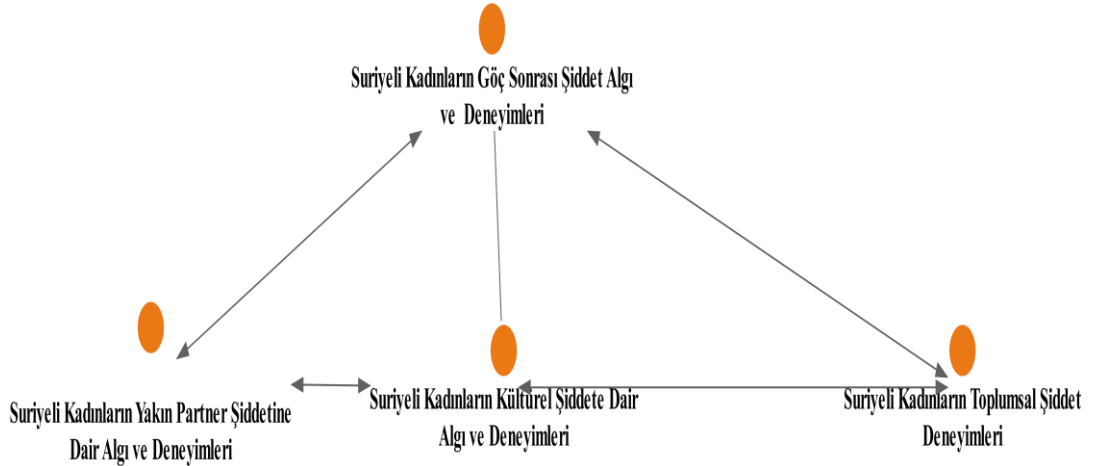
3.2.2. Suriyeli Kadınların Göç Sonrası Yakın Partner Şiddeti, Kültürel Şiddet ve Toplumsal Şiddete Dair Algı ve Deneyimleri

Katılımcıların şiddetin ne olduğuna dair sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, şiddeti öncelikle “savaşın şiddetiyle” daha sonra ise fiziksel şiddetle eş gördükleri gözlemlenmiş, fiziksel şiddetin ise göreceli olarak fiziksel şiddet olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, erken yaşta evlilik, çok eşlilik gibi kültürel şiddet öğelerini şiddet olarak görmedikleri, ancak bu öğelerle ilgili fikirlerinin göç sonrası değiştiği bulgulanmıştır. Bunlara ek olarak, bazı katılımcıların anlatılarında ekonomik şiddet deneyimi görülmüş ve bu noktalarda ekonomik şiddete referans verilmiştir. Ancak katılımcıların yaşam şartları ve koşulları göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik şiddete araç olabilecek bir maddi gelirlerinin bulunmadığı, ellerindeki maddi gelirle ancak ev kiralarnı ve faturalarnı ödeyebildikleri ve çocuklarının bakımlarnı sağlamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Araştırmanın diğer bölümlerinde de görüldüğü gibi, kadınların şiddet deneyimlerindeki şiddet türleri birbirinden bağımsız değildir. Fiziksel şiddet gören katılımcılar, aynı zamanda psikolojik şiddet görebilmekte tüm bu süreç kültürel şiddet unsurlarnı içinde barındırabilmektedir. Benzer şekilde katılımcıların şikayet mekanizmalarına eriş(e)memeleri hem psikolojik ve ekonomik şiddet bağlamında hem de kültürel bir bağlamda okunabilmektedir. Son olarak, yine yerel

halkın Suriyeli kadınlara bakış açısı ve bu bakış açısıyla şekillenen ayrımcılık pratikleri, toplumsal şiddet başlığı altında işlenmekte, kadınların yerel halkla ilişkisinin kültürel şiddet öğelerinden bağımsız olmadığı vurgulanmaktadır.

Bu noktada “erken yaşta evlilik”, “çok eşlilik” gibi olguların kültürel öğeler olarak adlandırılmamasının bilinçli bir tercih olduğunu vurgulamak önemli görünmektedir. Kadına karşı doğrudan ya da dolaylı olarak uygulanan ekonomik, psikolojik, cinsel ya da sözel şiddetin, kültür yoluyla doğrudan ya da dolaylı olarak meşru kılındığı durumların kültürel bir değere değil, aksine kültürel şiddete referans verdiği düşünülmektedir. Benzer şekilde, katılımcılarının anlatılarındaki boşanma sürecinin de, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti yansıtmaması, bu süreçlerin “kültürel şiddet” içerisinde değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Böyle bir kavramsallaştırmanın, kadına karşı şiddetle mücadelede etkili bir araç olacağı ve kadına karşı şiddetin kültür yoluyla nasıl meşru kılındığını açığa çıkaracağı düşünülmektedir.

Bu bilgiler ışığında, araştırmanın bu bölümünde kadınların şiddet algısı ve deneyimleri “yakın partner şiddetine dair algı ve deneyimleri”, “kültürel şiddete dair algıları ve deneyimleri”, ve “toplumsal şiddet deneyimleri” tartışılmaktadır. Kadınların göç sonrası şiddet algıları ve deneyimlerine dair çıkan tema ve alt temalar şekildeki gibidir:

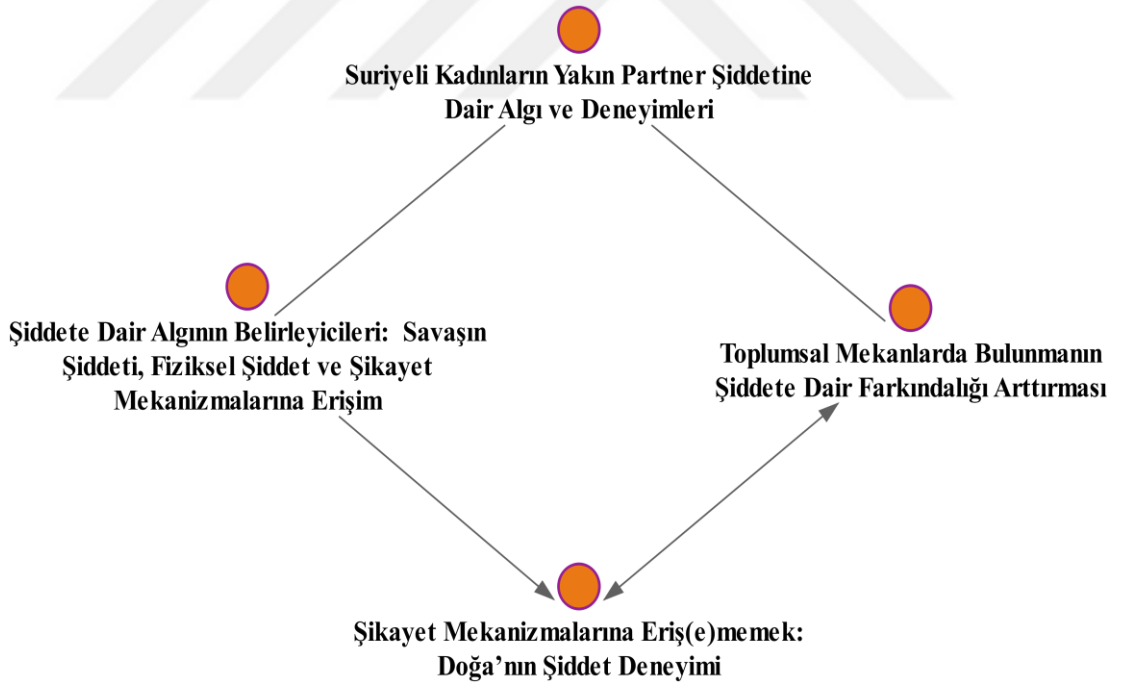

Şekil 3.2.2. Suriyeli Kadınların Göç Sonrası Yakın Partner Şiddeti, Kültürel Şiddet ve Toplumsal Şiddete Dair Algı ve Deneyimleri.

Suriyeli Kadınların Yakın Partner Şiddetine Dair Algı ve Deneyimleri

Çalışmanın sosyal yaşam bölümünden de hatırlanabileceği gibi, katılımcılar eşleriyle yaşanan sorunları başka birine anlatmak konusunda katı bir tutum

sergilemektedirler. Konu şiddet olduğunda ise bu tutumları daha da sertleşmektedir. Dolayısıyla yakın partner şiddetine dair soruları yanıtlamakta çekimser kalmışlar, çoğu zaman “bizde bunlar olmaz” şeklinde cevap vermişlerdir. Şiddet çeşitleri ve bu çeşitlerin görüngüleri örneklendirilerek sorularak şiddet deneyimleri açıklanmaya çalışılmış, temalar ve alt temalar bu sorularla şekillenmiştir. Bu zeminde çalışmanın bu bölümünde, kadınların şiddete dair algı ve deneyimleri, daha sonra ise şikayet mekanizmalarına erişim hakkındaki düşünceleriyle şiddet algıları betimlenmektedir. Eşinden gördüğü şiddet sebebiyle araştırmanın yapıldığı dönemde boşanma sürecinde olan bir katılımcının deneyimleri dolayısıyla, Türkiye’de yaşayan ve şiddet gören Suriyeli bir kadın olmanın nasıl bir deneyim olduğu ve şikayet mekanizmalarına erişim konusu açıklanmaya çalışılmaktadır. Son olarak, katılımcıların toplumsal mekanlarda bulunanlarının, Türkiye’de kadın haklarına ve şiddete bakış açısının değiştiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda “Suriyeli Kadınların Yakın Partner Şiddetine Dair Algı ve Deneyimleri” temasının son alt temasını “toplumsal mekanlarda bulunmanın şiddete dair bakış açısını değiştirmesi” oluşturmaktadır. Yakın partner şiddetine dair alt temalar şekildeki gibidir:

Şekil 3.2.2.1. Suriyeli Kadınların Yakın Partner Şiddetine Dair Algı ve Deneyimleri.

Şiddete Dair Alguların Belirleyicileri: Savaşın Şiddeti, Fiziksel Şiddet ve Şikayet Mekanizmalarına Erişim

Katılımcıların bir kısmı için şiddet “savaşın şiddeti” anlamına gelmekte, birçoğu için de fiziksel şiddet anlamına gelmektedir. Ancak katılımcılar fiziksel

şiddeti, bedene verilen zarar yaralama-öldürme ile sonuçlandığında “fiziksel şiddet” olarak algıladıklarını belirtmiş, “itme, dürtme” gibi “küçük eylemleri” şiddet olarak algılamadıklarını anlatmışlardır. Benzer bir şekilde, kadınlar “küçük eylemler” için polise gitmeyeceklerini, dolayısıyla şikayet mekanizmalarına başvurmayacaklarını vurgulamışlardır. Bu bilgiler ışığında araştırmamızın bu bölümü, kadınların şiddete dair algı ve deneyimlerini savaşın şiddeti, fiziksel şiddet ve şikayet mekanizmalarına erişim üzerinden anlatmaktadır.

Katılımcılar şiddet algılarının göç ile beraber değiştiğini vurgulamışlar, şiddeti öncelikle savaşla eş tuttuklarını ifade etmişler:

Zorlayıcı bir fiil, sözle ya da fiziksel olsa da zorlayıcı olması önemlidir. Mesela Suriye örneği. Olaylardan sonra arttı. Babalar, anneler, çocuklar maruz kalıyor. Köydeki kadınlar, medeniyetin az olduğu yerlerde, çok şiddete maruz kalıyorlar. Ben yaşamadım öyle bir şey. Bölge değiştirirken, başka bölgeye geçerken korkuyordum. (Alya).

Birine tecavüz, taciz, öldürmek başka birine zarar vermek şiddettir. Şiddet diyince sadece savaşın şiddetini anlıyorum. Savaş yüzünden çok akraba kaybettim, daha şiddetli bir şey yok benim için (Ece).

Savaştan kaçmak. Küçükler ölmesin, bu şiddet. Kızım ölmesin, oğlum ölmesin diye kaçtık. Ölümden kaçmak şiddet (Merve).

Katılımcıların söylemlerinde de görüldüğü üzere, şiddet Suriyeli kadınlar için öncelikli olarak savaşın şiddeti olmakta, kendilerine, çocuklarına ya da yakınlarına yönelen şiddet anlamına gelmektedir. Yakın partnerleriyle ya da eşlerine dair şiddet deneyimleri sorulduğunda ise, evli olan katılımcıların hepsi hayatlarının hiçbir döneminde şiddete maruz kalmadıklarını belirtmişler. Ancak katılımcıların farklı sorulara verdikleri cevaplar analiz edildiğinde, katılımcıların genel olarak şiddeti fiziksel şiddetle eş gördükleri, onlara göre ufak eylemler olan "itme, vurma" gibi "fiziksel şiddet" öğeleri içerisinde sayılan eylemleri şiddet olarak algılamadıkları ortaya çıkmıştır:

Yani öyle hafif şeyler yani tokat falan duydum, ama öyle çok fazla şiddet görmedim . İtme, kakma falan duydum ama yaralama falan bir şey de görmedim. (Asiye).

Böyle bağılıyor, kızıyor. İtiyor, vuruyor bazen. Ama küçük şeyler, sadece büyük sorun olduğu zaman söylerim kayınbabama. Öyle küçük şeyler oluyor (Hale).

Şiddet vahşilik bir şeydir. Bizin Suriye erkekleri biraz şiddete yatkınlar yani. Bizde sevgi var arada öyle şey olmaz. Bazen evet şey oldu el ile mesela beni ittirir mesela ondan sonra özür diler “kusura bakma yapmak istemedim” diyor falan öyle olur (Nalan).

Bazen şey yapıyoruz, 1 hafta birbirimizi görmüyoruz. Böyle bazen de çözemiyoruz öyle sorun ortada kalıyor. Susuyoruz birbirimize. Yani şey oluyor sonra birbirimize dönüyoruz yani itmek kalkmak oluyor sonra tekrar barışıyoruz (Asya).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı üzere kadınların "şiddet algıları" fiziksel şiddet ile şekillenmekte, "yaralama, öldürme" gibi durumlar ortaya çıkmadığı sürece de, itmek, vurmak gibi bedenlerine doğrudan yönelen eylemleri şiddet olarak görmemektedirler. Araştırmanın "ev ziyaretleri ve kadınların paylaşımları" bölümünden de hatırlanabileceği gibi, kadınlar "aile içi sorunlarını" özellikle eşleri ile ilgili problemleri paylaşmak konusunda rahat hissetmemektedirler. Dolayısıyla, her ne kadar kadınların beyanları esas alınsa da, deneyimledikleri "şiddetin boyutunun" bu kadarla kalıp kalmadığı bilinmemektedir. Nitekim katılımcıların şiddet gördükleri durumda şikayet mekanizmalarına erişip erişmeyecekleri sorusuna verdikleri cevaplar, kadınların şiddet görseler dahi evliliklerini sürdürecekleri, yine "küçük şeyler" için şikayet mekanizmalarına erişmeyecekleri doğrultusunda olmuştur:

Biri şiddet görse, ben karışmam. Görürse de “polise git” demem asla. Derim “biraz kendi evinde dur, biraz dinlen gelirsin”. Yani kocası çok fazla ileri gidiyorsa, sarhoşsa, bıçakla falan tehdit ediyorsa, seni öldürürüm diyorsa, o zaman tabii. Şikâyet edebilir ama itme, kalkma falan öyle şeyler küçük yani şikâyete gerek yok (Asiye).

Şiddet görürsem şikâyetçi olmam, çünkü o benim kocam. Çocukların babası. Aile büyüklerine falan da söylemem, sorunu büyütmem istemiyoruz (Asya).

Görüldüğü üzere, kadınlar şiddetin sürekli “küçük boyutlarına” vurgu yapmışlar, polise gitmenin ise ölüm kalım durumlarında son çare olarak görülebileceğini belirtmişler.

Şikayet Mekanizmalarına Eriş(e)memek: Doğa'nın Şiddet Deneyimi

Kadınların şiddet deneyiminin ve bu deneyim sürecinin hak arama mekanizmalarına erişimlerinin hangi koşullarda sağladıkları ise Türkiye’de evlenen

ve gördüğü fiziksel, psikolojik, sözel ve ekonomik şiddet sebebiyle boşanma sürecinde olan Doğa'nın deneyiminde açılanmaktadır:

Suriye'deyken evli değildim. Buraya geldim 14 yaşında evlendim imam nikahı ile. Oraya gittiğinde 2 ay çok iyilerdi, annesi ile o. Bana çok iyi davranıyorlardı. Sonra kızıma hamile kaldım. Bir anda değiştiler, bana çok kötü davranmaya başladılar. Çocuğun annesi beni önünde dövüyor. Sonra çok cimri olmaya başladı, hiç ilgi göstermiyor bize. Bazen benimle aynı odada bile yatmıyor. Gidiyor annesinin yanında yattıyor. Eve gelmiyor. Çocuklara bakmıyor. Arada sırada bir şeyler alıyor. Bana hiçbir şey almadı 3 sene birlikte kaldık. Öyle hiç bakmamaya başladı. Maaşı da iyi. Onu da biliyorum, ama hiçbir şey almıyor bize.

Görüldüğü üzere Doğa'nın hikayesi, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini tamamlamadan, erken yaşta, resmi olmayan yollarla Türkiye'de evlendirilerek kültürel şiddetle başlamıştır. Bedenine verilen zararlar fiziksel, annesinin ve eşinin davranışlarıyla psikolojik ve maddi imkanlardan yoksun bırakılarak ekonomik şiddete bir arada maruz bırakılmış, buna rağmen boşanmayı düşünmemiş ve evliliğine devam etmiştir. Doğa fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddetin dozu arttıktan sonra ise ailesinin yanına dönerek sorunu çözmeye çalıştığını anlatmıştır:

Annemin yanına eve gelmeye başladım. 7 kere falan eve geldim, beni geri götürüyorlar yani. Akrabasını, ailesini falan gönderip beni tekrar eve götürüyorlardı. Ama bir şey değişmiyor. Sürekli beni tehdit altında bırakıyor. Çocuğu alıp, benim kızımı alıp annesine veriyor. Kızıma ulaşamıyorum. Zaten küçüktü yani sorunlar olmaya başladığında Elif 6 aylıktı. Alıp, annesine veriyor. Kendi penceresinden çıkarıp çocuğu, annesine veriyor. Sonra "annem aldı çocuğu" diyor. Odada kalıyor, çocuğu göstermiyor yani. Annesi benden kıskanmaya başladığı an, ben hamile kaldığımda, hamilikten sonra el kaldırmaya başladı zaten cimrilik falan.

Doğa bunu bir şiddet olarak görmese de, öncelikle çocuk gelin, daha sonra ise çocuk anne adayı olmuş ve anlatısına göre şiddet deneyimi hamile kalmasıyla başlamış, çocuğu doğduktan sonra ise çocuklarıyla tehdit edilmesi suretiyle devam etmiştir. Tüm bu sürecin Doğa hamile kaldıktan sonra başlaması, eşinin Doğa yerine annesiyle uyuması ve Doğa'nın kayınvalidesinin kendisini kıskandığını belirtmesi yaşadığı psikolojik şiddetin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda Doğa hem bir kadından, hem de eşinden şiddet görerek yalnızlaştırılmış, kendi ailesinin telkinleri ise evine dönmesi yönünde olmuştur. Şikayet mekanizmalarına eriş(e)meyen Doğa, ailelerin arabuluculuğuyla evlilik bağıni sürdürmeye çalışmış ve

süreç, Doğa ailesinin evine döndüğünde, eşinin onu tekrar geri almaya gelmemesi üzerine sona ermiştir:

İki kere oldu hastaneye gitti. Hamileydim kanama oldu. Ama şikâyet etmedim. Sadece hastaneye kaldırdılar. Polisler sorunca “ev işi yapmaktan öyle oldu” diyordum, yani gerçeği söylemiyordum. Şikâyet etmedim onu. 4 kere 5 kere eve ambulans geldi, baygındım beni hastaneye kaldırmışlar. Zaten annesi çok evden kovuyordu beni. Yani kaç kere oldu saymadım bile. Son zamanlarda o da beni evden kovmaya başladı. Saat 00.00’ da önce çocuğu alıyor benden, sonra başımda hiçbir başörtüsü falan hiçbir şey yok evden çıkartıyor. “Git” diyor “kendi evine git”. Kapıda duruyorum, ağlıyorum. “Kapıyı aç” diyorum. Çocuklarım var. Çocuklarım için duruyorum zaten. Dayanmam lazım. “Yani bu çocuklar nereye gidecekler?” diyorum. Onlar için dayanıyorum ama artık çok dövmeye başladı yani. Bütün vücudum morarmaya başladı. Vücudumun her tarafı morardı. İz vardı. Bir gün yine beni evden kovdu, bir süre dışarıda kaldım. Annesi dedi ki “artık tamam, kapıyı aç, girsin eve”. Eve girdim o gün. O gece öyle geçti. Sonraki gün çocuklarımı aldım, evi bıraktım buraya geldim. O zamandan sonra zaten eve dönmedim. Bir de artık şimdi 4 ay oldu hiç aramıyor.

Görüldüğü üzere, Doğa'nın anlatısındaki şiddet hiç bitmemesine hatta artarak devam etmesine rağmen Doğa şikâyet mekanizmalarına erişmeyi düşünmemiş, hastane polis gibi yardım alabileceği yerlere gitmesine rağmen şikâyet etmeyi tercih etmiştir. Kendisine uygulanan psikolojik şiddet, çocuklarıyla tehdit edilmesi, kendisi için hayati olan başörtüsünü alıp sokakta bırakılması, Doğa'nın bulunduğu yeri terkedememesini sağlamıştır. Evini terkedebildiğinde ve ailesinin yanına döndüğünde ise, eşinin ve ailesinin onu eve geri götürmesi suretiyle şiddet sarmalı sürmüş, Doğa'nın eşinin kendisini bir daha almaya gelmemesiyle evlilik bağı sona ermiştir. Doğa'nın anlatısına göre hastane çalışanları ve polis kendisine ne olduğunu sormuş ancak konuyla ilgili derinlemesine bir çalışma yürütmemişler. Bu bağlamda hizmet verenlerin 15 yaşında hastanelerine baygın gelen ve “çocuk anne” olan bir çocuğun vücudundaki yara izlerinin ev işinden dolayı olduğuna inanmaları, hizmet verenlerin bu konuda hayati bir ihmalleri olduğunu düşündürmektedir. Dolayısıyla, Doğa'nın deneyimi hizmet verenlerin farkındalığını ve duyarlılıklarını artırılması gerekliliğini ve bu bağlamda yapılacak çalışmaların önemini açığa çıkarmaktadır. Benzer şekilde, Doğa'nın çocukları için şiddet gördüğü yerde kalmaya devam etmesi, hem Suriyeli kadınlara, hem de Suriyeli ailelere yönelik

yapılacak genelde “şiddet” özelde ise “aile içi şiddet”, “kadın ve çocuk hakları” ile ilgili bilinç artırıcı çalışmalara olan ihtiyacı göstermektedir.

Tek bir kadının deneyiminden böyle bir ihtiyaca dair çıkarım yapılamayacağı düşünülebilir. Ancak, Doğa'nın deneyimini bu kadar açıkça anlatmasının, Doğa'nın araştırma kapsamında “boşanma sürecinde” olan tek kadın olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Aynı zamanda, literatür çalışmaları, Doğa'nın deneyimi, katılımcıların ölüm kalım durumu olmadığı sürece şikayet mekanizmalarına erişmeyeceklerini ifade etmeleri ve araştırmanın hizmet verenlerin bakışıyla Suriyeli kadınların şiddet deneyimleri ve hizmet haritası bölümlerinin şiddete dair farkındalık çalışmalarına olan ihtiyacı doğruladığı düşünülmektedir. Bu bağlamda hizmet verenlerin “farkındalık çalışmalarına” dair hizmetlerinin yaygınlaştırılarak, daha çok kadının bu hizmetlerden yararlanması gerektiği düşünülmektedir. Nitekim kadınlar toplumsal mekanlarda buldukça, Türkiye’de kadına karşı şiddete bakış açısına ve haklarına dair bilgilendiklerini iletmıştirler. Bu zeminde araştırmanın bir sonraki bölümü toplumsal mekanlarda bulunan Suriyeli kadınların şiddete dair farkındalığı artmasına odaklanmaktadır.

Toplumsal Mekanlarda Bulunmanın Şiddete Dair Farkındalığı Artırması

Katılımcılar, Türkiyeliler ya da Suriyelilerle iletişime geçtikleri okul, hastane gibi toplumsal mekanlarda, Türkiye’de kadına karşı şiddet durumunda yapılabilecekleri ve erişebilecekleri şikayet mekanizmalarını öğrendiklerini belirtmiştirler. Bu bağlamda, şiddete ve Türkiye’deki kadın haklarına dair yapılan çalışmaların, kadınların doğrudan hak arama mekanizmalarına erişmelerini sağlamasa bile, haklarını öğrenmelerini sağladığı, dolayısıyla farkındalıklarının arttığı düşünülmektedir. Bu zeminde araştırmanın bu bölümü yerel halk ya da Suriyelilerle iletişime geçilen toplumsal mekanlarda bulunmanın şiddete dair farkındalığı arttırmasına odaklanmaktadır.

Çocuklarının okullarında şiddete dair eğitimlere katılan Aytan ve Azra şiddet konusunda bilgilendirildiklerini ve şiddet gördükleri durumda şikayet mekanizmalarına erişeceklerini ifade etmiştirler:

İşte biri okulda toplantı olduysa işte polise, jandarmaya gidin işte bunlar bilgilendirme için işte. Avrupa, devlet yapmıştı. Kızılaz bazen geliyor. Suriyeliler işte bilgilendiriliyor (Aytan).

Şiddete çok karşıyım. Erkeklerle, kadınlara şiddet uygulayan erkeklerle çok karşıyım. Bunun için biri bana geldimi, bana oldum direkt derim

“polise şikâyet et”. Yoksa bana olursa da, ben giderim şikâyet ederim. Çünkü Türkiye’de duyduğuma göre şey erkekler kadınları dövemezlermiş. Bunun için hakkımı ararım, polise gidip şikâyet ederim(Azra).

Araştırma gözlemleri dahilinde şikâyet mekanizmalarını bilmenin, bu mekanizmaları kullanılacağı anlamına gelmediği, ancak bunun önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. Nitekim arkadaşlarına tercümanlık yapmak üzere sık sık hastaneye giden Nalan, şiddet durumunda alınacak tedbir kararlarına referans vererek, şiddet gördüğü durumda ne yapacağını bildiğini, ancak yine de şikâyetçi olmayacağını anlatmıştır:

Şimdi Türkiye’ de kadına şiddet olunca hemen uzaklaştırma emri alıyorlar. Biz utanırız böyle bir şey yapmayız mesela. Akrabadan utanırız babadan, anneden falan şey yapmayız öyle. Ben biliyorum polise gideceğimi de ben de gitmem. Yani 5 yıllık 6 yıllık evliyim mesela bir kez kavga ettik şiddete uğradımsa, bence gitmem bilmiyorum. Gider anneme anlatırım, böyle böyle oldu. Ya durumun mesela şeyine bağlıdır ama mesela polislere şeylere ulaştırtmam, mahkemelik yapmam (Nalan)

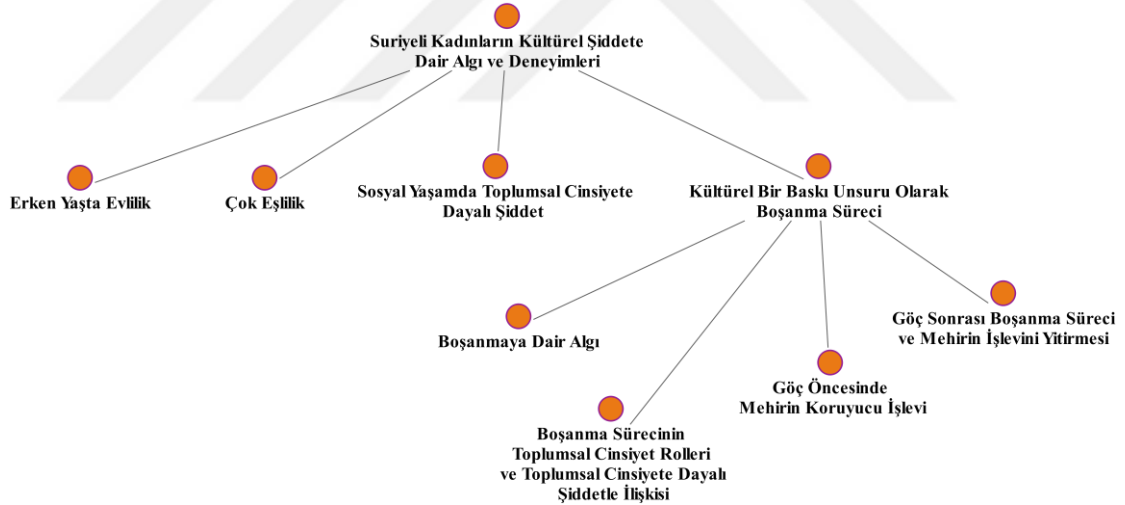
Nalan’ın “uzaklaştırma emri” gibi hukuk terimleriyle konuşması, Türkiye’de kadına karşı şiddet konusunda haklarına dair farkındalığı olduğunu göstermektedir. Ancak, bu farkındalık şikâyet mekanizmalarına erişimi sağlayacak düzeyde değildir. Nalan’ın anlatısı, şiddet görmesi durumunda hukuki yollar yerine, geleneksel yolları tercih edeceğini, dolayısıyla şiddetle ve aile içi sorunlarla karşılaştığında sorun çözümünü aile büyüklerinin arabuluculuğu yoluyla gerçekleştireceğini göstermektedir. Araştırma katılımcılarının anlatıları da çoğunlukla Nalan’ın anlatılarını destekler niteliktedir. Ancak kadınların Türkiye’deki haklarından haberdar olmalarının, şiddet gördükleri zaman koruma altında olacaklarına dair bilgilerinin olmasının şiddeti önlemede en temel adımlardan biri olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla “aile içi şiddet” “kadına karşı şiddet” “Türkiye’de kadın hakları” na yönelik yapılan çalışmaların artırılmasının hayati olduğu düşünülmektedir. Benzer bir durum, kadınların kültürel şiddetin öğeleri olan “erken yaşta evlilik”, “çok eşlilik” gibi olgulara dair anlatılarında da görülmektedir.

3.2.3. Suriyeli Kadınların Kültürel Şiddete Dair Algı ve Deneyimleri

Göç deneyimi kadınların tüm yaşamlarını değiştirdiği gibi, şiddet algılarını da değiştirmiştir. Şiddete dair algıda belirleyici olan temel etmenlerin eğitim durumu, medeni durum, çalışma yaşamına katılım, yaşam deneyimi ve içinde yetişilen kültür

olduğu düşünülürken, katılımcıların içinde yetiştikleri kültürün, kadınların eğitim, çalışma durumu ve yaşam deneyimlerini şekillendirdiği gibi, “erken yaşta evlilik”, “çok eşlilik” gibi kültürel şiddet öğelerini içinde bulundurduğu ancak kadınların şiddete dair algılarında yer almadığı görülmektedir. Göç sonrası süreçte bu algılarında bir değişim olduğu farkedilmiş, dolayısıyla göçün ve Türkiye’deki yaşamlarının bu olgulara bakış açılarını değiştirdiği gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, kadınların tek başlarına toplumsal mekanlarda bulunmamaları gerektiğine dair kültürel kabul, göç ile beraber Türkiye’ye taşınmış ve kadınların Türkiye’deki sosyal yaşamlarında belirleyici olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kültürel şiddet öğeleri araştırmanın göç sonrası deneyimlerinde işlenmektedir.

Bu bilgiler ışığında, araştırmanın bu bölümünde öncelikle kültürel şiddetin öğeleri olarak erken yaşta evlilik ve çok eşlilik, daha sonra sosyal yaşamda toplumsal cinsiyete dayalı kültürel şiddet ve kültürel bir baskı unsuru olarak boşanma süreci ve bu süreçte yaşanan zorluklara yer verilmektedir. Göç sonrası Suriyeli kadınların kültürel şiddete dair algı ve deneyimleri temasının alt temaları aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.2.3. Suriyeli Kadınların Kültürel Şiddete Dair Algı ve Deneyimleri.

Erken Yaşta Evlilik

Dini mahkemeler tarafından evliliklerin gerçekleştirildiği Suriye’de, kadınlar için resmi evlenme yaşı 17’dir. Ancak, 15 yaşında erkekler ve 13 yaşında kızlar ailelerinin onayıyla hakimler tarafından ergen olduklarına karar verirlerse evlenebilmektedirler. Dolayısıyla “erken yaşta evlilik” göç öncesinde de Suriyeliler arasında görülen bir olgudur. Bu bağlamda katılımcıların çoğunluğu da "erken yaşta

evlenmiş", Suriye'de bunun normal ve resmi olduğunu belirtmişler. Katılımcılardan bazıları savaş ve göçün erken yaşta evlilikleri arttırdığını vurgulamış, Türkiye'de erken yaşta evliliğin yasal olmadığını hizmet verenler dolayısıyla öğrendiklerini iletmışler ve kendileri erken yaşta evlenseler bile çocuklarını evlendirmeyeceklerini belirtmişler. Dolayısıyla araştırmanın bu bölümü savaş ve göçün erken yaşta evliliğe etkisine ve hizmet verenlerin çalışmalarının erken yaşta evliliğe dair bakış açısına etkilerine odaklanmaktadır.

Araştırmanın üniversite eğitimi alan tek katılımcısı olan Alya, göçten sonra erken yaşta evliliklerin, ekonomik sebeplerle ve ailelerin çocuklarına iyi bir yaşam sağlamak adına yapıldığını ve göç sürecinin erken yaşta evlilikleri arttırdığını ifade etmiştir:

Suriye' de çok biliyorum. 13-14 yaşında kız çocuklarını veriyorlar çünkü yaşama isteği, kızlar evde kalmasın. Bunlar sadece savaştan dolayı. Savaştan önce mehir çok yüksekti, şimdi 1000 Suriye lirasına kıyafete veriyorlar (Alya).

Benzer şekilde Asiye kızını erken yaşta evlendirdiğini belirtmiştir:

Erken yaşta evlilik var, evet doğru. Ben kızımı verdim. Türk ile evlendi ama anlaşılmadılar. Ama çocuk evli değildi yani. Dil bilmiyorduk zaten biz Türkçe. O da Türkçe konuşuyor. Evi, barkı olsun dedik. Birbirleriyle sadece 5 ay kaldılar, sonra boşanmış. Mehir'i de 5000 TL idi (Asiye).

Görüldüğü üzere, katılımcılar savaşla beraber erken yaşta evliliğin arttığını ve verilen mehirlerin azaldığını belirtmişler. Suriye'deyken yasal ve Doğal karşılanan erken yaşta evlilik, savaş ve göç süreciyle beraber ailelerin kız çocuklarının hayatını kurtardığını düşündüğü, ancak haklarını doğrudan ihlal ederek, istismar ve ihmale açık kıldıkları bir durum haline gelmiştir. Ancak aynı zamanda katılımcıların birçoğu Türkiye'de erken yaşta evliliğin yasal olmadığını öğrendiklerini ve kendileri erken yaşta evlenmiş olsalar bile kız çocuklarını erken yaşta evlendirmeyeceklerini vurgulamışlardır:

Adetler mesela örnek olarak Suriye'de kızlar 15 yaşına geldiğinde evlendiriyorlar yani evli oluyorlar ama Türkiye'de öyle bir şey yok. Sonradan öğrendim ki Türkiye'de zaten 18 yaşında çocuk sayılır (Doğa).

Kızlara görücü geliyor, ama biz vermiyoruz. Ben vermiyorum, çünkü yaşları çok küçük (Asya).

Evdeki kızıma görücü geliyor. Şimdiye kadar Türkler gelmedi. Ama Suriyeli geliyor. Suriye'de daha küçük yaşta evlendiriyoruz. Ben 15

yaşında evlendim. Ben 18 yaşından sonra kızların evlenmesini tercih ediyorum. Böyle yapan kadınlara da çok değer veriyorum. Çünkü kızlar o yaştan önce biraz küçükler, o yaştan sonra biraz büyümeye başlarlar, yani evlenebilirler. Kocam da kabul etmiyor. 18 yaşından sonra gelin şimdi olamaz. Kocam “kızım yok elimizde hiçbir kız yok gitsinler, bir daha gelmesinler” diyor. Tek bir kızı var, onu vermek istemiyor (Azra).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı üzere çocuk yaşta evlilikler Suriye kültüründe Doğal ve Suriye yasalarına uygundur. Katılımcılar Suriye’de erken yaşta evliliğin “yasal ve normal olduğunu”, göç sonrası ailelerin kızlarının güvenliğini ve geleceğini kurtarmak için çocuklarını evlendirdikleri, ancak yine göç sonrası edindikleri bilgilerle bu pratiklerden vazgeçebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda göçün, Türkiye’deki yasaların ve Türkiye’deki kültürün erken yaşta evliliğe bakış açılarını değiştirdiği gözlemlenmiştir. Kadınların kendileri erken yaşta evlenseler bile çocuklarını evlendirmeyeceklerini iletmelerinin de bu gözlemi doğrular nitelikte olduğu düşünülmektedir. Ancak bu kültür ve yasallık içinde yetişen Suriyelilerin, erken yaşta evliliği yadırgamadıkları söylenebilmektedir.

Çok Eşlilik

Katılımcılar erken yaşta evlilik gibi, çok eşliliğinde Suriye’ de yaygın ve yasal olduğunu vurgulamışlar, ancak erken yaşta evlilikten farklı olarak çok eşliliğe dair olan kültürel kabule karşı daha katı bir tutum sergilemektedirler. Bu katı tutumda göç sonrası Türkiye’de yaşamın etkili olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların çok eşliliğe dair anlatıları, toplumlarında çok eşliliğin sebepleri, çok eşliliğin kadına karşı psikolojik şiddetin aracı haline gelmesi, göç sonrasında kendileri ve çocukları için çok eşliliği reddedecekleri ve çok eşliliğin Suriyeli kadınlarla Türkiyeli kadınlar arasında yarattığı gerilim üzerinden şekillenmiştir. Kadınların anlatıları, Suriye kültüründe kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerini açığa çıkarmakta ve çok eşliliğin kültürel bir öge olmaktan ziyade bir şiddet türü olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, araştırmanın bu bölümü çok eşliliğin sebeplerinden başlayarak, çok eşliliğin kültürel şiddet bağlamında değerlendirilmesini içermektedir.

Katılımcılar çok eşliliğin sebebinin kişiden kişiye değiştiğini, ancak Suriye’de çok eşliliğin “dini sebepler” ya da “çocuk isteği” ile gerekçelendirildiğini belirtmişlerdir:

Çok eşlilik “kırmızı bölge”. Dinde var, dini olduğu için bir şey diyemiyorum ama başıma gelse özgüvenim eksilir (Alya).

İyi bir şey değil dinde olduğunu biliyorum. Ama ben istemiyorum. Suriye’de komşularımızda vardı. Bir adam iki kadınla evliydi, bir kadın haksızlığa uğruyor(Ece).

Çok eşlilik konusunda da tabii ki kabul etmiyorum yani. İslam da böyle bir şey var ama ben kabul etmiyorum. Hayır, yani bana göre olmaz yani (Doğa).

Hiç sevmiyorum bunları. Suriye’de çok yaygın. Peygamberimizin sünneti diye şey yapıyorlar (Nalan).

Görüldüğü üzere kadınlar sorgulanamayacak bir alan olarak gördükleri “dinde” çok eşliliğin yeri olsa bile çok eşli evliliklere dahil olmayacaklarını aktarmıştırlar. Kadınlar dini sebeplerin yanı sıra, “kısırlık durumlarında” ya da “daha fazla çocuk sahibi olmak” için erkeklerin çok eşliliği istediklerini vurgulamıştırlar:

Ben kabul etmiyorum, ama var Suriye’de. Yani iki var, üç var, ikinci eş alan, üçüncü falan. Ama bir sebebi var. Kadın çocuk yapmıyor, mesela kadın ölmüş, kadın ona iyi bakmıyor falan. Böyle sebepleri var sonra evleniyor yani. Öylesine evlenmiyorlar (Asiye).

Suriye’de çok var. Bir kadın çocuk yapamayınca, 4-5 yıl geçtikten sonra adam evleniyor. Çocuk olmayınca evleniyor (Ece).

Orada yaygındı, çok var. Amcam 3 tane kadın ile evli. Kadınları seviyorlar, çocukları olsun diye evleniyorlar. Yani fazla çocukları olsun diye. Daha çok çocuk için (Alva).

Mesela karısıyla anlamamışlar ya da mesela hamile olmadığı için. Bir oğlum karısı hamile olmadığı için başka bir kadınla daha evlendi. Kısırsa oluyor.. Bir de öyle seven var kadınları sebepsiz. Bir sebepli böyle çok eşli olanlar var. Mesela kısırsa ya da anlayamıyorsa karısıyla. Bir de sebepsiz 3-5 alıyor. (Merve).

Birinci kadın olan eşi adama istediği şeyleri vermiyor. Kaynana ile araları da kötü. Öyle adam da eşini değiştirmeye karar veriyor. Başka bir kadın ile evlenmeye karar veriyor. Öyle ikinci kadını bulmaya çalışıyor (Asya).

Katılımcıların anlatılarında görüldüğü üzere “anlaşmamak”, “çocuk yapamamak”, “daha fazla çocuk yapmak” gibi sadece kadının sorumluluğu olarak görülen, ve kadının rolünü anneliğe indirgeyen toplumsal cinsiyet rolleri, Suriye toplumunda kadınların çok eşliliklere dahil olmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, gelinin rolü olarak görülen ve başarısızlık durumunda kadının suçu olan,

“eşinin annesiyle anlaşamamak durumu” dahi çok eşlilik için bir sebep olabilmektedir. “Kadınları seviyor” olmak bile bir erkeğin “3-5 kadınla” evlenmesini meşru kılabilir. Benzer şekilde, kadının “yaşı” da çok eşliliğe zemin hazırlayabilmektedir. Başka bir deyişle, yaşlarının büyük olduğu düşünülen kadınların, evli bir erkeğe ikinci ya da üçüncü eş olarak gitmesi çok eşlilik için bir zemin oluşturabilmektedir. Ailesi tarafından “yaşı geçtiği” için çok eşliliğe dahil edilen Asya deneyimini şu şekilde anlatmıştır:

Çok eşlilik iyi değil. Yani ne olursa olsun eşim ile aramızda birisi olacak. Yani kadın iyi olsa bile, eşinle yani aranızda. O başka bir şey söylüyor, ben de gidip ona başka bir şey söylüyorum. Haksızlık eder sonra bazı erkekler. Çocukları oluyor, sonra çocuklara ben bakıyorum, anneleri yok. Bazen de anneleri ölüp ikinci kadın bakmak zorunda kalıyor. Yazık oluyor kadınlara. Çok eşliliği ben kabul etmedim. Ama benim büyüdüğüm köyde kız 20 yaşında olduğunda evlenmesi gerekiyor. Yani 20 ye girince büyümüş artık, evde kalmış gibi bir şey. Bir de evlenmek zorundaydım, ben kabul etmedim. Ailem evlenmem gerektiğini anlattı, “büyüdüün evde kaldın” dediler, öyle kabul ettim.

Asya'nın deneyiminde de görüldüğü üzere, çok eşlilik bir kültürel değer olmaktan ziyade, ataerkil toplum yapısının kadına uyguladığı bir şiddet türü olarak biçimlenmektedir. Nitekim Asya çok eşliliği kabul etmediğini, ancak toplumsal baskı sebebiyle zorunda kaldığını iletmış ve bunun kadınlara karşı yapılan bir haksızlık olduğunu belirtmiştir. Kültürel şiddetin bir ögesi olarak görülen çok eşlilik aynı zamanda psikolojik şiddetin bir aracı olarak eşler tarafından da kullanılabilir:

Mesela babam”ikinciye evlenicem” diyor bazen şaka da olsa. İkinciye alacam diye şey yapar şaka da olsa bazen gerçek, bazen şaka yapar. Çok eşliliği hiç sevmem o yüzden. Babam istese bulur da bilmiyorum. 3 ay kaldı Suriye’de “evleneceğim” dedi “burada kalacağım” dedi. “Halep’teki evimi satacağım, evde kalacağım” dedi. Tapusunu istedi falan evin burada annemgilde tapusu. Annem göndermedi. Böyle şeyler oldu ondan sonra koydu geri geldi. Şimdi geri gitti, bilmiyorum ziyaret diye gitti. 1 hafta oldu gideli daha gelmedi yani o gelebilir de yani (Nalan).

Görüldüğü üzere, başka bir eş alınmasına olanak sağlayan çok eşlilik, erkekler tarafından kadınlara istediklerini yaptırmanın bir aracı olabilmektedir. Nalan'nın anlatısında da görüldüğü üzere, psikolojik şiddetin bir görüngüsü olan şaka yollu ya da gerçek olabilecek bu tehditlerin kadınları neler yapmaya zorlayabileceğine dair sorunun ucu ise açık kalmaktadır.

Katılımcıların söylemlerinde ortaya çıkan bir diğer konu ise kadınlar çok eşliliği bir şiddet türü olarak görmeseler de, reddetmeleridir. Çok eşliliğe dahil olan ve olmayacağını söyleyen tüm kadınlar, kendileri için oldukça önemli olan “dinde” bu unsur olsa dahi, çok eşliliği kabul etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu keskin rette göç ve göç sonrası Türkiye’de yaşamın da etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Aytan çok eşliliğe dahil olmayabileceğini Türkiye’de öğrendiğini belirtmiştir:

Böyle gördüm mesela dayım olsun, amcam olsun, babam olsun başka alt taraftakiler olsun şey yapmazlar. Mesela hanımın fazla değeri yok gözlerinde. Biz de yeni kızlar böyle bir şeyi kabullenemiyoruz. Şimdi biz daha iyiyiz onlardan. Bir de biz Türkiye’ye geldik biraz şey olduk, her şeyi öğrendik. Biraz gördük. Önce Suriye’de bilmezdik böyle bir şey mesela ikinciye aldı. İkinciye aldı, susup oturacaksın. Şimdi her şeyi biliyoruz. Mesela ikinci yoktur burada, ikinciye almak yok. Suç. Devlet koymuyor mesela imam nikâhı ile alsan bile yani. Şikayet eden olsa iki tarafı da devlet şey yapıyor mesela sorguya götürüyor. İşte böyle bir şeyler, iyi oldu bizim için (Aytan).

Aytan’ın sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Türkiye’deki yaşam ve hizmet verenlerin çalışmaları, Suriyeli kadınlar da Türkiye’deki hakları konusunda farkındalık yaratmış ve kadınları güçlendirmiştir. Evinin tüm geçimini üstlenen, kazandığı para kendine ve çocuklarına yetmeyen ve barınmasının bile kalıcılığında emin olmayan ve bekar bir kadın olan Umut, bu koşullarına rağmen kendisine gelen çok eşlilik tekliflerini reddettiğini anlatmıştır:

Çok geldiler benim için. İstemeye. Ben gitmedim. İkinci eş olarak beni almaya geldi, ama ben kabul etmedim. Çocuklarım var. Kime vereceğim çocukları? Türkler geliyor, Suriyeliler geliyor, bazı zamanlar gelip diyorlar ki sana bir ev tutarız. Kendi adına bir ev satın alırız, tutarız. Çocukları bırakıp gel benimle. Bazıları “çocuklarıyla beraber gel, seni alırız” diyorlar. Senin gibi böyle bir tercümanla geliyorlar. “İkinci, üçüncü olarak gel” diyorlar. Evliler, çocukları var. “Başka ev, senin için ayrı bir ev tutarız” diyorlar. Diyorlar ki “sen eşimi görmeyeceksin, o da seni görmeyecek” (Umut).

Umut’nın anlatısında da görülebileceği üzere, Suriyeli ve Türkiyeli erkekler, kadınların ekonomik, sosyal, psikolojik yaşam koşullarının zorluğunun farkında olup bundan yararlanmak istemektedirler. Suriye’de yasal ve Doğal olan çok eşlilik, kadınların göç öyküsü ve Türkiye’ye uyum süreçlerindeki zorluklarla birleştiğinde kadınların dezavantajlı konumlarından kurtulmaları için bir yol gibi görünse de, evli olmalarından dolayı Doğacak hiçbir haktan yararlanamamalarına sebep olmaktadır.

Son olarak, katılımcılardan biri çok eşlilik olgusunun Türkiyeli kadınların Suriyeli kadınları dışlaması ve ayrımcı davranmasının sebeplerinden biri olduğunu anlatmıştır:

Türlere de kuma giden var bizde... Türkler biraz da o yüzden sevmiyor kadınları, bizleri, Suriyelileri. Gelecekler kuma geldiler falan mesela. Kocalarımızı alıyorlar falan diye. Böyle bir şeyleri kabulleniyor mesela o gelen kadın. Nasıl bir şey yapıyor bilmiyorum. Ev yıkanın evi olmaz mesela. Ama işte o da herhalde paraya mı ihtiyacı var, artık neye ihtiyacı var? Bilmiyorum artık bir yolla mı geliyor, bilmem ne kandırıyorlar mı, bilmiyorum nasıl oluyor (Aytan).

Görüldüğü üzere, çok eşlilik olgusu Suriyeli kadınları, hem erkekler hem kadınlar tarafından şiddete açık hale getirmekte, bazen şiddetin kendisi olup, bazen kadınları diğer şiddet türlerine maruz kalmasına sebep olmaktadır. Bu zeminde açıkça bir kadın hakları ihlali olan çok eşliliğin, kültürel bir değer olduğu algısının değiştirilip, önüne geçilmesi gereken bir şiddet türü olduğunun altını çizmek çok önemlidir. Bu bağlamda kadınların çok eşliliğe dair algılarını değiştirmek, kadınları çok eşliliğe sürükleyen maddi ve kültürel sebepleri ortadan kaldırmak ve yerel halkın Suriyelil kadınlarla ilgili görüşlerini değiştirmekle ilgili sorumluluk ise Suriyelilere hizmet veren sivil toplum örgütleri, kamu ve yerel yönetimlere düşmektedir.

Sonuç olarak katılımcılar çok eşliliğe karşı daha katı bir tutum içerisinde olduklarını, “dini sebepler, çocuk olmaması ya da daha fazla çocuk sahibi olmak, keyfi sebepler ve kadınların yaşına” göre çok eşliliklere dahil olduğunu aktarmışlar, göç sonrası konuyla ve haklarıyla ilgili farkındalıklarının arttığını aktarmışlardır. Benzer şekilde katılımcılar, temel alanları olarak gördükleri evlerine, aile yaşamlarına ve bireyseliklerine yönelik doğrudan bir tehdit olduğunu düşündükleri çok eşliliği tercih etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Ancak, fiziksel şiddet ya da çok eşlilik gibi somut olmayan ancak kadınların “sosyal yaşamlarının” kısıtlanması gibi hem yakın partner şiddetini hem de kültürel şiddet öğelerini barındıran eylemleri şiddet olarak görmedikleri de gözlemlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü “sosyal yaşamda toplumsal cinsiyete dayalı kültürel şiddet” temasına odaklanmıştır.

Sosyal Yaşamda Toplumsal Cinsiyete Dayalı Kültürel Şiddet

Katılımcılar her ne kadar maddi imkanlarına (sınıflarına) dayalı olarak para harcamalarını gerektiren toplumsal mekanlarda bulunmasalar da, aynı zamanda

toplumsal cinsiyetlerinden dolayı tek başlarına dışarı çıkmadıklarını belirtmişler. Katılımcılar, yalnız bir kadın olarak toplumsal mekanlarda bulunmalarına bazen eşlerinin izin vermediğini, bazen de kültürel sebeplerle tercih etmediklerini vurgulamışlardır:

Tek başıma çıkamıyorum. Kocam olduğu zaman çıkıyorum (Hale).

Kocom beni sadece pazar günü alıyor, parkta gezdiriyor (Alva).

Suriye'de de eşlerimizden ya da kardeşlerimiz olmadan çarşıya pazara gitmezdik, erkek olacak böğürümüzde. Kadın kadına gidemezdik. Bizimkiler biraz kıskançlar, biraz şey yaparlar. Tek kadın, iki kadın yolda yürüyor mesela sevmezler böyle bir şeyi. Genç olursa da hiç sevmezler. Mesela annem, amcamın karısı yaşlılar. İkisi de yaşlılar, büyükler gidebilirler. Ama ben mesela olmaz, böğürümüzde erkek olacak (Nalan).

Benle eşim beraber markete gideriz. Her ay aylık aldığı zamanı gideriz. Evin içi ne ister hepsini getiririz. Mesela pazarın parası eşimde kalır, dört pazarlık para. Kendi sadece pazara gider, beni sade pazara salmaz. Başka yere gidebilirim yani, pazara hiç sevmez gitmemi (Sermin).

Hayatımızda işte biraz çok değişti yani. Orada biz yani dışarıya çıkmazdık. Gittiğimiz zaman alışverişimizi biz yapmazdık. Eşlerimiz yanımızda olurdu. Bir bakkal var, gidip alırdı bizim büyüklerimiz. Burada biz kendimiz yaparız. Niye? Çünkü eşlerimize 1 saat izin vermiyorlar. Çıktığı zaman da işten, parasını keserler yani. Ücreti gider (Aytan).

Katılımcıların söylemlerinden de anlaşılacağı üzere, kadınların yalnız olarak sokaklarda bulunması, hem Suriye kültürü hem de kadınların eşleri tarafından engellenmektedir. Kadınlar bunu “kıskançlık” olarak görüp kabul edebilirken, aynı zamanda bazıları göçle beraber evin alışverişini kendilerinin yapmalarının göçün olumsuz bir etkisi olarak algılamaktadır. Katılımcıların bir kısmı sadece eşleriyle ve onların çalışmadığı vakitlerde dışarı çıkabilirken, bazılarıysa yanlarında başka kadınlar olduğunda dışarı çıkabilmektedir. Kadının yerinin evi olması, toplumsal mekanlarda tek başlarına bulunmalarının doğru görülmemesi kadınların sosyal yaşama katılımlarının önündeki tek engel değildir. Kadınların “yaşları” da sosyal yaşama katılımları için belirleyici olmaktadır. Başka bir deyişle, “genç” kadınlar tek başlarına dışarı çıkamazlarken, “yaşlı” kadınların çıkması bir sorun teşkil etmemektedir. Genç/yaşlı kadın üzerinden yapılan ayırım, erkek egemen toplum yapılarında ortaya çıkan “kadın bedeni” ne dair bir tahakküme işaret etmektedir. Yeri ev, görevi annelik olan, namusu korunması gereken “genç ve güzel kadın” evde oturmalı, yaş alan dolayısıyla doğurganlığını ve verimini kaybettiği düşünülen kadın

ise dışarı çıkabilmelidir. Kadınların birey olarak kamusal alanlarda bulunmasını engelleyen bu anlayışın, kültürel şiddetin bir ögesi olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda, kültürel dönüşümü sağlayabilecek olan “bilinç artırıcı çalışmaların, bu durumu “kıskançlık” adı altında kabullenenen kadınlara ve eşlerine yönelik olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın önceki kısımlarında da görüldüğü gibi, kadınların kamusal alanlarda daha çok bulunarak “toplumsal yaşama katılmaları” gerekmektedir.

Kültürel Bir Baskı unsuru Olarak Boşanma Süreci

Araştırmanın literatür bölümünden de hatırlanabileceği gibi, Suriye'de evlilikler imam nikahı yoluyla gerçekleşmekte, imam nikahı sırasında belirlenen mehirin ise bir kısmı evlenirken bir kısmı ise boşanırken kadınlara verilmektedir. Suriye'deyken bu şekilde işleyen boşanma süreçleri Türkiye'de imam nikahının ve mehirin resmi olmaması sebebiyle geçerli olmamaktadır. Görüşülen kadınlardan sadece biri boşanma sürecinden geçmiştir, dolayısıyla boşanma sürecine dair derinlemesine bilgiler elde edilememiştir. Ancak Suriyeli kadınların boşanmaya dair algıları ve boşanma sürecinde özellikle mehirleriyle ilgili sorunlara dair anlatıları, bu süreçlerde kadınların psikolojik, ekonomik ve kültürel şiddetle başbaşa kalabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda öncelikle Suriyeli kadınların boşanmaya dair algıları, daha sonra evlilik süreçleri ve mehirin belirlenmesi, en son ise ve boşanmaya dair sorunlar işlenmektedir.

Boşanma Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Roller ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle İlişkisi

Katılımcıların anlatıları, Suriye toplumunda boşanmaya dair katı bir tutum olduğunu boşanmanın sorumluluğunun tamamen kadına yüklendiğini, boşanan kadının yalnızlaştığını ancak bu katı tutumun ise göç ile beraber yumuşadığını göstermektedir. Dolayısıyla, araştırmanın bu bölümü, boşanmaya dair anlatılar üzerinden Suriye kültüründe boşanma sürecinin kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle nasıl iç içe geçtiğine odaklanmaktadır.

Katılımcılar kültürlerinde boşanmaya bakış açısının eşlerin evlilik bağına sürdürememeleriyle değil, kadının başarısızlığıyla şekillendiğini vurgulamışlardır:

Boşanma kötü bir şey yani, aile bozulur, çocuklar, yaşamları bozulur. Öyle yani. Dışlanıyor kadın, İşte bu kadın iyi değil, bence bu eşine iyi

değil boşandı. Yani tüm suçu kadına veriyorlar. Kadına yüklüyorlar. Eşine bakmamış. Bir suçu var ki eşi bıraktı yani (Aytan).

Yani iyi değil boşanmak. Dışlıyorlar boşananı (Alva).

Benim için "haram yani olmaz olsun". Çünkü çocuklarıma yazık olur. Çocuklarını bırakmamalı yani kadın. ne olursa olsun çocukları için dayanmalı diye düşünüyorum (Hale).

Çok şey ya, çok az görürsün boşanan. Mesela yani annesi babası karşı çıkar, bazı çok laf diyorlar mesela kıza. Sen boşandın, sen yani pis kadın gibi anlatıyorlar bu kadını yani biraz zor (Sermin).

Görüldüğü üzere, göç öncesi Suriye kültüründe boşanmak kadının bir ayıbı, suçu ve yetersizliğiyle ilişkilendirilirken, evlilik bağı yürütmekle sorumlu bir diğer taraf olan erkek hiçbir şekilde suçlanmamaktadır. Benzer şekilde, boşanma durumlarında evlilik bağı bitirenin erkek olduğu ve kadının kusurlu bir davranışı ya da davranışları sebebiyle terkedildiği varsayılmaktadır. Yine aynı zeminde, ailesi dahil kimse boşanan çocuğuna destek vermezken, kadınların "çocukları için" her ne olursa olsun evlilik bağına sürdürmesi gerektiğine inanılmakta ve boşanmanın haram olduğu düşünülmektedir.

Boşanmaya bakış açısının ise göç ile değiştiğini söyleyen bazı katılımcılar olmuştur:

Halep'te iken yani olaylardan önce genel olarak kötü bir bakışla bakıyorlar. Boşanmalar kötü. İyi olsaydı boşamazdı, kötü olduğu için ondan boşandı diye düşünüyorlar. Ama olaylardan sonra çok şey yapmıyorlar, takılmıyorlar. Ama genel bakışı kötü toplumun boşanan kıza. Kötü olduğu için kocası bunu boşadı (Doğa).

Suriye' de çok dışlardı. Şimdi yeni dışlanmıyor artık. Önceden dışlanıyordu Suriye'deyken. Ne yapacak acaba? Niye beğenmedi eşini? İşte yaşar giderdi, herkes işte kabulleniyor, o da kabullenseydi. Böyle çok laflar geliyor. Kadının suçu gibi. Erkeği zaten suçlayan olmaz sadece kadını (Nalan).

Katılımcıların anlatısında da görülebileceği üzere, savaşın ve göçün etkisi boşanmaya bakış açısındaki katı tutumu biraz azaltmış olsa da, katılımcılar boşanan kadının toplum içerisinde güçsüzleştirilerek yalnız bırakıldığını, dışlandığını, boşanmanın sorumlusu olarak görüldüğünü iletmişler. Boşanan kadın için toplumda yazılı olmayan kurallar olduğunu söyleyen bir katılımcı:

Genel olarak Arap toplumunda dul kadına kurallar koyuyorlar. Kötü bir kadın olduğu için boşanmış, kocasına bakmadığı için boşanmış.

Kurallar: bir, evden çıkamaz, iki, bir yere gitmek isterse kardeşi, anne, baba biri yanında olacak. Üç, yaptığı herşeye karışılır. Dört, başka kadınlardan ayrı bakılır. Bekar kızla boşanan kadını biraraya getirmiyorlar. Konuşamazsın, sohbet yasak. Hem kadınlar, hem erkekler dışlıyor. Bir daha evlendiriyorlar, hayatı normale dönüyor. Bu kurallar boşanma zamanında. Dulken evlenince, normal zamana dönüyor. Evlenince artık kocasına bakıyor, kimse birşey demiyor (Ece).

Görüldüğü üzere toplumun koyduğu kurallar, kadını kısıtlamakta ve kadın için bağlayıcı olurken, boşanmış erkek için bu kurallar geçerli olmamaktadır. Kadının yalnız dışarı çıkamaması, eylemlerine kendi karar verememesi, hatta kadın-erkek farketmeksizin kimseyle konuşamaması kültürel şiddetin birer görüngüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bekar kadının dul kadın ile biraraya gelmesinin yasaklanmasının ise bu şiddet biçiminin en belirgin yanlarından biri olduğu düşünülmektedir. Bu toplumsal davranış kalıplarıyla boşanan kadınların bireyselliklerinin ellerinden alınıp yalnızlaştırıldıklarını, tekrar evlendiğinde ise yeniden bir birey statüsü elde ettiğini söylemek mümkün görünmektedir. Boşanmaya bakış açısında "savaş ve göçün" etkisinin düzeyi bilinmemektedir, ancak göç süreci ile bakış açısında değişiklik olduğu katılımcılar tarafından iletilmiştir. Suriye toplumunun tüm bu yalnızlaştırma, dışlama ve bireysellikten uzaklaştırma tutumlarına rağmen boşanmaya karar veren Suriyeli kadınları ise, Türkiye’de bir bağlayıcılığı olmayan imam nikahıyla gerçekleştirilen evliliklerin sona ermesi sürecinde mehirin ya da nafakanın alınmaması gibi sorunlar beklemektedir. Bu zeminde araştırmanın bir sonraki bölümünde evlilik sürecinde mehirin nasıl belirlendiği, daha sonra ise boşanma sürecinde mehirin verilmemesine odaklanılmaktadır.

Göç Öncesinde Mehirin Koruyucu İşlevi

Yapılan literatür çalışmasının aksine katılımcılar kültürlerinde "başlık parasının" olmadığını, evlenmeden önce kadının ihtiyaçlarını ve boşanma durumunda geçimini sağlayacak bir mehirin belirlendiğini anlatmışlardır. Bu bağlamda Suriye kültüründe mehirin kadınları koruyucu bir mekanizma olarak işlediği görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü evlilik sürecinde mehirin belirlenmesine ve nasıl kullanıldığına odaklanmakta, takip eden bölüm de ise göç sonrası mehirin korucu işlevinin nasıl kadınları güçsüzleştirici bir işleve dönüştüğü anlatılmaktadır.

Katılımcılar kültürlerinde “başlık parası” olmadığını, evlilik sürecinde kız tarafının bir mehir belirlediğini ve bu mehirin bir kısmının evlenmeden önce, bir kısmının da evlendikten sonra kadına verildiğini anlatmışlardır:

Bizde başlık parası almıyorduk ama hediye altın kıyafet. Ama kızlarım için asla para almam. 2 kızımı evlendirdim, ama hiç birşey almadım. Biz de Halep’te yok. Belki başka köylerde olabilir.

Diyelim ki kız isteyeceğim, imam kâğıt getiriyor. 5.000 [kız belirledi] şimdi vereceksin 5.000 de sonra. Aile almıyor, kız kendi alıyor. Sonra kaç altın istiyorsun? Altın parası. Sonra kıyafet. Önce para, sonra altın, sonra kıyafet. Evlenirken bunları aldın, 5.000 i aldın imza atıcaz. Boşanırken kalan 5.000. Boşanmada anlaşmazlık çıkarsa imama gidiyoruz (Ece).

Başlık parası yok. Sadece geline altın veriliyor ya da kıyafet giydiriyorlar. Bir de mehir var. Önce ve sonra sözleşme olarak yazıyorlar. Adet olarak mesela oğlan, oğlanın annesi evin eşyalarını alıyor, evi düzenliyor. Kız mehiri alıyor (Azra).

Görüldüğü üzere katılımcılar, yaşadıkları yerlerde başlık parasının olmadığını, ancak başka köylerde ya da bölgelerde olabileceğini ifade etmişler, belirlenen mehirin ise evlilik öncesi ve sonrasında kadının ihtiyaçları için kullanıldığını belirtmişler. Katılımcılar özellikle mehirin aile tarafından alınmadığını, evlenecek kadının ihtiyaçları doğrultusunda kadına verildiğini vurgulamışlardır:

Mehir var. Kıza veriliyor. Altın, kıyafet falan (Hale).

Dayıoğlu Ali geldi kızı istedi. 6000 bin heven aldık. 1700 gram da altın aldık. Kız alıyor her şeyi. Kıza almıyor, her şeyi o alıyor (Merve).

Buna ihtiyacım var bunu alırlar, buna ihtiyacım var, bunu alırlar. Yani babam parayı almaz mesela. Başlık parası almaz bizimkiler. Onun parasıyla biz bu gelinin ihtiyacını alırız. Kız tarafı almaz yani para. Gelinin ihtiyaçlarını alıyorlar o kadar sadece yani (Aytan).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, mehir Suriye kültüründe evlilik öncesinde ve sonrasında kadınların ihtiyaçlarının sağlanmasına ve boşanma sürecinde kadının ekonomik bağımlılığını azaltmaya yönelik koruyucu bir mekanizma olarak işlemektedir. Kadının çalışma hayatına katılmaması, ihtiyaçlarını karşılamak için mehire ihtiyaç duyması ataerkil toplum yapısının yansımaları olarak görülse de, bu toplum yapısı içerisinde mehirin koruyucu bir rol oynadığı düşünülebilir. Ancak özellikle göç sonrasında mehirin verilmesine dair yasal bir

yaptırımın olmayışı ve dini nikahın Türkiye’de yasal bir geçerliliği olmaması, Suriyeli kadınlar için psikolojik ve ekonomik şiddetin bir aracı haline gelebilmektedir. Bu zeminde araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınların boşanma süreçlerine ve bu süreçlerde mehrin verilmesine odaklanmaktadır.

Göç Sonrası Boşanma Süreci ve Mehirin İşlevini Yitirmesi

Araştırmanın şikayet mekanizmalarına erişim bölümünden de hatırlanabileceği gibi Suriyeli kadınlar ailevi sorunlarına ilişkin çözüm yollarını geleneksel yöntemlere başvurarak aramakta, bu yollar çözümsüz kaldığında da boşanmayı seçmektedirler. Suriye’deyken imam nikahıyla evlenen kadınlar yasal yollarla boşandıklarını ve mehirlerini aldıklarını, ancak göç sonrası bu durumun değiştiğini, mehirin yasal bağlayıcılığının kalmamasının “boşanmayı kolaylaştırdığını” ve “mehirin verilmeyerek bir tehdit unsuru olarak” kullanılmasına dönüştüğünü anlatmışlardır. Bu doğrultuda araştırmanın bu bölümü göç sonrası boşanma sürecine ve bu süreçte mehirin işlevini yitirmesine odaklanmaktadır.

Katılımcılar Suriye’de boşanmaların yasal yolla gerçekleştiğini, ancak öncelikle aile ya da köy büyüklerinin arabuluculuğuyla sorunların çözülmeye çalışıldığını anlatmışlardır:

Boşanma bizde, mesela iki taraf anlaşmadı o annesinin tarafına gider o da babasının tarafına şey yapar mesela kardeşleri gelir babası gelir. “Kızım niye anlaşamadınız? Ne oldu?”. Araya 2-3 kişi tıkarlar. Birkaç tane kişi gelir tanımayan, mesela o derdini anlatır. Şu “şöyle şöyle yaptı bana” şu “şöyle şöyle” yaptı. Anlaşabilirseler anlaşır, aralarını yaparlar. Olmadı, tamam olmuyor, anlaşamıyorlar. 10 seferdir böyle mesela ayrılık oluyor. Öyle olacağına çocuklar arada şey olacağına ayrılın, sen kendi hayatını kur, bu da kendi hayatını kursun böyle oluyor (Nalan).

İlk başta köydeki büyükleri aralarına gidip düzeltmeye çalışır. Yani koca, adam boşanmak istemediği zaman, sorun büyüdüğü zaman, mahkemeye çıkıyoruz (Asya).

Boşanmalar aynı buraya benziyor biraz. Gidiyorsun resmi olarak boşanıyorsun. Yok, şimdi orada yani anladılarsa beraber anlaşamadılar, yani çok tartıştılar falan. İstemiyorlarsa, tamam. Ben bu kadını istemiyorum, mehir de bu, alsın mehiri gitsin. Böyle. Gitsin (Sermin).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, boşanma seçeneği değerlendirilmeden önce söz sahibi kişilere danışılmakta, aileler, akrabalar ya da büyüklerin arabuluculuğuyla sorunlar çözülmeye çalışılmaktadır. Suriyelilerin

boşanmaya dair algısı gözönünde bulundurulduğuna, aile büyükleriyle de sorunlarını çözemeyen Suriyeli kadınların boşandığı görülmektedir. Ancak göç ve savaş deneyiminin bu süreci etkilediği, hali hazırda bilmedikleri bir ülkede, geçimlerini sağlayacak bir araçları bulunmayan kadınların boşanmayı bir seçenek olarak görmedikleri gözlemlenmiştir.

Evlilik ve boşanma sürecinde kadını koruyucu bir mekanizma olarak işlev gören mehir, Suriye'deki imam nikahının Türkiye'de geçerli olmaması, mehirin Türkiye'de hiçbir bağlayıcılığı olmaması sebebiyle kadınlara karşı bir koz olarak kullanılabilen, aynı zamanda taahhüt edilen mehir verilmeyebilmektedir. Bu zeminde katılımcılar göç deneyiminin hali hazırda son çare olarak tercih edilen boşanma sürecini zorlaştırdığını, Suriye'deyken verilen mehirin buradayken verilir verilmeyeceğini bilmediklerini ya da verilmeyeceğini ifade etmişler:

Boşanmayı kadın mı istiyor? O zaman mehiri vermezler. Yani kadın istediği zaman vermezler. Ama erkek eğer boşanmak istediği zaman, vermek zorunda. Veriyor mehiri kadına (Asya).

Veriyorlar. Zaten mehirimiz bizim çok az oluyor. Kadın karar veriyor. Ailesi ile birlikte işte. Oradayken alınır. Ama burada bilmiyorum yani (Aytan).

Valla bazı verir bazı da vermez mehiri. Nasıl belirleniyor? İşte yazma da var bizim şey nikâh olduğu zaman o yazılıyor. Bu şeyler aldım, bunları yazıyorlar. Ne kaldı mesela 500, onu alabiliyor. Bazı da veriyor eşi, bazı da vermiyor (Ada).

Görüldüğü üzere göç, Suriye'deyken yasal ve zorunlu olan mehiri keyfi hale getirebilmekte, kadın boşanmak istediğinde verilmezken, erkek boşanmak istediğinde verilebilmektedir. Nitekim, kızının Türkiye'de boşandığını anlatan Asiye mehiri istediklerini ancak alamadıklarını ifade etmiştir:

Biz boşanıyoruz. Kızım da bu adamla kalamadı çok zorlandı ve boşandı yani. Boşanma var Suriye'de de, kız boşanıyor, sonra evleniyor. Sorun değil. Mehiri de bir evlenmeden önce, bir sonra veriyorlar ama o da kağıtta yazıyor. Ha, ben istedim mehiri vermediler (Asiye).

Benzer şekilde Umut, imam nikahıyla Suriyeli kadınlarla evlendiğini, ancak mehir verilmeden ve kolayca boşandıklarını belirtmiştir:

Türk erkekler Suriyeli kadınları alıp, hemen boşanıyorlar. Niye öyle oluyor? Bir de yani tutanlar da var, ama çoğu bırakıyorlar. Evleniyorlar, sonra boşanıyorlar. Türk erkekleri Suriyeli kadınları alıp, evlenip

boşanyor. Yazık. Mehirlerini yani vermiyorlar. Bazen çocuklar oluyor, yazık oluyor (Umut).

Son olarak Türkiye’de evlenen ve eşinden gördüğü şiddet nedeniyle boşanan Doğa mehirini alamadığını ve çocukları için nafaka talep edemediğini anlatmıştır:

Benim için en büyük sorun kocam. Başka sorun yok. Çocukları hiç sormuyor. Nafaka falan ödemiyor. Mehirimi vermedi (Doğa).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, imam nikahıyla gerçekleştirilen evliliklerin Türkiye’de bir geçerliliği olmamakta, göç ile beraber tüm hayatları değişen kadınlar ise boşanmayı bir seçenek olarak görmemektedirler. Sadece imam nikahı ile gerçekleştirilen evliliklerin, kadınları boşanma durumunda nafaka ve mehirden yoksun, çok eşliliğe karşı savunmasız bırakacağı aynı zamanda tüm şiddet türlerine açık hale getireceği söylenebilmektedir. Bu bağlamda bir kez daha Türkiye’deki evlilik süreçlerine ve sadece imam nikahı ile yapılan evliliklerin yasal olmadığına dair yapılacak farkındalık ve bilinç artırıcı çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın birçok bölümünde Suriyelilere yönelik farkındalık ve bilinç artırıcı çalışmaların önemine değinilmiştir, ancak birlikte çalışılması gereken tek grup Suriyeliler değildir. Suriyelilerin Türkiyelilerden izole bir yaşam sürmediği, yerel halkla ilişkide olduğu, karşılıklı etkileşimlerinin özelde yerel halkı ve Suriyelileri, genelde ise toplumun yapısını değiştireceği ve birlikte yeni bir toplumsal yapı kurulacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, yerel halkın Suriyelilere bakış açısının ve bu bakış açısının Suriyelilerin yaşamlarına yansımalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın bir sonraki bölümü yerel halkın Suriyelilere bakış açısındaki ayrımcılığı Suriyeli kadınların anlatılarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3.2.4. Toplumsal Şiddet: Yerel Halkın Ayrımcılığı

Katılımcılar yerel halkla ilişkilerinin değişken ve göreceli olduğunu belirtmişler, ayrımcılık ve dışlanma deneyimlerinin ise "savaştan kaçma, Suriye'ye geri dönmeme, Türkiye’deki Suriyeli sayısının fazlalığı, kiraların artması" gibi sebeplerle şekillendiğini anlatmışlardır. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü kadınların yerel halk ile olan ilişkisini deneyimledikleri ayrımcılık üzerinden anlatmaktadır.

Yerel halkın Suriyelilerin savaştan kaçtığına ve geri dönmelerine dair algısı ayrımcılık pratiklerinin en önemli nedenini oluşturmaktadır:

Pazardayken her yerde iken Türklerin sorduğu ilk soru "Niye buradasınız?", "Niye Türkiye'ye gelmeye karar verdiniz?". Sonra şey diyorlar "Nereden geldiniz?" İdlib diyorum. "Ee İdlib de bir şey yok niye tekrar gitmiyorsunuz?" diyorlar. İlk baştan sorular yani hep "Niye geldiniz?", "Niye Türkiye'ye geldiniz?" bir de "Geri dönecek misiniz savaş bittiği zaman?" (Alya).

Herkes değil. Mesela var, ikisinden de var. İki türlü şey oluyor. Bazen geldiler bizim askerler orada savaş yapıyorlar, bunların işleri burada. Bizim çocuklarımız, eşlerimiz oraya gidiyorlar, savaşta ölüyorlar, bunlar burada keyif ediyorlar, geziyorlar, tozuyorlar, bakkala gidiyorlar. Bazıları diyor "Allah yardımcıları olsun, keyiflerinden gelmediler, evlerini barklarını bırakıp geldiler". İki türlü de duyuyoruz (Nalan).

Katılımcıların söylemlerine göre yerel halkın bir kısmı Suriyelileri ne "misafir" ne de "hak sahibi" olarak görmekte, aksine Suriyelileri vatanlarını terkeden ve bu yüzden korkak olan, yerel halkın haklarına ortak olan, ülkelerine dönebilecekken dönmeyen, Türkiye'de herhangi bir sorunu olmayan katılımcıların söylemiyle "keyif çatan" bireyler olarak görmektedir. Katılımcılar yerel halkın Suriye'deki iç savaş ve Türkiye'deki 15 Temmuz Darbe girişimini birbiriyle karşılaştırdıklarını, yerel halka göre Türkiyelilerin vatansever olduklarını, Suriyelilerin ise korkak olduğunu vurgulamışlardır:

Biz geldik, kiralar fazla olmuş bizim yüzümüzden. Biz burayı bozdukmuş. Biz iyi değiliz, biz kötüyüz. Biz vatanımızı sevmezmişiz. Bıraktıkta geldik. Ya bizim başbakan sizin başbakan gibi değil. Yani bizimki farklı, yani hemen bize silahtan kalktılar. O yüzden yani şimdi darbe günü oldu. Çok laf duyduk. Biz bırakmadık vatanımızı diyorlar. Biz kalktık gittik, yani yollara gittik. Siz bıraktınız da çıktınız diyorlar. Ama bizimki bizim şeyimiz daha farklı yani. Sizin gibi değil yani (Ada).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı üzere, yerel halkın bir kısmı Suriyelilerin korkak olduğunu vurgulamakta, kiraları arttırdıklarını, yaşam alanlarına müdahale ettiklerini ve sayılarının fazla olması sebebiyle aynı zamanda toplumsal yapıyı da olumsuz yönde dönüştürdüklerini ifade etmektedirler:

Alışverişe çıktığımız zaman duyuyoruz diyor. "Bu ne Suriyeliler? Çok kalabalık yapıyorlar bu ülkede". Türkler de çok sakin galiba, çok kalabalık sevmezler. Hastanede de aynı şey "sizden öğreniyoruz" falan diyorlar bize. Öyle öyle şeyler duyuyoruz ama biz kulak vermiyoruz, dinlemiyoruz. Yani Türkler bizi kabul etmiyorlar. Sürekli bize laf

sokuyorlar. Zaten biz de burada kalmak istemiyoruz. Evimiz barkımız vardı orada, onlarda artık yok. Dönebileceğimiz bir yer yok. Kalmak zorundayız. Zorunda olmasaydık çoktan geri dönerdik (Asiye).

Yerel halkın Suriyelilere bakış açısında Suriyelilerin Arap ya da Türkmen kökenli olmaları bir fark yaratmamaktadır. Türkmen kökenli bir kadın olan ve Türkçeye hakim olan Aytan “dil engeliyle” karşılaşmadığını ancak kendilerinin Suriyeli olduğu anlaşıldığında hizmet verenler tarafından bile ayrımcılığa uğradığını belirtmiştir:

Bazen oluyor işte Suriyeli olduklarımızı bildikleri zaman, geçtiğimizde söylüyorlar. Sanıyorlar ki anlamıyoruz. Araplar bazen anlamıyorlar. Gitsinler bunlar Suriyeliler işte. Ribat derneği var. Sıradayız bizi almıyorlar. Siz Suriyelisiniz siz arkada durun. “Türkler alsın, siz sonra sıraya girin” diyorlar bize. Oradaki çalışanlar bunu yapıyor. Genel olarak da Türk halkında mesela çok iyiler de var, çok kötüler de var. Mesela bizim aşağıdaki komşumuz Türk çok iyi birisi bizimle çok iyi davranıyor. Yani bu konuda hem kötü var, hem iyi var (Aytan).

Benzer şekilde Türkmen kökenli Sermin dilin yerel halkın ayrımcılık pratikleri gerçekleştirmesi için bir engel olmadığına vurgu yaparak deneyimini şu şekilde paylaşmıştır:

Bir gün şey tramvayda bekliyordum. Durakta bekliyordum. Tramvayı bekliyorum. Bir kadın oturuyordu yanı başımda. Şimdi ben bazen beni Türk zannediyorlar. Arapça konuştuğum zaman biliyorlar böyle Suriyeli. Bir kadın oturdu yanı başıma. Muhammet benim oğlumu seyrediyordu. Sonra hissetti ben Suriyeli konuştum. Eline şöyle yazdı: “Sen Suriyeli misin?”. Anladım dilsizmiş. Dedim “evet”. Aman Allah ne konuştu. Dedim konuşmuyorsun, konuşabilsen ne duyuracaksın bana lafla? Dilsiz. Böyle böyle yapıyor [eliyle git git işareti yapıyor]. “Hadi git” yapıyor falan. Ben anladım yani. Çok canım sıkıldı valla ağlayacaktım orada. Dedim dilsizsin böyle, ana dilin olsa ne yapacaksın o zaman? En zoru bu oldu bana göre. Yani ben şimdi yolda bazen duyuyorum. Ama bu çok zor geldi bize yani. Dilsiz de böyle yaptı yani dili olsa ne yapacaktı bilmiyorum (Sermin).

Son olarak, “dil engelini” aşan Arap kökenli Suriyeliler ilk geldiklerinde "dil engeli" sebebiyle kendilerine karşı tutumları anlayamadıklarını ifade etmişler, ancak anlamaya başladıklarında durumun daha da kötüleştiğini belirtmişler:

İlk geldiğimizde en büyük sorunumuz dildi. Hiçbir şey anlamıyoruz. Ayrımcılık yapılsa bile anlamıyorum, bakışlarından anlıyorum. Sonra biraz anlamaya başladık ama cevap veremiyoruz hala. Öncekinden daha kötü. Çünkü anlıyoruz, cevap veremiyoruz. Önceden anlamıyorduk, kötü bir şey mi söylüyor, iyi bir şey mi söylüyor? Sonra anlamaya başlayınca

cevap veremiyoruz. Bu sorun en büyük sorun. Bize yardımcı olan da yoktu (Alya).

Katılımcılar her ne kadar bu durumu tüm topluma genellemese de, anlatıları yerel halkın ayrımcı pratiklerinin “dil engelini” aştığını, Suriyelilerin sayılarının fazla olması, kamusal alanlarda görünürlüklerinin artması, gelişleriyle kiralari arttırmaları, ülkelerine geri dönmemeleri ve Türkiye’de bir yaşam sürmelerinin yerel halkın Suriyelileri dışlamasına sebep olduğu üzerinedir. Bu durum Suriyelilerin Türkiyelilerin gözündeki “misafir” statüsünü kaybettiği ve ileride yerel halk ile yaşanacak sorunların göstergesi olarak okunabilmektedir.

Sonuç olarak, göç sonrası kadınların Türkiye’deki ihtiyaç ve problemleri göç süreciyle beraber “şiddet algıları ve deneyimlerini” şekillendirmiş, kadınların şiddet algılarının öncelikle savaşın şiddetiyle, daha sonra ise fiziksel şiddetle şekillendiği bulgulanmıştır. Kadınların şiddete dair anlatıları, fiziksel şiddetin boyutunun ölümcül olmadığı sürece şikayet mekanizmalarına erişmeyecekleri üzerine olmuştur. Eşini şikayet etmenin toplumsal olarak kabul edilemezliği gibi, Suriye kültüründe boşanmanın kültürel olarak olumsuz bir bakış açısıyla karşılandığı, boşanmanın çoğu zaman bir seçenek olarak görülmediği ortaya çıkmıştır. Fiziksel şiddetten farklı olarak kültürel şiddetin çoğu zaman kadınların bakış açılarında görünmez olduğu, tutumları değişkenlik gösterse de erken yaşta evlilik, çok eşlilik, sosyal yaşama katılımlarının engellenmesi gibi kültürel değerlerle beslenen bu şiddet türünü şiddet olarak algılamadıkları bulgulanmıştır. Bunlara ek olarak, yerel halk ile ilişkilerinin kişiden kişiye değiştiği, ancak çoğu zaman yerel halkın ayrımcı pratiklerine maruz kaldıklarını görülmüştür. Katılımcılar, şiddet algı ve deneyimlerinde göç sonrası bir değişim olduğunu, Türkiye’deki hak arama mekanizmalarından yararlanmasalar bile, bu mekanizmaları öğrendiklerini ve kendilerini güçlendirdiğini iletmişler. Bu bağlamda hizmet verenlerin çalışmalarının hayati olduğu araştırmanın birçok bölümünde vurgulanmıştır. Dolayısıyla, Konya yerelinde Suriyelilere hizmet veren sivil toplum örgütleri, kamu ve yerel yönetimlerin Suriyelilerin ihtiyaçlarını ve sorunlarını nasıl algıladıkları, bu bağlamda nasıl hizmetler sundukları hakkında bilgi sahibi olmanın hayati olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü, öncelikle kamu, yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri temsilcileri ve çalışanlarının anlatılarına dayanarak Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarına, daha sonra ise bu sorunlara yönelik sunulan hizmetlere odaklanmaktadır.

3.3. Hizmet Sağlayıcılarının Bakışıyla Suriyeli Kadınların İhtiyaçları ve Sorunları

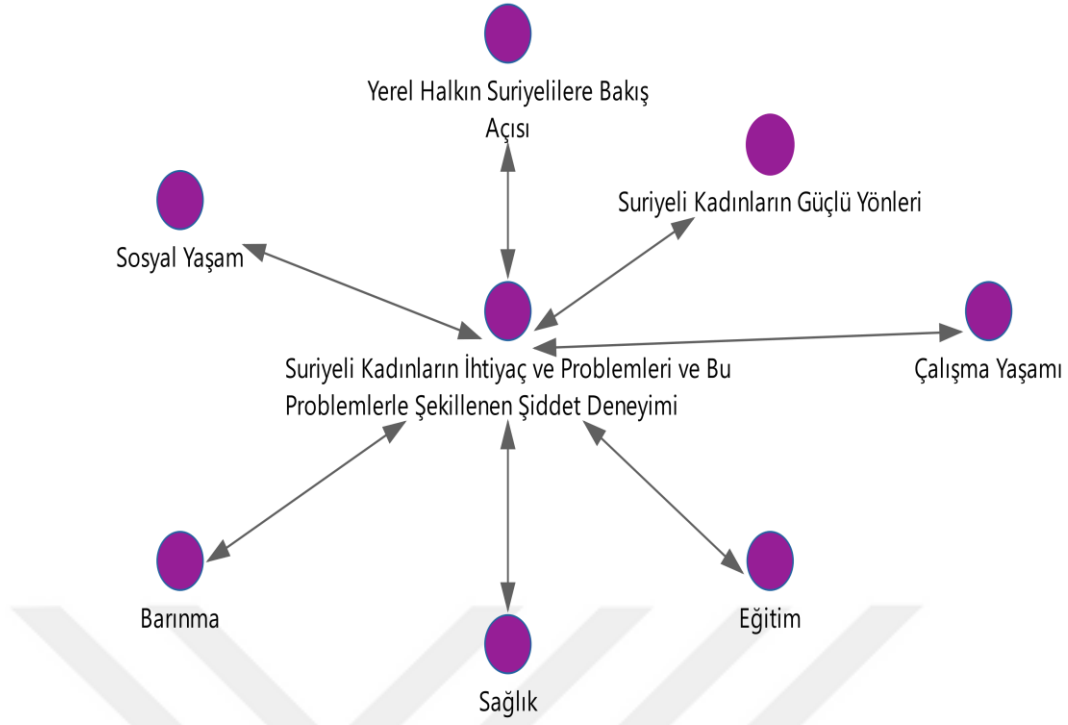
Çalışmanın bu bölümü, Konya'da yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaçları ve sorunlarını, bu ihtiyaç ve sorunlara çözüm üretmeyi amaçlayan sivil toplum örgütü temsilcileri, kamu ve yerel yönetim çalışanlarından oluşan hizmet sağlayıcılarının bakış açısıyla analiz etmeyi amaçlamaktadır. Öncelikle Suriyelilere “hizmet sunan” olarak bu sorun ve ihtiyaçları nasıl algıladıklarını anlamının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, hizmet verenler, etnik kökeni, yaşı, sınıfı, medeni durumu farklılaşan bir çok Suriyeli kadına erişim imkanına sahiptir, dolayısıyla anlatıları araştırmaya katılan Suriyeli katılımcılarının anlattığından daha geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. Bu bağlamda aktardıklarının bir kısmı kadınların anlatılarıyla ortaklaşmakta, bir kısmı da farklı noktalara işaret etmektedir. Anlatılar arası ortaklıklar ve farklılıklar araştırmanın tartışma kısmında alanyazın çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu zeminde, araştırmanın bu bölümü öncelikle hizmet verenlerin çerçevesinden Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarına, daha sonra ise bu ihtiyaç ve sorunlarla şekillenen şiddet deneyimine odaklanmaktadır.

Hizmet verenlerin anlatılarına dayalı olarak yapılan analiz sonucunda barınma, sağlık, eğitim, çalışma yaşamı, yerel halkın Suriyelilere bakış açısı, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla şekillenen nefret söylemi, sosyal yaşamda Suriyeli kadınlar ve tüm bu problem ve ihtiyaçlarla şekillenen “şiddet deneyimi” ve “kadınların güçlü yönleri” ana temalar olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın bir önceki bölümünde de olduğu gibi, katılımcıların anlatılarına dair sorun odaklı analiz yapılmış, ancak bölüm kadınları güçlendirici mekanizmalar ve güçlü yönleriyle bitirilmektedir. Günün sonunda anlatılar ne kadar sorun odaklı olsa da, kadınların ne sadece kurban, ne tamamen güçlü bireyler olmadıklarını vurgulamanın önemli olduğu düşünüldüğü için böyle bir tercihte bulunmaktadır. Benzer şekilde, oluşturulan temaların ve alt temaların birbirlerinden bağımsız işlemediği, birbirleriyle ilişkili oldukları ve buna bağlı olarak birbirlerini etkiledikleri görülmektedir. Dolayısıyla, bir önceki bölümünde gösterdiği gibi, analizdeki temalar ve alt temalar birbirlerini sürekli imlemektedir. Bu bağlamda, kadınların sorun ve ihtiyaçlarının şiddet deneyimlerinden bağımsız olmadığını açıklamak amacıyla kadınların şiddet deneyiminde değerlendirilebilecek “sağlık alanında ayrımcılık, sosyal yaşamda kültürel şiddet” gibi konular ihtiyaç ve sorun başlıklarında

işlenmektedir. Benzer bir zeminde, “barınma” ve “çalışma yaşamı” gibi temalar toplumsal cinsiyet fark etmeksizin tüm Suriyelileri etkilediğinden, bu temalar işlenirken, öncelikle genel duruma dair bir betimleme yapılmakta, daha sonra bu genel durumun “Suriyeli kadınlar” açısından ne ihtiva edeceği irdelenmektedir. Benzer şekilde, temalar anlatılırken, öncelikle genel bir bilgi verilmekte, daha sonra ise toplumsal cinsiyete dayalı analiz yapılmaktadır. Bir önceki bölümde de görüldüğü gibi, etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar neredeyse tüm temalarda vurgulanmaktadır.

Son olarak, araştırmada sivil toplum örgütü olarak yer alan kuruluşlar, kendilerine dernek ya da vakıf ismi verdikleri ve yaptıkları çalışmalarını bu bağlamda değerlendirdikleri için verdikleri hizmetler "yerel dernek" başlıkları altında anlatılmaktadır. Yerel dernekler dışında kalan sivil toplum örgütleri ise “ulusal sivil toplum örgütü” başlığı altında işlenmektedir. Ulusal sivil toplum örgütü ya da yerel dernek ayrımı yapılmadığı sürece, kamu ve yerel yönetimlerin dışında kalan tüm bu aktörler için sivil toplum örgütleri ifadesi kullanılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında, hizmet verenlerin bakış açısıyla Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunları ve bu ihtiyaç ve sorunlarla şekillenen şiddet deneyimine dair şekil aşağıdaki gibidir:

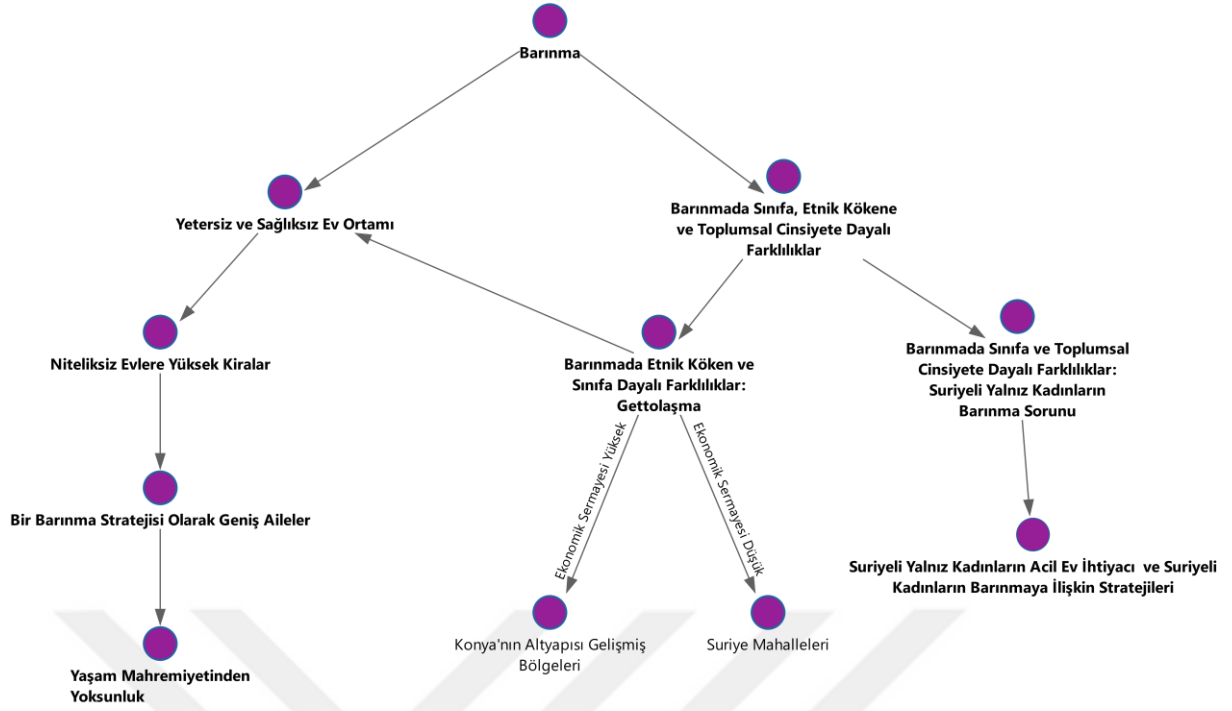
Şekil 3.3. Hizmet Sağlayıcılarının Bakışıyla Suriyeli Kadınların İhtiyaçları ve Sorunları.

3.3.1. Suriyeli Kadınların Barınmaya Yönelik İhtiyaç ve Sorunları

Katılımcılara göre Suriyelilerin başlıca ihtiyacı ve sorunu barınmadır. Katılımcıların barınma teması altında en çok vurguladıkları konu; sığınmacı kadınların yaşadıkları sağlıksız ev ortamıdır. Katılımcılar barınma ve barınmayla ilgili problemleri dönemlere ayırmışlar, Suriyelilerin Konya'ya geldikleri ilk dönemde kentin alt yapısı ve sosyo-ekonomik seviyesi gelişmemiş kısımlarında, kalabalık ve geniş aileler şeklinde metruk evlerde yaşadıklarını ifade etmişler. Daha sonraki dönemde ise bu durumun değiştiğini, Suriyelilerin bir kısmının daha iyi yaşam şartlarında yaşamaya başladığını aktarmışlardır. Bu bağlamda, bu değişimin nedeni olarak yorumlanan “barınmada sınıf ve etnik kökene dayalı farklılıklar” barınma temasının bir diğer alt teması olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde barınma temasının alt temaları olan “yetersiz ve sağlıksız ev ortamına” ve “barınmada etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar” incelenmektedir.

Suriyeli kadınların barınma ihtiyacı ve barınma ile ilgili problemlerine dair temaların ve alt temaların bulunduğu şekil aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.3.1. Suriyeli Kadınların Barınmaya Yönelik İhtiyaç ve Sorunları.

Yetersiz ve Sağlıksız Ev Ortamı

Katılımcılar Suriyelilerin barınma ihtiyacını değerlendirirken, yetersiz ve sağlıksız bir ev ortamında yaşadıklarını vurgulamışlardır. Katılımcıların yetersiz ve sağlıksız ev ortamı olarak betimledikleri durum: "niteliksiz evlerden alınan yüksek kiralar", bu yüksek kiralarla başetmek için geliştirilen "geniş aileler biçiminde yaşama stratejisi" ve tüm bu koşulların sonucu olarak ortaya çıkan "yaşam mahremiyetinden yoksunluk"tur.

Niteliksiz Evlere Yüksek Kiralar ve Bir Barınma Stratejisi Olarak Geniş Aileler

Katılımcılara göre Suriyeliler, Konya'nın gelişmemiş ya da gelişmekte olan, kentsel dönüşüme girmiş, başka bir deyişle düşük sosyo-ekonomik seviyeli kimselerin oturduğu bölgelerinde "yüksek kiralarla" yaşamaktadırlar:

Eski kentsel dönüşüme girmiş ve insanların oturamayacağı yerlere maalesef çok yüksek fiyatlarla kira verdiler. Yani 100 lira etmeyecek yeri 500-600-700 liraya (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Özellikle bu kentsel dönüşümden dolayı çok fazla kişi evsiz kaldı. Ya da o yıkık yerlerde yaşamaya devam ettiler (STÖ Temsilcisi 1).

Katılımcılara göre kentin altyapı açısından gelişmemiş bölgelerinde evlerin

niteliğine göre oldukça yüksek kirali olan evlerde yaşamaya çalışan Suriyeliler, yaşadıkları maddi zorlukları “geniş aileler” biçiminde yaşayarak aşmaya çalışmaktadır. Evlerin kiraları artıkça bir strateji olarak hanede yaşayan kişi sayısı artmakta, bu durumda evlerin kiralarının daha da artmasına neden olmaktadır:

Çok iyi yerlerde yaşadıkları söylenemez. Çünkü aile üyeleri sayısı çok fazla, bakmakla yükümlü oldukları çocuk sayısı çok fazla. Dolayısıyla Konya gibi bir yerden bahsediyorum; ev kiralarının yüksek olması, ailedeki üye sayısının fazla olması ve buradaki iş imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı geçim sıkıntısı yaşıyorlar. Dolayısıyla barındıkları evler de çok iyi durumda değil. Genelde bu kentsel dönüşüme bırakılan evlerde gecekondular gibi yerlerde barınıyorlar (STÖ Çalışanı 1).

Mesela 3 odalı bir daireyi 2.500-3000 TL'ye tutmak zorunda kaldılar. Böyle oturulabilir bir daire için söylüyorum, Bunlar ödenebilir rakamlar olmadığı için 3-4 aile birden tutmak zorunda kaldı. Neticede 1 dairede yani 1 ana kapı girişinde 20 kişilik, 25 kişilik aileler yaşamaya başladı. Bu yani Suriyeli Türkiyeli fark etmez, yaşanabilir tarif edilebilir bir şey değil (STÖ Temsilcisi 3).

Katılımcıların söylemlerinden de anlaşılacağı gibi, sığınmacı olmak, çalışma yaşamına erişimin olmaması ya da ekonomik yoksunluk aileleri bu şekilde barınmaya itmektir. Aynı zamanda, kalabalık ve geniş aileler biçiminde yaşayan Suriyeliler içerisinde çalışan bireyler olsa bile, yüksek kiralar ve çok fazla aile bireyine bakma yükümlülüğü de bireylerin bu ekonomik yoksunluk döngüsünde kalmalarına sebep olmakta ve hali hazırda sığınmacı olmaktan dolayı dezavantajlı durumda olan Suriyelileri, yeni bir dezavantajlılık içersine konumlandırmaktadır. Hali hazırda savaşın ve göçün mağdur ettiği Suriyeliler, yerel halk tarafından da yüksek kira talebi ile istismar edilebilmekte, kentsel dönüşüm ya da gecekondulaşmanın olduğu bölgelerde bazen iki oda içerisinde, kalabalık ailelerle yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır.

Yaşam Mahremiyetinden Yoksunluk

Suriyelilerin kalabalık ve geniş ailelerle beraber bazen bir evde, bazen bir odada yaşamakla şekillenen yaşam koşulları, ailelerin “yaşam mahremiyetinden yoksun” bir şekilde yaşamlarına sebep olmaktadır. Katılımcılar yaşam mahremiyetinden yoksunluğun özellikle cinsel boyutuna vurgulamıştır:

Yani bu sadece kadınlar açısından değil, tüm aile açısından aslında bir problem. Çünkü hani belki de tek göz odada bir aile bile yaşıyor olsa, bir özel hayatları yok. Sonuçta birçok şey çocukların yanında gerçekleşiyor,

özellikle cinsel yaşamları... Onun dışında hani birden fazla ailelerin bir arda yaşadığı yerlerde... Hani bu özel hayatı geçiyorum zaten, metrekare başına düşen oksijen sayısı bile çok azdır herhalde. Zaten çok steril şartlarda yaşamıyorlar normalde de. Bu ihtiyaçlarından en başında gelen tabii ki temel olarak (STÖ Temsilcisi 1).

Ayrıca bu kadınların mahremiyeti ortadan kalkıyor 3-4 aile yaşayınca. Bu insanlar hava güzelleşince parklara hücum eder. Ailenin biri parkta, öbürü evde (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Görüldüğü üzere, katılımcılar Suriyelilerin barınma ihtiyacına ve barınma şekillerini yüksek kiralar, metruk evler, kalabalık ailelerden oluşan ve buna bağlı olarak yaşam mahremiyetinden yoksunluğa sebep olan yetersiz ve sağlıksız bir ortamda betimlemiştirler. Katılımcıların alıntılarında da anlaşılacağı üzere, bu barınma biçimini kadın, erkek, çocuk, genç fark etmeksizin tüm Suriyeliler deneyimlerken, kadınların bu durumdan daha fazla etkilendikleri söylenebilmektedir.

Suriyeli kadınların genel olarak çalışmaması ve bunun sonucunda tüm günlerini evde geçirmeleri kadına özgü bir deneyim olmaktadır. Dolayısıyla, yaşam alanları evleriyle şekillenen Suriyeli kadınların bu barınma biçiminden hem fiziksel hem de psikolojik olarak etkilendiklerini söylemek mümkün görünmektedir. Benzer şekilde, kalabalık ve geniş ailelerle beraber küçük bir mekanda yaşamının aileler arası ya da aile bireyleri içerisinde çatışmalara sebep olduğu da katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Son olarak, yaşam mahremiyetinden uzakta sürdürülen cinsel bir yaşamın tüm aile bireyleri için travmatik sonuçlar doğuracağı öngörülebilmektedir.

Barınmada Sınıfa, Etnik Kökene ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Farklılıklar

Katılımcılardan bazıları araştırmanın yapıldığı dönemde Suriyelilerin barınma koşullarının değiştiğini, ev kiraları düşmese bile, Suriyelilerin bir kısmının kalabalık ve geniş ailelerden daha küçük ailelere ve daha sağlıklı bir ev ortamına erişimin sağlandığını belirtmişlerdir. Barınma koşullarındaki bu değişimin, sınıf, etnik köken ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Suriye'deyken gelir düzeyi yüksek ya da Türkiye'de diğer Suriyelilere göre daha çok gelir sahibi olan bireyler, Konya'nın daha gelişmiş bölgelerinde daha küçük aileler şeklinde yaşarken, göçün sebep olduğu bir ekonomik yoksunluk içinde bulunan ya da hali hazırda Suriye'deyken gelir düzeyi düşük olan bireyler kentin alt yapısı gelişmemiş kesimlerinde, geniş aileler biçiminde yaşamaktadır. Bu durum ise

“gettolaşmayı” beraberinde getirmektedir. Sınıfa dayalı bu farklılıklara Suriyeliler arasındaki etnik köken farklılıkları eşlik etmektedir. Katılımcılardan bir tanesi Suriyeli Arapların gelir düzeyi yüksek olsa bile kültürlerinden dolayı “geniş aileler” biçiminde yaşadıklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde, Suriyelilerin “barınmasında” toplumsal cinsiyete dayalı bir farklılık olduğu, bekar, yalnız, dul ya da terkedilen kadınların diğer Suriyelilere nazaran “acil ev ihtiyacı” içerisinde oldukları ve barınma olanaklarını sağlamak için “evlenme” yolunu seçtikleri katılımcılar tarafından iletilmiştir.

Barınmada Etnik Köken ve Sınıfa Dayalı Farklılıklar: Gettolaşma

Katılımcılar Suriyelilerin barınma süreçlerinde 7 yıl içerisinde bir değişim yaşandığını belirterek, Suriyelilerin bir kısmının geniş aile ile yaşam biçiminden, çocuklarıyla beraber yaşadıkları bir yaşam biçimine geçtiklerini ifade etmişler:

Gerçi tek başına değil bunlar, geniş aile şeklinde yaşıyorlar. Son zamanlarda bu geniş aileler küçülüyor, ekonomik durum geliştikçe. Herkes kendi evini tutup gidiyor. Barınmaları 15 kişi bir yerde kalırken, şimdi gene var ama azaldı (Yerel Yönetim Çalışanı 1).

Şöyle biz aslında tamamen çok kötü diyebileceğimiz evlere gitmiyoruz. Yani çok değişiyor. Bir eve gidiyoruz gerçekten çok iyi bir hayatları var. Suriyeli olduklarını anlayamayabilir bir başkası. Çok iyi evlere de gidebiliyoruz, çok kötü evlere de gidebiliyoruz. Yani genelleyemem... (STÖ Çalışanı 2)

Doğal olarak evler ayrılınca kadınlar rahat etti. Konya için söylüyorum şu an sokakta tesadüf ettiğim Suriyelilerin neredeyse tamamına yakını, şu dilenmeyi alışkanlık edinenleri göz ardı ediyorum, bu kitlenin tamamının kocasının bir işi var, kendisinin bir evi var (STÖ Temsilcisi 3).

Katılımcılar ne kadar Suriyelinin yaşam koşullarının değiştiğine dair bir veri sunmamışlardır. Ancak bu noktada geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin hepsi hukuksal anlamda eşit haklara sahip olsa da, bir kısmının yaşam koşullarıyla beraber barınma koşullarının değişmesinin altında yatan sebebin sorulması gerekmektedir. Bu soru ise bizi barınmada sınıf ve etnik köken farklılıklarına ve bu farklılıklarla biçimlenen “gettolaşmaya” götürmektedir.

Suriyelilerin barınma koşullarındaki farklılıkları etnik kökene ve bu kökenlerdeki kültür farklılığına dayandıran bir Yerel Dernek Yöneticisi:

Bak şimdi nasıl oluyor? Bizim Türkmenlerle Arapların kültürü birbirini tutmuyor Araplar dediğinde, yani bunlar orada yaşamları farklı, buraya

geldiklerinde farklı oldu. Halep'te onlar arazide marazide çalışırlardı, asfaltta affedersin, ama buraya geldiler Konya'da. Yani affedersin şu telefonlar 1000er liralık telefonlar, her bir kişinin ellerinde affedersin. Onlar birer ev alırlar, 3 aile bir otururlar her birinde de 6-7 çocuk olur. Ama bizim Türkmenlerde başka şekil olur, yani değişik. Biz ayırız onlar ayrılar (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi katılımcı Türkmenler ve Araplar arasında bir ayrıma gitmekte, Arapların Suriye'deyken de daha vasıfsız işlerde çalıştığına vurgu yaparken, Türkiye'deki yaşantılarının daha iyi olmasına rağmen kültürel sebeplerden dolayı bir evde geniş aile şeklinde yaşadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların geri kalanı bu görüşü paylaşmamaktadır, ancak Suriyelilerin barınmasında, Suriye'deyken oluşan ve Türkiye'de devam eden sınıf farklılıklarından kaynaklı bir değişim olduğunu ifade etmektedirler:

Çünkü şöyle bir şey var Suriyeliler ekonomik durumlarına göre bir yayılma yaşadılar Konya'da. Yani böyle asgari ücretle yaşam sürenler bu Şükran Mahallesi'nde, biraz daha ekonomik durumu iyi olanlar ya da üretken, oradayken bir şeyler biriktirmiş, onu burada bir şeye dönüştürmüş, bir mali profil oluşturmuş olanlar Yaka-Meram gibi bölgelerde kalıyorlar. Cumhuriyet Mahallesi, Selçuklu Bölgesi'nde kalanlar var (STÖ Temsilcisi 3).

Kötü durumda çok insanlarımız var Karatay'da. Selçuklu biraz daha para durumda iyi olanlar deyim Selçuklu'da. Meram, Karatay, Şükran ve Şems Mahallesinde aşırı çok insanlarımızın durumu çok kötü, vahim durumda yani (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Alıntılardan da anlaşılabilceği üzere ekonomik düzeyleri daha yüksek olan Suriyeliler Konya'nın sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek bölgelerinde otururlarken, ekonomik yoksunluk çeken diğer bireyleri kentin daha gelişmemiş bölgelerinde ikamet etmektedirler. Düşük gelire sahip Suriyelilerin, kentin sosyo ekonomik düzeyi ve alt yapısı gelişmemiş bölgelerinde oturmaya yetecek kadar gelirlerinin olması ise gettolaşmayı beraberinde getirmiş ve Suriyelilerin Konya'nın belirli bölgelerinde Suriyeli Mahallesi olarak adlandırılan mahallelerde yaşamalarına zemin hazırlamıştır:

Ama daha çok kendi bir arada oldukları yerlerde oturmayı tercih ediyorlar. Anlaşılabilirlik açısından, kültürel bağ açısından. Mesela şu mahallede belli evleri tutuyorlar birbirlerini örgütüyorlar zaten o mahallede toplanıyorlar. Ben öyle gördüm. Mesela bir mahalle "Suriyeli Mahallesi", Abdullaziz'de falan var (Kamu Çalışanı 2).

Bu gettolaşma dediğimiz şey var ya... Yani bizim Türkiye'den insanların

1965-1980 arası Avrupa'ya göç ettiğinde nasıl işte Berlin'de Kreuzberg gibi mahalleler oluşturduklarsa, burada da mahalleler oluşturduklar. Türkiye'nin her tarafında bu böyle. Ferdi Suriyeli kendi isteğiyle, ferden bir yerde yaşıyorlar (STÖ Temsilcisi 3).

Görüldüğü üzere katılımcılardan bazıları, Suriyelilerin yaşadıkları yerleri “getto” olarak adlandırmakta ve bu bölgelerde yaşamalarının hem sosyo-ekonomik koşullardan hem de kendi tercihlerinden kaynaklandığını vurgulamaktadırlar.

Barınmada Sınıfa ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Farklılıklar: Suriyeli Yalnız Kadınların Barınma Sorunu

Araştırmaya katılan tüm katılımcıların ortak kanaati Suriyeli bekar ya da dul kadınların diğer Suriyelilere ve Suriyeli kadınlara nazaran daha dezavantajlı konumda olduklarıdır. Katılımcıların bu konudaki görüşleri yalnız kadınların “acil ev ihtiyacı” ve bu ihtiyaç dahilinde şekillenen “barınmaya ilişkin stratejileriyle” biçimlenmektedir.

Suriyeli Yalnız Kadınların Acil Ev İhtiyacı ve Suriyeli Kadınların Barınmaya İlişkin Stratejileri

Suriyeli kadınların en temel ihtiyacı içerisinde barınmayı gören bir STÖ temsilcisi:

En fazla dul kadınların ya da terkedilmiş kadınların en acil ihtiyacı ev sorunu. Sığınak sorunu. Basında da duydunuz, bizzat sığındığı temsilci tarafından istismar edildi. Bir örnek vereyim, dul kadınlar toplumun desteğiyle ayakta kalmaya çalışıyorlar, fiziken insani ortam değil ve aşırı kira ödemek zorunda bırakılıyorlar ve bunu bir şekilde aşabiliyorlar. Somalili bir kadına kömür yardımı yapan görevli, "içeri davet etmeyecek misin?" diyor (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Alıntıdan da anlaşılacağı gibi, eşleri ya da partnerleri Suriye'de kalmış, vefat etmiş ya da hali hazırda bekar ve yalnız olan Suriyeli kadınlar bir önceki bölümde bahsedilen yüksek kiralara ödeyememekte, dolayısıyla barınacak bir yere ihtiyaç duymaktadırlar. Katılımcının da bahsettiği üzere bu durum "barınma ihtiyacı" olan bu kadınları ihmal ve istismara açık hale getirmektedir. Katılımcılara göre kadınlar bu barınma ihtiyacını, akrabalarının yanına yerleşmekle ya da evlenmek suretiyle aşmaya çalışmaktadırlar:

600 tane dul kadın var Suriyeli, 24 yaşında, 1 çocuklu ne olacak bu kadın? 7 çocuklu kadın ne olacak? Alın bu kadını diyorum: “aman

hocam çocuklu olmasın". Bir arkadaşım 4 çocuklu kadını aldı, ben onun ayaklarını öpüyorum. (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Oradan gelirken "erkeği olmayan" kadın ve çocuklar çok fazla sayıdaydı. Burada süreç içerisinde oradaki eşleriyle ilgili bilgiler geldikten sonra evlenmeler falan oldukça fazla oldu. Yani yetim çocuklar, dul kadınlar oldukça fazla geldi. Yani bunlar tabii herkes birbirine bu yönüyle ihtiyaçlarını giderecek ortam pek oluşturamadılar. Bu kadın kendi ihtiyaçlarını kendisi gidermek zorunda kaldı. O dönemde böyle bir zorlukta yaşandı. Ama bu süreçte o kadınlar daha sonra gelen akrabalarıyla birleştiler. Evlenmek yöntemiyle "bir erkek edindiler" ve bir "hayat" kurdular. Burada zannediyorum şimdi bunu zannediyorum çok kısmi Türk Kız-Suriyeli erkek, Suriyeli Kız- Türk Erkek evlilikler var. Çok kısmi. Ama ağırlıklı olarak kendi içlerinde evleniyorlar şu anda bir aile ortamı oluşturuyorlar. Bu tabii iradi mi? Mecburi mi? Şartların getirdiği bir dayatma mı? Yoksa hakikaten isteyerek mi evleniyorlar? Bunu bilmiyoruz (STÖ Temsilcisi 3).

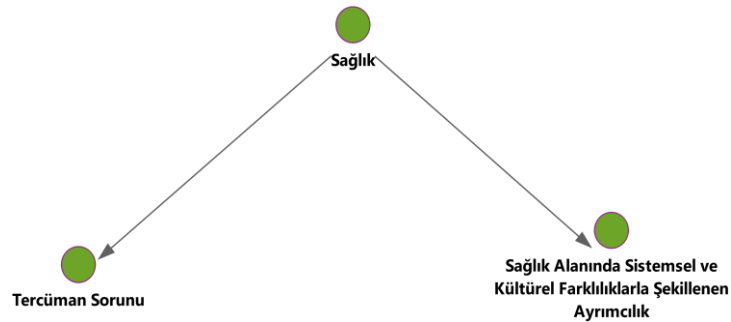
Katılımcının son cümlesinden de anlaşılabilceği gibi, kadınların evlenme sebepleri bilinmemektedir. Ancak acil barınma ihtiyacı çerçevesinde şekillenen evlilik kararında "iradenin rolü" tartışmalı hale gelmektedir. Benzer bir şekilde, bu ihtiyaç Suriyelilerin kültürlerinde olduğu ifade edilen "çok eşlilik" ve "erken yaşta evlilik" olgularına zemin hazırlamakta ve var olan durumu bir nevi meşrulaştırmaktadır. Çocuklarıyla beraber bir ev ihtiyacında olan Suriyeli dul bir kadın, ya da Türkiye'de sosyal destek mekanizmalarından yoksun ve gelirsiz Suriyeli bekar bir kadın, barınma ihtiyacı sebebiyle ikinci ya da üçüncü eş olmayı kabul edebilmektedir. Benzer bir bağlamda Suriyeli kadınların "erkek edinmeleriyle" " hayat kurmalarını" aynı zeminde algılayan hizmet sağlayıcılarının olmasının, Konya'da bu bakış açısının beslenmesine zemin sağladığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, katılımcılar Suriyelilerin kentin sosyo-ekonomik seviyesi düşük kesimlerinde, yüksek kiralarla yaşadıkları metruk evlere vurgu yapmışlar, bu durumun ise "bir barınma stratejisi olarak geniş aileler olarak yaşamayı" beraberinde getirdiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar yüksek kiralar, metruk evler ve geniş aileler şeklindeki yetersiz ve sağlıksız ev ortamının ise Suriyelilerin "yaşam mahremiyetinden yoksun" bir yaşam sürmelerine sebep olduğunu vurgulamışlardır. Suriyelilerin "barınma" ve "barınmaya dair ihtiyaçlarının" 7 yıl içerisindeki değişimine değinen katılımcıların söylemlerinden ise, barınma da toplumsal cinsiyet, etnik köken ve sınıfa dair farklılıkların olduğu bulgulanmıştır. Katılımcılardan bir tanesi Suriyeli Türkmenler ve Araplar arasında bir ayırım yapmış, geniş ve kalabalık ailelerin Suriyeli Arapların kültürüne ait olduğunu, gelir düzeyi yüksek olsa da

Arapların geniş aileler biçiminde yaşayacaklarını ifade etmiştir. Katılımcıların tamamı ise, Suriyelilerin Suriye'deyken ait oldukları sınıfların ve bu sınıfsal farklılıkların Türkiye'deki yaşamlarına da yansıdığını ifade etmişler, Suriye'deyken gelir düzeyi düşük olan bireylerin Türkiye'de de Suriye Mahallesi olarak adlandırılan kentin sosyo ekonomik seviyesi düşük bölgelerinde gettolaşma içerisinde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Daha öncede bahsedildiği üzere, barınma ve araştırmanın diğer temaları kendi alt temalarından ve diğer ana temelardan bağımsız bir şekilde işlememektedir. Bu temaların hepsi birbirine işaret etmekte ve birbiriyle ilişkili bir şekilde rol oynamaktadır. Bu bağlamda, ortaya çıkan ikinci tema sağlıktır. Çalışmanın bir sonraki bölümü katılımcıların kadınların sağlıkla ilgili durumlarını ve sağlık hizmetlerine erişimlerini nasıl değerlendirdiklerine odaklanmaktadır.

3.3.2.Suriyeli Kadınların Sağlığa Yönelik İhtiyaç ve Sorunları

Çalışmanın literatür bölümünde de belirtildiği gibi, geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin birinci derece sağlık hizmetlerine erişimleri ücretsizdir. Bu bağlamda katılımcıların anlatılarına göre “sağlık” Suriyelilerin haklara ulaşmak anlamında en az sorun yaşadıkları alan olarak görülmektedir. Ancak Türkiye ve Suriye'deki sağlık sistemlerinin farklı olması ve aile planlaması, kürtaj, akraba evliliğine bakış açısı kültürlerarası farklılıkların sağlık alanına yansması, hizmet sağlayıcılarının sağlık alanında Suriyeli kadınlara karşı ayrımcı uygulamaları ve sağlık alanında hizmet veren kuruluşlardaki tercüman sorunu sağlık alanındaki başlıca problemler olarak aktarılmıştır. Bu bağlamda sağlık teması altında ortaya çıkan alt temalar; “sağlık alanında sistemsal ve kültürel farklılıklarla şekillenen ayrımcılık” ve “tercüman sorunu” olmuştur. Sağlık alanında ortaya çıkan alt temalar tablodaki gibidir:

Şekil 3.3.2.Suriyeli Kadınların Sağlığa Yönelik İhtiyaç ve Sorunları.

Sağlık Alanında Sistemsel ve Kültürel Farklılıklarla Şekillenen Ayrımcılık

Katılımcılara göre Türkiye ve Suriye'deki sağlık sistemlerinin ve kültürel sistemlerin farklı olmasının özellikle kadın doğumda verilen hizmetlerde kadınların annelik yapma biçimleri, çok sayıda çocuk sahibi olmaları gibi sebeplerle sorun yaşamalarına ve ayrımcı pratiklere maruz kalmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın bu bölümü bu sorunlara ve pratiklere odaklanmaktadır.

Suriyeli kadınların sağlığa erişimlerini değerlendiren bir katılımcı, hem Türkiye ve Suriye'deki sağlık sistemlerinin farklı olması, hem de sağlığa yaklaşımda kültürlerarası farklılıkların olmasından dolayı aile planlaması, bulaşıcı hastalıklar, yeni Doğan hastalıkları, kalıtsal hastalıklar gibi çeşitli alanlarda Suriyeli kadınların problemler yaşadığını ifade etmiştir:

Örneğin Suriye'de 3 sezaryenin üstü normal görünüyor isterlerse 4-5 sezaryen yaptırabiliyorlarken, Türkiye' de bu riskli gebelik altında izleniyor. Yani sağlıkta da kültürel farklılıklarla karşılaşabiliyoruz. Aile planlamasını anlattığımız zaman kimse bunu kabul etmek istemiyor çoğu Allah veriyor biz de doğuruyoruz diye ifadede bulunuyor, bazılarının da eşleri kabul etmiyor. Yine Suriye'deki gebelik durumlar farklı, aşılar farklı, orada görülen bulaşıcı hastalıklar biraz farklılık gösterebiliyor Türkiye' ye gelince bunun sıkıntısını yaşıyorlar. Akraba evlilikleri çok fazla. Hamile iken yapılması gereken aşılar yapılmadığı için bebeklerinde meringosel vb. hastalıklar çıkabiliyor. Bizde bu durumlara karşı düzenli aşılar ve kontroller yapılarak gebelik takibi yapılır. Varsa kalıtsal rahatsızlıklar, gerekiyorsa gebelik sonlandırılır. Bu tedaviler yapılmadan doğum gerçekleştiği için sıkıntılar oluyor (STÖ Çalışanı 1).

Görüldüğü üzere, Suriyeliler için genelde Türkiye, özelde Konya benzerlik gösterse bile, aile planlamasında dinin rolü, akraba evliliğine bakış açısı ve sağlık alanındaki pratiklerin farklılığı, sağlıkta kültürel farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. “Çocuk” ve” çocuk bakımının” kadının sorumluluğunda olduğu düşünüldüğünde ise, kadınların hem kendi hastalıklarının, hem çocuklarının hastalıklarının sebep olduğu sorumlulukları yüklenmek durumunda kaldıkları görülmektedir. Benzer şekilde, sağlık alanında ortaya çıkan kültürlerarası farklılıkların “çocuk bakımına” da yansadığını ifade eden başka bir katılımcı ise, bu farklılıkların Türkiye'de “çocuk ihmali” olarak adlandırıldığı durumlara neden olduğunu ifade etmiştir:

Yine görüştüğüm hastane yetkilisi o da sosyal hizmet uzmanıydı. İhmal konusunu konuşurken, kendisinin birçok ihmal ihbarında bulunduğunu, yani doğum gerçekleşiyor, yetişkin anne 18 yaşından büyük ama bir şekilde o 10 günlük içerisinde mesela yani yoğun bakımda kalıyorsa, ya

da hastane doğum sonrasında tedavi süreci başlamışsa, ihmal ettiğine dair. “Ben yeni Doğan bir çocuğa o şekilde bakılmaması gerektiğini düşünüyorum” diyor. “Bu şekilde birçok bildirimde bulundum” diyor (STÖ Çalışanı 2).

Bu noktada, çocuk bakımına dair eleştirilen Suriyeli kadınların “çocuk/ genç anne” oldukları, bir göç sürecinden geçtikleri, farklı bir kültüre sahip, dillerini, sağlık sistemlerini bilmedikleri bir ülkede, ekonomik ve psikolojik sorunlar içerisinde ve çoğu zaman kendi fizyolojik ve psikolojik gelişmelerini tamamlayamadan anne oldukları unutulmamalıdır. Tüm bu koşullarda “annelik rol ve sorumluluklarını” üstlendikleri de göz ardı edilmemelidir. Ancak bu durum sağlık alanında hizmet veren meslek elemanları tarafından dikkate alınmamakta, kadınlar “annelik yapma biçimleri” ve “çok çocuklu” olmaları sebebiyle sağlık alanında hizmet veren meslek elemanları tarafından ayrımcılığa maruz bırakılmaktadır:

Özellikle kadın doğumda. Çok fazla doğum gerçekleştirdikleri için, hastaneye bu yüzden gitmekten çekinebiliyorlar. Yine kültürel bir şey o bağlamda (STÖ Çalışanı 3).

Ya da hastanelerle ilgili durum. Özellikle hamileyse kadın, zaten çok doğuruyorlar. Suriyelilerde çok fazla çocuğun olması bir insan olarak sağlık hizmetinin “hak” oluşu konusunda soru işareti yaratıyor hizmet veren tarafından. Zaten çok doğurduğu için, bu çileyi çekmek zorunda gibi bir algı oluşuyor (STÖ Temsilcisi 2).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, Suriyeli kadınların çok sayıda çocuk doğurması, sağlık alanında hizmet veren meslek elemanları için “eksik hizmet vermenin” ya da “hizmet vermemenin” gerekçesi olabilmekte, bu nedenle kadınlar hastaneye gitmekten korkmakta ya da vazgeçmektedirler. Tüm bu süreçlere rağmen hastaneye gidebilen kadınlar ise “tercüman sorunuyla” baş etmek durumunda kalmaktadırlar.

Tercüman Sorunu

Katılımcılara göre sağlıkla ilgili en temel problem "tercüman sorunu" dur. Kuruluşlardaki tercüman sayısının yetersizliği, tercümanların profesyonel olarak tercümanlık eğitimi alan kişiler değil, sadece Arapça bilen kişilerden oluşması, başka bir deyişle “tercüman olmayan tercümanlar” ve buna bağlı olarak yaşanan etik ihlaller sağlık alanında yaşanan en büyük sorunlardan biri olarak katılımcılar tarafından iletilmiştir. Benzer şekilde kadınların erkek tercümanlara kendilerini rahat ifade edememeleri, özellikle kadınların sağlık alanında en çok hizmet aldıkları kadın

doğum servislerinde ciddi sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır.

Katılımcılar öncelikle sağlık kurumlarında "tercüman eksikliğine" ve tercümanların profesyonel olarak "tercüman" olmamalarına odaklanmışlardır:

En önemli sorun tercüman sıkıntısı yaşıyor. O konuda bir problem var. Gönüllü tercümanların olması, her hastanede tercüman var ama daha işte amatör ya da kendi içlerinden birinin görevlendirilmesi gibi. Ama yanlış tercümelemler sebebiyle, yanlış teşhisler konuyor, yanlış ameliyatlara yapılmasına kadar giden durumların olduğunu en son kanaat önderleri aktarmıştı bize. Bununla ilgili daha farklı çözümler istiyorlardı, öyle bir sıkıntı var hastane konusunda (STÖ Çalışanı 3).

Bir de işte tercümanlar simsarlık yapıyorlar. Onlar tercüman değil aslında. Dil biliyorlar sadece. Kadınlarda şöyle bir spesifik durum ortaya çıkıyor özellikle kadın hastalıklarıyla ilgili durumlarda bir erkekle bunu paylaşmak istemedikleri için öyle bir ekstra durum oluyor. Tercüman olmadığı için (STÖ Temsilci 2).

Katılımcıların söylemlerinde de görüldüğü üzere, tercümanların hastaların rahatsızlığını doğru şekilde ifade edememeleri ya da hasta başına sağlanan tercüman sayısının oldukça az olduğu durumlar, yanlış teşhis ve tedavilere yol açabilmektedir. Diğer temalarda da ortaya çıktığı üzere bu tüm Suriyelilerin deneyimlediği ortak bir sorundur. Ancak tercümanların profesyonel olmayışı ve erkek olmaları, doktorlar da erkek olduğu zaman kültürel olarak erkeklerle bir arada olmayı tercih etmeyen, hali hazırda hastaneye gitmeye çekinen ve kendilerini bir aracıyla ifade eden Suriyeli kadınlar için daha fazla sorun yaratmaktadır. Konuyla ilgili bir vakasını anlatan bir STÖ çalışmanı:

Kadın hamileydi ve sürekli kontrollere gitmesi gerekiyordu. Kadın doğum doktoru erkekti, tercümanda erkekti. Bu konuda sıkıntılarını sorduğumda, doğrudan bizim özel bir alanımız yok, bazen çok sıra olduğu için hani özel bir tedavi alanı gerektiriyor çünkü. Ama bir kişiyi değil, iki kişiyi aynı anda alıp hızlı hızlı tedavisine bakıp, yönlendirip, bir erkek tercümanla beraber o işi yürütmeye çalışıyorlarmış. Bu konuda zaten çok hassas olan kadınlar biraz sıkıntı yaşıyabiliyorlar (STÖ Çalışanı 2).

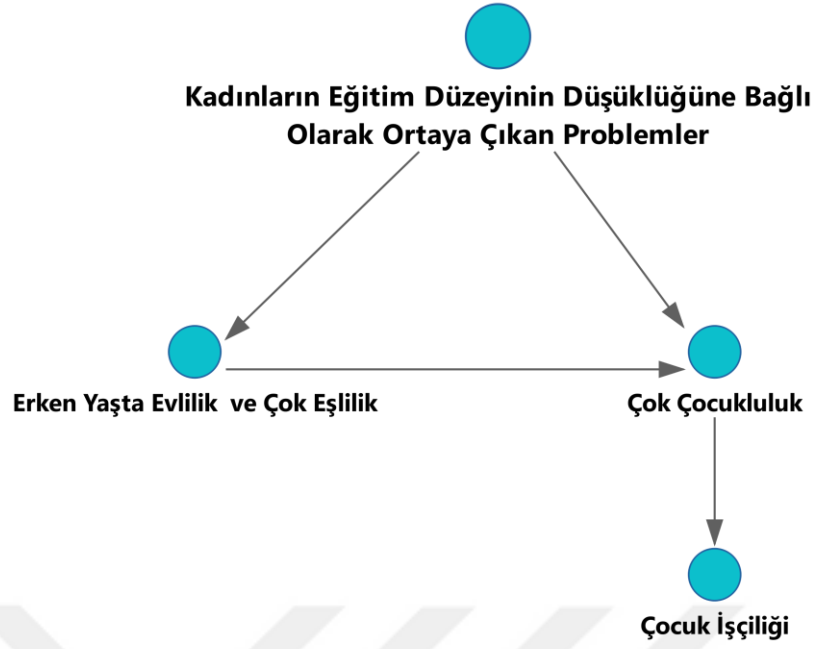
Görüldüğü üzere, kendini ifade edemeyen, hizmet veren tarafından hor görülen, hali hazırda göçün ve eğitimsiz olmanın getirdiği zorluklarla yüzleşen kadınlar, sağlık kurumlarındaki tercüman yetersizliği ve niteliksiz/düşük nitelikli tercümanlar sebebiyle rahatsızlıklarına dair bir bilgi kirliliği ve bazen bir boşluk içerisinde bırakılmaktadır.

Çalışmanın hizmet haritası bölümünde de görülebileceği gibi “tercüman sorunu” sivil toplum örgütlerinin sağladığı tercümanlarla; sağlıkta sistemselsel ve kültürel etkenlere dayalı ortaya çıkan problemler ise uyum çalışmaları ve farkındalık çalışmalarıyla çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak sivil toplum örgütlerinin tek başlarına ne kadar kadına ulaşabileceği, bu sorunlar yaşanmadan önce ne kadar önleyici çalışma yapabildikleri ise belirsizdir. Suriyeli kadınların sağlığa yönelik ihtiyaç ve problemleri, Suriyelilerin sorun ve ihtiyaçlarının iç içe geçmişliği kadar, Suriyelilere hizmet veren kurum ve kuruluşların hizmetlerinin koordine ve iç içe geçmiş olması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, en sorunsuz alan olarak görülen sağlıkta bile Suriyeli kadınların maruz kaldığı ayrımcılık ve bu ayrımcılığın ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar dikkat çekicidir.

3.3.3. Suriyeli Kadınların Eğitim Düzeyinin Düşüklüğüne Bağlı Olarak Ortaya Çıkan İhtiyaç ve Sorunları

Katılımcılar Suriyeli kadınların eğitim ihtiyacını, Suriyeli çocukların eğitime erişimine odaklanarak ele almaktadır. Bu bağlamda Suriyeli çocukların eğitime erişimi, mevzuatın düzenlenmesi bağlamında en sorunsuz alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın hizmet haritası bölümünden de görülebileceği gibi, Suriyeli çocukların okullulaşması için geçici eğitim merkezleri açılmış ve çocukların eğitimi için ailelere maddi destek sağlanmaktadır. Yine daha önce belirtildiği üzere, Suriyeli çocuklar, Türkiyeli çocuklar gibi çocuk koruma sisteminden kaynaklı haklar ve koruyucu-önleyici çalışmalardan yararlanmaktadır. Bu yaklaşımın bir uzantısı olarak, Konya yerelinde Okul Sosyal Hizmeti Projesi başlatılmıştır.

Ancak tüm bu hizmetlere rağmen, Suriyeli çocuklar için okula devam problemi ve çocuk işçiliği başlıca problemler olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar eğitim başlığı altında kadınların eğitimsizliğinden kaynaklanan problemlere değinmişlerdir. Bu problemler ise “çok çocukluluk”, “erken yaşta evlilik” ve “çocuk işçiliğidir”. Bu bağlamda “çok çocukluluk”, “erken yaşta evlilik” ve “çocuk işçiliği”, Suriyeli kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğüne bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaç ve problemleri temasının alt temalarını oluşturmuştur. Eğitim düzeyininin düşüklüğüne bağlı olarak ortaya çıkan alt temalar tablodaki gibidir:

Şekil 3.3.3. Suriyeli Kadınların Eğitim Düzeyinin Düşüklüğüne Bağlı Olarak Ortaya Çıkan İhtiyaç ve Sorunları.

Erken Yaşta Evlilik, Çok Eşlilik, Çok Çocukluluk ve Çocuk İşçiliği

Katılımcılar Suriyeli kadınların eğitimini, eğitim seviyelerinin düşük oluşuyla değerlendirmiş, buna bağlı olarak ise kadınların erken yaşta evlenmiş olmaları, çok eşli evliliklere dahil olmaları, çok sayıda çocuk doğurmaları ve çalışmamalarını vurgulamışlardır. Suriyeli kadınların eğitim seviyesini değerlendiren bir katılımcı:

Kadının genel rolü ve statüsüyle ilgili şunu söyleyebilirim, ben ilk sahaya çıktığımda çok şaşırımdım. Ben Suriye'deki kadının bu kadar güçsüz bir noktada olduğunu bilmiyordum, tahmin de edemiyordum. Şöyle gerçekten çok eşliliğin etkisi, bir taraftan da kadının o zamana kadar çalışma hayatında hiçbir şekilde yer almaması o hayata bakışı tamamen eğitimsizlikle açıklayabilirim. Tamamen eğitimle desteklenmeleri gerekiyor. Türkiye'de de kendi ülkelerinde o durumun çok içeriğini paylaşmadılar bizle ama genelde kadınlar okuma yazma bilmiyor. Mesela 5 çocuğu var ve okuma yazma bilmiyor. Üniversite mezunu kadınla çok çok az karşılaşabiliyorsunuz öyle bir durum var (STÖ Çalışanı 3).

Bu noktada Suriyeli kadınların homojen bir grup olmadığının altının çizilmesi önemlidir. Başka bir katılımcı bu duruma dikkat çekerek, Suriyeli kadınların Türkiye'de eğitimlerine devam ettiklerini ifade etmiştir:

Kadın buraya gelip Türkçe bilmediğini ancak İngilizce, Fransızca ve Arapça konuşabildiğini söyledi. Ben şok oldum hiç böyle bir şey beklemiyordum. Ben de yok bu diller. Bizimle İngilizce anlaştı. Ama

benim gördüğüm öğrenimlerine devam ediyorlardı burada. Ama yaşlarından daha alt düzeyde alıyorlar ama benim gördüğüm eğitime devam ediyorlar (Kamu Çalışanı 2).

Katılımcılar Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin düşük olmasının çocuklarının “erken yaşta evlendirilmesine” sebep olduğunun altını çizmişlerdir:

Çocuk gelin durumu var, Suriyeli kadınlar bunun suç olduğunu bilmiyor. Suriye’de de resmi evlilik yaşı bizle aynı. Ama sanırım orada denetim olmadığı için uygulanmıyormuş. Burada bir şekilde tespit edilince ceza alacağını bilmiyor. Eğitim seviyesinin düşüklüğünden dolayı bunları bilmiyor (Kamu Temsilcisi 1).

Hani ailenin biraz da böyle eğitimin şart olduğundan, işte çocukların erken yaşta evlenmemesi gerektiğinden haberdar olmaları gerekiyor. Çünkü 12 yaşında bir kız çocuğu mesela okula gitmesi gerekirken evlendiriliyor. Aynı şey erkek çocuğu için de tabii ki geçerli. O yüzden hani eğitim birazda bilinçlendirilmesi gereken konulardan birisi ki erişebilsinler (STÖ Temsilcisi 1).

Görüldüğü üzere katılımcılar Suriyeli kadınların eğitim seviyesi düşüklüğü sebebiyle “çok eşli evliliklere” dahil olduklarını, kendilerinin ve çocuklarının “erken yaşta evlenmesini” Doğal karşıladıklarını, çocuklarının eğitimlerine yeterince önem vermediklerini ve tüm bunların yine eğitimle aşılabileceğini vurgulamışlardır. Katılımcılar benzer şekilde, eğitim seviyesi düşüklüğünün “çok çocukluluk” ve “çocukların işçi” olarak çalıştırılmasına sebep olduğunu ifade etmişlerdir:

Çok çocukluluk durumu da çok ilginç. Burada gerçekten geçici koruma altındasınız ve bunu çok normalize edebiliyorsunuz. Bizde çocuk dünyaya getirmek çok ciddi bir karar ve riskli bir durumken, onlarda sıradan sanki çocuğun geleceği üzerine pek düşünülmiyormuş gibi bir izlenim çiziyor en azından. Ben mesela öğretmenlerle bir toplantı yapmıştım. “Bizim için çocukların okullandırılması, okula gitmesi bizim için çok önemli sizin için ne ifade ediyor?” dediğimde genelde boş bir bakışla karşılaşabiliyorsunuz. Bugüne kadar onu hiç düşünmemiş olabilir. 11 yaşında, 12-13-14 yaşında bir çocuk onlara göre zaten çalışmalı. 14 yaşında bir çocuğa “sen okula gitmelisin, çalışmamalısın” dediğinde bunu kötü bir durum olarak görüyor. “Nasıl yani? Ben çalışmalıyım, hayatın içinde olmalıyım ve eve para getirmeliyim” diyor. Buradaki çocuklar öyle en azından. Oradayken belki durum daha farklıdır (STÖ Çalışanı 3).

Çocukla görüşme sağladığımızda işte senin okula gitmen lazım. Senin eğitim hakkın var, eğitim hakkından faydalanman gerekiyor vs. çocuk şey diyor bu sefer, “neden annem çalışsın ki? Biz de olmaz öyle şeyler, annem çalışamaz”. Bizzat kendisi izin vermek istemiyor. Yani annem çalışamaz. Burada “bir dakika dinle” diyor, “annem çalışamaz” diyor. Diyorum “hani annen büyük bir ebeveyn olarak çalışabilir, yeri gelir

sıkıntı yok. Sen de destek verebilirsin mesela okullar tatil olduğunda, işte yaz ayında vs., sömestr tatilinde” falan diyoruz. “Yok. Ben çalışırım, ben bakarım”. Hani böyle bir şey de var. Genelde karşılaştığımız durumlar (STÖ Çalışanı 1).

Katılımcıların anlatılarından anlaşılacağı üzere, çocukların eğitime devamı yerine çalışması, sadece anne-babalar tarafından değil, çocuk tarafından da normal ve olması gereken bir durum olarak görülmektedir. Dolayısıyla, çocuk işçiliğinde sadece eğitim eksikliğinin değil, Suriyelilerin kültürel değer ve kabullerinin de etkisi olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu noktada tekrar Suriyelilerin özdeş bir gruptan oluşmadığının altını çizmek önemlidir. Ancak katılımcıların anlatıları, Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin düşük olduğu, bu sebeple de erken yaşta evlilik, çocuk işçiliği ve çok çocukluluk durumlarının ortaya çıkması etrafında şekillenmiştir. Bu durum ise, bu çocuklar yetişkin ebeveynler olduğunda, kendi çocuklarını bu kültür içerisinde yetiştirmeleri anlamına gelmektedir. Suriyeli kadınların çalışma yaşamına baktığımızda da, yine eğitim seviyesi düşüklüğünün ve kültürel kabullerin “çalışmayan Suriyeli kadın” olgusunu beraberinde getirdiği görülmektedir. Çalışmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katılımına odaklanmaktadır.

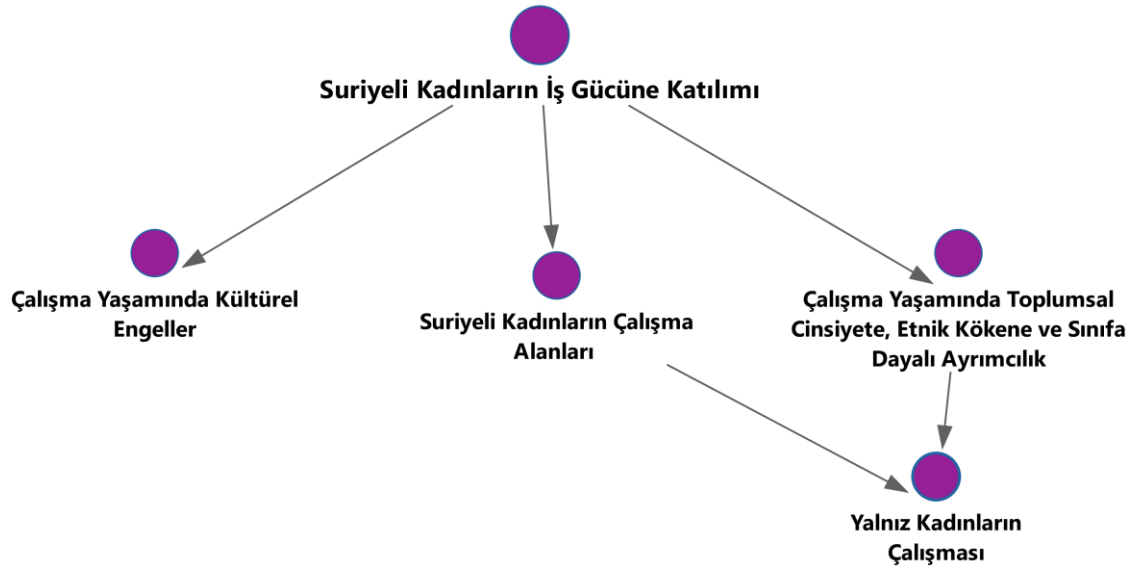
3.3.4. Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına İlişkin Sorunları ve İhtiyaçları

Çalışmanın literatür kısmından hatırlanabileceği gibi, Suriyeliler’in istihdama katılımını düzenlemek için 2016 yılında "Çalışma İzni Yönetmeliği" çıkmıştır. Ancak katılımcılar, Suriyelilerin ucuz işgücü olarak, düşük maaşlarla, sigortasız, kayıtsız ve ara eleman olarak çalıştırıldıklarına ve emeklerinin bu şekilde istismar edildiğine, ücret alamadıklarına ya da iş kazası geçirmeleri durumunda çoğu zaman hak arama mekanizmalarını bilmediklerine, bilseler de haklarını arayamadıklarına vurgulamışlardır.

Katılımcılar Suriyeli erkeklerin genel olarak inşaat sektöründe, ayakkabıcılıkta, araba tamiri işlerinde ve döküm sektöründe çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazıları eskiden Doğu- Güneydoğu kökenli bireylerin çalıştıkları özellikle inşaat sektöründe ve gece vardiyasında şu an neredeyse tamamen Suriyelilerin çalıştığını belirtmişlerdir. Sığınmacılığın getirdiği dezavantajlı konumlardan dolayı verilen herhangi bir ücreti, pazarlık yapmaksızın kabul ettiklerine değinen katılımcılar, son olarak, Konya sokaklarında fazlasıyla

karşılaşılan Suriyeli kasap, bakkal, manav, berber gibi dükkanların Türkiyeliler adına açıldığını ve Suriyeliler tarafından işletildiğini belirtmişler, dükkanların işleyişine dair herhangi bir cezai yaptırım oluşması durumunda ise ücretin yine Suriyeliler tarafından ödendiğini anlatmışlardır. Dolayısıyla Suriyeli erkeklerin çalışma yaşamını enformel sektör ve enformel sektörün temsil ettiği uzun çalışma saatleri, ucuz iş gücü, kayıtsız, sigortasız bir çalışma yaşamı belirlemektedir.

Suriyeli kadınların iş gücüne katılımı erkeklerle enformel sektörde bulunmak açısından benzeşse de, Suriye kültüründe çalışmaya dair olumsuz bakış açısı, kadınların erkekler kadar çalışma yaşamına dahil olmasını engellemektedir. Bu doğrultuda katılımcılar, Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katılımları ile ilgili kadınların "çalışma kültürü"nü olmadığını buna bağlı olarak da Konya'da yaşayan Suriyeli kadınların nadiren çalıştığını belirtmişler. Çalışmanın bu bölümü Suriyeli kadınların "çalışma yaşamında kültürel engeller", "Suriyeli kadınların çalışma alanları" ve "çalışma yaşamında toplumsal cinsiyete ve etnik kökene dayalı ayrımcılık" alt temalarıyla işlenen "Suriyeli kadınların iş gücüne katılımı" na odaklanmaktadır. Suriyeli kadınların iş gücüne katılımı ile ilgili oluşan temalar ve alt temalar aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.3.4. Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına İlişkin Sorunları ve İhtiyaçları.

Çalışma Yaşamında Kültürel Engeller

Daha önce de belirtildiği gibi, ayrı alanlar nosyonunun, Suriye kültüründe baskın bir olgu olduğu ve bu alanlara göre de toplumsal cinsiyete dayalı katı bir iş

bölümünün ortaya çıktığı düşünülmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak, ev içi emek ve bakım rolünü üstlendikleri ve çalışma yaşamına katılmalarının uygun görülmediği katılımcılar tarafından iletilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümü toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüyle şekillenen çalışma yaşamında kültürel engellere odaklanmaktadır.

Katılımcıların Suriyeli kadınların çalışması ile ilgili ortak görüşü Suriyeli kadınların çalışma yaşamına dahil olmasında bazı kültürel engellerin olduğu, bunun sonucu olarak da evde özellikle “erkek çocuk” varsa anneden önce çocuğun çalışması gerekliliğidir:

Kültürel olarak da kadınlar çalışamaz, kadınlar evde oturacaklar eşlerini bekleyecekler, çocuk yapacaklar bu zihniyetler biraz. Mesela işte o kişinin, o kadının 15 yaşında bir çocuğu olsun en büyük, o çalışıyor. Kendisi çalışıp da hani ben burada çalışayım, işte ev geçimimi sağlayayım falan gibi bir düşünceleri yok. Neden? Çünkü kadın çalışmaz, kadın hiçbir şekilde çalışmaz (STÖ Çalışanı 1).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, “kadının çalışma yaşamına katılmaması” Suriyeliler için kültürel bir kabul olarak görülmekte ve tersi yadırganmaktadır. Benzer bir şekilde, Suriyeli kadınların Türkiye’deki kadınların çalışma yaşamına dahil olmalarına şaşırduklarını ifade eden bir katılımcı konuyla ilgili bir vakasını şu şekilde anlatmıştır:

Suriyeli kadın bireyler Suriye’deyken daha çok gerçekten evdeler, dışarı çıkmıyorlar. Türkiye’de de bir şekilde eşi vefa etmiş olarak geliyorlar ya da evin tek çalışanı onlar oluyor. Şöyle bir şey olmuştu... Biz çalışıyoruz, daha aktifiz ya da sürekli dışardayız. Suriyeli bir kadın birey şöyle söylemişti “biz size çok şaşıyoruz, normalde biz bu durumdan çok memnun değiliz. Biz Suriye’deyken çok rahattık, Suriye’deyken evdeydik sürekli. Ya da işte siz sürekli yoruluyorsunuz, dışardasınız, parayı siz kazanıyorsunuz, siz harcıyorsunuz, ama mesela biz bunu yapılması gereken ya da kendimiz için güçlenmek için bir şey olarak görürken, onlar bunu eziyet olarak ya da başka bir şekilde görebiliyorlar (STÖ Çalışanı 3).

Görüldüğü üzere, katılımcılar Suriyeli kadınların çalışma yaşamına dahil olmadıklarını, aynı zamanda dahil olmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcının anlatısına göre Suriyeli kadınlar için çalışmak, “memnun olmayacakları ve rahatlarının bozulacağı” bir olgu anlamına gelmektedir. Ancak, Suriyeli kadınların çoğunluğunun çalışma yaşamına Suriye’deyken böyle bir kültüre sahip olmamaları sebebiyle dahil olmamaları ortak bir görüş olsa da, bu durum tüm Suriyeli kadınlara

genellenememektedir.

Suriyeli Kadınların Enformel Sektörle Şekillenen Çalışma Alanları

Çalışma yaşamında bekar, dul ya da tek ebeveyn olan Suriyeli kadınlar, Suriye'deyken çalışma yaşamına dahil olmuş ve oradaki mesleklerini ya da kazanca dönüştürebilecekleri becerilerini Türkiye'de devam ettiren kadınlar bulunmaktadır. Katılımcılar, bu kadınların enformel sektörde ve düşük vasıflı işlerde çalıştıklarını, özellikle bekar olanlarının ücretlerini alamadıklarını ve tacize maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Çalışma yaşamına dahil olan Suriyeli kadınların bazıları evlerinde yapabilecekleri "parça başı iş" olarak adlandırılan tespih dizmek, örgü örmek, zarflara davetiye koymak gibi işler yaparken, dışarıda bulaşıkçı, temizlik işçisi ya da terzi olarak da çalışabilmektedirler:

Bunlar ayakkabının dikişini yapıyorlar, tespih gibi boncuk takıyorlar, evin içinde kendine göre kudreti olanlar dışarı çıkmadan evin içinde çalışıyorlar (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Yani ha bunları yapan var mı? Var tabii. Yani işte kendi becerisi olan terzi, işte pantolonu kısaltma, işte falan falan buna benzer şeyleri de yapıyorlar. Yani ev ekonomisine bir katkıda bulunuyorlar. Ayrıca kızlar ve KOMEK'in açmış olduğu kurslarda, onlar meslek kurslarına gidenler var. Dil kurslarına gidenler var. Bu şekilde zamanlarını değerlendiriyorlar (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Evde bayanlar, kadınlar erkeğe göre çok azimli, bu boncuk işidir, ayakkabı dikmedir, onları yapanlar var. İşte kimisi kına, kimisi davetiye, davetiye içine koyma işini yapanlar var bayanlardan(Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Görüldüğü üzere, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımlarını genellikle "evlerinde" yapabilecekleri, enformel sektörde yer alan ve düşük vasıflı işlerden oluşmaktadır. Bu durum kadınların özel alanlarından çıkmadan, belirlenmiş çalışma saatleri olmadan, para kazanabilmelerini sağlaması bakımından esneklik sağlasa da, kadınların ev içi bakım rollerinden muaf tutmamaktadır. Katılımcılar aynı zamanda bu işleri yapanların genelde yalnız kadınlar olduklarına vurgu yapmışlar, eşleri olmadığı durumlarda kadınların vasıfsız işlerde çalıştığını ifade etmişlerdir:

Eğer kendi ülkesindeyken de çalışmamış bir kadınsa, buraya geldiğinde de eşi varsa onu devam ettiriyor. Yalnız bir kadınsa, mecburen çalışmak zorunda kalabiliyor. Herhangi bir meslek eğitimi olmadığı için herhangi

bir vasıfsız işte çalışabiliyorlar. Ben bir tane denk geldim, o da eşi yoksa. Yalnız kadınlar bulaşıkçılık, evde temizlik vs. işlerde (Kamu Temsilcisi 1).

Suriyeli kadınlar evlerinin dışında ancak yine enformel sektör içerisinde mevsimlik tarım işçisi olarak da çalışabilmektedirler:

Evde 4 tane 14-15-16-17 yaşında kız var. Bizde çavuş sistemi derler, mahalledeki kadın diğerini topluyor, pancar toplamaya havuç toplamaya gidiyorlar, bu kadınlar hep beraber çok ucuza çalışıyor (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Tarla, çapa var. Tarla çapa işine çok gitmişler burada şimdi mevsimlik tarım işçisi olarak, gidenler var, Kadınlardan gidenler var. Çapa işine gidenler var (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Katılımcıların söylemlerinden de anlaşılacağı üzere, enformel sektörün getirileri olan Suriyeli erkeklerin maruz kaldığı iş gücü sömürsü; düşük ücretlerle uzun çalışma saatleri, kayıtsız ve sigortasız işlerde çalışma, ücretlerin ödenmemesi gibi durumlara kadınlar da maruz kalmakta, zaman zaman bunların üstüne tacize ve tehditlere de maruz kalabilmektedirler:

Çok ucuza çalıştıkları gibi, bazen paralarını alamıyorlar. Bir kızımız anlatmıştı; “ 50 gün çalıştım hesabım verilmedi”. Bu sırada 18 yaşında bir kız A, evin en büyüğü, evi o geçindirecek. Pancar tarlasına gitmiş, para da alamamış, görevli gelmiş ve “akşamları eve gel, 800 TL vereyim” demiş (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Görüldüğü üzere enformel sektörün emek sömürsü, kadınları şiddetin çeşitli biçimlerine karşı kırılğan hale getirerek, yalnız, bekar ya da dul oldukları ve evin geçimini sağlamak zorunda olan kadınları yeni bir dezavantajlılık içerisinde konumlandırmaktadır. Suriyeli kadınların hak arama mekanizmalarını bilmemeleri, bazen bilseler de işlerini kaybetme korkusuyla bu mekanizmalara başvuramadıkları için bu tarz vakaların ne kadar yaygın olduğu bilinmemektedir. Ancak iş gücü istismarının bu denli yoğun olduğu bir alanın bu tür olumsuz uygulamalara oldukça açık olduğu düşünülmektedir. Nitekim hizmet verenlerin Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet, etnik köken ve sınıfa dayalı ayrımcılık pratiklerine ilişkin anlatıları bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyete, Etnik Kökene ve Sınıfa Dayalı Ayrımcılık

Katılımcıların Suriyeli kadınların çalışma yaşamına dair anlatıları aynı

zamanda Suriyeli kadınların “etnik kökenlerine bağlı olarak iş bulamamaları”, çalışma yaşamında deneyimlenen “ayrımcılık” ve “dilencilik” olgularına odaklanmaktadır. Kadınların iş bulamamasının etnik kökene dayalı bir ayrımcılığa, “dilencilikte” vurgunun “kadına” ve “cingenlere” olmasının ise, çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet, etnik köken ve sınıfa dayalı bir farklılığa işaret ettiği düşünülmektedir. Bu çerçevede araştırmanın bu bölümü çalışma yaşamında ayrımcılığa odaklanmaktadır.

Katılımcılar, Suriyeli kadınların bazen çalışmak istese de iş bulamadıklarını, çalışma yaşamında etnik kökenleri ve toplumsal cinsiyetleri nedeniyle, başka bir deyişle Suriyeli kadın olmaları sebebiyle “ayrımcılığa” maruz kaldıklarını belirtmişler:

Kadınların ev temizliğine gittiğini duyuyoruz, ama şöyle söyleyelim. Ne kadar zengin ya da fakir olsun değişmiyor, Arap Ülkelerinde kadınların “çalışma kültürü” yok denecek kadar az. En fakir Arap ülkesinde bile Uzak Asya’dan bir fert gelmiştir o çalışıyordur. 100-200 dolara vs. böyle bir örfleri yok bu bir. İkincisi yetenekleri ve becerileri Türkiyeli aileler tarafından da beğenilmiyor. Hem temizliğe bakışları, zaten mutfak kültürlerimiz çok farklı. Ama iş yeri temizliği yapan kadınlar biliyorum (STÖ Temsilcisi 3).

Çok istiyorlar ama bizim insanlarımız iş vermiyor. Mesela dün geldi, birisi yalvarıyorum, ben devletten bir şey istemiyorum, bana bir iş bulalım. Biz de not aldık, biri söylerse vereceğiz kadına. “Bulaşıkçı olur, temizlikçi olur, yaparım” diye söylüyor kadın. Ama bizim insanımız olarak vermiyorlar kadınlara. Erkeklerle veriyorlar. Kunduracı 600lira-700lira veriyor bizim Türk halkımız. Erkeklerle göre bayanlar çalışmak çok istiyorlar. Ama bizim insanımız iş vermiyor (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı gibi bazı Suriyeli kadınlar iş arasa da bulamamakta, “temizlik yapma” ya da “yemek yapma” biçimleri beğenilmemektedir. Kadınlara uygun görülen ancak becerilerinin beğenilmediği alanlar ise “ev temizliği” “bulaşıkçılık” gibi enformel sektöre ait alanlardır. Bunlara ek olarak, hizmet alımı için başvuran kadının, “devletten yardım değil, iş istediğini” iletmesine rağmen, iş bulamaması, Suriyeli kadınların iş arayabilecekleri bir platforma olan ihtiyaca işaret etmektedir.

Dilencilik

Çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet arası, etnik kökene ve sınıfa dayalı

açıklanan en net farklılık ise Suriyeli kadınların ve çocukların dilenmesidir:

Şu an sorun olarak dillendirilebilecek tek şey kırmızı ışıklarda duran sahipsiz Suriyeli çocuklar, kızlar, kadınlar. Ki bunlar Türkiye'deki rakamın toplam göçün zannediyorum yüzde 1'i bile değildir. Bunlarla ilgili özel bir çalışma yapmak gerekiyor, eğer bu bir alışkanlık değilse. Türkiye'de de biliyoruz 15-20.000 TL'ye maaşını denk getiren dilenciler var. Bu para ihtiyacının ötesinde bir alışkanlık. Biz sorduğumuz zaman bunların Halep'deki cingener olduğunu, bunların Suriye'de de aynı işi yaptıklarını, bunların mali durumları düzeltilse bile bu davranışlarının değişmeyeceğini söylediler. Öyle olunca 3.5 milyonu sindiren bir 81 milyonluk Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı var. Çok sorun değil (STÖ Temsilcisi 3).

Şimdi bunda bir şey yok. Toplumun her kesimi var. Bizim burada da cingen vs. bu tür işler yapanlar yok mu Türkiye'de? Var. Bunlarda da var. Mesela camilerde görüyoruz. Çocukları dilendiriyorlar. Arka arkaya 3 tane çocuğu koymuşlar, orada annesi kucağında çocuk. Her gün aynı adam var. Mahalle camisinde görüyorum... Bu işi yapanları bir sorun olarak görmüyorum (Yerel Yönetim Çalışanı 1).

Katılımcıların anlatılarına göre “dilencilik”; Suriyelilerin kendi ülkelerinden Türkiye'ye taşıdığı bir “alışkanlık” ya da “yaşam biçimi” olarak görülmektedir. Dilencilikten bahseden iki katılımcının da dilencilik yapanın “cingen” olduğunu belirtmesinin hizmet verenlerin dilencilikte etnik kökene dayalı bir ayrıma gittiğini düşündürmektedir. Göç eden, yalnız, dilenmeye zorlanan ya da doğrudan bir zorlama olmadan dilenen kadının “yoksulluğun kadınlaşmasının” bir resmi olarak okumak mümkün görünmektedir. Dilencilik yapanın Suriyeli kadın ve çocuk olması, dilencilikte sadece sınıfsal ilişkilerin değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkili olduğunu göstermektedir. Mevsimlik tarım işçileri, sanayi sektörü gibi alanlarda da Suriyelilerin hakim olduğu düşünüldüğünde, Suriyelilerin iş gücüne katılımını etnisite, sınıf ve toplumsal cinsiyet bağlamında anlamamız gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda etnik kimlik, sınıf ve toplumsal cinsiyetin enformel sektörü, bu sektörün ise bireylerin hayatını belirlediği söylenebilmektedir.

Sonuç olarak, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımı incelendiğinde, Konya'da yaşayan Suriyeli kadınların çalışma yaşamına erkeklere oranla çok daha az dahil oldukları ortaya çıkmaktadır. Ancak Suriye'deyken mesleği olan kadınların burada mesleklerini devam ettirdikleri, kadınlar evin geçimini kendileri üstlendiğinde başka bir deyişle yalnız kadın olduklarında çalışma yaşamına daha aktif katıldıkları, parça başı işler almak suretiyle ya da enformel sektör içerisinde yer alan temizlikçilik,

bulaşıkçılık gibi işlerde çalışarak ev ekonomisine katkı yaptıkları anlaşılmaktadır. Ancak bu işlerin enformel sektör içinde yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, kadınların çalışarak kamusal alana dahil olmalarının desteklenmesi gerektiği düşünülse de, bu işlerin enformel sektör içerisinde değil, formal sektörde kayıtlı ve sigortalı işler olması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda sivil toplum örgütlerinin sunduğu kuaförlük, terziilik gibi mesleki beceri sağlayacak kursların önemi açığa çıkmaktadır. Katılımcılar, eğitilmiş ve çalışan Suriyeli kadınlardan bahsetmemişlerdir. Bu durumun sebebinin ise araştırma yapılan bölgenin sosyo-ekonomik seviyesinin oldukça düşük oluşu, bu sebeple eğitim seviyesi yüksek ve çalışan Suriyeli kadınların bu bölgede sunulan hizmetlere başvurmamaları olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla katılımcıların Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katılmasına dair anlatıları, enformel sektörde istihdamın yansımaları olan ucuz iş gücü, uzun çalışma saatleri gibi koşullara dayanan emek sömürsü üzerine kurulmuştur. Ayrıca bazı katılımcılar tarafından taciz vakaları iletilmiştir. Son olarak, katılımcıların hemen hemen hepsi “çalışan Suriyeli kadına” nadiren rastladıklarını ve Suriyeli kadınların evde oturduğunu iletirken, “ev içi emeğe” değinen bir katılımcının olmayışı ise dikkat çekicidir.

3.3.5. Suriyeli Kadınların Sosyal Yaşama Yönelik İhtiyaç ve Sorunları

Araştırmanın “Suriyeli Kadınların Anlatılarıyla İhtiyaç ve Sorunları” bölümünde de sık sık vurgulandığı ve “Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımı” bölümünün de gösterdiği üzere, ayrı alanlar nosyonu Suriye kültüründe baskın bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu bağlamda, kadınların yeri özel alan olan ev olurken, erkeklerin yeri kamusal alan olmaktadır. Özel ve kamusal alan ayrımı, göç sonrası Türkiye’ye taşınmış, erkekler ve evdeki erkek çocukları kamusal alanlarda çalışarak sosyalleşip, dil öğrenip, Türkiye’de yaşama dair alışkanlıklar geliştirirken, kadınlar zamanlarının çoğunu ev içi işlerle uğraşarak geçirmektedir.

Katılımcılar, Suriyeli kadınların sosyal yaşama dahil olmaya başladığını, ancak Suriyeliler içerisinde sosyal yaşama dahil olanın en az kadınlar olduğunu, kadınların sivil toplum örgütleri, çarşı-pazar gibi toplumsal mekanlarda birbirleriyle sosyalleştiklerini ve birbirlerinden öğrenerek güçlendiklerini vurgulamışlardır. Katılımcılar, sivil toplum örgütlerine kadınların daha çok “yardım almak” için geldiklerini ancak bu kuruluşların kadınlar için bir sosyalleşme mekanı da

sunduğunu belirtmişler. Bu bağlamda toplumsal yaşamda Suriyeli kadınlar temasının alt temalarını: “Sosyal Yaşamda En Az Görünen Aile Üyesi Olarak Suriyeli Kadın”, “Sivil Toplum Örgütlerine Yardım İçin Gelen Kadınlar” ve “Toplumsal Mekanlarda Sosyalleşerek Birlikte Öğrenen ve Güçlenen Kadınlar” oluşturmaktadır. Sosyal yaşama dair alt temalar tablodaki gibidir:

Şekil 3.3.5. Suriyeli Kadınların Sosyal Yaşama Yönelik İhtiyaç ve Sorunları.

Sosyal Yaşamda En Az Görünen Aile Üyesi Olarak Suriyeli Kadın

Katılımcılara Suriyeli kadınların sosyal yaşama dahil olup olmadıkları sorulduğunda, katılımcılar Suriyeli kadınların “erkekler ve çocuklar kadar” olmasa da, sosyal yaşama dahil olduklarını ifade etmişler:

Kendi küçük daha çok mahalle de kendi sosyal yaşamlarını kurmuşlardır. İnsanoğlu birleriyle etkileşime girmek zorunda. Erkek kadar sosyal yaşama dahil olduklarını sanmıyorum. Genelde çok çocuklu aileler. Çalışmıyorsa kadın, gününü ev işleri ve çocuklarla ilgilenerek geçiriyor Suriyeliler. Hepsi değil tabii (Kamu Temsilcisi 1).

Aynı şekilde sosyal yaşama aile içindeki bireylerden en az dahil olan kadınlar. Aile kalabalığı, aile geçimi, hem Suriye’deki toplum yapısını hesaba katınca sosyal yaşama en az dahil olan kadınlar (Kamu Çalışanı 1).

Çalışmanın diğer bölümlerinden de hatırlanabileceği üzere, erkek çocukları ve babalar çalışma yaşamına ve bu yolla sosyal yaşama dahil olurlarken, kız çocukları ve anneler genel olarak evde oturmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün görüngülerinden biri olarak ortaya çıkan bu durumun, aynı zamanda katılımcının da vurguladığı üzere, hem Suriyelilerin kültüründen, hem de barınma ve gelir düzeyinin getirdiği zorunluluktan kaynaklandığı düşünülmektedir. “Suriye’deki toplum yapısı” na referans veren ayrı alanlar nosyonu; toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak kadını ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu tutmaktadır. Toplumsal

cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünde ötesinde, Suriyeli kadınların kamusal alanda sadece çalışmaları değil, eşleri olmadan yalnız başlarına çıkmaları da hoş karşılanmamaktadır. Ancak, katılımcılar özellikle “ekonomik bir yardım” olduğunda, sivil toplum örgütlerinin verdiği hizmetlerden yararlanmak için kadınların “kamusal alanda” görünürlüklerinin arttığını vurgulamışlardır.

Sivil Toplum Örgütlerine Yardım İçin Gelen Kadınlar

Katılımcılardan bazıları, kurum ve kuruluşlarına başvuran kadınların sosyal yaşamlarını, kendilerine başvuran kadınların çoğunluğunun “ yardım” için gelmesi ve onun dışındaki aktivitelere ise fazla katılım göstermediklerini ifade ederek betimlemişlerdir:

Benim gördüğüm kadarıyla dışarıda çok bir sosyal hayatları yok. En fazla sosyalleştikleri alanlar STK’ların alanlarına girebiliyorlar işte kurslarına, faaliyetlerine. Buna sıcak yaklaşıyor ama kadınlı erkekli alanlarda bulunmayı çok da doğru bulmuyorlar diyebilirim. Yani bu şekilde söyleyebilirim (STÖ Çalışanı 3)

Şöyle bizim etkinliklerimize en çok gelen kesim Afgan’lar. Son durumda da Suriyeliler, en az Suriyeliler ’den katılım var aslında. Hani böyle birkaç kemik kadro diyebileceğimiz katılımcılar var. Ama hani onun ötesine pek fazla geçemiyoruz. Bir yardım olduğu zaman hepsi burada, ama sosyalleşme dediğimiz zaman çoğu yok. Yani şöyle mesela buna da şurada rastlıyoruz, hani dediğim gibi bu işte Suriyeli danışanlar daha çok medikal yardım, daha çok yardım bazında düşündükleri için STK’ları, medikal yardım yaptığımız zaman çok fazla görüyoruz, ya da işte kış yardımı gibi bir dağıtım sürecinde rastlayabiliyoruz (STÖ Temsilcisi 1).

Kızılay’ın ya da başka kurumların merkezleri oluyor kadınlarla ilgili faaliyetler etkinlikler yapan toplum merkezleri var. Oralara giden kadınlar var ama azınlıkta onlar da (Kamu Çalışanı 1).

Çalışmanın “Uyum Çalışmalarının Kadınlaşması” bölümünde de görülebileceği gibi, sivil toplum örgütlerinin aktivitelerinden ve faaliyetlerinden en çok yararlanan kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Ancak katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, bu katılım yeterli sayıda olmamakta, sosyalleşme ya da eğitim gibi faaliyetler olduğunda düşmekte ve maddi bir destek olduğunda artmaktadır. “İhtiyaç sahibi”, “yardım isteyen” ve “yardımı kabul eden” konumda kadın algısı, sadece Suriyeli kadınlara özgü olmaktan ziyade, evrenseldir. Ancak, Suriyeli kadınların ev içi işlerden ve çocuk bakımından sorumlu olmaları, kadınların ve erkeklerin birarada bulunduğu kamusal alanda yalnız başlarına görülmelerinin

kültürel olarak hoş karşılanmaması, sivil toplum faaliyetlerinden yararlanmanın kültürel olarak yeni bir olgu olması ve yaşam koşullarının getirdiği maddi destek ihtiyacının, Suriyeli kadınların ayni ve nakdi destek olduğunda sivil toplum örgütlerine gelmelerinin sebebi olabileceği düşünülmektedir. Her ne kadar maddi destek ihtiyacı için de olsa Suriyeli kadınların evlerinden çıkıp, sivil toplum örgütlerine gelmelerinin, dolayısıyla kamusal alanlarda bulunmalarının, öncelikle kadınların sosyalleşmesine zemin hazırlayacağı, eşi olmadan kamusal alanda görünen Suriyeli kadına dair olumsuz algıyı değiştirmeye yardımcı olacağı, sivil toplum örgütleri maddi desteği bireylerle sosyal çalışma dahilinde sunduğunda planlı bir değişim süreci içerisinde kadınların kamusal alana dair önyargılarını değiştirebileceği düşünülmektedir. Nitekim göç sonrası değişen koşullar, eşleri uzun saatler çalışan kadınları evin alışverişini yapmak için kamusal alana çıkmak zorunda bırakmakta, bu da toplumsal mekânlarda bulundukça sosyalleşmeleri ve birlikte öğrenerek güçlenmeleri olgularını doğurmaktadır.

Toplumsal Mekanlarda Sosyalleşerek Birlikte Öğrenen ve Güçlenen Kadınlar

Katılımcılar genel olarak kadınların evde oturduklarına vurgu yapsalar da, kadınların en çok çarşı-pazara gitmek yoluyla sosyalleştiklerini ve sosyal yaşama dahil olduklarını dile getirmişlerdir:

Yani çarşıya pazara giderler, gezerler, kendilerini ifade edemezlerse de ifade edebilecekleri yerlerde bulunmaya çalışıyorlar (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Tabii görünür oldular. Artık görünüyorlar. Gençler mesela genç kızlar çarşıda pazarda bizimkiler gibi, kendi ülkelerinde gibi geziyorlar. Rahatlar. Ben öyle görüyorum. Çekincesi yok, gayet rahatlar (Yerel Yönetim Temsilcisi 1).

Tekrar söyleyeyim muhitim olması itibariyle biliyorum 3-4 tane Suriyeli kadın birleşiyor gezmelere gidiyorlar. Alaaddin turu atıyorlar, Zafer turu atıyorlar. Bunların hepsi savaşın oluşturduğu o acı fotoğrafı silmeye yönelik faaliyetler (STÖ Temsilcisi 3).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü gibi kadınlar toplumsal yaşama tek başlarına katılmamakta, yanlarında çocukları, akrabaları ve komşuları olmaktadır. Bu durum, kadınların bir birey olarak tek başlarına toplumsal mekanlarda bulunamamaları açısından “Suriyelilerin kültürlerine” dair bir ipucu vermektedir. Ancak kadınların beraber olmaları, toplumsal yaşama beraber katılmalarının ise

“birlikte öğrenen ve güçlenen” Suriyeli kadınlar olgusunu beraberinde getirdiği düşünülmektedir.

Suriyeli kadınların diğer Suriyeli kadınlarla bazen de komşularıyla sosyalleştiğini ifade eden katılımcılar, kadınların “birbirlerinden öğrenerek” sosyal yaşama dahil olduklarını belirtmişler:

Zorlukları bunlar tabi bunları bizde yani “adapte olma problemi” konusu var yani hem “dil “ konusunda hem “diğer davranış biçimleri” açısından eski gelenler biraz daha tabi şeyler yani Türk halkının geleneklerine adapte oldular. Ama yeni gelenler de işte onlarla arkadaşlık yaparak yani “nasıl davranalım, nasıl oturalım, nasıl kalkalım?” şeklinde davranış biçimleriyle ilgili onlar kendi komşularından, arkadaşlarından bilgi alıyorlar. Ona göre dönüşüm içerisindedir (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Komşuluk ilişkisi olanlar var hatta buraya komşusunun yönlendirmesiyle gelenler var. Komşusuyla birlikte gelenler var. Komşular Suriyelileri dışlıyor diyemeyiz, Türk vatandaşları da onları içlerine alıp yardımcı olmaya çalışıyorlar (STÖ Çalışanı 1).

Ama şu an o patolojik[travmatik] dönem rehabilite ediliyor birbirleriyle oturup kalkıyorlar akşam birbirlerine gitmeler başladı (STÖ Temsilcisi 3).

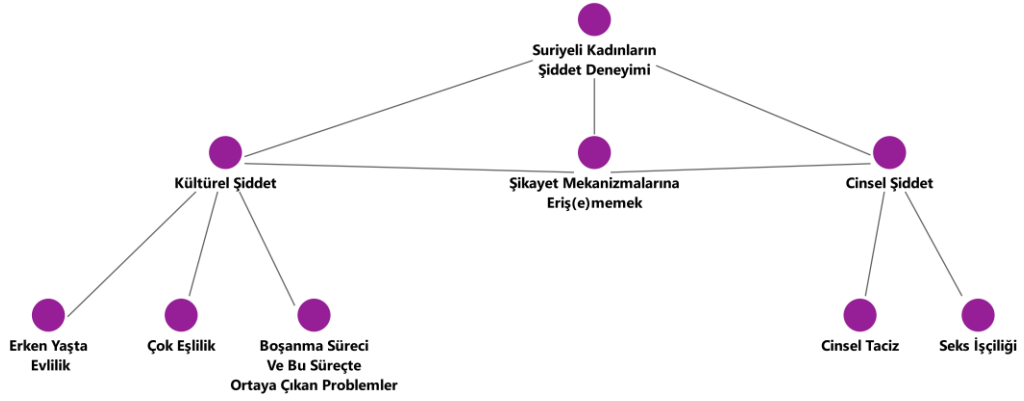
Görüldüğü üzere, kadınların sosyal yaşamı genellikle ev içerisinde şekillenmekte, evin dışındaysa arkadaşları ya da komşularıyla beraber toplumsal mekanlarda görünmektedirler. Katılımcılar Türkiye kültürünü ve Türkiye’de yaşamın nasıl olduğunu birbirlerinden öğrendiklerini, göç açısından daha eski olanların yenilere örf ve adetleri öğrettiklerini iletmışler. Kadınların “alışveriş” yapmak için bile olsa bir arada oluşunun ya da komşularına yapılan ziyaretlerin, kadınların sosyal destek mekanizmalarını güçlendirerek kadınları güçlendirdiği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Suriyeli bir kadının, Türkiyeli bir komşusu vasıtasıyla, bir sivil toplum örgütüne başvurması, kadın dayanışmasının bir göstergesi olarak okunabilmektedir. Kadınların sosyal ağları geliştikçe sosyal sermayelerinin geliştiği görülmekte, bunun da alışveriş yapmak, sivil toplum örgütlerine yardım için gitmek gibi kamusal alanda gerçekleştirilecek faaliyetlerle yaygınlaştırılabileceği düşünülmektedir. Bu zeminde hizmet verenlerin özellikle maddi destek içeren faaliyetlerini planlarken, sadece “maddi desteğin dağıtımını” değil, kadınların kurum ya da kuruluşlarına daha çok gelmelerini sağlayacak aktiviteleri de içermesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda bireylerin maddi yardım için geldiği zamanların

“vaka yönetimi” çerçevesinde, “müdahale planları” oluşturularak, “vaka takibinin yapılması” ve buna bağlı olarak hizmet verenler ve kadınların arasındaki ilişkilerin sürdürülmesi için bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

3.4. Hizmet Sağlayıcıların Bakışıyla Suriyeli Kadınların Şiddet Deneyimi

Görüldüğü üzere Suriyelilerin barınma, sağlık, eğitim, çalışma ve sosyal yaşama katılım ile ilgili sorunları iç içe geçmiş, birbirine bağlı ve birbirini etkilemektedir. Katılımcılar, Suriyeli kadınların bu sorunlar ve ihtiyaçlar içerisinde şiddetin çeşitli yüzleriyle karşı karşıya kaldığını anlatmışlardır. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümü hizmet sağlayıcılarının bakış açısıyla Suriyeli kadınların şiddet deneyimlerine odaklanmaktadır.

Katılımcılara Suriyeli kadınların şiddet deneyimi sorulduğunda, şiddetin Suriyeli kadınların gözündeki “görünmezliğine” vurgu yapmışlar, Suriyeli kadınların şiddeti fiziksel şiddetle anlamlandırdıklarını ve kendilerine boşanma durumu olmadığı sürece başvurmadıklarını ifade etmişler. Dolayısıyla anlatıları, ekonomik, fiziksel, psikolojik şiddet türlerinden ziyade, kültürel şiddet ve kültürel şiddet öğelerine ve cinsel şiddete odaklanmıştır. Bu bağlamda kültürel şiddet ve kültürel şiddet öğelerinin barındırdığı diğer şiddet türleri, kültürel şiddet alt teması altında anlatılmaktadır. Katılımcıların odaklandığı diğer şiddet türü ise “cinsel şiddet”tir. Kültürel ve cinsel şiddete uğrayan kadınların şikayet mekanizmalarına eriş(e)memeleri ise bir diğer alt tema olarak anlatılmaktadır. Son olarak, Suriyelilerin yerel halkla kurduğu ilişkinin “toplumsal şiddet öğeleri” çerçevesi içerisinde aktarıldığından, yerel halkın Suriyelilere bakış açısı “toplumsal şiddet” alt temasında anlatılmaktadır. Bu noktada, bu şiddet türlerinin iç içe geçtiği, kültürel şiddetin, psikolojik şiddet ya da cinsel şiddet içerebileceği ve bu içermenin karşılıklı olduğu, benzer şekilde cinsel şiddetin kültürel sebeplerle şikayet mekanizmalarına erişmeyi engelleyebileceği, deneyimlenen toplumsal şiddetin cinsel ya da kültürel şiddet durumlarında kadınları kırılgan hale getireceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda şiddet teması “kültürel şiddet”, “cinsel şiddet”, “şikayet mekanizmalarına eriş(e)memek ve “toplumsal şiddet” alt temaları ile şekillenmektedir. “Şiddete dair alt temalar tablodaki gibidir:

3.4. Hizmet Sağlayıcıların Bakışıyla Suriyeli Kadınların Şiddet Deneyimi.

3.4.1. Kültürel Şiddet

Araştırmanın daha önceki bölümlerinden de hatırlanabileceği gibi, “erken yaşta evlilik” ve “çok eşlilik” Suriyeliler arasında yaygın, doğal kabul edilen, yasal ve kültürel bir olgudur. Suriyeli kadınların büyük bir kısmı Suriye’deyken “erken yaşta” evlenmiştir, benzer şekilde Suriye’deyken “çok eşliliğe” dahil olmuş kadınlar vardır. Göç sürecinden bağımsız gerçekleştirilen bu evlilikler araştırma kapsamına alınmamıştır, ancak göç sürecinde gerçekleştirilen erken yaşta evlilikler ve çok eşlilik araştırma bağlamında kültürel şiddetin birer görüngüsü olarak kavramsallaştırılmış, aynı zamanda şiddetin meşrulaştırılmasında bir sosyo-kültürel zemin işlevi gördüğü bulgulanmıştır. Suriye’den göç eden bir aile, kız çocuklarının geçimini sağlamak ya da kızlarının hayatını idame ettirebilmesini sağlamak amacıyla “erken yaşta” evlendirip, “çok eşli” bir evliliğe dahil olmasını neden olabilmekte, erken yaşta çok eşliliğe dahil olmuş bir çocuk ise, ekonomik, fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet türlerine karşı kırılgan hale gelmekle beraber, bu şiddet türlerini birarada yaşayabilmekte ve şikayet mekanizmalarına erişememektedir. Kültür, norm ya da Suriye’de bu uygulamalara yasal bir engel olmaması ise, bu durumu meşru hale getirebilmektedir. Benzer şekilde, Suriye’deyken çok eşliliğe dahil olmuş kadınlar, Suriye’deyken yasal haklarına erişim sağlayabilirken, Türkiye’de çok eşliliğin ve erken yaşta evliliğin yasal olmaması sebebiyle “haklarına yönelik bir ihtiyaçları olduğu takdirde” şikayet mekanizmalarına erişememektedir.

Dolayısıyla, Suriyeliler için kültürel bir olgu olarak kabul görülen erken yaşta evlilik ve çok eşlilik Suriyeli kadınların şiddet deneyimini biçimlendirmekte, kadınların şiddet riskini ve şiddete karşı kırılganlıklarını arttırarak, şiddetin

ekonomik, fiziksel, psikolojik şiddet olarak dışavurumlarını ortaya çıkarmaktadır. Son olarak, erken yaşta evlilik ya da çok eşli evlilikler içerisinde yaşanan şiddet, kadınların terkedilmesi ve boşanma süreçleri yine bu kültürel kabuller içerisinde şekillenmekte, kadınların şikayet mekanizmalarını bilmemesi ya da korkmalarından dolayı şikayet edememeleri ile sonuçlanmaktadır. Tek tük gerçekleşen boşanma süreçleri ise “çocukların velayetini alamamak korkusu” ya da boşandıktan sonra kadınların yaşamlarını idame ettirmesini sağlayacak “mehir”in verilmemesi gibi sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, boşanma sürecinin erken yaşta evlenmeyen ya da çok eşliliğe dahil olmayan kadınlar içinde aynı sorunları ortaya çıkardığını belirtmekle beraber, çok eşlilik deneyiminin kendine özgü sorunları olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu çerçevede, araştırmanın bir sonraki bölümünde öncelikle kültürel şiddetin birer görüngüsü olarak “erken yaşta evliliğin” ve “çok eşliliğin” hem kadınları nasıl şiddete karşı kırılgan hale getirdiğine, hem de kendi başlarına şiddetin kendisi olabilmelerine odaklanmakta, daha sonra kadınların terkedilmesi ve boşanma süreçlerine değinilmektedir.

Kültürel ve Resmi Bir Olgu Olarak Erken Yaşta Evlilik

Katılımcıların erken yaşta evliliğe dair değerlendirmeleri, erken yaşta evliliğin Suriye’deki kültürel ve resmi kabulü, Suriyeli kadınların erken yaşta evliliğe ve yasal yaptırımlara dair bilgisizliği, bu bağlamda yasal yaptırımları uygularken karşılaştıkları zorluklar üzerinden şekillenmektedir.

Katılımcılar Suriye’deyken evlenip Türkiye’ye gelen kadınların, “erken yaşta” evlendiklerini ve Türkiye’de bunun yasal olmadığını bilmediklerini ifade etmişler: *“Çocuk gelin durumu var. Suriyeli kadınlar bunun suç olduğunu bilmiyor. Suriye’de de resmi evlilik yaşı bizle aynı ama sanırım orda denetim olmadığı için uygulanmıyormuş”* (Kamu Temsilcisi 1).

Bu bağlamda Türkiye’ye gelmeden önce gerçekleştirilen evlilikler için “yasal yaptırımların” uygulanmasının zorluğundan bahseden katılımcılar:

Yine 15 yaşından küçüktü savcılığa bildirmiştik, koruma altına alındı, Çocuk İzlem Merkezi’nde görüşmeleri gerçekleşiyor ve daha çok aslında kız çocuğu “ben isteyerek evlendim” dediği için Suriye’de resmi evlilik yaşı 13 olduğu için koruma altına çok zor aldırıyoruz (STÖ Çalışanı 3).

Özellikle çocuk geline çok fazla rastlıyoruz. Hatta bir tanesini çocuk yurduna işte o tarz danışmanlık verilmişti. Hani istersen kendini ihbar

edebilirsin gibi. Diğer ofisle o zaman ortak çalışıyorduk, burada kış yardımı alıyorlardı. 12 yaşındaydı kız kendi kendini ihbar etmiş ASPİM'e yerleştirildi çocuk yurduna falan. Bu böyle ilk kez gördüğümüz bir örnek oldu onlar için. Çünkü genelde hani ya yapmıyorlar ya "zaten ben seviyorum" diyorlar. Ya da cesaret edemiyorlar (STÖ Temsilcisi 1).

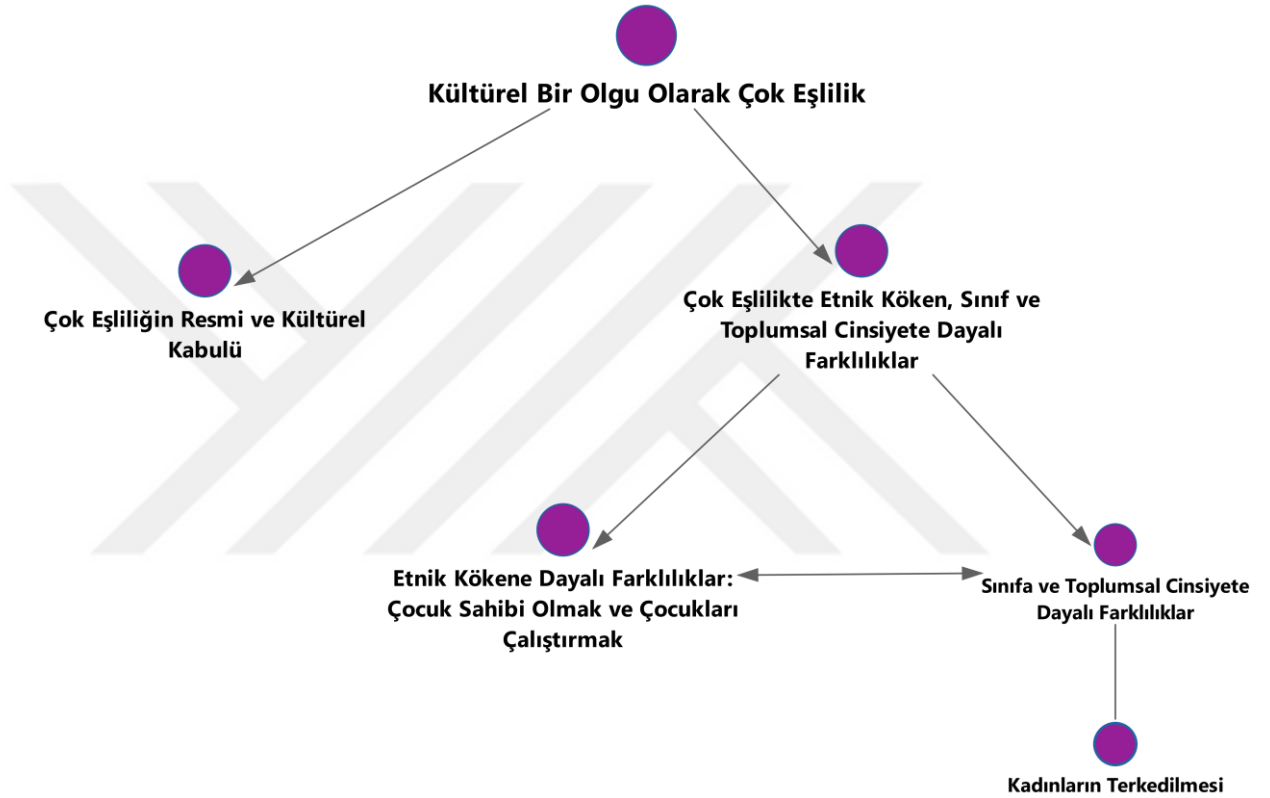
Katılımcılar Suriyelilerin kültürlerine bağlı olarak "erken yaşta evlenmeyi" benimsediklerini belirtirken, Türkiye'de bunun yasal olmadığını bildikleri durumlarda bile "kültürel yaptırımların" yasal yaptırımların önüne geçebildiğini vurgulamışlardır:

Evlenmek artık onlar için, özellikle nişanlılık yaptığı kişi akrabasıysa, kuzeni oluyor çoğunlukla, amcasının oğlu, dayısının oğlu, onlarda gerçekten kültürel yaptırımlar çok baskın. Biz 18 yaşını beklemesini söylesek de, nişandan ayrılmak, sözden vazgeçmek onlar için çok büyük bir ayıp, bazen gerçekten önünü alamadığımız durumlar oluyor (STÖ Temsilcisi 2).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı gibi, Türkiye'de gerçekleştirilen evlilikler, "çocuk gelin" kapsamına girmekte ve başlı başına bir çocuk ve insan hakları ihlalini oluşturmaktadır. Hali hazırda göçün getirdiği travmaları yaşayan bu çocukların, eğitim, sağlık, fiziksel ve psiko-sosyal gelişme hakları gibi birçok temel hakkı ellerinden alınmaktadır. Kendisi başlı başına bir cinsel şiddet olan "çocuk gelin" olma durumunun, bu çocukların evlilik içerisinde psikolojik, fiziksel ya da ekonomik şiddet türleriyle karşılaşma ihtimallerini arttırdığı, karşılaştıklarında ise "haklarını arayamamalarına" sebep olacağı söylenebilmektedir. "Çocuk gelin" olmanın göçmen çocukları yeni bir dezavantajlılık içerisinde konumlandığı, diline, kültürüne, sağlık hizmetlerine, hak arama mekanizmalarına erişimlerine kısaca toplumuna yabancı oldukları bir ülkede, bazen bir akrabalarıyla bazen tanımadıkları bir kişiyle hayatlarını geçirmek durumunda kaldıkları ve bu döngüden çıkamadıkları söylenebilmektedir. Bu duruma "şikayet mekanizmalarına erişememek" bölümünde tekrar değinilmektedir. Ancak hizmet verenler, Suriyelilerin erken yaşta evliliğe dair kültürel kabulünün ve Türkiye'de bunun suç unsuru teşkil ettiklerini bilmemelerinin, yasal yaptırımları uygulamayı zorlaştırdığını, benzer şekilde, erken yaşta evliliğin yasal olmadığını bildiği durumlarda ise kültürel kabulleri değiştirmenin kendileri için zorlu bir alan olduğunu belirtmişlerdir.

Kültürel Bir Olgu Olarak Çok Eşlilik

Katılımcılar erken yaşta evlilik gibi, Suriye’de çok eşliliğin yaygın olduğunu ve bu durumun göçle beraber Türkiye’ye taşındığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çok eşlilik ile ilgili anlatıları çok eşliliğin “kültürel ve resmi bir olgu olarak çok eşlilik” ve “çok eşlilikte sınıfa, etnik kökene ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar” “ alt temalarını ortaya çıkarmaktadır. Kültürel bir olgu olarak çok eşliliğe dair alt temalar tablodaki gibidir:

Şekil 3.4.1. Kültürel Bir Olgu Olarak Çok Eşlilik.

Çok Eşliliğin Resmi ve Kültürel Kabulü

Katılımcılar Suriye’de çok eşliliğin resmi olarak tanınması ve kültürel kabulünün Suriyeliler arasında çok eşliliğin yaygın olmasının başlıca sebebi olduğunu düşünmektedirler:

Çok eşlilik tamamen kültürel bir durum. Her şeyden bağımsız onların kültürüyle alakalı ve yaygın (Kamu Çalışanı 1).

Yani şimdi Suriye’nin sosyal yapısında, çok evliliğe yani devlet olarak, rejim olarak müsaade edilmiş (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Suriye aile defterinde 4 eşe kadar eş işleniyor. Aile defteriyle geliyor, Türk medeni kanuna göre mümkün değil. Bunun en büyük zorluğunu da biz hukuki işlemlerde yaşıyoruz (Kamu Temsilcisi 1).

Şimdi Suriyeli kadınların tabii onlarında kendi töre ve örflerinde adeta yok hükmündeler. İki üç evlenir, birini bırakabilir, çocuklarıyla kalır falan. Çok doğaldır. 1.eş, 2.eşi bulabilir, kültür budur. 2 eşli bir arkadaş var, 10 çocuğu var, hepsi akli başında dinini bilen çocuklar. Hanımı demiş ki ben sana genç kız bulsam evlenir misin? Orda resmiyette de var 4 tane (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü üzere, Suriye’de kültürel olarak “çok eşliliğin” kabulü ve bu uygulamanın Suriye Devleti tarafından da resmi olarak tanınması Suriyeli kadınların bu durumu doğal bir durum olarak benimsemelerini ortaya çıkarmıştır.

Katılımcılar, erken yaşta evlilikte görüldüğü gibi, Suriyeli kadınların çok eşliliğin Türkiye’de yasak olduğunu bilmediklerini ve buna şaşırıldıklarını ifade etmiştir:

Çok evlilik olması, adam geliyor iki üç tane karısı var ve bu onlar için normal bir durum. Ya da adamın bir eşiyle resmi nikahı var iken biriyle yok. Türkiye’deki yasa hükümlülüklerini bilmiyor, Suriye’deki gibi olduğunu düşünüyor (STÖ Çalışanı 1).

Özellikle kuma kısmına geldiğimizde (onlar öyle söylüyor) Türkiye’de belki kızların erkek arkadaşları ya da erkeklerin kız arkadaşları vardır ve daha sonra evlenmişlerdir ama resmi olarak kesinlikle bir kişiyle evlenebilir. Bunu söylüyoruz. Türkiye’de kesinlikle ikinci evliliğe izin yok resmi kaynaklarda dediğimizde, onlar çok şaşırıyor. Seminerin başında daha çok şaşırıyorlardı. Suriye’deyken ve bizim kültürümüzde serbest, dinimizde dört evliliğe izin var diyebiliyorlardı. Biz de onlara saygı duyduğumuzu söylüyoruz ama hukuki anlamda nafaka olsun ya da diğer durumlardan yararlanabilmeleri için gerekli olan prosedürleri anlattığımızda, şaşırıyorlardı. (STÖ Çalışanı 2).

Katılımcıların sözlerinden de anlaşılacağı gibi, kültürel ve dini bir norm olarak “çok eşlilik” ve evlilikle ilgili ülkeler arasındaki “yasal farklılık,” kadınların yasal olarak haklarını bilmemesi, bilseler dahi “yasal haklarına” ulaşamamalarına sebep olmaktadır. Çalışmanın “boşanma süreci” ve “korku ve şikayet mekanizmalarını bilmemek” alt temalarında da değinileceği gibi, çocuklarının velayetini alamamak, bilmedikleri bir ülkede yalnız kalmak, boşanmaya dair toplumsal baskı gibi sebepler kadınların şikayet mekanizmalarına erişmelerini engellemektedir.

Çok Eşlilikte Etnik Köken, Sınıf ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Farklılıklar

Görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğu, “çok eşlilik” söylemlerinde kültürel kabullere ve “resmi tanınmaya” işaret etmiştir. Ancak tüm Suriyelilerin çok eşli olduğu gibi bir olgusal gerçeklik de yoktur. Katılımcılara bunun altında yatan sebep sorulduğunda “çok eşlilikte sınıfsal ve etnik kökene dayalı farklılıkların” olduğu, bu farklılıklara dayalı olarak ise “çocuk sahibi olmak” ve “çocukları çalıştırmak” amacıyla gerçekleştirilen “çok eşli” evliliklerin ortaya çıktığı görülmüştür. Çalışmanın bir sonraki bölümü bu farklılıklara odaklanmaktadır.

Etnik Kökene Dayalı Farklılıklar: Çocuk Sahibi Olmak ve Çocukları Çalıştırmak

Katılımcıların anlatılarına göre, yasal, kültürel ve dini sebeplere ek olarak çok eşliliğin bir diğer sebebi “çiftlerin çocukları olmaması” durumudur. Başka bir deyişle, eşinden çocuğu olmayan Suriyeli erkeklerin ikinci ya da üçüncü bir eşle evlendiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu durumu betimlerken aynı zamanda çok eşlilikte etnik kökene dayalı farklılıklar olduğunun altını çizmişlerdir:

Affedersiniz, çok özür dilerim: “eşim bana erkek tohum yapmadığından diyor ben ikinci hanımı alıyorum” diyor. Bayanlar oradan çok aciz. İkinci hanımı almak çok şey. Bunlarda çok geniş. İki geç, üçü, dördü var. Eğer kocası, hanımı yani biraz ağırca olacak ama çocuk yapacak durumda yoksa ikinci hanımı alıyorlar. Veya sakatsa ikinci hanımı alıyorlarmış, ona baksın diye Türkmenler. Ama o dediğimiz 3-4 Araplarda (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Yerel yönetim çalışanın söyleminden Türkmen kökenli Suriyelilerin “erkek çocuk” olmadığı ya da eşin “çocuk sahibi olamadığı” durumlarda ikinci bir eş ile evlendikleri sonucu çıkarılabilmektedir. Türkmen kökenli ve Arap kökenli Suriyeliler arasında ayırım yapan yerel dernek temsilcileri de benzer ifadeler kullanmıştır:

Bizim Türkmenlerde çok az, bizim Türkmenler korkarlar. Araplarda var. Bizim Türkmenlerde çok az. Yani Bizim Türkmenler eşi ölürse ya da çocuğu olmazsa 2 tane alır. İcap ederse 3 de alır. Eşinin şeyiyle, eşi evlen, çocuğumuz olsun der (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Çoğunluk olmamakla beraber evlilik var. Yani çift evlilik var, ama genelde tek evliliği tercih ediyorlar özellikle Türkmenler tek evliliği tercih eden bir yapıya sahipler. Yani işte erkek ve kadın (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Görüldüğü üzere, katılımcılara göre Türkmenler “çocuk sahibi olamadıkları” durumda çok eşliliğe yönlenirken, Araplar için bunun kültürel bir olgu olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar aynı zamanda “çok eşliliğin” “çok çocukluluk” durumunu beraberinde getirdiğini, “çocukların” ise iş gücü olarak kullanıldığını vurgu yapmışlardır:

Bu yani erkek çocuğu da niye istiyorlar biliyor musunuz? Kendisi 27 yaşında dedik ya 2 hanımı var. Bunların çok çocuk yapmasının sebebi şu, çocuk 18 yaşına geldiği zaman, okuma yok onlarda yallah sanayiye, kendisi rahat evde yatacak. Çocuk para getirecek. Mantıkları bu bunların. Suriyeli arkadaş bazen der: Keşke erken evleneydim de ben şimdi yatardım bu yaşta çocuğum eve para getirirdi diyor. Mantıkları bu. Çok çocuğun sebebi bu (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Benim şimdi çocuğum olmazsa benim şimdi Suriye’de elhamdülillah bağ var, fıstık var, arazi var, benim çocuğum olmazsa ben kime bırakıcam? Mecbur o zaman evlenicem. Allah bana çocuk vermiş (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Çalışmanın diğer bölümlerinden de hatırlanabileceği gibi, hizmet sağlayıcılarına göre Suriyelilerin kültürlerinde çocuk iş gücü olarak görülebilmekte, eğitim çağında olan çocuklar iş gücü olarak kullanılabilir. Dolayısıyla “çok çocuğun” “çok gelir” anlamına gelebildiği durumlarda, “çok eşlilik” aynı zamanda bir sermaye kaynağı olarak görülmektedir. Bu durum ise çok eşlilikte sınıfa ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklara işaret etmektedir.

Sınıfa ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Farklılıklar

Katılımcılar çok eşlilikte etnik farklılıkların yanı sıra, sınıf farklılıklarına da işaret etmişlerdir. Bu sınıfsal farklılık, toplumsal cinsiyet açısından incelendiğinde, geliri yüksek olan erkeklerin birden fazla eş ile evlilik gerçekleştirdiğine, yalnız olan ve geçimini sağlayamayan kadınların ise ikinci, üçüncü veya dördüncü eş olarak evliliklere dahil olmak zorunda kaldıklarına işaret etmektedir:

Yani genelleyemem ama şöyle bir durumla biraz karşılaştım. Kötü evlerde, kötü dediğim, kazanılan paraya-gelire göre daha kirası yüksek, daha düşük, daha rutubetli, sobalı, fazla çocukların bulunduğu, mesela tek eşlilik. Ama ne zaman evet çok güzel bir ev desem, mesela kaloriferli, kiralari uygun, gelirleri yüksek daha çok evlilik fark ettim. Çok ekonomik sebeplere bağlamak istemesem de, böyle bir genelleme- çıkarım yapılabilir. Belki benim deneyimim olabilir sadece ama ben kötü evlerde çok eşliliğe rastlamadım. Ve daha sosyo- ekonomik durumu daha iyi evlerde karşılaştım (STÖ Çalışanı 2).

Erkeğin maddi durumu sebebiyle kadın kabul ediyor ikinci eş olmayı genelde. Evet, zaten kültürel bir etkisi var çok eşliliğin ama bir taraftanda kadınlar için bu tetikleyici bir etkisi oluyor. Adamın parası yoksa da, kadın tercih etmiyor gibi bir gerçekte var (STÖ Temsilcisi 2).

Suriyeli kadınların genel olarak çalışma yaşamına dahil olmadığı düşünüldüğünde, “çok eşli” evlerde geçimin sağlanabilmesi için erkeğin maddi durumunun iyi olması gerektiği varsayılabilir. Nitekim katılımcılardan biri çok eşli bir evi anlatırken, çok eşli bir erkeğin toplumda statüye ve yüksek gelire sahip olan “avukatlık” mesleğini icra ettiğine vurgulamıştır:

5 çocuk olan var 20 çocuk olan var, biz bazen say diyoruz çocukların isimlerini 3-4 den sonra sayamıyor. Bir de gösteriş var. Falan almış, ben niye almıyorum ikinci hanımı? Benim ne eksikim var? Haydi bi 2 hanım daha. Öyle bir yapıları var. Çok değişik yapıları var ya. Hem avukat, hem de 3 zevcesi var! 22 tanede çocuğu var. Ben onu sordum 22 kişi nasıl yaşıyorsunuz 3+1 evde? “Siz dedi beş odanızda olsa huzurunuz yok, ama benim iki odam olsa huzurum çok” dedi. “Bırak dedim ya Allah aşkına nasıl huzur mu olur?” dedim ya. Kavga etmiyor musunuz? dedim. “Yo etmiyoruz” dedi (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Benzer olarak başka bir katılımcı ise “çok eşliliği” betimlerken, maddi geliri yüksek olan Türkiyeli erkeklerin Suriyeli kadınlarla ikinci ya da üçüncü eş olarak evlilik gerçekleştirdiklerine ve onlar için açtıkları “ayrı evlere” vurgulamıştır:

İki eşlilik, üç eşlilik, dört eşlilik meselesi Orta Doğu ülkelerinde bizim gibi yadsınan bir şey değil. Kabul görmüş bir şey de değil. Ama çokta 1,2,3.eş tarafından çatışmaya döndürülecek bir şey değil. O yönüyle Türkiyeli erkekler tarafından ikinci eş olarak alınan Suriyeli sayısı fazla. Bunu biliyoruz, duyuyoruz. Bu, şu demek değil ama yani içinde illaki art niyetli insanlar vardır, bir garsoniyer olarak onu kullanmıştır. İki ay bir mekan da tutmuş, sonra sahipsizlik yapmış, onu bırakmıştır. Ama bizdeki bilgilerin çoğunluğu çocuk sahibi de oluyorlar. Yani bir yaşam sürüyorlar, onlara bir ev açıyorlar ve bir yaşam sürüyorlar. 2. eş, 3.eş olarak. Bu bizim yadırgadığımız bir şey, ama onlar açısından bu normal bir evlilik olarak kabul ediyorlar (STÖ Temsilcisi 3).

Görüldüğü üzere, katılımcılar maddi olarak daha iyi durumda olan Suriyeli bireylerin çok eşliliğe dahil olduklarını ifade etmişler, bu bağlamda çok eşlilikte sınıfsal farklılıklara değinmişlerdir. Katılımcının anlatısındaki “art niyetli” insanların diğer eşlerini barındırdıkları “garsoniyer” ifadesi dikkat çekicidir. Türkiyeli ya da Suriyeli erkeklerin Suriyeli kadınlarla ikinci ya da üçüncü eş olarak evlenip, daha sonra terk etmeleri istisnai bir durum olmaktan ziyade, yaygın olarak

algılanmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın bir sonraki bölümü “kadınların terkedilmesine” odaklanmaktadır.

Kadınların Terkedilmesi

Barınma başlığı altında da değinildiği üzere, bekar olmak, dul olmak, çok çocuklu bekar anne olmak gibi çeşitli sebeplerle yalnız yaşayan kadınlar yaşamlarını sürdürebilmek adına evlenebilmektelerdir. Araştırmanın “Suriyeli Yalnız Kadınların Acil Ev İhtiyacı ve Suriyeli Kadınların Barınmaya İlişkin Stratejileri” bölümünden de hatırlanabileceği gibi, bekar, dul ya da çocuklarıyla beraber yalnız kalan ve geçimini sağlayamayan kadınlar, evlenme yoluyla mağduriyetlerini ve dezavantajlılık durumlarını aşabileceklerine inanmaktadır. Ancak bu kadınlar, daha sonra terkedilerek ya da şiddet görerek yeni bir dezavantajlılık durumuyla karşı karşıya kalmaktadırlar:

Türk bir erkeğin 4.cü ya da 5.ci eşi olduğunu söylüyordu. Kendisinin eşi Suriye'deyken vefaata etmiş. Bir şekilde turnak içerisinde sığınmış bir erkeğe. Başka bir sebeple gelmişti kendisi bana, ama eşinden cinsel ya da sözel bir şekilde şiddet gördüğünü biz fark etmiştik. Eşi de zaten hiçbir şekilde eve gelmiyordu. Ev kendisininindi ve apartman kendisininindi. Bir tane dairesinde sadece bu kadın barınıyordu. Bir tane çocuğu o eşindendi. Hem korkuyordu, hem de aslında sürekli şiddet gördüğünü de anlatmaya başlamıştı (STÖ Çalışanı 3).

Katılımcının anlatısında da görüldüğü üzere, eşini Suriye'deyken kaybetmiş ve evlenmek yoluyla yeni bir yaşam kurmaya çalışan kadınlar, barınacak bir yerleri ve yaşamlarını idame ettirecek bir gelirleri olmadığı için, bir strateji olarak çok eşli evliliklere dahil olmaktadır. Bu durum ise kadınları şiddete karşı kırılgan hale getirmekle beraber, şiddete karşı sessiz kalmalarına sebep olmaktadır. Katılımcılar imam nikahıyla gerçekleştirilen evliliklerde, kadınların yaşımında önemli bir etken olduğunu, yaşının ilerlediği düşünülen kadınların terkedildiklerini ya da çok eşli evliliklere razı olmak zorunda kaldıklarını belirtmektedirler:

Genellikle erkeklerin bırakması. İkinci bir hanım almaları. Çok aşırı. Bırakıyorlar. Bırakan da var, bırakmayan da var. Genelde bırakıyorlar. Ya ben şunu açıkça konuşayım Funda Hanım. 35 yaşını geçtikten sonra bir bayanı bırakıyorlar. Ben geçen bunu Türkçe bilen bir kişiye sordum, “ya siz rahatsız olmuyor musunuz? Bir evde üç tane bayan bir koca yaşanır mı? nasıl yaşıyorsunuz?” diyorum. “Biz” diyor “erkeklerle yani mahkûmuz” diyor. “Eğer bunu yapmazsak, bizi bırakırlar” diyor. “Biz” diyor “susuyoruz” diyor. “Bizim” diyor “geleneğimiz” diyor, “geçmişten gelen böyle bir yapımız var” diyor. “İkinci, üçüncü hanım almamız” diyor (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Katılımcının sözleri, çok eşli evlilikler içerisinde kadınların terkedilmemek için yaşadıkları psikolojik şiddete sessiz kaldığını ve “geleneklerin” bu şiddet içerisinde nasıl bir meşru zemin işlevi gördüğünü açıklamaktadır. Katılımcının anlatısında görüldüğü üzere, yaşları ve/veya eşlerinin yeni bir eş ile beraber olmak istemeleri gibi sebeplerle kadınlar terkedilmekte ya da çok eşli evlilikler içerisinde kalmaktadırlar.

Türkiye’de çok eşliliğin yasal olmaması, erkeklerin kadınlarla “dini nikah” ile evlenmelerinin ise kadınların terkedildikten sonra herhangi bir hak arayamamalarına sebep olmaktadır:

Erkek evleniyor, mehri yazıyor, sonra kadının elinden alıp yırtmış, resmi hakkı da yok kadının. Kadın ağlıyor, ben açım diyor. Kadınlar çalıştırılarak, evlilik, yardım adı altında istismar ediliyorlar, edebinden korkusundan itiraf edemiyor. (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Bir de dini nikah kısmında şöyle bir şey var sanki biraz da herkes için yine değil ama çok eşlilikte mesela biraz kötüye kullanılabilir. Çok eşlilik şöyle algılanıyor mesela bir kadınla evlendim, ama onu terk edip başkasıyla yaşayabilirim. O kadın tamamen mağdur orda ama nikahla hala eşi mesela. Ya da hiçbir şekilde maddi ihtiyaçlarını karşılamıyor, ara ara gelip şiddet uygulayıp gidiyor gibi. Bu şekilde suiistimal ediyor (STÖ Çalışanı 3).

Görüldüğü üzere, “dini nikah” ya da “ Suriye’de dini nikahın resmi ve kültürel kabulü” Türkiye’ye kültürel bir yaptırım olarak taşınmış, ancak nikahın bozulması durumunda ne Suriye’de uygulanan yasal yaptırımlar ne de Türkiye’deki yasal yaptırımlar uygulanmamaktadır. Dolayısıyla, dini nikahlı eşi tarafından terkedilen kadınların tekrar evlenmek yoluyla çok eşliliğe dahil olmaları, kadınları tekrar aynı şiddet sarmalına sürükleyebilmektedir. Bu sarmal içinde kadınlar cinsel şiddet, aile içi şiddet, psikolojik şiddet yaşayabilmekte, ancak “şikayet mekanizmalarını” bilmedikleri için, bazen bilseler de “korktukları” için bu mekanizmalara eriş(e)memektedirler. Katılımcılar, şikayet mekanizmalarına erişebilen ya da bir şekilde boşanmak isteyen kadınların ise, “çocuklarını görmemek, velayetlerini alamamak” gibi tehditlerle psikolojik şiddete maruz bırakıldığını ve bu sebeplerle boşanmaktan vazgeçtiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınların boşanma sürecine odaklanmaktadır.

Boşanma Süreci ve Bu Süreçte Ortaya Çıkan Problemler: Mehir ve Velayet

Suriyeli kadınların Türkiye’deki boşanma süreci kadınların boşandıktan sonra hayatlarını bir süre idame ettirebilmelerini sağlayacak olan “mehiri alamamaları” ve “velayetin babaya verilmesi” korkusuyla şekillenmektedir. Bu bağlamda boşanma sürecinin alt temaları “mehir” ve “velayet” olarak ortaya çıkmaktadır.

Mehir

Katılımcıların anlatılarına göre Suriye’deki boşanmalarda, dini nikahla evlenilse bile, boşanma sürecinde erkeğin kadına vaadettiği mehiri ödemesi, kültürel ve yasal bir zorunluluk olmaktadır:

Suriyeliler kendi aralarında mehiri çok fazla önemsiyorlar. Çünkü dediğim gibi kültürel yaptırımları daha fazla. Öyle bir durumda kan çıkar diyebilirim, söz verip tutmamak. Eğer dini anlamda boşanıyorsa birbirlerine mehir veriyorlar (STÖ Çalışanı 3).

Suriye’de eğer evlenmişse orada akit denilen bir kağıt oluyor, orada zaten evliliği resmi gördüklerinde, mehiri de resmi görebiliyorlar (STÖ Çalışanı 2).

Ancak katılımcılar göç ile beraber bu kültürel yaptırımın uygulanmadığını, aynı zamanda Suriye’de geçerli olan dini nikahın, Türkiye’de resmi olarak geçerli olmadığı için göç sürecinde terkedilen ya da boşanmak isteyen kadınlar herhangi bir hak talep edemediğini anlatmışlardır:

Burada dini nikahla evlenmiş, mehir denen bir şey doldurmuş ama hiçbir resmiyeti yok. Böyle bir durumda zaten geçerliliği yok (STÖ Çalışanı 2).

Bir de şu durum var. Savaş sonrası burada bu gelenekler tam olarak uygulanmıyor da olabilir. Oradaki durum biraz daha farklıdır, uygulanıyordu, ya da bir mercii vardır korktukları ürktükleri bir toplumsal baskı. Ama burada biraz daha onun dışına çıkabilirler, yani tam anlamıyla uygulanmıyor diye tahmin ediyorum (STÖ Çalışanı 3).

Biz de [Suriyeliler de] bıraktın, ne mehiri var, ne de dövürü var. Bir şey yok, gitti yallah. Get şuradan, bitti gitti. Şu bir bardak çayı döktük, bitti gitti. Yani ikinciye çekmezler (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Türkiye’de dul erkeklerin evlenmesi zaten sıkıntılı. Ama Suriyeli kadınlarla evlenmelerinin sebebi bir zaten mazlum istersem bırakırım, iki ucuz mehir istemiyor, üç karşıma çıkamaz (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Katılımcıların ifadelerinde de anlaşılacağı üzere, Suriyeli kadınların boşanma sürecinde herhangi bir hak talep edemeyecekleri, evlenmeden önce bile

eşleri tarafından bilinmekte, bu durum Suriyeli kadınları “eş” olarak seçmelerinin temel sebebi bile olabilmektedir. Başlı başına psikolojik şiddet olan bu durumun ise, kadınları şiddetin diğer türlerine karşı nasıl kırılğan hale getirebileceği öngörülebilmektedir. Benzer şekilde katılımcıların ifadeleri Suriyelilerin Türkiye’deki boşanma süreçlerinin genel olarak “resmi bir şekilde” gerçekleşmediğini, kadınların terkedilmesi suretiyle sona erdiğini göstermektedir. Katılımcılardan biri nadiren gerçekleşen “resmi boşanma sürecini” ise şu şekilde betimlemiştir:

Özellikle boşanmak isteyen ya da uluslararası alanda resmi nikah geçerli biliyorsunuz. Ama dini nikahla bir şekilde nikahlarını kıyıyorlar ya da Suriye’de evlenmiş olabiliyorlar özellikle o anlamda mağdur olan kadınlar. İşte Türkiye’de boşanmak istiyor. Onların kendinde mehir denilen ama hiçbir geçerliliği olmayan bir akit gibide bir şey var. Hakimlerin de çok fazla zorlandığı ya da uluslar arası korumaya çok fazla hakim olmayan avukatlarında çok zorlandığı bir alan. Ben bu konuda bir aile hakimiyle görüşmüştüm, normalde onlar dini nikahlı olarak evlenseler bile Suriye’de, kimliklerinde evli yazıyor. Ve kimlik numaralarındaki aile sıraları birbirleriyle aynı. Böyle durumlarda dini nikahla bile evlenseler, boşanma işlemi gerçekleşiyor. Adli yardım birimi var, muhtardan aldığı muhtaçlık belgesi var. Onunla beraber gittiğinde, ücretsiz avukat sağlanabiliyor, dilekçe yazılıyor ve boşanma talebi oluşturuluyor ve resmi bir şekilde boşanabiliyorlar. Burada resmi bir şekilde evlenmeseler de, Suriye’de evlendikleri için resmi bir şekilde boşanıyorlar (STÖ Çalışanı 2).

Görüldüğü üzere, Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların boşanmaları gerçekleşse de, yargı mensuplarının bile zorlandığı bir alan olarak görülmektedir. Araştırma katılımcılarından sadece bir tanesinin resmi boşanma sürecini anlatabilmiş olması da, hizmet sağlayıcılarının da bu konuya hakim olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, Suriyeli kadınların boşanmak için gerekli mekanizmalara erişebilmeleri zor görünmektedir. Bunun da ötesinde kadınlar boşanabileceklerini bilseler dahi, çocuklarını kaybetmekten korkmaktadırlar. Bu konuya “velayet” başlığı altında değinilmektedir.

Velayet

Katılımcılardan bazıları Suriyeli kadınların boşanmayı istemeleri halinde, çocuklarıyla tehdit edildiklerini ifade etmiştir:

Suriyeli bir kadın tek başına adliyeye boşanmaya gidemiyor. Ya da resmi bir nikah olmadığı için arada velayet kısmında. Ya da şöyle oluyor böyle

vakalar var mesela Suriyeli bir kadın Türk bir erkekle evleniyor. Kadının kocası Suriye’de ölüyor, ondan bir çocuğu var ama adam kadına acı çektirmek için “çocuk benim” diyor ve çocuğu alıyor. Anne bu durumda hiçbir hak talep edemiyor falan (STÖ Temsilcisi 2).

Benzer şekilde anneler çocukların velayetinin kendilerine verilmeyeceğini düşünerek, boşanmaktan vazgeçmekteledir:

Ya da gerçekten anneye verilecek çocuk, ama anne bunu bilmiyor. Geliyor, ağlıyor. Ben boşanmak istiyorum ama çocuğum babaya verilirse ne olacak? Çocuk normalde 2 yaşında ya da 1 yaşında normalde anneye verileceği öngörülüyor ama kadın bunu hiç bilmediği için adli mercilere hiç başvuru yapamıyor (STÖ Çalışanı 2).

Boşanmak istediğini söylüyordu ama korkuyordu hani “çocuğumu ona mı verirler?” Diye. (STÖ Çalışanı 3).

Katılımcının ifadelerinden anlaşılacağı üzere, Suriyeli kadınların boşanma süreçleri, haklarını bilememek, yalnız kalma korkusu, çocukların velayeti, ekonomik özgürlüğü bulunmayan kadınların mehirlerini alamamaları, barınma süreçleri gibi çeşitli problem ve ihtiyaçlar içerisinde şekillenmektedir. Katılımcılar bu durumda, yaşadıkları ve yaşayabilecekleri ekonomik, fiziksel, psikolojik ve toplumsal baskı yoluyla oluşabilecek kültürel şiddet sebebiyle kadınların boşanma yoluna gitmektense, şiddet görseler bile evlilik içinde kalmayı tercih etmek zorunda kaldıklarını vurgulamışlardır.

3.4.2. Cinsel Şiddet: Cinsel Taciz ve Seks İşçiliği

Şiddetin diğer türleri gibi cinsel şiddette adli vakaya dönüşmediği sürece görünmez olmaktadır. Katılımcılar cinsel şiddetin “cinsel taciz ve seks işçiliği” boyutuna vurgu yapmıştır. Seks işçiliğinin cinsel şiddetin bir türü olup olmadığı tartışmalı bir konudur ancak katılımcıların söylemleri var olan seks işçiliğinin bir meslekten ziyade bir zorunluluk ile şekillendiği yönünde olmuştur. Seks işçiliğinin zorunda kalınarak yapıldığı durumların, özgür iradeyle ortaya çıkan bir mesleği yansıtmayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla seks işçiliği bu araştırma çerçevesinde cinsel şiddetin bir alt teması olarak yapılandırılmakta, “cinsel taciz” ile birlikte cinsel şiddetin alt temalarını oluşturmaktadır.

Cinsel Taciz

Katılımcılara Suriyeli kadınların cinsel şiddet deneyimleri sorulduğunda, diğer şiddet türleri gibi "cinsel şiddetin" de aile içerisinde gerçekleştirildiğinde

Suriyeli kadınlar tarafından bildirilmediğini, daha çok kadınların çalıştığı yerlerde gerçekleşmesi durumunda kendilerine başvuru yaptıklarını ifade etmişler:

Mesela Konya özelinde söylediğimiz zaman bizim yaşadığımız vakaların neredeyse tamamında ev sahipleri ya da alışveriş yapılan mekan sahiplerinin bu konuda bir zorlaması var. Yani neticelenmiştir neticelenmemiştir yani tacizde kalmıştır ya da başka şeye dönmüştür. Ama bu konuda bir “irade beyanı” var. Bu irade beyanına verilen bir cevap var. Bu cevap her zaman ve her şartta “hayır” olmayabiliyor. Sonra bu süreç giderken bir baskın oluyor, bir şikâyet oluyor, başka bir şey oluyor. Söylenmeyen hikayeler varsa onu bilmiyoruz. Suriyeli bir kadın falan sanayide ofis görevlisi olarak çalışıyordu da, iş yeri sahibi ona fiziksel tacizde bulunmuştur. O yutkunuyordu. Bu bilinecek bir şey değil maalesef (STÖ Temsilcisi 3).

Göçmen, geliri olmayan ve yalnız kadın olmanın, diğer şiddet türlerinde görüldüğü gibi şikâyet mekanizmalarını bilmemenin ve korkunun kadınların kendilerini taciz eden bireyleri şikâyet etmelerini engellediği düşünülmektedir. Nitekim bir katılımcı evlerine yardım iletmek için gelen bir kamu temsilcisi tarafından sözel tacize uğradığını aktarmış, korktuğu için herhangi bir yere başvurmadığını ifade etmiştir. Başvuru sahibinin dilekçesi araştırmacıya okunmuştur, dilekçenin bir bölümü aşağıdaki gibidir:

Ben Suriyeli bir kadını. Suriye’den Esed’in zulmünden kaçıp, ülkenize 3 çocuğumla beraber geldim. Eşim Suriye’de kayıp. Ülkenize benim ve çocuklarımın korunabileceğini bildiğim için geldim. Fakat Suriyeli kadınların zor durumunu ve ihtiyaç sahibi olduğunu istismar edenlerden sakınmak durumundayım. Çocuğumun kimliğini çıkartmak için gittiğimde (kişi ismi veriliyor) evim olmadığı için bana bir ev temin etmeyi teklif etti. Ne karşılığında sorduğumda ise arada sırada ben size gelip kalacağım dedi. Sürekli beni cezbetmek için, farklı şeyleri ev, iş gibi benzeri ihtiyaçları bana sunmaya çalışıyordu fakat sürekli reddediyordum. Yakın zamanda bu şahısla ilgili internette gördüğüm Mısır etnik kökenli bir bayana yaptığı gayri ahlaki bir teklifle ilgili bir haber okudum. Ve kendisiyse bu olaylara iftiradır diyerek cevap vermiş. Bana yapmış olduğu tekliflerden dolayı korktuğum için hiç kimseye bir şey söyleyemedim.

Görüldüğü üzere, Suriyeli kadınların hizmet alımı başvurusu yaptığı kişiler tarafından bile cinsel şiddete uğrayabilmektedirler. Yeni bir ülkede, tek başlarına, çoğu zamanda bir çok çocuğun sorumluluğunu üstlenen bu kadınlar, haklarının elinden alınması, sınır dışı edilme ya da ihtiyaçlarına ulaşamamak gibi çeşitli sebeplerle korkmakta ve şikâyet mekanizmalarına erişememektedirler. Katılımcının anlattığına göre, kadınların özellikle ekonomik anlamdaki kırılgan konumları, hizmet

veren yetkili tarafından kullanılmaya çalışılmaktadır. Nitekim kadının evine gelen yetkili, kadına ev sağlamak, iş bulmak gibi ekonomik düzeyini yükseltebileceğine ilişkin vaatlerde bulunmuştur. Bu bağlamda öncelikle kadınların ekonomik anlamda güçlenmelerini sağlayacak olan kısa vaade de maddi destekler ve uzun vaade de meslek ve beceri kazandırma ya da iş bulmalarına yönelik hizmetlerin verilmesinin hayati olduğu düşünülmektedir. Nitekim katılımcılar, Konya’da sayıları fazla yüksek olmasa da, sosyo-ekonomik düzeyleri oldukça düşük olan Suriyeli kadınların, zorunlu seks işçiliğine yöneldiğini ifade etmişlerdir.

Seks İşçiliği

Katılımcıların söylemleri, seks işçiliğinin Konya’da yaşayan Suriyeli kadınlar arasında yaygın olmadığı yönündedir. Var olan seks işçiliği ise “görünür” değildir. Bu nadirlik ve seks işçiliğinin görünmezliği ise araştırma çerçevesinde bir veri olarak kabul edilmiş, dolayısıyla seks işçiliğinin nadir olduğuna ilişkin görüş kapsamında analiz yapılmıştır.

Katılımcılar seks işçiliğinin Suriyeli kadınlar arasında yaygın olmadığını şu şekilde ifade etmişlerdir:

Bugüne kadar emniyetin tespit ettiği fuhuş olayına rastlamadıklarını söylüyorlar. Ama şu demektir ki: “burada kadının cinsel şiddete uğramadığını söylemek” mümkün değil. Bizim özellikle insanlarımız bunların kimsesiz olduklarını fark edince, farklı şekillerde bunlara maalesef toplumumuzun genel ahlakı bu maalesef bir insan yalnız, kadın, dulsa veya bakımsız kimseyse işte onlara farklı şekillerde yaklaşılmaya çalışıyorlar. Zaman zaman bunlar yani çok az olmuştur. Mümkündür. Yani sonuç itibarıyla 135.000 hani tamamen yok dememiz mümkün değil yani, olmuştur (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Fuhuş çok nadirdir. Kadın düşmüş, kimsesi yok, reddetmiş. Elbette ki onların içinde de var, bu haberler biraz kasıtlı. (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Görüldüğü üzere katılımcılar seks işçiliğinin zorunlu olarak gelişen bir durum olduğuna vurgu yapmışlardır. “Yalnız”, “kimsesiz”, “bekar” kadınların ve bu kadınların içinde yaşadıkları sosyo-ekonomik koşulların, kadınları seks işçiliğine yönelttiğini, benzer şekilde ev sahipleri tarafından cinsel tacize uğradıklarını ifade etmişlerdir:

Yani bu dediğimiz fuhuşa sürüklenmiş kadın kendi iradesiyle ya da zorlamayla fuhuşa sürüklenmiş kadın oranı açısından bakmak lazım. Bize

gelen Suriyelilerin neredeyse tamamının ilk geldikleri dönemde bir mali sıkıntı içerisinde olduklarını zaten biliyoruz. Bu bir gerçeklik. Belki beraberinde bir şeyler getirmiş olanlar bunu aşabiliyorlardı. Bize şöyle kötü vakalar geldi. Ev sahipleri tarafından zorlanan kadınlar. Bunlar bir; “erkekleri olmayan kadınlar” yani erkekleri çatışmalarda ya da bombardımanda ölmüş. İki; süreç içerisinde dayanma gücünü yitirmiş kadınlar. Üç; zaten bunu alışkanlık haline getirip Suriye’de de bu işle iştiğal ediyormuş, buraya gelince de otoban kenarında duran kadınlar (STÖ Temsilcisi 3).

Görüldüğü üzere, sivil toplum örgütü temsilcisi toplumsal cinsiyet, sınıf ve göç ekseninde kadınların seks işçiliğine yöneldiğine vurgu yapmış, “fuhuşa sürüklenmiş kadın” kelimelerini kullanmıştır. Bu bağlamda genellikle göçün getirdiği ekonomik, sosyal ve psikolojik problem ve zorluklarla başedemeyen kadınların seks işçiliğine zorlandıkları veya yöneldiklerini belirtmiştir. Katılımcıya göre bu grup dışında kalan son grup Suriye’deyken de seks işçisi olan, ve seks işçiliğini “alışkanlık” haline getirerek Türkiye’de de seks işçiliğine devam eden kadınlardır. Bu son grubun, hizmet verenler açısından “seks işçiliğinin” bir meslek ya da tercih olamayacağı, “zorunlu” hallerde yapılmasının gerekçelendirilebileceği ve bunun bir “alışkanlık” olarak kavramsallaştırılmasının, temsilci açısından seks işçiliğinin ahlak dışı olduğuna referans verdiği düşünülmektedir.

Bazı katılımcılar ise Konya’da seks işçiliğinin bulunduğunu, ancak “görünür” olmadığını ifade etmişler, tespit ettikleri vakalarda kadınların seks işçisi olduklarını kabul etmediklerini belirtmişler:

Fuhuşla ilgili sadece bir vakam oldu. Çok görünür olmamakla beraber. O da kendisi doğrudan “ben bu işi yapıyorum” diye itiraf etmedi. Böyle bir şeyden şüphelendik, ev ziyareti vs. yaptık ama içinden de çok net bir şey çıkmadı. Genellikle böyle vakalar çok görünür olmuyor, ya da gizliyorlar (STÖ Çalışanı 2).

Seks işçiliği çok görünür seviyede değil. Böyle kişileri belirlediğimiz zamanlarda, desteği kabul etmiyorlar bu anlamda. Kabul etmemeleri de bizim müdahalemizi engelliyor, çünkü kişinin kendisinin istemesi lazım. Dolayısıyla biz de çok görünür bir şey yapamıyoruz bununla ilgili. Ama duyduklarımızı teyit etmemizde zor oluyor. Bununla ilgili emniyet birimleriyle, asayişle işbirliğine geçebiliyoruz. Ama onların tutumları daha çok fuhuşun suç olması yönünde oluyor. Ama biz bu şekilde değerlendirmiyoruz (STÖ Çalışanı 3).

Katılımcıların anlatılarında da görülebileceği üzere, seks işçiliğinin Konya’da ne kadar yaygın olduğu bir soru işareti olarak kalmakta, katılımcılar seks işçiliğinin “görünmezliği”ne vurgu yapmaktadır. Seks işçiliği yapan Suriyeli kadınların,

dışlanma ya da sınır dışı edilme korkusuyla ihtiyaç halinde sivil toplum örgütlerine başvurmadıkları düşünülmektedir. Nitekim katılımcılar vakalarla ilgili teyit aldıkları emniyet birimlerinin, seks işçiliğinin “adli boyutuyla” ilgilendiklerini ifade etmiştir.

Katılımcılardan sadece bir tanesi Suriyelilerin gelişyle seks işçiliğinin arttığını ve yaygın olduğunu ifade etmiştir:

Fuhuş çok. Vallaha çok. Affedersin ha kızım bak şimdi Muhacir Pazarı'ndan Mevlana'ya kadar, geçenlerde şey ettim. Bana söylediler. Arap geldi “amca sen sağa sola gidiyorsun, elin varır. Yav şunu bildiriver, valla kepezelik yaşadık” dedi. Muhacir Pazarı'ndan Mevlana'ya kadar 400 bayan, el kaldırmıyorlar, el kaldırsalar affedersin sen de görürsün ben de görürüm, ayak kaldırıyorlar dedi. Ayağını kaldırıyorlar, araba da geliyor yanında duruyor, götürüyorlarmış 25-30 TL veriyorlarmış. Muhacir pazarından Mevlana'ya kadar, Doğanlar'a doğru gidiyor, merdivenin orda. Akşamları oluyorlar birçoğu. Büyük kadınlar, 18 den çık, 50 yaşına kadar. Niye? Çoğunun eşi burada bıraktı, çoluk çocukla. Bizim orda [Suriye'de] yoktur öyle (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Katılımcının ifadelerinden anlaşılacağı gibi, Konya'da yaşayan Suriyeli kadınların seks işçiliği daha çok koşullara bağlı olarak gelişen zorunlu seks işçiliği bağlamında, yalnız kadınların geçimlerini sağlamak amacıyla başvurdukları bir yol olarak değerlendirilmektedir. Nitekim bir katılımcı kendisine yardım etmedikleri takdirde seks işçiliğine yöneleceğini ifade eden bir danışanından bahsetmiştir:

Kendilerini gerekirse burada yıpratıyorlar bize. Ağlıyorlar, sızlıyorlar, yani “çarem kalmadı” diyor. “En son çarem sizsiniz,” ya” diyor “kendimi satacam para karşılığı ya da” diyor “siz bana yardım edeceksiniz” diyor. “Ben” diyor “kendimden geçtim. Çocuklarım” diyor. 3 yaşında 2 yaşında, 1 yaşında çocuklarıyla kalmış insanlar var. “Eğer” diyor “sizin elinizde bir şey var, bana yardım etmiyorsanız, vebalimi siz çekersiniz” diyor. “Gerekirse kendimi satacam” diyor. Biz o şartlarda yardım ediyoruz (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Görüldüğü üzere seks işçiliği kadınların yardım alabilmek için başvurduğu bir tehdit alanı haline de gelebilmekte, hem kadınlar hem hizmet verenler için seks işçiliği “çaresizliğin resmi” olarak algılanmaktadır. Nitekim katılımcı, bu tehditin üzerine kadına yardım sağladıklarını ifade etmiştir.

Sonuç olarak katılımcıların anlatılarına göre, Suriyeli kadınların nadiren seks işçiliğine dahil olduğu görülmektedir. Bu durumun enformel sektörde gerçekleştirilen seks işçiliğinin çoğu zaman görünür olmaması, Suriyeliler arasında

kültürel yaptırımların katı bir şekilde uygulanması, sınır dışı edilmek gibi çeşitli korkular sebebiyle Suriyeli seks işçilerinin hizmet alımına başvurmaması gibi sebeplerden kaynaklanıyor olduğu söylenebilir. Bu gibi sebepler dahilinde kadınların “seks işçiliği” yaparken karşılaştıkları herhangi bir sorunun çözümü için hizmet verenlere başvurmadığı ve şikayet mekanizmalarına eriş(e)medikleri görülmüştür. Şikayet mekanizmalarına erişememek, sadece cinsel şiddet için değil, kültürel, ekonomik, fiziksel ve duygusal şiddet yaşayan kadınların deneyimlerinde de görülmektedir. Dolayısıyla hem kültürel şiddet, hem cinsel şiddet durumlarında kadınlar belirli sebeplerle şikayet mekanizmalarına başvurmamaktadırlar. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınların şikayet mekanizmalarına erişememelerine odaklanmaktadır.

3.4.3. Şikayet Mekanizmalarına Eriş(e)memek

Araştırmanın diğer bölümlerinde de sık sık vurgulandığı gibi katılımcılar Suriyeli kadınların “şiddeti” genellikle fiziksel şiddetle eş gördüklerini, çoğu zaman nereye, nasıl müracaat etmeleri gerektiğini bilmediklerini, bilseler de korktuklarını ifade etmişlerdir. Kadınların şiddet algısının kültürel şiddet ve cinsel şiddet öğelerini barındırmadığını, fiziksel şiddet dışında kalan şiddet durumlarını normalleştirdiklerini ya da normalleştirmeseler bile hizmet alımına başvurmadan bu şiddetle başa çıkmaya çalıştıklarını anlatmışlardır:

Mesela erken yaşta evlilik, çocuk yaşta evlilik. Ya da bu bahsettiğimiz bu cinsel hayatın olmaması, ya da evlilik içi tecavüz, bu tarz şeyler onlara şiddet olarak görünmüyor. Çoğu şiddete maruz kalıyor ve bunu dile getirmiyorlar dediğim gibi normal bir şeymiş gibi karşılıyorlar bundan şikayetçi değiller (STÖ Temsilcisi 1).

Aslında birçok şeyin farkındalar ama görmek istemiyorlar, yeni bir çocuk doğurduklarında yine maddi sıkıntı yaşayacaklarını biliyor, bunu görmezden geliyor. Ya da şiddet görüp şiddetin devamının geleceğini biliyor ama şikayet etmek istemiyor ve bu şekilde başa çıkmaya çalışıyorlar, oturup bir şeyler için çabalamıyorlar. Mevcut durumu kabulleniyorlar (STÖ Çalışanı 1).

Sosyo-ekonomik, kültürel, dini ya da sığınmacı olmak gibi çeşitli sebeplerle şiddeti kabullenen kadınlar, şikayet mekanizmalarına erişmek istediklerinde ise bu mekanizmaları bilmemektedirler:

Bu arada en çok bürokrasiyi o mekanizmaları çözmekte zorlanıyorlardır. Biz bile çok zorlanıyoruz. Herşey sürekli değişiyor. Suriyeli birinin şiddet

vakasında biz bunu görmüştük, biz bile zorlanmıştık. “Kendi başıma gelse hangi yolu izlerdim? Nereye giderdim?” diye düşünürken, onunla birlikte bu yolu izlerken, bakıyorsunuz kendi başına yapabilmesi imkansız. Kurumları tanımıyor. Zaten kurumlar birinden öbürüne yolluyor, zaten hiç dil bilmiyor. Gerçekten sıfırdan hiçbirşey bilmiyorsun, en basit yönlendirmeyi bile soruyorsun (STÖ Çalışanı 3).

Katılımcının anlatısında da görüldüğü üzere, Türkiye vatandaşının bile takip ederken zorlandığı bürokratik mekanizmalar, hali hazırda sığınmacı ve şiddet görmüş Suriyeli kadınlar için, şikayet etmeye karar verse de şikayet etmekten vazgeçmesi anlamına gelebilmektedir. Bunun da ötesinde, katılımcılar Suriyeli kadınların şikayet mekanizmalarını bilseler bile terkedilme korkusu ya da şiddet görmeye devam edeceğine olan inancından dolayı herhangi bir şikayette bulunmadıklarına dikkat çekmişlerdir:

Bir şeye karşı geldiklerinde ya da aynı fikirde olmadıklarını söylediklerinde eşi, eşinin annesi ya da eşinin kardeşi tarafından şiddete maruz kalıyor muhtemelen ve bunu da açıkça dile getirmiyor çoğu kişi. Korkuyorlar ve şikayet mekanizmasını bilmiyorlar, nereye ne yapması gerektiğini bilmiyor (STÖ Çalışanı 1).

Tabii göçmen mülteci olmanın verdiği bir şeyle yabancılar şunu düşünüyor olabilir, işin içine yine bilgisizlik giriyor. Suriye’deyken hiçbir şey yapılmıyorduydu, burada da polise gitsem hiçbir şey yapılmayacak diye düşünebilir. Burada da yine bilinçlendirilmesi lazım insanların. Burada başka bir ailesi yoksa kadının, sadece eşi varsa, kocasından şikayet olsa da, şikayet etmek istemiyor olabilir (Kamu Temsilcisi 1).

Ama bizdeki kadar bildirmiyorlar kendilerini biliyor musunuz? Yani evin duvarı iki, dört, dört duvarın arasında kendileri çözüyorlar. Küsseler küs, barışsa barış. Ama kalkıpta karakola gidelim, şikayetçi olalım, mahkemelere gidelim, öyle bir şeyleri yok. Çünkü erkek eline almış, diyor ki : “Sen beni bırakırsın sen aç kalırsın bu Türkiye’de. Onlarda el mecbur yapacak bir şey yok. Dört yaşayan çocuk var, el mecbur bakacaklar (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Görüldüğü üzere, kadınların şikayet mekanizmalarına erişememeleri “kendilerinin ve çocuklarının yaşamlarına dair korku”, “şikayet mekanizmalarını bilmemek”, “Suriye’de şiddet durumunda yapılanlar”, “yalnız kalma korkusu” gibi farklı bir çok sebeple şekillenebilmektedir. Bu bağlamda “şikayet mekanizmalarına erişememek” hem erkeklerin terkedilmeyeceklerine olan inançlarından dolayı şiddet uygulamalarına bir zemin hazırlamakta, hem de kadınların şiddet görmeleri durumunda haklarını arayamamalarına sebep olmaktadır. Bu bağlamda şikayet mekanizmalarına erişememek şiddetin hem sebebi hem sonucu olabilmektedir.

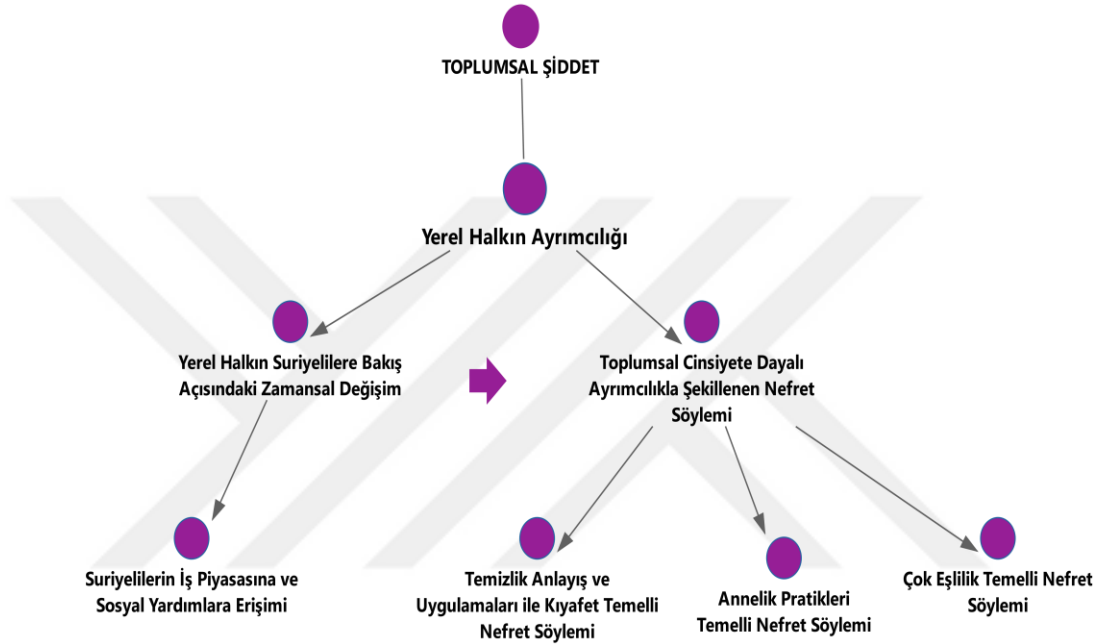
Katılımcıların anlatılarında ortaya çıktığı üzere, “barınmaya ihtiyacı olan”, “göçmen”, “çalışma hayatında yer al(a)mayan”, “şiddetin bazı türlerini kabullenmiş”, “korkan”, “şikayet mekanizmalarını bilmeyen” ve zaman zaman “tehdit edilen” kadınlar “şiddeti kabullenebilmekte” dolayısıyla o şiddet içerisinde yaşamak zorunda kalabilmektelerdir. Araştırmanın “boşanma” bölümünden de hatırlanabileceği gibi, bu şiddet sarmalından çıkmak isteyen kadınlar ise, “mehirin verilmemesi” ve “çocuklarının velayetini alamama” korkusu ile boşanmaktan vazgeçebilmektelerdir. Dolayısıyla, hizmet verenlerin kadınlar ile birlikte yürüteceği farkındalık ve bilgilendirme çalışmalarında, hak arama mekanizmalarına dair verecekleri bilgiler kadar, bu mekanizmaları kullanmaları halinde oluşacak barınma, gelir ve çocukların velayetinin alınması gibi ihtiyaçlara dair koruyucu mekanizmalara odaklanmalarının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Daha öncede belirtildiği üzere, toplumsal cinsiyet bağlamında “şiddet” sadece yakın partner şiddeti anlamına gelmemekte, kadınların sağlık, çalışma yaşamı ve sosyal yaşam gibi günlük hayatlarında doğrudan ve dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu alanlardan en temel olanlarından biri de yerel halk ile ilişkidir. Yerel halk ile ilişkilerinin ayrımcılık üzerinden gelişmesinin kadınları kamusal alandan uzaklaşmaya, şiddet görseller bile evlerinde eşleriyle kalmaya itebilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü yerel halkın Suriyelilerle olan ilişkisi üzerinden toplumsal şiddete odaklanmaktadır.

3.4.4. Toplumsal Şiddet: Yerel Halkın Ayrımcılığı

7 yıllık süreçte Konya halkının Suriyelilere bakış açısının “din kardeşliğinden” ve “kültürel yakınlıktan” gelen “misafirperverlikle” şekillendiğini ifade eden katılımcılar bu bakışı değiştiren temel faktörler olarak: “Suriyelilerin kalıcı olmasının anlaşılması”, “Suriyelilere verilen hizmetlerin ve yardımların kamuoyunda duyulması” ve “Suriyelilerin çalışma yaşamına dahil olmaya başlaması” olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre, Suriyelilerin aynı ve maddi yardım almaları, halk tarafından, “Devlet vatandaşa değil, Suriyelilere bakıyor” gibi bir algıyı oluşturmaktadır. Katılımcılar, medya yoluyla bu algının güçlendirildiğini ve bir “algı operasyonu” yürütüldüğünü ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcılar yerel halkın toplumsal cinsiyete ve etnik kökene dayalı ayrımcılık söylemleri geliştirdiğini, özellikle kadınların “temizlik anlayış ve uygulamalarına, kıyafetlerine, anneliklerine ve çok eşli olmalarına” dayalı nefret söylemleri geliştirdiklerini ifade

etmişirler. Bu bağlamda “toplumsal şiddet” temasının alt temalarını; yerel halkın Suriyelilere bakış açısındaki zamansal değişim ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla ortaya çıkan nefret söylemi oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü öncelikle yerel halkın Suriyelilerle ilgili görüşleri, daha sonra ise yerel halkın kadınlara özgü olarak geliştirdikleri toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla şekillenen nefret söylemlerine ve bu söylemlerin biçimlerine odaklanmaktadır. Temaya dair alt temalar tablodaki gibidir:

Şekil 3.4.4. Toplumsal Şiddet: Yerel Halkın Ayrımcılığı.

Yerel Halkın Suriyelilere Bakış Açısındaki Zamansal Değişim

Katılımcılar göçün ilk evrelerinde Türkiye'nin, özellikle Konya'nın, Suriyelilerin kültürüne, dinine ve yaşam biçimine yakınlığı sebebiyle bu grup için uygun bir mekan olduğuna vurgulamışlardır:

Hem dinle ilgili bir yakınlık, hem de kültürlerin benzerliği Osmanlı'dan gelen ortak bir tarih gibi sebeplerden Suriyelilerin en rahat yaşayabileceği ülkelerden biri Türkiye'dir. Münferit olaylar olabilir, ama bunun genel bir kanı olduğunu düşünmüyorum (Kamu Temsilcisi 1).

Biz Şükran Mahallesinde 40-50.000 Suriyeliyle yaşadık ancak esnaf olarak bizi mağdur edecek tek bir olay yaşamadık. Yani büyük bir patolojiden [travmadan] çıkıp geldiler ama bunu sindirmeyi, hazmetmeyi becerdiler. Bu çok da beklenen gürültüler, huzursuzluklar yaşanmadı Türkiye'de (STÖ Temsilcisi 3).

Yerel halk ve Suriyelilerin ilişkilerinin 7 yıllık süreçte değiştiğini ifade eden bir katılımcı bu değişimi:

Suriyeli konusu biraz manipülasyona açık bir konu. Bu konu zaman zaman hatta bölge bölge değişen bir konu. Konya daha ılımlıydı, haberlere de yansıyan Suriye mahallesinde kavgalar çıktı gerildi, şimdi yine ılımlaşıyor. Zamana ve mekana göre bu dışlanma çok değişebiliyor. Konya da zamanlamayla dalgalanma yaşadı. 4 sene önce daha böyle “kardeşimiz, yardım etmeliyiz” varken, bir kaç sene sonra daha sert tepkiler. Şimdi duruldu alışmaya başladılar (Kamu Çalışanı 1).

Sözleriyle açıklamaktadır. Katılımcının yaptığı “ zaman ve mekan” vurgusu, Türkiye genelinde değişen Suriyeliler ile algıların Konya yereline yansımaları olarak yorumlanabilmektedir. Katılımcılar, yerel halkın Suriyelilere bakış açısındaki zamansal değişimi, Suriyelilerin “iş piyasasına” ve “yardımlara erişmesiyle” açıklamaktadır.

Suriyelilerin İş Piyasasına ve Sosyal Yardımlara Erişimi

Katılımcılar Suriyelilerin iş sahibi olmaya başlamalarıyla ya da iş gücü piyasasına erişmeleriyle, yerel halkın Suriyelilere tepki göstermeye başladıklarını ifade etmişler:

İnsanlar işte “ya bunlar nereden geldiler benim işime mani oldular”. Adam berberlik yapıyor işte, kendi kültürünü yaşatmak adına işte tatlıcılık yapıyor, lokanta işleriyle uğraşıyor falan işte yani sanatkâr insanlar bir şekilde evlerine ekmek götürmeye çalışıyor. Tabi Suriyelilerin oraların yani oraları tercih etmesi diğer insanları rahatsız ediyor yani. “ Niye geldiler? Bizim ekmeğimize mani oldular. İnsanoğlunun yapısında var bu problemler ablam maalesef (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Katılımcılar Suriyelilerin devletten aldıkları hizmetlerin, özellikle Kızılay Kart gibi maddi desteklerin duyulmasının, yerel halkın Suriyelilere tepki göstermesinin başlıca sebeplerinden olduğunu ifade etmişler:

Ayrımcılıkla alakalı tabii uyum kolay değil, kendilerini farklı hissedecekler. Bu Türkiye’de insanlar “ya devlet bize bakmıyor, bunlara bakıyor, paralarımızı yiyor” diyorlar. Mesela gelir söylerler bize, “Suriyeliler olsa yardım ederdim de biz olunca etmiyorsunuz”. Biz deriz, biz herkese bakarız. Şu bilgiyi bil: 17 ayrı ülkeden insana yardım ediyoruz biz. Konya’da 70 ülkeden insan var. Moğalistan’dan Doğu Türkistan’dan Afganistan’dan Pakistan’dan tüm Afrika ülkeleri (Yerel Yönetim Temsilcisi 1).

Toplumda sürekli aşağılama, dışlanma, zaman zaman hakaretler. Diyelim ki markette yardım kartıyla sıraya giriyor. Konyalı

homurdanıyor: “bunlar hep yardımla geçiniyor, savaşmadan geldiler de bilmem ne” (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Çalışmanın literatür bölümünden de hatırlanabileceği gibi, Türkiye’deki Suriyeli algısı öncelikle misafirperverlik ve muhacir-ensar ilişkisiyle şekillenmiş, daha sonra bu algı savaşmadan gelen, vatandaşın işini elinden alan, yardımla geçinen Suriyelilere dönüşmüştür. Katılımcılara göre de Suriyelilerin iş piyasasına ve sosyal yardımlara erişimi, Konyalıların Suriyelilere bakış açısını değiştirmiş ve ayrımcı söylemler ve eylemler geliştirmelerine sebep olmuştur.

Katılımcılar aynı zamanda “Suriyeliler işimizi elimizden alıyorlar, kiralarımızı yükseltiyorlar, devlet Suriyelilere maaş bağladı” gibi söylemlerin ve bu söylemlerle oluşturulan algının medya yoluyla da güçlendirildiğini ve bir “algı operasyonu” yürütüldüğünü ifade etmişler:

Hani birçoğu mesela “işte geldiler buraya, niye gidip savaşmıyorlar?”, ya da işte “devlet onlara maaş bağladı” gibi işte yanlış bilgiler içindeler. Ama hiç kimsede bunu düzeltmeye çalışmıyor. Böyle çok STK’lar dışında, bunu yapmaya çalışan çok fazla bir kesim görmedim açıkçası (STÖ Temsilcisi 1).

İnternette dolaşan “devlet Suriyelilere maaş bağlamış”. Sürekli eşe dosta anlatıyoruz. Sosyal medya da dönen bilgiler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bakış açısını çok değiştiriyor. İnterneti doğru okuyabilse, geçici korumayı açsa, hepsini öğrenecekler (Kamu Temsilcisi 1).

Yani şöyle bir problem var. Eğer buradaki insanlar, Türk insanları kendilerine karşı biraz daha müşfike, yumuşak davranırlarsa bunlar olurlar yani sonuç itibariyle ama böyle bir algı operasyonu var. ‘Bunlar niye geldiler?’ şeklinde bir algı operasyonu var (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Yansıtılanın aksine Suriyelilerin suç işleme oranının oldukça düşük olduğunu ifade eden başka bir katılımcı bunun da aynı algı operasyonunun bir parçası olduğunu belirtmiştir: “ şunu da söyleyelim bunlarda suça karışma oranı %1.5. çok düşük. Bakma medyada algı operasyonu ile yüksek gösteriyorlar (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabilceği üzere, Konya halkının Suriyelilere bakış açısı zamansal bir değişime uğramıştır. 7 yıllık süreçte Suriyeliler Türkiye’de sosyal yaşama dahil olmaya başlamış, iş piyasasına erişim sağlamışlardır. Bu dahil oluş ise yerel halk tarafından Suriyelilerin “yaşamsal kaynaklarına ortak” oldukları gerekçesiyle tepki göstermelerine sebep olmuştur. Bu tepki de “medyanın

rolüne” odaklanan katılımcılar, medyanın bu algıları değiştirmek yerine daha da güçlendirdiğine vurgu yapmaktadırlar. Hizmet verenlerin vurguladıkları bir diğer önemli nokta ise bazı sivil toplum örgütleri dışında, konuyla ilgili aktörlerin bu algıyı yıkmakla ilgili bir çalışma yürütmemeleridir. Bu zeminde Suriyelilerin ihtiyaç ve sorunlarının yerel halkla ilişkilerinden bağımsız olamayacağı, dolayısıyla bu sorun ve ihtiyaçlara odaklanıldığı kadar yerel halk ile ilişkiye de odaklanması gerektiği düşünülmektedir. Daha öncede belirtildiği üzere, Suriyeli kadınların toplumsal yaşam deneyimleri bu algıdan ve tepkilerden bağımsız gerçekleşmemektedir. Ancak Suriyeli kadınlar, kadın olmaları sebebiyle bu algı ve tepkinin içerisinde de farklı ve daha olumsuz deneyimler yaşamaktadırlar. Çalışmanın bir sonraki bölümü bu deneyimlere odaklanmaktadır.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Şekillenen Nefret Söylemi

Toplumsal yaşamda Suriyeli kadın olgusu, genelde Suriyelilere özelde ise Suriyeli kadınlara karşı ayrımcılıktan bağımsız işlememektedir. Suriyeli kadınlar toplumsal yaşama dahil olduklarında “temizlik anlayış ve uygulamaları ile kıyafetlerine”, “anneliklerine” ve “çok eşli” olmalarına dayalı ortaya çıkan nefret söylemleriyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın alt temalarını “Temizlik Anlayış ve Uygulamalar ve Kıyafet Temelli Nefret Söylemi”, “Annelik Pratikleri Temelli Nefret Söylemi” ve “Çok Eşlilik Temelli Nefret Söylemi” oluşturmuştur.

Temizlik Anlayış ve Uygulamaları ile Kıyafet Temelli Nefret Söylemi

Katılımcılar Suriyelilerin “giyim tarzları” ve yerel halkın onların “temiz” olmadıklarını düşünmesinin kadınların sosyal yaşamda dışlanmasının ve bu dışlanmayla bağlantılı nefret söyleminin en önemli sebeplerinden biri olduğunu ifade etmişler:

Kıyafetlerinden ayrımcılığa maruz kalabiliyorlar, genelde siyah çarşaf giyiyorlar çok dikkat çekmemeye çalışırlar (STÖ Çalışanı 1).

Kendi kültürlerinden dolayı giyimleri ya da pis olmaları korkunç derecede hakarete uğruyor. Otobüste hakarete karşılık veriyorlar (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

İşte kokuyor, sevmediğimiz- istemediğimiz ırktan bütün insanlar kokuyordur bize göre. Hijyenleri hakkındaki söylemler bence ciddi bir dışlanma göstergesi. Suriyeliler pis ve Suriyeliler kokuyor üzerinden söylemler çokça sahada karşılaştığımız bir şey. Evet, Suriyeliler pis şu an. Tamam, bunu kabul edebiliyoruz. Tırnak içinde söylüyorum o pisliği.

Çok normal, çünkü dükkanda kalıyor. Tuvaleti, suyu, deterjanı, elektriği yok falan. Evet, çok normal bu insan pis olur. Bu da daha çok Türkiyeli kadınların Suriyeli kadınlar üzerinde etkili olduğu bir durum. Çünkü Türkiyeli kadınlarda kadın annedir, kadın temizdir falan gibi kodlarla alakalı bence (STÖ Temsilcisi 2).

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, barınma koşulları, gelir düzeyinin düşüklüğü gibi etkenler Suriyelilerin temizlik anlayış ve uygulamalarını belirlemekte, aynı zamanda “temizlik anlayışındaki” kültürel farklılıklar Suriyeli kadınların ayrımcılığa uğramalarına sebep olmaktadır. Çalışmanın “Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına” ilişkin bölümünden de hatırlanabileceği üzere, yerel halkın Suriyeli kadınların “temizlik anlayışı ve uygulamalarına” dair sahip olduğu önyargılar ve bu önyargılarla beslenen ayrımcılık, kadınların iş arasalar da bulamamalarına sebep olmaktadır. Benzer şekilde, çalışmanın hizmet haritası bölümünde de görülebileceği gibi, sivil toplum kamu iş birliğiyle gerçekleşen Suriyeli kadınlara ve çocuklara yönelik “hijyen eğitimleri” ile bu durum aşılmaya çalışılmaktadır.

Annelik Pratikleri Temelli Nefret Söylemi

Araştırmanın eğitim ve sağlık bölümlerinden de hatırlanabileceği gibi, Suriyeli kadınların “çok çocuklu olmaları” ve “annelik yapma biçimleri” hem yerel halk, hem de hizmet verenler tarafından eleştirilmelerine sebep olmaktadır. Yerel halkın Suriyeli çocukların giyimlerine dönük düşünceleri ve Suriyeli kadınların kendilerine, çocuklarından daha fazla değer verdiklerine dair inançları, Suriyeli kadınlara dönük eleştirilerinin temelini oluşturmaktadır. Yerel halkın görüşlerini anlatırken, Suriyeli kadınların çocuklarının kıyafetlerini ya da çalışmalarını önemsemezken, annelerin süslendiğini ifade eden katılımcılar:

Bizde daha anaç bir kültür vardır işte “biz giyinmeyiz, ama çocuklara giydiririz” gibi. Suriyeli kadın bireylerin şu şekilde olduğunu düşünüyorlar hani çocuklarına giydirmiyorlar ama kendileri çok fazla süse önem veriyorlar. Giyiniyorlar, dışarıda dolaşabiliyorlar çok rahat bir şekilde çocukları çalışırken. Biraz daha annelik üzerinden eleştire gelebiliyor Türk bireylerden Suriyeli bireylere (STÖ Çalışanı 3).

Türkiyeli kadınlar tarafından o annelik yapamama ve kadının anne olması üzerinden eşleştirilmesi, Suriyeli kadınların aşağılanması durumu çokça karşılaştığımız bir durum. İşte yolda yürürken çocuğunun elini tutmuyor, ne biçim anne? Önden yürüyor gidiyor, ne biçim anne? (STÖ Temsilcisi 2).

Görüldüğü üzere, Suriyeli kadının kimliğinin “anneliğe” indirgenmesi ve “annelik rolünü” yeterince iyi yerine getirilmediğinin düşünülmesi yerel halkın nefret söyleminin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kadının rolünü “anneliğe” indirgeyen ve buna bağlı olarak kutsal görülen “anneliğe” dair oluşturulan söylemlerin, Konyalıların toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısını da gösterdiği düşünülmektedir. Bir yandan “kara çarşafı gezen”, “pis olan Suriyeli imajı”na dair bir nefret söylemi gelişirken, öbür taraftan çocukları çalışırken “giyinip, süslenip gezen” anne imajının olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, çocuksuz anneler pis olurken, çocuklu anneler giyinip süslenmektedir. Bu zeminde, yerel halkın çelişkili olarak bireysel düzeyde Suriyelilere pis derken, toplumsal cinsiyet temelinde kendilerinin içselleştirdikleri “annelik rolünü” yeterince iyi yerine getiremediklerini düşünmektedirler. Hem “pis Suriyeli” imajının, hem de “çocukları çalışırken giyinip süslenen anne” imajının, bu olguların arkasında yatan sınıfsal ve kültürel etmenlerin gözardı ederek kurulan bir “imaj” olduğu ve toplumsal cinsiyete dayalı bir nefret söylemini desteklediği düşünülmektedir.

Katılımcılar bu söylemleri aktarırken genel çerçevede tarafsız bir dil kullanmışlardır. Ancak, yerel halkın görüşlerini paylaşan katılımcılar da vardır:

Bir de benim dikkatimi çeken bir başka şey çocuğa bakış açısı. Biz de genel olarak çocuğun evdeki yeri ya da rolü daha farklıyken, ona atfettiğimiz anlam farklıyken, Suriyelilerde tamamen başka. Biraz daha kendilerinden sonra ikincil öneme sahipmiş gibi bir durum söz konusu. Mesela giyim tarzından tutunda, tabii ki burada maddi durumda önemli bir kriter ama, yine de biraz daha hani mesela gün içerisinde bizim için çok ciddi bir risk mesela çocuğun ayağında hiçbir şey olmadan yere basıyor olması, ya da yemek olmasına rağmen yemeğini yememesi vs. Ama onlarda o kadar önemli bir durummuş gibi karşılanmıyor. Çocuk bir şekilde doğuyor ve büyüyor gibi yaklaşıyor. Bakış bu yönde, o yüzden bizim için ihmal olan şeyleri ihmal olarak değerlendirmiyorlar. Bir yandan tabii çocuğu da anne yetiştirdiği için böyle bir nesil de ortaya çıkıyor. Yine çok eşliliği normal gören, kadına yaklaşımı bu şekilde olan (STÖ Çalışanı 3).

Çocukların ayağında çorap yok, ayakkabı yok, çocuklarına bakmıyorlar. Ha Suriye’de nasıl bilmiyorum ama Türkiye’de Konya olarak baktığım zaman, sağlık olarak hiç önemsemiyorlar. Çocuk çok diye mi? Yoksa bir şey olmaz diye mi? önemsemiyorlar. Buraya geliyorlar, ayağında çorap yok. Bizim çocuklar falan olacak hastalanırlar, mikrop kaparlar. Ben bazen hasta oluyorum. Çocuğun ayağında çorap yok, şey yok, bakım yok. Kışın kritik günlerde çorapsız gelenler vardı. Ayağında ayakkabısız gelenler vardı. Ha şu da olabilir. Acındırmak mı deyim, yoksa yokluk mu? (Yerel Yönetim Çalışanı 2).

Alıntılardan da anlaşılacağı gibi, katılımcıların bazıları yerel halkın görüşlerini paylaşmakta, ancak çocuk bakımında ortaya çıkan ihmalin sınıfsal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanabileceğini göz önünde bulundurmaktadırlar. Bunun dışında, STÖ çalışanının da ifade ettiği gibi, çocukların tüm sorumluluğunun anneye yüklendiği ve çocukların annelerini “rol model” olarak alabilecekleri düşünüldüğünde, “erken yaşta evlilik”, “çok eşlilik”, “çok çocukluluk” gibi aile ve doğurganlık pratiklerinin aktarılmasının önüne geçilmesinde “uyum çalışmaları” başlığı altında yapılan çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır.

Çok Eşlilik Temelli Nefret Söylemi

Katılımcılar, Türkiyeli kadınların, Suriyeli kadınların çok eşliliği kabul ettiğine inanmaları dolayısıyla Suriyeli kadınların Türkiyeli kadınların eşlerini ellerinden alacaklarını düşündüklerini belirtmektedir:

Suriyeli kadınların dezavantajlılık seviyelerinden dolayı Türkiyeli erkeklerin ikinci üçüncü evliliğe yani çok eşliliğe olan bakış açısında, zaten alt yapımızda bu olduğu için, dramatik bir değişim oldu. Daha doğrusu bunu uygulayabilecek bir ortam sağlandı. Çünkü Türkiyeli kadınlar bununla ilgili biraz daha bilinçli ve bu durumu reddedebilirlerken, Suriyeli kadınların dezavantajlılık durumları onları çok da reddedebilir bir seviyede olmadığını gösterdi ve dolayısıyla çok eşlilikler arttı. Bu çok eşlilikler de Türkiyeli kadınların işte şöyle söylemler geliştirdi: “ kocalarımızı elimizden alıyorlar, kocalarımıza şunu yapıyorlar bunu yapıyorlar ya da kocalarımız artık bizi beğenmiyor” gibi. Suriyeli kadınlar çok güzel oldukları için Türk erkekleri Suriyeli kadınlarla evlenmek istiyorlarmış. İkinci eş olarak alıyorlarmış gibi (STÖ Temsilcisi 2).

Konya’ya gelir gelmez bir emlakçıya gittik ev tutmak için. Orada kapalı bir kadınla görüştük. Genel olarak çok tepkiliydi, gözlerindeki öfkesinden, ifadesinden çok belliydi, bir nefret halinde... Bunun sebebini de onlar geldikten sonra çok eşlilik yayıldı, gelip bizim eşlerimizi ellerimizden aldılar (STÖ Çalışanı 3).

Görüldüğü üzere, katılımcılar Türkiyeli kadınların Suriye’de görülen “çok eşliliğin” Türkiye’de çok eşliliği arttırdığına inandıklarını ifade etmektedirler. Bu durumun ise, Türkiyeli kadınların Suriyeli kadınlara karşı önyargı geliştirmelerine sebep olduğunu belirtmektedirler. Kocalarının ellerinden alınacağına ya da evlerine ikinci ya da üçüncü bir Suriyeli kadının dahil olacağına inanan Türkiyeli kadınlar, bu bağlamda Suriyeli kadınlara karşı nefret söylemi geliştirebilmektedirler.

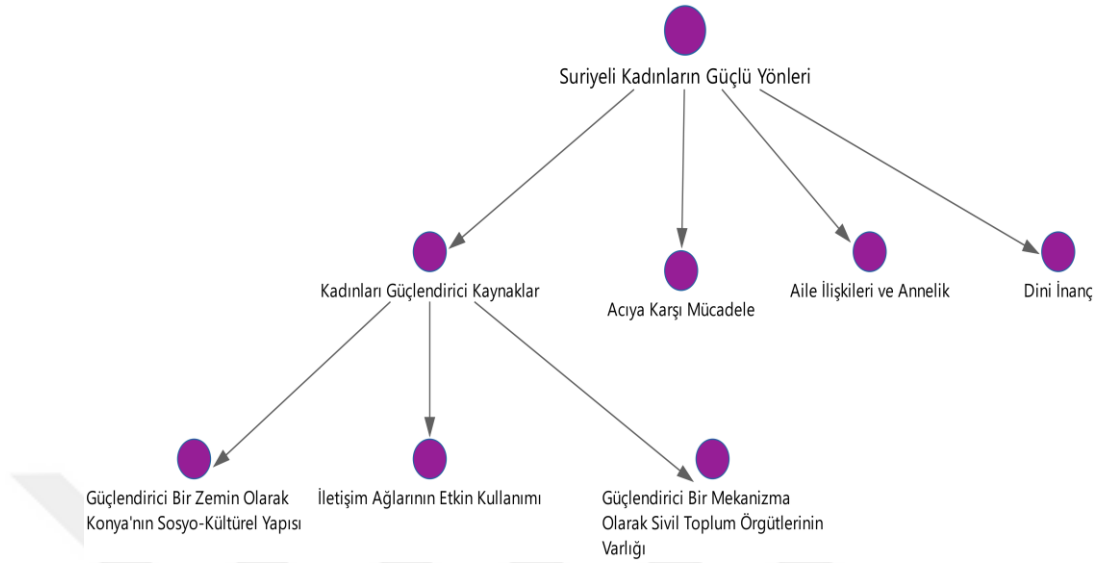
Katılımcıların anlatılarına göre, Suriyeli kadınlar temizlik anlayış ve uygulamaları, annelik yapma biçimleri ve çok eşlilik sebebiyle yerel halk tarafından ayrımcılığa maruz bırakılabilmekte ve bunu söylemlerine yansıtabilmektelerdir. Bu tarz nefret söylemlerinin temel bir insan hakları ihlali olmasının yanı sıra, Suriyeli kadınların topluma uyumunu güçleştireceği ve sosyal yaşamları genellikle evde geçen Suriyeli kadınların ev içinde kalmalarına sebep olabileceği düşünülmektedir. Bu zeminde psikolojik, sözel, fiziksel, cinsel, kültürel ve toplumsal şiddetin iç içe geçtiği, barınma, eğitim, çalışma yaşamı, sağlık ve sosyal yaşam ile ilgili sorunların ve ihtiyaçların birbirleriyle ilişkilenerken ve birbirlerini imleyerek Suriyeli kadınların hayatını ve şiddet deneyimlerini şekillendirdiği düşünülmektedir.

Görüldüğü üzere çalışma grubu, Konya'nın sosyo-ekonomik seviyesi en düşük bölgelerinde, gecekondu ve kentsel dönüşümde yaşayan kadınlardan ve onlara o bölgelerde hizmet sağlayıcılarından oluşmaktadır. Bu kadınların göç sürecindeki ihtiyaç ve sorunlarına bu zeminde şekillenen şiddet deneyimlerine odaklanılmaktadır. Ancak vurgunun burada olması, bu kadınların göç sürecinin yalnızca kurbanı olan mağdur kişiler olduğu, güçlü yönleri olmadığı ve bu deneyimlere ilişkin hiçbir baş etme mekanizması geliştirmedikleri anlamına gelmemektedir. Kadınlara yönelik hizmetler planlanırken, kadınların güçlü yönlerinin, kadınların sorun ve ihtiyaçları gözönünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Bu zeminde araştırmanın bir sonraki bölümü hizmet sağlayıcıların bakış açısıyla Suriyeli kadınların güçlü yönlerine odaklanmaktadır.

3.5. Suriyeli Kadınların Güçlü Yönleri

Katılımcılar Suriyeli kadınların geçirdikleri travmaların farkında olup, bu travmalara ilişkin baş etme mekanizmaları geliştirdikleri ve Suriyeli kadınların güçlü ve dirençli bir yapıda oldukları konusunda hem fikirdir. Bu bağlamda genelde Türkiye'nin özelde ise Konya'nın sosyo-kültürel yapısının Suriye'ye benzerliği, kadınların acıya karşı dirençleri, aile ilişkileri özellikle çocukları için ayakta kalmaya çalışmaları, dini inançlarına dayalı olarak şükretmeleri ve sabretmeleri, güçlü iletişim ağları ve onlara hizmet veren sivil toplum örgütlerinin varlığı kadınların güçlü yönleri olarak katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Bu bağlamda kadınların güçlü yönleri temasının alt temalarını " göç sürecinde kadınlara güç veren ve güçlendirici

kaynaklar", "aile ilişkileri ve annelik", "acıya karşı dirençli olmak" ve "dini inanç" oluşturmaktadır.

Şekil 3.5. Suriyeli Kadınların Güçlü Yönleri.

Kadınları Güçlendirici Kaynaklar

Katılımcılar kadınların sorun ve ihtiyaçlarıyla başetmelerine yardımcı olan kaynakların Konya'nın sosyo-kültürel yapısının Suriye'ye olan benzerliği, kadınların iletişim ağlarını etkin kullanmaları ve sivil toplum örgütlerinin varlığı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda “güçlendirici bir zemin olarak Konya'nın sosyo- kültürel yapısı, iletişim ağlarının etkin kullanımı” ve “güçlendirici bir mekanizma olarak STÖlerin varlığı” kadınları güçlendirici kaynakların alt temaları olarak şekillenmiştir.

Güçlendirici Bir Zemin Olarak Konya'nın Sosyo-Kültürel Yapısı

Daha önce de belirtildiği üzere, Konya'da İslami değerlere uygun yaşam biçiminin yaygın olması, hem Suriyelilerin Konya'yı seçmesinde, hem de yerel halkın Suriyelileri kabullenmesinde büyük rol oynamıştır. Katılımcılardan bazıları Konya'da Suriyeli kadınların kendi kültürlerine yakın bir yerde yaşamasının Türkiye'deki hayatlarını kolaylaştırdığını ve bu bağlamda onları güçlendirici bir faktör olarak rol oynadığını ifade etmiştir:

En güçlü olduğu yönler bu sisteme alışmış olmaları, kendi kültürleri açısından. Başka bir yaşantıya geçemedikleri için, savaşta yakınını kaybetme, savaşı görme- yaşama dışında şu anda yaşadıkları sosyo-kültürel ortama adapte durumdadır (Kamu Temsilcisi 1).

Burada mesela geldikleri yerlerde Konya ve benzeri şehirlerde, burada aileler birbirlerini sosyal ve kültür alışverişlerinde daha güçlü hissediyorlar (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Başka bir katılımcı ise Türkiye'nin Suriyelileri sahiplenici bir tavrı olduğunu, bu tavrının kadınların baş etme mekanizmalarına katkı sunduğunu, böylelikle kadınların baş etmesi gereken bir sorunun kalmadığını ifade etmiştir:

Türkiye’de yaşadıkları süreç, sorunlarla baş edebilmeleri açısından onlara güç verdi. Çünkü bu Türkiye değil de, Danimarka’ya Almanya’ya gitmiş olsalardı muhtemelen fabrikadan dönüştürülmüş bir mekanda, kendileri ile ilgili hukuki tanımlama yapılmaya kadar aylar sürecektir bir dönemde, odun parçalarını yakarak falan geçireceklerdi. Bu o dramın katmerlenmesi anlamına gelirdi ve muhtemelen göçüş, bitişle neticelenenecekti intiharlar vs.ler. Mesela Türkiye açısından baktığımız zaman bu kabil bir şey yok. Yani kadın ya da erkekte intihar vakası yok. Yani cinayetle biten çatışmalar var, ama intihar vakası yok. Bu şunu gösteriyor bir kere kadınlar demek ki hakikaten güçlü kişilikleri vardı, bu güçlü kişiliklerini savaş kısmen yıprattı ve Türkiye’ye gelince karşılaştıkları bu sahiplenici fotoğraf da o yıpranmışlığı tedavi etti ve şu anda artık baş etmelerini gerektirecek bir sorun da yok (STÖ Temsilcisi 3).

Katılımcının şu anda Suriyeli kadınların baş etmesi gereken bir sorun olmadığını düşünmesi, “cinayetle sonuçlanan vakaları” “intihar vakaları” ile kıyaslaması “hizmet verenler” açısından düşündürücüdür. Kadınların intihar etmemesinin psikolojik dirençlilikle ve göçün getirdiği travmaların genelde Türkiye’nin özelde ise Konya’nın sahiplenici tavrıyla açıklandığı görülmektedir. İntihar vakasının olmamasının “başetmeyi gerektirecek bir sorun olmaması” olarak görülmesi” nin hizmet verenler açısından indirgemeci bir yaklaşıma işaret ettiği, “cinayetle sonuçlanan vakaların” katılımcının bahsettiği bu tedavi süreci içerisinde nereye konumlandırılabilceğinin sorgulanması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, hizmet verenlerin bir kısmının seks işçiliği, dilencilik, cinayet, intihar gibi konuları toplumsal olmaktan ziyade, bireysel davranışlar olarak gördüğü düşünülmektedir.

Ancak Konya yerelinde gözlemlenebilen kültürel ve dini benzerliğin, Suriyelilerin dinlerine bağlı yaşayış biçimlerine, muhafazakar bir kent olarak Suriyelilerin örf ve adetlerine olan benzerliğinden dolayı Türkiye’ye uyumlarını sosyo-kültürel bağlamda kolaylaştırdığı söylenebilir.

Güçlendirici Bir Mekanizma Olarak Sivil Toplum Örgütlerinin Varlığı

Sivil toplum örgütlerinin yönlendirici, bilgilendirici, destekleyici hizmetleri ve kadınların bu hizmetlerden yararlanmaları katılımcıların bazıları tarafından kadınların güçlü yönü olarak betimlenmiştir:

Devletin yardımı, dernekler mesela onların güçlü yönü olabilir. Yönlendiriyorlar direk ya da sivil toplum kuruluşları onları çok destekliyorlar, bilgilendiriyorlar, bilinçlendiriyorlar (Kamu Çalışanı 2).

Bu tarz merkezlerin varlığı, kadınların güçlendirilmesi noktasında kesinlikle etkili oluyor. Ortada bir bilgisizlikten ziyade “bilgi kirliliği” daha fazla. Dolayısıyla birinci elden bilgi alabilecekleri bir yer olması, onlar için daha güçlendirici bir mekanizma sunuyor. Bir de buradaki eğitimlerin de uzun vadede görülecek etkileri. Bireysel bazda ki olumlu etkileri çok ölçemiyoruz ama az da olsa. Engelleyemiyoruz zaten evlenmeleri, evleniyor zaten. Ama çocuk yapmaması gerektiğini öğreniyor burada onun sözünü veriyor “tamam 18 yaşını geçene kadar ya da 20 yaşına gelene kadar çocuk yapmayacağım” (STÖ Temsilcisi 2).

Katılımcının da ifade ettiği üzere, öncelikle sivil toplum örgütlerinin varlığı kadınlara yalnız olmadıklarını hissettirdikleri için onları güçlendirmektedir. Daha da önemlisi katılımcıların temel insani hakları olan sağlık, eğitim gibi hizmetlerinden faydalanmalarını sağlarken, aynı zamanda kendileriyle aynı deneyimi paylaşan diğer kadınlarla bir araya gelmelerini ve birlikte güçlenmelerini sağlamaktadır. Katılımcının da vurguladığı gibi, STÖler kadınların hak ve hizmetlerden yararlanma ve sosyal ağlarını genişletme işlevleri görmektedir. Ancak bu işlevlerinin de ötesinde “erken yaşta evlilik” “çok eşlilik” ile ilgili farkındalık çalışmaları gerçekleştirmektedir. Suriyelilerin kültürlerinde bulunan ancak Türkiye’de yasal olmayan bu pratiklerin, kadınların kendi yaşamları ve çocuklarına “değer aktarımı” bağlamında değerlendirildiğinde, kadınların geliştirdikleri farkındalığın uzun vadede Suriyelilerin Türkiye’deki yaşama biçimlerini olumlu yönde değiştireceği ve dönüştüreceği düşünülmektedir.

İletişim Ağlarının Etkin Kullanımı

İş yaşamında ya da sosyal yaşamda fazla görülmeyen Suriyeli kadınlar için, telefon ya da sosyal medya üzerinden kurdukları iletişim ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar sosyal medya üzerinden kadınların hem bilgiye ulaştıklarını hem de bir çeşit dayanışma sağladıklarını ifade etmişlerdir:

Bir de kadınlar için sadece kadınlar için söyleyemem bunu ama Suriyelilerin arasında çok güçlü bir iletişim ağı var. Sözlü iletişim ağı.

Bence bu onları güçlendirici bir mekanizma olarak var. Duyulan bir şeyi ya da biz bir duyuru yaptığımızda çok daha fazla kişiye ulaşıyoruz. Hani o 20 kişi 20şer kişiye falan aynı anda söyleyebiliyor. Bence kadınlarda da bu etkili oluyor. Çünkü var olan bilgi üzerinden daha fazla bilgiye ulaşılabiliyor. Bir de sürekli iletişim halinde oldukları için işte Whatsapp grupları, Facebook olsun oralarda da onları güçlendiren bir mekanizma söz konusu. (STÖ Temsilcisi 2).

Yardım konusunda sürekli arayış içindeler, kendi aralarında grupları var, onlara yönelik bir yardım olduğunda birbirlerini haber verip yönlendiriyorlar (STÖ Çalışanı 1).

Kadınların birbirleriyle iletişime geçmesinin, hem verilen hizmetlerin yaygınlaştırılmasında, hem de kadınların karşılıklı olarak güçlenmesinde rol oynadığı düşünülmektedir. Bu bağlamda bir iletişim kaynağı olarak sosyal medya gruplarının aktif kullanımı Suriyeli kadınları güçlendiren mekanizmalardan biri olarak belirtilmektedir.

Acıya Karşı Dirençli Olmak

Katılımcılar Suriyeli kadınların göç öncesi, sonrası ve sırasında çok fazla acıya maruz kalmalarından ve bu acılarla mücadele etmelerinden dolayı bir direnç geliştirdiklerini ve bu direncin onların güçlü yönlerinden biri olduğunu ifade etmişler. Göç öncesinde Suriyeli kadınların travmatik deneyimleri bir katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Tabi yani orada memleketlerinde görmüş oldukları zulüm çok daha fazla. Yani bombalamalar altında... Mesela ben geçen ay birkaç kişi ile görüştim. Bugün Şam'da tutuklu olan, yani özellikle belli bir bölgede tutuklu olan, erkeklerin- gençlerin affedersiniz köpek eti, kedi eti yediklerini, aç kaldıklarını, yani rejim tarafından baskı altına alındıklarını... Yani onların yaşamış olduğu o travmayı, savaştaki işte, bombaların altında, çok zor şartlar altına girmenin... Kadınların son derece dirençli, inançlı oldukları bir vakia bunu kabul edelim yani. (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Göç öncesi Suriyeli kadınların hali hazırdaki dirençliliklerine vurgu yapan katılımcılar, Türkiye'ye geldikten sonra süreçten daha güçlü çıktıklarını ifade etmişler:

Bu kadar savaş, yaralanma, çocuklarından ayrılma tehlikesi, sonrasında onu daha güçlü gördüm çünkü çok acıya maruz kalmıştı. Bu kadar acıya maruz kalmış olmaları, onları güçlendirmiş olabilir. (STÖ Çalışanı 2).

Biraz daha hayat şartları. Baş etmek zorunda oldukları için baş ediyorlar diye düşünüyorum. Bir de tüm insanlar gibi hayatta kalabilmek için mücadele etmek (STÖ Çalışanı 4).

Görüldüğü üzere katılımcılar Suriyeli kadınların savaş ve göç gibi zorlu deneyimlere maruz kalmalarına rağmen ayakta kalmalarına vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda kadınların deneyimlerinin yalnızca göç sürecinin pasif mağdurları oldukları kadar bu süreçle mücadele eden aktif özneler olduklarını vurgulamışlardır. Bu bağlamda, kadınların mağdur edildikleri durumlar olduğunu, ancak kadınların aynı zamanda bu durumlara yönelik strateji ve başatme mekanizmaları geliştiren bireyler oldukları unutulmamalıdır.

Aile İlişkileri ve Annelik

Katılımcılara göre kadınların ayakta kalmaları ve mücadele etmelerinde ki en büyük etkenlerden biri güçlü aile bağlarıdır:

Bir kere bir kadın olarak evladının olması, bağlı olmaları, eşinin desteği onun güçlü yönü olabilir. Eşi desteklemiyorsa da dediğim gibi çocukları, ailesi onun güçlü yönü olabilir (Kamu Çalışanı 2).

Yani onları tabi o mücadele belki ilk etapta onlar çok hazır değillerdi, ama sonuç itibariyle öyle bir mücadele içerisine girince, erkek ve kadın çocukların güçleniyorlar yani (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Araştırmanın daha önceki bölümlerinden de hatırlanabileceği gibi, yalnız kadınların barınma, sağlık, eğitim, iş yaşamlarına dair ihtiyaçları ve şiddete maruz kalışlarının “evli” ya da “ailesi” yanında yaşayan kadınlara göre daha fazla olduğu düşünüldüğünde, güçlü aile bağlarının kadınları güçlendirici yönü olduğu daha anlaşılır hale gelmektedir. Benzer şekilde katılımcılar özellikle "anne olmaya" vurgu yaparak bunun kadınların en güçlü yanı olduğunu ifade etmişler:

Bence kesinlikle annelik duygusu. Onlar burada bir şeylere katlanabiliyorlarsa, belirli zorluklarla katlanabiliyorlarsa yaşamlarına, bence çocukları için. En güçlü yönleri bunun olduğunu düşünüyorum (STÖ Çalışanı 4).

Çocuklu kadınlar çoğu bunların. Savaştan kaçmışlar yakınını kaybetmiş evi yıkılmış vs. ama çocuklarının da geleceğini düşünmesi gerekiyor. Belki de onlar için hayata tutunması, annelik mesela (Kamu Temsilcisi 1).

Hiçbir şekilde Suriye’de evden çıkmayan kadın, çocuklarının sağlığa erişimini sağlıyordu, çocuklarının eğitimine kendisi katılıyordu. Ve eşi de bu şekilde söyledi, hani özellikle Suriye’deyken zaten böyle değildi, Ben sağlamım, çocuklarım sağlam, artık bundan sonrası benim için çok kolay diyebiliyorlardır (STÖ Çalışanı 2).

Görüldüğü üzere, katılımcılar kadınların dirençliliğini çocuk sahibi olmakla açıklamışlar, çocukları için mücadele eden, onlar için ayakta kalmaya çalışan, onlara bir gelecek kurmaya çalışan kadınların sosyal yaşama daha çok katılarak daha da güçlendiğini vurgulamışlardır.

Dini İnanç

Katılımcılar Suriyeli kadınların dini inançlarının onların güçlü yönlerinden biri olduğuna dikkat çekmişlerdir. Katılımcılara göre dini inançlarının gerekliliği olan tevekkül, şükür ve sabır kadınların bu süreçle baş etmelerine katkı sunmaktadır:

Tevekkülü dünyada hiçbir toplumda görmedim. Zor şartlardan geldiler, bomba düştü, ev darmadağın, çocuğu gözünün önünde öldü. Onları can emniyeti bile rahatlatıyor. Suriye’de kalan, sınırda kalan diğer aile üyelerinden haber alıyorlar. Onlara kıyasla iyiyiz, şükür diyorlar. Ben bir eve girdim buzdolabı bomboş tek bir şey yok, ama onlar hala şükrediyor (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Dini inançlarının güçlü olması yani tevekkül et diyorlar, isyan etmiyorlar. Sonuç itibarıyla, tevekkül onların engelleri aşmalarına vesile oluyor (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Dinleri, inançları. Şükretmeleri, kader anlayışı onların güçlü yanı (Kamu Çalışanı 1).

İnancı onun güçlü yönü olabilir. Şimdi İslam dininde sabır var, gerçi sabır susmak demek değildir ama insanlar onu öyle algılıyor (Kamu Çalışanı 2).

Görüldüğü üzere, sabır, şükür ve tevekkül kadınların uyum sorunlarına, ihtiyaçlarına ya da şiddet görmelerine rağmen susmalarına sebep olabileceği gibi, aynı zamanda bu süreçlerle baş edebilmelerini sağlayan en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, kadınlar göç süreci boyunca çeşitli travmatik deneyimlerle karşılaşmakta, göç öncesi savaşın izini henüz silememiş kadınlar, Türkiye’deyken barınma, sağlık, iş ve sosyal yaşam gibi alanlarda çeşitli ihtiyaç ve problemlerle karşı karşıya kalmakta, tüm bunların içinde şekillenen fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel, kültürel ve toplumsal şiddetin farklı türlerini deneyimlemektedirler. Ancak katılımcıların da vurguladığı gibi, kadınlar bu zorlu deneyimlere maruz kalsalar da, bu deneyimlerin üstesinden gelmelerini sağlayacak çeşitli baş etme mekanizmaları geliştiren, aynı zamanda sosyal medya, sivil toplum örgütü gibi alanları kendilerini güçlendirici birer mekanizma olarak kullanan güçlü yönleri olan bireylerdir. Bu

bağlamda kamu, yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin varlığı ve buralarda yapılan çalışmaların, hali hazırda güçlü yönleri bulunan kadınları daha da güçlendireceği düşünülmektedir. Bu zeminde kadınların ihtiyaç ve sorunlarını gidermekle yükümlü hizmet sağlayıcılarının sundukları hizmetlerin hayati olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyelilere verilen hizmetlere odaklanmaktadır.

3.6. Sivil Toplum Örgütlerinin Suriyeli Sığınmacılara Verdiği Hizmetler: Yerel Dernekler ve Ulusal Sivil Toplum Örgütleri

Araştırmacının hem Konya'daki 5 yıllık yaşam tecrübesinden, hem de yaptığı görüşmelerden çıkardığı sonuç: Konya'da İslam dininin yaşamı şekillendiren en önemli unsurlardan biri olduğudur. Konya'nın 2016 yılında İslam Dünyası Turizm Başkenti seçilmesi, 2791 derneğiyle Türkiye'de en çok derneğin bulunduğu 7. il oluşu ve bu derneklerin başında 821 dernekle "Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler" in bulunması gibi olguların da bu sonucu destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir (İç İşleri Bakanlığı, 2018). Ortak bir değer olarak din ve dini yaşam, hem Konyalıların Suriyelileri kabullenişini, hem de Suriyelilerin Konya'yı seçmesinin önemli sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Konya'nın bu sosyo-kültürel yapısı, ülke politikasına da uygun olarak "misafirperverlik", "din kardeşliği" ve "hayırseverlik" bağlamında çoğunluğu Müslüman olan Suriyelilere hizmet sağlayan yerel derneklerin açılmasına olanak sağlamış, yardım toplayan ve yardım dağıtan genellikle ayni ve nakdi yardımları sağlamaya yönelik birçok yerel dernek açılmıştır.

Konya'da bulunan sivil toplum örgütlerinin Suriyeli sığınmacılara verdiği hizmetler; ayni ve nakdi destekler ve uyum çalışmaları başlıkları altında toplanmaktadır. Ayni ve maddi destek olarak temel ihtiyaçlar kategorisinde değerlendirilen hizmetler; gıda, ev eşyası yardımı, kömür yardımı, giyecek yardımı ve okul ihtiyaçlarına yönelik yardımlardır. Bu hizmetlerin yanı sıra, yerel dernekler sığınmacılara yönelik bilgilendirme ve yönlendirme, uyum çalışmaları kapsamında ise kurs ve eğitim hizmetleri sunabilmektedirler. Konya'da bulunan ulusal sivil toplum örgütleri ise, yerel derneklerin sağladığı temel ihtiyaçlara yönelik hizmetlerin yanı sıra, kendilerine bağlı kuruluşlar aracılığıyla psiko-sosyal destek, çocuk ve kadın dostu alanlar gibi alanları da içeren uyum çalışmaları gibi alanlarda daha organize, düzenli ve kurumsal bir şekilde çalışmaktadırlar. Araştırma kapsamında

bahsedilen sivil toplum örgütlerine dair aktörler ve çalışmaları şekildeki gibidir:

Şekil 3.6. Sivil Toplum Örgütlerinin Suriyeli Sığınmacılara Verdiği Hizmetler: Yerel Dernekler ve Ulusal Sivil Toplum Örgütleri.

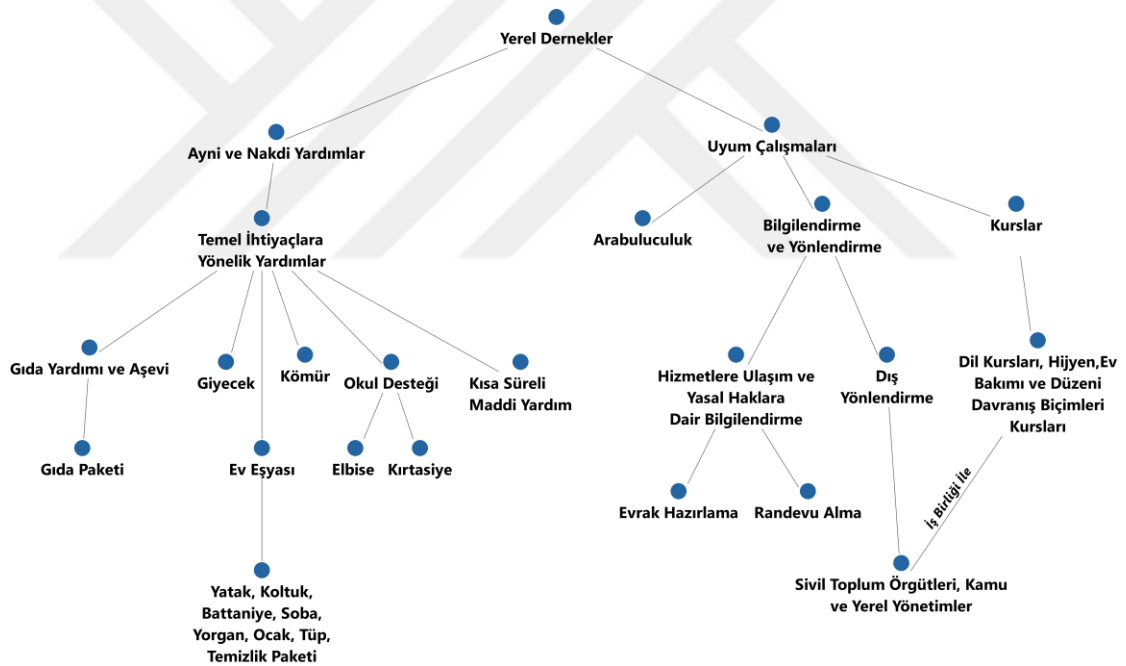
3.6.1. Sivil Toplum Örgütlerinin İşleyiş Mekanizmaları: Yardım Dağıtma ve Hizmet Verme Süreçleri

Ulusal sivil toplum örgütleri ve yerel dernekler sundukları “hizmetler” açısından benzerlik gösterse de, işleyişleri, hizmet verme biçimleri ve süreçleri açısından farklılık göstermektedir. Sivil toplum örgütlerini birbirinden ayıran temel farklılık; yerel derneklerin yaptığı çalışmaların “hayırseverlik bağlamında yapılan yardımlar çerçevesinde” yürütmesi, ulusal sivil toplum örgütlerinin ise çalışmalarını hak temelli “mesleki profesyonelliğe” dayanan bir hizmet verme süreciyle sürdürmesidir. Hak temelli ve mesleki profesyonelliğe dayanan hizmet; müracaatçılar açısından verilen hizmetlerin “hak” olarak görüldüğü, hizmet verenlerin meslek elemanları olduğu, sermaye kaynakları belli olan, kaynakların etkin ve adaletli dağıtıldığı, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine dayanan, bu bağlamda denetlenebilir olan ve denetlenen bir hizmet sürecine işaret etmektedir. Çalışma bağlamında hayırseverlik çerçevesinde işleyen yardım süreci ise; müracaatçı kitlesinin kim olduğuna dair sınırları esnek olan, bazen derneklerin kendisi tarafından belirlenen, derneklere “yardım” yapıldığı sürece yardım edebilen, bu bağlamda spontan hareket eden ancak sürdürülebilirliği az olan, denetlenebilirliği ise soru işareti bırakan bir yardım verme sürecine işaret etmektedir. Ulusal sivil toplum örgütlerinin bir artısı olarak görülen profesyonel süreç, Suriyelilerin "kayıtlı olanları" ve "kayıtsız olanları" arasında bir ayrım yapılmasına sebep olmaktadır. Yerel dernekler “esnekliklerine” dayalı olarak kayıtlı olmayan Suriyelilere yardım

yapabilirken, ulusal sivil toplum örgütleri ancak kayıtlı Suriyelilere hizmet verebilmektedir. Son olarak, hak temelli hizmette “hak sahibi” ile “görev sahibi” arasında hiyerarşik bir ilişkiden ziyade, “ hizmet alan” ve “hizmet veren” ilişkisi kurulurken, yardım hizmetinde “yardım alan” ve “yardım eden” ilişkisinden kaynaklanan “otoriter” bir ilişki bulunduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bir sonraki bölümü, yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütlerinin verdiği hizmetleri işleyiş mekanizmalarındaki farklılıkları vurgulayarak anlatmaya odaklanmaktadır.

Yerel Derneklerin Hayırseverlik Çerçevesinde Sundukları Yardım Süreci

Daha öncede belirtildiği gibi yerel dernekler aynı ve nakdi yardım temel olmak üzere, uyum çalışmalarını da içeren bir çerçevede Suriyelilere hizmet sunmaktadır. Yerel derneklerin sundukları hizmetler aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.6.1. Yerel Derneklerin Hayırseverlik Çerçevesinde Sundukları Yardım Süreci.

Konya'da bulunan yerel derneklerin işleyiş mekanizması "hayırseverlerden" topladıkları yardımları ihtiyaç sahiplerine iletmek olarak özetlenebilir. Yardım toplama süreci bağışlar üzerinden gerçekleşebileceği gibi, kişilerden birebir talep edilerek de olabilmektedir. Yerel Dernek Yöneticisi bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Burada Türkmenlerin sorumlusu benim. Sorumlusu derken, maaş falan aldığım yok. Cebimden de veriyorum. Burada çalışan hali düzgün olan insanlar var, ha çalışmayanlar da var. Ben pazar günleri giderim derim Ahmet Bey şuna 100 lira ver, sana derim 25 lira ver, Mehmet'e derim 50 lira ver, şuna 200 lira ver. Bunları toparlarım, gider evine bakarım. Neyin noksan? "1 bardak". Neyin noksan? "Gıda". Markete giderim, 5 bardak alırım, gıda alırım. Gider onu veririm. Yani öyle de yapıyorum, ben toparlarım (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Yardımlar para yardımı olarak toplandığı gibi, eşya yardımı olarak da toplanabilmektedir. Başka bir dernek yöneticisinin de ifade ettiği gibi:

Cuma ve cumartesi bizim eşya toplama günümüz. Vatandaş der ki hocam benim koltuk takımım var, hocam benim yatağım, buzdolabım, sobam var. Ben eşyaları değiştirdim. Biz onların da listesini yaparız, eşya ihtiyacı olanların da listesini yaparız. Bizde depo usulü yoktur. Depoya koymadan bu eşyaları alırız, adeta vefat eden organların 5 kişiye can verdiği gibi, vefat eden ailenin eşyalarını alırız birileri oradan sebeplenir (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Yerel dernek temsilcileri sundukları hizmetleri "yardım vermek/ dağıtmak" olarak ifade etmekte, ihtiyaçların ve ihtiyaç sahiplerinin kim olduklarına kendileri karar vermektedirler. Bu bağlamda yardımların yapılıp, yapılmayacağı ve kime yapılıp-yapılmayacağı derneklerin kararına bağlıdır. Yerel Dernek Yöneticisi konuyla ilgili bir anısını şu sözlerle anlatmaktadır:

Evlere bakıyorum muhtaç olan insan, ev var mı? Eşi hasta bir kişi çalışmıyor, biz adresi alıyoruz, telefon ediyoruz, diyoruz ki "biz geliyoruz bir yere kaybolmayın, size yardım getirmeye" geliyoruz. Yani yardımı dağıtıyoruz. Sadece Suriyeli değil, Iraklı, Afgan. Konya'da hayırsahibi çok. Geçen gün yurt dışına gittim, benim ismimi vermişler, demişler "böyle böyle hacı abi var, bu çok iyi adam, temiz adam, pek adam". Adam istedi, gittik yani. "Hacı abi" dedi, "ben sana 20.000 TL yardım yapayım, muhtaç olan insanlara verecen. Amma muhtaç değilse", dedi ki "ben sana helal etmem" dedi, ben de "tamam" dedim (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Yardım konusunun derneklerin yetki alanında olması, bir standartlaşmanın, koordinasyonun ve ortak bir veri tabanının olmayışı, yardımların keyfe bağlı yapılmasını beraberinde getirmektedir. Yerel Dernek Yöneticisi 3, bazı derneklerin ihtiyaç saptamadan, ev ziyareti yapmadan yardım dağıtma biçimlerini eleştirmiş, bunun yerel halk ve Suriyeliler arasında gerginlik yarattığını ifade etmiştir:

Maalesef diğer vakıflar kapıda yardım yapıyorlar. Bu bir özeleştirir. Bakmıyorlar. Vatandaş ağlıyor, sızlıyor. "Param yok, sobam yok" diyor ama içeride 4 tane soba var. 3 tanesini ne yapacak? Onun gelecek

korkusu var, güvencesi yok, açlık korkusu var. Satacak onu, elektrik parası yapacak. O insanları da anlıyoruz, kırmıyoruz biz. 1000 battaniye bağışlamış bir gün, 1000 karpuz dağıtmış kişi başı bir gün, 50 TL vermiş. O gün aldın aldın, bu insanlık dışı bir olaydır. O insanlar “1000 aileye yardım ediyoruz” diyor. 2000 sobayı dağıtmışlar, kadın nasıl götürecektir evine? Arka sokakta 50 TL’ye satıyor. Bu sefer toplum da “bak Suriyelilere” diyor. Bu yüzden biz dernek olarak gider, elden yardım yaparız.

Görüldüğü üzere, yerel dernekler hayırseverler tarafından fonlanmakta, gelen yardım yine "hayırseverlik" adı altında yardıma muhtaç olduğu düşünülen kişilere aktarılmaktadır. Bu bağlamda, yerel derneklerin “hayırseverlerden” topladığı bağışları, yine “hayırseverlik” çerçevesinde ihtiyaç sahipleri olarak belirledikleri kişilere dağıttıkları ve bir aracılık faaliyeti sürdürdükleri söylenebilir. Ulusal sivil toplum örgütlerinin işleyiş mekanizmaları incelendiğinde ise genellikle Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler’in fonladığı projeler üzerinden hizmet verdikleri görülmektedir. Bu bağlamda işleyiş mekanizmaları açısından incelendiğinde, ulusal sivil toplum örgütlerini yerel derneklerden ayıran ilk unsurun "sermaye kaynağı" ve bu "kaynakların paylaşılma biçimi" olduğu söylenebilir.

Yerel Derneklerin Ayni ve Nakdi Yardımları: Gıda, Ev Eşyaları, Kömür, Giyecek ve Okul Desteği

Tahmin edileceği üzere, açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşayan Suriyelilerin en öncelikli ihtiyacı gıda olmaktadır. Bu bağlamda Konya’da bulunan yerel derneklerin birçoğunda aşevi bulunduğu gözlemlenmiştir. Yerel Dernek Yöneticisi 3, aşevleri ve derneklerindeki gıda yardımını aşağıdaki sözlerle ifade etmektedir:

Suriyeliler yaklaşık 4 yıldır bizim buradan hizmet alıyorlar. Bizim yaklaşık günde, yani aşağıda vakfımıza bağlı aşevimizde, takriben günde 2000 kişilik yemek çıkıyor. Sıcak yemek çıkar. Onların yanında ekmeklerini veririz yani nüfus başına, oranına bakarız yani bir ailede kaç nüfus var? 5 nüfus var. Onlara 5 ekmek vermeye çalışıyoruz.

Gıda yardımlarını, ev eşyası ihtiyacına yönelik yardımlar takip etmektedir. Yerel Dernek Yöneticisi 3 ev ihtiyaçlarına dayalı yardımlarını:

Mesela geçen yıl 360 tane evin burada yani tespit ederek adreslerini bir bir tespit ederek evlerinin ihtiyaçlarını giderdik. Nedir bunlar? İşte halı, yastık, battaniye... Bir evde ihtiyaç olabilecek şeyleri bunları temin ettik. Yani 360 evin bizi adresini tespit ettik, kendi arabalarımızla götürdük. Onların evlerine o ihtiyacı olan yani mesela çatalından, kaşığından, bıçağından mutfak eşyalarının dışında diğer ihtiyaçlarına

kadar beyaz eşyalarına kadar böyle bir çalışma gerçekleştirdik. Tabii bu çalışmalar sürekli devam ediyor şu anda.

Sözleriyle ifade etmektedir.

Benzer şekilde Konya'daki yerel derneklerin ihtiyaç sahiplerine yönelik maddi bağlamda güçlendirme hizmetleri bulunmaktadır:

Biz bunlara zaten yıllık 3'er aylık periyotlar ile veriyoruz. 3 ay yemek veriyoruz yeni gelenlere onun dışında yani bir "can suyum" şeklinde yardımcı oluyor ondan sonra kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlıyoruz. Ama yetim, dul, şehit karısı, engelli olursa onlar yani kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda oldukları için, bunlara devamlı olarak, sürekli olarak yemeklerimiz devam ediyor ve diğer yardımlarımız devam ediyor (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Benzer bir hizmeti Yerel Dernek Yöneticisi 2, yeni gelenlerin acil ev ihtiyaçlarına yönelik hizmetler olarak betimlemiştir:

Biz öncelikli olarak şu an sürekli yeni gelen aile var. O aile bize gelir. Der ki "ben yeni geldim, ev tuttum". Ev adresini alırsınız, teyit ettiririz, notumuzu alırsınız. Kaç kişi varsa o ailede ekibimiz listeyi alır, arabaya malzemeleri doldurur. Öncelikli malzemeler: yatak, battaniye, soba, yorgan, ocak, tüp, bir gıda kolisi, bir temizlik paketi. Yani adeta hoş geldiniz.

Gıda ve ev eşyası yardımlarını, kömür yardımları izlemektedir. Yerel Dernek Yöneticisi 2, muhtar ve imamlarla işbirliği içerisinde çalıştıklarını, kendilerine gelen bağışlarla göçmenlerin kömür ihtiyacını karşıladıklarını ifade etmektedir:

Bu sene dernek olarak tam 3.000 ton, 3 ton değil. Tüm muhtarlarla, imamlarla bizim diyalogumuz var. Mahalledeki kömür ihtiyacına önce muhtar şahit olur, sonra imam şahit olur, sonra kişilerin duyarlılığına göre değişir bu. Ben bugün muhtarla konuştum, borç bizim hesabımıza yazdırdı aldı kömürü. Bize bağış gelecek, biz bağışla o borcumuzu ödeyeceğiz. Kışın özellikle bu ısınma noktasına verdik bu ağırlığımızı.

Temel ihtiyaçlar düzeyindeki son yardımlarsa giyecek üzerine odaklanmıştır. Yerel Dernek Yöneticisi 3, yaptıkları yardımları şu şekilde betimlemektedir:

Mesela kış aylarında odun, kömür konusunda yani yakacak konusunda kendilerine yardımcı oluruz. Tabii bayramlarda da... Ramazan ve kurban bayramlarında, göçmenlerin kendi ve çocuklarının ihtiyacı olan giysi ve ayakkabı ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Yani takriben ne kadar? 3000 çift ayakkabı dağıtıyoruz mesela. Yani bu rakam şey olarak. Sonra giysi

olarak yani bayanlara yönelik, parça bazında, parça olarak alırsak da 1500-2000 civarında, 2000 civarında giysi dağıtıyoruz. Ayriyeten onların yani bu arada tabii sadece bayramlara bağlı olarak değil de diğer günlerde ihtiyaçlarını gideriyoruz.

Benzer şekilde Dernek Yöneticisi 2 verdikleri hizmetleri:

Konya'da Suriyelilerle ilgili hangi alanla ilgili olursa olsun, sağlıktan tut eğitimden tut, daha eğitimi söylemedim. Biz bu çocuklara çok ciddi okul desteği verdik, elbisesi olmayan ayakkabısı olmayan çocukları öncelikli giydirdik, kırtasiye desteği verdik gibi. Geçen sene sırf 2500 tane kırtasiyesi olan çanta dağıttık, evvel ki sene 5000 tane gocuk dağıttık.

sözleriyle açıklamıştır.

Görüldüğü üzere derneklerin temel hizmetlerini aynı ve nakdi yardımlar olan gıda, ev gereçleri, kömür, giyecek ve okul malzemeleri oluşturmaktadır. Bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere, bu yardımlar bağışlar üzerinden gerçekleşmekte, bu bağışlarda para ya da eşya yardımı şeklinde yapılmaktadır. Yiyecek yardımları açısından değerlendirildiğinde, aşevinden yararlanacaklar için herhangi bir kriter bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, derneğe gelen herhangi bir birey ihtiyacı olması durumunda aşevinden yararlanabilmektedir. Giyecek, ev eşyası, kömür dağıtımı ve okul yardımına gelindiğinde ise, ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen ya da derneklere başvuru yapan bireylerin ihtiyaçları yine bu bağışlar üzerinden karşılanmaktadır. Bu ihtiyaçların hangi kriterlere göre tespit edildiği ya da bu kişilere nasıl ulaşıldığına dair bir prosedürden bahsedilmese de, Yerel Dernek yöneticisi 2, yardım süreçleriyle ilgili "imam ve muhtarlarla" koordinasyon içerisinde çalıştıklarını ifade etmiş, kendilerine başvuru yapan kişilerin evlerine gidip durumlarını teyit ettiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda, bazı derneklerin ihtiyaç sahiplerinin tespitinin yerel temsilcilerle kurulan ilişkiler üzerinden yaptığı, teyidin ise dernek üyeleri tarafından gerçekleştirildiği söylenebilmektedir. Benzer şekilde, Yerel Dernek Yöneticisi 3, "şehit olmak, dul kalmak, evde engelli bireylerin bulunması" gibi durumlarda, 3 aylık maddi yardımlarının sürdüğünü ifade etmiştir. Bu bağlamda yerel derneklerin hizmet verme kriterlerinin genelde ekonomik bağımlılığa dayandığı, ancak bireylerin sığınmacılık durumuyla kesişen diğer dezavantajlılık durumlarını da göz önünde bulundurdıkları söylenebilmektedir.

Yerel derneklerin uyum çalışmaları genellikle diğer sivil toplum örgütleri, kamu ve yerel yönetimlerle birlikte yürüttükleri çalışmaları içermektedir. Dolayısıyla

yerel derneklerin uyum çalışmaları, “Yerel Dernekler ve Ulusal Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki Ağlarında Bilgilendirme ve Yönlendirmenin Önemi” temasında işlenmektedir. Ancak yerel derneklerin bağımsızca yürüttükleri arabuluculuk hizmeti, hem yerel derneklerin işleyiş sürecinin anlaşılması, hem de verdikleri hizmetin anlaşılması açısından önemli görüldüğü için araştırmanın bir sonraki bölümünde anlatılmaktadır.

Uyum Çalışmalarında Bir Yardım Süreci Olarak Arabuluculuk

Katılımcıların anlatılarında da görüldüğü gibi, yerel dernekler verdikleri hizmetleri bağış toplamak", "yardım dağıtmak", "almak-vermek" ifadeleriyle betimlerken, hizmetlerinden yararlananları "vatandaş", "adam" "kadın" "muhtaç" gibi sözcüklerle anlatılmaktadır. Bu bakış açısı bazı yerel derneklerin sunduklarını ifade ettikleri arabuluculuk hizmetlerinde de kendisini göstermektedir:

Ben duyarsam yanıma da bir iki kişi alıyorum gidiyorum yanlarına, “kızım nedir senin derdin?” diyorum. “Eşinden niye ayrıldın? Niye şey oldun?” Tabii kendinin yanında eşine ağır laf söylemem, eşinin yanında da kendine ağır laf söylemem. Aynı ayrı “kızım, yavrum senin gittiğin yol yanlış. Bu senin eşin, çoluğun çocuğun var, yuvanı heder ziyan etme. Derdini sıkıntını bana söyle, ben senin baban-deden yerindeyim, arada hacı amca bana dövdü-sövdü tatsızlık etti” de söyle. Kızım yavrum olmaaz, biz burada geldik şunu gel düzeltelim. Biraz da şey ettiğinde sert konuşurum, “kızım neyin eksik?” derim? Der ki: “şu bardak”. Kızım ben sana yarın şu bardağı getireceğim, vereceğim. Sıkıntı buysa”. Eşine de “oğlum senin yaptığın işler yanlış, ayıp. Biz buraya gelmişiz. Lan, nedir derdin?” “Ya hacı amca şöyle oldu da böyle oldu”. “Ulaan dikkat haa! Bak seni şerefsiz çocuğuna bir tokat at, seni dövürürüm ha. Dikkat et. Bak hanımına eziyet etme, çocuğundan utan”. Birbirine getiririm. Bazen de diyor ki “valla benim giyimim yoktur, bana giyim almıyor”. O zamanda derim ki “gel kızım bizim dernekten ben sana vereyim”. Dernekten istemiyorsa da kaç para eder o, bir mont 50 lira eder. Al derim sana 100 lira, montunu da al ayakkabını da al. O zaman da süt gibi oluyor, “hacı amca Allah senden razı olsun” diyor, ben de evime gidiyorum. Yaşayıp gidiyorlar. Duyunca yardımımız bu şekilde oluyor. Bir tanesi kızını alıp verecek, bunların arasına yardımcı oluyoruz. Derim “bakın beni dövün, bana küfredin, yani kendi şahsıma ne diyorsanız diyin, ben sizi burada kalbinizi süt gibi etmeden çıkmam. Ben sizi barıştırır giderim evime” (Yerel Dernek Yöneticisi 1).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, yerel dernek yöneticisi arabuluculuk yaptığı vakalardaki sorunları kadının “giyim, ev eşyası” gibi ihtiyaçlarının olması ya da eşinden şiddet görmesiyle betimlemiş, varolan ihtiyacın hemen temin edilerek ihtiyaç

sahibine aktarılmasıyla sorunun çözüldüğünü anlatmıştır. Bu durum yerel derneklerin sorun çözümünde “anlık çözümler” bularak spontan hareket edebilme esnekliğine sahip olduğunu gösterse de, çözümlerinin kalıcılığı bilinmemektedir. Yerel Dernek Yöneticisi'nin anlatısı, anlaşmazlık ya da şiddet dair çözümünün yine sözel ve fiziksel şiddeti içeren tehditlerle olduğunu göstermektedir. Benzer bir şekilde, sorun çözümünde cinsiyet ayırımına giderek, erkeği “tehdit ederek”, kadını ise “çocuklaştırarak” ikna ettiğini anlatmaktadır. Katılımcının bu ikna sürecindeki otoritesinin ise "yardıma sağlamaktan" gelen ve yine buradan beslenen hiyerarşiden oluştuğu düşünülmektedir. Nitekim yardım sağlayan olarak kurduğu otoritesini, giyecek, gıda gibi örneklerle anlattığı yeni yardımlarla ve “sorun çözücü” olarak sağlamlaştırmaktadır.

Sonuç olarak hem katılımcıların anlatılarına, hem de araştırmacının gözlemlerine göre, yerel dernekler Suriyelilerin temel ihtiyaçlara erişimlerini kolaylaştırmakta, birçok Suriyeli aile yerel derneklerin sağladığı yardımlardan yararlanmaktadır. Ancak sermayelerinin hayırseverler aracılığıyla sağlandığı ve yerel dernekler tarafından bir “yardım verme/etme” süreci olarak aktarılan bu sürecin sürdürülebilirliği, denetlenebilirliği, şeffaflığı ve ihtiyaç sahiplerini istismara yol açıp açmayacağı sorgulanması gerektiği düşünülmektedir. Verilen hizmetin daha farklı nasıl verilebileceğini anlamak için ulusal sivil toplum örgütlerinin benzeri hizmetleri nasıl sunduğunu anlamının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü ulusal sivil toplum örgütlerinin hizmet verme sürecine odaklanmaktadır.

Mesleki Profesyonelliğe Dayalı Hizmet Verme Süreci: Ayni ve Nakdi Yardımlar ve Uyum Çalışmaları

Araştırmanın bu bölümü Konya’da bulunan ulusal sivil toplum örgütlerinin ayni ve nakdi yardımlarını ve uyum çalışmalarını, ulusal sivil toplum örgütlerinin işleyiş mekanizmaları üzerinden anlatmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda öncelikle, bu işleyiş mekanizmalarının anlaşılabilmesi ve “mesleki profesyonellikten” ne kastedildiğinin anlaşılması adına öncelikle “yerel derneklerden” farklılaştıkları noktalara odaklanılmakta, daha sonra ise ayni ve nakdi yardımlar ve uyum çalışmaları anlatılmaktadır.

Konya’da bulunan ulusal sivil toplum örgütleri kurumsal bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, yerel derneklere kıyasla bürokratik işlemlerin daha çok olduğu,

ihtiyaçların belirli standartlara göre belirlendiği ve profesyonellerle beraber bir ekip çalışması yürütülmektedir. Bazı yerel derneklere gelen ihtiyaç sahipleri, dernek temsilcileri ile birebir görüşüp, yardıma başvuru yaparken, katılımcı olan sivil toplum örgütlerinin hemen girişinde gönüllüler, vaka çalışanları, tercümanlar ve güvenlik görevlileri çalışmaktadır. Bu kişiler, kuruma ya da kuruluşa gelen danışanların geliş sebeplerini öğrenmekte ve "ihtiyaçlarına göre" yönlendirme ve bilgilendirme yapmaktadırlar:

Göçmenler buraya geldiği zaman ilk başta sosyal çalışmacı arkadaşlarımızla görüşüyorlar. Görüşmeler neticesinde varsa bir hassasiyeti onlar belirleniyor ve ona göre ofis içerisinde yönlendirmeleri yapılıyor. Örneğin kişinin travma geçmişi var, psikolojik desteğe ihtiyacı var ise, psikolog arkadaşlara yönlendirilir, sağlık açısından bir sıkıntısı var ise, sağlık eğitmeni arkadaşlara yönlendirilir. Bu şekilde yönlendirmeler ve danışmanlıklar yapılıyor (STÖ Çalışanı 1).

Kurumlarında bu hizmetin bulunmadığı durumlarda ise, kurum dışı yönlendirme yaptıklarını ifade eden katılımcılar, bu süreci:

Eğer sosyal desteğe ihtiyacı olması durumunda, bizim vermediğimiz hizmetlerden birine ihtiyacı varsa, onu diğer kurum ya da kuruluşlar ya da STK'lara yönlendirme yapıyoruz. Eğer iç yönlendirme varsa, SHU vaka yönetimine dahil ediyor o kişiyi. İhtiyacı neyse, o ihtiyacın giderilmesine yönelik müdahale planları oluşturuyor (STÖ Temsilcisi 2).

Sözleriyle ifade etmektedir. Bu konuya bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri başlığı altında tekrar değinilmektedir. Ancak bu noktada işleyiş mekanizmaları açısından dernekler ve ulusal sivil toplum örgütlerini ayıran temel noktalardan birinin ulusal sivil toplum örgütlerinin kuruluşlarına başvuranlarla çalışırken bunu bir "vaka yönetimi" çerçevesinde yapmaları, gerekli "müdahale planlarını" oluşturmaları, bu bağlamda "vaka takibi" yapmaları olduğunu söylemek mümkündür. Bu "vaka yönetimi" çerçevesinde ev ziyaretleri gerçekleştirdiklerini ifade eden ulusal sivil toplum örgütleri:

Ekiplerimiz sürekli alanda. Yine koruma ekibinden arkadaşlarımız ev ziyaretleri yapıyorlar. Dönüşümlü olarak hem dışarda hem içerde çalışıyorlar (STÖ Temsilcisi 2).

Şöyle oluyor, hani direk doğrudan sahaya inen bir ekibimiz yok. Yani bir mobil takımımız yok. Ama gerektiğinde ziyaretini yapan sosyal çalışmacılarımız var. O şekilde biz onlara ulaşabiliyoruz. Ama daha çok onlar buraya geliyorlar. Ofisim konum itibarıyla de yakınız onlara zaten. Onlar buraya geliyorlar. Sosyal çalışmacı ve sağlık eğitmenimiz var.

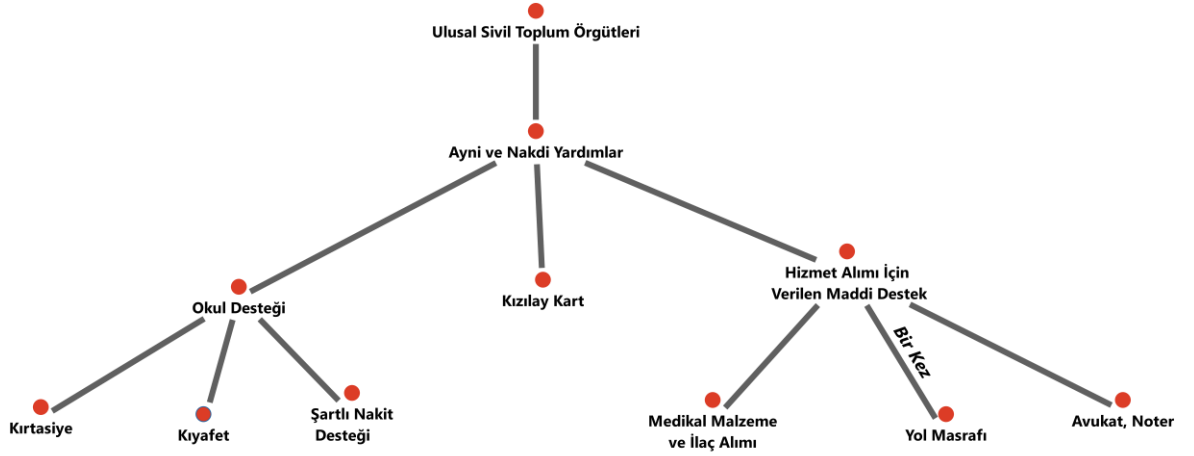
Psikoloğumuz var. Bunlar kendi içlerinde kişinin ihtiyacına göre birbirlerine yönlendirme yapıyorlar (STÖ Temsilcisi 1).

Yerel Dernek Yöneticisi 2'nin eleştirilerinde de hatırlanacağı üzere, bağış ve yardım üzerinden şekillenen yerel derneklerin hizmetlerini, başka bir deyişle hangi kriterlere göre yardım yapılacağını, kime, nasıl, ne şekilde yardım yapılacağını dernek temsilcilerinin ya da üyelerinin inisiyatifine bırakılmasına yol açmaktadır. Bu süreç ulusal sivil toplum örgütlerinde ise, vaka ya da saha çalışanı, sosyal çalışmacı gibi profesyonellerin değerlendirmelerine tabii tutulmakta, ihtiyaç saptaması yapılmakta ve ihtiyaca göre hizmet verilmektedir.

Bu bağlamda mesleki profesyonelliğe bağlı olarak, hizmet alıcılarının ve ihtiyaçların belirlenme kriterleri sorunu, verilen hizmetlerde bir standardizasyonun olması, hizmet alıcılarının ve verilen hizmetlerin kayıt altına alınması, bu sivil toplum örgütlerinin bağlı oldukları projelere ve genel merkezlere rapor veriyor olması, hizmet süreçlerinin denetimi ve şeffaflığı gibi sebeplerle daha az sorunlu bir sürecin yürütülmesini ortaya çıkarmaktadır. Benzer şekilde, yerel dernekler tarafından verilen hizmetlerin "yardım ve bağış" başlığı altında kavramsallaştırılması, kaynakların dağıtımında "planlama" ve "sürdürülebilirlik" konularını gündeme getirmektedir. Başka bir deyişle, bağış sona erdiğinde, yardımda sona erebilmektedir. Proje bazlı çalışan ulusal sivil toplum örgütlerinde "planlama" bir sorun olarak karşımıza çıkmaya da, projelerin bitimi durumunda "sürdürülebilirlik" bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Konya'da çok sayıda göçmene hizmet veren ve görüşme yapılan kuruluşlardan birinin kapanması söz konusudur.

Sonuç olarak, yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütlerinin işleyiş mekanizmalarındaki en temel fark sermaye kaynağı olmakta, bu farklılık ise sığınmacılara sağlanan hizmetlerin "yardım dağıtmak" ve "hizmet vermek" olarak ayrışması şeklinde karşımıza çıkmakta, dernek yöneticilerinin anlatılarında bu ayrım çeşitli biçimlerde görülmektedir. Ulusal sivil toplum örgütlerinin Suriyeli sığınmacılara verdikleri hizmetlerin anlatılacağı çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu kavramsallaştırmanın örnekleri daha açık olarak görülecektir. Çalışmanın bir sonraki bölümü Konya'daki sivil toplum örgütlerinin Suriyeli sığınmacılara sunduğu hizmet sürecine odaklanmaktadır. Ulusal sivil toplum örgütlerinin aynı ve nakdi hizmetleri şekilde gibidir:

Şekil 3.6.1.1. Mesleki Profesyonelliğe Dayalı Hizmet Verme Süreci: Ayni ve Nakdi Yardımlar ve Uyum Çalışmaları.

Ulusal Sivil Toplum Örgütlerinin Ayni ve Nakdi Yardımları: Kızılay Kart, Okul Desteği, Medikal Yardımlar

Konya'da bulunan sivil toplum örgütlerinin yiyecek ve eşyaya yönelik hizmetleri, gıdayı ya da eşyayı bizzat danışana teslim etmek üzerinden gerçekleşmemekte, bu süreç daha çok bu ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri maddi destekler ya da Kızılay Kart aracılığıyla yapılmaktadır. Çalışmanın bir sonraki bölümü ulusal sivil toplum örgütlerinin ayni ve nakdi desteklerine odaklanmaktadır.

Kızılay Kart

Katılımcıların Türkiye'de Suriyelilerin ulaştığı en önemli hizmetlerden biri olarak gördüğü 2016 yılında uygulamaya konulan Kızılay Kart hizmeti, ülkede bulunan sığınmacıların barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarına Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı (SUY) kapsamında, ihtiyaç sahibi sığınmacılara verilen hizmetleri tanımlamaktadır. Program web sitesinde, programın içeriği ve amacı şu şekilde tanımlanmıştır:

Türkiye'de uluslararası koruma veya geçici koruma statüsü altında yaşayan sığınmacılardan, yardıma en çok ihtiyaç duyanların temel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan insani nakit yardım programıdır. SUY, Türkiye'de Uluslararası Koruma veya Geçici Koruma altında yaşayan ve yardıma ihtiyacı olan ve kamp dışında yaşayan tüm yabancı uyruklu kişilere nakit yardımı sağlamakta ve gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını onurlu bir şekilde karşılanmasına olanak vermektedir.

SUY kapsamında verilen Kızılay Kart; kaydını yaptırmış ve Yabancı Kimlik Kartına sahip sığınmacıların belirli kriterleri sağladığı koşullarda her ay içine 120 TL yatırılan ve sığınmacının temel ihtiyaçlarını karşıladığı bir karttır. Kızılay Kart ve

kartın dağıtım süreciyle ilgili işlemler sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarıyla ve Kızılay'la işbirliği içerisinde gerçekleştiğinden, SYDV temsilcisinin Kızılay Kart ile ilgili anlatıları bu bölüme dahil edilecektir. SYDV yetkilisi Kızılay Kartı ve kartla ilgili tamamlanma süreçlerini şu şekilde açıklamıştır:

İlk önce Göç İdaresi'nden bir kimlik alması, adres kaydı yaptırması ve bize bildirmesi. Sonra bizim matbu bir evrakımız var. Hiçbir boşluk bırakmadan doldurması halinde, bu evrak 14 sayfadan oluşuyor. Genel müdürlüğümüzün taslağı hazır. Türkçe değil, Arapça dolduruyorlar. Tercümanımız kontrol ediyor. Doğruysa işlemi sisteme giriyoruz. Evrakını kişinin beyanına göre aldıktan sonra ilk toplantıda bizim sosyal inceleme kriterlerimiz var. Onları uyguladıktan sonra, ilk toplantıda heyet kararı uygunsa uygun, retse ret cevabını verdikten sonra bir hafta içinde cevabını veriyoruz biz kişiye. Şartlar tuttuğu zaman o kişiye 120 TL para veriliyor. Beş kişi kalıyorsa bu aile, bizden aylık 600 TL alıyor. Yani onlar Halk Bankası Kızılay Kartı ile her ay ilgili bankanın ATM'lerinden çekiyorlar.

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, hizmetler kamusalallaştıkça ya da uluslararası yönetmeliklere dayanan ulusal sivil toplum örgütleri aracılığıyla tanımlandıkça, yüz yüze görüşmeler, müracaatçının kendi dilinde kendini ifade edebilmesini sağlayan formlar ve belirli kriterlere dayanan sosyal incelemeler karşımıza çıkmaktadır. Bir önceki bölümde de belirtildiği üzere bu ulusal sivil toplum örgütlerini diğer hizmet sağlayıcılarından ayıran en önemli farklardan biridir. Bahsedilen şartları ve kriterleri SYDV yetkilisi şu şekilde açıklamıştır:

1-Ailede tek bayan varsa direkt bağlıyoruz.

2-%40 üzerinde engelli bir veya iki fark etmez, hiçbir kriter bakmadan bağlıyoruz. Engelli olduğu için direkt bağlıyoruz.

3-Onsekiz yaşından küçük üç çocuğu varsa ve iki kişi (kendi ve beyi) daha beş direkt bağlayabiliyoruz.

4-İki çocuğu iki de kendileri, bir de 60 yaşından büyük dede veya nine varsa şarta bakmadan yine bağlıyoruz. Sistem kabul ediyor.

5-Bir de bağımlılık oranı var. Toplam kişi sayısı bölü 18-59 yaş arası engelli olan var mı? Tekrar çıkan sonucu da bölüyoruz tekrar. 18-59 yaş arası, çalışan durumda olan var mı? Bağımlılık Oranı 1.5e eşitse, bu Kızılay yardımını direkt bağlayabiliyoruz. Ama 1.33 - 1.47 olursa bağlanmıyor. 1.5 ve üzeri varsa direkt bağlıyoruz.

Katılımcının anlatısı, Kızılay Kart'ın bağlanmasında ekonomik bağımlılığın yanı sıra, sığınmacıların dezavantajlılık ve incinebilirlik durumlarının göz önüne alındığı, yalnız kadın olmak, çocuk olmak, engelli olmak ve yaşlı olmak kriterleri

gözetildiğini göstermektedir.

Konya'da Kızılay Kart ile ilgili işlemler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından yürütülmektedir. Konuyla ilgili ulusal sivil toplum örgütleri ev ziyaretleri ve ihtiyaç analizi yapmaktadır. Bu bağlamda ulusal sivil toplum örgütleri, Kızılay Kart'ın sağlayamadığı destekleri de sağlamaktadır:

Kızılay Kart verilen ailelerin bir takım sosyal desteklere ihtiyacı olabiliyor, onlar saptandığı zaman onları güçlendirmeye yönelik faaliyetler. O da bazen kart alamamakla ilgili oluyor, kart alanlarda da bunun yeterli olmadığı durumlar olabiliyor. Ayda 120 TL ya da bir de 3 ayda bir ekstra yüklemeler yapılıyor, o da zaten çok cüzi bir miktar (STÖ Temsilcisi 2).

Konya'da Suriyelilere doğrudan verilen maddi destek Kızılay Karttır. Ancak Kızılay Kartın verilmediği ya da eksik kaldığı durumlarda devreye diğer STÖ'ler, SYDVler ve yerel yönetimler girmektedir. Konuyla ilgili detaylı bilgi yerel yönetimler ve kamu başlıkları altında tartışılmaktadır.

Okul Desteği

Maddi yardımlar statüsünde sayılabilecek diğer yardımlar Kızılay'ın ve SYDV'nin işbirliği içerisinde yürüttükleri Şartlı Nakit Desteği Vaka Takibidir. SYDV temsilcisi bu desteği, okula giden çocukların okula devamı ve okullulaşmalarının desteklenmesi adına verilen bir destek olarak tanımlamış, yapılan desteği şu şekilde açıklamıştır:

Eğer çocuk erkekse ve ilkokuldaysa 35 TL, kızsı 40 TL, aylık. Eğer lisedeyse, erkek olursa 50 TL, kız olursa 60 TL aylık. Bu iki ayda bir yatıyor. Aynı Kızılay Kart var, Kızılay Kart aracılığıyla hesaplarına yatıyor. Biz herhangi bir paraya müdahale etmiyoruz.

Benzer şekilde, konuyla ilgili aileleri bilgilendirmek ve çocukların okula devamını sağlamak için ev ziyaretleri yapılmaktadır:

Aslında Türkiye'de dezavantajlı yani sosyo-ekonomik durumu düşük olan öğrencilere yıllardır sağlanan bir hizmet. Ama Suriyelilere bu sağlanamıyordu. Bu da aslında Geçici koruma altındakilerin sisteme entegrasyonu ile alakalı ve bütçesel bir problemdi. Şimdi gelinen noktada 2016 Mayıs ayından itibaren UNICEF, ASPB ve Kızılay ortaklığında bu destek Suriyeli öğrencilere de verilmeye başlandı. Dolayısıyla Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) 'ndeki öğrencilerde sisteme entegre edildi ve onlara da destek sağlanıyor şimdi. Fakat bu pratikte bu şekilde uygulanamayabiliyor. Bir nevi aslında kayıt problemleri yaşanabiliyor, ya da ailenin bu durumdan haberi olmayabiliyor, ya da

zaten devamsızlık en çok karşılaştığımız şey. Ayda 4 defa devamsızlık hakkı var teoride, ama raporlu olmasına göre inisiyatif alınabiliyor. Bu durumda da aslında çocuk devamsızlık yaptığında kesilmiyor, sadece donuyor. Biz bu durumda okula gitmeyen çocukların listeleri bakanlık tarafından bizimle paylaşılıyor, biz de ev ziyareti yapıyoruz bu çocukların hanelerine, ve onları tekrar okula kazandırmaya çalışıyoruz (STÖ Temsilcisi 2).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, yerel derneklerin kırtasiye yardımından farklı olarak ulusal sivil toplum örgütleri çocukların okullulaşması ve okula devami için her ay belirli bir miktar para desteği sunmakta, çocukların okula devam edip-etmediklerini izlemekte, okula devam etmeyen çocuğun okula devamını sağlamaya çalışmakta, aynı zamanda aileleri konuyla ilgili bilgilendirmektedir. Çocukların okula devam etmediğinin tespit edilmesiyle maddi desteğin dondurulması, ailelerin hem bu hizmetlerden yararlanıp, hem de çocuklarının okula göndermemeleri gibi durumların oluşmasına karşı koruyucu önleyici bir mekanizma işlevi görmektedir. Bu bağlamda, çocuklara doğrudan verilen kırtasiye ya da kıyafet yardımı önemli olmakla birlikte, çocukların okullulaşmasını sağlayan, okula devamlarını takip ederek aileyi maddi anlamda güçlendiren bir vaka yönetimi sisteminin oluşu ulusal sivil toplum örgütlerinin en güçlü yanlarından biri olarak görülmektedir. Benzer şekilde, yapılan bu vaka yönetimi sayesinde ailenin varsa diğer ihtiyaç ve sorunlarının tespit edilmesini ve çözülmesini sağlamaktadır.

Hizmet Alımı İçin Verilen Maddi Destek

Aynı ve maddi destek kategorisindeki son hizmet, ulusal sivil toplum örgütlerinin ihtiyaç halinde Suriyelilere medikal ihtiyaçlar ve bazı durumlar için sağlanan yol parası, avukat ve noter ücreti için sunulan maddi desteklerdir. Bu destekler içinde ortaya çıkan en önemli ve düzenli maddi destek ise medikal ihtiyaçlar için sağlanan hizmetlerdir: *"Medikal yardım gibi, reçetesi alamıyor ya da engelli sağlık raporuna ihtiyacı var ama alamıyorsa bu konuda maddi yardımda bulunuyoruz" (STÖ Temsilcisi, 1).*

Çalışmanın literatür kısmından da hatırlanacağı gibi, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin birincil basamak sağlık hizmetlerine ulaşmaları devlet tarafından karşılanmaktadır. Ancak protez, tekerlekli sandalye gibi medikal malzemeler devlet tarafından karşılanmamaktadır. Bu bağlamda görüşülen ulusal sivil toplum örgütlerinin medikal malzeme ya da medikal malzeme alımı için yaptıkları ekonomik destek hayati görülmektedir:

Bir hepatit-c hastası var, bu kişinin tedavi olması lazım ama tedavisi mümkün olmuyor, yurt dışından geliyor ilaçları, normalde Türk vatandaşlarına ilacın ödemesi yapılırken, bunlarda yapılmıyor. Dolayısıyla insanlar tedavi olamıyor (STÖ Çalışanı 1).

Yapılan görüşmeler sonucunda, ulusal STÖ'lerin sundukları maddi desteklerin genellikle medikal ihtiyaçlara yönelik olduğu görülmektedir. Ancak bazı ulusal sivil toplum örgütleri "avukat hizmeti", "noter hizmeti" gibi hizmet alımı yapıldığı durumlarda tek seferlik olmak üzere maddi destek sağlamaktadırlar:

Nakit temelli bir destek. Burada da hukuki destek verilmesini sağlıyoruz, avukat masrafı, noter masraflarını karşılayabiliyoruz. Sağlık desteği sağlayabiliyoruz, sağlık desteği de bazen medikal malzeme, bazen ilaç, bazen tekerlekli sandalye olabiliyor. Bunun dışında eğitim desteği sağlıyoruz. Yani konaklamaya girmeyi tercih etmiyoruz, konaklama desteğimiz pek bulunmuyor. Ya da bir defaya mahsus, acil bir durum söz konusuysa yol masrafını karşılıyoruz kişinin (STÖ Temsilcisi 2).

Görüldüğü üzere ulusal sivil toplum örgütlerinin maddi yardımları temel ihtiyaçları karşılamak üzere verilen Kızılay Kart, okul desteği ve hizmet alımı için verilen maddi destekler etrafında şekillenmektedir. Bir önceki bölümde de anlatıldığı üzere yerel derneklerde benzer ayni ve nakdi destek sağlamaktadır, ancak maddi desteğin mesleki profesyonelliğe dayanan bir "vaka yönetimi" çerçevesinde verilmesi, öncelikle hizmet alanları güçlendirici bir işlev görmekte, aynı zamanda aile de ihtiyaç sahibi başka bireylerin bulunması durumunda onlara da hizmet götürülmesini sağlamaktadır. Başka bir deyişle, vaka takibinde sergilenen bütüncül bir yaklaşımla "kayıp vakaların" önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Benzer şekilde, ayni ve maddi desteğin çocukların okula devamı gibi belirli şartlara bağlanmasının ve hizmetin bu şartlar dahilinde verilmesinin, yine hizmet alanları ve çevresini içeren güçlendirici bir yaklaşım olduğunu düşünülmektedir.

Ulusal sivil toplum örgütlerinin yardımı doğrudan vermek yerine, belirli şartlara bağlayarak sağladığı ayni ve maddi desteklerin Suriyeli sığınmacıların uyum sürecine "aidiyet" açısından katkı verdiği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, bireylerin kendi ihtiyaçlarını kendilerinin belirleyip kendilerinin almasının bireylerde aidiyet duygusu yaratacağı söylenebilir. Bireyler kendine ait mallara sahip oldukça ya da kendi kiralarını kendileri ödedikçe, bunun dolaylı bir şekilde topluma aidiyet yaratacağı, bunda uyum süreçlerine katkı vereceği düşünülmektedir. Benzer bir şekilde, bu ihtiyaçları karşılayabilmek için gittikleri dükkan, market ya da benzeri yerlerde "var olabilmenin" bu bireyleri pasif bir yardım alıcıdan, aktif bir özneye

dönüştürdüğü söylenebilir. Yine alışveriş yapmak gibi sosyal hayatın içerisine dahil olabildikleri aktivitelere katılabilmeleri, aktif bir özne olma sürecinin bir göstergesi olarak okunabilir. Bu bağlamda yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütlerinin aynı "aynı ve nakdi yardımı" yaptığı koşullarda bile, ulusal sivil toplum örgütlerinin sığınmacıların güçlendirilmesi ve uyum sürecinde uzun vadede çok daha etkili olacakları düşünülmektedir.

Eğitim desteği açısından yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütleri karşılaştırıldığında, yerel derneklerden farklı olarak ulusal sivil toplum örgütlerinin okullulaşmaya sürekli ve düzenli bir destek verdiği görülmektedir. Başka bir deyişle, çocuklara kırtasiye desteği sunmanın ötesinde, çocukların okullulaşmaları için çalıştıkları, çocukların okula kaydına ve devamına destek sundukları görülmüştür.

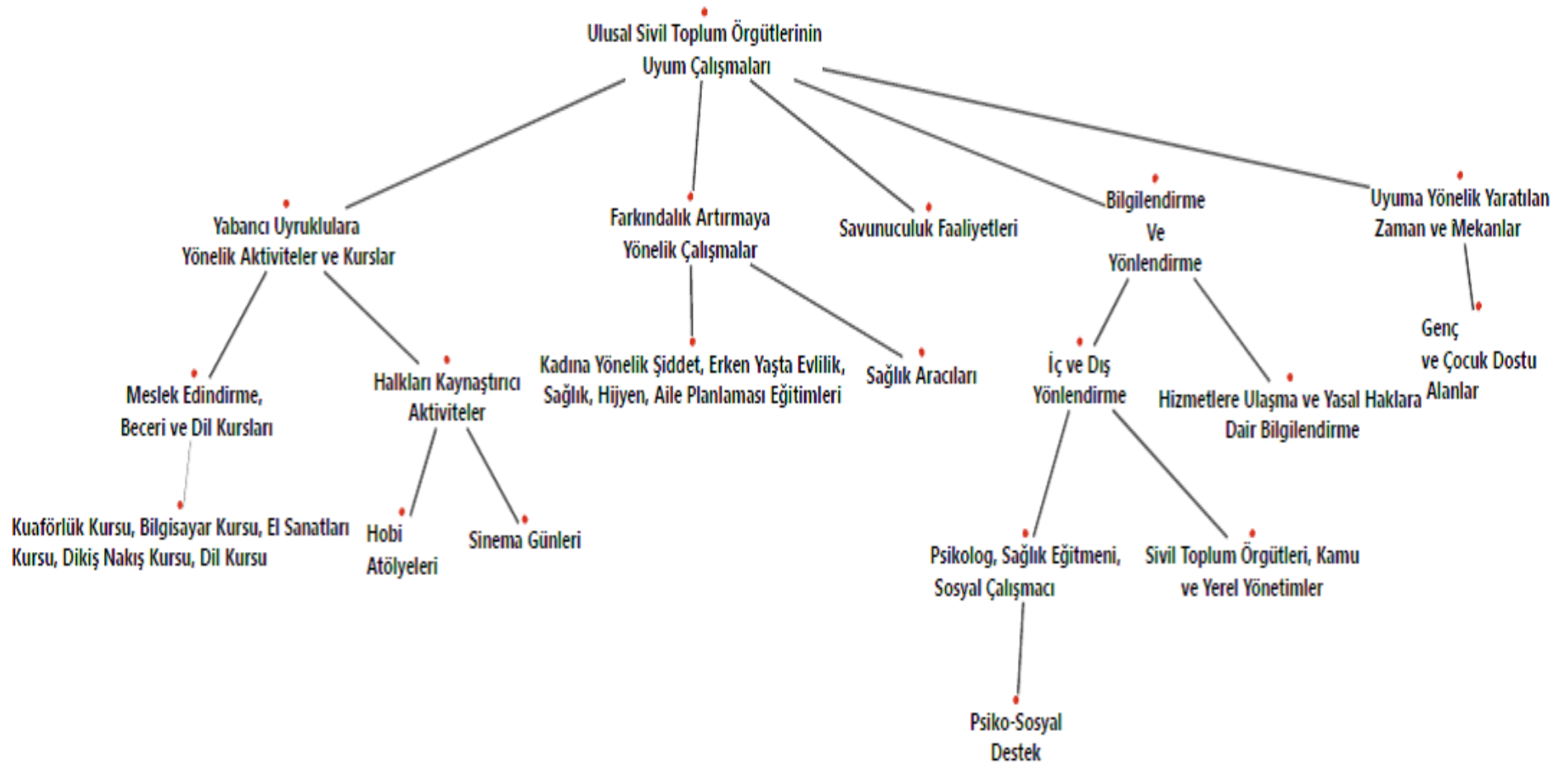
Son olarak, ulusal sivil toplum örgütlerinin medikal malzeme sağladığı ya da hizmet alımı için nakit yardım yaptıkları görülmektedir. Yerel dernekler de medikal malzeme ihtiyacı durumunda müracaatçıları ulusal sivil toplum örgütlerine yönlendirmektedir. Bu konu araştırmanın bir sonraki bölümü olan bilgilendirme ve yönlendirme hizmetlerinde anlatılmaktadır.

Sonuç olarak, sivil toplum örgütlerinin Suriyelilere sundukları hizmetler benzerlik gösterse de, hizmetleri sunma biçimleri ve örgütlenme biçimleri açısından farklılıklar arz etmektedir ve bu farklılıkta verilen hizmetleri ve hizmet verme sürecini belirlemektedir. Uluslararası fonlarla çalışan ulusal sivil toplum örgütleri, verdikleri hizmetleri belirli bir standardizasyon kapsamında, hesap verilebilirliğin öncelikli olduğu, hizmet alan/ alacak olan kitlenin hizmet ihtiyacının ve hizmet verenlerin profesyonelliğinin meşru olması gereken, bu bağlamda hizmetlerini ve faaliyetlerini şekillendiren bir yapıya sahiptir. Benzer şekilde, mesleki profesyonellik bağlamında görev tanımlarının belirli olduğu ve bu tanımlara göre iş bölümünün yapılarak ekip çalışmasının yürütüldüğü, yapılan çalışmaların ise hesap verilebilirlik ve şeffaflık kapsamında raporlandığı bir organizasyon biçimine sahiptir. Bu organizasyon biçimi ise verilen hizmeti şekillendirmektedir. Hizmet verenlerin meslek elemanı olması, verdikleri hizmetleri “vaka yönetimi” çerçevesinde yapmaları ve “kayıt” altına almaları bu örgütlerin her vaka ve her faaliyet için “hesap verebilir” olmasını mümkün kılmaktadır. Yerel dernekler ise hayırseverlik bağlamında, gönüllüğe dayalı bir yardım süreci yürütmektedir. Kendilerine başvuran, bazen kendilerinin tespit ettiği kişilere yardım götürmekte, müracaatçılarıyla “yardım alan” ve “yardım veren” bireyler olarak ilişki kurmaktadır. Benzer şekilde, yerel

derneklerde karar alma mekanizmaları, bir ekip çalışmasının ürünü olmaktan ziyade, yerel dernek başkanlarının insiyatifindedir. Araştırmanın çalışma yaşamı, şiddet, barınma gibi temalarından da hatırlanabileceği gibi, bu durum Suriyeliler’i ihmal ve istismara açık bırakabilmektedir.

Ulusal Sivil Toplum Örgütlerinin Uyum Çalışmaları

Kamu ve yerel yönetimlerden ziyade sivil toplum örgütlerinin uyum çalışmaları başlığı altında sağladığı hizmetler genel olarak psiko-sosyal destek, yabancı uyruklulara yönelik aktiviteler ve kurslar, halkları kaynaştırıcı aktiviteler, farkındalık eğitimleri ve savunuculuk faaliyetleri olarak özetlenebilmektedir. Bireylerle sosyal hizmet açısından değerlendirildiğinde, kuruluşlar genel olarak vakalarla çalışmak üzere psikologlara ya da sosyal çalışmacılara yönlendirme yapmaktadırlar. Gruplar ve topluluklarla çalışma düzeyinde ise kuruluşlar meslek edindirme kursları, hobi atölyeleri, vatandaşlar ve yabancı uyrukluları kaynaştırıcı aktiviteler ve sağlık, şiddet gibi konularla ilgili farkındalık eğitimleri düzenlemektedirler. Makro düzeyde yapılan uyum çalışmaları için başat sayılabilecek savunuculuk çalışmaları ise genel olarak katılımcılar tarafından bahsedilmiş, ancak savunuculuk faaliyetleri altında başlıklandırılacak bir hizmetten bahsedilmemiştir. Konya’da tek bir ulusal sivil toplum örgütü tüm faaliyetlerini savunuculuk başlığı altında birleştirmiş, Suriyelilerin Türkiye’deki “kimlik kazanma” sürecinde başrol oynadıklarını ifade etmiştir. Bu bilgiler ışığında çalışmanın bu bölümü ulusal sivil toplum örgütlerinin uyum çalışmalarına odaklanmaktadır. Ulusal STÖ’lerin uyum çalışmaları aşağıdaki gibidir:

Şekil 3.6.1. 1. Ulusal Sivil Toplum Örgütlerinin Uyum Çalışmaları.

Uyum Çalışmalarının Kadınlaşması: Kurslar ve Aktiviteler

Ulusal STÖlerin uyum çalışmalarının başlıcalarını; meslek ve dil kursları ve film izlemek gibi sosyal aktiviteler oluşturmaktadır. Katılımcılar bu hizmetlerin kadınların basitçe film izlemesi ya da kursa katılmasından daha fazlasını amaçladığını, kadınların sosyalizasyonu, hizmet faydalanıcılarının kuruluşları ve verilen hizmetleri tanınması, benzer şekilde hizmet verenlerin, hizmet verilen/verilecek nüfusu tanınması anlamına geldiğini vurgulamışlardır. Katılımcılar ayrıca hizmetlerinden yararlananların daha çok kadın ve çocuklar olduğunu belirtmişler. Bu zeminde araştırmanın bu bölümü, uyum çalışmalarının nasıl kadınlaştığını verilen hizmetler ve veriliş biçimi üzerinden anlatmaktadır.

Ulusal STÖ'lerin uyum çalışmalarını, öncelikle sığınmacıların STÖ'leri ve işleyiş mekanizmalarını öğrenebilmelerini ve güven ilişkisi kurmalarını, Suriyelilerle ve Türkiyelilerle bir araya gelmelerini, bir meslek ya da hobi edinmelerini sağlayacak kurslar ve oluşturmaktadır:

Psiko-sosyal aktiviteler düzenleniyor burada, Türkiye'de entegrasyonu sağlamak amacıyla bazı etkinlikler düzenleniyor. Biliyorsunuz ki Türkiye de maalesef Türk vatandaşlarının yabancı uyruklulara karşı olan tavır ve tutumu işleri hayli zorlaştırıyor. Hani bir kaynaştırma olsun, en azından yabancı uyruklulara karşı bakış açısını değiştirmek ve daha iyi bir bakış açısı elde etmek için çeşitli çabalarımız var. Bu konularda etkinlikler düzenliyoruz. Amacımız esasında bu. Suriyelileri ele alıyorum, şu an ülkesine çoğu geri dönemeyecek durumda, Türkiye'de yaşayacaklar ve bundan sonraki süreçte buraya her açıdan alışmaları gerekiyor (STÖ Çalışanı 1).

İlk aşamada bizim en başından beri burada kurslarımız var. Bu kurslar: Mutfak atölyesi, el sanatları kursu, Türkçe kursu, kuaförlük kursu, bilgisayar kursu, İngilizce kursu açtık bir dönem kapattık sonra. Kurs bitti tekrar talep olmadı. Bu arada biz bu kursu açmadan önce mutlaka talepleri değerlendiriyoruz, talebe göre açıyoruz. Ama ilk aşamada kişilerin sosyalizasyonunu sağlamak için kurslar bizim için bir nevi araçtı. Yani o kişiye psikolojik ilk yardım desteğini sağlamak için onu gözlemliyor olmamız lazımdı. Çünkü kişinin böyle bir desteği alması için onun istiyor olması gerekli ya, bir nevi istemesini sağlamaktı burada kurduğumuz ilişkilerle ya da burada böyle bir yardımı alabileceğini bilmesini sağlamaktı (STÖ Temsilcisi 2).

Görüldüğü üzere, ulusal STÖ'lerin uyum çalışmalarındaki temel hizmetleri genel olarak kadınlara ve çocuklara yönelik kurslar ve aktiviteler olmaktadır. Bu noktada kuruluşların cinsiyet ayırt etmeksizin her kesimi hedeflediğinin, ancak çalışmanın sosyal yaşam kısmından da hatırlanabileceği üzere düzenlenen aktivite ve kurslara daha çok kadın ve çocukların geldiğinin altını çizmek önemlidir. Bu durumda erkeklerin çalışırken, kadınların evde oturmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Kurslar dışında en düzenli ve devamlı olarak görülen hizmet film izlemek gibi aktiviteler olmaktadır:

Kursalar dışında da düzenli aktiviteler var. Örneğin işte kadınlara ya da işte karışık bir şekilde kadın ve erkek olmak üzere daha çok kadınlar katıldığı için bir süre sonra kadınlara yönelik aktiviteler, film aktiviteleri bahsettiğim. Onlar düzenli mesela her Perşembe oluyor. Çocuklar için ayrı seans, işte yetişkinler için ayrı seans oluyor. Onlara da hani sadece Suriyeliler değil, diğer çocuklar da katılıyor. Uluslararası korumadaki çocuklar. Bunlar da böyle hani daha düzenli diyebileceğimiz aktivitelerden. Onun dışında bir satranç kursumuz vardı. Bu sömestrden hemen önce bitti. Sömestrde turnuvasını yaptık (STÖ Temsilcisi 1).

Sivil toplum örgütlerinin uyum çalışmaları incelendiğinde ortaya çıkan ilk sonuç uyum çalışmalarının kurslar ve faaliyetler üzerinden gerçekleşen "sosyalizasyon" üzerinden şekillendirildiğidir. Açılan kurslar ve film izleme gibi faaliyetler sığınmacıların kendi deneyimlerini paylaşan kişilerle beraber sosyalleşmelerine, dolayısıyla kendilerine yeni sosyal destek mekanizmaları kurmalarına yol açmaktadır. Benzer şekilde, bu kurs ve aktiviteleri kendi var olan sosyal destek mekanizmalarına aktararak daha fazla bireyin bu hizmetlerden yararlanmasını sağlamakta ve hizmetin yaygınlaştırılmasına zemin hazırlamaktadır. Kadınların bu aktivitelere katılmaları, bir yandan da ulusal sivil toplum örgütlerine, çalışma tarzlarına ve orada çalışanlara aşina olmalarını sağlamaktadır. Benzer şekilde, ulusal sivil toplum örgütlerinin de faydalanıcılarını tanımalarını ve ihtiyaçlarını anlamaları için bir fırsat yaratmaktadır. Dolayısıyla ulusal sivil toplum örgütleri ve kadınlar arasında bir güven ilişkisi kurulmaktadır. Aktivitelere katılanların çoğunluğunun kadın olması, aynı zamanda ulusal sivil toplum örgütlerinin hizmetlerinden doğrudan yararlananların çoğunlukla kadın olmasının bu bulguyu doğrular nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Benzer şekilde, çoğunluğu çalışma yaşamına dahil olmayan Suriyeli kadınlara verilen "kuaförlük kursu" gibi meslek edindirme kursları, kadın kısa

vadede çalışmayacak olsa bile, çalışmak istediğinde bir iş becerisine sahip olmasını sağlamaktadır. Bunun da ötesinde, Konya'daki kuaförlerde genellikle kadınların çalıştığı ve müşterilerinin de kadın olduğu düşünüldüğünde, "kadın-erkek" birarada çalışmaya karşı olabilen Suriyeli kadınların çalışma yaşamına önyargılarının kırılabilmesi mümkün olmaktadır. Benzer şekilde kadınların katıldığı "örgü" ya da "dikiş-nakış" kursları kadınların evden çalışabilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu görüş, kadınları belirli işlere ya da ev içine hapsetmek olarak okunabilse de, bahsi geçen faaliyetlerin kadınların üreterek kendilerini gerçekleştirmesine ve kendi ayakları üzerinde durabilmelerine yardım edecek dolayısıyla onları güçlendirecek bir adım olarak yorumlanmaktadır. Nitekim bir sosyal çalışmacı bu şekilde çözülen bir çocuk işçi vakasını şu şekilde anlatmıştır:

Ben de düşünüyorum özellikle kurslarda istihdam çok yeni bir şey ama doğrudan istihdam olmasa bile özellikle kadın bireylere, mesela biz vakalara gittiğimizde kültürel anlamda zaten dışarı çıkıp çalışmayı kendileri tercih etmiyorlar. Ama kurslar sayesinde, bazen öyle yönlendirmeler yapabiliyoruz, örgü bilmeyenler örgü öğrendikten sonra mesela onların satışını yapabilirsiniz ya da bir kuaförlük kursunda mesela sertifika sahibi olursanız sadece kadınların olduğu yerlerde çalışabilirsiniz diyoruz. Böyle çözülen bir çocuk işçi vakamız vardı mesela. Çocuk o şekilde çalışmaktan alı konulmuştu. Çocuğun annesi bir şekilde sosyal hayata dahil olmuş ve çalışmaya başlamıştı (STÖ Çalışanı 2).

Annenin çalışma yaşamına girmesiyle çözülen çocuk işçi vakasının, ulusal sivil toplum örgütleri çalışanlarının kültürel yetkinlik içerisinde, Suriye kültürünün getirdiği “kamusal-özel alan” ayrımına ya da kültürlerine doğrudan bir müdahalede bulunmadan ürettikleri çözümlere bir örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla ulusal sivil toplum örgütlerinin kadınları kendi hizmetlerinden yararlandırarak güçlendirdikleri ve kültürel yetkinlik içerisinde sorun ve ihtiyaçlarına cevap vererek uyum çalışmalarını sürdürdükleri gözlemlenmektedir.

Uyuma Yönelik Yaratılan Zaman ve Mekanlar: Genç ve Çocuk Dostu Alanlar

Ulusal STÖ'lerin hizmetlerinden yararlananların genellikle kadın olması ve Suriyeli kadınların ev bakımı ve çocuklardan sorumlu olması, kadınlara yönelik aktiviteler planlanırken çocuklarının bakımını sağlayacak yerlere ihtiyaç duyulmasını beraberinde getirmiştir:

Çocukları olduğu için sürekli gelemiyorlar. Kursa gelen faydalanıcılar “çocuklarımızı nereye bırakacağız?” diyorlar. Mesela geçen sene burada mutfak eğitimi çok verimli geçmiş. Biraz daha sosyalleştiler. Bizim dışımızda sanırım başka yere gidemiyorlardı. Burada çok rahat ettiler. Biraz daha sosyalleşmeye ihtiyaçları var (STÖ Çalışanı 3).

Bu sosyalleşme ihtiyacını fark eden sivil toplum örgütleri, hem bu ihtiyaca yönelik hem de çocuklara yönelik aktivite ve eğitim alanları oluşturmuşlardır:

Kurslara katılan kadınların birçoğunun ilk aşamada çocukları olduğu için kurslara katılmadığını fark ettik. Yani bu aslında bilinen bir şeydi ama bizde böyle bir durum söz konusu oldu. Biz de bu kadınların sosyalizasyonunu sağlamak için dedik ki başka bir alan oluşturalım çünkü eğer mesela o sırada Çocuk Dostu Alan’da 9-13 yaş grubunun bir programı varsa, biz oraya 8 yaşındaki çocuğu dahil edemiyoruz. Ama eğer kadının da 8 yaşında çocuğu varsa, kadın programa gelmemeye karar veriyor falan. Başka bir alan oluşturalım bu alan daha çok kreş gibi olsun. O annenin o sırada kurstayken çocuğunun zaman geçirmesini sağladığı bir alan olsun. Bu mantıkla da bir çocuk etkinlik alanımız var ve ebeveynler buradayken çocuklarının bakımını sağladığı bir alan. Bir nevi kreş gibi ama tek şartımız annenin ya da babanın burada oluyor olması. Yani bırakıp gidemiyor. Ama çocuk dostu alana bırakıp gidebiliyor, çünkü o çocuğun programı. O çocuğun o annenin alıp bırakması gerekiyor (STÖ Temsilcisi 2)

Görüldüğü üzere, çocuklara yönelik açılan bu alanlar, hem kadınların psiko-sosyal aktivitelere katılmalarını ve sosyalleşmelerini sağlamakta, hem de çocukların diğer çocuklarla etkileşime girebildiği ve anne-babalarının yokluğunda güvenli olduğu bir alan görevi görmektedir. Çocuklara yönelik uyum ve enformel eğitim bağlamında yine kurslar ve eğitimler sağlandığını ifade eden temsilci çocuk ve genç dostu alanları şu şekilde betimlemektedir:

Çocuk dostu alanlar (4-13 yaş grubu) çocuklara hitap ediyor. Buradaki çocuklar 4-8-9-13 yaş olarak gruplandırılıyor ve yaşlarına göre interaktif eğitim modülleri var ve o modüllere göre eğitim alıyorlar. Buradaki eğitim tabii ki enformel bir eğitim. Amaç buradaki çocukların savaş travmasıyla baş edebilmelerini sağlamak, toplumla uyumlarını sağlamak ya da bizim çocuklarda gördüğümüz spesifik sorunları varsa müdahale planları oluşturuyoruz. Bu bazen psikologlarımızla birlikte oluyor. Oyun terapileri uyguluyoruz gibi. Onun dışında 14-18 yaş grubunun hedef kitlesi olduğu genç dostu alanlar var. **Genç dostu alanlarında** da buradaki gençler aslında bizim genç liderlerimiz. Bir nevi gönüllülük faaliyeti ve bu gönüllülük faaliyeti kapsamında biz bu çocuklara biz eğitim veriyoruz. Yine eğitim modüllerimiz var ve biz bu modülleri UNICEF ile beraber oluşturuyoruz. Mesela liderlik eğitimi, gönüllülük eğitimi, akran eğitimleri oluyor çeşitlendirilebiliyor. Burada birazda gençlerin sivil alana katılması ve güçlendirme hizmetini

yaygınlaştırıcı bir rol oynamasına da çalışıyoruz. Psiko-sosyal ilk yardım eğitimi veriyoruz gibi. Bunun dışında onların bizden talepleri olabiliyor. Kurslara dahil ediyoruz. İşte bilgisayar kursu, İngilizce kursu, TÖMER kursu. Onun dışında okula yardımcı etütler. Bunu bazen öğretmenlerimiz aracılığıyla yapıyoruz, bazen de gönüllülerimiz aracılığıyla yapıyoruz. Onun dışında da geziler, faaliyetler gerçekleştiriyoruz. Biraz onların taleplerine göre gerçekleştiriyoruz, bowling mi oynamak istiyorlar bowling oynuyoruz gibi. Zaman zaman onlarla boş vakitte geçirmeye çalışıyoruz gibi çünkü çok vakitleri olmuyor. Boş zamanlarında çoğu zaten çalışmak durumunda kalıyorlar falan (STÖ Temsilcisi 2).

Görüldüğü üzere, çocuk ve genç dostu alanlarda çocuklara yönelik aktivite dolayısıyla çocukları ve gençleri, çocuklarının dolayısıyla da anneleri güçlendirici bir mekanizma rolü görmektedir. Benzer şekilde, kadınların çocuklarını bırakabileceği bir alanlarının olması ve bu alandan yararlanabilmek için o sırada orada olan bir aktiviteye katılıyor olması gerekliliğinin, kadınları doğrudan güçlendirici bir mekanizma işlevi gördüğü düşünülmektedir. Ancak, hizmet almaya başvuranların çoğunluğunun kadın olması, "yardıma ihtiyacı olduğunu ifade edebilenin" ya da "yardım isteyenin" kadın olması, benzer şekilde kadınların ev ve çocuk bakımından sorumlu olması, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü açığa çıkarmaktadır. Bu zeminde, ulusal sivil toplum örgütlerinin hem kadınların sosyalleşme ihtiyacını tespit etmesi, hem de kadınların sosyalleşmesine ve bu kurslara katılabilmesine olanak sağlayan zamanlar ve mekânlar yaratmalarının, ulusal sivil toplum örgütlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar izlediğini göstermektedir. Benzer şekilde, bu toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar çerçevesinde genç dostu alanlarda eğitim alan ve gönüllü lider olan gençlerin aldığı kursların kısa vadede gençlerin eğitimlerine katkı sağlayacağı, uzun vadede ise toplumu dönüştüreceği düşünülmektedir.

Farkındalık Çalışmaları ve Sağlık Araçları

Kadınlara ve çocuklara yönelik kursları, toplumsal cinsiyete duyarlı farkındalık artırıcı eğitimler izlemektedir. Bu eğitimler erken yaşta evlilikle ilgili olabileceği gibi, sağlık, hijyen, aile planlaması gibi konularda da olabilmektedir:

Eşinden belki şiddet görüyor ama bunu çok normalleştirmiş. “Biz de doğrudan insanları hedef almadan ya da onları etiketlemeden nasıl bunun önüne geçebiliriz ?” diye düşünerek bir seminer yapılandırdık. Seminerin başlangıcında da çocuğun tanımından başladık, “15 yaşındaki Umut, 17 yaşındaki Ali bunlar kimlerdir?” Slaytın başlangıcında çocuktan başladık, “çocuk kimdir?” Kime göre çocuk vs. bu

durumlardan bahsettik, mesela slaytın başında 7 yaşındaki Ali, ona herkes “ aa evet, çocuk” böyle tıfil bir tipi var. 16 yaşında Zeynep diyoruz, hatta giyimi de onların kültürüne uygun işte kapalı, öyle bir resim çıkıyor. Çocuk mudur? Yetişkin midir? Diye sordüğümüzde, “aa, yetişkindir”. Hatta işte aralarında tartışma oluyor, biz bunu engellemiyoruz. Aralarında tartışmalarını bekliyoruz, vs. sonuç olarak da, 18 yaşından küçük herkesin çocuk olduğunu orada anlatıyoruz. Önce bir şaşıyorlar, bazıları biliyor oluyor, bazıları bilmiyor oluyor. O zaman daha dikkatlice dinlemeye başlıyorlar (STÖ Çalışanı 2).

Yapılan bu farkındalık eğitimlerinin kısa vade de etkisi hemen görülemeyebirse de, uzun vadede etkili olacağı düşünülmektedir. Nitekim Konya’da ulusal bir STÖ’nün düzenlediği “erken yaşta evlilik” paneline gelen Suriyeli kadınların, panel sonunda kendilerinin çok eşliliğe dahil olduklarını, ancak çocuklarını okutacaklarını, erken yaşta evlendirmeyeceklerini ve başka evlere kuma olarak göndermeyeceklerini ifade ettikleri araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir.

Sağlık ile ilgili farkındalık artırıcı eğitimler ise, katılımcılar tarafından şu şekilde betimlenmektedir:

Sağlık yönlendirmeleri derken dil bilmedikleri için genelde nasıl gidecekleri, hastanede nasıl bir işlemle karşı karşıya kalacakları bilmiyorlar bu konuda açıklamalarda bulunuyorum. Onun dışında zaman zaman eğitimler düzenliyorum. Çünkü yaşadığı-gelmiş olduğu ülke ile burada yaşadığı arasındaki değişik yer olduğu için ekstra Türkiye de neler yapılıyor mesela aşı kampanyası, hangi aşular yapılır, aile planlaması gibi konularda eğitimler veriyorum (STÖ Çalışanı 1).

Onun dışında Sağlık Eğitim Merkezi de yine toplum merkezinin altında bir proje ama ayrı binada. Orada da bir Sağlık Eğitim Merkezimiz var. Sağlık Eğitim Merkezi’ nin de amacı birincil fiziki müdahalede bulunmak değil. Orada sağlık uzmanlarımız çalışıyor ama var olan sağlık problemleri hakkında farkındalık yaratarak aslında müdahale gerektirmeyecek “önleyici” şeyler kazandırmak ve bu anlamda bir bilinç oluşturmak gibi bir amacımız var. Mesela şimdi hijyenle başladık, bütün okullarda GEM’lerden başlamak üzere, diğer Türk okullarında da hijyen eğitimleri veriyoruz ve hijyen kitleri dağıtıyoruz. Onun dışında da aile planlaması, cinsel sağlık eğitimleri, ilk yardım eğitimleri gibi ya da kalıtsal hastalıklar çok olduğu için onlara yönelik eğitimler. Yani en azından onları önleyici şey daha çok aile planlaması ile ilintili oluyor, akraba evliliği, erken yaşta evlilik gibi konulara girmek gerekiyor onlarla bağlantılı olarak da karşılaşılan durumlarda ne yapılması gerektiğine yönelik eğitimler veriliyor (STÖ Temsilcisi 2).

Uyum çalışmaları içerisinde Konya’da iki ulusal STÖ’de de bulunan sağlık araçları yer almaktadır. Aynı yerlerde aynı kişilere tekrar tekrar gidilmesini, başka bir deyişle dublikasyonu önlemek içinse iki sivil toplum örgütü bölgeleri bölüşmeyi

planlamaktadır. Suriyeli gönüllü kadınlardan oluşan bu sağlık araçları bir nevi kanaat önderi işlevi görerek, Suriyelilere bilgi aktarımını sağlamaktadır:

Bizim bulunduğumuz bütün illerde, toplum merkezlerinde var bu sağlık araçları. Burada da aslında sağlık araçlarının görevi enformel bir şekilde bilgi yaymayı sağlamak. Eğitim, seminer gibi değil de, daha böyle Suriyeli oldukları için kendi kültürlerine uygun, ya da onların yanına gitmek, onları buraya çağırmaktan ziyade. Ev ziyaretleri yaparak, evlerde gün yaparak daha enformel eğitim ve bilgilendirmeyi sağlamaya yönelik, kadınların sağlık ile ilgili problemlerinin giderilmesine yönelik bir çalışma. Şu anda bizim 4 tane sağlık aracımız var. Eğitimler alıyorlar zaten ilk eğitimlerini iki hafta önce aldılar şimdide çalışmalara başlıyoruz (STÖ Temsilcisi 2).

Uyum çalışmaları içerisinde kavramsallaştırılan sağlık araçlarının eğitilmesi ve enformel bir şekilde Suriyeli kadınlarla iletişime geçmeleri, hem iletişime geçtikleri Suriyeli kadınlar için bilgilendirici olmakta, hem de onlar için rol model oluşturmaktadır. "Aile planlaması", "erken yaşta evlilik" gibi konularda kültürel olarak Türkiyelilerden farklı geleneklere sahip olan Suriyeli kadınların, bu konularla ilgili kendi içlerinden biriyle konuşmalarının, konuya daha önyargısız yaklaşımlarını sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak ulusal sivil toplum örgütleri ve yerel dernekler, Suriyelilere benzer hizmetler vermekte, ulusal sivil toplum örgütleri yerel derneklerden hizmetlerin verilmiş biçimi ve verilen hizmetler anlamında farklılaşmaktadır. Ancak sivil toplum örgütleri birbirleriyle kamu ve yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde de hizmet verebildikleri gibi, gerekli durumlarda birbirlerine yönlendirme de yapabilmektedirler. Araştırmanın bir sonraki bölümü bu yönlendirme ve işbirliğiyle gerçekleştirilen çalışmalara hizmetlerin verilmiş biçimi göz önünde bulundurularak odaklanmaktadır.

Yerel Dernekler ve Ulusal Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki Ağlarında Bilgilendirme ve Yönlendirmenin Önemi

Yerel dernekler müracaatçıları aynı ve nakdi destek sağlamakta, uyum çalışmaları bağlamında ise kurumsallaşmış ve düzenli bir hizmetleri bulunmamaktadır. Ancak yerel dernekler, ulusal sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve zaman zaman kamu iş birliği ile uyum çalışmaları adı altında toplanabilecek "lisan", "hijyen", "beceri geliştirme" kursları verebilmektedirler. Benzer şekilde yerel dernekler, kuruluşları bünyesinde sağlayamadıkları hizmetlere ve kaynaklara ulaşım için müracaatçılarına bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri

sunmaktadırlar. Bu yönlendirme, kendileri gibi bir yerel derneğe olabileceği gibi, başka bir ulusal sivil toplum örgütüne ya da kamuya olabilmektedir. Benzer şekilde, ulusal sivil toplum örgütleri, ihtiyaç sahiplerine kuruluşlarının imkanları dahilinde iç yönlendirme yapmakta, kendileri hizmet veremedikleri durumda ise “vaka takibini” yaparak, kamu ya da yerel yönetimlere dış yönlendirme yapmaktadır. Bu bağlamda hizmet verenlerin birbirlerinin sundukları hizmetleri, vakayı yönlendirebilecekleri ya da havale edebilecekleri kurumları ve kuruluşları bilmelerinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu zeminde araştırmanın bu bölümü, hizmet verenlerin “bilgilendirme ve yönlendirme” hizmetlerini sunuş biçimlerini anlatırken, aynı zamanda birbirleri arasındaki koordinasyonu nasıl sağladıklarını betimlemeyi amaçlamaktadır.

Sivil toplum örgütlerinin işleyiş mekanizmalarının anlatıldığı bölümden de hatırlanabileceği üzere, ulusal sivil toplum örgütleri kuruluşlarına gelen faydalanıcılarına kuruluşlarının imkanları dahilinde kurum içi ya da dışı yönlendirme yapmakta ve psiko-sosyal destek sunmaktadır. Benzer şekilde danışanı bilgilendirici rol üstlenen ulusal sivil toplum örgütleri bilgilendirme faaliyetlerinden bazıları:

Türkiye’de yasal ve hukuki durumları bilmedikleri için sosyal çalışmacı arkadaşlarımız çalışma durumları, evlilik durumlarında nasıl bir yol izlemeleri gerektiği, okul-egitim hakkı, sağlık hakkı gibi durumlarda haklarını açıklayarak nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini söylüyor. Sonrasında tercih tabii ki kişilerin. Bunun dışında kurslarımız var, seminer şeklinde olmasa bile kişinin ihtiyacı var ise sağlık eğitimleri düzenliyorum ayaküstü. Mesela aile planlamasına ihtiyacı var ama bilmiyorsa, bunun ne olduğundan kısaca bahsedip, nereye gitmesi gerektiğini söylüyorum (STÖ Çalışanı 1).

Sözleriyle açıklamıştır. Ulusal sivil toplum örgütleri vaka yönetimi çerçevesinde bireylerin sağlık, eğitim, barınma ve istihdam gibi temel hak ve özgürlüklere erişimlerinde bilgilendirici ve yönlendirici rol oynamaktadır. Benzer şekilde, yerel dernekler de kendilerine başvuran sığınmacıların kaynaklarla buluşmalarını sağlayan “bilgilendirici” ve “yönlendirici” hizmetler sunmaktadır:

Yani nedir bu tür ihtiyaçları? Ulaşamadıkları zaman ilaç ihtiyaçlarını, sağlık hizmetleri alacaklarında ulaşamadıkları yerlerde, biz kendilerine yardımcı oluyoruz. Yani sağlık hizmetlerini almalarına rağmen... Ama biz onlara nasıl yardım ediyoruz? İşte hastaneyi bilmiyorlar... Yeni gelenler oldukları için... Böyle bir hizmetlerimiz oluyor (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Benzer şekilde Yerel Dernek Yöneticisi 2, Suriyelilerin resmi kurumlara gitmeden önce evrak işlerinde yardım ettiklerini belirtmiştir:

Bir tane örnek verelim Kızılay'ın yaptığı bazı hizmetler var, diyor ki ben Suriyeli hastanın protez ihtiyacı varsa yardımcı olurum. Ama bir Suriyeli Kızılay'ın böyle bir yardım sağladığını bilmez. Biz buradan onu yönlendiririz, hazırlığını da yaptırırız. Buralar zaten resmi kurumlar, kuralları var, kanunlar çerçevesinde hareket ediyorlar. Sivil toplumunda kuralları var, biz bu insanlara zaman kazandırıyoruz. Şu evraklarını hazırla zaman kaybetme. Bugün vatandaş vaktiyle Konya'daymış Bursa'ya gitmiş. Ama kimliğini buradan oraya taşıması gerekiyor. Gelir. Belki Göç İdaresi ile ilgili sıkıntıyı duymuşsunuzdur. Hocam yardım isterim. Nasıl olacak, olmaz? Biz önce doğru bilgi noktasındayız. Simsarlar çok. Ver bir 300 TL biz halledelim. Halbuki şu var: iller arası sefer izni, bir müddet yok. Biz diyoruz ki "kardeşim sen şu an bunu alamazsın, boşuna kimseye de aldanma". Bunu teyit ediyoruz, arıyoruz Göç İdaresi'ndeki arkadaşı "son durum nedir?" Bununla da kalmıyoruz telefonunu alıyoruz, Göç İdaresi'nden "hocam sefer izni açıldı" dediği zaman diyoruz ki: "gelebilirsin, müracaatını yapabilirsin" (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Yerel derneklerin İl Göç İdaresi gibi kurum ve kuruluşlardan teyit ve geri dönüş alması, derneklerin enformel ve düzensiz de olsa, vaka takip ve yönetimi yaptıkları anlamına gelebilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin birbirleri ve kamu ile işbirliği kurmasını sağlamaktadır:

Şimdi adeta bir küçük şehir nüfusu var, bu insanların A dan Z'ye her şeyiyle ilgilenecek bir oluşuma ihtiyaç var. Biz dedik ki yola çıkalım öncelikli mevcut dernekler arasında koordineyi sağlayalım. İki, devletimizin Konya da ki resmi kurumlarımızın da bunlara yaptıkları/ yapacakları var bunlar arasında da bir işbirliğini sağlayalım. Halk devlet bütünlüğünü sağlayalım dedik ve kurduk. Ortada bir sorun var bir cenaze var, işte Dosteli ile, Mehir Vakfi'yla, Kızılay'la, ASAM'la, Belediyeye, Emniyetle paylaşıyoruz, yani Konya'da ne kadar kurum varsa, resmi-sivil biz hepsiyle onların kuruluş amaçlarına uygun bir şekilde işbirliği halindeyiz.. (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Görüldüğü üzere, yerel dernekler birbirleriyle, kamu ve yerel yönetimlerle, aynı zaman da ulusal sivil toplum örgütleriyle ilişki içerisinde. Halk- devlet bütünlüğünü sağladıklarını ifade eden yerel dernek yöneticisi, aynı zamanda sahip oldukları bilgi arşiviyle diğer kurum ve kuruluşları yönlendirdiklerini ve bu koordinasyonun kurumların müracaatçılarıyla kurdukları "güven ilişkisini" sağladığını belirtmektedir:

Biz diyoruz ki şu an Konya'da bu insanlara dair en köklü bilgi bizde. Bilgi bankası bizde. Bana bir tane adres sor, şurada böyle bir aile var hocam de, ben hemen buradan açıyorum, bak 3 gün önce şu kadar kömür vermişiz. Bu ailenin adeta fotoğrafı var. Bu yanlışların önüne geçmek için kurumlar bize güvenirler, derler ki hocam siz bunu onaylıyorsanız biz yardımcı olalım. Bu konuda özellikle belediyeye, Kızılay'la, emniyetle işbirliği halindeyiz. E geliyor diyor ki "benim evimde gelir getirecek kimse yok". "Sen hangi mahallede oturuyorsun?" "Şu mahallede". Diyoruz ki "senin mahallede, senin evine yakın, şu aşevi var". O aşeviyle irtibat kuruyoruz. Birisi geliyor diyor ki: "benim 7 tane çocuğum var, kocam yok, yetimim. Ben bunları bir elbise giydireceğim, ama param yok". Diyoruz ki: "Dosteli, kardeş... Böyle bir aile var, oraya bir elbise". Çünkü bu insanlarla ilgili korkunç bir bilgi kirliliği ve yanlışlığı var, bu insanlarda kurumlarda ister istemez bir güvenmeyerek davranış sergiliyorlar (Yerel Dernek Yöneticisi 2).

Görüldüğü üzere, yerel derneklerin bazıları "yardım ettikleri" bireylere dair kayıt tuttuklarını, hatta Suriyelilerle ilgili Konya'daki en köklü bilginin kendilerinde olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, hizmetlerin kayıt altına alınması, diğer hizmet verenlerin sağladığı hizmetlerin bilinmesi ve ona göre yönlendirme yapılarak diğer hizmetlerden yararlandırılmaları, yerel dernekler için olumlu sayılabilecek yönlerdendir. Ancak daha öncede tartışıldığı gibi, derneklerin inisiyatifine göre yardım yapması ve sübjektif bir kriter olarak sayılabilecek "güven" ile işleyiş, müracaatçıların hizmete ulaşabilmeleri açısından yararlarına olsa da, bu güven ilişkisi kurulmadığında yardıma erişememeleri anlamına da gelebilmektedir.

Kurumlararası işbirliği yerel dernekler arasında olabildiği gibi, yerel dernekler ve ulusal sivil toplum örgütleri arasında olabilmektedir. Yerel derneklerin eğitim hizmetleri, meslek edindirme kursları gibi uyum çalışmaları arasında sayılabilecek faaliyetlerinin bu işbirliğinin sonucu olduğu söylenebilir:

Onun ötesinde, vakfımızın yukarıdaki yerlerde çocuklarla eğitim veriyoruz. Yani işte Kızılay gibi kuruluşlarla böyle belediyeye iş birliği yaparak sosyal projeleri gerçekleştiriyoruz. Nedir bunlar? Adab-ı muaşeret dediğimiz temizlik, hijyen, ev bakımı, ev düzeni şeklinde. Önce bayanların kendisine, yani bizim burada yemek alan ve almayan, dışarda olanların adreslerini tespit edip buraya çağırıyoruz. Farklı haftalarda, farklı günlerde belirttiğimiz günlerde, eğitimcilerle onlara bu tür eğitimler veriyoruz. Ayriyeten çocuklarla yani pardon büyüklere lisan kurslarımız da oluyor yani en azından kendi ihtiyaçlarını kullanabilecek, Türkiye'de yaşayabilecek pozisyonda işte bir sokağı okuyacak, otobüs durağında binebilecek, otobüsü tespit etmek veya nereye gittiğini tespit etmek. Bu tür ihtiyaçlarını gideriyoruz. Yani sadece şey değil sosyal amaçlı bütün elimizden gelen imkânlarını karşılamaya çalışıyoruz. İşte çocuklarına dediğimiz gibi yerli ve milli eğitimler veriyoruz. Yani mesela

şu anda bizim halk eğitimle iş birliği yapmış olduğumuz yukarıda 30 tane çocuğumuz var, yetim çocuk. Bunlara lisan kursu, diğer işte hijyen kursları yine Kızılay'ın katkılarıyla oradan gelen öğretmenlerle yani çocukların davranış biçimlerini halkla entegrelerini yani Türkiye halkıyla entegrelerini sağlayacak eğitimler veriyoruz. Bu şekilde çalışmalarımız devam ediyor (Yerel Dernek Yöneticisi 3).

Yerel derneklerin sığınmacıların uyum süreçlerine dair hizmetlerinin "dil eğitimi" ve "değer aktarımı" içerisinde şekillendiği söylenebilmektedir. Kadınlara verilen "hijyen ve ev işleri kursları", benzer şekilde çocuklara verilen " yerli ve milli eğitimlerin" bir kadının nasıl olması gerektiğine, temizliğin nasıl yapılması gerektiğine, çocukların davranış biçimlerinin nasıl olması gerektiğine dair bir anlatı içermekte, dolayısıyla bir "yaşam tarzı" ve "değer" aktarımına işaret etmektedir. Sivil toplum örgütlerinin kuruluşlarının temeli belirli değerler sistemine dayandığından bu sonuç şaşırtıcı görünmemektedir. Ancak yine denetimin eksik ya da olmadığı durumlarda hangi değerlerin kim tarafından aktarıldığı ve aktarılış biçimlerinin bir ihmal ve istismara yol açıp-açmayacağı sorgulanmalıdır. Bu bağlamda, yerel derneklerin işleyiş mekanizmalarına dair bir denetim mekanizması kurulması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak ulusal STÖ'leri kuruluşlarından faydalanan kişilerin ihtiyacına göre iç ve dış yönlendirmeler yapmakta, benzer şekilde yerel dernekler bilgilendirici ve yönlendirici hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetler ulusal STÖ'leri için psiko-sosyal destek şeklinde iç yönlendirme olabileceği gibi, eğitim, sağlık, istihdam gibi temel hak ve özgürlüklere erişim bağlamında olabilmektedir. Yerel dernek yöneticileri psiko-sosyal destek faaliyetlerinden bahsetmese de, temel hak ve hizmetlere erişim konusunda müracaatçıları yönlendirmekte ve bilgilendirmektedirler. Müracaatçıları için hastane randevusu almaları, medikal yardımlar için bireyleri Kızılay'a yönlendirmeleri bu hizmetlerin en çok sunulanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurum dışı yönlendirmeler sivil toplum örgütleri arası işbirliğini beraberinde getirmekte, yerel dernek-ulusal sivil toplum örgütü ve kamu-sivil toplum örgütü ortaklığının kurulmasını sağlamaktadır. Bu işbirliği ise yerel dernekler için "uyum çalışmaları" başlığı altında toplanabilecek dil eğitimi kursu, hijyen eğitimi gibi faaliyetleri ortaya çıkarmaktadır. Görüldüğü üzere her ne kadar verilen hizmetler benzer görülse de, hizmetlerin verilmiş biçimi hayırseverliğe karşı mesleki profesyonellik, ihtiyaca yönelik spontan hizmete karşı uzun süreli değişimi hedefleyen vaka yönetimi ve vaka takibi, bir seferlik verilen kurslar yerine uzun

erimli aktiviteler, kadınlar ve çocuklar için yaratılan özel alanlarda farklılaşmaktadır.

Özetle, STÖ'lerin uyum çalışmaları psiko-sosyal destek, kurslar ve faaliyetler ve farkındalık çalışmaları üzerinden şekillenmekte, sığınmacıları güçlendirmek suretiyle Türkiye'ye uyumlarını sağlamakta, hem de yerel halk ile ilişki içerisine girmelerini sağlayarak karşılıklı önyargıların yıkılması ve kaynaşma gibi sonuçları doğurmaktadır. Uyum çalışmaları için başat sayılabilecek savunuculuk çalışmaları ise genel olarak katılımcılar tarafından bahsedilmiş, ancak savunuculuk faaliyetleri altında başlıklandırılabilir bir hizmetten bahsedilmemiştir. Konya'da tek bir kuruluş tüm faaliyetlerini savunuculuk başlığı altında birleştirmiş, Suriyelilerin Türkiye'de kimlik kazanması sürecinde başrol oynadıklarını ifade etmiştir. Çalışmanın bir sonraki bölümü bahsi geçen STÖ'nün savunuculuk çalışmalarına odaklanmaktadır.

Ulusal Sivil Toplum Örgütlerinin Savunuculuk Çalışmaları

Çalışmanın literatür bölümünden de hatırlanacağı üzere, Suriyeliler Türkiye'ye ilk geldikleri süreçte "misafir" olarak adlandırılmış, ülkede misafir değil kalıcı olduklarının anlaşılması, ülkedeki statülerinin ve bu statüye bağlı olarak sahip olabilecekleri hakların tanımlanması gerekçesiyle Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Suriyelilerin misafirlikten, geçici koruma altına alınan birey konumuna geçmeleri sürecinde aktif rol aldıklarını ifade eden STÖ temsilcisi yaşanan süreci ve bu süreçte kuruluşlarının varlığını şu şekilde özetlemiştir:

Neticede çocukları var, hasta oluyorlar, sokakta geziyorlar, kolluk güçleriyle temasları oluyor yani kendilerini ifade edecek bir belgeleri yok. Çünkü savaş ortamında birçoğu zaten kimliksiz ve pasaportsuz gelmişler. Bunların bir tanımlamaya ihtiyacı vardı ve devlet buna ikna edildi ve bu tanımlamayı yaptı. Tabii belki de şöyle bir şey beklemiyordu. Yani 3.5 milyonluk bir Suriyeli akını beklemiyordu. Beklemediğini şuradan biliyoruz. İlk dönem kamu hazırlığı bu kadar "pratik" ve bu kadar "karşılık oluşturucu" değildi. Daha çok savsaklayıcı, öteleyici, görmezden gelici bir tutumdu ama süreç içerisinde baktılar ki böyle bir gerçeklik var, olaylar oluyor. Bir de benim muhitsel yakınlığım var. Arka tarafımızda 40-45 bin Suriyeli yaşıyordu. Şimdi olay oluyor, adını koymak zorundasınız. Taraflar var. Yani darpla bitmiş, cinayetle bitmiş. Yani bunun adını koymak zorundasınız. Adını koymak için de tarif yapmanız gerekiyor. Bir süre sonra devlet, hepimizin şahitlik ettiği gibi bir tarif yapmış oldu. Biz bu süreçte vardık ağırlıklı olarak (STÖ Temsilcisi 3).

Yaptıkları bu savunuculuk faaliyetleriyle, Suriyelilerin haklarını tanımlayan bir kimlik kazanmasında hayati adımlar attıklarını ifade eden katılımcı, şu an Konya'da Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının bu kimlik kazanma sürecinin bir kazanımı olarak karşılandığını ifade etmektedir:

Daha çok hukuki hakların elde edilmesine dönük hizmetler. Bir de şu çok önemli: belki bu fark edilmiyor ama göçmenin bir birey olarak tanınmasını sağlamak. Bu henüz Avrupa'nın aşamadığı bir sorun. Yani bir "tanımlama" yapamadıkları için "konumlama" yapamıyorlar, "konumlama" yapamadıkları için de "arada" bekletiyorlar. Yani mahallelere almıyorlar ya da göçmenler için kurmuş oldukları mahallelere de transfer etmiyorlar. Çünkü göçmenler için tanımlama yapmamışlar arada bekliyorlar. Türkiye hamdolsun şu anda bir rahatlama var. Yani yaşamın içinde kaybolan sayısız göçmenimiz var. Bizler gibi yaşıyorlar şu anda. Yani sorumluluklarını yerine getiriyorlar, kiralarını yatırıyorlar, elektrik-su parasını takip ediyorlar, çocukları eğitim alıyor falan. Bunların tamamı onların hukuki tanımlaması yapıldıktan sonra gelişen süreçler (STÖ Temsilcisi 3).

Ülkede bulunan Suriyelilerin "kayıtlı olması" ve Türkiye Cumhuriyeti'ne ait bir "kimlik sahibi" olmaları, aynı zamanda haklarını ve haklara erişimlerini belirleyen bir "yönetmeliğin" olmasının, Türkiye'ye uyumları daha da önemlisi insanca bir yaşam sürdürebilmeleri açısından önemi hayatidir. Ancak görüşülen sivil toplum kuruluşunun bu süreçte ne kadar etkili olduğu bilinmemektedir.

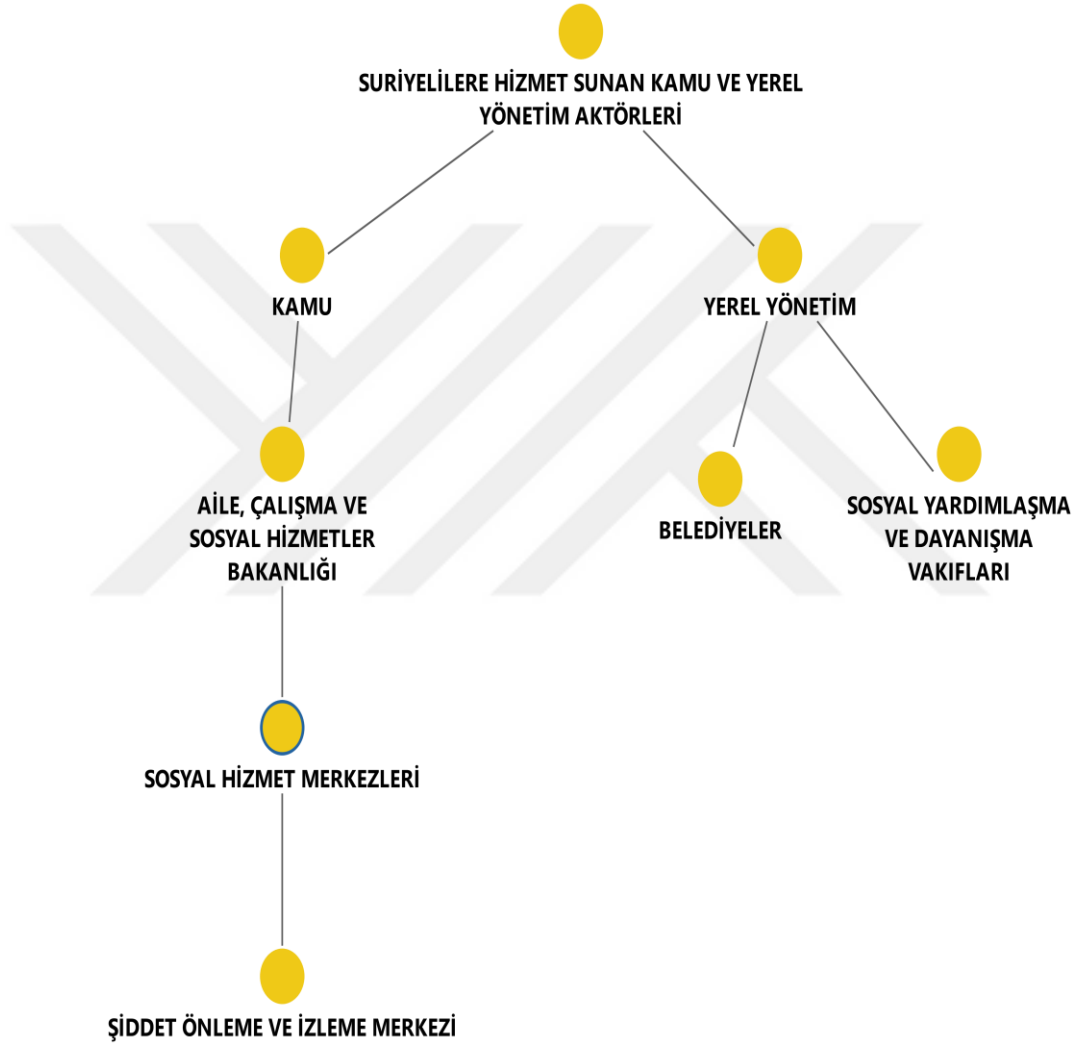
Daha öncede belirtildiği üzere, Konya'da Suriyelilere hizmet veren aktörler sivil toplum örgütleri, kamu ve yerel yönetimlerdir. Bu zeminde, çalışmanın bir sonraki bölümü kamu ve yerel yönetimlerin Suriyelilere sundukları hizmetlere odaklanmaktadır.

3.7. Yerel Yönetimler ve Kamu: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Belediyeler, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Konya'da Suriyeli sığınmacılara kamunun ve yerel yönetimlerin sundukları hizmetler değerlendirildiğinde kamu alanında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri ve İl Göç İdaresi, yerel yönetimlerde ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Belediyeler çıkmaktadır. İl Göç İdaresi'nde görüşülen kişiler, araştırmanın yapıldığı dönemde Suriyelilerin sadece kayıt işleriyle ilgili iş ve işlemleri yürüttüklerini söyledikleri için, verdikleri hizmetler ayrı bir başlık altında anlatılmamaktadır. Dolayısıyla, araştırmanın bu

bölümünde bahsi geçen kurum ve kuruluşların genelde Suriyeli sığınmacılara, özelde ise Suriyeli kadınlara sundukları hizmetlerden bahsedilmektedir. Çalışmanın sivil toplum örgütleri bölümünde de işlendiği gibi öncelikle ayni ve nakdi hizmetler anlatılmakta, daha sonra ise ŞÖNİM'in faaliyetlerine odaklanılmaktadır.

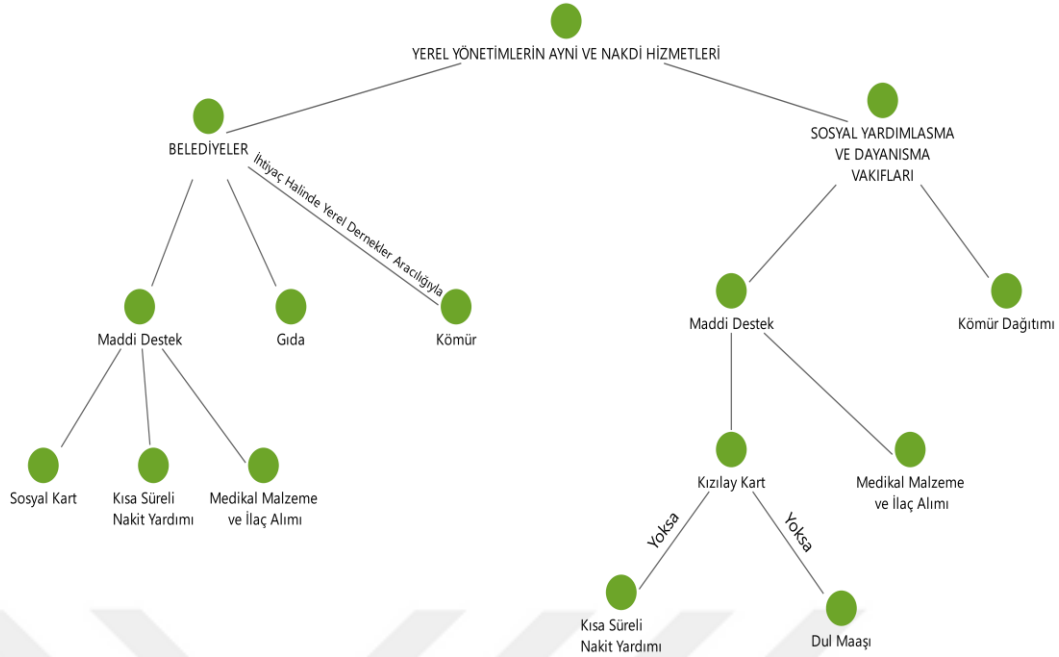
Araştırma kapsamında Suriyelilere hizmet veren Kamu ve Yerel Yönetime dair aktörler şekildeki gibidir:

Şekil 3.7. Yerel Yönetimler ve Kamu: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Belediyeler, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

3.7.1. Yerel Yönetimlerin Ayni ve Nakdi Hizmetleri

Araştırmaya katılan yerel yönetim yetkilileri yönetimlerine bağlı uyum çalışmalarından bahsetmemiş, belediyelerin ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının ayni ve nakdi hizmetlerine odaklanmışlardır. Yerel yönetimlerin Suriyelilere sundukları ayni ve nakdi hizmetler tablodaki gibidir:

Şekil 3.7.1. Yerel Yönetimlerin Aynı ve Nakdi Hizmetleri.

Belediyede görüşülen katılımcı, sığınmacılara yönelik verdikleri hizmetleri 5 ana başlık altında toplamıştır. Katılımcı bu hizmetleri " sosyal kart, gıda yardımı, nakit para yardımı, kömür yardımı ve ilaç yardımı" olarak sınıflandırmaktadır. Sosyal Kart; yapılan incelemeler ve başvurular dahilinde ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen ailelere yönelik olan, sadece gıda, temizlik ve kırtasiye alımlarında kullanılabilen, karta yüklenen bir para yardımudur. Belediye yetkilisi sosyal kartı, kartın başvuru koşullarını ve kullanım şekillerini şu şekilde betimlemektedir:

Adam gidiyor marketten kartın içinde para oluyor, kendi istediğini alıyor benim-benim gibi. Kredi kartı gibi, içine para yüklüyoruz. Para standart. 1 kişilik aileye 75 TL ödüyoruz, 2 kişilik aileye 100 TL, , 4 kişiliğe 140 TL, 5 kişiye 175 TL ödüyoruz gibi. Adam gidiyor kartında kaç lira olduğunu biliyor, gidiyor- yapıyor alışverişini o kartı okutturuyor, çıkıyor. Fazla aldıysa fazla aldığı cebinden ödüyor. Bunun 3 şartı var. Birincisi evde iş gücü olmayacak, çalışabilir durumda olmayacak. Demin biri geldi buraya 1.90 boy 100 kilo buna biz yardım vermeyiz. Deriz ki "kardeşim git çalış, evini geçindir". İki, eve sabit para girmeyecek. Asgari ücret düzeyinde bir geliri olmayacak adamın. Bir de sosyal güvencesi olmayacak. Bunlar olunca yardım veriyoruz. Suriyelilerin de işte ilk 6 ay, 1 sene. Ondan sonra ona da vermiyoruz. Burada 3-4-5 senedir kalan Suriyeliler var. İlk gelince adamın hiçbir şeyi yok. Geliyorlar buraya, onlara veriyoruz. Ama 6 ay, 1 sene. Ondan sonra verilenin de kıymeti yok. Adama versek versek 280-300 TL veriyoruz ayda. Onların ekmek parası kartların içinde. Bu kartın özelliği şu: sen gibi, ben gibi nakitle alışveriş yapıyor. Yardım almak zor bir şey. Şunu al deyince adam biraz utanır, biz utanmasını engelliyoruz adamın.

Katılımcının son cümlesinden de anlaşılacağı gibi, sosyal kart faydalanıcının "yardım alan kişi" olarak etiketlenmesinin ve "rencide olmasının" önüne geçmeye çalışan, ihtiyaç sahibinin "kendi ihtiyacını kendi belirleyerek alabildiği" nakit temelli bir yardım biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Kızılay Kart ile benzerlik göstermektedir. Yerel derneklerin "can suyu", ulusal derneklerin Kızılay kartının yetmediği durumlarda verdikleri "nakit temelli destek" olarak anlattığı bir nakit para desteğinin de belediyeler tarafında 6-12 ay gibi geçici bir süreyle verildiği görülmektedir. Uyruk farketmeksizin bireylerin bu nakdi yardımlardan ayrı olarak nakit paraya ihtiyacı olduğunda ise, belediye yeni bir inceleme prosedürü uygulamakta ve ihtiyaç sahiplerine nakit yardımı yapmaktadır:

Burada formlar var, bunlar nakit para isteyen kişilerin formları. Bu formlar komisyonlarda değerlendirilir, bir de bunları ikinci bir komisyon gıda için değerlendirir. Gıdaya ihtiyacı var mı? Diye. Bunlara bakıyoruz, Kızılay Kart'tan aldığım yardım kesildi diyor. Niye kesiliyor? Onu da anlamış değiliz, süresi şartı ne kadardır. Aile 4 kişiden fazla olacak diyor. Ama bazı aileler var iki kişi kalıyor, bazıları 7-8 kişi kalıyor. Ama alamıyor. Bazı raporda 2 kişi alıyor, bazı raporda 8 kişi alamıyor. Belki yalan söylüyor alıyor, alamıyorum diyor (Yerel Yönetim Çalışanı 1).

Belediye yetkilisinin "Kızılay Karta" neden para yüklenmediğini bilmiyor oluşu ve Kızılay Kart başvuru şartlarına hakim olmaması, Kızılay Kart işlemlerini yürüten sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarıyla, belediyeler arasında başka bir deyişle yerel yönetimler arasında bir koordinasyonsuzluk olduğuna işaret etmektedir. Ancak, başka bir ilde kayıtlı olma, geçici koruma belgesine henüz sahip olmama gibi kriterlerden dolayı bir süre mağdur olabilecek Suriyelilerin, belediyelerin nakit para yardımından geçici bir süreyle yararlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde SYDV yetkilisi Kızılay Kartı olanlara nakit yardımı vermediklerini, ancak olmayanlara nakit yardımı yaptıklarını ifade etmektedir:

Ayrıca Kızılay Kartı olmayanlara, yani Kızılay SUY yardımından yararlanmayan kişilere, Vakıf Bütçelerimizden Genel Müdürlüğü'nün bize gönderdiği ödenekten 4 ayda bir durumuna göre kişi başına 480 TL geçmemek üzere, 150-200-250-TL olarak, 4 ay nakit yardımı veriyoruz.

Suriyelilere yerel yönetimler tarafından sunulan maddi desteklerden biri de SYDV'leri sunduğu ve sadece eşi ölmüş kadınlara sunulan bir hizmet olan "dul maaşı" dır. SYDV yetkilisi dul maaşını ve koşullarını şu şekilde açıklamıştır:

Bir de eşi vefat etmişlere dul maaşı var. Dul maaşında da şu şartlar var: 3394 sayılı kanun gereği Bağkur, SSK, Emekli Sandığı olmayan kişilere,

Kızılay Kartı olmayan kişilere dul maaşı. Onu da bizim genel müdürlüğümüz yatırıyor iki ayda bir 550TL yatırıyor. Onu da PTT'den çekiyorlar.

SYDV yetkilisinin anlattığı, yerel yönetimlerin toplumun en dezavantajlı kesimlerinden biri olabilecek ihtiyaç sahibi Suriyeli dul kadına yönelik vakıflarının toplumsal cinsiyete duyarlı bir politika izlediğini göstermektedir. Maddi destek kategorisinde son olarak yerel yönetimlerin Suriyelilere medikal ihtiyaçlar için sunduğu nakit desteği vardır. Medikal ihtiyaçlar için izledikleri yöntemi belediye yetkilisi şu şekilde açıklamıştır:

Adamın spesifik bir ihtiyaç göstermesi lazım. Nedir? Mesela adam kaza geçirmiştir veya alet alacaktır. Mesela KOAH hastası ya da astım şu kadar ilaç lazım diyor. "Kaç lira? Getir faturasını" diyoruz, aliveriyoruz. Yoksa Suriyelilere ayrıca para vermiyoruz.

Yerel yönetimlerin Suriyelilere sunduğu maddi desteklerin, Suriyelilerin dezavantajlı konumları, barınma ve gelir koşullarına dair anlatıları da göz önünde bulundurulduğunda çok önemli görülmektedir. Sosyal Kart ve Kızılay Kart gibi içine belirli miktarda nakit yatırılan kartların, doğrudan verilen yardımlar yerine, kişilerin ihtiyaçlarını kendilerinin belirleyip, kendilerinin alması hem toplumsal mekanlarda bulunarak toplumla ilişkide olmalarını, hem de yardım alan kişilerden kendi ihtiyaçlarını kendileri belirleyen ve temin eden öznelere devlet tarafından tanınmaları anlamına gelmektedir. Benzer şekilde, medikal ihtiyaçlar için doğrudan para yardımı yerine, faturaların getirilmesi dolayısıyla ödeme yapılması, katılımcıların sağlık ihtiyaçlarını ikincil plana atmaları olasılığına engel teşkil etmektedir. Başka bir deyişle, fatura yoluyla ödenen medikal ihtiyaçlar, yatırılan paranın nereye harcanacağını garanti olmaktadır.

Son olarak, Konya'da kömür dağıtımını yerel dernekler ve SYDV üstlenmiştir. 2004 yılından beri kömür dağıtımını yapmadıklarını ve bu işin sorumluluğunun kaymakamlıklarda olduğunu ifade eden belediye yetkilisi, ihtiyaç olması durumunda kömür dağıtımını ve diğer ihtiyaçları sivil toplum örgütleri aracılığıyla dağıtıldığını ifade etmektedir. SYDV yetkilisi kömür ile ilgili yardımlarını: "*Kömür yardımımız var, esnek bırakıyoruz. Ailenin durumuna göre 1 ton, 17 - 40 ton neyse duruma göre veriyoruz*" sözleriyle ifade etmiştir.

Görüldüğü üzere yerel yönetimlerin Suriyelilere sundukları hizmetler aynı ve nakdi yardımlar üzerinden şekillenmektedir. Bir önceki bölümden de

hatırlanabileceği gibi, SYDV'ler Kızılay Kart işlemlerini yürütmekte ve Kızılay kartı olmayanlara ise belirli bir nakit desteği vermektedir. Benzer şekilde, Kızılay Kartı olmayan ve eşini kaybetmiş kadınlara da “dul maaşı” bağlamaktadırlar. Belediyeler ise sosyal kart, gıda yardımı, nakit para yardımı, kömür yardımı ve medikal ihtiyaçların karşılanmasını üstlenmektedir.

Konya’da Suriyelilere hizmet veren son aktör ise bir kamu kurumu olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır. Araştırmanın bir sonraki bölümü bakanlığın verdiği ve ver(e)mediği hizmetlere odaklanmaktadır.

3.7.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Sosyal ve Ekonomik Destek Yaklaşımı

Aynı ve nakdi yardımlar ve sosyal hizmet dendiğinde akla gelen ilk kamu hizmeti olan, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından sağlanan "Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)' in Suriyelilere verilmediği görülmektedir. Ulusal STÖ’lar tarafından Suriyelilere sosyal ve ekonomik destek bağlanmasının şehirden şehire değiştiği ifade edilmektedir. Aynı durum "evde bakım" ve "engelli maaşları" için de geçerli olmaktadır. Konuyla ilgili görüşülen sosyal çalışmacılar görüşlerinin araştırmada yer almasına izin vermemiştir, dolayısıyla araştırmanın bu bölümünde ŞÖNİM çalışanlarının izin verdiği ölçüde görüşlerine yer verilecek, aynı zamanda diğer katılımcıların konuyla ilgili görüşleri aktarılmaktadır.

Katılımcılar AÇSH'nin SED, evde bakım ve engelli maaşı bağlamayışının yasal dayanağının da "ikamet izni" olduğunu belirtmişlerdir. Konuyla ilgili görüşülen ulusal STÖ’ler ikamet izniyle ilgili şu açıklamaları yapmışlardır:

Yani, yönetmelikte gösterdiği şu yasal giriş yapmış olsun, ya da işte oturma izni almış olsun, diye şeyler var, noktalar var. Âmâ bu zaten doğrudan hani mülteciliği ret eden bir durum oluyor, çünkü Doğası gereği yasal giriş yapamıyor birçoğu. Mesela İranlılar pasaportla giriş yapmış olabiliyor, ama Suriyelilerde böyle bir şey söz konusu değil. Yasal giriş yapmasını istiyorlar mesela. Ki öyle bir şey mümkün değil. Ya da işte oturma izni almasını istiyor. Her ikisi de tutmayınca Suriyeliler bundan mahrûm kalıyorlar. (STÖ Çalışanı 3).

Başka bir STÖ temsilcisi ise yönetmelikte ikamet izni şartı olmadığını, Suriyeliler özelinde yasal giriş yapanların genelde öğrenci olduğunu ifade etmiştir:

Yönetmelikte ikamet izni diye bir şey yok. Geçici koruma kimliği herkeste var. Ama bazılarında mesela bizimde böyle gönüllülerimiz var. Suriye'den savaş nedeniyle gelmiyor da, öğrenci olduğu için yasal yollarla geliyor, pasaportla geliyor. Oturma izni alıyor kendisi ve farklı bir kimliği oluyor. O kimliğe sahipse eğer Türk vatandaşlarının yararlandığı hizmetlerden yararlanıyor, engelli maaşı vs. Normalde mesela engelli maaşında tüm Türkiye'de bu şekildedir. Ama SED'de mesela böyle bir kural yok. Kendileri Konya yerelinde böyle olduğu için, engelli maaşı şartlı olduğu için bunu böyle bir bahane olarak sunabiliyorlar. Ama geçici koruma belgesinin dışındaki o ikame izninin olduğu kimlik, savaştan gelenler için değil, daha çok öğrenci vs. durumlarında gelenler için kullanılıyor (STÖ Çalışanı 1).

Görüldüğü üzere, katılımcılar Suriyelilere SED verilmemesinin sebebinin Suriyelilerin yasal yollarla giriş yapmamış olmasına ve ikamet izninin bulunmayışıyla açıklamışlardır. Katılımcılardan bazıları bunun Konya'ya özel bir uygulama olduğunu, dolayısıyla şehirden şehire değiştiğini vurgulamışlardır. Yönetmeliklerin yanlış uygulandığı ya da uygulanmadığı konusunda katılımcılar arasında fikir ayrılıkları olduğu görülmüştür. SED ve engelli maaşının bağlanamayışının sebebini sosyal çalışmacılarla görüştiklerini ifade eden katılımcılar, SED bağlanamayışının sebeplerini Suriyelilerin mobilitesine ve savaştan dolayı Suriye'den gelen çok fazla engelli olmasına bağlamışlardır:

Bazen soruyoruz, bu insanlar nasılsa gidecek gözüyle bakıyorlar. Sonrasında sürekli adres değiştiriyorlar biz onları bulamayabiliriz. Diyelim ki SED bağladık, bir ay sonra gittiğimizde onları bulamayabiliriz. Ya da işte nasılsa Suriye'ye dönecekler gibi.. Hep böyle bir 6-7 yıldır misafir olarak baktıkları için almak istemediler bu görevi (STÖ Çalışanı 3).

Hayır, engelli maaşı falan verilmiyor. Engelli maaşı şuydu: Sosyal Hizmetler veriyordu ilk zamanlar 2016-2017 de falandı. Duyduğumuza göre, duyumumuz, aldığımız bilgiler doğrultusunda kesilmiş. Çünkü aşırı bir yığılma var. Çok engelli var, savaştan dolayı. Ayağı, gözü, kulağı hesabi, çok engelli olduğundan kesmişler (Yerel Yönetim Çalışanı 1).

Katılımcılardan biri Suriyelilerin bahsi geçen desteklerden yararlanamamalarının sonuçlarını ise şu şekilde açıklamıştır:

Normalde ağır engelli ve özürlü ve %40 in üzerinde ise evde bakım maaşı ayarlanıyor, zaten ağır özürlü demek nerden baksanız %70 in üzerinde demek oluyor. Bu durumlarda normalde Türk vatandaşlarına veriliyor, bu kişiler kaçak yollarla geldiği için ASPİM daha önce veriyormuş fakat şu an Suriye uyruklu vatandaşlara kesinlikle vermiyor. Burada bakım problemi yaşıyorlar, herhangi bir yerden destek almıyorlar. Zaten engelli olan bireyin bakımı her türlü zordur, bu konuda

çok sıkıntı yaşıyorlar (STÖ Çalışanı 1).

Suriyelilerin evde bakım maaşı alamamalarıyla ilgili ise, Türkiye'de yaşlı bakımına dair eleştirilerini sunan bir temsilci:

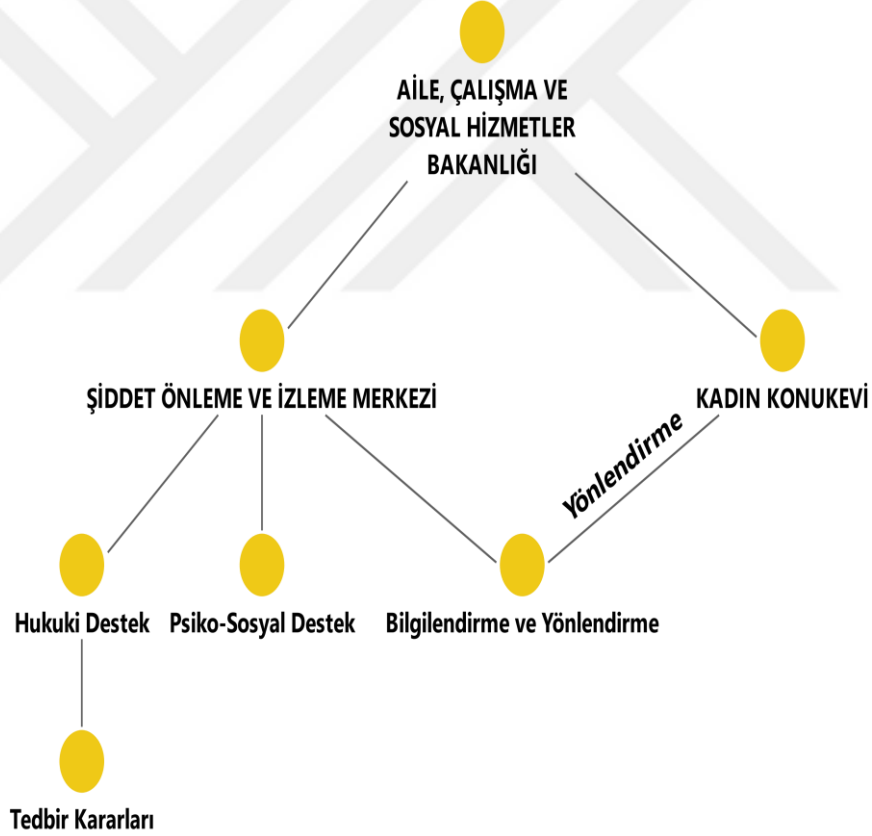
Evde bakımla ilgili şöyle bir şey var onu Valilik zaten durdurdu. Onda da Bakanlık yetersiz personel ve kapasite sebebiyle durdurduk diye bir şey yayınladı, genel bir genelge bu. Her yerde durdu. Bazı il müdürlükleri kapasitesi olduğunu düşünüyorsa devam ettiriyor. Ama mesela genel anlamda durdurdular, çok azınlıkta. Yaşlı bakımında ya da korunmasında onlarda hiçbir yardım yok. Zaten Türkiye' de yaşlılara yönelik sosyal hizmet diye bir şey fazla yok da, Suriyeliler hiç faydalanamıyor ondan (STÖ Temsilcisi 1).

Katılımcıların anlatılarına göre hali hazırda kesişen dezavantajlılık durumu yaşayan sığınmacı, engelli, yaşlı ve sosyal ve ekonomik desteğe ihtiyacı olan Suriyeli bireyler, kamu bütçesinden yararlanamamaktadır. Daha öncede belirtildiği üzere konuyla ilgili kamuda görüşülen katılımcılar görüşlerinin araştırmada yer almasına izin vermemiştir. Dolayısıyla, konuyla ilgili STÖ'lerden ve yerel yönetimlerden görüş alınmış, kamuda çalışan konuyla ilgili çalışan çeşitli sosyal çalışmacılarla enformel bir şekilde görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan bireyler, Konya'da Suriyeli sığınmacılara SED, engelli maaşı ve evde bakım maaşı verilmeyişinin sebebinin öncelikle personel yetersizliğinden olduğunu ifade etmişlerdir. Hali hazırda Konya'da yaşayan Türkiyelilere yetemediklerini, sosyal hizmet merkezlerinde yeterli personel bulunmadığını ifade eden sosyal çalışmacılar, "Suriyelilere bu üç alanda kapı açıldığı takdirde, bu işin altından kalkamayacaklarını" ifade etmişlerdir. Araştırmacının gözlemlerine göre, Konya'nın dini yapısı üzerinden şekillenen hayırseverlik faaliyetlerinin fazla olması, bu bağlamda birçok yerel derneğin Suriyelilere hizmet veriyor oluşu, ulusal sivil toplum örgütlerinin uluslar arası fonlara bağlı olmalarından dolayı alanda aktif oluşu ve hali hazırda Türkiyelilere sunulan sosyal hizmetlerdeki personel ve kaynak azlığı bakanlığın böyle bir politika izlemesine zemin hazırlamaktadır.

Bakanlığın Suriyeli kadınlara doğrudan sunduğu hizmet, kadına karşı şiddet vakalarında doğrudan müdahale sağlayan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)' dir. Bu bağlamda çalışmanın bir sonraki bölümü ŞÖNİM'in işleyişine ve hizmetlerine odaklanmaktadır.

Bakanlığın Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşımında ŞÖNİM: Tedbir Kararları ve Kadın Konukevi

Kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadının güçlendirilmesi alanında en önemli kamusal hizmetlerden biri olan Şiddet İzleme ve Önleme Merkezi, Konya'da Suriyelilerin en çok bulunduğu ilçelerden birinde hizmet vermektedir. Katılımcılar ŞÖNİM'in hizmetlerini tedbir kararları alınması ve kadın konukevine yönlendirmek olarak açıklamışlardır. Kadın konukevinde çalışan sosyal çalışmacıya ulaşamadığı için görüşmeler ŞÖNİM'de çalışan 2 sosyal çalışmacıyla yapılmış, ancak sosyal çalışmacılardan bir tanesi sorulara çoğunlukla “ Suriyelilerle fazla çalışmadım” bilmiyorum cevabını verdiği için, analize diğer sosyal çalışmacının ve katılımcıların görüşleri dahil edilmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Suriyeli kadınlara sunduğu hizmetler tablodaki gibidir:

Şekil 3.7.2. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Hizmetleri.

Suriyeli bir kadının kadın konukevinden yararlanmasının şartının şiddet görmüş olması gerektiğini ifade eden katılımcı hizmetlerini şu şekilde açıklamıştır:

Konukevi hizmeti veriyoruz. Kadın konuk evi için şiddet mağduru olması

gerekıyor. Tedbir kararı varsa incelemeye gidiyorlar. Kolluktan verilmişse karar, görüşme davet, inceleme ya da telefonla oluyor. Evde bulunmazsa tekrar davet gidiyor. Tedbir kararları koruyucu olarak mağdura, önleyici olarak uygulayana veriliyor (uzaklaştırma, ev, işyerine yaklaşmama gibi). Tedbir kararına bakan sosyal çalışmacıya haber veriliyor, kadınların eğer tedbir kararı varsa incelemeye gidiyorlar. Talep edilirse, psiko-sosyal destek veriliyor. ŞÖNİM' de ayrım yok. Yabancı uyruklular konuk evinde kalmak istiyorsa, şiddet mağduru olması gerekiyor. Türklerde kalacak yer yoksa, şiddet mağduru olmasa bile alıyoruz (Kamu Çalışanı 2).

Görüldüğü üzere, Suriyeli kadınlara şiddet görmediği sürece barınma hizmeti verilmemektedir. Suriyeli bekar ya da dul kadınların barınmaya dair ihtiyaçları bölümünden de hatırlanabileceği gibi, bu kadınların bir kısmı evlenmek yoluyla barınma ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Barınma ihtiyacı ve bu ihtiyacı gidermekteki bürokratik zorluklara değinen bir sosyal çalışmacı konuyla ilgili bir vakasını şu şekilde aktarmıştır:

Yine dışarıda kalan bir kadın bireyden bahsedebilirim belki. Orta yaşlı bir birey, bize geldi. Türk bir eşinin olduğunu, onun da vefaatt ettiğini, kalacak hiçbir yeri olmadığını, akrabalarının da onu hiçbir şekilde kabul etmediğini söyledi. Biz de kurumlara gittik tek tek, görüşme yapmak için. Kimliğinde farklı bir şehir olduğu için, aynı kuruma yerleştirilmiyor. O yüzden öncelikle şehir değişikliği vs. si gerekiyor. Bunu devlet kurumları haliyle yapamadı ya da yapmak istemediler. Türkiyeli bir kadında kimlik problemi bu kadar sorun olmuyorken, yabancı bir kadında prosedürlerin farklı olması, hem onların hem de devlet personellerinin biraz da işini zorlaştırıyor. Göç İdaresi ile görüştük sonrasında bir günde yerleştirebileceğimiz bir vaka mesela birkaç güne yayılabilmmişti. Kadın dışardaydı, Göç İdaresi bir yere yerleştirdi. Ama sonrasında artık bakım ya da kurum bakımı desteklenebilmişti. Böyle sıkıntılar yaşanabiliyor (STÖ Çalışanı 2).

Anlatılan bu vakada çalışan sivil toplum örgütünün gücü ve çalışmaları sayesinde kadın geçte olsa bir kuruma yerleştirilebilmiştir. Ancak, her sivil toplum örgütünün aynı aktiflikte çalışmadığı, Suriyeli bir kadın barınma ihtiyacıyla başvuru yapıp reddedildiğinde, “kayıp vakaya” dönüşebileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda Suriyeli bekar ya da dul kadınların çalışmanın yapıldığı süreç boyunca şiddet görmediği sürece, barınmak için kamplarda yaşamak, evlenmek ya da akrabalarının yanında yaşamaktan başka bir alternatifi olmadığı görülmektedir.

ŞÖNİM'in barınma hususunda verdiği hizmetlerde Suriyeliler ve vatandaşlar arasında ayrım yapıldığı görülmektedir. Bu konunun yine Suriyelilerin barınma

ihtiyacının fazla olması, ancak Bakanlığın bunu karşılayacak personel ve bütçe eksikliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Daha öncede bahsedildiği üzere, kadınların konukevine yerleştikten sonra aldıkları hizmetler konukevindeki sosyal çalışmacıya ulaşamadığı için öğrenilememiştir. Ancak katılımcıdan Suriyeli ve Türkçe bilmeyen bir kadının, kadın konukevine kadar giden süreci ve ŞÖNİM'e girişinden itibaren alabileceği hizmetleri tanımlanması istendiğinde:

Öncelikle Türkçe bilmediğiniz için siz bana kendinizi ifade edemezsiniz. Öncelikle ben bir tercüman bulurum ya da bulamazsam size randevu veririm. Onun dışında anlaştığımızı varsayarsak, ben size tedbir kararlarından bahsedirim. 6284 sayılı yasaya göre “nerede, ne hakkınız var, nasıl başvurularda bulunabilirsiniz?” bunları anlatırım. Kadın konukevinden, tedbir kararlarından tek tek bahsedirim. Eşinden niye şiddet görüyor? Örneğin eşinden boşanmak ya da evden uzaklaştırmak istiyor mu? Bu da önemli. Yoksa eşi alkol bağımlıysa ben 6284’ün 5.1. h inı ve 5.1 ı nı öneririm. Yatılı kuruluştaki tedaviyi öneririm. Dediğim gibi çok vahim bir durum varsa öncelikle kadın konukevi ve tedbir kararı, gizlilik kararını öneririm. Dediğim gibi ben kuruluşumuzun bütün hizmetlerinden yararlandırım kendisini. Bizdeki salt rehberlik ve danışmanlık değil, talep olduğu noktada işlemde yapıyorum. ŞÖNİM’in hizmetleri kadın konukeviyle sınırlı değil (Kamu Çalışanı 2).

Sosyal çalışmacıların açıklamalarından Suriyeli kadınların ŞÖNİM'e başvurduklarında yeterli hukuksal desteği aldıkları, gerekli yönlendirme ve bilgilendirmeyi edindikleri izlenimi oluşmuştur. Bu bağlamda katılımcılar sosyal hizmet uzmanının rol ve işlevlerinden olan rehberlik ve danışmanlık, psiko-sosyal destek, yönlendirme, vaka takibi, vaka yönetimi, kurumlar arası işbirliği, ev ziyaretleri, kaynaklara ulaştırma rollerini üstlendiklerini ifade etmektedirler. Ancak, kurum ve kuruluşların sorumluluk ve görevleri, ulaşabildikleri kaynaklar değiştikçe, katılımcıların bu görev ve sorumlulukları üstlenme biçimleri değişmektedir. Başka bir deyişle, görev tanımlamasında bulunmasına rağmen, iş yükü yoğunluğu, tercüman eksikliği, personel eksikliği gibi kaynak sınırlamaları bulunan bir sosyal çalışmacının tüm bu rol ve işlevleri yerine getir(e)mediği görülmektedir.

Bu zeminde, kuruluşlarında tam zamanlı tercüman bulunmadığını ifade eden ŞÖNİM çalışanı, kendilerine başvuran yabancı uyruklu bir müracaatçı olması durumunda tercüman desteği aldıklarını belirtmiştir:

Tercümansız gidiyoruz. Çünkü ben incelemeye bir gittiğim zaman öğlene kadar 9-10 eve incelemeye gidiyorum. O sırada sürekli yanımda tercüman gezdiremem. Ki çok ekstra bir olaysa tercüman götürüyorum.

Ama orada anlaşılamazsak, kuruluşa davet ediyorum. Kuruluştaki da ya tercüman desteği alıyoruz ya da kuruluşumuzda o dili bilen var. Destek alıyoruz (Kamu Çalışanı 2).

Anlaşabildiğim müddetçe anlaşmaya çalışıyorum, ev ziyaretlerine gidiyorum, rehberlik ve danışmanlık hizmeti veriyorum ve yönlendirme yapıyorum. Bu şekilde. Gidebileceğim müddetçe evlerine gidiyorum ama anlaşabildiğimiz ölçüde.. Şimdi ben Arapça vs. dilini bilmediğim için şu şekilde tercih ediyorum; davet göndermeye çalışıyorum. Çok yakınsa gidiyorum (Kamu Çalışanı 2).

Suriyeli kadınlara şiddet durumunda doğrudan hizmet veren bir kurumda istihdam edilen bir tercümanın olmayışı çok önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Kadınların şiddet durumunda başvuru yaptıkları bir kuruluşta kendilerini ifade edememeleri hali hazırda bilmedikleri bir sistemde hak aramaktan korkan kadınlar için ikincil bir travma riski doğurabilmektedir. Benzer şekilde, tercüman bulunacağı başka bir zamana randevu verilmesinin, kadınların kurumlara olan güven ilişkilerini zedeleyeceği düşünülmektedir. Kurumda istihdam edilen bir tercümanın olmayışının, Suriyeli kadınların ŞÖNİM'e başvurmamasından mı kaynaklandığı, yoksa Suriyeli kadınların bu mekanizmalara erişimlerinin kısıtlı oluşundan mı kaynaklandığı bilinmemektedir. Görüşme yapılan katılımcılardan biri konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Çokça şiddete uğruyorlar ama çok az tedbir kararı geliyor bize. 100 tedbir kararından 5i belki Suriyeli kadın oluyor. Mesela ben de düşünüyorum, hiç mi şiddet görmüyorlar? Ya da yaşadıkları memleketlerinden göçüp geliyorlar belli ki bazı sıkıntılar yaşıyorlar. Bu aile içinde bir çatışmaya sebep oluyordur. Yani bunu hiç mi yansıtmıyorlar? Ama çoğunlukla susmayı tercih ediyorlar. “Zaten yabancı bir ülkedeyiz bize yardım etmezler” diye düşünüyorlar. %100 hepsi bilinçli değil, yani bana gelenler bilinçli kesim, ama gelmeyen bilinçsiz bir kesim olduğunu düşünüyorum. Anlaşabildiğimiz ölçüde gidiyoruz. 2 vakamız oldu bu şekilde, tercümanımız yoktu, Kızılay'dan yardım istedik ve onlarla incelemeye gittik (Kamu Çalışanı 2).

Tercümanın sivil toplum örgütleri tarafından sağlanması, AÇSH'nin Suriyelilerle ilgili sosyal hizmetleri sivil toplum örgütlerine bıraktığı izlenimi uyandırmaktadır. Aynı durum, aynı ve maddi destekler konusunda sivil toplum örgütlerinin üstlendiği rol düşünüldüğünde de geçerli görünmektedir. Özetle, AÇSH Bakanlığı ve ona bağlı kuruluşlar, Suriyeli kadınların şiddet görmesi durumunda daha çok bilgilendirici, yönlendirici ve hukuki hizmetler sunmakta ve kadın konukevine yönlendirme hizmeti sağlamaktadırlar.

Sonuç olarak, Konya yerelinde Suriyelilere verilen hizmetler sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve kamu tarafından sağlanmaktadır. Yerel dernekler ve yerel yönetimler daha çok maddi desteklere yönelirken, ulusal sivil toplum örgütleri uyum çalışmalarına da oldukça önem vermekte, verilen destek “maddi” olsa bile, maddi desteği Suriyelilerin Türkiye’ye uyumu için bir araç olarak kullanmaktadırlar. Hizmet verenlerin ve Suriyeli kadınların anlatılarının kesiştiği ve farklılaştığı noktalar ve bu anlatılarda ortaya çıkan ihtiyaç ve sorunların hizmet verenler tarafından ne derece çözülebildiği ve çözülebileceği ise, araştırmanın bir sonraki bölümü olan tartışma bölümünde literatür çerçevesinde tartışılmaktadır.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmanın teorik amacı; kesişimsellik yaklaşımının sosyal çalışma disiplinde Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet deneyimi dolayısıyla kavramsallaştırılmasıdır. Bu zeminde bulgular aktarılırken, kesişimsellik yaklaşımının, özne-yapı, fail-kurban gibi ikililikleri reddeden, sosyal kategoriler arası farklılıklara ve çeşitliliklere odaklanırken buradaki kurucu, ilişkisel, dönüştürücü bağlamları gözönünde bulunduran, kadın deneyimini tektipleştirmeden açığa çıkarma prensipleri temel alınmıştır. Bu çerçevede bulgular aktarılırken, Suriyelilerin etnik köken ve sınıflarına bağlı yaşadıkları ortak deneyimlerin, toplumsal cinsiyet ile kesişerek, Suriyeli kadınların deneyimini bu ortak deneyimlerden nasıl farklılaştırdığı betimlenmiştir. Bu doğrultuda, Konya’da yaşayan Suriyelilerin ihtiyaç ve sorunlarına dair genel bir betimleme yapılmış, araştırma amaçlarına uygun olarak ise bu sorunların toplumsal cinsiyet temelinde değerlendirildiğinde Suriyeli kadınlar için ne anlama geldiği irdelenmiştir. Bu zeminde, Konya’da Geçici koruma statüsünde yaşayan Suriyeli kadınların deneyimleri; kadınların sosyal konumları ve bu konumlarının toplumsal cinsiyet, etnik köken, sınıf, çalışma durumu, eğitim gibi değişen ve kesişen bağlamlar içerisinde açığa çıkarılmış, kadınların dezavantajlı konumları ve bu konumların *toplumsal yaşama katılım* gibi yollarla değiştirilebileceğinin mümkün olduğuna özellikle odaklanılmıştır.

Araştırmanın odak noktasının Suriyeli kadınların sorunları ve ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet deneyimi olması, sorun odaklı bir analizi beraberinde getirirse de, kadınların başetme stratejileri, bu sorunların *toplumsal yaşama katılımı* aşılabilirdiği alanlar ve toplumsal cinsiyet arası farklılıklar önemle vurgulanmıştır. Kadınları dezavantajlı durumlar içerisinde konumlandıran ve bu konumları pekiştiren ve derinleştiren etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar odak alınsa da, kadınların bu olgulara karşı geliştirdikleri ve geliştiremedikleri başetme mekanizmaları betimlenmiştir. Bu doğrultuda, mağdur, pasif ve dezavantajlı olanın kadının kendisi değil, farklı sosyal kategorilerin kesişimiyle belirlenen konumu olduğu söylenebilmektedir. Bu doğrultuda, kadın deneyimine dair bütüncül bir anlayış için mağdur-kurban gibi söylemlerden uzaklaşarak, zamana ve mekana göre “değişen ve geçişken konumlara odaklanması gerektiği” vurgulanmıştır. Bu konumların değişmesine zemin hazırlayacak olan en önemli faktörlerden birinin Suriyelilere sunulan hizmetler olduğu gözönünde bulundurularak, kadınların sorun

ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere sunulan hizmetler ve bu hizmetlerin verilif biçimi aktarılmıştır.

Konya’da Suriyelilere sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve kamu aracılığıyla hizmet sunulduğu ve sivil toplum örgütlerinin temel hizmet sağlayıcıları olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Bu doğrultuda, ulusal sivil toplum örgütleri ve yerel derneklerin Suriyelilere sunduğu hizmetler ve bu hizmetlerin verilif biçimlerine odaklanılarak aynı ve nakdi destekler ve uyum çalışmaları anlatılmış, daha sonra ise kamu ve yerel yönetimlerin hizmetleri aktararak bir hizmet haritası çıkarılmıştır. Bu anlatılar içerisinde hizmetlerin verilif biçimine özellikle vurgulanarak, hizmetlerin ve hizmetlerin sunuluf biçiminin genelde Suriyeliler, özelde ise Suriyeli kadınlar için güçlendirici, güçsüzleştirici, olumlu ve olumsuz yanlarına işaret edilmiştir. Bu bağlamda, sorun çözme ve değişim araçları olarak hizmet sağlayıcılarının, kadınların dezavantajlı konumlarını değiştirmek için bir aracı olabilecekleri gibi, bu sorunları derinleştirme aracı da olabilecekleri; “yardım vermek” ve “hizmet sunmak”, “ hayırseverlik” ve “mesleki profesyonellik” bağlamlarında tartışılmıştır. Dolayısıyla, hizmetlerin sunuluf biçiminin verilen hizmetler kadar önemli olduğu, sorun ve ihtiyaçların i ie geçmişliği kadar hizmetlerin de koordine ve i içe geçmiş olması gerektiği önemle belirtilmiştir.

Çalışmanın literatür bölümünden de hatırlanabileceği gibi, araştırma bağlamında kimlik oluşumunu anlamak ya da eşişsizlikleri ve imtiyazları ortaya çıkarmak için kullanılan sosyal kategorilerin arasında herhangi bir hiyerarşi olmadığı düşünölmektedir. Ancak araştırma öznelerinin Suriyeli kadınlar olması, toplumsal cinsiyeti araştırma bağlamında temel bir kategori haline getirmiş, bu kategorinin sınıf, etnisite, yaş, kültür gibi diğer sosyal kategorilerle karşılıklı kuruculuğunu ve etkileşim biçimlerini ortaya koyabilmek için, etnik köken ve sınıfa dayalı farklılıklar neredeyse tüm temalarda vurgulanmıştır. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyetin sınıf, etnik köken, kültür, sığınmacılık durumu gibi sosyal kategorilerle nasıl ilişkilendiği açığa çıkarılmıştır. Benzer bir kavramsallaştırma, Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyiminde de kullanılmıştır. Barınma ve gelir durumunun, çalışma yaşamını, çalışma yaşamının kültürü, kültürün şiddet algısı ve deneyimini *karşılıklı olarak* imlediği sık sık vurgulanmıştır. Bu bağlamda, kadınların sorun ve ihtiyaçları içerisinde anlatılan barınma, gelir, sağlık, sosyal yaşam ve tüm bunlarla şekillenen şiddet deneyimlerini birbirlerinden bağımsız

anlamanın mümkün olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, çalışma yaşamı, sağlık, barınma temalarında ortaya çıkan ayrımcılık deneyimleri ve etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıklar kamusal olarak görülen özel alana, özel alan olarak görülen kamusal alana nasıl işaret ettiğini göstermek amacıyla bahsi geçen temalar altında işlenmiştir. Benzer şekilde, “şiddetin” sadece yakın partner şiddeti anlamına gelmediği, kültürün ya da yerel halkla ilişkilerinin kadınların günlük yaşamında ayrımcılık başta olmak üzere şiddetin çeşitli türlerini açığa çıkardığı, bu şiddetinse “yakın partner şiddetine” dair algılarını, deneyimlerini ve şiddete verdikleri cevapları biçimlendirdiği bulgular dolayısıyla gösterilmiştir.

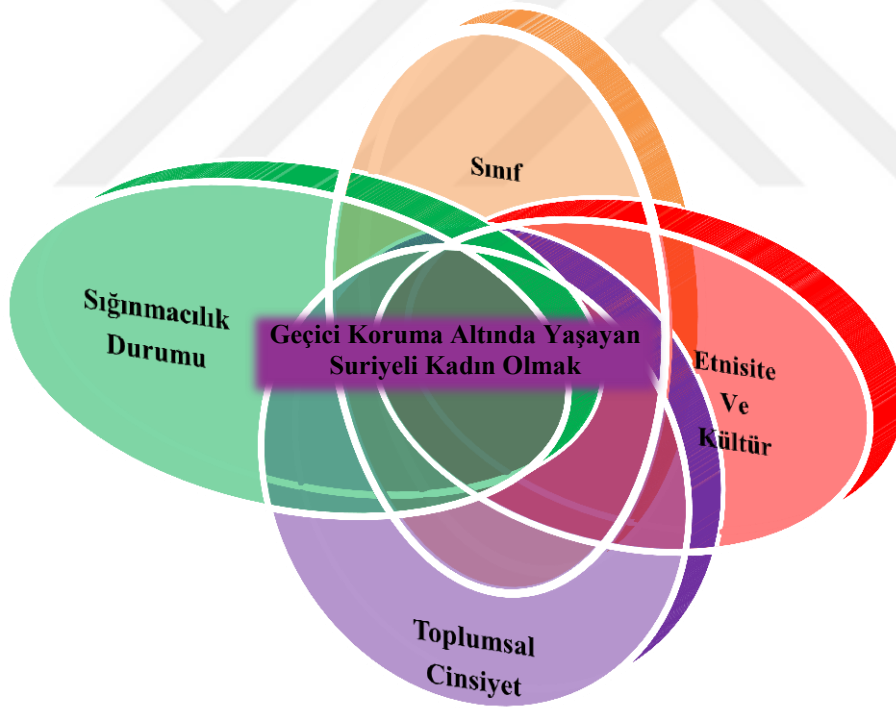
Bu bilgiler ışığında, kadınların anlatılarında barınma, eğitim, sosyal yaşam, çalışma yaşamı ve şiddet deneyimleri temel temalar olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet, etnik köken, kültür, sınıf ve sığınmacılık durumunun keşiştiği alanlar, kadınların sosyal konumlarını, bu konumlarda eşitsizliği deneyimlediği alanları ve kaynaklara erişimlerini açığa çıkaran sosyal kategoriler olarak bulgulanmıştır.

Araştırmanın literatür bölümünden de hatırlanabileceği gibi, her farklılık kategorisini değerlendirmeye almak mümkün görünmemekle beraber, Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimini keşişimsellik yaklaşımıyla ortaya koymak için, böyle bir veri analizine ihtiyaç olduğu da düşünülmemektedir. Dolayısıyla araştırmanın bu bölümünde, bulguların analizinde baskın kategoriler olarak açığa çıkan etnik köken ve kültür, toplumsal cinsiyet, sınıf ve sığınmacılık durumu sosyal kategorileri temel alınmakta, bu kategoriler içerisinde hizmet verenler ve kadınların bakış açısıyla “Geçici Koruma Altında Suriyeli Kadın Olmanın Anlamı” bu dört sosyal kategori içerisinde anlatılmaktadır. Tüm bu anlatıya, Suriyeli kadınların ve hizmet verenlerin anlatılarının farklılaştığı ve benzeştiği noktalar literatür çerçevesinde eşlik etmektedir. Bu tartışmayı, Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarına yönelik verilen hizmetler ve hizmetlerin veriliş biçimi içerilerek, hizmet sağlayıcılarının Suriyelilerin sorunlarına ne derece yanıt verebildikleri tartışması izlemektedir. Tartışmanın bu şekilde biçimlendirilmesinin keşişimsellik yaklaşımının sosyal çalışma disiplinde kavramsallaştırılmasının gerekçelerinden olan:

1. Hizmet verilen/ verilecek nüfusu tanımak, (hizmet verenler ve Suriyeli kadınların anlatıları)
2. Sosyal çalışmacının mesleki rolü çerçevesinde eşitsizliklere bakış açısı ve verdiği cevaplarla eşitsizlikleri güçlendirmesi ya da zayıflatması (verilen hizmetler ve hizmetlerin verilmiş biçiminin tartışılması)
3. Sorun ve ihtiyaçlara yönelik çözüm önerileriyle sosyal politika üretmek sosyal adalete katkı sunmasına (verilen hizmetlerin hizmet ihtiyacını ne derecede karşıladığının tartışılması)

olarak vereceği düşünülmektedir.

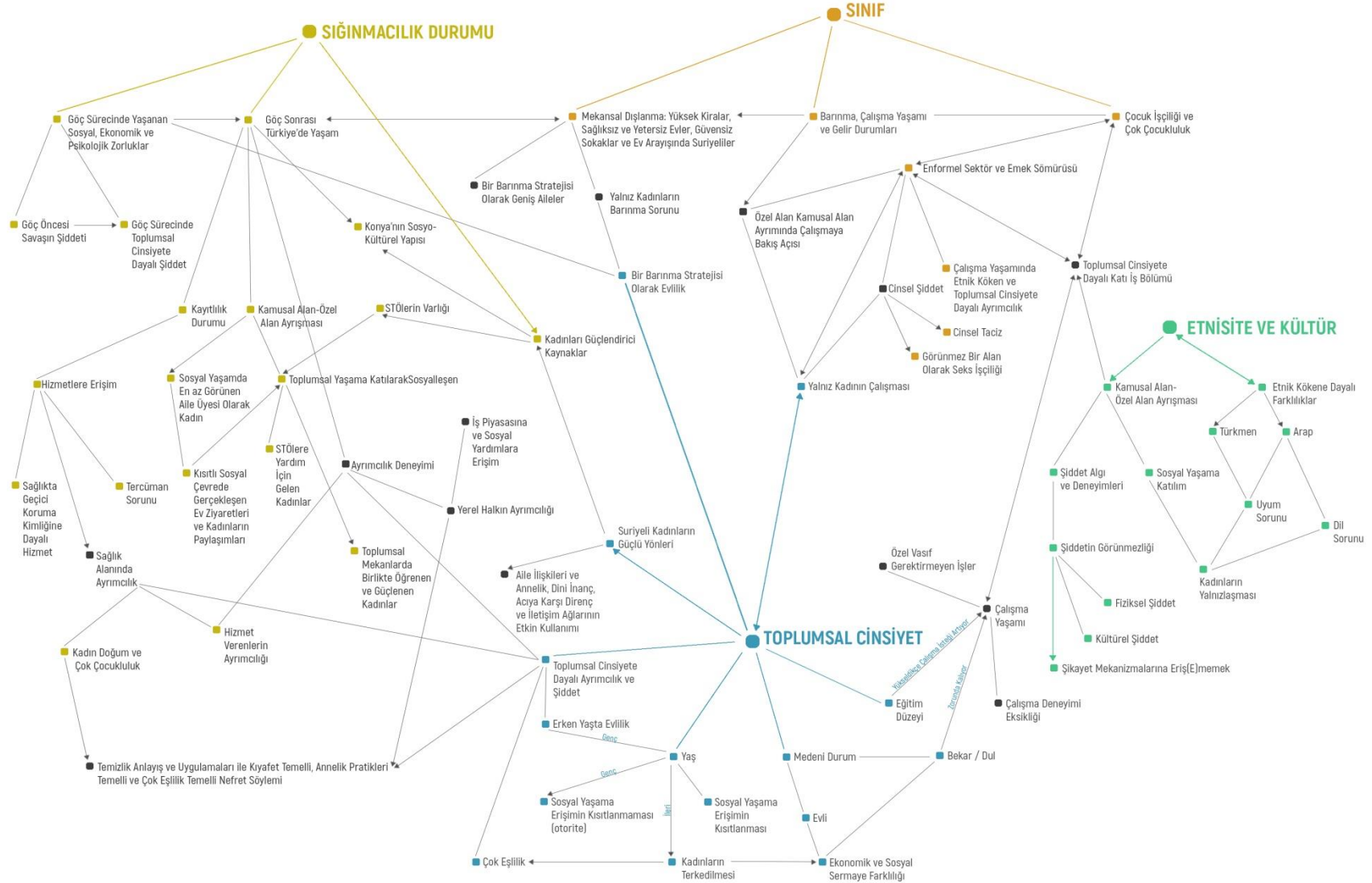
Etnik köken ve kültür, sınıf, sığınmacılık durumu ve toplumsal cinsiyetin birbiriyle kesişerek ve birbirini dönüştürerek açığa çıkardığı Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet deneyimlerine işaret eden şekildeki gibi bir somutlaştırma yapmak mümkün görünmektedir:

Şekil 4. Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeli Kadın Olmak

Birinci şekile bağlı olarak ilişkisellikleri ve kesişimsellikleri somutlaştıran, araştırma bulgularına dayanan ikinci bir somutlaştırma ise aşağıdaki gibi sunulabilir:

Çizelge 4. Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeli Kadın Olmak: Etnisite ve Kültür, Sınıf, Sığınmacılık Durumu ve Toplumsal Cinsiyet.

Şüphesiz ki “kadın deneyiminde” ve “hizmet verenlerin” anlatımlarında bu baskın öğeler ve ilişkiselliklerden başka ilişkiler kurmak mümkündür, ancak hepsini bir tabloda somutlaştırmak mümkün görünmemektedir. Bu tablo ilişkisellikleri açıklamak amacıyla çizilmiş olup, tartışma bağlamında takip edilmeyecektir. Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurularak araştırmanın bu bölümü, Konya’da Geçici Koruma statüsü altında yaşayan Suriyeli kadınları ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimlerine ve verilen hizmetlere dair araştırma bulgularını, bulgulara dair temalar ve literatür çerçevesinde tartışmaktadır. Katılımcıların anlatıları ortaklaştığında “katılımcılar” olarak genel bir ifade kullanılmakta, Suriyeli kadınlar ya da hizmet verenlerin söylemleri vurgulanmak istenildiğinde ise “Suriyeli kadınlar” ya da “hizmet verenler” ifadeleri kullanılmaktadır.

4.1. Hizmet Verenlerin ve Kadınların Anlatılarıyla Suriyeli Kadınların İhtiyaç ve Sorunlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi

4.1.1. Göç Öncesi Savaşın Şiddeti

Suriye’deki savaş, kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk, zengin, yoksul farketmeksizin tüm toplumu etkilemiş, başta Suriyeliler olmak üzere bugün özellikle Türkiye ve Avrupa ülkeleri için bir insani kriz haline gelmiştir. Temel hak ve özgürlükleri kısıtlanan, kendilerinin, çocuklarının ve ailelerinin yaşama haklarını tehdit eden savaş süreci, Suriyelilerin başka ülkelere sığınmasını tek seçenek haline getirmiştir. Göç öncesinde ve göç sırasında yaşanan deneyimlerin, göç sonrası yaşamı etkilediği düşünüldüğünden araştırmanın bu bölümü, Suriyeli kadınların göç öncesi ve göç sırasındaki şiddet deneyimlerine literatür çerçevesinde odaklanmaktadır.

Savaş dönemlerinde, savaştan ve çatışmalardan kaçan kadın ve çocuklar, toplumun diğer kesimlerinden farklı deneyimler yaşamakta, savaşın yaşandığı ülkede, göç yollarında ve sığındıkları ya da sığınma başvurusu yaptıkları ülkede, cinsel ve toplumsal şiddete dair ek riskler taşımakta, kadınların kendi güvenliklerini ve çocuklarının güvenliklerini sağlama sorumluluğunu tek başına almaları gerekmektedir (UNHCR, 2003). Bu bağlamda savaşın ve göçün cinsiyetlenmiş bir süreç olduğu, varolan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirdiği gibi, şiddetin yeni türlerini açığa çıkardığını söylemek mümkün görünmektedir (Alsaba ve Kapilashrami 2016). Mülteci döngüsü sürecinde cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı

şiddet olarak tanımlanan bu durum; çatışma sırasında ve göç öncesinde, kaçış yollarında, sığınma ülkesinde ve menşei ülkeye geri dönüş ve yeniden uyum sürecinde yaşanan cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türlerini ve risklerini betimlemektedir (UNHCR 2003). Bu riskler dahilinde kadınlar, göç yollarında ya da sığındıkları kamplarda “tecavüz, cinsel taciz/istismar, cinsel sömürü, zorunlu seks işçiliği, insan ticareti, aile içi şiddet, erken yaşta ve zorla evlendirme, başlık parası yoluyla satılma, çok eşlilik, namus cinayetleri, aşağılama” gibi şiddet türlerini birarada yaşayabilmekte ve şiddete karşı kırılgan hale gelebilmektedirler (Özdemir 2015).

Zorunlu göç kapsamında Türkiye’ye göç eden ve araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli kadınlar, göç öncesinde savaşın şiddetini; gıda, elektrik, su, doğal gaz gibi temel ihtiyaçlara erişimlerinin kısıtlanması, birçok grubun Suriye’de savaşmasından dolayı şiddetin zamanının ve öznesinin belli olmaması, yoksulluk içerisinde bir yaşam ve çocuklarının ve ailelerinin güvende olmayışıyla betimlemektedir. Katılımcıların göç öncesine dair anlatıları sürekli bir korku içinde yaşamakla şekillenmektedir. Bu korkulardan bazıları; atılan bombalardan dolayı yaşanan korku, evden çıkan herhangi birinin geri dönüp dönmeyeceğinin bilinmezliğinin verdiği korku, yakınlarının ve akrabalarının kaybolması ya da hayatlarını kaybetmesinin verdiği yas duygusu ve onları kaybetmeye dair korku, eşleri savaşta, ölmüş, kendilerinden önce göç etmiş kadınların çocuklarının temel ihtiyaçlarını ve güvenliklerini sağlamaya çalışırken yaşadıkları korku, kendilerine ve ailelerine yönelik kaçırılma, öldürme, tecavüz, insan kaçakçılığı tehditiyle şekillenen korku olmaktadır.

Korkuyla şekillenen savaş içerisindeki yaşam, tüm toplumun yaşam biçimini etkilese de, kadınların deneyimleri göç öncesinde evlerinin ve çocuklarının güvenliğini sağlamak gibi toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler ve toplumsal cinsiyete özgü olan kaçırılma, tecavüz, seks işçiliğine zorlanma gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimlerine açık hale gelerek farklılaşmaktadır. Kadınların anlatıları, göç öncesi savaşın şiddetinin kadının bedenine “cinsel bir saldırı” anlamına gelirken, erkeğin bedenine “fiziksel bir saldırı” anlamına geldiğini, kadınların en çok kendilerinin ya da çocuklarının kaçırılıp tecavüz edileceklerine, eşlerininse öldürüleceklerine dair korku taşıdıklarını göstermektedir. Bu korku ve güvenlik ihtiyacı kadınları göç etmeye zorlamış, kaçakçılara tüm ekonomik

sermayelerini verirken, göç yollarında kaçırılma, tecavüz, öldürülme, kaçakçılar tarafından istismar edilme, göç yollarında farklı grupların şiddetine açık hale gelme, Türkiye'ye kaçak yollardan girişte şiddete açık hale gelmek gibi zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan Suriyeli kadınlardan hiçbiri çatışan gruplardan bedenlerine doğrudan yönelen bir saldırıdan bahsetmeseler de, atılan bombalar, fiziki ve ruhsal güvenlik tehdidi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet unsurlarını deneyimleyerek göç etmeye zorunlu kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, göç öncesi stres etmenleri olarak tanımlanan aile parçalanması, akrabalarının ve yakınlarının ölümü, şiddet deneyimini yaşadıkları gibi, göç sırasındaki kaçırılma, tecavüz, öldürülme riski (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013, s. 13) gibi göç sonrası stres etmenlerini deneyimledikleri de bulgulanmıştır. İronik bir şekilde, araştırma bulguları kadınların göç sürecinde ve sonrasındaki yaşamın getirdikleriyle başedebilmelerini, “acıya karşı direnç” başlığı altında kadınların güçlü yönlerinden biri olarak vurgulamaktadır. Araştırma bulguları, bu psikoloji içerisinde Türkiye'ye göç eden kadınların sorunlarının göçün sonuçlanması ile sona ermediğini, Türkiye'de kadınların barınma, sağlık, çalışma yaşamı, sosyal yaşam, yerel halkın ayrımcılığı gibi sorunlarla başbaşa kaldıklarını, aile içi şiddet, kültürel şiddet, cinsel şiddetin çeşitli yüzlerini deneyimlediklerini göstermektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü Konya'da Geçici Koruma Statüsü altında yaşayan Suriyeli kadınların göç sonrası Türkiye'deki sorun ve ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet algı ve deneyimlerine literatür çerçevesinde odaklanmaktadır.

4.1.2. Barınma

Savaşın başladığı 2011 yılından bugüne Türkiye'de 3.5 milyondan fazla Suriyeli sığınmış, göç sürecinin getirdiği ilk ihtiyaç ise “barınma” olmuştur. Bu nüfusun bir kısmı barınma merkezlerinde, bir kısmı da özellikle sınır iller olmak üzere Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Konya Suriyelilerin en çok bulunduğu 10. ildir ve kayıtlı 106. 337 Suriyeli Konya'da yaşamaktadır. Araştırma bulgularında gösterdiği üzere, Suriyelilerin Konya'daki barınma koşulları; toplama ev eşyalarıyla oluşan, küçük evlerde geniş aileler şeklinde yaşanan, sağlıksız ve niteliksiz evlere çok yüksek kiralar istenen ancak buna rağmen savaş içerisinde olmamaktan dolayı şükredilen bir yaşama işaret etmektedir.

Suriyelilerin zorlu bir savaş ve göç sürecinden çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, sağlıksız ve yetersiz de olsa barınacak bir yerlerinin olmasına “şükrettikleri” Konya’da yürütülen başka araştırmalarda da gözlemlenmektedir (Küçükşen 2017). Ancak bu durum, barınmayla ilgili sorunları olmadığını göstermemekte, aksine katılımcılara göre Konya’daki en öncelikli sorun barınma olmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın bu bölümü, Suriyelilerin Konya’daki barınma koşullarını, etnik köken ve sınıfa dayalı ayrımcılık ile şekillenen mekânsal dışlanma, yüksek kira sorunu, bu soruna dair geliştirilen stratejiler ve bu stratejilerin sonuçları, barınma koşullarının toplumsal cinsiyet temelinde Suriyeli kadınlar için ne anlama geldiği ve Suriyeli kadınların barınma biçimlerinin medeni durum, sosyal ve ekonomik sermayelerine göre nasıl farklılaştığı üzerinden alanyazın çerçevesinde tartışmaktadır.

Göç süreçlerinde, göç eden bireylerin barınma, sağlık, çalışma yaşamı gibi hizmetlere erişiminde, öncü göçmenlerin göç veren ülkedeki akraba ve dostlarıyla kurdukları sosyal ağlar ve göç edecek kişilerin bu ağları kullanarak göç ettikleri ülkedeki enformel bilgilere ve imkanlara ulaşması önemli bir etken oluşturmaktadır (Adıgüzel 2016, Sert 2016). Öncü göçmenler, yeni göç edenlere barınacakları yer, çalışabilecekleri işler ve haklarını da kapsayan birçok konuda yol göstermektedir. Bu bağlamda kendilerinden önce göç edenlerin deneyimi ve tecrübeleri Suriyeli sığınmacılar için bir rehber görevi görmektedir. Bu çerçevede, zorunlu göç kapsamında Türkiye’ye gelen Suriyelilerin Türkiye’yi seçme sebeplerinin; coğrafi olarak Suriye’ye yakınlığı, izlenen açık kapı politikası, nüfusun çoğunluğunun İslam dinini benimsemesi ve kendilerinden önce göç eden akrabalarının ve tanıdıklarının sağladığı enformel bilgiler olduğunu söylemek mümkün görünmektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016). Hem Türkiye’nin çeşitli illerinde yapılan çalışmalar (Barın 2015), hem de Konya yerelinde sayıca oldukça az olan çalışmalar, Konya’daki Suriyelilerin genel olarak Halep’ten geldiğini, Konya’yı tercih sebeplerinin kendilerinden önce gelenlerin Konya’nın dindar toplumsal yapısının, iş, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımın kolay oluşuyla ilgili verdiği tavsiyelerle şekillendiğini belirtmektedir (Koyuncu 2014). Bu bağlamda özellikle Halep’ten gelen Suriyelilerin Konya’yı tercih etme sebebinin “dindarlık” ve “hemşeri” bağları olduğunu söylemek mümkün görünmektedir (Topçuoğlu, Özensel, Koyuncu 2015). Araştırmaya katılan kadınlar (Türkmen kökenli Lazkiye’den gelen iki katılımcısı hariç) Türkiye’ye

Halep'ten geldiklerini belirtmişler, Konya'ya geliş sebeplerininse kendilerinden önce gelenlerin tavsiyesiyle olduğunu anlatmışlardır.

Konya'daki Suriyeliler, öncü göçmenlerin yerleşim yeri olan ve çoğunlukla Suriye Mahallesi olarak adlandırılan “Şükran Mahallesi” ve “Şems Mahallesi”ne yerleşmişler ve bu mahalleler dışında çoğunlukla “Sahipata Mahallesi, Abdülaziz Mahallesi, Ferhuniye Mahallesi, Telafer Mahallesi, Bosna Hersek Mahallesi ve Mamuriye Mahallesi”nde yaşamaktadırlar (Alptekin, Akarçay- Ulutaş, Gündüz 2018, s.93). Suriyelilerin yoğunlukla yerleştiği Şükran Mahallesi uyuşturucu kullanımı ve satışı, kaçakçılık, suç ve seks işçiliğine ilişkin sorunlar yaşanan ve Suriyelilerin gelişleriyle bu sorunların daha da arttığı bir mahalledir (Koyuncu 2014). Bu koşullar ve Şükran Mahallesinin kentsel geri dönüşüme girmesiyle birlikte, yerel halk bu mahalleyi çoğunlukla terketmiştir (Alptekin, Akarçay- Ulutaş, Gündüz 2018). Suriyelilerin kentin terkedilmiş, kentsel geri dönüşüm içinde, alt yapısı gelişmemiş, sosyo-ekonomik düzeyi oldukça düşük ve suç oranlarının oldukça yüksek olduğu bu bölgede yoğunlaşmasının, Suriyelilerin sınıflarına ve etnik kökenlerine dayalı bir “mekansal dışlanma, ayrışma ve ayrımcılık” yaşadığını gösterdiği düşünülmektedir. Hizmet verenler bu mekansal ayrışmayı ve yoğunlaşmayı “gettolaşma” olarak adlandırmaktadır. Mekansal ayrışmanın gettoyla ilişkisi düşünüldüğünde, Suriyelilerin etnik kökenlerine dayalı bir mekansal dışlanma deneyimi yaşadıklarını ve “savaş sonrası Suriye gettolarında” barındıklarını söylemek mümkün görünmektedir:

Mekânsal ayrışma gettoyu diğer yerleşim yerlerinden ayıran genel tanımlamanın özünü oluşturmaktadır. Birçok yazar ve araştırmacıya göre mekânsal ayrışma, bir yerde sosyo-kültürel açıdan belirli bir dine, mezhebe, ırka, kültüre ya da etnik kökene ait kişilerin bir arada yaşadıkları, kentsel yapılı çevre için kullanılan bir kavramdır (Karimi, 2011: 37). Bu kavramda mekânsal ayrışma, dine, mezhebe, ırka, kültüre ya da etnik kökene ait bir ayrımdır (Kawachi, ve Berkman (2003). Marcuse'ın da (2005) belirttiği gibi getto; ırk, etnik köken ve benzeri sosyo-kültürel özelliklerle hâkim toplum sınıftan ayrılan, mekânsal yoğunlaşma alanı olarak kullanılmaktadır (Kavas, Avşar, Kadköy ve Bilgiç 2019, s. 15)

Hizmet verenlerin anlatıları, mekânsal dışlanmayla oluşan ve bir gettolaşma sürecine işaret eden Suriye mahallelerindeki yaşamın olumsuz yönlerine ve sosyo-ekonomik koşulların böyle bir yaşama sebebiyet verdiği üzerine olsa da, aynı zamanda bu durumun “kültürel bir biraradalığa” işaret ettiğini belirtmektedirler.

Başka bir deyişle, katılımcılar gettolaşma sürecini, Suriyelilerin etnik kökenleri ve ekonomik sermayelerinin miktarına göre Suriyeli mahallelerinde yoğunlaşmaları ya da kentin daha yüksek gelirli bölgelerinde barınmalarıyla açıklamaktadır. Hizmet verenlere göre bu durum aynı zamanda kültürel bir biraradaliğa işaret etmekte, bir anlamda gettoların “kimliksel dayanışma ve kolektif varoluş” (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015) işlevi gördüğünü belirtmektedir. Ancak Suriyeli kadınların anlatıları, Suriyeli Mahallelerinde yaşanan bir toplumsal dayanışmadan ziyade, Suriyeli kadınların “taşınmak isteseler bile Suriyeli oldukları için kendilerine verilmeyen evler ya da Suriyeli oldukları için daha da yüksek kiralar sebebiyle taşınmadıkları”, sınıflarının ve etnik kökenlerinin barınmaya dair çözümlerine ilişkin stratejilerini sınırlandırdığı bir duruma işaret etmektedir. Nitekim Suriyeli katılımcıların hiçbiri Suriyelilerle aynı mahallede yaşamının avantajlarından bahsetmezken, güvensiz sokakları vurgulamakta, taşınmak istediklerini söylemekte ve Suriyeli oldukları için ev bulamadıklarından yakınmaktadırlar. Koyuncu (2014), bu durumu Şükran Mahallesiinde yaşayan bekar, genç ve kaçakçılıkla uğraşan, sokaklarda kadınları cinsel ve sözel yollarla taciz eden, geceleri geç saatlere kadar müzik dinleyen ve gürültü yapan ve kendi deyimiyle ahlak dışı davranan Suriyeli genç erkeklerin, mahalle sakinlerini ve Suriyelileri rahatsız etmesiyle açıklamaktadır. Katılımcıların anlatılarında ise bu durum “güvensiz sokaklarla” betimlenmiş, ancak “mahallenin içinde yaşanan” herhangi bir taciz vakası iletilmemekle beraber, veri toplama sürecinde araştırmacının kendisinin de böyle bir deneyimi olmamıştır. Ancak Koyuncu (2014)’nun Şükran Mahallesiyle ilgili betimlemesinin, mekansal dışlanmanın bir örneği olarak Suriyeli mahallelerinin, kayıtdışılığın sembolü ve suç yuvası olarak algılanarak, şehre, kültüre ve mahalle sakinlerine yönelik bir tehdit unsuru biçimini aldığı ve bu bağlamda gettolaşma ve damgalanma süreçlerine dair bir anlatı içerdiği söylenebilmektedir (Akkan, Deniz, Ertan 2016). Wacquant (1993) mekânsal dışlanma ve damgalanma deneyiminin kişilerarası dayanışmayı ortadan kaldırarak, mekanı daha iyi bir mekana geçmek üzere ivedilikle terketme isteği yarattığını ve mekanda kalanların dışlanmışlıklarıyla yalnız kaldıklarını vurgulamaktadır (Akkan, Deniz, Ertan 2016). Bu çerçevede, Suriyeli kadınların taşınma isteğinin, Suriyelilerle birarada yaşama isteğinin önüne geçmesini, Suriyeli sığınmacıların gettolaşma süreçlerinin bir sonucu olarak mekânsal dışlanmayla, ve mekânsal dışlanmanın bir sebebi ve sonucu olarak yoksullukla açıklamak mümkün

görülmektedir. Bu doğrultuda, aşırı yoksulluk içerisinde geleneksel dayanışma ilişkilerinin işlevini yitirdiği söylenebilmektedir (Yükseker 2016)

Nitekim katılımcıların barınma durumlarına dair anlatıları gelir durumlarıyla iç içe geçmekte, gelirlerinin temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmezken, deneyimledikleri barınma biçimini; “yetersiz ve sağlıksız ev ortamında, niteliksiz evlerden talep edilen yüksek kiralarla” betimlemektedirler. Özellikle Suriyeli kadınlar, Suriye’de kira sistemine alışık olmadıklarını ve Konya’daki en büyük sorunlarının “yüksek kira” olduğunu belirtmişlerdir. Konya yerelinde yapılan çalışmalar, katılımcıların anlatılarını destekler nitelikte olup “yüksek kiralara” dikkat çekmektedir (Koyuncu 2014, Topçuoğlu, Özensel, Koyuncu 2015, Alptekin, Akarçay- Ulutaş, Gündüz 2018). SGDD ve UNWomen’nın 2018 yılında 7 şehirde Suriyeli kadınlarla ilgili yaptığı araştırmada, kira bedellerinin en yüksek olduğu illerin birinci olarak İstanbul, ikinci olarak Konya olması, benzer şekilde yaşamın en masraflı olduğu şehirlerin birinci olarak İstanbul, ikinci olarak Konya olması da, geliri temel ihtiyaçlarını karşılamaya bile yetmeyen Suriyelilerin yüksek kiralari ödeyememelerini açıklar niteliktedir. Bahsi geçen araştırmada Konya’da ortalama kira bedeli 550 TL olarak belirlenmiş, araştırma kapsamında ise verilen en düşük kiranın 250 en yüksek kiranın ise 750 TL olduğu görülmüştür. Bu bağlamda 550TL ortalama bir kira çok pahalı görünmese de, bu evlerin çoğunluğunun “yeterli ve sağlıklı bir ev ortamını” betimlemediği, bodrum katları, depolar, yıkık binalarda bulunan evlere talep edilen kiralaların, emlak piyasasının iki üç katı yüksekliğinde olduğu gözönünde bulundurulmalıdır. Kiraların bu şekilde artışı, 2015 yılında 45.000 olan Konya’daki kayıtlı Suriyeli sayısının (Mazlumder 2015), 2019 yılında 106.000’lere ulaşması (İl Göç 2019), Şükran Mahallesinde yaşayan 18 ülkeden insanın yanı sıra (Koyuncu 2014), Konya’ya gelen Suriyeli sayısı arttıkça, evlere olan talebin artmasıyla açıklanabilmektedir (Küçükşen 2017). Bu talep ise, depo, apartman bodrumu, iş yeri mekanları, kentsel dönüşüme girmiş boş evlerin yüksek kiralarla kiraya verilmesine olanak sağlamaktadır (Mazlumder 2015, Alptekin, Akarçay- Ulutaş, Gündüz 2018). Mazlumder (2015) Konya Raporu, Suriyelilerden kömürlük altı, depo, bodrum katları gibi yerler için çok yüksek kiralalar istendiğini, ev kiralarken kefilin şart koşulduğunu ve kefilin bulunamadığı durumlarda bir yıllık kira talep edildiğini belirtmiştir. Araştırma içerisinde kefile dair bir bulguya rastlanmasa

da, böyle bir talebin hali hazırda geçimini sağlayamayan Suriyelilerin barınma koşullarına etkisi düşünülmelidir.

Katılımcıların anlatıları, Suriyelilerin yüksek kiralari karşılayamadıkları için “bir barınma stratejisi olarak geniş aileler” şeklinde bir yaşam sürdürdüklerine işaret etmektedir. Hizmet veren katılımcılardan Türkmen kökenli Suriyeli olan bir katılımcı, Arap kökenli Suriyelilerin hali hazırda Suriye’de geniş aile biçiminde bir yaşama kültürüne sahip olduğu, Türkmenlerin ise böyle bir kültüre sahip olmadıklarını belirtmiş, şu an geniş aile biçiminde yaşayan Türkmenlerin bu yaşam biçimini bir “geçim stratejisi olarak” kullandığını ifade etmiştir. Ancak yapılan literatür çalışmasında, Suriyeli kadınların anlatılarında ve diğer hizmet verenlerin anlatılarında böyle bir farklılık bulunmamaktadır. Bu farklılığın bulunmama sebebi, etnik kökene dayalı farklılıklara dair sayıca yeterli araştırmaların yapılmaması olabileceği gibi, Türkmen kökenli Suriyeli katılımcının ayrımcı yaklaşımı olabileceği de düşünülmektedir. Ancak Suriyelilerin bir “geçim stratejisi olarak geniş aileler biçiminde” yaşaması, hem Türkiye’deki başka illerde, hem de Konya yerinde yapılan araştırmalarca vurgulanmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016, Duruel 2017). SGDD ve UnWomen (2018) araştırması, bir evde birden fazla aileyle yaşamın en çok Konya ilinde görüldüğünü, benzer şekilde Mazlumder (2015) Suriyeli Mahallelerinde yaşayan Suriyeliler için bir evde ortalama 7-15 arası bireyin barındığını, bu sayının yirmiye bulabildiğini belirtmektedir.

Katılımcılar, Suriyelilerin barınma ihtiyacının yerel halk tarafından sömürüldüğünü, Suriyelilerin yüksek kiralari ödeyebilmek için geliştirdikleri geniş ailelerle yaşam biçimi stratejisine, yerel halkın daha da yüksek kira talepleriyle cevap verdiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, Suriyeliler yetersiz ve sağlıklı evlerde yüksek kiralarla yaşamamak için evlerini değiştirmek istediklerinde, Suriyeli oldukları için kendilerine verilmeyen evler ya da Suriyeli oldukları için karşılaşılan “daha da yüksek kiralara” işaret etmişlerdir. Koyuncu (2014) ’nun Konya yerindeki araştırması, göçün ilk evrelerinde Suriyelilerin akrabalarının ya da tanıdıklarının yanına yerleşmesinin ve geniş aile biçiminde yaşamının ev sahiplerinin tepkisini çektiğini, daha sonra gelenlerin ise Suriyeli oldukları için ev bulamamaktan yakındığını göstermektedir. Yükselen kiralari, yerel halk ve Suriyelilerin arasında “Suriyeliler geldi kiralari arttı, Suriyeliler evlerine dönsünler” gibi söylemlerin yayılmasına sebep olmakta, Suriyeliler bir yandan yüksek kiralari

ödeyemezken, kendilerini mağdur eden bu durumun aynı zamanda yerel halkın nefret söyleminin hedefi haline getirerek, etnik kökenlerine dayalı bir ayrımcılık yaşamalarına sebep olmaktadır. Çalışmanın literatür bölümünde de vurgulandığı üzere, barınma koşullarını betimleyen bu deneyimin, sadece Konya yerelinde ortaya çıkmadığını, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin barınma koşullarının sağlıklı evlerde, yüksek kiralarla gerçekleştiğini ve yüksek kiraların yerel halk ile etkileşimde sorun yarattığı çeşitli araştırmalarca desteklenmektedir (Mazlumder 2014, Polis Akademisi 2016, Artan ve Arıcı 2017).

Bu bilgiler ışığında, Suriyelilerin barınma deneyiminin mekansal dışlanmayla ve bu bağlamda “etnik kökene dayalı bir ayrımcılık ve sınıfsal farklılıklarla” şekillendiğini, Suriyelilerin yüksek gelirli bir kısmının Konya’nın sosyo-ekonomik seviyesi yüksek bölgelerde yaşarken, çoğunluğunun “Suriye Mahallesi” olarak adlandırılan bu bölgelerinde yaşamalarının, “sığınmacı olmak”, “Suriyeli olmak” ve “ düşük gelirli” olmaktan bağımsız anlaşılması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Barın (2015), Suriyeliler arasında barınma durumunda ortaya çıkan bu sınıfsal farklılıkları, zengin Suriyelilerin Türkiye’ye geldiklerinde ev satın aldıklarını ya da daha iyi barınma koşullarına sahip olduklarını, ancak Suriyelilerin çoğunluğunun yüksek kiraları ödeyebilecek ekonomik sermayelerinin olmayışıyla açıklamaktadır. Nitekim Suriyeli kadınların anlatıları varolan sermayelerini göç sürecinde harcadıklarını, Türkiye’de kazanılan paranın ise çoğu zaman temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmediğini göstermektedir. Etnik kökene, sınıfa dayalı farklılıklar ve ayrımcılıkla şekillenen mekansal dışlanma tüm Suriyeliler için ortak bir deneyim olsa da, kadınların bu deneyimi daha farklı yaşadıkları gözlemlenmekte ve aynı “barınma koşulları” farklı kadın deneyimlerine işaret etmektedir.

Bu doğrultuda araştırma bulguları, barınmada Suriyeliler arası etnik köken ve sınıfa dayalı farklı deneyimler yaşandığı gibi, toplumsal cinsiyete dayalı ve toplumsal cinsiyet arası farklılıklar olduğuna işaret etmektedir. Yüksek kiralarla başedebilmek için geliştirilen geniş aile biçiminde yaşam stratejisi, Suriyelilerin özellikle cinsel hayatlarında “mahremiyetten yoksun” bir yaşam sürmelerine sebep olduğunu göstermektedir. Kadın cinselliğinin “ayıp” karşılandığı Suriye toplumunda, kadınların bu durumdan daha fazla etkilendiği düşünülmektedir. Hizmet verenler, özellikle bir evde birkaç aile şeklinde biçimlenen barınma koşullarında, bir ailenin evdeyken, öbürlerinin parka gitmesi gibi çözüm yollarıyla bu mahremiyete sahip

olmaya çalıştıklarını aktarmışlardır. Ancak bu mahremiyetin ne sıklıkla sağlanabildiği soru işareti olarak kalmaktadır. Benzer şekilde, bir evde birden fazla aile ile yaşamının evdeki kadınları ve kız çocuklarını ihmal ve istismara açık hale getirebildiği, dolayısıyla bu stratejinin özel alan eksikliğini ve taciz riskini beraberinde getirdiği söylenebilmektedir (SGDD ve UnWomen 2018). Ayrıca hizmet verenler, bir evde birden fazla aile ile yaşamının, aileler arası çatışmaları beraberinde getirdiğini iletmışlerdir. Suriyeli kadınlar böyle bir çatışmadan bahsetmese de çoğunlukla çalışma yaşamına katılmayan ve günlerinin çoğunu evde geçiren kadınlar için bunun çok daha büyük bir sorun olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet arası farklılıklar; özellikle eşlerini savaşta kaybetmiş, bekar, yalnız ya da dul kadınların barınmaya ilişkin deneyimleriyle “evli” kadınların deneyimlerindeki farklılıklarda görülmektedir. Araştırmanın bulgular kısmında da özellikle vurgulandığı gibi, evli olan kadınlar çalışmazken ve evdeki tüm erkek iş gücünün çalışma yaşamına katılmasıyla daha yüksek gelir elde ederken, sosyal destek mekanizması olmayan bekar ya da dul kadınlar barınacak bir ev bulamamakta, yüksek kiraları ödemekte zorlanmakta ve yiyecek gibi temel ihtiyaçları bile kısıtlı olarak karşılayabilmektedirler. Araştırmaya katılan Suriyeli kadınlardan biri çalışarak evin geçimini üstlendiğini ve çok zorlandığını belirtmekte, başka bir katılımcı kardeşlerinden aldığı borçlarla yaşamını idame ettirdiğini anlatmakta, katılımcılardan bir diğeri Türkiye’de erken yaşta evliliğe dahil olduğunu ve şiddet sebebiyle boşanma sürecinde olduğunu belirtmekte, son olarak bir katılımcı ise kızını Türkiye’de erken yaşta evlendirdiğini ancak mehirsiz ve nafakasız bir biçimde boşandığını ifade etmektedir. Yaşadıkları bölgenin güvensizliği ve kiraların yüksekliği sebebiyle taşınacaklarını anlatan başka bir katılımcı ise eşinin işinin iyi olması sayesinde taşınabildiklerini iletmektedir. Bu bağlamda, kadınların bu süreçleri deneyimlemelerinin “medeni durumlarına”, “ekonomik sermayelerine” ve “sosyal sermayelerine” göre değiştiği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, kadınların barınma deneyimlerindeki mekansal dışlanma ve ayrımcılık etnik kökene ve sınıfa dayalı ortak bir deneyim olsa da, medeni durum ve sahip oldukları ekonomik ve sosyal sermayeye göre kadınların barınmayı deneyimleme biçimleri değişmektedir.

Bu deneyim farklılıklarından en çok yalnız kadınların etkilendiğini söylemek mümkün görünmektedir. Yalnız kadınların ev kiralarından yaşadığı gelire dayalı zorlukların yanında, Suriyeli ve bekar oldukları, ikiden fazla çocukları olması gibi

sebeplerle ev bulamadığını belirtilmektedir (SGDD ve UnWomen 2018). Benzer bir biçimde hizmet verenler, yalnız kadınların hizmet sağlayıcıları ya da işverenler tarafından da “barınacak ev, iş bulma, çocuklarına bakma, para verme” gibi tekliflerle taciz edildiklerini iletmektedirler. Kadınların şikayet mekanizmalarını bilmemeleri, bilseler de sınır dışı edilme ya da damgalanmaktan korkmaları sebebiyle bu tür vakaların görünenden ve bilinenden daha fazla olduğunu, ancak duyulmadığını ifade etmektedirler. Bu bağlamda hizmet verenler yalnız kadınların barınma sorunlarına özellikle dikkat çekmişler, evde çalışacak iş gücünün yeterli olmadığı ve evin geçimini kadınların üstlendikleri durumlarda kadınların “akrabalarının yanına yerleşmek” ya da “evlenmek” suretiyle bir barınma ve geçim stratejisi kurduklarını belirtmektedirler. Akrabalarının yanına yerleşen kadınların taciz ve istismar riski taşımasıyla beraber, sürekli bir denetim altında hissederek, özellikle cinsel taciz deneyimleri varsa, göç sürecinde yaşadıklarının Suriye’ye geri dönüşte Suriyeli akraba ve komşuları tarafından duyulacağına dair kaygılanmaktadırlar (Baklacioğlu ve Kıvılcım 2015). Akrabalarının yanına yerleş(e)meyen ve sosyal destek mekanizmalarından yoksun kadınlarsa, hizmet verenlerin sıklıkla vurguladığı gibi bu sorunu “evlilik yoluyla” aşmaya çalışmaktadırlar. Aynı durum Türkiye’nin çeşitli illerinde yapılan araştırmalarca da vurgulanmakta, araştırmalar özellikle eşleri, akrabaları ya da arkadaşları olmayan başka bir deyişle göç sebebiyle sosyal destek mekanizmalarını yitirmiş kadınların, erken yaşta evliliklere ya da çok eşli evliliklere dahil olarak barınma, temel ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacını karşılamaya yönelik geliştirdikleri “evlilik yoluyla geçinme stratejileri”nden bahsetmektedir (SGDD ve UNWomen 2018, Mazlumder 2017, IHH 2015, Kaya 2017). Araştırmanın kültürel şiddet ve cinsel taciz temalarında da tartışıldığı üzere, geliştirilen bu strateji kadınları şiddete karşı daha kırılabilir hale getirebilmekte ve yaşadıkları şiddet döngüsünden çıkamamalarına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, Konya’da yaşayan Suriyelilerin barınması mekânsal dışlanma ve gettolaşma, yüksek kiralar, bu yüksek kiraları ödemek için oluşturulan stratejiler ve sınıf, etnik köken ve toplumsal cinsiyete dayalı ve toplumsal cinsiyet arası farklılıklarla şekillenmektedir. Göç literatüründe yapılan birçok araştırma etnik köken ve sınıf bağlamında yaşanan mekânsal dışlanmanın aynı zamanda sosyal dışlanma deneyiminin bir parçası olduğunu ifade etmekte, mekânsal dışlanmanın, iş gücü, hizmet ve fırsatlara erişim, damgalanma, yerel halk ile iletişim gibi süreçlerden

de dışlanma anlamına geldiğini vurgulamaktadır (Adaman ve Keyder 2006, Dedeoğlu ve Ekiz Gökmen 2011, Deniz, Ekinci ve Hülür 2016, Akkan, Deniz, Ertan 2016). Suriyeli sığınmacıların “%23,8’inin aşırı yoksulluk sınırının altında” yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda (WFP, 2017, aktaran SGDD ve UnWomen 2018), yoksulluk ve yoksulluk döngüsünün kırılmamasından bağımsız düşünülemez barınma koşullarının iyileştirilebilmesi için, hem sığınmacıların sosyal hak ve hizmetlere tam ve verimli bir erişim sağlaması gerektiği, hem de gelirlerinin artması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümünde, öncelikle barınma ve gelir durumunun oldukça yetersiz oluşunun bir sonucu olarak Suriyelilerin sağlıkla ilgili sorun ve ihtiyaçlarına daha sonra ise çalışma yaşamına odaklanılmaktadır.

4.1.3. Sağlık

Suriyelilerin göç sürecinde sağlıklı koşullarda barınma ve beslenme olanaklarından uzak olmaları, savaş koşullarında sağlık hizmetlerine erişememeleri, çoğu zaman yürüyerek geçtikleri göç yollarının getirdiği hastalıklar, Türkiye’deki barınma, gelir ve temel ihtiyaçlara erişimleri, tüm bu süreçlerin getirdiği psikolojik rahatsızlıklarla beraber düşünüldüğünde, sağlık ve sağlık hizmetleri Suriyelilerin Türkiye’deki en temel ihtiyaçları olmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması temelinde Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyelilere Sağlık Bakanlığı ve bakanlığa bağlı kuruluşlardan temel, ikincil ve üçüncül derece sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkını, vatandaşlarla aynı haklar ve hizmetlerden yararlanma temelinde düzenlemiştir (GKY 2014, UNHCR 2017). Ancak katılımcıların sağlık alanıyla ilgili anlatıları, verilen hakların hizmetlerden verimli ve etkili bir şekilde yararlanmak anlamına gelmediğini göstermektedir. Bu bağlamda sağlıkta geçici koruma kimliğine dayalı hizmet, sağlık alanında sistemsal ve kültürel farklılıklar, yetersiz tercüman sayısı ve niteliksiz tercümanlar, sınıf toplumsal cinsiyet ve etnik kökene dayalı yaşanan ayrımcılık deneyimi katılımcıların sağlık alanındaki sorunlar temasında vurguladıkları başlıca sorunlar olmaktadır.

Geçici koruma, Türkiye’de bulunduğu ilde kayıt yaptırmış olan tüm Suriyelilere sağlıktan yararlanma hakkı verse de, Suriye’ye geri dönme olasılığından dolayı yaşanan güvenlik kaygısı nedeniyle bir yerde kaydının bulunmasından korkmak, Türkiye üzerinden başka bir ülkeye geçmeyi amaçlamak gibi çeşitli

sebeplerle kayıt yaptırmayan kağıtsız sığınmacıların ve kayıtlı oldukları ilden başka bir ile göç bulunan iş imkanları, aile birleşimi gibi çeşitli sebeplerle göç eden ve şu an yaşadıkları yerde kayıt yaptırmamış sığınmacıların, bu haktan yararlanamadıkları görülmektedir (Dedeoğlu ve Ekiz-Gökmen 2011, Çoşkun 2017). Benzer şekilde, seyahat izninin “ aile bağları ya da sağlık” gibi şartlara bağlanmış olması (UNHCR 2017), Suriyelilerin yeni yerleştikleri ilde kayıt yaptırmaları gerektiğini bilmemeleri ve bunu sağlık ya da eğitim hizmetlerinden yararlanmak için başvuru yaptıkları esnada öğrenmeleri (Kaya 2016) gibi sebepler Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişememelerine sebep olmaktadır. Araştırma bulguları da bu durumu doğrular nitelikte olup, araştırmanın yapıldığı süreçte Konya’da gerçekleştirilen kimlik güncellemeleri sebebiyle kimliği aktif olmayan kadınların ve Konya’dan başka bir ilde kayıtlı olan Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişemedikleri görülmektedir. Araştırma katılımcıları çocuklarını götürdükleri hastanelerin çocuklarına bakmadıklarını, kimlik güncelleme süreci boyunca çocuklarının sağlık hizmetlerine çok ihtiyacı olmasına rağmen erişemediklerini vurgulamakta, özellikle güncelleme sürecinin kendilerini mağdur ettiğini iletmektedirler. Rahatsızlıklarının gerektirdiği ilaçları eczaneden parayla satın almak ise kadınlar için ekstra bir mali yük oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, Geçici Koruma Yönetmeliği kayıtlı- kayıtsız tüm Suriyelilerin “acil sağlık hizmetleri”nden yararlanmalarını bir hak olarak tanımlamış olsa da, bunun katılımcıların hayatına yansımayan yönleri olduğu söylenebilmektedir.

Göç yönetimi ve göç politikaları açısından Suriyelilerin ihtiyaçlarını ve mevcut durumlarının tespit edilmesi doğrultusunda kayıtlı olmaları ve Türkiye’de bir kimlik sahibi olmalarının çok önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak “kimlik güncelleme süreçlerinin” uzun sürebilmesi, insani bir hak olan seyahat hakkının en temel hak olan sağlığa erişimlerini kısıtlamasının göç politikalarında yeniden bir düzenleme yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Ancak sağlık alanında sorun yaşayan tek grup “kağıtsız sığınmacılar” değildir. Sağlık alanında hizmet almalarına yasal olarak bir engel olmayan ve sağlık hizmetlerinden yararlanan Suriyeli kadınların sorunları; “sağlık alanında sistemsal ve kültürel farklılıklar”, “tercüman sorunu” ve “sağlıkta toplumsal cinsiyet, etnik köken ve sınıfa dayalı ayrımcılık” olmaktadır. Tüm bu sorunların ortak işaret ettiği nokta ise üreme sağlığı ve kadın doğumunda faydalanılan ve faydalanılmayan hizmetlerdir.

Hizmet verenler sağlık alanındaki kültürel ve sistemsel farklılıkların; Suriye’de akraba evliliğinin yaygınlığı, aile planlaması, sezeryan ve kürtaja bakış açısı, gebelik takibi ile ilgili alanlarda ortaya çıktığını, ve bu farklılıkların kadınların hizmetlerden verimli bir şekilde faydalanamamalarının bir sonucu olarak kadınları ve çocukları bulaşıcı ve kalıtsal hastalık riskiyle karşı karşıya bıraktıklarını iletmişlerdir. Katılımcılar ve ilgili alanyazın Suriye kültürünün çok ocukluluğu ve özellikle erkek çocuğunu bir artı değer ve statü göstergesi olarak gördüğü, çok ocukluluğun çocukların iş gücü olarak kullanılması, erkek çocuğunun soyun devamını sağlaması, toprak ve mal sahipleri için miras gibi sebepleri olduğunu göstermektedir (Karakaya, oşkun, zerdoğan ve Yakıt 2017). Bu bağlamda katılımcılar, Suriye’deki sağlık ve kültür sistemleri içerisinde yetişkinlik dönemine kadar gelmiş kadınların, özellikle aile planlaması, sezeryan ve kürtaj ile ilgili sağlık uygulamalarına dair önyargılı olduklarını iletmektedirler. Bu zeminde sağlık alanındaki sistemsel ve kültürel farklılıklar, Suriyeli kadınların eğitim düzeyi, erken yaşta evlilik, çok eşlilik, çok çocukluluk gibi olguların kültürel kabulü, yüksek doğurganlık düzeyi, doğum kontrol yöntemlerine bakış açısı ve bu yöntemlerle ilgili farkındalık düzeylerinin düşük oluşu gibi faktörlerle beraber düşünüldüğünde, kadınların özellikle üreme sağlığıyla ilgili koruyucu önleyici hizmetler başta olmak üzere, ihtiyaçları olan hizmetlere ulaşamamalarına neden olmaktadır (Karaca ve Doğan 2014, Karakaya, oşkun, zerdoğan ve Yakıt 2017).

Hizmet verenlerin değindiği bir diğer sorun ise hastanelerdeki “tercüman sorunudur”. Hizmet verenler bazı hastanelerde tercüman bulunmazken, bazı hastanelerde istihdam edilen tercüman sayısının yeterli olmadığını, tercümanlık yapan bireylerin Arapça bilen kişiler olduğunu, ancak “tercüman olmadıklarını” belirtmektedirler. Suriyeli kadınların anlatıları da hizmet verenlerin anlatılarını doğrulamakta, gn ilk evrelerinde dil engeli sebebiyle çok zorlandıklarını, ancak hastanelerin önünde duran 10-20 TL arasında maliyetlerle eviri yapan “ocuk tercümanlar” aracılığıyla ya da Türkçe ğrenen çocuklarının tercmanlığıyla sağlık hizmetlerine eriştiklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların anlatıları, dil engeline karşı geliştirilen bu çözüm stratejisinin birçok sorunu beraberinde getirdiğini göstermektedir. Öncelikle katılımcılar, mesleği tercümanlık olmayan ve tıbbi terimlere hakim olmayan “ ocuk tercümanların” ya da “ düşük ücretli niteliksiz tercümanların” evirilerinin, yanlış teşhis-tedavi ve yanlış ameliyatlara kadar giden

bir sürece sebep olduğunu ifade etmektedirler. Benzer bir biçimde tercüman sayısının yetersizliği, hastanelerde hızlı ve verimli olmayan tedavilere sebep olmaktadır. Toplumsal cinsiyete ve kültüre duyarlı olmayan erkek tercümanlar eşliğinde gerçekleştirilen tedavi süreçleri, kadın-erkek bir arada bulunan ortamları kültürel olarak uygun bulmayan, cinselliği bir tabu olarak gören Suriyeli kadınların, özellikle kadın doğum servislerinde kendilerini ifade edememelerine ve hizmetlerden faydalanamamalarına yol açmaktadır. Son olarak, kadınların çocuklarının yanında cinsellikleriyle ilgili mahrem bilgileri paylaşmalarının hem kadınların hem çocukların ruhsal sağlığını etkilediği düşünülmektedir. Bu bağlamda “tercüman sorununun”, sağlık alanında ivedilikle çözülmesi gereken bir hak ihlali yarattığı düşünülmektedir. Hastanelerde bulunan tercüman eksikliği ve niteliksiz tercümanlar, Türkiye’de Suriyelilerin sağlıkları ile ilgili yapılan araştırmalar tarafından da sıklıkla vurgulanmakta (Kaya 2016, MIREKoc 2018, TTB 2016, Koçan, Demirci Güngördü, Demir, Üstün 2017), Suriyelilere hizmet veren doktorlarda kullanılan tercümanların hastaların şikayetlerini ne derece doğru olarak kendilerine aktarabildiklerini ve kendilerinin söylediklerinin hastalara ne derece doğru iletebildiği konusunda şüphe yaşadıklarını belirtmektedirler (Aygün, Gökdemir, Bulut, Yaprak ve Güldal 2016, Terzioğlu 2018, Koçan, Demirci Güngördü, Demir, Üstün 2017). Çocuklar, hastanede tesadüfen karşılaşılan kişiler veya yanlarında gelen komşularla dil sorununu çözmeye çalışmak ise genel bir strateji olarak bulgulanmaktadır (Özgür Baklacioğlu ve Kıvılcım 2015).

Kadınların sağlık alanındaki en temel sorunu ise etnik köken, toplumsal cinsiyet ve sınıfa dayalı ayrımcılıktır. Katılımcılar bu ayrımcılığı göçün ilk evrelerinde deneyimlemediklerini, ancak araştırmanın yapıldığı süreçte özellikle kadın doğum servislerinde kötü muameleye maruz kaldıklarını, Suriyeli ve kadın oldukları için ayrımcılığa uğradıklarını belirtmektedirler. Katılımcılara göre bu ayrımcılığın temel sebebi Suriyeli kadınların çok çocuk doğurmasıdır. Katılımcıların anlatıları, Suriyeli kadınların çok çocuk doğurmasının, sağlık personelleri için kadınlara hizmet vermemek ya da niteliksiz hizmet vermenin gerekçesi olabildiğini göstermektedir. Özellikle Suriyeli kadınlar, olumsuz hastane deneyimlerinden dolayı doktora gitmekten korktuklarını, çoğu zaman başka bir hastane ya da doktor bulamazlarsa doktora gitmemeyi tercih ettiklerini iletmişlerdir. Etnik kökenlerine ve toplumsal cinsiyetlerine dayalı ayrımcılık pratiği Suriyeli kadınların ortak bir

deneyimi olarak bulgulansa da, kadınlar ekonomik sermayeleri daha yüksek olan kadınların sorunlarını özel hastanelere gitme yoluyla çözdüklerini, özel hastanelerde tercümanların bulunduğu ve vatandaşlarla eşit muamele gördüklerini belirtmişler. Bu bağlamda sağlık alanında sunulan kamu hizmetlerinde, sınıf, etnik köken ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık görülürken, özel hastanelerde bu durumun görülmediğini, Suriyelilerin ekonomik sermayesinin değişiminin hizmet alımına yansıdığı bulgulanmıştır. Benzer bir stratejinin başka illerde de geliştirildiği, Suriyelilerin sağlık alanındaki olumsuz koşullardan sakınmak için Suriyeli doktor bulunan özel hastanelere gittikleri görülmektedir (Özgür Baklacıoğlu ve Kıvılcım 2015)

Konya yerelinde yapılan bir araştırma ise Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden çok memnun olduklarını belirtmektedir (Koyuncu 2014). Araştırmalar arası farklılığın, bahsi geçen araştırmanın göçün ilk evrelerine gerçekleştirildiği, ayrımcı uygulamaların ise son yıllarda ortaya çıkmasıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Nitekim Akgün ve Kara (2015)'nın Suriyelilerin Konya'daki sağlık hizmetlerine erişimdeki engeller ile ilgili araştırması, temel engelleri sırasıyla, “yabancı dil, sağlık personelinin ilgisizliği ve ihmali ve resmi kayıt yaptıramamak” olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde, Konya'da dil engelinin ve kayıt durumunun sağlık hizmetlerine iletişimde en büyük engeller olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Alptekin, Akarçay- Ulutaş, Gündüz 2017). Farklı illerdeki araştırmalar da sağlığa erişimin önündeki temel engelleri; yetersiz Türkçe, kısıtlı maddi imkanlar, sağlık personellerinin hizmet verme konusunda isteksiz olduklarını düşünmeleri ve sağlık merkezlerine uzak olmaları ile açıklamakta (Kaya 2016), Suriyeli kadınların sağlık alanında karşı karşıya kaldıkları ayrımcı uygulamaları vurgulamaktadır (Beşer ve Kerman 2017, Terzioğlu 2018).

Bu noktada sağlıkta temel sorunlardan biri olan sözel iletişimin sağlanmasının önündeki en büyük engel olarak görülen “dil engeline” odaklanmakta fayda vardır. Her ne kadar hastanelerdeki tercüman sorunu ya da niteliksiz tercümanlar büyük bir sorun olsa da, kadın doğumda yaşanan ayrımcı pratikler sadece dil engeliyle açıklanamamaktadır. Nitekim Türkçeye ve Arapça'ya hakim, görüşmelerin Türkçe yapıldığı ve sözel iletişimde hiç zorlanılmayan katılımcılar, Suriyeli oldukları için ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişler, Araplar kendilerine söyleneni anlamazken, onların anladıklarını ancak yine de aynı olumsuz tedavi süreçlerine maruz

kaldıklarını ifade etmişler. Türkmen kadınlar, Arap kökenli Suriyelilere söylenenleri anlamadıkları için acılamakla beraber, aynı değerlendirmelere ve olumsuz muamelelere uğramaktan rahatsız olduklarını iletmişler. Bu durumun ise uzun vadede Türkmen kökenli Suriyeliler ve Arap kökenli Suriyeliler arasında yaşanabilecek çatışmaların zeminlerinden biri olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, göç süreci ve göç sonrası yaşam koşulları, sağlığa yönelik hizmetleri en temel ihtiyaçlardan biri haline getirmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliğiyle düzenlenen sağlık hizmetlerine erişim hakkının, şu an için verimli ve etkili bir hizmet alımı anlamına gelmediği görülmektedir. Sağlıkta geçici koruma kimliğine dayalı hizmet, sistemsiz ve kültürel farklılıklar, tercüman sorunu ve özellikle kadın doğum servislerinde yaşanan ayrımcı pratiklerin, kadınların en çok başvurduğu ve en çok ihtiyacı olan üreme sağlığına dayalı hizmetlerden yararlanmalarına sebep olduğu görülmektedir. Daha öncede belirtildiği üzere, Suriyelilerin barınma koşulları, çalışma koşullarına oldukça benzemekte, çalışma yaşamı ve gelir, barınma koşullarını, temel ihtiyaçlara ulaşmalarını ve sağlıklarını belirlemektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınların çalışma yaşamına odaklanmaktadır.

4.1.4. Çalışma Yaşamı

Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu açlık ve yoksulluk sınırının altında bir yaşam sürmekte, kazanılan geliri yüksek kiralaları, faturaları ve temel ihtiyaçları karşılamaya bile yetmemektedir. Bu koşullar içerisinde Suriyeliler, hanede istihdama katılabilecek tüm erkek iş gücünün çalışma yaşamına katılmasını bir “geçim stratejisi” olarak geliştirdikleri, ancak kadın ve kız çocuklarının bu strateji de yer almadıkları görülmektedir. Katılımcıların anlatıları, kadınların çalışma yaşamına çoğunlukla katılamadığı ve çalışma yaşamına katılımın kadınların medeni durum, yaş, eğitim düzeyi gibi etkenlere göre değiştiği üzerinedir. Bu durumun, Suriye kültüründe bulunan patriarkal öğelerin göç süreciyle Türkiye’ya taşınmasından ve göç sonrası toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin derinleşmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu düşünceyi açımlayabilmek içinse öncelikle ayrı alanlar nosyonuna ve kültüre dair araştırma kavramsallaştırılmasının yapılması gerekmektedir.

Araştırma bulguları, Suriye kültürünün çalışma yaşamına erişimin kısıtlanması, sosyal yaşama erişimin kısıtlanması gibi durumlar üzerinden bazı patriarkal öğeleri içinde bulundurduğunu göstermektedir. Bu bağlamda feminist literatürün özellikle vurguladığı özel alan kamusal alan ayrımının Suriye kültürünün cinsiyetlendirilmiş öğelerini açımlayacak açıklayıcı gücü en yüksek kavram olduğu düşünölmüş ve araştırma bulgularını yorumlarken kullanılmıştır. Bu noktada üç konuya değinmek gerekmektedir. Öncelikle “ayrı alanlar nosyonu” nun uluslararası ölçekte bir geçerliliği vardır. Bu nosyon, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte ve bu geçişin yaşandığı sürecin düşünce dünyasına yansması olarak okunabilecek modernizmden beri süregelen kadının duygusallık, Doğa ve kültürle, erkeğin ise rasyonaliteyle ve kamusal alanla ilişkilendirilmesiyle biçimlenmiştir (Ramazanoğlu 1998, Çakır 2014, Demir 2014). Dolayısıyla, bu nosyon Suriye kültürüne özel değil, farklı kültürlerde kendini tekrar eden ve yeniden üreten tarihsel, kültürel, ekonomik ve toplumsal bir sürece ve sonuca işaret etmektedir. Ayrı alanlar nosyonu, özel alanın kadın ve evle, kamusal alanın erkek ve iş yeriyle eşleştirilmesi; toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet gibi öğelerde kendini açımklamaktadır (Hartman 1979). Ayrı alanlar nosyonu, kadının ev, ev işleri ve çocuk bakımından sorumluluğunu, kadına özgü görölen toplumsal cinsiyet rollerini ve yine “kadınların çalışma alanlarını” belirleyen toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü biçimlendirmektedir (Şaşman Kaylı 2016). Ayrı alanlar nosyonu, kadınların metalaştırılmayan “ev içi emeği”, “çocuk bakımı” “duygusal ilişkilerin düzenlenmesi” gibi emek süreçlerini içermesi ve kapitalist yeniden üretim süreçlerinin devamlılığını sağlamasına rağmen, piyasa değeri taşımadığı için “değersiz” görölmesine işaret etmektedir. Benzer şekilde, ayrı alanlar nosyonu kamusal alana, kadınların “ev içi işlerde” ve “kadın işleri olarak görölen işlerde” çalışmasını beraberinde getirerek yansıtmaktadır. Bu zeminde düşünöldüğünde ayrı alanlar nosyonu kapitalist toplumlarda kadının eğitim, iş, siyasi katılım, toplumsal yaşama katılım gibi alanlara erişimlerini kısıtlamakta, bu bağlamda toplumsal cinsiyet temelli şiddet öğelerini açığa çıkarmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir(Ramazanoğlu 1998).

Bulguların yorumlanması açısından önemli görölen ve vurgulanması gereken bir diğer nokta ise, ayrı alanlar nosyonunun araştırma kapsamında kadınların sorun ve ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlarıyla şekillenen şiddet deneyimlerinin her birine

yansıdığı, ancak tüm bu deneyimlerin tek bir kavramla açıklanmasının mümkün olmadığıdır. Bu noktada, ayrı alanlar nosyonunun açıldığı homojen bir deneyimden bahsetmenin mümkün olmadığı, kadınların barınma, sağlık, sosyal yaşam ve şiddet algı ve deneyimlerinde farklılıklar olduğu gibi, ayrı alanlar nosyonunun biçimlendirdiği çalışma yaşamında eğitim düzeyi, medeni durum, sosyal sermayeye göre değişen toplumsal cinsiyet arası farklılıklar olduğunun altı çizilmesi gerekmektedir. Benzer bir zeminde, araştırma bulguları çerçevesinde Suriyelilerin kültürlerinde bulunan ayrı alanlar nosyonuna vurgu yapılsa da, kültürün zamana, mekana, tarihsel ve toplumsal koşullara göre değişen bir yapısı olduğu gözönünde bulundurulmalıdır. Toplumların kültürlerinin inşaa ve değişim süreçleri, bireylerin kendilerinin değişmesine göre daha uzun bir süreci kapsamı kültürün statik bir yapı gibi algılanmasına sebep olsa da, kültür ve kültür öğelerinin dinamik bir inşaa sürecine işaret ettiği unutulmamalıdır. Bu bağlamda tek bir Suriyeli kültüründen bahsedilemeyeceği, kültürün kendisinin toplumsal olarak kurulan bir sosyal inşaa süreci olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Erbaş 2019, Gezici- Yalçın 2017). Zorunlu göç kapsamında başka bir kültürle karşılaşan Suriye kültürünün ise bu göç süreci içerisinde değişmesi ve dönüşmesi kaçınılmaz görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın bu bölümü, ailenin tüm fertlerini etkileyen bir durum olarak Suriyelilerin enformel sektör içinde biçimlenen çalışma yaşamlarına, ayrı alanlar nosyonunun beraberinde getirdiği Suriyeli kadınların çalışmasına dair olumsuz bakış açısına ve bu bağlamda geçim stratejilerinden kadınların dışlanmasına, son olarak ise toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkların açıkça görüldüğü dilencilik ve seks işçiliğine odaklanmaktadır.

Ayrı Alanlar Nosyonuyla Şekillenen Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımı

Araştırmanın literatür bölümünden de hatırlanabileceği gibi, 2016 yılında Suriyelilerin çalışma izniyle ilgili yasal mevzuat düzenlenmiştir ve Suriyelilerin istihdama katılımı hukuki düzeyde desteklenmektedir. Ancak Suriyelilerin formel istihdama katılımı, %53,2 sinin 18-59 yaş arasında olduğu 2 milyona yakın bir nüfus içerisinde, 20.966 kişiyle kısıtlı kalmaktadır (AÇSH 2017, UNCHR 2019). Ancak bu durum, Suriyelilerin çalışmadığını değil, Suriyelilerin enformel sektörde yer alan emek yoğun, bilgi, beceri ve statüsü düşük bu doğrultuda vasıflı iş gücünün aranmayan, ücretlerin oldukça düşük olduğu ya da ödenmediği, uzun saatler,

kayıtsız ve güvencesiz bir şekilde çalıştığını göstermektedir (UTESAV 2018, Erdoğan 2017, Mazlumder 2014).

Göç literatürü incelendiğinde, göçmenlerin çalışma yaşamına katılımının enformel sektöre ait olan işlerle “ucuz iş gücü” olarak şekillendiği görülmekte (Erder 2015, Erbaş 2019), bu durum Suriyelilerin çalışma yaşamında da kendini tekrar etmektedir (Dedeoğlu ve Bayraktar 2018). Enformel sektör içerisinde kazanılan gelir, Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılanmasına yetmemekte ve Suriyelilerin yaşamlarını biçimlendirmektedir. Katılımcıların anlatıları, Türkiye’de daha çok Kürt kökenli Türkiyelilerin yaptığı katı atık toplama, mevsimlik tarım işçiliği, sanayi ve inşaat işlerinde yoğun olarak Suriyelilerin çalıştığını göstermekte, bu durum Türkiye’deki Suriyelilerle ilgili yapılan geniş çaplı araştırmalar tarafından da desteklenmektedir (Erdoğan 2017). Benzer şekilde, Konya’da işverenlerle yapılan bir araştırma, Konya’da Suriyelilerin gelişile işsizliğin artmadığını, yerel halkın beğenmediği işleri Suriyelilerin yaptığını ve özellikle sanayi ve inşaat sektörünün, Suriyelilerin gelişile canlandığını ifade etmektedir (Topçuoğlu, Özensel, Koyuncu 2015). Bu noktada yerel halkın ayrımcılığının zeminini oluşturan sebeplerden biri olan “Suriyeliler geldi işimizi elimizden aldılar” anlatısının, toplumsal yaşama tekabül etmediğini, yerel halkın bu ayrımcılığının daha çok açılan Suriyeli dükkanlarına yönelik olduğunu belirtilmektedir (Erdoğan 2017). Ancak bu noktada “yerel halk” olarak kimin kavramsallaştırıldığına dikkat etmek gerekmektedir. Nitekim araştırmalar aynı zamanda Kürt kökenli vatandaşlarla Suriyeliler arasında “iş piyasası” sebebiyle çıkan anlaşmazlıklara dikkat çekmektedir (International Crisis Group 2019). Bu zeminde, etnik köken, sınıf, sığınmacılık durumunun Konya’daki enformel sektörü, bu sektörün ise etnik köken, sınıf ve sığınmacılık durumunun kesişiminde duran Suriyelilerin fırsat ve imkanlara erişimini biçimlendirdiği söylenebilmektedir.

Formel çalışma yaşamına katılan yaklaşık 21.000 Suriyeli içerisinde, sadece 1.641 kadının çalışma yaşamına erişmesi, araştırma bulguları dahilinde düşünüldüğünde, Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katıl(a)madıklarına ya da enformel sektörde bulduklarına işaret etmektedir. Bu noktada araştırma katılımcılarının Konya’nın sosyo-ekonomik seviyesi oldukça düşük bölgelerinde, çoğunluğu eğitim seviyesi düşük kadınlarla ve onlara hizmet sağlayanlardan oluştuğu, başka bir katılımcı grubuyla başka sonuçlar alınacağı ihtimali

unutulmamalıdır. Ancak, farklı illerin kıyaslandığı araştırmalar, araştırma bulgularını destekler nitelikte olup, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımın en düşük olduğu il olarak Konya'yı bulgulamaktadır (SGDD ve UnWomen 2018). Bu noktada, daha geniş bir çerçevede, Konya'da kadın istihdamının Türkiye ortalamasının altında bulunduğu göz önünde bulundurularak (ILO 2010), hali hazırda kadın istihdamının önünde yapısal ve kültürel engeller bulunan Konya'da, Suriyeli kadınların çalışma yaşamına erişimleri değerlendirilmelidir.

Suriyeli kadınların çalışma yaşamına kısıtlı katılımının Suriye kültüründeki ayrı alanlar nosyonun Türkiye'ye taşınmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi, savaşın henüz başlamadığı 2010 yılında, erkekler ve kadınlar arasındaki cinsiyet ayrımını ve eşitsizliğini "ekonomik yaşama katılım ve fırsat, eğitime katılım, sağlık ve sağ kalım ve politik güçlenme" düzeylerinde değerlendirmiş ve Suriye'nin 134 ülke arasında 124.cü olduğunu belirtmiştir (Ünlütürk- Ulutaş ve Akbaş 2018). Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi 2018 yılında Suriyeli kadınların durumunu, 149 ülke arasında 142. sırada göstermekte, Türkiye ise sıralamada 130.sırada yer almaktadır. Suriyeli kadınlarla yapılan araştırmaların Suriyeli kadınların çalışma yaşamına düşük katılımlarına olan vurgusu ve araştırma bulguları göz önüne alındığında, Suriyeli kadınların çalışmamasının Suriye'nin patriarkal kültürünün göç sonrası yaşama yansıdığı, Türkiye'de hali hazırda varolan kadın istihdamı ve enformel sektör sorununun toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği derinleştirdiği düşünülmektedir. Bu düşüncenin temelini, eğitime erişimin, çalışmaya erişimle paralel olduğu ve tüm bunların bir ülkenin toplumsal ve kültürel yapısıyla biçimlendiği düşüncesi oluşturmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyeli kadınların %67.5'inin ilkökul düzeyinde eğitim gördüğü, her 100 Suriyeli kadından yirmibirinin okuma yazma bilmiyor olması (Barın 2015), Suriye medeni hukukunda kadınların çalışması için eşlerinden izin almaları gerekmesi (Ünlütürk- Ulutaş ve Akbaş 2018) gibi olgusal gerçeklikler, Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katılmayışının, Suriye kültürünün barındırdığı ayrı alanlar nosyonu ile oldukça ilgili olduğunu düşündürmektedir. Bu bağlamda çalışma yaşamına katılım, etnik köken ve kültür, sınıf, sığınmacılık durumu ve toplumsal cinsiyetin kesişim noktasında açıklanmaktadır.

Hizmet verenlerin anlatıları, Suriye'de kadının çalışmamasının Suriyeli kültürü ve Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin düşük oluşuyla açıklamakta, bu

durumun ise kadınların özel alanları olan evlerinde, ev işleri, yaşlı ve çocuk bakımı sorumluluğunu ve annelik rolünü üstlenerek, “çok çocukluk”, “erken yaşta evlilik”, “çok eşlilik” ve “çocuk işçiliğini” ortaya çıkardığını göstermektedir. Suriyeli kadınların anlatıları da bu olguyu destekler nitelikte olup, Suriye’de kadınların çalışmasının “ayıp” olarak görüldüğü ve evde erkek çocuk varsa anneler ya da kız çocukları yerine bu çocukların çalışması gerektiği üzerine kuruludur. Bu bağlamda, Suriyelilerin çalışma koşulları, kazanılan gelir, barınma ve temel ihtiyaçların pahalılığı gözönünde bulundurulduğunda, bir “geçim stratejisi” olarak hanelerde yaşayan ve çalışabilecek tüm “erkek bireylerin” iş gücüne katılımına sebep olmakta ve “çocuk işçiliği” Suriyeliler ile ilgili yapılan birçok araştırma da vurgulanmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016, Duruel 2017, Kaya 2017) Katılımcıların anlatıları bu stratejinin çoğunlukla kadınları içermediğini, evdeki tüm erkek bireyler çalışırken, kadınların ve kız çocuklarının çalışmadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla, kız çocukları ev işleriyle ilgilenirken ya da erken yaşta evlendirilirken, çoğu zaman erkek çocuklarının eğitimi yarıda kesilerek istihdama dahil olduğu anlaşılmakta ve araştırmalarda da vurgulanmaktadır (SGDD ve UnWomen 2016, Duruel 2017). Bu bağlamda toplumsal cinsiyete dayalı katı iş bölümünün çocuga dair algıya ve çocukların yaşamına yansıdığı görülmektedir. Suriyelilerle Türkiye genelinde ve il özelinde yapılan çalışmalar çocuk işçiliğinin Suriyeliler arasında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir (AFAD 2014, Atasü- Topçuoğlu 2016, Lordoğlu ve Aslan 2018). Türkiye’de hali hazırda bir sorun olarak bulunan ve tahmini sayısının 42.000 civarında olduğu düşünülen çocuk işçiliğinin, Suriyeli çocuk işçilerle beraber seksenbin- yüzbin aralığında olduğu belirtilmektedir (Akpınar 2017). Bu noktada çalışma yaşamına katılımda Suriyeli kadınların medeni durumlarının oldukça etkili olduğu, bekar ya da dul kadınların evlerinin geçimini sağlamak için çalışmak zorunda kalmaları, kadınların çalışma yaşamına katılımlarının önündeki kültürel engeller kadar kalabalık ailelerle yaşayan Suriyelilerin ailedeki yaşlı, çocuk ve engellilerin bakım sorumluluğunu üstlenmelerinin de payı olduğu unutulmamalıdır (SGDD ve UnWomen 2018, Ünlütürk- Ulutaş ve Akbaş 2018).

Bir geçim stratejisi olarak ailedeki tüm bireylerin çalışmasından kadınlar dışlansa da, kadınların anlatıları, göç ile beraber bu bakış açılarının değiştiği, kadınların medeni durum, eğitim seviyesi, dil bilme, çocuklarını bırakacak bir yer olması gibi kriterlere göre çalışma isteklerinin olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın dul olan iki katılımcısından biri evin geçimini üstlenmekte, bir diğeri çalışmak istediğini belirtmekte, üniversite mezunu bir katılımcı Suriye’deyken çalıştığını şu anda iş aradığını ancak bulamadığını ifade etmekte, Türkmen olan başka bir katılımcı ise Suriyeli olduğu için kendisine iş verilmediğini belirtmektedir. Benzer şekilde, bazı katılımcılar çalışmak istediklerini ancak çocuklarını bırakacak bir yerleri olmadığını aktarmaktadırlar. Hizmet verenlerin anlatıları da kadınların anlatılarını doğrular nitelikte olup, Suriyeli kadınların çalıştıkları iş kollarının temizlik, bulaşıkçılık gibi işleri içerdiğini ve enformel sektörde oluşunu, bir kısım Suriyeli kadının evde parça başı iş yaptığını ve ev eksenli işlerde çalıştığını vurgulamaktadır. Ev eksenli işlerin, ev içi işleri ve parça başı işleri birarada götürme esnekliğini sağladığı düşünülse de, verilmeyen ya da oldukça düşük ücretlerle beraber düşünüldüğünde kadınların bakım yükünün iş yüküyle birleşmesinin kadınlar için bir avantaj yaratmadığı düşünülmektedir. Benzer şekilde, ev eksenli işleri kız çocuklarının da yapabiliyor olması, kız çocuklarının eğitimlerini tamamlayamadan okuldan alınmaları anlamına da gelebilmektedir (SGDD ve UnWomen 2018).

Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin düşük oluşu, çalışma deneyimi olmayışı, dil engeli, ev işleri ve annelik rollerinin Suriye kültürüyle birleşerek kadınların çalışma yaşamını kısıtladığını belirten birçok araştırma bulunmaktadır (AFAD 2014, Özgür Baklacioğlu ve Kıvılcım 2015, SGDD ve UnWomen 2018). İş piyasasına erişimde dil engeli önemli bir faktör olsa da, Türkmen kadınların da iş bulamamasının, dil engelinin yanı sıra, iş piyasasında görünen toplumsal cinsiyet ve etnik kökene dayalı ayrımcılık pratikleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Hatay’da yapılan bir çalışma, Arapça konuşabilen Hataylılar arasında bile Suriyeli kadınların çalışma yaşamına erişimlerinin oldukça düşük olduğunu belirtmektedir (SGDD ve UnWomen 2018). Bu doğrultuda katılımcıların anlatıları Suriyeli kadınların iş gücüne kısıtlı katılımının, ayrı alanlar nosyonuyla beraber, “iş bulamamak” ya da “eşit işe eşit ücret verilmemesi” “ücretlerini alamamak” gibi toplumsal cinsiyete ve etnik kökene dayalı ayrımcılık pratikleri sebebiyle ortaya çıktığını düşündürmektedir. Nitekim yapılan araştırmalar, Suriyeli kadınların günde 12 saat çalışma karşılığında haftada 100 TL kazandığını (Kaya 2015), Suriyelilerin Türkiyelilerle aynı işi yaptıklarında, Türkiyelilerin yarısı kadar ücret aldıklarını belirtilmektedir (TTB 2016, Kaya ve Demirağ 2016). Dolayısıyla, çalışma yaşamında ücretlere yansıyan bu durum, çalışma yaşamına erişimde de ortaya

çıkılmaktadır. Hizmet verenler, Suriyelilerin etnik kökenleri sebebiyle iş bulamamalarına, temizlik ve yemek yapma biçimlerinin beğenilmemesine, enformel sektör içerisinde ya da mevsimlik tarım işçiliği gibi alanlarda çalışan kadınların ücretlerini alamamalarına, cinsel ve sözel tacizi deneyimlemelerine ve şikayet mekanizmalarına erişememelerine dikkat çekmektedirler. Dolayısıyla Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katılamamasının kültürel engeller kadar Türkiye iş gücü piyasasında karşılaşılan ayrımcı pratiklerle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların etnik köken ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddet vurgusu, Suriyeli kadınlarla ilgili başka illerde çalışma yapan araştırmacıların sonuçlarına da yansımaktadır. Suriyeli kadınların vasıfsız, ucuz iş gücü olarak görüldüğünü, ütü yapmak gibi temel ev işlerini bile bilmeyen, “çabuk çabuk işlerde sosyal istismara” uğradıklarını gösteren araştırmalar olduğu gibi (Kıvılcım Başoğlu 2015), ev içi faaliyetlerde ücretlerinin sabit ve “ev sahibinin iyi niyetine göre” belirlenen (Ulutaş ve Akbaş 2018) işlerde çalıştığını, Suriyeli oldukları ve verilen işi bitireceklerine güvenmedikleri için yüksek talebe rağmen verilmeyen ev eksensiz işleri (Ulutaş ve Akbaş 2018) , iş yerinde cinsel tacize uğradıklarını ve şikayet mekanizmalarına erişemediklerini (SGDD ve UnWomen 2018) gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Suriyeli kadınların mevsimlik tarım işçisi olarak çalışma yaşamına katılmasına değinen başka bir araştırma ise, kadınların erkeklerle birarada olmasının olumlu karşılanmadığını, tarım işçiliğinde kadın ve erkek arasında ücret farkı olmamakla beraber, ücretin aile reisine ödendiğini ve mevsimlik tarım işçiliğinin kadınların bakım emeği yüklerini elinden almadığı gibi, kadınlara çifte yük yarattığını vurgulamaktadır (Dedeoğlu ve Bayraktar 2018). Enformel sektör, yoksulluk döngüsü, kayıtdışılık gibi sebeplerinse kadınları cinsel ve sosyal istismara açık kıldığını ve kadınların cinsel istismarı kaçınılmaz olarak deneyimlendiğini belirten araştırmalar bulunmaktadır (Özgür Baklacioğlu ve Kıvılcım 2015).

Son olarak, hizmet verenler birbirine benzer şekillerde betimlenen seks işçiliği ve dilencilik yapan Suriyeli kadınlar ve çocuklara odaklanmaktadır. Seks işçiliğinin Konya’da görünür olmadığına ve çoğu zaman nadir olduğuna vurgu yapan katılımcılar, yalnız ve yoksul kadınların seks işçiliğine dahil olabildiğine, bu grubun dışında kalanların ise seks işçiliğini, Suriye’den getirdikleri “bir alışkanlık” doğrultusunda devam ettirdiklerini vurgulamaktadır. Dilencilik ve seks işçiliğinin beraber anlatılması konuyla ilgili literatüre de yansımış; Mazlumder Raporu (2014)

dilencilik yapan kız çocuklarının fuhuşa zorlandıkları, bazen yemek karşılığı bazen de 20 TL ücretle bu işi yaptıklarını ifade etmektedir. Benzer şekilde farklı araştırmalar, sınır illerinde Suriyeli yalnız kadınların ya da imam nikahı ile evlendirilen kadınların “insan ticaretine” ve “fuhuşa” karşı savunmasız kaldıklarını, seks işçiliği yaşının 12-13’e düştüğünü, kadınların çetelerin eline düştükleri vurgulamaktadır (Mazlumder 2014, Kaya 2015, CHP 2016). Katılımcıların anlatılarına benzer bir şekilde, seks işçiliğinin yaygın olmadığını, Suriyeliler içerisinde bulunduğunu ancak genellenemeyeceğini söyleyen araştırmalar da bulunmaktadır (Erdoğan 2014).

Genelde enformel sektör içerisinde yaşanan cinsel ve sözel taciz olaylarının, özelde ise seks işçiliğinin ve dilenciliğin hizmet verenler açısından “görünür” olmamasının sebebinin, kayıtdışı ve suç sayılan bir işi yürüten kadınların damgalanma, sınırdışı edilme korkusu gibi sebeplerle hizmet alımına başvuramaması olduğu düşünülmektedir. Nitekim Ördek (2017)’in Suriyeli 26 seks işçisiyle gerçekleştirdiği araştırma; seks işçilerinin kendilerine yönelik hizmetlere dair bilgi ve farkındalık düzeylerinin düşük olduğunu ve seks işçisi oldukları için kendilerine hizmet verilmeyeceğini düşündüklerini belirtmektedir. Seks işçiliği ve dilencilik Suriyeli kadınların anlatılarına yansımamış ve “duymadıklarını ve bilmediklerini” iletmişlerdir. Bu bağlamda, Suriye kültürünün toplumsal cinsiyete dair baskı unsurlarını bulundurmasının, Türkiye’nin muhafazakar yapısıyla beraber düşünüldüğünde, Suriyeli kadınların seks işçiliğine dahil olsalar bile sakladıklarını düşündürmektedir.

Hizmet verenlerin dilencilğe dair anlatıları seks işçiliği anlatılarına benzer bir şekilde, “dilencilik” yapanın, Suriyeli cingen, kadın ve çocuklar olduğuna yöneliktir. Araştırma katılımcılarından biri, bu konunun bir “alışkanlık değilse” araştırılması gerektiği yönünde tavsiye vermiştir. Alanyazında Suriyelilerin dilencilik yaptığı vurgulanmakta (Taner ve Arıcı 2017, Kaygısız 2017), ancak Suriyeli dilencilerle yapılan yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2016). Koyuncu’nun 2014 yılında Konya’da yaptığı araştırmada da dilencilik; “Suriye’deyken de dilencilik yapanlar”, “cingenler”, “kent hayatına uyum sağlayamayanlar” ve “Halep’in köylüleri” olarak betimlenmiş, araştırmasına katılan Suriyelilerin bu imajın tüm Suriyelilere genellenmesinden rahatsız olduklarını aktarmıştır.

Dilencilik ve seks işçiliği yapanın yoksul, kadın ve toplum gözünde öteki oluşunun, sınıf, etnik köken ve toplumsal cinsiyete dayalı bir eşitsizliği açınıladığını, “alışkanlık söyleminin” ise aslında Suriye’de oluşmaya başlayan bu eşitsizliğin göç ile beraber Türkiye’ye taşındığına ve derinleştiğine referans verdiği düşünülmektedir. Araştırma kapsamında dilencilik ya da seks işçiliği yapan bir kadınla görüşülmemiştir. Ancak dilencilik ve seks işçiliği yapan kadınların ihtiyaç duydukları sosyal destek mekanizmalarından, sağlık hizmetlerinden ve hak arama mekanizmalarından yararlanamadıkları düşünülmektedir. Nitekim hizmet verenler, Konya’daki seks işçiliğine polis, hastane gibi birimlerin suç kapsamında yaklaştıklarını ifade etmekte, kadınların hak arama mekanizmalarına ulaşamadıklarını iletmektedirler. Aynı bağlam enformel sektörde gerçekleştirilen neredeyse tüm işler için geçerli olmakta, kayıtsız çalışma, kadınları hak ve hizmet arayışından vazgeçirebilmektedir. Nitekim göç literatürü, çoğunlukla enformel sektörde iş bulan göçmen kadınların “toplumun ve yasanın ulaşabileceği” yerlerin dışında çalıştıklarını göstermektedir (Dedeoğlu ve Ekiz Gökmen 2011).

Sonuç olarak, Suriyeli kadınların çalışma yaşamına katılımında etkili olan temel faktörlerin ayrı alan nosyonu zemininde eğitim seviyesi, medeni durum, bakım emeği yükü, Türkiye’deki enformel sektör sorunu ve iş piyasasında toplumsal cinsiyet ve etnik kökene dayalı ayrımcılık pratikleri olduğu düşünülmektedir. Türkiye’de hali hazırda oldukça etkili olan ve Suriyeliler içinse göçle beraber Türkiye’ye taşınmış ayrı alanlar nosyonunun etkilerinin, sosyal yaşam ve şiddet deneyimlerine de yansdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınların sosyal yaşamlarına odaklanmaktadır.

4.1.5. Sosyal Yaşam

Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların sosyal yaşama katılımı çalışma yaşamına katılımlarına oldukça benzer görünmekte, göç ile beraber Türkiye’ye taşınan ayrı alanlar nosyonu, sosyal sermayenin de yitilmesiyle birlikte “kadınların yalnızlaşması” ve “sosyal yaşamda en az görünen aile üyesi olarak Suriyeli kadınlar” olgularını açıklamaktadır. Bu bağlamda çalışarak sosyal yaşama katılan erkeklerden farklı olarak kadınlar yalnızlaştığı, medeni durum, yaş, sosyal ve kültürel sermayeye farklılıklarının ise farklı kadın deneyimlerini ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu

zeminde araştırmanın bu bölümü, kadınların sosyal yaşama katılma biçimlerine ve bu doğrultuda ortaya çıkan sosyal dışlanmaya odaklanmaktadır.

Katılımcılar Suriyelilerin savaş sürecinde “ailelerinin parçalandığını” ve Türkiye’ye gelenlerin ise Türkiye’nin ayrı illerinde yaşadıklarını dolayısıyla sosyalleşmelerini sağlayan ya da kriz anında çağırabilecekleri aileleri, arkadaşları, maddi ya da manevi çıkar sağlayabilecekleri önemli kazançlar ya da kaynaklar olarak tanımlanabilecek sosyal sermayelerini (Woolcock, 225) yitirdiklerini belirtmektedir. Özellikle Arap kökenli Suriyeli kadınların “dil engeli” sebebiyle toplumsal mekanlarda iletişim kurmakta zorlandıkları ve komşularıyla sözel iletişim kuramadıkları gözlemlenmektedir. Dil bilmemek aynı zamanda kadınları toplumsal mekanlarda hareket ederken, özellikle hastane gibi bürokratik işlemlerin olduğu mekanlarda eşlerine ve çocuklarına bağımlı hale getirmektedir (Ünlütürk- Ulutaş ve Akbaş 2018). Bu bağlamda, Suriyeli kadınların yeni sosyal ağlara katılarak sosyal sermayelerini genişletemedikleri ve yalnızlaştıkları görülmektedir. Ancak bu durum, Türkmen kökenli Suriyeli kadınların sosyal yaşama aktif olarak katıldıkları anlamına gelmemektedir. Başka bir deyişle, kamusal alana çıkan Türkmen kadınlar ihtiyaçları doğrultusunda kendilerini ifade edebilseler de, göç ile beraber Türkiye’ye taşınan ayrı alanlar nosyonu ve bu nosyonun beraberinde getirdiği “çalışma yaşamına katılmama”, kamusal alanda erkeklerle beraber bulunmama ve ev işlerinden ve evdeki ihtiyaç sahiplerine bakım verme zorunluluğundan dolayı “yalnızlaşma” deneyimi iki grup içinde ortaklaşmaktadır. Bu doğrultuda ortaya çıkan “yalnızlaşma”, literatürde “sosyal izolasyon”, “sosyal tecrit”, “sosyal dışlanma” terimleriyle karşılanmakta, her beş Suriyeliden birinin kimseyle görüşmediği ve kadınların en riskli sosyal grup içerisinde oldukları (INGEV ve IPSOS 2017), aile parçalanması ve dil engelinden ise en çok yalnız kadınların etkilendiği bulgulanmaktadır (Özgür- Baklacioğlu ve Kıvılcım 2015). Kadınların yaşadığı mekansal dışlanma dil engeliyle beraber düşünüldüğünde, kadınların toplumsal yaşama katılımı oldukça kısıtlı kalmaktadır.

Suriye’deyken de çalışma yaşamına katılmadıklarını, market alışverişini kendileri yapmadıklarını belirten kadınlar, Suriye’de akrabaları ve komşularıyla aralarında coğrafi olarak uzun mesafeler olmadığı, çocuklarının sokakta rahatça vakit geçirebildikleri, hali hazırda kurulu bir sosyal yaşamları olduğu için, herhangi bir yalnızlaşma deneyimlemediklerini ifade etmektedirler. Göç sürecinin ise kendilerini

yalnızlaştırdığını, Türkiyeli komşularının kendilerine giyecek, ev eşyası ya da gıda yardımı yaparken, genellikle dil engeli sebebiyle sözel iletişim kuramadıklarını belirtmektedirler. Katılımcılar, kadınların Türkiye’deki yalnızlıklarını komşularına ya da akrabalarına gerçekleştirdikleri ev ziyaretleriyle aşmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Kadınların bu ev ziyaretlerindeki paylaşımları ise yine kendilerinin “kamusal” ve bu doğrultuda konuşulabilecek olduğunu düşündükleri Suriye’deki yaşam, Türkiye’deki yaşam gibi “genel” konuları kapsadığı, “özel” olduğunu düşündükleri eşleriyle ilgili sorun ve ihtiyaçlarını ise kimseyle konuşmadıklarını ya da birinci derece akrabalarıyla paylaştıklarını ifade etmektedirler.

Bu zeminde Suriyelilerin sosyal yaşama katılımının hem toplumsal cinsiyet temelinde, hem de toplumsal cinsiyet arası farklılık gösterdiği görülmektedir. Çalışma yaşamına katılan ve bu bağlamda kamusal hayatın içinde olan erkek ve çocukların, sosyal ağlarını genişlettikleri, dil öğrenmeye başladıkları gözlemlenirken, kadınların bu ağlardan yoksun kaldığı görülmektedir. Bu durum Konya yerelinde yapılan araştırmalarda görüldüğü gibi (Koyuncu 2014, Çankaya, Dikmen, Yılmaz 2018), başka illerde yapılan araştırmalarda da görülmektedir (Ünlütürk-Ulutaş ve Akbaş 2018). Kadınların yalnız başlarına kamusal alanda olmalarına dair olumsuz bakış açısı, eşlerin kıskançlığı, genç kadınların yanlarında eşleri ya da ebeveynleri olmadan kamusal alanda bulunmalarının yadrganması ve istenmemesi, kadınların sosyal yaşama katılımındaki toplumsal cinsiyete dayalı temel engelleri oluşturmaktadır. Genç ve güzel kadının namusu ve doğurganlığı korunması gerekirken, doğurganlığını yitirmiş yaşlı kadının bir otorite sahibi olduğu ve toplumsal yaşama katılmasına izin verildiği görülmektedir. Bu zeminde sosyal yaşama katılım, kadın erkek ve çocuklar arasında farklılık gösterdiği gibi, kadınlar arasında da farklılık göstermektedir.

Ayrı alanlar nosyonu kadınları yalnızlaştıran temel etmen olsa da, Türkmen kökenli Suriyeliler, Türkçe bilmeleri, dolayısıyla kültürel sermayeleri sebebiyle Arap kökenli kadınlara göre farklı bir deneyim yaşamaktadır. Türkmen kökenli kadınlar, Türkiye’de alışveriş yaparken ya da hastane gibi hizmet alacakları yerlerde kendilerini Arap kökenli kadınlara göre çok daha rahat ifade edebilmekte, kendilerine söyleneni anlayabilmektedirler. Kamusal alanda daha fazla bulunma imkanı Türkmen kökenli kadınların sosyal çevrelerini genişletebilmelerini sağlamaktadır. Ancak kamusal alana çıkabiliyor ya da çalışabiliyor olmak her zaman

olumlu bir deneyime işaret etmemektedir. Bekar, dul ya da yalnız kadınlar, çalışmak zorunda olmaları sebebiyle kamusal alana çıkabilirken, bu sefer de sosyal destek mekanizmalarından yararlanamamaktadırlar. Dolayısıyla çalışan Suriyeli kadınların yaşamında çelişkili gibi görünen bir durum ortaya çıkmaktadır. Bir yandan çalışarak kamusal alana çıkan ve bunun sonucunda yalnızlaşan kadınlar varken, öbür yandan kamusal alana çıkmadıkları ve evlerinde buldukları için yalnızlaşan kadınlar olduğu görülmektedir. Çelişkili olarak görülen bu durumun sebebinin ise kadınların çalışmasından değil, kadınların enformel sektör içinde çalışmasından ve bakım emeğinin yine kadınların üstlenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Eşit işe eşit ücret alamadıkları, yaşamlarını sürdürebilmek için çok uzun saatler kayıtsız ve güvencesiz çalışan kadınların, sosyal bir yaşam kuracak vakitleri olmadığı, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınları temizlik bulaşıkçılık gibi yalnız başlarına çalışacakları ve özel vasıf gerektirmeyen yerlerde iş imkanı tanınması ve bu sebeplerle sosyal ağlarını genişletemedikleri görülmektedir. Dolayısıyla sosyal yaşamdaki yalnızlık kadınların çalışmasından değil, cinsiyetlendirilmiş enformel sektörde çalışmalarından kaynaklandığı söylenebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet arası ortaya çıkan bir diğer farklılık ise, “alışveriş yapmak, çocuklarını okula alıp bırakmak ve hastanelerde komşuları için tercümanlık yapmak ve sivil toplum örgütlerine, yerel derneklere ya da muhtarlara yardım almak için giden kadınların kamusal alana çıkarak sosyalleşmeleri olmaktadır. Bu durumun dikkate değer iki sonucu olduğu düşünülmektedir. Öncelikle, “yardım almak” isteyen, “yardımı talep” eden olarak kadın olgusunun toplumsal cinsiyet rolleriyle yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. İkinci olarak, kadınlar, her ne kadar alışverişlerini kendileri yapmaktan ya da yardım almaya gitmekten hoşlanmasalar da, bu durumun kadınların sosyal uyumları için bir fırsat olduğu, kamusal alanda bulunan kadınların bu yolla sosyal çevrelerinin genişlediği, Türkiye’deki yaşam ve hakları hakkında bilgi sahibi oldukları ve hizmet alımı yoluyla ailelerin geçimlerine katkı sundukları gözlemlenmektedir. Suriyeli kadınların güçlü yönleri, şiddete dair bakış açıları gibi temalarda tekrar açılacak toplumsal mekanlarda Suriyeli kadınlar olgusunun Suriyeli kadınların sosyal uyumları ve yalnızlıklarını aşabilecek en önemli mekanizmalardan biri olduğu düşünülmektedir.

Konya’da 2014 yılında yapılan bir araştırma erkeklerin günlerini dışarıda çalışarak geçirdiklerini, kadınların ise mutfak eşyası almak, aşevlerine gitmek

dışında evlerinden çıkmadıkları, sosyal ve kültürel hayatta katılımın asgari düzeyde bile olmadığını belirtilmektedir (Koyuncu). Araştırma bulguları aradan geçen 4 yıl içerisinde durumun değişmediğini, kadınların daha çok evlerinde çocuk bakımıyla ve ev işleriyle ilgilendiklerini göstermektedir. Türkiye'nin başka illerinde yapılan araştırmalar da Suriyeli kadınların Suriye'de alışverişlerini eşlerinin gerçekleştirdiğini, kadınların hizmet alımı için kamusal alana çıktıklarını ve sorumluluklarının arttığını belirtmektedir (Kurtulmuş ve Topçu 2016). Bu bağlamda kamusal alana çıkmanın kadınların sosyalleşmeleri, dil öğrenmeleri, hak ve hizmet mekanizmalarından haberdar olmaları çerçevesinde hayati olduğu düşünülmektedir. Sosyal dışlanmanın yoksulluk, mekansal dışlanma, hak ve hizmetlere ulaşımından bağımsız olmadığı gibi, sosyal yaşam ve sosyal içerme de bu faktörlerden bağımsız olmamaktadır (Dedeoğlu, Ekiz Gökmen, 2011). Bu bağlamda toplumsal yaşama katılımın tek yönlü gerçekleştirilebilecek bir süreç olmadığı, yerel halkla kurulan ilişkilerin kadınları kamusal alana daha fazla çekebileceği gibi, bu alandan uzaklaştırılabileceği düşünülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın bir sonraki bölümü yerel halkın ayrımcılığıyla açıklanan toplumsal şiddete odaklanmaktadır.

4.1.6. Toplumsal Şiddet: Yerel Halkın Ayrımcılığı

Daha öncede belirtildiği üzere, öncelikle Türkiye'nin daha sonra Konya'nın sosyo-kültürel ve özellikle muhafazakar yapısı coğrafi yakınlıkla beraber Suriyelilerin Türkiye'yi seçmesinde önemli bir etken olmaktadır. Bu durumu yansıtan bir şekilde katılımcılar, Suriyelilerin göçün ilk evrelerinde Konya'da misafir olarak karşılandıklarını, ancak zamanla bu misafirliğin yerini ayrımcı söylemlerin aldığını belirtmektedirler. Göçün ilk evrelerinde hem hükümet, hem de medya söylemi Suriye'den Türkiye'ye göçü "hicret metaforu" ile açıklamış, Suriye'den gelenlerin "muhacir", Türkiyelilerin ise "ensar olduklarına" vurgu yapmıştır. Katılımcılarında sıklıkla vurguladığı gibi, "misafir" "ev sahibi", "ensar" "muhacir" algısı zamanla değişmiş ve yerini savaştan Türkiye'ye gelen ve Türkiye'de keyif çatan, kalabalık olup gürültü yapan, yardımlarla geçinen suç oranlarını ve kiralari yükselten korkak Suriyeli algısına bırakmıştır. Konya yerelinde göçün ilk evrelerinde yapılan bir araştırma da bile, ensar muhacir algısının yerini ayrımcı söylemlere bıraktığı görülebilmektedir (Koyuncu 2014).

Katılımcılara göre bu ayrımcı söylemlerin temelini Suriyelilerin sosyal yardım ve iş piyasasına erişmesi oluşturmaktadır. Konuyla ilgili yapılan neredeyse her araştırma (Tunç 2015, Erdoğan 2017, İnsamer 2019) “Suriyeliler geldi, evimizi, işimizi elimizden aldı. Neden geldiler?, neden savaşmıyorlar? Çalışmadan geçiniyorlar ” söylemlerine vurgu yapmaktadır. Özellikle yerel yönetim ve kamu çalışanları Türkiyelilerin kendilerine sık sık “Suriyeli olsaydık yardım ederdimiz, devlet Suriyelilere maaş bağladı” dediklerini iletmektedir. Katılımcılar bu algının medyada çıkan haberler yoluyla güçlendirildiğini vurgulamaktadır. Ancak araştırmanın çalışma yaşamında da görüldüğü üzere, Konya özelinde Suriyelilerin daha çok yerel halkın yapmak istemediği işlerde çalıştığını (Koyuncu 2014, Topçuoğlu, Özelsel ve Koyuncu 2015, Alptekin, Ulutaş, Gündüz 2018), esas sorunun Suriyelilerin bakkal, kafe gibi kendi kültürlerini yansıtan dükkanlar açması olduğu görülmektedir (Erdoğan 2017). Bunun yanında, Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik koşulların olumsuz yönde değişmesinin Suriyelilere bakış açısına yansıdığı (İnsamer 2019), Türkiyeliler ekonomik zorluklar yaşarken, Suriyelilerin kendi ekonomilerini kurmalarının ayrımcı pratiklerin temeli olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda ayrımcı söylemlerin Suriyelilerin ait oldukları sınıflara göre değiştiği, “yardımla geçinen Suriyeli algısının” toplumun kaynaklarına ortak olarak ekonomiye ve ülkeye mali yük oluşturan ve suçu arttıran Suriyeli imajını yarattığı (Ünal 2014), ekonomik sermayeleri yüksek Suriyelilerinse Türkiyelilerden sosyo- ekonomik olarak daha iyi bir düzeyde bulunmaları üzerinden nefret söylemine maruz bırakıldıkları görülmektedir (Özgür Baklacioğlu ve Kıvılcım 2015, Bakioğlu, Artar ve İzmir 2018). Son olarak, Türkiye’nin çeşitli illerinde yapılan çalışmalar, yerel halkın Araplarla kurduğu ilişkide milliyetçi boyutlara vurgu yaparak, Kurtuluş Savaşı’nda Arapların Türkiye’nin yanında yer almadığına ve Türkiyelilerin aynı durumda Suriyelilere başvursa yardım alamayacaklarına dair bir inancı olduğunu göstermektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016, Özgür Baklacioğlu ve Kıvılcım 2015, Kaya 2017) Araştırma bulgularında ise böyle bir veriye rastlanmamaktadır.

Yerel halkın ayrımcı söylemleri tüm Suriyelilere yönelik olsa da, toplumsal cinsiyet temelinde geliştirdikleri nefret söylemleri de bulunmaktadır. Bu nefret söylemlerinin başlıcaları “ temizlik anlayış ve uygulamaları ile kıyafet temelli, annelik pratikleri temelli ve çok eşlilik temelli” nefret söylemi olmaktadır. Özellikle

hizmet verenler yerel halkın Suriyeli kadınları “pis” bulduğu, karaçarşafklarının içinde Suriyelilerin koktuğu gibi bir algıya sahip olduklarını belirtmektedir. Hizmet verenler, Suriyelilerin Türkiyelilerin kriterlerine göre “temiz olmamasının”, sosyo-ekonomik durumlarıyla ilgili olduğunu dolayısıyla sıcak su, temizlik malzemesine ulaşım gibi temel ihtiyaçlara sahip olmamasıyla açıklamaktadır. Bu durumun aynı zamanda Türkiyelilerin Arapların temizlik alışkanlıklarına ilişkin geliştirdikleri “elleriyle pirinç yerler” gibi streatiplerle ilgili olabileceği düşünülmektedir (Terzioğlu 2017). Öte yandan, pis kokan kara çarşafly kadınlar aynı zamanda çok süslü ve güzel bulunmakta, kendilerine çocuklarından daha fazla değer verdikleri, kendileri süslenip gezerken çocuklarının bakımlarına önem vermedikleri ya da çocuklarını çalıştırdıkları ve çok çocuklu olmaları üzerinden nefret söylemlerine maruz bırakılmaktadırlar. Son olarak, Suriyeli kadınlar Türkiyeli kadınlar tarafından çok eşli olmaları üzerinden eleştirilmekte, Suriyeli kadın algısı eşlerini ellerinden alacak bir tehlikeye işaret etmektedir. Konya’da çok eşliliğin Suriyelilerin gelişyle artıp/artmadığına dair bir araştırma bulunmasa da, Türkiye’nin özellikle Hatay ve Şanlıurfa gibi sınır illerinde Suriyeli bekar, dul ya da genç kadınların çok eşli evliliklere dahil olduğunu ve hem Suriyeli hem Türkiyeli kadınları mağdur ettiğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Duruel 2017, Kaya 2017, Aksu-Kargın 2018). Bu bağlamda, çok eşlilik bir yandan yerel halk ve kadınlar arasında gerginliğin artmasına sebep olurken, bir yandan da olgunun kendisi bizzat Suriyeli kadınlara zarar vermektedir. Bu bağlamda yerel halkla ilişkinin kadınların ev içi şiddet deneyimine yansıdığı, bu ayrımcılık pratikleri içerisinde kadınların eşlerini tek çare olarak gördükleri söylenebilmektedir.

Yerel halkın ayrımcılığı toplumsal cinsiyet temelinde değerlendirildiğinde, Suriyeli erkeklerin erkekliğinin sorgulandığı, erkekliğin asker olmayı, gücü, vatanseverliği temsil ettiği algısıyla, “savaştan kaçan korkak ve vatan haini” kimselere referans verdiği cinsiyetçi bir yaklaşımı açıklamaktadır. Yerel halkın gözünde Suriyeli kadınlar ise, yas tutmayan, çocuklarını önemsemeyen, muhtaçlık durumunda hala süslerine önem veren umursamaz kişilere referans vermektedir. Bu durum, Suriyeli kadınların Türkiyelilerin eşlerini ellerinden alacakları, fuhuş yaptıkları gibi anlatılarla birleşerek nefret söyleminin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016) Türkiye’nin çeşitli illerinde yapılan

araştırmalar aynı noktaya işaret etmekte, kadınların kişisel bakımlarına önem vermesi kabul görmemektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016, Duruel 2017).

Bu bağlamda, bakımına önem veren, güzel ve süslü kadın algısı, çok eşliliği kabul eden kadın algısıyla birleştiğinde özellikle Türkiyeli kadınların ayrımcı söylemlerinin zeminini oluşturmaktadır. Konya yerelinde yapılan bir araştırma, Suriyeli zengin kadınların temel önceliklerinin kişisel bakım ve eşlerine güzel görünmek olduğunu, ev içi rollerin ve bakım emeğinin hizmetçiler tarafından gerçekteştirildiğini, Konyalı kadınlar içinse tüm bunların israf olduğunu ve bu doğrultuda Konyalı kadınların Suriyeli kadınları anlayamadığını belirtmektedir (Koyuncu 2014). Araştırma kapsamında bahsi geçen araştırmanın bulgularını doğrulayacak herhangi bir unsura rastlanmadığı gibi, kadınların temel ihtiyaçlarına dahi çok zor ulaştığı bulgulanmaktadır. Bu farklılığın araştırma grubunun Suriyelilerin en yoksul kesimiyle yapılması olabileceği gibi, yerel halkın ayrımcılığının temelini oluşturduğu düşünölen “yabancı düşmanlığı” ve “insan olarak Suriyeli” olgusu olduğu düşünölmektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016). Yabancı düşmanlığının hep bir ötekileştirme içerdiği gözönünde bulundurulduğunda, tek bir millet olarak Araplardan oluşan Suriyeli algısının etnik kökene dayalı bir ötekileştirme içererek “pis” olarak tanımlandığı, toplumsal cinsiyet temelinde gerçekteştirilen ötekileştirmeninse toplumsal cinsiyet rollerini hedef alarak “anneliği düzgün yapmayan ancak süslenen kadınlar” imajını yarattığı söylenebilmektedir. Benzer şekilde, medyadaki çoğunlukla “suç işleyen ya da potansiyel tehlike arz eden” veya “mağdur, ihtiyaç sahibi, ezilen” olarak düzenli bir mağdurluk durumu içerisinde çalışma yaşamı, sosyal yaşam gibi hiçbir yerde görünmeyen Suriyeli algısına karşılık, yerel halkın gündelik hayatında bu kimliklerden farklı Suriyelilerle karşılaşılması, Suriyelilerin sokağa çıkması, gülmesi, gezmesi gibi çok temel ve insani tavırların bile yadırgamasına sebep olmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016). Bu bağlamda, yerel halkın Suriyelilerden beklentisi misafirliklerine uygun olarak “sürekli bir ağıt ve yas havasında” olmalarıdır (Ekinci 2015, s.54). Bu bağlamda, tamamen mağdur olması, muhtaç ve misafirliğini bilmesi gereken Suriyeli kadının, çocuk doğurması, kamusal alanda görünmesi, kişisel bakımına önem vermesi gibi konuların yerel halk tarafından kabul görmediği düşünölmektedir.

Son olarak, dil sosyal yaşam için önemli bir araç olsa da, ayrımcılık pratikleri “dil bilmemek ya da sözel iletişim” eksikliği ile açıklanamamaktadır. Araştırmaya

katılan Türkmen kökenli Suriyeliler, Türkçe konuştukları ve hizmet aldıkları yerlerde de ayrımcılığa uğradıklarını belirtmektedirler. Nitekim, Konya’da Suriyelilere verilen tepkilerin “sözel” olduğu ve “fiili” olmadığını söyleyen bir araştırma (Koyuncu 2014), Türkmenlerin kendilerine söylenenleri anladıkları için ayrımcı pratiklerden daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Türkmenlerin Suriye’deyken Türkmen olmaları sebebiyle dışlandıklarını, Türkiye’deyken de Suriyeli oldukları için dışlandıklarını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür 2016). Sonuç olarak, yerel halk ve Suriyelilerin ilişkisinin son yıllarda misafirlik ya da ensar-muhacirlik ilişkisinden Doğan dostane bir ilişkiden, yaşam kaynaklarına ortak olan, korkak, ülkelerine ve kendilerine bir tehdit unsuru olan Suriyeliler algısına dönüşmüş, toplumsal cinsiyet bağlamında Suriyeli kadınların pis ve güzel olmaları, çok çocuk doğurmaları, annelik yapma biçimleri ve çok eşli olmaları üzerinden nefret söylemine maruz bırakıldıkları görülmektedir.

4.1. 7. Göç Sonrası Farklaşan Şiddet Deneyimleri

Göç öncesi ve göç sırasında yaşanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet deneyiminin, göç sonrası barınma, sağlık, çalışma ve sosyal yaşamı, yerel halkın ayrımcılığıyla şekillenen toplumsal şiddet deneyimiyle beraber düşünüldüğünde bu deneyimlerin kadınların yakın partner şiddetine dair algı ve deneyimlerine yansıdığı ve benzer bir sürecin ters yönlü olarak işlediği görülmektedir. Bu doğrultuda, Suriyeli kadınların şiddeti savaşın şiddeti ve fiziksel şiddet ile eş tuttuğu, benzer bir zeminde, itme, vurma gibi bedenlerine doğrudan zarar veren eylemlerin şiddete dair algılarında yer almadığı ve bu eylemleri daha çok “küçük şeyler” olarak betimledikleri görülmektedir. Benzer bir çerçevede katılımcılar, kültürel şiddet öğelerinin kadınlar için bir yaşam biçimi olarak görüldüğünü, bu doğrultuda erken yaşta evlilik ve çok eşliliğin Suriye Devleti tarafından resmi olarak tanındığını ve bu öğeler ve boşanmaya dair olumsuz bakış açısının ise kültürel olarak baskın olduğunu belirtmektedirler. Bu zeminde, kadınların şiddet algı ve deneyimlerinin, göç deneyimi, göç ile beraber taşınan kültürel sermaye ve göç sonrası Türkiye’de yaşam koşulları ile beraber düşünülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümü, öncelikle yakın partner şiddetiyle eş tutulan “fiziksel şiddete”, daha sonra ise katılımcıların anlatılarında esas vurgu noktasını oluşturan “kültürel şiddete dair öğelere” ve bu öğelerin göç sonrası Türkiye’deki yaşamda kadınların hayatlarına yansımalarına odaklanmaktadır.

Katılımcılar, Suriyeli kadınların evlilikte cinsel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet gördüklerinde bunu çoğunlukla şiddet olarak algılamadıklarını, fiziksel şiddetin ise boyutunun hayati derece zarara ulaşmadığı sürece aile arasında kalması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Kadınların şiddete dair sorulara verdikleri cevaplar kadınların şiddet görseller dahi geleneksel yollara başvuracakları dolayısıyla sorunları en fazla aile arabuluculuğuyla çözmeye çalışacakları ve şikayet mekanizmalarına erişmeyecekleri düşünülmektedir. Araştırmaya katılanlardan sadece bir tanesinin şiddet sebebiyle boşanma sürecinde olduğu ve bu doğrultuda yaşadığı fiziksel, ekonomik, psikolojik ve sözel şiddeti anlatabildiği, defalarca şiddet görmesine rağmen eşi kendisini ailesinin yanından almamaya karar verene kadar boşanma kararını almadığı görülmüştür. Bu durumu anlamak için, Suriye kültüründeki toplumsal cinsiyet rolleri ve boşanmaya dair olumsuz bakış açısının etkisinin, savaşın şiddeti, göç sonrası Türkiye’de yaşama koşullarıyla beraber düşünülmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, kadınların şiddet görseller dahi eşleriyle kalmanın en iyi yol olduğunu düşündükleri gözlemlenmiştir. Yeni bir ülkede “dil bilmemek, sosyal destek mekanizmalarından yoksun olmak, yeni bir yaşama adapte olurken yalnız kalmak istememek, hak ve şikayet mekanizmalarını bilmemek, ekonomik bağımlılık, göç ettikleri yerlerdeki yasal süreçler ve kadına karşı şiddete bakış açısı” gibi sebeplerin göç literatüründe aile içi şiddet gören kadınların şikayet mekanizmalarına başvurmamasının temel sebepleri olduğu görülmektedir (Narayan 1995, Erez 2002). Bu durum Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin hayatlarına da yansımakta, göç öncesi Suriye’deki toplumsal cinsiyet rolleri, aile birliğini korumanın kadının sorumluluğu olması, boşanmaya bakış açısı, şiddete dair algı ve Suriye’de kadına karşı şiddet algısı, göç sürecinde yaşanan şiddet deneyimiyle birleşerek aile içi şiddet durumlarına kadınların verdiği cevapları belirlediği görülmektedir. Kadınların şikayet mekanizmalarına erişmemeleri ve aile içi şiddet konusunda konuşmamaları, bu konu da yapılan araştırmalara da yansımış (Barın 2015), konuyla ilgili TBMM Raporu aile içi şiddetle ilgili bilgi eksiliğinin ve ve şikayet mekanizmalarına erişimin hala bir sorun olarak devam ettiğini ve Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların ne kadarının aile içi şiddet deneyimi yaşadığının belirsiz kaldığını ifade etmektedir (Ombudsman 2018). Benzer bir durum, Suriyelilerin kültürel şiddete dair öğelere bakış açısında da görülmüş, ancak resmi nikahlar içerisinde yaşadıkları şiddet deneyimiyle, göç sonrası “imam nikahı” ile gerçekleştirilen erken yaşta evlilikler ve çok eşliliklerin farklılık gösterdiği

görülmektedir. Bu bağlamda, göç öncesi oluşan kültürel sermayenin, göç sonrası yaşam ile beraber kadınları şiddete karşı nasıl açık hale getirdiğini, kadınların bu durumlara karşı oluşturdukları başatme stratejilerini ve bu stratejilerin sonuçlarını anlamının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümünde; erken yaşta evlilik ve çok eşliliğin Suriye'deki göç öncesi ve sonrası algılanış biçimine, göç sonrası bu algının bir geçim stratejisine dönüşümüne ve bu stratejinin kadınları nasıl daha kırılgan hale getirdiğine etnik köken, sınıf ve toplumsal cinsiyet temelinde ve literatür çerçevesinde tartışılmaktadır.

Suriye anayasasının; dört eşe kadar nikah yapmaya resmi olarak izin vermesi, 13 yaşında kız çocuklarının hakim kararıyla resmi olarak evlendirilebilmeleri, yasal olanın kültür ile birleşmesi sonucu; çok eşlilik ve erken yaşta evlilikler Suriyeliler için doğal bir gerçeklik haline dönüşmüştür. Bu bağlamda, kadınların çok eşlilik ve erken yaşta evlilikleri şiddet olarak görmemeleri ve bu doğrultuda konuyla ilgili sorulara yakın partner şiddeti ile ilgili sorulara kıyasla çok daha rahat ve açıklıkla cevap verebildikleri gözlemlenmiştir. Görüşülen Suriyeli kadınlardan, Türkiye'de erken yaşta evlenen ve boşanma sürecinde olan bir tanesi hariç, hepsi erken yaşta evlenmişlerdir. Suriye'deyken gerçekleştirilen bu evlilikler göç sürecinden önce gerçekleştiği için araştırma bulguları göç sonrası erken yaşta evlilikler ve bu evliliklerin etkisine odaklanmaktadır. Araştırmaya katılan Suriyeli kadınlar, Suriye'deyken yasal olan erken yaşta evliliğin, göç sonrası Türkiye'de suç olduğunu öğrendiklerini ve çocuklarını erken yaşta evlendirmeyeceklerini iletmışlerdir. Ancak hizmet verenler, Suriyelilerin erken yaşta evliliğin suç olduğunu bilmediklerini, halen geçerli olduğunu, bu konuyla ilgili kültürel yaptırımların yasal yaptırımların önüne geçebildiği durumlar olduğunu, kız çocuklarının "isteyerek evlendiklerini ilettiklerini" ya da 13-14 yaşında nişanlandıklarında verilen sözlerin Türkiye'deki yasaların önüne geçebildiğini ve evlilikleri engelleyemediklerini, bu doğrultuda yasal yaptırımları uygulamanın zorluklarından bahsetmektedirler. Katılımcılar aynı zamanda Suriye'de yasal ve geleneklere bağlı işleyen bu süreçlerin, şu an Türkiye'de ekonomik bir araç haline geldiğini, kızlarının yaşamlarını sürdürebilmeleri ve çocuklarına bir koruma sağlayabilmek için erken yaşta evlendirildiklerini iletmektedirler. Bu bağlamda erken yaşta evliliğin göç sonrası süreçte geleneklerin sürdürülmesi, çocukların ekonomik ve sosyal güvenliğinin sağlanması, namusu korumak gibi sebeplerle gerçekleştirildiğini söylemek mümkün görünmektedir

(Aydemir 2011, Aksu- Kargın 2018). Türkiye’de gerçekleştirilen erken yaşta evliliklerin yasal olmaması sebebiyle bu sayının ne kadar olduğu bilinmemektedir. Ancak yapılan Türkiye’nin çeşitli illerinde yapılan araştırmalar, erken yaşta evliliğin bir geçim stratejisi haline geldiğini (Aktaş 2016, Kaya 2015, Kaya 2017) Suriyeli kız çocuklarının, çocuk doğurduklarını ve erken yaşta evliliğin suç olması sebebiyle bu doğumların “yer altı ortamlarda” gerçekleştiğini belirtmektedirler (UNFPA 2017).

Erken yaşta evlilik gibi çok eşlilik de Suriye’de resmi yollarla gerçekleşen, evlilik cüzdanına sahip olunan ve resmi yollarla boşanma sürecinin gerçekleştiği bir evlilik türünü göstermektedir. Benzer şekilde, erken yaşta evlilik ve çok eşliliğin Türkiye’de kültürel bir zemini bulursa da, yasal bir zemini bulunmamaktadır. Katılımcılar anlatılarında çok eşliliğin sebeplerine dair birçok noktaya değinmişlerdir. Eşinin annesi ile anlaşamamak, kadınları çok sevmek gibi sebepler çok eşliliğin nedeni olabilmektedir. Katılımcıların en yaygın olarak sunduğu sebepler ise çok eşliliğin dini kabulü, kısırlık durumunda çocuk sahibi olmak, çok çocuk sahibi olmak, bu doğrultuda çocukları çalıştırmak olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmanın tek çok eşli katılımcısı, çok eşliliğin kendisinin tercihi olmadığını, 20 yaşına geldiği için ailesinin artık evlenmesi gerektiğini söylediğini belirtmektedir. Bu bağlamda, çok eşliliğin zemini kültürün taşıdığı ataerkil öğeler olsa da, yaş, eğitim durumu, kır-kent yaşamı gibi faktörler çok eşliliğe dahil olmayı belirleyebilmektedir (Özkan, Altundağ, Oto ve Şentunalı 2006, Mabaso, Malope ve Simbayi 2018). Bu zeminde katılımcılar, çok eşliliğe dair toplumsal cinsiyet, etnik köken ve sınıfa dayalı farklılıklar olduğunu belirtmektedir.

Öncelikle hizmet verenler, çok eşlilikte etnik köken ve sınıfa dayalı farklılıklar bulunduğunu; Arapların kültürel olarak çok eşliliği benimserken, Türkmenlerin kısırlık durumunda çok eşliliğe yöneldiklerini iletmıştirler. Benzer bir şekilde, çok eşlilikte sınıfa dayalı bir farklılığın olduğunu, çok eşliliğin daha çok erkeğin ekonomik sermayesinin yüksek olduğu evlerde görüldüğünü belirtmiştirler. Türkiye’nin farklı illerinde yapılan araştırmalar, araştırmanın bulgularını destekler nitelikte olup, çok eşlilikte sınıfsal ve etnik kökene dayalı farklılıklar olduğunu belirtmektedirler (Dedeoğlu ve Bayraktar 2018). Kürtlerin tek eşli bir yapısı olduğunu, çok eşliliğin Araplarda ve kırsal kesimde daha çok görüldüğünü ve zenginlerin çok eşli evlilikler içerisinde olduğunu belirtmektedirler (Kaya 2017, Karakaya, Çoşkun, Özerdoğan ve Yakıt 2017).

Kadınlar için çok eşlilik fiziksel şiddet içermediği durumlarda bile, aile içi dinamiklerde, kadınları eşlerine ekonomik ve sosyal olarak bağımlı kılmakta, sadece karı-koca arasında değil, çok eşlilik içerisindeki kadınlar arasında saygı, Aytan, destek, otorite, ekonomik güç gibi faktörlerle ilgili güç dinamiklerini içermekte ve birçok psiko-sosyal sorunu beraberinde getirmektedir (Özkan, Altundağ, Oto ve Şentunalı 2006, Al- Krenawi ve Kanat- Maymon 2017). Bu bağlamda katılımcılar, çok eşliliğin bir psikolojik şiddet aracı olarak kullanıldığını, eşlerin kadınları terketme ya da başka bir eşle daha evlenme tehditini bir koz olarak kullandıklarını iletmişlerdir. Ancak çok eşlilik içerisindeki Suriyeli kadınların Türkiye'deki durumunu anlayabilmek için göç öncesi ve göç sonrası çok eşliliğe bakışı anlamak gerekmektedir. Alanyazın ve katılımcılar, Suriye'deyken kadınların eğitim durumları, yaşlarının kültürlerine göre ileri bir yaş olması, dul kalmaları, çocuklarının olmaması, şehirde yaşayan kızların eğitimlerine devam ederken, kırsaldakilerin erken yaşta evliliklere ve çok eşli evliliklere dahil olduğunu belirtmektedir (Karakaya, Çoşkun, Özerdoğan ve Yakıt 2017). Ancak göç sonrası çok eşliliğin bir "geçim stratejisi" olarak Suriye'ye nazaran daha çok kabul edildiği görülmektedir. Katılımcılar, göç süreciyle sosyal sermayelerini kaybeden, mekânsal dışlanma içerisinde yaşayan, iş gücü piyasasına eriş(e)meyen, dil bilmeyen, hizmet verenler ve yerel halk tarafından ayrımcı pratiklere maruz kalan, cinsel taciz ve istismar tehlikesiyle başetmek durumunda kalan kadınların, bu zorlukları aşmak için evlenme yolunu seçtiğini belirtmektedirler. Türkiye'nin çeşitli illerinde yapılan araştırmalar özellikle göç süreci sonrası kadınların erken yaşta evliliği ve çok eşliliği bir geçim stratejisi olarak kabul ettiklerini (Ünlütürk-Ulutaş ve Akbaş 2018, Kaya 2017, Duruel 2017), vatandaşlık ve vatandaşlığın getirdiği imkanlardan faydalanmak amacıyla evlendiklerini (Kaya 2017), ancak daha sonra bu stratejinin kadınların aleyhine işlediğini göstermektedir (Özgür Baklacıoğlu ve Kıvılcım 2015, Aksu-Kargın 2018).

Göç sonrası oluşturulan bu geçim stratejisinin kadınların aleyhine işleyen bir sürece nasıl dönüştüğünün anlaşılabilmesi içinse Suriye'deki evlilik ve boşanma süreçlerinin anlaşılması gerektiği düşünülmektedir. Katılımcılar, Suriye kültüründe evliliklerde kadınların ihtiyaçlarını karşılamak ve olası boşanma süreçlerinde hayatlarını devam ettirebilmek için kadınlar ve aileleri tarafından bir mehirin belirlendiği, bu mehirin ise bir kısmının evlenmeden önce bir kısmının evlendikten

sonra kadına verildiğini belirtmektedir. Özellikle Suriyeli kadınların anlatıları bu durumun Türkiye'deki başlık parasından farklılık gösterdiğini, kadının ailesinin değil, kadının bu parayı aldığını belirtmektedir. Bu bağlamda göç öncesi Suriye'de mehirin kadınların eşlerine olan ekonomik bağımlılığını azaltarak koruyucu bir mekanizma işlevi gördüğü, eşler arası anlaşmazlıklarda geleneksel yollar tercih edilerek aile arabuluculuğu yoluna gidildiği, boşanma durumlarının ise kadının başarısızlığı ve suçu olduğu, boşanma sonrası kadınlara sosyal tecrit denebilecek yaptırımlar uygulandığını belirtmek gerekmektedir. Ancak kadınlar, Suriye'de gerçekleşen boşanmalarda nafaka ve mehirlerini almak gibi alanlarda yasal olarak bir sorun yaşamamaktadırlar. Hayatlarını idame ettirebilmek, barınacak bir yere sahip olmak, çocuklarına daha iyi bir yaşam sağlamak gibi sebeplerle Türkiye'de çok eşliliklere dahil olan kadınlar ise Türkiye'de imam nikahının yasal bir geçerliliği olmaması sebebiyle terkedildiklerinde ya da boşandıklarında Suriye'deyken sahip oldukları nafaka, mehir gibi haklardan yararlanamamakta ve evlenmeden önce bu konuyla ilgili bilgileri bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, Suriye toplumunun boşanmaya dair katı tutum göz önünde bulundurulduğunda, son çare olarak başvurulmuş boşanma sürecinde mehirin kadınları koruyan işlevinin yitirdiğini, kadınların nafaka gibi haklarından yararlanamadıkları görülmektedir.

Yasalardaki ülkelerarası farklılıklar, erkeklerin kadınların Türkiye'de ki dezavantajlı durumlarından ve yasal sistemi bilmemelerinden yararlanmalarına, kadınların mehirsiz olarak boşamak ya da başka bir kadınla daha evlenmek gibi psikolojik ve ekonomik şiddete maruz bırakmalarına sebep olabildiği gibi, aynı zamanda hiçbir yasal yaptırıma tabii olmadan kadınları terkedebilmelerine sebep olmaktadır. Bu noktada, yasal farklılıkların hem evlikleri hem boşanmaları kolaylaştırdığı görülmektedir. Araştırmaya katılan Suriyeli kadınlar göç sürecinde mehirin düştüğünü ve başlık parası adetlerinin olmadığını iletirken, hizmet verenler ise Suriyelilerin düşük başlık paralarıyla ve mehirle evlendiklerini iletmektedirler. Bu bağlamda Suriyeli kadınların anlatıları, Suriye'deki başlık parası gibi adetlerin Türkiye'de korunduğunu belirten araştırmalardan (Kaya 2017, Dedeoğlu ve Bayraktar 2018) farklılık göstermektedir. Ancak hizmet verenlerin anlatıları, Suriyeli kadınların başlık parasının ve mehirinin düşük olmasının, Suriyeli kadınların çok eşliliği kabul etmesi gibi sebeplerle yerel halkın Suriyeli kadınlarla evlenmeyi bir avantaj olarak gördüğünü ve bu durumu istismar ettiklerini belirtmektedir. Bu

bağlamda Suriye kültüründe “dul kadınların himayesi” olarak meşrulaştırılan çok eşlilik ve erken yaşta evliliğin, himaye koşulları sağlanmadan kadınların kullanıldıkları bir “fırsatçılığa” dönüştüğünü söylemek mümkün görünmektedir (Yakıt ve Çoşkun 2014, Kaya 2017, Aksu- Kargın 2018). Bu doğrultuda çeşitli araştırmalar, göç süreci ile beraber resmi nikahların çoğunlukla ortadan kalktığı, boşanma durumlarında kadınların tazminat, nafaka gibi yasal haklarına ulaşamadıklarını belirtmektedir (Özgür Baklacıoğlu ve Kıvılcım 2015, Dedeoğlu ve Bayraktar 2018, Kaya 2017, Kaya 2018,)

Sonuç olarak, göç sonrası bir strateji olarak evlilik; akrabalık yoluyla sosyal destek mekanizmalarını genişletmek, kadınların ve çocukların geçimlerini sağlanması anlamında ekonomik sermayeye erişim gibi sebeplerle gerçekleştirilmektedir (Parrodo 2004). Ancak bu evlilikler; kadınları şiddete açık hale getirebilmekte, şiddet gördükleri durumlarda ise şikayet mekanizmalarına erişememelerine ya da yalnız, parasız ve barınacak bir yerleri olmaması ya da çocuklarının velayetini alamayacaklarını düşünmeleri sebebiyle erişmeye korkmalarına sebep olmaktadır. Bu durum sadece Konya ya da Türkiye genelinde ortaya çıkmamakta, Suriyeliler konusunda araştırmalar, Suriyeli kadınların ev içi şiddet yaşadıklarında, iş yerinde cinsel tacize uğradıklarında, ev sahipleri tarafından evlerinde ya da hizmet almaya gittikleri yerlerde şiddetin çeşitli türleriyle karşılaşmalar da, utanç duygusu, aşağılanma ve damgalanma korkusu, şikayet mekanizmalarının bilinmemesi gibi sebeplerle hak arama mekanizmalarına ulaşamadıklarını dolayısıyla da bu deneyimlere dair yeterli bilgi edinilemediğini belirtmektedir (Asaf 2017, Parker 2015).

Göç öncesi savaşın şiddeti, göç süreci ve göç sonrasında yaşam koşulları birarada düşünüldüğünde, bu durumların kadınları birbirleriyle kesişen ve ilişkili olan birçok dezavantajlı koşulda konumlandığı görülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, kadınların deneyimi bir ve aynı olmamakta, kadınların etnik köken, sınıf, sosyal sermaye, medeni durum gibi değişen durumlar kadınların deneyimlerini farklılaştırmaktadır. Aynı alanlar nosyonunun getirdiği kültürel öğeler, göç süreci ve bu sürecin zorlukları kadın deneyiminde ortak noktalar olsa da, kamusal alana çıkabilen kadınların “sosyal yaşam, çalışma yaşamı, kültürel şiddet öğelerine bakış açılarının değiştiği görülmektedir. Kadınların kamusal alanda en çok görüldüğü yerler ise sivil toplum örgütleri, belediyeler, kamu kurum ve kuruluşları gibi hizmet

alabildikleri yerlerdir. Bu bağlamda araştırmanın bir sonraki bölümü Suriyeli kadınlara verilen hizmetlere ve bu hizmetlerin verilmiş biçimine literatür çerçevesinde odaklanmaktadır.

4.2. Suriyelilere Verilen Hizmetler ve Hizmetlerin Veriliş Biçimi

Sığınmacılara verilen hizmetleri ve bu hizmetlerin verilmiş biçimini “hak temelli” bir çerçevede değerlendirebilmek için sığınmacıları korumanın ne demek olduğu, bu korumanın kapsamı ve süresi, bu korumadan sorumlu aktörlerin kimler olduğu, sığınmacının ihtiyaç sahibi mi hak sahibi mi olarak görüldüğü gibi soruların cevaplanması gerekmektedir (Posner ve Clancy 2005). Genelde Türkiye, özelde Konya için değerlendirildiğinde, korumanın Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde belirlenen hak ve hizmetlere işaret ettiğine, geçici olması sebebiyle süresinin belirsizliğine, korumadan sorumlu aktörlerin ise kamu, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları olduğu, Suriyelilerin ise “misafirlik” kapsamında ihtiyaç sahibi olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Konya yerelinde incelendiğinde, kamu da görüşülen İl Göç İdaresi’nin Suriyelilere yönelik hizmetleri kayıt almayı kapsamakta ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın hizmetleri Suriyeli kadınların şiddete uğraması durumunda verilen hukuki destek ve konukevi hizmetleriyle kısıtlı kalmaktadır. Yerel yönetim kapsamında görüşülen belediyelerin ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının hizmetleri ise ayni ve maddi desteklerle sınırlı kalmaktadır. Bu zeminde, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözülmesinde kamu ve yerel yönetimlerden ziyade sivil toplum örgütlerinin aktif rol aldıkları görülmektedir. Ülke genelinde sivil toplum örgütlerinin barınma, sağlık, çalışma yaşamı, hukuki ve psiko-sosyal destek sağladığı ve uyum çalışmaları yürüttükleri görülmektedir (Türk 2016, Çelik ve Pekçükşen 2018). Yerel yönetimler, ulusal sivil toplum örgütleri ve yerel derneklerin hepsi Suriyelilere ayni ve nakdi destek sunsa da, ulusal sivil toplum örgütleri uyum çalışmaları ve hizmetlerin sunulmuş biçimiyle bu aktörlerden farklılaşmaktadır. Bu bilgiler ışığında, araştırmanın bu bölümü; Suriyelilerin ihtiyaçlarına yönelik sunulan ayni ve nakdi destekleri ve uyum çalışmalarını sivil toplum örgütlerine odaklanarak literatür çerçevesinde tartışmaktadır.

Araştırma kapsamında sivil toplum örgütleri genel bir çerçevede kamu ve yerel yönetimler dışında Suriyelilere hizmet sunan aktörler olarak

kavramsallaştırılmaktadır. Sivil toplum örgütlerini bölge temelli (kuzey/güney), temsil temelli (yerel, bölgesel, uluslararası) ve misyon temelli (kadınlar, sağlık, çatışma çözümü) olarak gruplanabilmektedir (Berger 2003). Suriyelilere hizmet veren sivil toplum örgütleri açısından bu gruplama kullanılabilmesi gibi, Suriyeliler tarafından kurulan sivil toplum örgütleri ve Türkiyeliler tarafından kurulan sivil toplum örgütleri gibi kavramsallaştırmalar yapılabilmektedir. Sınır illerinden farklı olarak (Yaman 2016), Konya yerelinde hizmet veren yerel derneklerin Suriyeliler tarafından değil, Türkiyeliler tarafından kurulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda sivil toplum örgütlerinin bazıları kendilerine “yerel dernek ya da vakıf” adı verdikleri için yürüttükleri hizmetler “yerel dernek” olarak, bu dernekler dışında kalan sivil toplum örgütleri ise “ulusal sivil toplum örgütü” adı altında anlatılmaktadır. Araştırma bulgularında gösterdiği gibi, sivil toplum örgütlerinin farkları sadece isimlerinden gelmemekte, sivil toplum örgütleri fonları, işleyiş biçimleri, çalışanları ve aktiviteleri açısından farklılıklar göstermektedir. Alanyazında bu ayrım “inanç temelli, ihtiyaç temelli STKlar” ve “hak temelli, seküler STKlar” olarak yansımaktadır (Ferris 2005, Mackreath ve Sağnıç 2017). Bu zeminde yerel derneklerin verdiği hizmetlerin sosyal hizmet kapsamına girdiği ancak sosyal çalışma olmadığı, sosyal çalışmanın hak temelli hizmet vurgusu dolayısıyla görülebilmektedir.

Türkiye genelinde Suriyeliler açlık ve yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (SGDD ve UnWomen 2018). Bu bağlamda yerel derneklerin aynı ve nakdi hizmetleri, Suriyelilerin temel ve gelire dayalı ihtiyaçlarını gidermekte önemli bir rol oynamaktadır. Hayırseverlerden topladıkları yatak, koltuk, battaniye, ocak gibi ev eşyaları, giyecek, yiyecek, temizlik paketi ve kömür gibi bağışları Suriyelilere iletmesinin, Suriyelilerin barınmalarına ve geçimlerine yönelik ihtiyaçlarını karşılamalarında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Benzer şekilde, yerel derneklerin aşevi hizmetleri, tüm Suriyelilerin gıda ihtiyacını karşılamasa da, önemli bir ihtiyaca cevap verdiği düşünülmektedir. Okul desteği kategorisi altında sunulan elbise ve kırtasiye yardımları, benzer şekilde ihtiyaç sahibi olan kişilere verilen kısa süreli maddi yardımın Suriyelilerin Konya’daki en önemli ihtiyaçları olan gelir ve gelire bağlı sorunların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Hayırseverliğin ve yardımlaşmanın özellikle etkin olduğu Konya yerelinde bu desteklerin önemi azımsanmasa da, ihtiyaç sahiplerinin kim olduğu, hangi kriterlere göre belirlendiği,

desteğin verilip-verilmeyeceğinin hangi zeminde belirlendiği sorularının cevaplanması gerekmektedir.

Bu doğrultuda yerel derneklerin bazılarının ev ziyaretleri gerçekleştirdiği, yardımları kayıt altına aldıkları, yardım edecekleri kişilerin belirlenmesinde muhtar, imamlar, yerel yönetimler ve diğer yerel derneklerle birarada çalıştıkları, ailede şehit, dul, engelli bulunması gibi kriterleri gözönünde bulundurdıkları görülmektedir. Ancak bu durum yerel derneklerin tümüne genellenememekte, derneklerin çoğu zaman yardım ilişkisini “güven ilişkisi” temelinde kurulduğu, yardımlar sağlanırken gelen yardımın doğrudan kişilere verilerek “spontan” hareket edildiği ve düzenli bir yardımdansa “bağış” usulü çalışıldığı görülmektedir. Bu noktada ihtiyaç sahibi kişiler belirlenirken dil, din, etnik köken ayrımı yapılmıyıp yapılmadığı, yardımların adil bir şekilde dağıtılıp-dağıtılmadığı, bir kayıt, raporlama ve denetim mekanizması olmadığı için bilinmemektedir. Nitekim araştırmanın tek Suriyeli ve Türkmen olan yerel dernek yöneticisinin Arap kökenli Suriyelilere dayalı söylemleri ve Araplar “insansa” “insan gibi davranıyorsa” yardım edeceğini söylemesi, yardımın “insan gibi davranmak”, “güven ilişkisi” gibi öznel kriterlere dayandığını düşündürmektedir.

Hizmet verenler, çoğu zaman kayıtsız, koordine şekilde sağlanmayan düzensiz yardımların, aynı yardımın farklı ailelere birçok defa verilmesine sebep olduğunu, bu doğrultuda ihtiyaç sahiplerinin gelen yardımları satarak para kazanmaya çalıştıklarını belirtmektedirler. Bu durum ise yerel halkın Suriyelilerin ihtiyacı olmadığına, yardımların gereksiz dağıtıldığında ve asıl ihtiyaç sahiplerinin gözardı edildiğine dair bir kanı geliştirmelerine sebep olmakta ve ayrımcı söylemlere zemin hazırlamaktadır. Aynı durum Suriyeliler arasında da sorun çıkarmakta, Suriyeli kadınlar kendi aralarında çıkan sorunların genelde “kapıda verilen yardımın” kendilerine haber verilmemesi, komşularının kendileri hakkında yerel derneklere muhtaç olmadıklarını iletmesi gibi söylemlerin Suriyeliler arasında anlaşmazlığa yol açtığını iletmektedirler.

Sonuç olarak, yerel dernekler ayni ve nakdi yardım kategorisi altında; kısa süreli nakit yardım, aşevi hizmetleri, giyecek, yiyecek, kırtasiye, kömür ve ev eşyası yardımı yapmaktadır. Bu zeminde, yerel derneklerin verdiği hizmetler “sosyal hizmetlere” referans verse ve belirli kişilerin ihtiyacını karşılamakta önemli bir rol oynasa da, sosyal çalışma olmadığı görülmektedir.

Yerel derneklerin uyum çalışmaları kendi bünyelerinde gerçekleştirdikleri “değerler eğitimleri” ve “dil kursları” ile sınırlı kalmaktadır. Bu eğitimlerde aktarılan değerlerin “yerli ve milli değerler” olduğu katılımcılar tarafından iletilmiş ancak hangi değer ne şekilde aktarıldığı soru işareti olarak kalmıştır. Bu eğitim ve kurslar dışında yerel dernekler, Suriyelilere Türkiye’deki haklarıyla ilgili bilgilendirme yaptıklarını ve kendi hizmetlerinin dışında Suriyelilerin başka bir hizmete ihtiyaç duymaları durumunda kurum dışı yönlendirme yaptıklarını belirtmektedirler. Bu bilgilendirme ve yönlendirme genellikle sağlık alanını kapsamakta, hastane randevusu alma, evrak hazırlama gibi işleri yürütürlerken, aynı zamanda medikal ihtiyaçlar için ulusal STÖlere ve yerel yönetimlere yönlendirme yapmaktadırlar. Dil sorununun Suriyelilerin sosyal uyumları açısından en büyük engellerden biri olduğu düşünüldüğünde, kurum dışı yönlendirme çerçevesinde gerçekleştirilen evrak hazırlamak gibi işlemlerin yerel dernekler içerisinde yapılması, bürokratik işlemlerin diğer aktörlere göre çok daha az olduğu ve spontan hareket edebilen yerel derneklerin kolaylaştırıcı yönünü göstermektedir. Bu hareket esnekliği ise yerel derneklerin kayıtlı/kayıtsız tüm Suriyelilere hizmet verebilmesine olanak sağlamakta, ancak aynı durum yine sömürü ve istismarı beraberinde getirebilmektedir.

Türkiye’nin farklı illerinde yapılan araştırmalar kamp dışında Suriyelilere verilen hizmetlerin sivil toplum örgütleri tarafından üstlenildiğini, ve “inanç temelli sivil toplum örgütlerinin genel olarak nakdi desteklere odaklandığını ve sayısının daha fazla olduğunu vurgulamaktadırlar (Çebi 2017, Mackreath ve Sağnıç 2017, Sezik 2017, Çelik ve Pekçükşen 2018). Ancak inanç temelli STÖlerin, insan hakları politikalarının olup- olmadığı, bu hizmetleri sunarken başka inançlara karşı dışlama yapıp-yapmadığı, desteğin/hizmetin devamını bir tehdit unsuru olarak kullanıp-kullanmadığı, hizmet verirken toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar yürütüp-yürütmediği ilgili alan yazında da tartışılmaktadır (Ferris 2005, UNHCR 2014). Bu tartışma içerisinde, Türkiye’de genel olarak mağdur olana merhamet ve yardım edilmesi anlayışıyla yürütülen “yardım temelli” sivil toplum çalışmalarının, yardım alan ve yardım veren arasında bağımlılığa dayanan hiyerarşik bir ilişkiye işaret ettiği söylenebilmektedir (Bozova, 2012).

Konya yerelinde ve Suriyeliler özelinde bu durum “hayırseverlik temelli bir yardım süreci” yürüten yerel dernek temsilcilerinin Suriyeliler ile ilişkilerinde görülebilmektedir. Ülkenin göç politikasının bir yansıması olarak “misafir”- “ev

sahibi”, “geçicilik”- “kalıcılık” ilişkisi; “misafir” “yardıma muhtaç” kişi olarak Suriyeli ve “yardım sağlayan/ ev sahibi” olarak “yerel dernek yöneticilerini” konumlandırmaktadır. Sundukları bir hizmet olarak “arabuluculuğa” dair anlatılarda, ev içi şiddet durumlarında kendilerinin bir “baba” ve “otorite” olarak sorunları çözdüklerini, kadınların çocuklaştırılarak, erkeklerinse tehdit edilerek aralarının bulunduğu görülmektedir. Benzer bir şekilde, yerel dernek yöneticilerinin yalnız, bekar ve dul kadınların barınma, çalışma yaşamı gibi alanlarda yaşadıkları zorlukların farkında olmakla beraber, bu sorunlara buldukları çözümlerin “evlilik” olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda, yerel derneklerin kadına bakış açısının “annelik” ve “dulluk” üzerinden şekillendiği görülmektedir.

Dolayısıyla, yerel derneklerin verdikleri maddi destekler azımsanamayacak derecede önemli görülse de, varolan toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin derinleştirmemesi ve yeni eşitsizlikler yaratılmaması adına denetim mekanizmalarının artırılması, dernek çalışanlarına toplumsal cinsiyete duyarlı hizmetlerle ilgili eğitimler verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu hizmetlerin nasıl daha farklı verilebileceği ve neden yerel derneklerin sosyal hizmet alanında çalıştıkları düşünülürken, gerçekleştirdikleri faaliyetlerin sosyal çalışma olmadığını anlaşılması için ulusal sivil toplum örgütlerinin aynı ve nakdi hizmetleri ve uyum çalışmaları örnek gösterilebilmektedir. Bu çalışmada sosyal çalışma disiplininin prensiplerine uygun, çok yönlü ve toplumsal cinsiyete duyarlı hizmet sunan ulusal sivil toplum örgütlerinin hizmetlerine odaklanılsa da, her ulusal sivil toplum örgütünün bu şekilde çalışmadığını da vurgulamak gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında araştırmanın bir sonraki bölümü ulusal STÖler odak alınarak, yerel dernekler dışında kalan aktörlerin aynı ve nakdi hizmetlerine ve uyum çalışmalarına anlatılmaktadır.

Ulusal sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin, yerel dernekler gibi aynı ve nakdi destek sundukları görülmektedir. Bu destekler; ulusal sivil toplum örgütleri tarafından sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarıyla işbirliği içerisinde sunulan Kızılay Kart ve Şartlı Nakit Desteği, SYDVler tarafından sunulan kömür dağıtımı ve Kızılay Kartı olmayanlara “kısa süreli nakit yardımı” ya da “dul maaşı”, belediyeler tarafından sunulan Sosyal Kart ve kısa süreli nakit desteği, ve hem belediyeler hem de ulusal sivil toplum örgütlerinin sağladığı medikal malzeme ve ilaç alımı için verilen maddi destek olmaktadır. Ulusal sivil toplum örgütlerinin düzenli olarak

okul, kırtasiye desteği, giyecek yardımı yaptığı bilinmektedir. Türkiye genelinde Suriyelilere verilen aynı ve nakdi hizmetlere dair kapsamlı araştırma sayısı oldukça azdır ve verilen hizmetler, şehirden şehire değişiklik gösterebilmektedir. Ancak Türkiye genelinde 1.3 milyon Kızılay Kart kullanıcısı olup, bu kullanıcıların “*yüzde 61'inin 17 yaşın altındaki çocuklardan, yüzde 51'inin kadınlardan, yüzde 6'sının engelli bireyi bulunan ailelerden*” oluştuğu bilinmektedir (Kızılay 2018).

Aynı ve nakdi destekler bağlamında verilen hizmetler benzerlik gösterse de, yerel dernekler ve ulusal STÖlerin farklılaştıkları alanlar: örgütlenme yapısı, çalıştırılan personeller, sermaye kaynakları, yardım/hizmet alana bakış açısı ve tüm bu sürece yansıyan hizmetlerin veriliş biçimi olmaktadır. Bu farklılık birbiriyle ilişkili ve birbirlerine işaret eden iki temel düzeyde incelenebilmektedir. Bunlardan ilki, hizmetlerin farklı şekilde sunulmasının hizmet faydalanıcılarının hayatına nasıl yansıdığı, bir diğeri ise farklı hizmet sunma biçimlerinin sosyal çalışma için ne anlama geldiğidir. Öncelikle yerel derneklerin sundukları hizmetler acil ihtiyaçları karşılamak için oldukça önemli olsa da, ihtiyaç sahiplerinin uzun vadede insani bir yaşam sürmelerini sağlayamamaktadır. Hizmetlerin kapıdan verilmesi, dernekler önünde uzayan kuyruklar, yerel halkın Suriyeliler yardımlarla geçiniyor algılarını ve damgalanma süreçlerini güçlendirmektedir. Kart içine her ay belirli bir miktar para yatırılan ve Suriyelilerin kendi ihtiyaçlarını kendilerinin belirlediği, toplumsal yaşama katılarak alışverişlerini yapmalarını sağlayan Sosyal Kart ya da Kızılay Kart gibi hizmetler ise bu damgalanma süreçlerinin önüne geçmekte, Suriyelilerin yaşamında güçlendirici bir rol oynayarak uzun vadede de Suriyelilerin topluma aidiyet hislerini geliştirdiği düşünölmektedir. Benzer şekilde, medikal ihtiyaçlar gibi ihtiyaçlar için doğrudan nakit para verilmesi yerine reçete ve faturaların teslim edilmesiyle ödeme yapılması, Suriyelilerin bu parayı sağlık ihtiyacı yerine farklı bir ihtiyacı karşılamak için harcamaları olasılığına engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda, yerel halkın “ihtiyaç sahibi olmadığı halde yardımı kabul eden Suriyeliler” algısının ve bu doğrultuda ortaya çıkan ayrımcılığın önüne geçilebilmektedir.

Aynı ve nakdi hizmetler, veriliş biçimleri açısından karşılaştırıldığında; ortaya çıkan ilk somut fark; Kızılay Kart hizmetinin Suriyelilerin gelire dayalı ihtiyaçlarını karşılamada *düzenli* olmasıdır. Bu düzenliliğin sebebi ise ulusal sivil toplum örgütlerinin *sermaye kaynağının* yerel derneklerden farklılaşmasıdır. Proje bazlı çalışan ulusal sivil toplum örgütleri, fonlarını Avrupa Birliği ya da Birleşmiş

Milletler tarafından sağlarken, yerel dernekler *hayırseverliğe* dayalı bir yardım süreci yürütmektedir. Bu noktada, spontan hareket edebilen, bağışlar geldikçe yardım yapabilen ancak yardımların sürekli ve düzenli olmadığı yerel derneklerin aksine, sivil toplum örgütleri, planlı, koordine ve düzenli bir destek sağlayabilmektedir. Sermaye kaynağının farklılaşması, ulusal sivil toplum örgütlerinin çalışma biçimine; planlı, sürdürülebilir, mesleki profesyonellik çerçevesinde kişilerin çalıştırıldığı, hesap verilebilirlik, şeffaflık, denetim, bürokrasi gibi unsurları içinde bulunduran, kaynakların etkili ve adil bir şekilde dağıtıldığı bir organizasyon yapısı olarak yansımaktadır. Bu organizasyon yapısı, sivil toplum örgütleri arasında çalışanlar açısından karşılaştırdığında, yerel derneklerin bir başkanı/kurucusu/temsilcisi olduğu, bu kişinin karar verme süreçlerinde merkezi rol oynadığı ve genellikle gönüllüler aracılığıyla sunulan bir yardım süreci açığa çıkmaktadır. Ulusal STÖlerde ise sosyal çalışmacılar, tercümanlar, sağlık eğitmeni, psikolog, vaka çalışanları gibi farklı alanlarda farklı profesyonellerin istihdam edildiği görülmektedir. Aynı ve nakdi destekler çerçevesinde bu durum, hizmet sağlanabilmesi için sosyal çalışmacıların ev ziyareti yapması, sosyal inceleme raporları yazması, yaş, engellilik, toplumsal cinsiyet, çocuk sayısı gibi kriterlerin gözetilmesi ve verilen hizmetlerin bağış ve yardımdan ziyade, “hak” olarak görüldüğü bir *planlı müdahale sürecine* işaret etmektedir. Gerçekleştirilen ev ziyaretleri; ev içerisinde başka bir ihtiyaç sahibi olup/olmadığının tespit edilmesi, ev halkının bir bütün olarak ihtiyaçlarının tespit edilmesi açısından oldukça önemli görülmektedir. Bu bağlamda, ulusal STÖlerde düzenli takip ve değerlendirmeyi gerektiren bir “vaka yönetimi” gerçekleştirilmektedir. Vaka yönetiminin ulusal STÖlerde en iyi şekilde gözlemlendiği “Şartlı Nakit Desteği” bu duruma örnek verilebilmektedir. Çocukların okula devamı şartı gözetilerek sunulan şartlı nakit desteği, çocukların okullulaşmalarını desteklemekte ve okula devamlarını takip etmektedir. Bu takip içerisinde gerçekleştirilen ev ziyaretlerinde, hane halkının ihtiyaçlarının gözetilmesi, hanede başka ihtiyaç sahibi olup/olmadığının tespit edilmesi, maddi destek verilirken tüm ailenin içerildiği *bir planlı değişim sürecine* işaret etmektedir. Sosyal incelemelerin raporlanması, süreçlerin takip edilebilmesi ve denetlenmesi anlamına gelmekte, bu bağlamda hizmetlerin kime, hangi koşullarda, ne kadar süreyle, hangi desteğin sunulduğunu ve bu desteklerin etkililiğini ve verimliliğini ölçülebilmesini ve meşrulaştırılmasını sağlamaktadır.

Araştırma bulgularında gösterdiği gibi, Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların gelire bağlı sorunlarının yanı sıra çalışma yaşamı, sosyal yaşam, sağlık, yerel halk ile ilişkiler ve tüm bunlarla şekillenen şiddet deneyimleriyle ilgili sorunları vardır. Bu sorunlara cevaben üretilen uyum çalışmaları da Konya yerelinde sivil toplum örgütleri tarafından üstlenilmektedir. Uyum çalışmaları başlığı altında; psiko-sosyal destekler, yabancılara yönelik beceri ve meslek edindirme kursları, halkları kaynaştırıcı aktiviteler, farkındalık arttırmaya yönelik eğitimler, bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri, uyuma yönelik yaratılan zaman ve mekanlar ve savunuculuk çalışmaları başlıca çalışmalar olmaktadır. Film izlemek gibi maliyeti düşük aktivitelerden dil ve meslek edindirme kursları, farkındalık eğitimleri gibi daha çok profesyonelin istihdam edilmesi ve maliyeti daha yüksek aktivitelerin Suriyeli kadınların sosyal uyumlarına çeşitli faydaları gözlemlenmektedir.

Öncelikle kadınları sivil toplum örgütlerine gelmelerini sağlayabilecek herhangi bir aktivitenin, kadınların sivil toplum örgütlerini, hizmetlerini, iş ve işleyişlerini tanımalarını sağladığı gözlemlenmektedir. Araştırma bulguları, sivil toplum örgütlerinin varlığını, kadınları güçlendirici bir mekanizma olarak bulgulamaktadır. Benzer şekilde, beraber yemek yapmak gibi aktivitelerin hem Suriyeli kadınların birbirini tanması hem de yerel halkla ilişkiye girmelerini sağlamakta, karşılıklı olarak önyarguların kırılmasında önemli bir işlev görmektedir. Kadınların birbirlerini tanması, sosyal ağlarını genişletmelerini ve kendi deneyimlerine benzer deneyimler yaşayan kadınların birbirlerinden öğrenerek güçlenmelerini sağlamaktadır. Bu bağlamda sivil toplum örgütlerinin hizmetlerinden yararlanan kadınların bunu kendi sosyal ağları içerisindeki kadınlara anlatarak hizmetlerin yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Araştırma bulgularının da gösterdiği gibi, kadınlar kamusal alana çıktıkça haklarına ve hizmetlere dair farkındalık kazanarak güçlenmektedirler.

Araştırmanın uyum çalışmalarının kadınlaşması bölümünün de gösterdiği üzere, ulusal sivil toplum örgütleri “bakım emeğinin” kadınların kamusal alana katılımlarına engel olduğu noktaları tespit etmektedir (İlkkaracan 2018). Bu zeminde kadınların kurs ve aktivitelerden yararlanırken, çocuklarını bırakabilecekleri yerlerin kuruluş bünyesinde olmasının ulusal STÖlerin toplumsal cinsiyete dayalı politikalar yürüttüklerini göstermektedir. Bu politikalar dahilinde planlanan meslek edindirme

ve beceri kursları, kadınların sosyal yaşama ve çalışma yaşamına katılabilmelerini sağlamaktadır. Kadınların çalışmasına ve sosyal yaşama katılmalarına dair olumsuz bakış açısı, dil engeli, eğitim düzeyi düşüklüğü gibi faktörler gözönünde bulundurulduğunda, beceri ve dil kurslarının kadınların sosyal yaşama katılmasını ve çalışma yaşamına katılacak becerilerin kazanılmasını sağlamakta önemli rol oynamaktadır. Kadınlara yönelik kursların daha çok “dikiş, nakış, kuaförlük” gibi kursları içermesi, kadınları toplumsal cinsiyet rollerine uygun işlere yönlendirerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleştirilmesi olarak okunabilmektedir. Nitekim göç literatürü, çalışma yaşamında feminizasyon ve etnizasyona dayalı iş bölümünü gösteren birçok örnek taşımaktadır (Erbaş 2019) ve uzun vadede Suriyeli kadınların istihdama katılımının bu doğrultuda ilerleyeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, kadınların toplumsal cinsiyete özgü görülen iş kollarından başka iş kollarına yönlendirecek kurslar ve aktivitelerin de sunulması önemli bir gereklilik olarak tespit edilmektedir (Kızılay 2018 b). Ancak göçün getirdiği travmalarla birlikte, çalışma yaşamına hiç katılmayan, katılmayı düşünmeyen ve günün çoğunluğunu evde geçiren kadınlar için bu aktivitelerin hem psikolojik rahatlama hem de kadınların hayatına olumlu yönde katkı sağlayacak pratik bir işlev gördüğü düşünülmektedir. Hizmet verenlerin, Suriyeli kadınların bu kurslar sonrası kuaför, terzi gibi iş yaşamına katılmaya başlayan Suriyelilerin olduğunu söylemesinin de bu görüşü doğrular nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, kadınlara yönelik istihdam alanlarının açılması, bu alanlarda çalışacak Suriyeli kadınlara yönelik eğitim ve beceri kursları, bakım emeğinin kamusallaştırılmasına dair yapılacak savunuculuk çalışmalarının önemli olduğu, ancak hizmet verenlerin böyle bir çalışma yürütmedikleri düşünülmektedir.

Farkındalık çalışmaları çerçevesinde verilen “kadına yönelik şiddet, erken yaşta evlilik, çok eşlilik, hijyen ve aile planlaması” gibi eğitimlerin, kadınların şiddete dair algılarında değişiklik yarattığı, kendileri erken yaşta evlenseler bile çocuklarını evlendirmeyeceklerini söylemeleri, çalışma yaşamına katılmak istemeleri sivil toplum örgütlerinin aktivitelerinin en önemli sonuçları olarak görülmektedir. Nitekim katılımcılar çok eşliliklerle ilgili Suriye’deyken boyun eğmek zorunda kalacaklarını, ancak sivil toplum örgütlerinden aldıkları eğitimler, çocuklarının okullarında aldıkları eğitimlerle Türkiye’de haklarını öğrendiklerini ve karşı çıkacaklarını ifade etmektedirler. Benzer şekilde, çocuklarını erken yaşta

evlendirmeyeceklerini söylemeleri, çocukların eğitimine verilen önemin değişmesi önemli kazançlar olarak görülmektedir. Bu bağlamda, film izlemek ya da maddi destek sunmak gibi herhangi bir eylemin, kadınları kamusal alana çıkararak, kendilerini güçlendirici mekanizmalardan yararlanmalarına yol açtığı gözlemlenmektedir. Son olarak, farkındalık çalışmaları kapsamında yürütülen “sağlık araçları çalışmalarının”, kadınların kendi kültürlerinden kadınlarla iletişim halinde olarak yeni bir kültürü öğrenmeleri özellikle aile planması gibi konularda önyargılarının kırılması adına oldukça önemli görülmektedir.

Türkiye’de Suriyelilere yönelik mesleki beceri ve dil kursları ve farkındalık eğitimleri aynı zamanda yerel dernekler, ulusal sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler arasında işbirliği ve koordinasyonun yapıldığı alanlar olarak görülmekte ve ağırlıklı olarak ulusal sivil toplum örgütleri tarafından üstlenilmektedir (Karaca 2017). Bu durum Konya yerelinde de benzerlik göstermekte, ancak bu çalışmaları tek başına sayıca az olan ulusal sivil toplum örgütlerinin üstlenmesi ve sorunları çözmesi mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, ulusal sivil toplum örgütlerinin kapasitelerinin geliştirilmesine de ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, sivil toplum örgütleri, kamu ve yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin eksikliği katılımcılar tarafından iletilmektedir. Bu bağlamda, sistematik ve sürdürülebilir bir hizmetler ağının oluşturularak (Kılıçarslan 2014), kamu ve yerel yönetimlerin alanda daha çok görülmesi, sivil toplum örgütleriyle beraber işbirliği içinde çalışması gerektiği düşünülmektedir.

Son olarak, hak temelli sivil toplum örgütlerinin en temel işlevlerinden biri olan savunuculuk faaliyetlerinin ise katılımcıların anlatılarına yansımadağı gözlemlenmekte, sadece bir ulusal sivil toplum örgütü temsilcisi Suriyelilere geçici kimlik belgesi sağlanması konusunda yaptıkları savunuculuk çalışmalarından bahsetmektedir. Bu bağlamda, yerel halkın Suriyelilere bakış açısının değişimi, Suriyelilerin yasal haklarına ve hizmetlerine ulaşmasındaki engeller ve hizmetlerin adil ve verimli verilebilmesi adına daha çok savunuculuk faaliyetinin gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriye’de yaşanan iç savaş ve bu iç savaş ve bu savaşın bir sonucu olarak ortaya çıkan zorunlu göç, milyonlarca insanın hayatını etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Göç sürecinde, toplumun diğer aktörlerinden farklı olarak kadınların, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve toplumsal rollerindeki değişimler gibi birçok alanda niteliksel olarak daha farklı deneyimler yaşadığı bilinmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet temelinde yaşadıkları sorunlar göç öncesi ve sonrası deneyimlerle sınırlı kalmamakta, göç öncesi yaşam göç sonrası yaşamı etkilerken, aynı zamanda göç sonrasında da toplumun diğer kesimlerinden niteliksel olarak farklı deneyimler yaşayabilmektedirler. Zorunlu göçün getirdiği zorluklar ve krizler sadece göç edenleri değil, göç edilen ülkedeki yaşamı da etkilemekte, göç edilen ülkenin yasal mevzuatı, yerel halk ile ilişki, sosyal uyum, hak ve hizmetlere erişim gibi hukuki, ekonomik, sosyal ve politik birçok değişimi beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu karşılıklı değişim içerisinde göçü ve göç edenlerin deneyimlerini anlamak, bireysel deneyimler ve yapısal sorunlar arasındaki ilişkilere dair bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir. Sosyal çalışma disiplininin ve mesleğinin pratiklerinin ise bu değişimi anlamak ve toplumsal değişimi bir krize değil, toplumsal refaha ulaşma yönünde bir araç olarak kullanma yolunda hayati öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında, bu araştırma, kesişimsellik yaklaşımı temel alınarak, Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimini (göç öncesi, sonrası ve sonrası) Suriyeli kadınların ve onlara hizmet verenlerin anlatıları üzerinden tartışmayı ve Suriyelilere sunulan ve ihtiyaç duyulan hizmetleri sosyal çalışma perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, 14 Suriyeli kadın ve 15 hizmet verenle, Suriyeli Mahalleleri olarak adlandırılan bölgelerde derinlemesine görüşme formu dolayısıyla yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve öncelikle Suriyeli kadınların, daha sonra hizmet verenlerin anlatıları tartışılmıştır. Yapılan görüşmeler dahilinde Suriyeli kadınların ve onlara hizmet verenlerin anlatılarıyla Suriyeli kadınların sorun ve ihtiyaçları tartışılmış, daha sonra ise bu sorun ve ihtiyaçlara yönelik verilen hizmetler ve hizmetlerin verilmiş biçimleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın bu bölümünde öncelikle sorun ve ihtiyaçların şiddet ile ilişkisi bağlamında verilen ve ihtiyaç duyulan hizmetlere dair

değerlendirme bulgular kapsamında özetlenmekte, daha sonra ise hizmetlerin veriliş biçimi tartışılmakta ve son olarak bu değerlendirmeler ve tartışmalar bağlamında varolan ve ihtiyaç duyulan hizmetlerin geliştirilmesine yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır.

Suriyeli kadınların ve hizmet verenlerin anlatıları beraber değerlendirildiğinde, barınma, sağlık, çalışma yaşamı temalarıyla şekillenen şiddet deneyimi ve varolan hizmetler aşağıdaki gibi bir çizelgeyi ortaya çıkarmaktadır:

Tablo 5. Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarının Şiddetle İlişkisi ve Verilen Hizmetler.

SORUNLAR	SURİYELİ KADINLAR	HİZMET VERENLER	ŞİDDET İLE İLİŞKİ	HİZMETLER
BARINMA	<p>1. Ev Sahipliğinden Kiracılığa Geçiş, Küçük Evlerde Geniş Aileler, Toplama Ev Eşyaları ve Yüksek Kiralar</p> <p>2. Barınmada Sınıf, Etnik Köken ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Farklılıklar</p> <p>2.1. Mekansal Dışlanma</p> <p>2.1.1. Güvensiz Sokaklar ve Ev Arayışında Suriyeliler</p> <p>2.1.1.1. Ekonomik ve Sosyal Göre Farklılaşan Kadın Deneyimleri</p>	<p>1. Nitelsiz ve Sağlıksız Evlere Yüksek Kiralar</p> <p>1.1. Bir Barınma Stratejisi Olarak Geniş Aileler</p> <p>1.1.1. Yaşam Mahremiyetinden Yoksunluk</p> <p>2. Barınmada Sınıf, Etnik Köken ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Farklılıklar</p> <p>2.1. Mekansal Dışlanma (Gettolaşma)</p> <p>2.2. Suriyeli Yalnız Kadınların Barınma Sorunu</p> <p>2.2.1. Evlilik Yoluyla Barınma</p> <p>2.2.2. Cinsel Taciz</p>	<p>-Bir Barınma Stratejisi Olarak Evlilik: Erken Yaşta Evlilik, Çok Eşlilik</p> <p>-Kadınların Terkedilmesi ve Evlilikten Kaynaklı Haklarından Yararlanamaması</p> <p>-Cinsel Şiddet</p>	<p>- Ev Eşyası, Gıda, Aşevi, Kömür ve Kısa Süreli Nakit Yardımı (Yerel Dernekler)</p> <p>- Kızılay Kart (Ulusal Sivil Toplum Örgütleri ve SYDV)</p> <p>- Sosyal Kart (Belediyeler)</p> <p>- Uyum Çalışmaları Dahilinde Taciz ve Şiddete Dair Bilgilendirme (Ulusal STÖ)</p> <p>- Şiddet Gören Suriyeli Kadınlar için Barınma ve Hukuki Destek (ŞÖNİM)</p>
SAĞLIK	<p>1. Sağlıkta Geçici Koruma Kimliğine Dayalı Hizmet</p> <p>2. Tercüman Sorunu</p> <p>3. Sağlık Alanında Etnik Köken, Sınıf ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık</p> <p>3.1. Çok Çocukluluğa ve Annelik Yapma Biçimlerine İlişkin Nefret Söylemi</p>	<p>1.Tercüman Sorunu</p> <p>2. Sağlık Alanında Sistemsel ve Kültürel Farklılıklarla Şekillenen Ayrımcılık</p>	<p>- Sağlık Hizmetlerine Erişimin Kısıtlanması,</p> <p>- Çok Çocukluluk, Temizlik Uygulamaları ve Annelik ile Şekillenen Nefret Söylemi ve Ayrımcılık Deneyimi</p>	<p>- Geçici Koruma Yönetmeliği (İl Göç)</p> <p>-Evrak Hazırlama, Randevu Alma, Dış Yönlendirme (Yerel Dernekler)</p> <p>- Kadınlara ve Kurumlara Tercüman Desteği (Ulusal STK)</p> <p>- Medikal Malzeme ve İlaç Alımı (Ulusal STÖ, Belediyeler)</p> <p>- Hijyen Eğitimleri ve Hijyen Kitleri (Ulusal STÖ'ler, Ulusal STÖler işbirliğiyle Yerel Dernekler)</p> <p>- Aile Planlamasına Yönelik Eğitimler ve Sağlık Aracıları (Ulusal STÖler)</p>

Çizelge 5 (devam). Suriyeli Kadınların Sorun ve İhtiyaçlarının Şiddetle İlişkisi ve Verilen Hizmetler.

SORUNLAR	SURİYELİ KADINLAR	HİZMET VERENLER	ŞİDDET İLE İLİŞKİ	HİZMETLER
ÇALIŞMA YAŞAMI	<p>1. Enformel Sektörde Suriyeliler</p> <p>2. Suriyeli Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımı</p> <p>2.1. Özel Alan Kamusal Alan Ayrımında Suriyeli Kadınların Çalışmaya Bakış Açısı ve Erkek Çocuk İşçiliği</p> <p>2.1.1. Çalışma Yaşamında Kültürel Engeller ve Bakım Sorumluluğu</p> <p>2.2. Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Arası Farklılıklar ve Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılık</p> <p>2.2.1. Çalışma Yaşamında Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılık</p> <p>2.2.1.1. Suriyeli Olduğu İçin İş Bulamamak</p> <p>2.2.1.2. Eşit İşe Eşit Ücret Verilmemesi</p>	<p>1.Çalışma Yaşamında Kültürel Engeller</p> <p>2. Suriyeli Kadınların Çalışma Alanları: Suriyeli Kadınların Bakım Sorumluluğu ve Ev Eksenli İşler</p> <p>3. Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyete, Etnik Kökene ve Sınıfa Dayalı Farklılıklar</p> <p>3.1. Erkek Çocuk İşçiliği ve Kız Çocuklarının Erken Yaşta Evlendirilmesi</p> <p>3.2. Suriyeli Kadınlara Verilmeyen İşler</p> <p>3.2. Çalışan Kadınların Ücretlerini Alamaması ve Cinsel Taciz</p> <p>3.3. Dilencilik ve Seks İşçiliği</p>	<p>- Kültürel Şiddet</p> <p>- Toplumsal Şiddet</p> <p>- Cinsel Şiddet</p>	<p>- Mesleki Beceri ve Dil Kursları (Ulusal STÖ'ler ve Ulusal STÖler işbirliğiyle Yerel Dernekler)</p> <p>- Çocuk İşçiliğine ve Erken Yaşta Evliliğe Dair Farkındalık Çalışmaları (Ulusal STÖ)</p> <p>- Çocuk ve Genç Dostu Alanlar (Kadınlar STÖlerin aktivitelerinden yararlandıkları zamanlarda)</p>
SOSYAL YAŞAM	<p>1. Aile Parçalanması ve Dil Engelinin Kadınları Yalnızlaştırması</p> <p>2. Kısıtlı Sosyal Çevrede Gerçekleştirilen Ev Ziyaretleri ve Kadınların Paylaşımları</p> <p>3. Yerel Halkın Ayrımcılığı</p> <p>4. Toplumsal Mekanlarda Sosyalleşen Kadınlar</p>	<p>1. Sosyal Yaşamda En Az Görülen Aile Üyesi Olarak Suriyeli Kadın</p> <p>2. Sivil Toplum Örgütlerine Yardım İçin Gelen Kadınlar</p> <p>3. Yerel Halkın Ayrımcılığı</p> <p>4. Toplumsal Mekanlarda Sosyalleşerek Birlikte Öğrenen ve Güçlenen Kadınlar</p>	<p>-Kültürel Şiddet</p> <p>-Toplumsal Şiddet</p>	<p>- Dil Kursları,</p> <p>-Hobi Atölyeleri,</p> <p>- Aktiviteler / Film İzlemek (Ulusal STÖler)</p>

Çizelgede de görüldüğü üzere, barınmaya dair ihtiyaç ve sorunlar; yüksek kiralar, toplama ev eşyaları, niteliksiz ve sağlıksız evler, geniş aileler ve barınmada etnik kökene dayalı ayrımcılıkla şekillenmektedir. Bu bağlamda barınmaya yönelik ihtiyaç ve sorunlara dair verilen hizmetler incelendiğinde, yerel derneklerin özellikle gıda, giyecek, ev eşyası ya da kömür gibi yardımlarının, bu sorunların çözümünde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Benzer şekilde, Kızılay Kart ve Kızılay Kart kadar yaygın olarak yararlanılmayan Sosyal Kart, Suriyelilerin barınmaya dair aynı ve nakdi ihtiyaçlarını karşılamalarında temel bir rol oynamaktadır. Ancak Suriyelilerin gelirleri yüksek kiraları ödemeye yetmemekte, yüksek kiralar geniş aile stratejisini beraberinde getirmekte ve yerel halk ise bu duruma daha da yüksek kiralarla cevap vermektedir. Hali hazırda kentsel dönüşüm içerisinde yaşayan Suriyelilerin yaşadıkları yerleri değiştirecek ve dönüştürecek toplum örgütlenmesi çalışmalarına ve barınmayı destekleyecek ekonomik hizmetlere ihtiyaç bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda konut kiralarına ve yaşama şartlarına dair denetim mekanizmalarının oluşturulması ve Suriyelilerin barınma koşullarını iyileştirebilecek ekonomik destek mekanizmalarının oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Suriyelilerin Suriye Mahalleleri'nde gettolaşma ve mekânsal dışlanma deneyimi yaşadıkları ve bu deneyimle beraber sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları ancak bu doğrultuda verilen bir hizmet olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, verilen hizmetlerin kurum dışına çıkması ve yerel halkı içermesi gerektiği, Suriyeli mahallelerinde yerel halk ve Suriyelilerle birlikte gerçekleştirilen birarada yaşama dair toplum örgütlenmesi çalışmalarına ihtiyaç bulunduğu gözlemlenmektedir.

Barınmaya dair ihtiyaç ve sorunlar, kadınların şiddet deneyimiyle ilişkisi içerisinde incelendiğinde ise bir barınma ve geçim stratejisi olarak kadınların erken yaşta evlendirilmesi, çok eşliliklere dahil olması ya da evlilik yoluyla barınma ve temel ihtiyaçlara ulaşma, yaşam mahremiyetinden yoksunluk, kadınların boşanmaya yönelik hak ve hizmetlerden yararlanamadan terkedilmesi ve bekar kadınların ev sahipleri tarafından taciz edilmesi temel sorunlar olarak bulgulanmıştır. Bu doğrultuda verilen hizmetler incelendiğinde ise ulusal sivil toplum örgütlerinin uyum çalışmaları dahilinde, erken yaşta evlilik, çok eşlilik, imam nikahının Türkiye'de geçerliliği ile ilgili farkındalık çalışmaları gerçekleştirdiği, ŞÖNİM'in ise kadınların şiddet gördükleri koşullarda barınma hizmeti ve hukuki destek sunduğu görülmektedir. ŞÖNİM'in şiddet görmeyen kadınlara barınma sunmak gibi yasal

yükümlülüğü olmasa da, Türkiyeli kadınlara sunduklarını ifade ettikleri bu hizmetin Suriyeli kadınlara da sunulmasının, evlilik yoluyla barınma sağlamaya çalışan kadınların istismar edilmesini önlemede önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet bağlamında incelendiğinde temel bir sorun olan yalnız kadınların barınma ve cinsel taciz sorunlarına yönelik hizmetlerin ancak kadınlar hak arama mekanizmalarına eriştiklerinde sunulduğu görülmektedir. Hali hazırda göçün getirdiği sorunlarla başetmeye çalışan, hak ve şikayet mekanizmalarını bilmeyen, bilseler bile damgalama gibi sebeplerle şikayet etmekten korkan kadınlar için bu hizmetlerin geliştirilmesi ve hizmetlerin yaygınlaştırılması gerektiği, tacizin mağduruna yönelik farkındalık çalışmaları yapılması gerektiği gibi, failine yönelik yasal yaptırımların uygulanması ve farkındalık çalışmalarının yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Suriyelilerin göç deneyimi ve göç sonrası barınma şartları beraber düşünüldüğünde, Suriyelilerin sağlık hizmetlerine yoğun bir şekilde ihtiyaç duydukları görülmektedir. Suriyelilerin sağlık ile ilgili hak ve hizmetlere erişimleri “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile belirlenmiş, konuyla ilgili iş ve işlemler İl Göç İdaresi tarafından sürdürülmektedir. Bu hak ve hizmetlerden yararlanılmasının sağlanılmasında ise çoğunlukla sivil toplum örgütlerinin ve belediyelerin rol aldıkları görülmektedir. Dil engeli bulunan Suriyelilere yönelik yerel derneklerin evrak hazırlama ve randevu alma gibi hizmetleri, ulusal sivil toplum örgütleri ve belediyelerin medikal malzeme ve ilaç alımına dair verdikleri maddi destek hizmetlerinin bu ihtiyacı karşılamada önemli bir rol oynadıkları gözlemlenmiştir. Ancak Suriyeli kadınların kayıtlı olduğu ilde yaşamamak ya da kimlik güncelleme süreçleri sebebiyle sağlık haklarına erişimlerinin kısıtlanması, hastanelerde tercüman bulunmaması, tercüman sayısının yetersizliği ya da tercüman olarak kullanılan kişilerin çocuk ya da sadece Arapça bilen kişiler olması ve kadın doğumda karşılaşılan ayrımcı pratikler temel sorunlar olarak bulgulanmıştır. Kadın doğum ünitelerindeki ayrımcı pratiklere dair deneyimleri, hizmet verenlerin çok çocukluluk ve Suriyelilerin temizlik anlayış ve uygulamaları ve hızlı tedavi süreçlerinden kaynaklandığı gibi, tercümanların yanlış çevirilerinden kaynaklı yanlış teşhis ve tedaviler sebebiyle de olabilmektedir. Sağlık alanındaki sorunların aktörlerinin, hem hizmet faydalanıcıları, hem de hastane personellerinden oluştuğu gözönünde bulundurulduğunda, sağlık alanında çalışanlara yönelik farkındalık çalışmalarına

ihtiyaç bulunduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, tercüman sorunu ile ilgili, ulusal sivil toplum örgütleri kendi kuruluşlarında ve ŞÖNİM gibi kuruluşlara “tercüman desteği” sunsa da, Suriyelilerin tercüman sorununu tek başına ulusal sivil toplum örgütlerinin sunması mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, tercüman sayılarının artırılması ve tercümanlara kültüre duyarlı eğitimler verilmesi gerektiği söylenebilmektedir.

Sağlığa yönelik sorun ve ihtiyaçların şiddet ile ilişkisi incelendiğinde, Suriyelilerin çok çocuklu bir aile yapılarının olması, hem yerel halk hem hizmet verenler tarafından Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyetlerine dayalı ayrımcılığa maruz bırakılmalarına ve nefret söylemlerini deneyimlemelerine sebep olmaktadır. Kadınların annelik yapma biçimleri, çocuk sayıları, çocuk bakımları ve temizlik anlayış ve uygulamaları yerel halk tarafından çocuk sahibi olmak gibi temel haklarının eleştirilmesine sebep olmakta, hizmet verenler tarafından hizmet vermemenin gerekçesi haline gelebilmektedir. Ulusal sivil toplum örgütlerinin kuruluşlarında bulunan sağlık eğitimcileri ile, kuruluşlarına başvuran Suriyelilere sağlık alanında sistemsal ve kültürel farklılıklara yönelik eğitimler verdiği, yerel derneklerle işbirliği içerisinde “hijyen kursları düzenledikleri ve hijyen kitleri dağıttıkları”, sağlık araçları ile kuruluş dışında ev ziyaretleri yaparak aile planlaması, sağlık ve temizliğe yönelik farkındalık çalışmaları yürüttükleri görülmektedir. Diğer temalarda da görüldüğü üzere, ulusal sivil toplum örgütlerinin bu alanda da sorumluluğu tek başlarına yükledikleri, bu nokta gözönünde bulundurularak farkındalık ve kültürel çalışmaların sadece Suriyelilere yönelik değil, yerel halk ve hizmet verenlere yönelik olması ve diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Suriyelilerin Konya'daki yaşamlarına dair sorun ve ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli gelirleri bulunmadığı ve bu geliri elde etme yolu olan çalışma yaşamına katılım incelendiğinde ise, Suriyelilerin çalışma yaşamlarının enformel sektörde, niteliksiz işlerde, uzun saatler, kayıtsız ve güvencesiz çalışmaları temel bir sorun olarak bulgulanmıştır. Toplumsal cinsiyet temelinde incelendiğinde, araştırmaya katılan Suriyeli kadınların ve kentin sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan bölgelerinde Suriyelilere hizmet verenlerin anlatıları, Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin yüksek olmadığı, Suriye'deyken çalışma deneyimlerinin bulunmadığı ve Suriye'de kadınların çalışmasına dair kültürel engeller bulunduğunu

göstermektedir. Bu bağlamda en temel ihtiyacın gelir olduğu yaşama koşullarında, bir geçim stratejisi olarak çocuklar dahil ailedeki tüm bireyler iş gücüne katılsa da, Suriyeli kadınların bu stratejiye dahil olmadığı gözlemlenmektedir. Çalışma yaşamına katılımın ve katılma isteğininse eğitim seviyesi ve medeni duruma göre değiştiği, özellikle bekar kadınların çalışmak istediği ya da çalıştığı bulgulanmıştır. Hali hazırda Suriye'deyken çalışma deneyimi olmayan kadınların, Türkiye'de bakım sorumluluğunu tek başlarına üstlendikleri, erkek çocuklarının çocuk işçi olarak çalışırken, kız çocuklarının okula ya da çalışma yönlendirilmekten ziyade erken yaşta evlendirildikleri görülmektedir. Çalışmak isteyen kadınların bakım sorumluluğu ve etnik kökenleri sebebiyle iş bulamamaları, çalışan kadınların ise ev eksenli işlerde ya da temizlik, bulaşıkçılık gibi enformel sektörde şekillenen işlerde çalıştıkları, ücretlerini alamadıkları, eşit işe eşit ücret verilmediği, iş verenlerin cinsel ve sözel tacizi temel sorunlar olarak gözlemlenmiştir. Türkiye'de hali hazırda bir sorun olan enformel sektörde kadın istihdamı ve çocuk işçiliğinin göçle beraber arttığı ve denetim mekanizmalarının artırılmadığı sürece varolan bu sorunu daha da derinleştireceği düşünülmektedir.

Bu bilgiler ışığında Suriyelilerin çalışma yaşamına katılımına yönelik hizmetler incelendiğinde, ulusal sivil toplum örgütlerinin farkındalık çalışmaları yoluyla çalışma yaşamına dair kültürel engelleri aşmaya çalıştığı, sundukları mesleki edindirme, beceri ve dil kursları yoluyla kadınların istihdam edilebilecekleri beceriler kazandırmaya yönelik faaliyetler ve kadınların sivil toplum örgütlerinin aktivitelerinden faydalandıkları zamanlarda çocuklarını bırakabilecekleri “çocuk dostu” alanlar, kadınları istihdama yönlendirebilecek temel hizmetler olarak bulgulanmıştır. Ancak bu beceriye ya da hobilere yönelik kursların toplumsal cinsiyete özgü olan dikiş, nakış, kuaförlük gibi iş kollarından oluştuğu, bu kursların yanında Konya istihdam piyasasının iş gücü ihtiyacının belirlenerek, bu iş kollarına yönelik eğitimlerin verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Suriyeli kadın girişimciliğini motive edecek mikro ölçekli girişimcilik destekleri ya da başka illerde bulunan kadın kooperatifleri gibi girişimcilik çalışmalarının gerçekleştirilmesinin kadınların istihdamını artıracığı ve kadınları güçlendireceği düşünülmektedir.

Çalışma yaşamına kısıtlı katılımın şiddetle ilişkisi incelendiğinde, kadınların temel insani hakları olan “çalışma haklarından” yararlanamadıkları, ekonomik

bağımsızlıklarının olmamasının kültürel faktörlerle beraber düşünüldüğünde şikayet mekanizmalarına erişimlerini kısıtladığı, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerine ya da bekar, yalnız ya da dul kadınların geçimlerini sağlayabilmek adına çok eşli evliliklere dahil olmasına sebep olduğu görülmektedir. Çalışma yaşamına katılan kadınların ise cinsel ya da sözel tacize uğradıklarında ya da ücretlerini alamadıklarında damgalanma, sınır dışı edilme, haklarını bilmeme ya da gelirlerini sağlamaya devam etmek gibi sebeplerle şikayet mekanizmalarına erişemedikleri görülmektedir. Şikayet mekanizmalarına erişimde engel oluşturan diğer durumlarda da olduğu gibi, hizmet verenler sadece kendilerine ulaşabilen vakalarda duruma müdahale ettiklerini aktarmışlar, çalışma yaşamına dair haklarla ilgili gerçekleştirdikleri herhangi bir çalışmadan bahsetmemişlerdir. Benzer şekilde, dilencilik ve seks işçiliği gibi istismarın yoğun görüldüğü alanlar ulusal sivil toplum örgütleri dışında kalan aktörler tarafından adli vaka ya da alışkanlık bağlamında değerlendirilmiş, ulusal sivil toplum örgütleri konuya hak temelli yaklaşmakla beraber, kendilerine başvuru olduğu sürece bu gruplarla çalışma yürüttüklerini iletmışlerdir. Bu bağlamda, Suriyeli kadınların Türkiye’de çalışmalarına dair hak arama ve şikayet mekanizmalarına dair bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarının oluşturulması gerektiği ve çalışma yaşamına yönelik sorunları görünür kılan ve ayrımcılıkla mücadeleye yönelik savunuculuk çalışmalarına ihtiyaç bulunduğu tespit edilmiştir.

Suriyeli kadınların sosyal yaşama katılımları incelendiğinde, Suriyeli kadınların toplumsal yaşama katılımlarının oldukça düşük olduğu, araştırmaya katılan Suriyeli kadınların Suriye’deyken de toplumsal mekanlarda aktif olarak bulunmadıkları bulgulanmıştır. Araştırma katılımcıları Suriye’deyken dil engelleri bulunmadığı, aile ve arkadaşlarına yakın mesafelerde oturdukları için beraber sosyalleşebildiklerini, göç sonrası ise aile parçalanması ve dil engeliyle beraber sosyal destek mekanizmalarını kaybeden kadınlar yalnızlaştıklarını iletmışlerdir. Kadınların Suriyeliler arasında sosyal yaşama en az katılan aile üyesi oldukları, sosyal yaşamlarının genelde Suriyeli olan komşularına gerçekleştirdikleri ev ziyaretleriyle şekillendiği bulgulanmıştır. Sokağa çıktıklarında ya da komşularıyla sosyalleşmek istediklerinde “dil engeliyle” karşı karşıya kaldıklarını anlatan kadınlar, toplumsal mekanlarda bulduklarında yerel halkın Suriyelilere yönelik nefret söylemleriyle karşılaşabildiklerini aktarmışlardır. Dil engeli her ne kadar sosyal

yaşamı kolaylaştırıcı bir unsur olsa da, bu ayrımcılık deneyimini Türkmen kökenli Suriyelilerin de yaşadığı Türkmen kökenli Suriyeli kadınlar tarafından da iletilmiş, ancak Arap kökenli Suriyelilere nazaran sosyal yaşama katılımlarının daha kolay olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda ulusal sivil toplum örgütlerinin sunduğu dil kurslarının önemi açığa çıksa da, Suriyeli kadınlar için erişilebilir dil öğrenme seçeneklerinin artırılması ve yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Benzer şekilde, yerel halkın ayrımcılığı Suriyelilerin ortak bir sorunu olsa da, toplumsal yaşamda Suriyeli erkeklerin ve erkek çocuklarının çalışma yaşamına katıldıkları için bu sorunu daha az deneyimledikleri, Türkçelerini geliştirdikleri ve bu doğrultuda toplumsal mekanlarda bulunmalarının daha kolay olduğu gözlemlenmektedir. Araştırmaya katılan kadınlardan toplumsal yaşama daha fazla katılanlarının eşleri ve çocukları çalıştıkları için alışverişe giden ya da çocuklarını okula götüren, muhtarlardan ekmek yardımı almaya giden, genellikle Türkmen kökenli olan ve komşularına tercümanlık yapan kadınlar olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Suriyeli kadınların eşleri ve çocuklarının çalışma yaşamına dahil olmasının kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde değişiklik yarattığı ve sosyalleşmelerine zemin hazırladığı görülmektedir. Benzer şekilde sivil toplum örgütleri kuruluşlarına gelen Suriyeli kadın sayısının ekonomik bir hizmet olduğunda arttığını belirtmektedir. Bu doğrultuda, sosyal yaşama katılımları kültürel olarak uygun görülmeyen kadınlara yönelik düzenlenecek aktivitelerin kadınları kamusal alana daha fazla çekerek güçlendireceği düşünülmektedir. Bu bağlamda verilen hizmetler değerlendirildiğinde, özellikle ulusal sivil toplum örgütlerinin mesleki beceri ve dil kursları, hobi atölyeleri ve film izlemek gibi aktivitelerinin kadınların birbirlerinden öğrenerek güçlenmelerini, dayanışmalarını ve toplumsal mekanlarda sosyalleşmelerini sağladığı görülmektedir. Ancak bu hizmetlerin kurum dışına da çıkarılarak yerel halk ve Suriyelileri kaynaştıracak toplum örgütlenmesi çalışmalarının yapılması, kadınların kamusal alanda görünürlüklerini artıracak çalışmalara odaklanması temel bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Sosyal yaşamın şiddetle ilişkisi düşünüldüğünde, sosyal yaşama kısıtlı katılım, hali hazırda göç ve göçün getirdiği travmalar ve zorluklarla başetmeye çalışan Suriyeli kadınların yalnızlaşmalarına ve bu yalnızlık içerisinde şiddet gördükleri durumda sessiz kalmalarına sebep olabilmektedir. Sosyal yaşama kısıtlı katılımın, özellikle bekar olan kadınların yalnız gezmesi, sosyal yaşama katılması,

çarşı-pazara gitmesinin uygun görülmemesi gibi kültürel şiddete dair öğeleri içinde taşıdığı, anneliklerine ve çocuk bakımlarına, temizliklerine ve etnik kökenlerine dair yaşadıkları ayrımcılık deneyiminin toplumsal şiddet öğelerini içerisinde taşıyarak kadınları evlerinden çıkmamaya yönelttiği görülmektedir. Daha da önemlisi, sivil toplum örgütlerine herhangi bir hizmet için gelen, çocuklarının okulunda farkındalık çalışmalarına katılan ya da kamusal alanda daha fazla bulunan kadınların Türkiye’de erken yaşta evlilik, çok eşlilik ve imam nikahının yasal olarak geçerli olmadığına dair bilgi sahibi oldukları, kendileri erken yaşta evlenseler bile çocuklarını erken yaşta evlendirmeyecekleri ve çok eşli evliliklere dahil olmayacaklarını iletmişlerdir. Bu bağlamda, kamusal alanda bulunmanın ve sivil toplum örgütlerinin hizmetlerinden yararlanmanın, kültürel unsurların ve yasal farklılıkların şiddet deneyiminde oldukça etkili olduğu imam nikahıyla gerçekleştirilen evlilikler ve bu evliliklerin sonucunda boşanma sürecinde yaşanan mehir, velayet ve nafakaya ilişkin sorunlar gibi unsurlara dair farkındalığı artırdığı söylenebilmektedir. Ancak bu çalışmaların yeterli olmadığı, özellikle yakın partner şiddetine dair anlatılarda şikayet mekanizmalarına erişil(e)mediği hizmet verenler tarafından, böyle bir deneyim karşısında ölüm/kalım durumu olmadığı sürece şikayet mekanizmalarına eriş(e)meyecekleri ise kadınlar tarafından iletilmiştir. Dolayısıyla, Suriyeli kadınlara yönelik Türkiye’deki yasal mevzuat, hak ve şikayet mekanizmalarına erişime yönelik farkındalık çalışmalarının artırılması ve yaygınlaştırılması temel bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Araştırma boyunca vurgulandığı üzere Suriyeli kadınların sorunları ve ihtiyaçları birbirleriyle iç içe geçmiş ve birbirleriyle ilişki içerisinde şekillenmektedir. Göç öncesi savaşın şiddeti ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti deneyimleyen kadınların göç sonrasında ise barınma, sağlık, sosyal yaşam ve çalışma yaşamıyla ilgili sorunların yanı sıra erken yaşta evlilik, çok eşlilik ve boşanmaya dair olumsuz bakış açısı gibi kültürel unsurların göçle beraber Türkiye’ye taşınması, bu durumun Türkiyeli ve Suriyeli erkekler tarafından, kadınların terkedilmesi, boşanırken nafaka verilmemesi ya da çocuklarının velayetiyle tehdit edilmeleri gibi yollarla istismar edilmesi, kadınların haklarını bilmemesi ya da bilseler bile korkmaları gibi sebeplerle şikayet mekanizmalarına erişememeleri, yerel halkın Suriyelilere yönelik ayrımcı tavırları ve toplumsal cinsiyet temelinde Suriyeli kadınlara yönelik ayrımcılık, kadınların şiddet deneyimlerini şekillendiren temel

faktörler olmaktadır. Bu doğrultuda sorunların iç içe geçmiş olduğu kadar, hizmetlerinde koordine ve iç içe geçmiş olması gerektiği, ancak saha deneyiminin ve literatürün de gösterdiği üzere, kamu ve yerel yönetimlerden ziyade bu alanda sivil toplum örgütlerinin temel sorumluluğu üstlendikleri görülmektedir.

Bu doğrultuda, Konya’da Suriyelilere hizmet veren sivil toplum örgütleri incelendiğinde ise kendilerine dernek adı veren inanç temelli kuruluşlar ve hak temelli ulusal sivil toplum örgütlerinin benzer hizmetleri açığa çıkmaktadır. Sivil toplum örgütleri arasında yapılan bu ayrımın Konya yereli için ve görüşülen dernekler için geçerli olduğu, hak temelli çalışan ve oldukça başarılı yerel dernekler olduğu gibi, ulusal düzeyde örgütlenmiş ancak hizmetlerini verimli ve etkili sunamayan birçok ulusal sivil toplum örgütünün bulunduğu unutulmamalıdır. Araştırma kapsamında bu kuruluşlar kendilerine “yerel dernek” ismini verdikleri için yerel dernekler olarak adlandırılmışlardır. Bu ayrım ışığında Konya’da bulunan inanç temelli sivil toplum örgütlerinin hizmetlerini hayırseverliğe bağlı bir yardım süreci içerisinde yürüttükleri, bağış usulü çalıştıkları, kendilerine gelen yardımı doğrudan ihtiyaç sahibine yönlendirerek spontan hareket edebildikleri gözlemlenmiş, ancak bu yardım süreci gerçekleştirilirken yardım sağlanacak öznenin kim olduğu, ihtiyaç sahibi olmaya dair kriterlerin ne olduğu, hangi yardımların kimlere hangi sıklıkla verileceği bir kayıt ve denetim mekanizması olmadığı için bilinmemektedir. Bu bilinmezlik ise yerel derneklerin çok önemli bir ihtiyaca karşılık gelen ayni ve nakdi hizmetlerinin sunumunda dil, din, ırk, etnik kökene dair ayrımcılık yapıp-yapılmadığı ve yardımın bir tehdit unsuru olarak kullanıp-kullanılmadığına dair soru işareti oluşturmaktadır. Nitekim, araştırma katılımcılarının bazıları yerel derneklerde hizmet alımına başvurduklarında ayrımcılığa uğradıklarını iletmıştirler. Bazı yerel dernek yöneticilerinin anlatıları bu kriterlerin muhtarlar, imamlar ya da diğer sivil toplum örgütleriyle koordinasyonla sağladıklarını anlattıkları gibi, koordinasyonun hiç olmadığı, yardımların dublikasyonunun ortaya çıktığı ve yerel halkın tepkisine sebep olan yardımlardan da bahsetmişlerdir. Bu doğrultuda “güven ilişkisi” gibi subjektif kriterlere dayanan yardım etme sürecinin, Suriyelileri ihmal ve istismara açık hale getirdiği, yardım edilen ve muhtaç olan olarak Suriyeliler ve yardım eden olarak yerel dernekler arasında bağımlılığa ve mahcubiyete dayanan otoriter ve hiyerarşik bir ilişkiyi ortaya çıkardığı gözlemlenmiştir. Bu ilişki toplumsal cinsiyet temelinde incelendiğinde, yerel dernekler özellikle Suriyeli bekar ve yalnız

kadınların sorun ve ihtiyaçlarının farkında olsalar da, bu farkındalığın özne olarak Suriyeli kadınların güçlendirilmesinden ziyade mağdur olana yardım etme isteğiyle şekillendiği, ataerkil bir çerçeveden kendilerini bir baba ya da koruyucu gibi algıladıkları ve evlilik yoluyla bu kadınların sorunlarının çözülebileceğini düşündükleri görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, kısa vadede varolan eşitsizliklerin derinleşmemesi ve yardımın istismara dönüşmemesi adına, yerel derneklerin çalışmalarına yönelik denetim mekanizmalarının artırılması ve yerel derneklere toplumsal cinsiyete duyarlı hizmetler verilmesine ihtiyaç bulunduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında bu hizmetlerin hak temelli, planlı bir değişim sürecini amaçlayan, toplumsal cinsiyete özgü sorunlara duyarlı bir sosyal çalışma çerçevesinde nasıl sunulacağı ise ulusal sivil toplum örgütlerinin yerel derneklerden farklılaştığı noktalar ve hizmetlerin sunulmuş biçimiyle örneklendirilmiştir. Her ulusal sivil toplum örgütünün aynı şekilde çalışmadığı ve burada sunulan örneklerin iyi örnekler olduğu gözönünde bulundurularak, ulusal sivil toplum örgütlerinin yerel derneklerden ayrıştığı noktalar, verilen hizmetler ve hizmetlerin verilmiş biçimi çerçevesinde tartışılmıştır. Bu bağlamda, mesleki profesyonellerin istihdam edildiği, hizmetlerin kayıt altında tutulduğu, şeffaf, denetlenebilir ve hesap verebilir bir örgütlenme yapısının bulunduğu ulusal sivil toplum örgütlerinin hizmetleri bağış geldikçe yardım yapabilen yerel derneklerden “planlı, düzenli ve koordine” bir şekilde sunulması açılarından farklılaşmaktadır. Dolayısıyla, ulusal sivil toplum örgütlerinin hizmetlerini adil, etkili ve verimli bir biçimde sunduğu ve kaynaklarını yine bu şekilde kullandığı görülmektedir. Yerel dernekler için sorulan yardımların kime ve hangi şartlarda sunulduğu sorusu, ulusal sivil toplum örgütlerinde mesleki profesyoneller tarafından gerçekleştirilen ev ziyaretleri, vaka değerlendirmeleri, dezavantajlılık kriterlerine göre yararlanılan hakların şartları belirlenmesiyle meşrulaştırılmaktadır. Dolayısıyla, mesleki profesyonellerin raporlaştırma süreci ve bu raporların her seferinde bir üst kurul tarafından denetlenmesi olası ihmal ve istismalar için koruyucu ve önleyici bir mekanizma görevi görmektedir. Ulusal sivil toplum örgütlerinin bu örgütlenme yapısı, Suriyelilere bakış açısına da yansımakta, mağdur, merhamet edilen, yardıma ihtiyacı olan kişi yerine, hak sahibi ve hizmetten yararlanan Suriyeliler ve onlara hizmet sunanlar olarak eşitlikçi bir ilişki içerisinde Suriyeliler güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelinde incelendiğinde yerel derneklerin “annelik” ya da “dulluk” çerçevesinde algılandığı

kadınlar, ulusal sivil toplum örgütleri için hak sahibi, planlı bir değişim süreci amaçlanarak güçlendirme hizmetlerinin sunulduğu, kendisini ve toplumu olumlu yönde değiştirebilecek özneler olarak algılanmaktadır. Bu algı içerisinde ulusal sivil toplum örgütleri, spontan ve doğrudan verilen yardımlar yerine, hizmetlerini bir vaka yönetimi içerisinde sunmakta, çevresi içerisinde birey anlayışıyla hem bireyin hem çevresinin sorun ve ihtiyaçlarını tespit ederek bireyleri güçlendirme yoluyla sorun çözmeyi amaçlamaktadır.

Bu bilgiler ışığında, ulusal sivil toplum örgütleri ve yerel derneklerinin hizmetleri ve hizmetleri veriş biçimlerinin karşılaştırılması, Suriyelilerin kısa vadede sorunlarının çözülmesi, uzun vadede ise sosyal uyumlarının sağlanmasının hak temelli bir hizmet sunulmadığı sürece mümkün olmadığını açığa çıkarmaktadır. Ancak hak temelli sunulması gereken tüm hizmetlerin sivil toplum örgütleri tarafından sunulamayacağı ve bu değişimi tek başına yönetemeyecekleri açıktır. Yerel yönetimlerin çalışmalarının ayni ve nakdi yardımların düzenlenmesi ve kamunun ise şiddet görülen durumlarda barınma hizmetleriyle sınırlı kaldığı Konya’da, dil kursları ve meslek edindirme kursları gibi alanlarda sivil toplum örgütleri, kamu ve yerel yönetim ilişkileri ve işbirliği açığa çıksa da, hizmetler arasında koordinasyon ve işbirliğinin yeterince bulunmaması önemli bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla, Suriyelilere sunulan ve sunulacak olan hizmetlerin kamu, yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri işbirliğini içerecek şekilde düzenlenmesinin ve misafirlik ve geçicilik üzerinden değil hak temelli sunulmasının Suriyelilerin sorunlarının çözülmesi için temel bir zorunluluk olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma Konya’da yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaç ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimine dair kesişimsellik perspektifinden bir sosyal çalışma değerlendirmesi gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Suriyeli kadınlar ve onlara hizmet sunanlar çalışma grubu olarak seçilmiştir. Bir sosyal çalışma araştırmasında kesişimsellik perspektifinin kullanılmasının üç ana katkısı bulunmuş ve bu katkılar araştırma sürecinde somutlaştırılmıştır. Bu katkılardan ilki olan “hizmet verilen nüfusu tanımak”; Suriyeli kadınların ve hizmet verenlerin anlatılarıyla Suriyeli kadınların ihtiyaçlarıyla ve sorunlarıyla şekillenen şiddet deneyimlerini açığa çıkararak sağlanmıştır. Hizmet verilen nüfusun en önemli probleminin *barınmadan* kaynaklı problemler olduğu,

çalışma yaşamına ve sosyal yaşama katılımlarının önünde kültürel engeller bulunduğu ve toplumsal dışlanma yaşadıkları, *sağlık* alanında ayrımcılığa uğradıkları ve *şiddetin* fiziksel, kültürel, toplumsal boyutlarını deneyimledikleri ve hem göçün getirdiği zorunluluklardan hem de kültürel yaptırımlardan dolayı şiddeti kabul edebildikleri bulgulanmıştır. Bu katkılardan ikincisi olan “sosyal çalışmacının mesleki rolü çerçevesinde eşitsizliklere verdiği cevaplarla eşitsizlikleri güçlendirmesi ya da zayıflatması”; verilen hizmetler ve hizmetlerin verilmiş biçiminin tartışılması dahilinde açığa çıkarılmıştır. Bu doğrultuda *hak temelli hizmet* ve *inanç temelli hizmet* bağlamında hizmetler değerlendirilmiş, inanç temelli sivil toplum örgütlerinin acil ihtiyaçları karşılamada önemli bir ihtiyaca cevap verdiği keşfedilmiştir. Ancak Suriyelilerin sorunlarına yönelik hizmetleri eşitsizlikleri derinleştirmeden sunmanın, sosyal çalışmanın farklılıklara duyarlı olmak, hak temelli gözetmek, kültürel yetkinliğe sahip olmak ve planlı bir müdahale süreci yürütmek prensipleriyle mümkün olabileceği ulusal sivil toplum örgütlerinin çalışmalarıyla açığa çıkarılmıştır. Bir sosyal çalışma araştırmasında kesşimsellik perspektifinin temel alınmasının son önemli gerekçesi ise, “sorun ve ihtiyaçlara yönelik çözüm önerileriyle sosyal politika üretilmesine zemin hazırlamak ve sosyal adalete katkı” sunmaktır. Bu doğrultuda araştırmanın bir sonraki bölümünde Suriyeli kadınlara yönelik üretilen sosyal politikalara zemin hazırlayabileceği düşünülen öneriler sunulmaktadır.

5.1. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma dahilinde ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlara, hizmet verenlere ve akademik çalışmalara yönelik öneriler sunulmaktadır. Önerilerin odak noktası kadınların sorunlarına yönelik olsa da, barınma, çalışma yaşamı gibi tüm Suriyelileri etkileyen alanlarda genel öneriler sunulmaktadır. Her öneri başlığı için ayrı ayrı yazılmasa da, çözüm önerilerinin ve çözüm süreçlerinin Suriyelileri içererek gerçekleştirilmesi, benzer şekilde, özellikle farkındalık çalışmaları, eğitim ve toplum örgütlenmesi içeren tüm önerilerin üniversiteleri dahil etmesi ve hizmetlerin kurum içinde olduğu kadar kurum dışında da gerçekleşmesi sunulan tüm öneriler için temel bir öneri olmaktadır. Bazı öneriler için spesifik aktörlere işaret edilirken, tüm hizmet verenlerin yer alması gerektiği düşünülen önerilerde hizmet verenler genel başlığı kullanılmıştır. Ancak bu aktörlerden hiçbirinin tek başına tüm sorumluluğu üstlenemeyeceği, işaret edilen

aktörlerin ancak organizasyonun temel sorumluluğunu üstlenebileceği ve sunulan/sunulacak hizmetlerin diğer aktörlerle birlikte planlanarak, sürdürülebilir, sistematik ve koordine bir şekilde sağlanması gerektiği önerilmektedir.

5.1.1. Barınmaya Yönelik Öneriler:

- Yüksek kiralarla yaşanan özellikle gettolaşmanın bulunduğu semtlerde; kira artışlarının yasal sınırın üstünde olup- olmadığına dair kontrol mekanizmalarının ve şikayet mekanizmalarının kurulması ve Suriyelilerin bu mekanizmalarla ilgili bilgilendirilmesi (Belediyeler, Muhtarlar ve Zabıta),
- Suriyelilerin yaşadığı mekanların sağlık koşullarına uygunluğunun tespit edilmesi, ev sahiplerinin bu eksiklikleri gidermemesi durumunda yasal yaptırımlara tabii tutulması (Belediyeler, Muhtarlar ve Zabıta),
- Hanede yaşayan kişi sayısı ve kontrat sistemi gözetilerek kira ödemeleri için ayrı bir kira desteği fonunun sağlanması ve bu yolla geniş aileler biçiminde yaşamının önüne geçilmesi (Uluslararası fonlar aracılığıyla hizmet verenler),
- Gettolaşma yaratmayacak ve sosyal içermeyi sağlayacak şekilde planlanan ve düşük kiralarla yaşanabilecek sosyal konutların yapılması (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı),
- Mekansal dışlanmanın sosyal dışlanmayla ilişkisinin gözetilerek, sunulan hizmetlerin kentsel yoksulluğu gözardı etmemesi (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı),
- Barınmaya dair çalışmalarda yaş, engellilik, toplumsal cinsiyet gibi kriterlerin gözetilmesi, Suriyeli yalnız kadınların Türkiyeli kadınlar gibi sığınma evleri ve sığınma evlerinin getirdiği imkanlardan yararlanmaları (ŞÖNİM ve Belediyeler),

5.1.2. Sağlık Alanına Yönelik Öneriler:

- Kadınların sağlık ile ilgili hak ve hizmetlere erişimleri ve özellikle kadın doğum ve üreme sağlığı ile ilgili bilgilendirilmeleri (Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda hizmet verenler),
- Hastanelerde çocuk tercüman kullanımının engellenmesi ve daha fazla tercüman istihdam edilmesi, bu doğrultuda yanlış teşhis ve tedavilerin önüne geçilmesi için bilgilendirilmiş onam mekanizmalarının geliştirilmesi (Sağlık Bakanlığı)

- İstihdam edilecek tercümanların göçmenlerle çalışma konusunda eğitilmeleri (Sağlık Bakanlığı),
- Sağlık personellerinin Suriyelilerin sorunları, kültürleri ve ayrımcılık karşıtı uygulamalar ile ilgili bilgilendirilmeleri ve kültüre duyarlı sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi(Sağlık Bakanlığı) ,
- Sağlık alanında çalışan personellerin çocuk bakımı ile ilgili sorunlara yaklaşımlarında sosyo-ekonomik koşullar ve kültürel bağlamların gözetmeleri (Sağlık Bakanlığı),
- Sosyo-ekonomik koşullardan kaynaklanmayan ancak çocuk bakımında kültürel farklılıklardan kaynaklanan durumlara yönelik bilinç artırıcı çalışmaların yapılması (Sağlık Bakanlığı ve Sivil Toplum Örgütleri),
- Sağlık araçları gibi kültürel araçların sayılarının ve aktivitelerinin artırılarak kadınların sağlık hizmetlerin verimli ve etkili bir şekilde yararlanmalarının sağlanması (Sağlık Bakanlığı ve Sivil Toplum Örgütleri),
- Kadınlara yeterli nitelikte ve sayıda sunulmayan psiko-sosyal hizmetlerin artırılarak göç süreci ve sonrasındaki sorunlarla ilgili rehabilitasyon çalışmalarının yaygınlaştırılması (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı),
- Başka bir ilde kayıtlı olmanın ya da kayıt güncelleme sürecinin sağlık haklarından yararlanmaya engel teşkil etmemesi (İl Göç İdaresi ve Sağlık Bakanlığı),

5.1.3. Çalışma Yaşamına Yönelik Öneriler:

- Kadınların çalışma yaşamına katılımlarını sağlayacak farkındalık çalışmalarının artırılarak kadınların çalışma yaşamına katılımlarının desteklenmesi (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri)
- Yaşlı bakım ve çocuk bakımı emeğinin kamusallaşmasına yönelik savunuculuk çalışmalarının yapılarak kadınların çalışma yaşamına katılımlarının desteklenmesi (Hizmet verenler),
- Enformel sektör ile ilgili denetim mekanizmalarının artırılması ve çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi için yasal yaptırımların uygulanması (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı),

- Kadınların kültürleri gözetilerek toplumsal cinsiyete özgü iş kollarına yönelik kurslarla beraber, istihdam piyasasının ihtiyacı olan ve formel sektör içerisindeki nitelikli işlere yönlendirilmesi (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sivil Toplum Örgütleri, İŞKUR)
- Kadınların becerileri ve eğitimlerini belirleyici daha fazla çalışmanın yapılıp bu beceri ve eğitim düzeylerine göre istihdam alanlarına yönlendirilmeleri (Hizmet Verenler),
- Türkiyeli kadınlara sunulan mikro ölçekli girişimcilik destekleri gibi desteklerin Suriyeli kadınlara sunulması, Suriyeli kadın girişimciliğinin desteklenmesi (Uluslar arası fonlar aracılığıyla hizmet verenler),
- Görsel, yazılı ve sosyal medyada çalışan Suriyeli kadın olgusuna daha fazla yer verilmesi,
- İş yerinde cinsel taciz, iş piyasasına erişimde ayrımcı uygulamalara dair farkındalık çalışmalarının yapılması ve kadınların şikayet mekanizmalarına erişimlerinin önündeki engellerin kaldırılması (Sivil toplum örgütleri, savunuculuk çalışmaları yoluyla hizmet verenler),

5.1.4. Sosyal Yaşama Yönelik Öneriler:

- Kadınlara yönelik dil kurslarının yaygınlaştırılarak ve erişilebilir kılarak kadınların “dil engelini” aşmalarına yönelik kursların artırılması (Belediyeler, TÖMER ve hizmet verenler),
- Dil öğrenmeye yönelik ücretsiz sosyal medya platformlarının geliştirilmesi ve bu platformlara dair bilgilendirme çalışmalarının yapılması (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve hizmet verenler),
- Kadınların kamusal alanda daha fazla görülebilmelerini sağlayacak sosyal projeler düzenleyerek kadınların sosyalleşmelerinin sağlanması (Sivil Toplum Örgütleri),
- Kadınlara özgü güvenli alanların artırılarak “birlikte yemek yapmak” “odak grup” çalışmaları gibi yerel halkları kaynaştırıcı aktivitelerin düzenli olarak yapılması ve yaygınlaştırılması (Sivil Toplum Örgütleri),
- Kamusal alanda Suriyeli kadına dair olumsuz bakış açısını değiştirecek farkındalık çalışmalarının erkekleri de içerecek artırılması ve kadınların kamusal alana çıkışının motive edilmesi (Sivil Toplum Örgütleri),

- Suriyeli Mahalleleleri'nde toplum örgütlenmesi çalışmalarının yerel halkı da içererek yapılması, bu çalışmalarda eşitlik, özgürlük ve farklılıklara saygı prensiplerinin gözönünde bulundurulması (Sivil Toplum Örgütleri),
- Sosyal destek mekanizmalarını yitirmiş kadınlar için sağlanan psiko-sosyal desteklerin artırılarak sosyal yaşama katılımlarının sağlanması (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Sivil Toplum Örgütleri)

5.1.5. Şiddete Yönelik Öneriler:

- Kadına yönelik şiddete dair farkındalık çalışmalarının yaygınlaştırılması (ŞÖNİM ve hizmet verenler),
- Gerçekleştirilen farkındalık çalışmalarının Türkiye'deki hak ve şikayet mekanizmaları içermesi ve bu doğrultuda verilen eğitimlerin(ŞÖNİM ve hizmet verenler):
  - Şiddet gördüklerinde başvurabilecekleri yerler ve faydalanabilecekleri hizmetleri,
  - Erken yaşta evlilik ve çok eşliliğin Türkiye'de yasal olmadığı,
  - Erken yaşta evliliğin ve çok eşliliğin sosyal, psikolojik, kültürel ve yasal sonuçlarına dair farkındalık yaratmayı amaçlaması,
  - Boşanma durumlarında çocuklarını göremeyecekleri gibi yanlış algıların değiştirilmesi,
  - Mehir ve başlık parasının Türkiye'de yasal bir gerçekliğe tekabül etmediği,
  - Bu eğitimlerin salt bir bilgi aktarımı yerine Suriyelilerin kültürleri ve şiddete bakış açıları göz önüne alınarak, güçlendirme ve bilinç artırmaya yönelik düzenlenmesi ,
  - Kadınlara özgü eğitimlerle beraber Türkiyeli ve Suriyeli erkekleri de içeren çalışmaların yaygınlaştırılması,
  - Alo 183 gibi hizmetlere dair bilgilendirmeyi içermelidir.
- Erken yaşta evlilik, çok eşlilik gibi kültürel olguların Türkiyeli ve Suriyeli erkekler tarafından istismar edilmesinin önüne geçecek yasal yaptırımların uygulanması,
- Şiddet gören kadınların şikayet mekanizmalarıyla ilgili bilgi eksikliği ve şikayet etmekten korkmalarına yönelik hastane ve emniyet mensuplarını da içeren bilinçlendirme çalışmaları yapılarak, konuyla ilgili ihmal ve istismarın önüne geçilmesi,

- Şiddet İzleme ve Önleme Merkezlerinde tercüman bulundurmanın zorunlu hale gelmesi,
- Şiddet gören kadınlara verilen psiko-sosyal desteklerin artırılması,

5.1.6. Hizmet Verenlere Yönelik Öneriler:

- Kamu, yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinde kapasite geliştirme çalışmalarının yapılarak göçmen birimlerinin kurulması ve etkili olarak çalışması,
- Kapasite geliştirme çalışmaları dahilinde özellikle sivil toplum örgütlerinde daha fazla sosyal çalışmacı istihdam edilmesi,
- Kültürel duyarlılık, ayrımcılık karşıtı uygulama ve toplumsal cinsiyete özgü soru ve sorunlarla ilgili yerel dernekler başta olmak üzere, kamu ve yerel yönetimlerde çalışan personellere yönelik kurum içi ve kurum dışı bilinç artırıcı çalışmaların yapılması,
- Ayni ve nakdi desteklerin koşulsuz olarak sunulması yerine, dezavantajlılık durumları gözetilerek uzun vadede toplumsal uyumun ve bireylerin güçlendirilmesinin hedef alındığı planlı bir değişim sürecini amaçlayarak sunulması,
- Hizmetlerin hak temeli gözetilerek sunulması, yapısal eşitsizlikleri ve bireyin güçlü yönlerini gözeterek güçlendirme yaklaşımını içermesi,
- Suriyelilere verilen hizmetlerin yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde haritalanması, broşürlenmesi, kamusal alanlarda ve Suriyeli mahallerinde dağıtılması,
- Hizmetlerin kurum dışına çıkarılarak forum çalışmaları gibi toplum örgütlenmesi çalışmalarına ağırlık verilmesi,
- Kamu yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri arasındaki işbirliğinin düzenli olarak gerçekleşmesi,
- Yerel derneklerin hizmet verme süreçlerinin denetlenmesi ve yerel derneklere yönelik toplumsal cinsiyete özgü eğitimlerin düzenlenmesi,
- Kadınların kullandığı sosyal iletişim ağları belirlenerek hizmetlerin yaygınlaştırılması,
- Suriyelilerin “geçiciliğine” değil “kalıcılığına” yönelik hak temelli hizmetlerin oluşturulması ve yaygınlaştırılması, bu algının sosyal politikalara

ve medya gündemine yerleştirilerek yerel halkın Suriyelilerle ilgili önyargılarının kırılmasına yönelik daha fazla çalışma yapılması,

- Kamu spotları, sosyal medya ve televizyon programları kullanılarak “yardımlarla geçinen, suçlu ya da tamamen mağdur Suriyeli imajlarından ziyade Suriyelilerin Türkiye sundukları katkı ve fırsatların öne çıkarılması,
- Suriyelilere verilen hizmetlerin istatistiki bilgilerinin tutulması, bu bilgilerin şeffaf ve erişilebilir olması, kurum ve kuruluşlar bünyesinde akademisyenlerin çalışma yapmalarına izin verilmesi ve teşvik edilmesi,

5.1.7. Akademik Çalışmalar İçin Öneriler:

- Göçmenlerle sosyal çalışmaya yönelik çalışmaların ve uygulamaların baskı karşıtı ve ayrımcı uygulama, kültürel yetkinlik ve farklılıklara saygı ilkelerine dair pratikleri geliştirecek şekilde planlanması,
- Kesişimsellik yaklaşımının sosyal çalışma disiplininde kavramsallaştırılması, yönteminin tartışılmasına yönelik farklı grupları da içeren çalışmaların yapılması,
- Suriyeli kadınlar arasındaki grup içi farklılıklara odaklanan çalışmalar yapılması ve bu çalışmaların cinsel yönelim, ırk etnisite, ulus/devlet, sınıf, kültür, yapabilirlik (ability), yaş, yerleşiklik/orijin, zenginlik, kuzey-güney, din, sosyal gelişme düzeyi gibi farklılık kategorilerine duyarlı olması,
- Göçmenlerin sorunlarına odaklanan çalışmaların yanında, hizmet verenlerin sorun ve ihtiyaçlarına odaklanan çalışmaların yapılması,
- Yerel bilgi birikimini artıracak çalışmaların yapılması,
- Multidisipliner ekiplerin kurularak multidisipliner çalışmaların yapılması,

önerilmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Adaman F, Keyder Ç, 2006. Türkiye’de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma. Erişim tarihi: 02.05.2019. Erişim adresi: ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.
- Adıgüzel O, 2016. Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilere ve son dönem AB-Türkiye ilişkilerinde mülteciler alt başlığı altında yaşananlara dair durum tespiti raporu. Erişim tarihi 18.04.2017. Erişim adresi, <http://bit.ly/1ROCmUM>.
- Adıgüzel Y, 2016. Göç sosyolojisi. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- AFAD, 2014. Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar Raporu, Ankara. Erişim tarihi, 28.02. 2018
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017. Çalışma Hayatı İstatistikleri. Erişim tarihi 06.10.2018. Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/3372/yabanciizin2017.pdf>
- Akbaş E, 2014. Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler. Ankara, SABEV Yayınları.
- Akıncı B, Nergiz A, Gedik E, 2015. Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. Göç Araştırmaları Dergisi, 2, 58-83.
- Akkan B, Deniz M, Ertan M, 2016. Yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın romanlaşması. Ed: Altuntaş B. Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika, içinde, s. 115-137, Nobel, Ankara.
- Akpınar T, 2017. Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar. Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences, 3, 3, 16-29.
- Aksu Kargin I, 2018. War hits the women: marriage as Syrian women's coping mechanism and its impact on Turkish women. Electronic Turkish Studies, 13, 7, 31-45.
- Aktaş A, 2016. Syrian women refugees in Turkey the case study of Kilis. Doktora Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Al-Krenawi A, Kanat-Maymon, Y, 2017. Psychological symptomatology, self-esteem and life satisfactions of women from polygamous and monogamous marriages in Syria. International social work, 60, 1, 196-207.
- Alptekin K, Ulutaş- Akarçay D, Ustabaşı- Gündüz D, 2017. Konya’da Yaşayan Suriyeliler: Güncel Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Çalışmayı Sonuç Raporu. Konya, KTO Karatay Üniversitesi
- Alptekin K., Ulutaş DA, Gündüz DU, 2018. Konya’da geçici koruma altında yaşayan Suriyeliler üzerine bir çalışma. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 40, 2, 87-114.
- Alsaba K., Kapilashrami A, 2016. Understanding women’s experience of violence and the political economy of gender in conflict: the case of Syria. Reproductive health matters, 24, 47, 5-17.
- Altıntaş S, 2014. Davetsiz misafirler: Türkiye’deki mültecilerin maduniyet görünümüleri. İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi, 14, 252-276.
- Amnesty Lecture, 2017. Erişim tarihi 04.05.2017, Erişim adresi: <https://courses.edx.org/courses/course-v1:AmnestyInternationalX+Rights2x+3T2016/course/>
- Arıcı, Özcan, 2018. Göç ve Sağlık: Sağlık Politikaları 1, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Sistemleri ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Politika Serisi 1.
- Artan T, Arıcı A, 2017. İstanbul’da Yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Sosyal Çalışma Dergisi, 1, 1, 1-21.
- Asaf Y, 2017. Syrian women and the refugee crisis: surviving the conflict, building peace, and taking new gender roles. Social Sciences, 6, 3, 110.
- Atasü-Toğçuoğlu, R, 2016. Kadın Hareketleri ve Feminist Bilgi Birikiminin Sosyal Hizmetlere ve Sosyal Çalışmaya Getirdiği Açılımlar Üstüne Düşünceler. Ed: Şaşman Kaylı D, Şahin F, Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri - Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet içinde, s. 9-27, Ankara, Nika.
- Atasü-Toğçuoğlu, R, 2016. Uluslararası sermaye ve uluslararası göç kıskacında refah devletini tartışmak. Ed: Altuntaş B. Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika, içinde, s. 159-177, Nobel, Ankara
- Atasü-Topçuoğlu R, 2016. Göç ve sermaye ilişkisi ve Türkiye’de göçmen çocuk emeği. DİSKAR Enstitüsü İşçi Sınıfı ve Göç Bülteni, Sayı:4, 116-126.

Avah B, Phoenix A, 2004. Ain't I a woman? Revisiting intersectionality. *Journal of International Women's Studies*, 5, 3, 75-86.

Aydemir e, 2011. Evlilik mi evcilik mi? Erken ve zorla evlilikler: çocuk gelinler. Ankara, USAK.

Aydın Yılmaz ES, 2016. Suriyeli mülteci kadınlar: göç travması ve entegrasyon. Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler: tespitler ve Öneriler, Ed: Esen A, Duman M, içinde s. 197-215, İstanbul, WALD Raporu.

Aygün O, Gökdemir Ö, Bulut Ü, Yaprak S, Güldal D, 2016. Bir toplum sağlığı merkezi örneğinde sığınmacı ve mültecilere verilen birinci basamak sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10, 1, 6-12.

Bakioğlu A, Artar F, İzmir H, 2018. Ankara'daki Suriyelilerin mültecilik deneyimleri. Ankara, Sosyoloji Derneği Yayın

Baklacioğlu NÖ, Kıvılcım Z, 2015. Sürgünde toplumsal cinsiyet: İstanbul'da Suriyeli kadın ve LGBTİ mülteciler. İstanbul, Derin Yayınları

Barın H. 2015. Türkiye'deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1, 2, 10-56.

Bartram D, Poros M, Monforte, P, 2014. Key concepts in migration. London, SAGE.

Başak C, 2011. Mülteciler, sığınmacılar ve yasadışı göçmenler, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın, Ankara.

Başterzi AD, 2017. Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kadınların Ruh Sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9/4, 379-387.

Berger J, 2003. Religious nongovernmental organizations: An exploratory analysis. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14, 1, 15-39.

Beşer A, Tektaş-Kerman K, 2017. Göç Eden Bireylerin Öncelikli Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetine Ulaşımındaki Engeller. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*, 3, 3, 143-8.

Beyazova A, 2012. Ayrımcılıkla mücadelede sivil toplum örgütlerinin rolü. *Ayrımcılık-Çok boyutlu yaklaşımlar içinde*, Ed. Ceyhan MA, Çayır K, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 1-13.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, 1951. Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme. Erişim tarihi, 02.09.2016, Erişim adres, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

BMY Komiserliği, 2002. Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees.

Bonnie TD, McLaughlin A, Nieves AD, 2007. Future Directions of Feminist Research: Intersectionality, In: *Handbook of Feminist Research: Theory and Praxis*, Ed: Hesse-Biber SN, Sage Publications , p. 629-637.

Buz S, 2009. Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20/1, s. 53-65.

Charles E. Moore (2002). *Provocations: Spiritual Writings of Kierkegaard*, Farmington: The Bruderhod Foundation, p. 55.

Choo HY, Ferree MM, 2010. Practicing intersectionality in sociological research: A critical analysis of inclusions, interactions, and institutions in the study of inequalities. *Sociological Theory*, 28, 2, 129-49.

Chp göç ve göçmen sorunlarını inceleme komisyonu mülteci raporu, 2016. Erişim Tarihi, 07.05.2017. Erişim adresi, <http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2016/08/SINIRLAR-ARASINDA-BASKI2.pdf>

Christensen AD, Jensen SQ, 2012. Doing Intersectional Analysis: Methodological Implications for Qualitative Research, *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 20, 2, 109-125.

Christian DC, Henesy RK 2018. Navigating Intersectional Approaches, Methods, and Interdisciplinarity to Health Equity in LGBTQ+ Communities, *Journal of LGBT Issues in Counseling*, 12, 4, 230-247.

- Ciğerci N, 2012-2016. Bursa- Kırcalı hattı: 1989'da gelen Bulgaristan göçmenleri örneği. Ed: İhlamur- Öner, SG, Şirin-Öner NA, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde, s. 107-135. İstanbul, İletişim.
- Coşkun E, 2017. Türkiye'de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 54, 3, 1299-1316.
- Coşkun, E. (2017). Türkiye'de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 54(3).
- Çankaya S, Alan Dikmen H, Dereli Yılmaz S, 2018. Investigation of social support perceptions and hopelessness levels of refugee women in Turkey. *International Social Work*, 0, 0, 1-14.
- Çebi E, 2017. Suriyelilerin uyum sürecinde Türk STK'larının rolü. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Özel Sayı, 87-107.
- Çelik V, Pekküçükşen Ş, 2018. Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının göç konusundaki çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *Third Sector Social Economic Review*, 53, 3, 1273-1283.
- Davis K, 2008. Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful. *Feminist theory*, 9, 1, 67-85.
- Dayıoğlu Oyman R, 2016. Mültecilik Döngüsü içinde Kadın Olma: Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler. Ed: Şaşman Kaylı D, Şahin F, Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri - Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet içinde, s. 105-139, Ankara, Nika.
- Decrop A, 1999. Triangulation in qualitative tourism research. *Tourism management*, 20, 1, 157-161.
- Dedeoğlu S, Bayraktar SS, 2018. Tarımsal Üretimde Suriyeli Göçmen Kadın Emeği: Bereketli Topraklarda Zehir Gibi Yaşamlar. Ed: Ünlütürk, Ulutaş. *Feminist Sosyal Politika: Bakım, Emek, Göç* içinde, s. 247-281. İstanbul, NotaBene.
- Dedeoğlu S, Gökmen ÇE, 2011. Göç ve sosyal dışlanma. Ankara, Eflatun Yayınevi.
- Demir E, Ergin I, Kurt AÖ, Etiler N, 2016. Sığınmacıların/geçici koruma altına alınanların sağlık hizmetlerinden yararlanmasında mevcut durum ve yaşanan sorunlar, engeller. Savaş, Göç ve Sağlık, Ankara, Türk Tabipler Birliği Yayınları, ss. 83-95.
- Demirağ M, 2016. Türkiye'deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların İş Piyasasındaki Çalışma Koşullarına Sosyolojik Bir Bakış: Şanlıurfa Örneği. II. Uluslararası Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu 2016, Kilis.
- Demirbaş H, Bekaroğlu E, 2013. Uzakta olmak: Sığınmacıların/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler. *Kriz Dergisi*, 11-24.
- Deniz AÇ, Ekinci Y, Hülür, AB, 2016. "Bizim müstakbel hep harap oldu": Suriyeli sığınmacıların gündelik hayatı: Antep-Kilis çevresi. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Deniz AÇ, Hülür, AB, Ekinci Y, 2016. Göç, strateji ve taktik: Suriyeli sığınmacıların gündelik hayat deneyimleri. *Journal of International Social Research*, 9, 42, 1077-1087.
- Doucet A, Mauthner NS, 2006. Feminist methodologies and epistemology. *Handbook of 21st Century Sociology*. CA: Sage, 36-45.
- Drapeau M, 2002. Subjectivity in research: Why not? *The Qualitative Report*, 7, 3, 1-15. Erişim adresi, <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol7/iss3/3>
- Duruel M. 2017. Sosyo-ekonomik yönleriyle Hatay'daki Suriyeliler. İstanbul, Kriter.
- Duyan V, 2010. Sosyal hizmet: temelleri, yaklaşımları müdahale yöntemleri. Ankara, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Educational Policy and Accrediation Standards for Beccalaureate and Master's Social Work Programs, 2015. https://www.cswe.org/getattachment/Accreditation/Accreditation-Process/2015-EPAS/2015EPAS_Web_FINAL.pdf.aspx
- Ekinci Y, 2015. 'Misafirlik dediğin üç gün olur': Suriyeli sığınmacılar ve sosyal dışlanma. *Birikim Dergisi*, 311, 48-54.
- Emini TF, 2018. Göç Sonrası Sorunların Çözümünde Sivil Toplum Stratejisi. Ankara, Ekin Basın Yayın.

- Erbaş H, 2019. Göç ve Göçmenler: Gidişlerden Kaçışlara Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları, Ankara, Phoenix.
- Erdoğan E. Uçak, Tarlan, K. V. (2016). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Sivil Hayata İntibakına Yönelik Envanter Çalışması. Erişim tarihi 29.05.2019. <https://www.hyd.org.tr/attachments/article/218/suriyeli-multecilerin-turkiyedeki-sivil-hayata-intibakina-yonelik-envanter-calismasi.pdf>
- Erdoğan M, 2015. Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması [Syrians in Turkey: Social Acceptance and Integration Research]. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan MM, 2017. Suriyeliler barometresi Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erez E, 2002. Migration/immigration, domestic violence and the justice system. International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, 26, 2, 277-299.
- Erez E, Adelman M, Gregory C, 2009. Intersections of Immigration and Domestic Violence: Voices of Battered Immigrant Women. Feminist Criminology, 4, 1, 32-56.
- Ergin I, 2016. Savaş, Göç ve Sağlık. Ankara, Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17934/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadinlar_-_2014_2_.pdf
- Ferris E, 2005. Faith-based and secular humanitarian organizations. International review of the Red Cross, 87, 858, 311-325.
- Freedman J, 2016. Sexual and gender-based violence against refugee women: a hidden aspect of the refugee "crisis". Reproductive health matters, 24, 47, 18-26.
- Gasseer NA, Dresden E, Keeney GB, Warren, N, 2004. Status of women and infants in complex humanitarian emergencies. The Journal of Midwifery & Women's Health, 49, S1, 7-13.
- Geçici Koruma Yönetmeliği 2017. Erişim tarihi, 12.06.2017, Erişim adresi, http://www.goc.gov.tr/icerik/gecici-koruma_409_558.
- Geçici Korumanın Unsurları, 2015. Erişim tarihi, 05.02.2017, Erişim adresi, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumanin-unsurlari_409_558_1095.
- Geçici Korumanın Unsurları. Erişim tarihi, 12.06.2017, Erişim adresi, http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-terimleri-sozlugu_363_382_727_icerik
- Glesne C, (2015). Çeviren: Ersoy A, Yalçınoğlu Nitel araştırmaya giriş. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Global Definition of Social Work, 2014. Erişim tarihi 03.01.2019. Erişim linki: <https://www.iasaw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/>
- GÖÇ-DER, ESHİD, 2013. Göz ardı edilenler İstanbul'da yaşayan Suriyeli sığınmacılar. İstanbul, GÖÇ-DER ve ESHİD
- Graneheim UH, Lundman B, 2004. Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. Nurse education today, 24, 2, 105-112.
- Grzanka, PR. 2014. Praise for Intersectionality: A Foundations and Frontiers Reader. Boulder, Westview Press.
- Guidelines International Protection, 2002. Erişim tarihi: 15.04.2017, Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/publications/legal/3d58ddef4/guidelines-international-protection-1-gender-related-persecution-context.html>
- Güçtürk Y, 2014. İnsanlığın kaybı, Suriye'deki iç savaşın insan hakları boyutu.1. Baskı, Ankara, Seta Yayınları.
- Haig BD, 1997. Feminist research methodology. Educational Research, Methodology and Measurement. An International Handbook.2ª Edición. Londres, Pergamon.
- Hartman H, 2012. Marksizmle feminizmin mutsuz evliliği. Çev. Aygen G, Haz. Acar Savran G, Tura Demiryontan N, Kadının Görünmeyen Emeği-Maddecı Bir Feminizmin Üzerine içinde, İstanbul: Yordam Kitap.

Hulko, W. (2009).The Time- and Context-Contingent Nature of Intersectionality and Interlocking Oppressions. *Affilia*, 24, 1, 44–55. <https://doi.org/10.1177/0886109908326814>

[Human Rights Education Associates \(HREA\)](http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/refugees.htm) 2003. Erişim Tarihi: 27.06. 2017. Erişim linki: <http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/refugees.htm>

[Human Rights Education Associates \(HREA\)](http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/refugees.htm), 2003. Rights of refugees. Erişim tarihi 27.06.2017. Erişim adresi: <http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/refugees.htm>

Humans Rights Watch (HRW) 2014. "We Are Still Here".

Hunting G, Grace D, Hankivsky O, 2015.Taking action on stigma and discrimination: An intersectionality-informed model of social inclusion and exclusion. *Intersectionalities: A Global Journal of Social Work Analysis, Research, Polity, and Practice*, 4, 2, 101–25.

ILO, 2010. Türkiye'de Kadınlar İçin insana yakışır iş imkanları sağlanması yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesine yönelik aktif iş gücü piyasası politikaları pilot projesi, Erişim: https://statik.iskur.gov.tr/tr/proje_protokol/ILO%20Kad%C4%B1n%20Pr.final_raporu.pdf

INSAMER, 2019. Türklerle Suriyeliler Arasındaki Gerilimin Nedenleri, Etkileri ve Çözümü. Erişim tarihi 30.05.2019. Erişim linki: https://insamer.com/tr/turklerle-suriyeliler-arasindaki-gerilimin-nedenleri-etkileri-ve-cozumu_2187.html

International Crisis Grup, 2019. Bilgi Notu | Türkiye'deki Suriyeliler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak. Erişim tarihi, 08.06. 2019, Erişim adresi, <https://www.crisisgroup.org/tr/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/bilgi-notu-turkiyedeki-suriyeliler-kentsel-gerilimleri-azaltmak>

IOM, 2011. Glossary on migration, international migration law series No. 25, 2. Baskı, Geneva, IOM.

Irene YH, 2014. New Social Work Definition, New Research Opportunities, New Perspectives, *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 24:3, 127-128.

Dominelli L (2009). Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar. Ed: Payne , M. Dominelli L. , Adams, R, içinde s. 83-95, Ankara, Nika

İlkaracan, İ. (2018).Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi, Sürdürülebilir Büyüme ve Kalkınma İçin Mor Ekonomi. Ed: Ünlütürk Ulutaş, Feminist Sosyal Politika: Bakım, Emek, Göç içinde, s. 31-67, İstanbul, NotaBene.

İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2015. Suriyeli Kadınlar Bitmeyen Acılar Kaybolmayan Umutlar, Erişim tarihi, 04.01.2018 Erişim adresi, <https://www.ihh.org.tr/yayin/suriyeli-kadınlar-bitmeyen-acilar-kaybolmayan-umutlar>.

Jani J, Pierce D, Ortiz L, Sowbel L, 2011. Access to intersectionality, content to competence: Deconstructing social work education diversity standards,*Journal of social work education* 47, 2, 283-301.

Jordan-Zachery J, 2007. Am I a Black Woman or a Woman Who Is Black? A Few Thoughts on the Meaning of Intersectionality. *Politics & Gender*, 3, 2, 254-263.

Kalaycı S, 2014. Sığınmacıların korunmasına yönelik Türk sivil toplum kuruluşları. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Erişim tarihi, 22.03.2015, Erişim adresi, <https://insamer.com/rsm/files/Gozlem-Saha%2002%20Siginmacilarin%20Korunmasına%20Yonelik%20TURK%20STKlar.pdf>.

Kalkınma Atölyesi, 2017, Suriyeli dom göçmenler mevcut durum araştırması, Erişim adresi, <http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/04/DOM%20RAPOR%20TR.pdf>.

Kamp dışında yaşayan suriyeli kadın sığınmacılar raporu, Mazlumder, 2014. Erişim tarihi, 02.02.2015, Erişim adresi, [http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(9\).pdf](http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU(9).pdf)

Kanak M, Ozen M, 2018. Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli ergenlerin geleceğe dair umut düzeylerinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 1, 455-476.

Kara F, Akgün N, 2015. Konya'ya yerleşen Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının önündeki engeller. 18. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Konya.

- Karaca S, 2017. Krizden çözüme Türkiye’de mültecilerin entegrasyonu: ihtimaller ve mevcut kapasite ölçüm ve değerlendirme sonuçları. Sivil Toplum Diyaloğu Mültecilerin Uyum Projesi Raporu. IGAM. Erişim adresi, <http://www.multecilerinuyumu.org/files/raporturuncuTR.pdf>.
- Karaca S, Doğan U, 2014. Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu. Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme ve Uygulama Araştırma Merkezi, Mersin.
- Karakaya E, Coşkun AM, Özerdoğan N, Yakıt E, 2017. Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri Ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma. Journal Of International Social Research, 10, 48, 417-428.
- Kavas, Avşar, Kadköy, Bilgiç, 2019. İstanbul’da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları Final Raporu, Ankara,TEPAV.
- Kaya A, 2016. İstanbul'daki Suriyeli mültecilere ilişkin zarar görebilirlik değerlendirme raporu. Erişim adresi: http://hayatadestek.org/yayinlarimiz/2016_istanbul_rapor.pdf
- Kaya İ, Yılmaz Eren E, 2014. Türkiye’deki suriyelilerin hukuki durumu.Arada kalanların hakları ve yükümlülükleri.1.Baskı, Ankara, Seta Yayınları.
- Kaya M, 2015. Komşuda misafirlik: suriyeli sığınmacılarca kurulmuş mülteci derneklerinin perspektifinden Türkiye’de yaşamak, International Journal of Social Science, 39, 263-280.
- Kaya M, 2017. Türkiye’deki Suriyeliler: iç içe geçişler ve karşılaşmalar. İstanbul, Hiperlink.
- Kaya M, 2018. İki hukuk arasında arafta: Suriyeli kadın mültecilerin informal evlilikleri ve boşan(ama)ma krizi. Journal Of Social And Humanities Sciences Research, 31, 4709-4721.
- Kaya M, Orhan Demirağ EH, 2016. Türkiye'deki suriyeli kadın sığınmacıların iş piyasasındaki çalışma koşullarına sosyolojik bir bakış: şanlıurfa örneği. İçinde: II.Uluslararası Ortadoğu konferansları, ortadoğudaki çatışmalar bağlamında göç sorunu bildiri kitabı. 155-172.
- Kaygısız İ, 2017. Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri.
- Kejanlıoğlu, B, 2005. Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Ed: Meral Özbek, Kamusal Alan içinde s. 689-713, İstanbul, Hil.
- Ken I, 2008. Beyond the Intersection: A New Culinary Metaphor for Race-Class-Gender Studies. Sociological Theory 26, 2, 152-172.
- Kerrie J, 2010. Domestic Violence Within Refugee Families: Intersecting Patriarchal Culture and the Refugee Experience, The Australian And New Zealand Journal Of Family Therapy, 31, 3, 275-284.
- Kızılay, 10.05.2018. Kızılay Kart’la Sosyal Uyum Yardımında Hedefe Ulaşıldı. Erişim tarihi, 06.06.2019, Erişim adresi, <https://kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/4194>
- Kirişçi K, 2014. Misafirliğin ötesine geçerken Türkiye’nin “Suriyeli mülteciler” sınavı. Çev: Sema Karaca. Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK).
- Kivilcim Z, 2016. Legal violence against Syrian female refugees in Turkey. Feminist Legal Studies, 24, 2, 193-214.
- Koçan S, Demirci Güngördü N, Demir A, Üstün, Ç, 2017. Bir grup sağlık çalışanının bakış açısıyla göçmen sorunu: Nitel bir çalışma. Electronic Turkish Studies, 12, 31, 361-378.
- Koyuncu A, 2014. Kentin yeni misafirleri Suriyeliler. Konya, Çizgi Kitabevi.
- Kurtulmuş ve Topçu 2016. Suriyeli kadınların Türkiye’ye göç ile aile içindeki ve toplumdaki konum değişimi. II. Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu 28-29 Nisan, 2016 – Kilis, Türkiye
- Küçükşen K, 2017. Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches, 6, 5, 2399-2415..
- Lee E, Brotman, S, 2013. Speak out! Structural intersectionality and anti-oppressive practice with lgbtq refugees in Canada. Canadian Social Work Review / Revue Canadienne De Service Social, 30, 2, 157-183.
- Lordoğlu K, ASLAN M., 2018. Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: türkiye'deki suriye'li çocuklar. Calisma ve Toplum, 57, 2, 715-732.

- Lykke N, 2010. *Feminist Studies: A Guide to Intersectional Theory, Methodology and Writing*. New York, Routledge.
- Mabaso ML, Malope NF, Simbayi LC, 2018. Socio-demographic and behavioural profile of women in polygamous relationships in South Africa: a retrospective analysis of the 2002 population-based household survey data. *BMC women's health*, 18, 1, 133.
- Mackreath H, Sağmıç ŞG, 2017. *Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler*. Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul, Zen Matbaa.
- Mattsson T, 2014. Intersectionality as a Useful Tool: Anti-Oppressive Social Work and Critical Reflection. *Affilia*, 29, 1, 8–17.
- MAZLUMDER, 2014. *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeliler Raporu*. Erişim tarihi 10.04. 2017. Erişim linki: [http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(9\).pdf](http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU(9).pdf)
- MAZLUMDER, 2015. *Konya’da Suriyeli mülteciler Sorunlar, tespitler ve çözüm önerileri*. Konya, Mazlumder.
- Mehrotra G, 2010. Toward a Continuum of Intersectionality Theorizing for Feminist Social Work Scholarship. *Affilia*, 25, 4, 417–430.
- Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi, 2014. *Suriyeli göçmenlerin sorunları çalıştay sonuç raporu*. Ed: Karaca S, Doğan U. Erişim adresi, <http://www.madde14.org/images/b/b0/MersinUnivSuriyeCalistay.pdf>
- MHD, 2015. *Suriye’den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye’de Geçici Koruma*. Erişim tarihi 05.02.2017, Erişim adresi, <https://www.mhd.org.tr/g%C3%BCncel.html>.
- MiReKoc Çalışma Notları, 2018. *Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerle İlgili Kaynakçalar: Sağlık 2018 Erişim* adresi, https://mirekoc.ku.edu.tr/wpcontent/uploads/2018/10/T%C3%BCrkiyedeki_Suriyelilerle_ilgili_Kaynak%C3%A7alar_Sa%C4%9Flık%C4%B1k.pdf
- Murphy Y, 2009. *Incorporating intersectionality in social work practice, research, policy, and education*. Washington, DC: NASW Press, National Association of Social Workers.
- Mülteci Hakları Derneği, 2017. *Suriye’de gelen sığınmacılar için Türkiye’de geçici koruma*, Erişim adresi, <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-1.pdf>
- Narayan U, 1995. “Male-order” brides: Immigrant women, domestic violence and immigration law. *Hypatia*, 10, 1, 104-119.
- Nash JC, 2008. Re-thinking intersectionality. *Feminist Review*, 89, 1, 1-15.
- Neuman WL, 2006. *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicelik yaklaşımlar*. Çev. Özge S. Ankara, Yayın Odası Yayınları.
- Ornellas A, Spolander, G, Engelbrecht LK, 2018. The global social work definition: Ontology, implications and challenges. *Journal of Social Work*, 18, 2, 222–240.
- ORSAM, 2015. *Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye etkileri Rapor No:195*. Ankara, ORSAM Yayınları.
- Oytun O, GünDoğar SS, 2015. *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*. Erişim tarihi: 23.04.2017. Erişim linki http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf.
- Özkan M, Altındag A, Oto R, Sentunali E, 2006. Mental health aspects of Turkish women from polygamous versus monogamous families. *International Journal of Social Psychiatry*, 52, 3, 214-220.
- Öner, AŞ, 2012-2016. *Göç çalışmasında temel kavramlar*. Ed: Ihlamur- Öner, SG, Şirin-Öner NA, Küreselleşme çağında göç: kavramlar, tartışmalar, içinde, s. 13-29. İstanbul, İletişim.
- Özdemir İmadi, D, 2015. *Roots & consequences further explorations into the Syrian uprising*. Erişim tarihi, 16.12.2017, Erişim adresi, https://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/handle/10023/10346/%C3%96zdemir_2015_SS_PrintMedia.pdf?sequence=1

- Özer S, Şirin S, Oppedal B, 2013. Bahçeşehir study of Syrian refugee children in Turkey. Erişim tarihi: 20.02.2017, Erişim adresi: www.fhi.no/dokumenter/4a7c5c4de3.pdf
- Özgür Ö, 2014. Çokkültürcü Sosyal Çalışma, Ankara, SABEV Yayınları.
- Padoan L, 2017. Refugee is not my name. My name is eden. UNHCR, Erişim Tarihi, 05.05.2017, Erişim adresi, <http://www.unhcr.org/news/stories/2017/3/58c6784f7/refugee-is-not-my-name-my-name-is-eden.html>
- Parker S, 2015. Hidden crisis: violence against Syrian female refugees. *The Lancet*, 385(9985), 2341-2342.
- Parrado EA, 2004. International migration and men's marriage in Western Mexico. *Journal of Comparative Family Studies*, 35, 1, 51-71.
- Phoenix A, 2006. Interrogating intersectionality: Productive ways of theorising multiple positioning. *Kvinder, Køn & Forskning*, pp. 2-3
- Phoenix A, Pattynama P, 2006. Intersectionality. *European Journal of Women's Studies*, 13, 3, pp.187-192.
- Posner M, Clancy D, 2005. A human rights-based approach to refugee assistance. *Human Rights First*. Erişim adresi: http://www.humanrightsfirst.org/intl_refugees/regions/approach_refugess.pdf
- Prins B, 2006. Narrative accounts of origins: a blind spot in the intersectional approach? *European Journal of Women's Studies*, 13, 3, 277-90.
- Ramazanoğlu C, 1998. Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri. İstanbul, Pencere Yayınları.
- Ratner C, 2002. Subjectivity and objectivity in qualitative methodology. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, 3, 3, 16.
- Roland JC, 2017. Measuring receptivity to intersectionality: Bridging theory and practice. Yüksek Lisans Tezi, Texas Woman's University, College of Arts and Sciences, Texas.
- Samuels GM, Ross-Sherif F, 2008. Women's rights and economic change intersectionality: a tool for gender and economic justice, *Affilia*, 23, 1, 5-9.
- Samuels GM, Ross-Sheriff F, 2008. Identity, oppression, and power: Feminisms and intersectionality theory, Los Angeles, Sage Publications
- Sandal, EK, Hançerkiran M, Tıraş M, 2016. Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve Gaziantep ilindeki yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15, 461-483.
- Sezik, M, 2017. Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli mültecilere yaklaşımı: Adıyaman örneği, [Route Educational & Social Science Journal](#) , s 1-11.
- Sheafor BW, Horejsi JC, 2014. Sosyal hizmet uygulaması: temel teknikler ve ilkeler. Ankara, NİKA Yayınları.
- Shenton AK, 2004. Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for information*, 22, 2, 63-75.
- Shepard LD, 2013. The impact of polygamy on women's mental health: a systematic review. *Epidemiology and psychiatric sciences*, 22, 1, 47-62.
- Shields SA, 2008. Gender: An intersectionality perspective. *Sex roles*, 59, 5-6, 301-11.
- Sinha BRK, 2005. Human migration: concepts and approaches. *Foldrajzi Ertesito*, pp. 3-4.
- Staunæs D, 2003. Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification. *NORA: Nordic Journal of Women's Studies*, 11, 2, 101-10.
- Şaşman Kaylı D, 2016. Feminist sosyal politika çerçevesinden sosyal politika ve sosyal hizmete bir bakış. Ed: Şaşman Kaylı D, Şahin F, *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri - Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet içinde*, s. 27-59, Ankara, Nika.
- Şenol D, Dinç A, 2017. Türkiye'nin Suriyeli Çocuk Gelinleri: Sosyolojik Bir Değerlendirme. *International Migration And Children-Uluslararası Göç Ve Çocuklar içinde*, s. 231-237, Londra: Translation Press London.

Şenol Sert D, 2012-2016. Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. Ed: Ihlamur-Öner, SG, Şirin-Öner NA, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde, s.29-49. İstanbul, İletişim.

Taşöz Düşündere A, Ağlar ÇA, Kadkoy O, 2019. Suriyeliler haberlerde ne kadar ve nasıl yer alıyor? Veri Bilimi Yaklaşımı, Ankara, TEPAV.

Teatre B, 2015. Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri, Ankara, NİKA Yayınları.

Terzioğlu A, 2018. The banality of evil and the normalization of the discriminatory discourses against Syrians in Turkey. Anthropology of the Contemporary Middle East and Central Eurasia, 4, 2, 34-47.

The 15th Annual Report on Human Rights in Syria 2016, Erişim Tarihi 10.05.2017. Erişim: <http://www.shrc.org/en/?p=29004>

The Atlantic, 03.04.2013. Syria has a massive rape crisis. Erişim tarihi 04.05.2017. Erişim adresi, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/04/syria-has-a-massive-rape-crisis/274583/>

The Global Gender Gap Report 2018. Erişim tarihi, 07.11.2018, Erişim adresi, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf

Thompson N, 2016. Güç ve güçlendirme, Ankara, NİKA Yayınları.

Thompson N, 2016. Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak, Ankara, Dipnot Yayınevi.

Tomanbay İ, 1999. Sosyal Çalışma Sözlüğü, Ankara, Selvi Yayınları.

Tomanbay İ, 2012. Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram, Ankara, SABEV Yayınları.

Topal, AH, 2015. Geçici koruma yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2, 1, 05-22.

Topçuoğlu A, Özelsel E, Koyuncu A. 2015. Konya'daki Suriyeli misafirlerin ekonomik potansiyelleri ve işbirliği imkanlarının belirlenmesi araştırması. Konya: MÜSİAD Konya Şubesi.

Tunç A, 2015. Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. Tesam Akademi, 2, 2, 29-63.

Türk GD, 2016. Türkiye'de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. Marmara İletişim Dergisi, 25, 145-157.

Türk Kızılayı Ankara Toplum Merkezinden Hizmet Alan Suriyeliler: Sorun, Gereksinim, Beklenti ve Kurum Memnuniyetleri, Kızılay 2018 (b). Erişim adresi : <http://www.kizilaytoplummerkezleri.org/upload/yayinlarimiz/pdf/2018-09-18-Ankara-TM-aras%CC%A7t%C4%B1rma-kitab%C4%B1-forWeb.pdf>

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018. Türkiye'deki Suriyeliler Özel Rapor 2018. Ankara, Elma Teknik Basım.

Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Sıkça Sorulan Sorular İçindekiler, 2017. Erişim tarihi: 18.05.2019, Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/59167>.

UNFPA, 26.07.2018. In Turkey, refugee child marriages drive adolescent pregnancies underground. Erişim tarihi, 01.08.2019, Erişim adresi, <https://www.unfpa.org/news/turkey-refugee-child-marriages-drive-adolescent-pregnancies-underground>

UNHCR a, 2019. Erişim tarihi: 05.05.2019, Erişim linki: <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>

UNHCR, 2014. On faith-based organizations, local faith communities and faith leaders. Erişim tarihi 22.04.2019, Erişim adresi, <https://www.unhcr.org/539ef28b9.pdf>

UNHCR, 2017. Erişim tarihi, 12.06.2017 Erişim adresi, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>

UNICEF Syrian Crisis, 2017. Erişim tarihi, 11.02.2018 Erişim adresi, <https://www.unicef.org/emergencies/syria/>

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2003. Sexual and gender-based violence against refugees, returnees and internally displaced persons: Guidelines for prevention and response. Erişim tarihi 05.03. 2019. Erişim linki <https://www.refworld.org/docid/3edcd0661.html>

- Unutulmaz OK, 2012-2016. Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu"- Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. Ed: Ihlamur-Öner SG, Şirin-Öner NA, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde, s. 135-161. İstanbul, İletişim.
- UTESAV, 2018. Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi -Doğasal tecrübe ışığında bir etkiyi konuşmak-" raporu. Erişim tarihi, 03.11.2018 Erişim adresi: <http://www.utesav.org.tr/yayinlar-suriyeli-siginmacilar-ve-turkiye-ekonomisi-raporu-17.html>
- Ülgül M, 2017. Suriye iç savaşı'na feminist bir yaklaşım. Alternatif Politika, 9, 3, 442-470.
- Ünal S, 2014. Türkiye'nin beklenmedik konukları: " öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 6, 3, 65-89.
- Ünlütürk Ulutaş Ç, Akbaş, S, 2018. Ötekilerin Ötekisi: Denizli İş Gücü Piyasasında Suriyeli Kadınlar. Ed: Ünlütürk Ulutaş, Feminist Sosyal Politika: Bakım, Emek, Göç içinde, s. 281-308, İstanbul, NotaBene.
- Valentine G, 2007. Theorizing and researching intersectionality: a challenge for feminist geography, The Professional Geographer, 59, 1, 10-21.
- Vidales GT, 2010. Arrested justice the multifaceted plight of immigrant latin@s who faced domestic violence. Journal of Family Violence 25, 6, 533-544
- Vivar M., Lutz H (editorial), 2011. Framing intersectionality. London: Routledge, içinde Yuval- Davis " Beyond the Recognition and Re-distribution Dichotomy: Intersectionality and Stratification
- Warner LR, 2008. A best practices guide to intersectional approaches in psychological research. Sex Roles, 59, 5-6, 454-63.
- Women on the front lines of syria's conflict. Erişim Tarihi, 15.03.2017, Erişim adresi, <https://www.hrw.org/report/2014/07/02/we-are-still-here/women-front-lines-syrias-conflict>
- Wood EJ, 2006. Variation in sexual violence during war. Politics & Society, 34, 3, 307-342.
- Woolcock M, Narayan D, 2000. The World Bank Research Observer, 15:2 225-249.
- Yakit E, Coşkun AM, 2014. Toplumsal açıdan çocuk yaşta evlilikler gerçeği: Hemşire ve ebeğin sorumluluğu. Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Dergisi, 11, 3, 3-10.
- Yates HT, Rai A, 2018. A Scoping Review of Feminism in U.S. Social Work Education: Strategies and Implications for the Contemporary Classroom, Journal of Evidence-Informed Social Work, 1-13. Erişim tarihi: 05.03. 2019. Erişim linki: https://www.researchgate.net/publication/329548923_A_Scoping_Review_of_Feminism_in_US_Social_Work_Education_Strategies_and_Implications_for_the_Contemporary_Classroom
- Yıldırım A, Şimşek H, 2006. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- Yuval-Davis N, 2006. Intersectionality and feminist politics. European Journal of Women's Studies, 13, 3, 193-209.
- Yükseker D, 2012-2016. Kürtlerin yerlerinden edilmesi ve sosyal dışlanma: 1990'lardaki zorla göçün sonuçları. Ed: Ihlamur-Öner SG, Şirin-Öner NA, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde, s. 233-263. İstanbul, İletişim.
- Zastrow C, 2013. Sosyal Hizmete Giriş. Ankara, NİKA Yayınları.

7. EKLER

EK A: Hizmet Verenler İçin Aydınlatılmış Onam Formu

Sizi **Doç. Dr. Özlem KARAKUŞ** ve **Arş. Gör. M. Funda AFYONOĞLU** tarafından yürütülen "Konya'da Yaşayan Suriyeli Kadınların Sorun Ve İhtiyaçlarıyla Şekillenen Şiddet Deneyimi: Kesişimsellik Perspektifinden Bir Sosyal Çalışma Değerlendirmesi" başlıklı **doktora tez araştırmasına** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararı vermeden önce araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz. Bu araştırmanın amacı kesişimsellik teorisi bağlamında Konya'da geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli kadınların göç sürecindeki (göç öncesi, sırası ve sonrası) şiddet deneyimlerini (cinsel, fiziksel, kültürel, psikolojik) ve Türkiye'ye uyum süreçlerini sosyal çalışma perspektifinden mikro, mezo ve makro düzeylerde betimlemektir. Araştırmada sizden tahminen 1 saat ayırmanız istenmektedir. Aktarılan bilgilerin kaydının daha doğru yapılması ve unutulmadan yazıya aktarılmasının sağlanması için ses kayıt cihazı kullanılmak istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 34 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya **fafyon@gmail.com** e-posta adresi ve **0332 223 35 02** numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

Görüşmecinin Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

EK B: Etik Kurul Raporu

	<p>T.C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu</p>	
Sayı: <u>523</u>		Tarih: <u>04/07/2017</u>
ARAŞTIRMA PROJESİ DEĞERLENDİRME FORMU		
Toplantı tarihi:	21.06.2017	
Toplantı no:	05	
Proje no:	636	
Karar no:	2017/39	
<p>Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Özlem KARAKUŞ'un sorumlu araştırmacı olduğu, 636 kayıt numaralı ve "Sosyal Hizmet Bağlamında Konya'da Yaşayan Suriyeli Kaçınların Şiddet Deneyimi Bir Kesişimsellik Araştırması" başlıklı araştırma proje önerisi, gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş olup etik açıdan uygun bulunmuştur.</p>		
Doç. Dr. Kezban TEPELİ (Başkan)		
Prof. Dr. Ramazan AKIN (Üye)		Yrd. Doç. Dr. Emel FİLİZ (Üye)
Prof. Dr. Belgin AKIN (Üye)		Yrd. Doç. Dr. Hacer Alan DİKMEN (Üye)
Prof. Dr. Şebnem ASLAN (Üye)		Yrd. Doç. Dr. Muhammet Ali CEBİRBAY (Üye)
Doç. Dr. Sema YILMAZ (Üye)		Yrd. Doç. Dr. Ebru BAYRAK (Üye)
KATILMADI		
Doç. Dr. Nazan AKTAŞ (Üye)		Yrd. Doç. Dr. Devlet ALAKOÇ PİRPİR (Üye)
Doç. Dr. Deniz KOÇOĞLU (Üye)		Yrd. Doç. Dr. Fatma ÖZLEM YILMAZ (Üye)
Doç. Dr. Fatma TAŞ ARSLAN (Üye)		Yrd. Doç. Dr. Doğa BAŞER (Üye)
KATILMADI		

EK C: Suriyeli Kadınlara Yönelik Yarı- Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu

İsim:

Yaş:

Suriye’de yaşadığı yer:

Türkiye’ye geliş zamanı:

Konya’ya geliş zamanı:

Medeni Durum:

- **Partneri varsa eğitimi/ işi:**
- **Çocuklar:**
  - **Çocuk Sayısı:**
  - **Cinsiyetleri:**
  - **Eğitimi:**

- 1. Bize kendinizden bahsedebilir misiniz?** (Evlü misiniz? Çocuklarınız var mı? Nelerde ve nasıl bir eğitim aldınız? Herhangi bir işte çalıştınız mı? Şu anda çalışıyor musunuz? Nerede?)
- 2. Bize Suriye’deki hayatınızdan bahsedebilir misiniz?**
  - Oradayken kimlerle yaşıyordunuz? (Akrabalarla beraber mi yalnız mı yaşıyordunuz?)
  - Eviniz kendinizin miydi? Değilse kime aitti?
  - Eşinizin eğitimi ve işi neydi?
  - Çocuklarınızın eğitim durumu nedir?
  - Suriye’deki yaşantınızda gelir durumunuzu nasıl değerlendirirsiniz?
- 3. Türkiye’ye geliş öykünüzü anlatır mısınız?**
  - Suriye’de yaşadığınız yeri neden terk ettiniz veya etmek zorunda kaldınız?
  - Türkiye’ye gelmeye nasıl karar verdiniz? Neden Türkiye’yi seçtiniz?
  - Gelirken yaşadıklarınız ve Türkiye’deki deneyimlerinizi anlatırmısınız? Bu süreçlerde ne gibi sorunlar yaşadınız? Bu sorunlarla nasıl baş ettiniz?
  - İlk geldiğiniz şehir hangisiydi? Sonra nerelerde yaşadınız? Neden Konya? Şimdi kimlerle yaşıyorsunuz?
- 4. Türkiye’deki yaşamınızı ihtiyaçlarınız açısından değerlendirir misiniz?** (barınma, sağlık, eğitim, iş, sosyal yaşam-sosyal dışlanma, dini ibadetler).
  - **Sosyal yaşam:**

- Temel ihtiyaçlarınızı gidermede ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz? Bu sorunlara nasıl çözüm önerileri getiriyorsunuz? Bu konuda kimlerden ya da nereden yardım alıyorsunuz?
  - Arkadaşlarınız var mı? (Suriyeli/Türkiyeli) arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl/ beraber neler yapıyorsunuz? Sorunlarınız olduğunda birbirinizle paylaşabiliyor musunuz? Komşularınızla ilişkileriniz nasıl? Gün yapıyor musunuz?
  - En yakın arkadaşınız kim? Beraber neler yapıyorsunuz? Paylaşmadığınız şeyler olur mu?
  - Türkiye'deki yaşamınızda ayrımcılıkla karşılaştığınızı düşünüyor musunuz?
  - **Dini ibadetler:** Din konusunda kendinizi rahat hissediyor musunuz? Ramazan çadırlarına hiç gittiniz mi? Şebi aruz etkinliklerine katıldınız mı? Konya'da bir düğüne katıldınız mı?
5. **Göç hayatınızda neleri değiştirdi? Göçle beraber aile ilişkilerinizde neler değişti?** (eşinizle çocuklarınızla ilişkiniz nasıl değişti?- başka eş varsa onlarla ilişkiler nasıl değişti?)
6. **Sizce şiddet nedir? Tanıdığınız kişiler hangi durumlarda şiddete maruz kalıyor? Peki siz hiç bu dediğiniz gibi bir şiddete maruz kaldınız mı?**
- ✓ Bu sorular göçten önce ve göçten sonra olarak ayrılacaktır. (Göçün etkisi oldu mu? /önce sonra yapar mıydı?)
  - 1. **Sözel/ Fiziksel:** Ailenizde tartışmalar olur mu? Bu tartışmaları nasıl çözersiniz? Bu tartışmalar sonunda fiziksel olarak yaralanma, dövülme, size bedensel olarak zarar veren bir harekete maruz kaldınız mı?
  - 2. **Cinsel:** Bu göç sürecinde rızanız dışında cinsel birliktelik yaşamak durumunda kaldınız mı?
  - 3. **Ekonomik:** Çalışsanız maaşınızı eşinize mi verirsiniz? Veya eve bir eşya alacaksanız kararları kim verir? Hangi tür kararları siz, hangilerini eşiniz verir?
    - Peki sizce şiddetin meşru olduğu durumlar olabilir mi?
7. **Eğer konuştuğumuz şiddet türlerinden bazıları ile karşılaştıysanız, bu şiddet deneyimiyle nasıl baş ettiniz/ ediyorsunuz?** (güvenlik güçlerinden yardım istediniz mi? Psikolojik destek aldınız mı? Kimden yardım istersiniz?)
8. **Türkiye' de şiddet gördüğünüz durumda nerelere başvurabileceğinizi biliyor musunuz?**
9. **Çok eşlilik konusunda ne düşünüyorsunuz? Ailenizde, komşularınızda veya tanıdıklarınızda Türkiye'ye geldikten sonra çok eşli evliliklere dahil olmuş kadınlar var mı?**
10. **Suriyeli kızların:**
- **Başlık parası dahilinde evlendirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Orada yaygın mıydı?**

- **Göç öncesinde Suriye’de, göç sırasında yollarda ve Türkiye’de bekar veya dul kadınlara cinsel taciz konularını duydunuz mu?**

(Size ya da çocuklarınıza böyle bir teklifte bulunuldu mu?)

- 11. Göç öncesinde ve sonrasında boşanmalar nasıl gerçekleşiyor? Kızlar boşandığı zaman ne oluyor? Sizin toplumunuzun boşanmaya bakış açısı nasıl? Boşanmalarda mehir veriliyor mu?**
- 12. Gazetelerde duyduğumuza göre Suriyeli kadınları fuhuş yapmaya zorluyorlarmış. Böyle bir konuyu duydunuz mu?**
- 13. Sizce göçmen kadın olmak ne demektir?**
- 14. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?**

EK D: Hizmet Verenlere Yönelik Yarı- Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu

İsim:

Çalıştığı Kurum/ Görevi:

- 1. Kaç yıldan beri göç/kadın alanında çalışıyorsunuz?**
- 2. Örgütünüzün/ derneğinizin/kurumunuzun göçmenlere verdiği hizmetler nelerdir?**
- 3. Göçmenlerle ilgili çalışmak hususunda herhangi bir eğitim aldınız mı? Aldıysanız içerikleri nelerdi?**
- 4. Suriyeli kadınların Türkiye'deki yaşamınızı ihtiyaçlarınız açısından değerlendirir misiniz? (barınma, sağlık, eğitim, iş, sosyal yaşam-sosyal dışlanma, dini ibadetler).**
- 5. Sizce Suriyeli kadınların problemleri nelerdir? Suriyeli kadınların bu problemlerle baş etme mekanizmalarını nasıl değerlendirirsiniz?**
- 6. Yapılan araştırmalar birçok Suriyeli kadının aile içi şiddet, çok eşlilik, cinsel taciz ve fuhuşa maruz kaldıklarını belirtmektedir. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Böyle vakalarla çalıştınız mı? Deneyimlerinizi paylaşır mısınız?**
- 7. Göçmenlerle sosyal hizmet açısından değerlendirdiğinizde, Suriyeli kadınların sosyal hizmetlere erişimini nasıl görüyorsunuz? Sizce bu konuda atılan en önemli adımlar ve daha yapılması gerekenler nelerdir?**
- 8. Sizce göçmen kadın olmak ne demektir?**

8. ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı Meliha Funda AFYONOĞLU Ankara’da doğmuştur. İlkokulu Alparslan İlköğretim okulunda tamamladıktan sonra, ortaokul ve liseyi Çankaya Anadolu Lisesi’nde okumuştur.

2004 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümünü kazanmış, 2005 yılında Sosyoloji Bölümü’nde çift anadal programı ile birlikte öğrenimine devam etmiştir. 2009 yılında Felsefe ve Sosyoloji Bölümlerinden mezun olmuş ve aynı yıl Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümünü Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. 2011- 2012 yılları arasında Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı’nda (TEPAV) stajyer araştırmacı olarak görev yapmış ve 2014 yılı eylül ayında “The Relation Between Consciousness and Ego: The Question of Ethics in Sartre’s Early Philosophy” başlıklı Yüksek Lisans tezini tamamlamıştır.

2013 yılı Eylül ayında Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı kapsamında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2013-2014 eğitim ve öğretim yılında Sosyal Hizmet Bölümü’nde bilimsel hazırlık dersleri almıştır. 2014-2015 eğitim ve öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilimdalı’nda doktora eğitimine başlamıştır. Halen Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.